

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

На правах рукопису

Фецко Іванна Михайлівна

УДК 811.161.2'373.46:069

**ТЕРМІНОЛОГІЯ МУЗЕЙНИЦТВА:
ФОРМУВАННЯ, СИСТЕМНО-СТРУКТУРНА ОРГАНІЗАЦІЯ,
ТЕРМІНОТВОРЕННЯ**

Спеціальність: **10.02.01** – українська мова

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Науковий керівник
Кочан Ірина Миколаївна,
доктор філологічних наук,
професор

ЛЬВІВ 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ЗАРОДЖЕННЯ ТА ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ МУЗЕЙНИЦТВА	12
1.1. Еволюція терміна <i>музей</i> від найдавніших часів	12
1.2. Розвиток терміносистеми музейної справи на світовому рівні	14
1.3. Становлення і розвиток терміносистеми музейництва в Україні.....	21
1.3.1. Музейна справа у перші десятиліття ХХ ст.	21
1.3.2. Українське музейництво у 30–80 рр. ХХ ст.	24
1.3.3. Розвиток терміносистеми музейництва в кінці 1980 рр. – на поч. перших десятиліть ХХІ ст.	25
1.3.4. Особливості формування поняттєво-термінологічного апарату музейництва.....	27
1.3.5. Сучасна українська термінографія музейної справи	31
1.4. Методико-теоретичні засади дослідження фахової термінолексики	35
Висновки до розділу I	41
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ	43
2.1. Структура термінного поля української терміносистеми музейництва	43
2.2. Організація терміносистеми музейництва на рівні лексичної парадигматики	47
2.2.1. Основні тематичні групи української терміносистеми музейництва	48
2.2.2. Родо-видові відношення в терміносистемі музейної справи	62
2.2.3. Лексико-семантичні відношення в термінній системі музейної справи	70
2.2.3.1. Репрезентація синонімії в сучасній українській терміносистемі музейництва	70

2.2.3.2. Антонімні відношення в українській терміносистемі музейної справи.....	80
2.2.3.3. Полісемія в українській терміносистемі музейництва	89
2.2.3.4. Особливості омонімних відношень в українській терміносистемі музейництва.....	98
Висновки до розділу II	103
РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЛОВОТВІРНА ТА ГЕНЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ МУЗЕЙНИЦТВА ...	106
3.1. Синтетичні терміни в українській терміносистемі музейництва.....	106
3.1.1. Частиномовна належність термінолексики музейної справи.....	109
3.1.2. Основні способи творення термінів у сучасній галузі музейництва	111
3.1.2.1. Морфологічні способи творення термінів музейної справи	114
3.1.2.1.1. Афіксація як спосіб морфологічного словотвору в українській терміносистемі музейної справи	115
3.1.2.1.2. Складання як засіб формування термінолексики музейної справи	124
3.1.2.1.3. Абревіація в системі сучасної термінної номінації музейництва	130
3.1.2.2. Неморфологічні способи творення термінів музейної справи	136
3.1.2.2.1. Творення термінів музейної справи лексико-семантичним і морфолого-синтаксичним способами	137
3.1.3. Термінні запозичення в галузі музейництва.....	148
3.2. Аналітичні терміни як тип номінації у галузі музейництва	159
3.2.1. Структурне моделювання складених термінів музейної справи	161
Висновки до розділу III	177
ВИСНОВКИ	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	183
ДОДАТКИ	219
Додаток А. Тлумачний словник термінів музейництва	219
Додаток Б. Термінне наповнення лексико-тематичних груп	585

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

англ. – англійська мова

араб. – арабська мова

грец. – грецька мова

італ. – італійська мова

лат. – латинська мова

нім. – німецька мова

польс. – польська мова

татар. – татарська мова

тур. – турецька мова

тюрк. – тюркські мови

франц. – французька мова

Кл. – Климишин О. С. Природнича музейна термінологія : словник-довідник / О. С. Климишин. – Львів : Державний природознавчий музей НАН України, 2003. – 244 с.

Ключ. – Ключко Ю. М. Музеєзнавство : словник-довідник / Ю. М. Ключко. – К. : НАКККіМ, 2013. – 82 с.

Мик. – Микульчик Р. Словник-довідник термінології музейництва / Р. Микульчик, П. Слободян, Є. Діденко, Т. Рак. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 128 с.

Мін. – Музеєзнавство : словник базових термінів / Укл.-упор. Л. М. Міненко; за заг. ред. к.і.н., полковника Карпова В. В. – К. : Фенікс, 2013. – 152 с.

Овч. – Овчарова О. В. Словник-довідник музейного працівника / О. Овчарова, Р. Яушева-Омельянчик, Л. Сургай. – К. : КИЙ, 2013. – 461 с.

УТМ – українська терміносистема музейництва

УМЕ – українська музейна енциклопедія

РМЕ – російська музейна енциклопедія

СУМ – словник української мови

ЕСУМ – етимологічний словник української мови

СІС – словник іншомовних слів

ЛСГ – лексико-семантична група

ЛТГ – лексико-тематична група

ТГ – тематична група

ТС – терміносполука

ВСТУП

Розвиток сучасної української термінології зумовив активне опрацювання фахової термінологіки. Саме терміни є невіддільною частиною наукового мовлення, бо розкривають зміст наявних у науці, техніці, мистецтві чи спорті понять.

Зі становленням української мови як державної дослідження та впорядкування національних терміносистем та їхніх підсистем набуло вагомого значення. В українській лінгвістиці впродовж останнього десятиліття об'єктом аналізу стала значна кількість термінних систем найрізноманітніших дотичних до музейництва наукових галузей, вивчення яких здійснюють у різних аспектах. У центрі системного лінгвістичного дослідження були терміносистеми образотворчого (Б. Михайлишин) й театрального мистецтва (А. Костюк), художнього розпису (Ю. Рисіч), музична терміносистема (С. Булик-Верхола), бібліотечно-бібліографічна (М. Сташко), терміносистема художньої різьби по дереву (О. Гриджук), бібліотечна (Г. Солоіденко), археологічна (С. Локайчук) та низка інших терміносистем. Водночас окремі сучасні українські термінні системи залишаються ще недостатньо вивченими та лінгвістично описаними. Вони потребують подальшого опрацювання і систематизації. Однією з таких терміносистем є музейництво.

Музейництво, або музейна справа, – це галузь людської діяльності, що вивчає історію та закономірності розвитку музеїв, їх внутрішню організацію, систему комплектування музейних фондів, документування й зберігання музейних предметів, а також опрацювання методики побудови музейних експозицій, виставок, різних видів і форм науково-освітньої роботи музеїв, а також музейне законодавство. Музейна справа є показником розвитку культури і невіддільною частиною процесу формування духовності й національної самосвідомості українців. Надійне та ретельне збереження історичної пам'яті й дослідження її фахової термінологіки дасть можливість згуртувати суспільство навколо спільних культурно-історичних цінностей нашої держави.

Актуальність дослідження. Термінологіка музейництва є одним із пластів фахової лексики української мови, який відзначається своєрідними

ознаками. Багаторічне нагромадження фактичного матеріалу з питань реєстрації, обліку відвідувачів, комплектування фондів, виставкової, екскурсійної та експозиційної діяльності вказує на багатогранність і різноманітність термінологіки музейної справи.

Незважаючи на підвищений інтерес мовознавців до вивчення лексичного складу української літературної мови, сучасна українська терміносистема музейництва (далі УТМ) лише нещодавно потрапила в поле зору українських дослідників і стала предметом лінгвістичних вивчень. Саме тому *актуальність теми* зумовлена відсутністю системного опрацювання української термінологіки музейництва як у минулому, так і на сучасному етапі, а це потребує детального вивчення загальних та специфічних закономірностей організації терміносистеми музейної справи на різних етапах становлення, аналізу процесу творення термінів цієї галузі, дослідження їхнього складу з погляду походження, системної організації на рівні парадигматики і синтагматики та ін. З'ясування всіх цих особливостей сприятиме упорядкуванню терміносистеми, її уніфікації, даватиме змогу передбачати тенденції подальшого розвитку й одночасно допомагатиме у підвищенні її статусу в суспільному житті, у встановленні зв'язків з іншими терміносистемами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає науковому напрямку кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка „Комунікативно-прагматичні та лінгводидактичні аспекти дослідження української мови в діячій та синхронії на різних етапах розвитку” (реєстраційний номер 0115U003719). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради філологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (витяг із протоколу № 10 від 18 грудня 2012 року) й уточнено на засіданні наукової координаційної ради „Українська мова” в Інституті української мови Національної академії наук України (витяг із протоколу № 68 від 29 квітня 2014 року).

Метою роботи є комплексне лінгвістичне дослідження української

терміносистеми музейної справи. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких основних **завдань**:

- 1) простежити становлення та особливості розвитку української терміносистеми музейної справи, схарактеризувати основні етапи її формування;
- 2) проаналізувати основні типи системних зв'язків термінного складу, дослідити їхню специфіку;
- 3) виявити значущість різних лексико-семантичних процесів, поширених у терміносистемі музейної справи, для актуалізації семантико-парадигматичних зв'язків терміноодиниць;
- 4) встановити специфіку основних способів термінної деривації;
- 5) дослідити склад терміносистеми музейництва з погляду її походження;
- 6) розглянути структурні моделі, за якими утворено терміни музейної справи.

Об'єкт дослідження – українська термінолексика музейництва, зафіксована в сучасних українських галузевих термінологічних словниках.

Предмет дослідження – лексико-семантичні, генетичні, словотвірні й граматичні особливості термінів в українському музейництві.

Джерельною базою дослідження слугували сучасні українські термінологічні словники та довідники музейної справи: „Природнича музейна термінологія: словник-довідник” О. Климишина (Львів, 2003), „Словник-довідник термінології музейництва” Р. Микульчика, П. Слободяна, Є. Діденко, Т. Рака (Львів, 2012), „Музеезнавство: словник базових термінів” укл.-упор. Л. Міненко (Київ, 2013), „Музеезнавство: словник-довідник” Ю. Ключко (Київ, 2013), „Словник-довідник музейного працівника” О. Овчарової, Р. Яушевої-Омельянчик, Л. Сургай (Київ, 2013).

Матеріал дослідження – 2712 термінів фахової мови музейництва.

Методи. Для комплексного дослідження й опису термінів музейної справи застосовано *описовий метод*. Метод *суцільної вибірки* сприяв виокремленню корпусу терміноодиниць, релевантних для дослідження. Для з'ясування семантики термінів, виявлення тематичних груп, лексико-семантичних відношень використано метод *компонентного аналізу*. *Структурний метод*

дозволив охарактеризувати словотвірні особливості термінів музейництва. Метод *кількісних підрахунків* допоміг встановити продуктивність словотвірних моделей, показати співвідношення різних типів, структур, груп термінів музейництва.

Наукова новизна роботи: це перше в українському мовознавстві комплексне дослідження сучасної УТМ, що обслуговує комунікативні потреби суспільно важливої науково-практичної й творчо-організаційної галузі. На тлі широкого за обсягом матеріалу вперше теоретично обґрунтовано засади творення терміносистеми музейництва, здійснено аналіз її витоків і шляхів формування та збагачення, семантичної диференціації й особливостей функціонування. Уперше українську термінолексику музейної справи описано як своєрідну систему із властивими їй типами відношень.

Теоретичне значення дисертації сприятиме подальшому розвитку й розширенню теорії українського термінознавства. Виявлені особливості фахової терміносистеми доповнюють знання про лексичну систему в цілому (системна організація, структура, склад мовних одиниць), уточнюють деякі поняття термінознавства, поглиблюють відомості про загальні напрями розвитку спеціальної лексики, закономірності її формування та функціонування. Проведений аналіз сучасної УТМ може стати підґрунтям для подальшого дослідження галузевих терміносистем, а також для розв'язання дискусійних питань термінотворення.

Практичне значення результатів дослідження визначаємо можливістю використання їх у курсах лекцій зі словотвору, лексикології, спецкурсах із термінознавства, а також у подальших лінгвістичних працях, присвячених проблемам термінології. Зібрані матеріали слугуватимуть і в лексикографічній практиці – для створення термінологічних словників різних типів, тезаурусів української наукової термінолексики. Крім того, вивчення української термінної лексики музейництва стане вагомим джерелом поглиблення знань з історії та культури українського народу.

Особистий внесок дисертанта. Усі результати дисертант отримав самостійно. Наукових праць, які стосуються теми дисертації, написаних у

співавторстві, немає.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка. Теоретичні принципи та результати роботи викладено в наукових доповідях, виголошених на таких конференціях, як: IV Міжнародна науково-практична конференція „Грані сучасної науки” (Краснодар, 5 грудня 2012 р.); Міжнародна наукова конференція „Українська термінологія і сучасність” (Київ, 23–25 квітня 2013 р.); Міжнародна конференція молодих українців (Варшава, 20 травня 2013 р.); II Міжнародна науково-практична заочна Інтернет-конференція „Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації” (Острог, 17–18 жовтня 2013 р.); V Міжнародна наукова конференція „Семантика і прагматика мовних одиниць в синхронії та діячронії: мовна особистість і картина світу” (Сімферополь, 17–18 жовтня 2013 р.); VIII Міжнародна науково-практична конференція „Мова і світ: дослідження та викладання” (Кіровоград, 27–28 березня 2014 р.); VIII Міжнародна науково-практична конференція „Міжкультурна комунікація: Мова – Культура – Особистість” (Острог, 3–4 квітня 2014 р.); Міжнародна наукова конференція „Теорія і практика викладання української мови як іноземної” (Львів, 24–25 квітня 2014 р.); XII Всеукраїнська наукова конференція молодих учених-філологів, присвячена 200-річному ювілею від дня народження Тараса Шевченка „Vivat Academia” (Львів, 7–8 травня 2014 р.); XIII Міжнародна наукова конференція „Проблеми української термінології *СловоСвіт 2014*” (Львів, 25–27 вересня 2014 р.); XIII Всеукраїнська наукова конференція молодих філологів „Vivat academia”: Українська філологія – історія, теорія, методологія” (Львів, 24–25 квітня 2015 р.); Міжнародна наукова конференція „Українська термінологія і сучасність” (Київ, 22–24 квітня 2015 р.).

Публікації. Основні положення та практичні результати дисертації висвітлено у 16 статтях, 13 із яких опубліковано у фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі змісту, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної

літератури (354 найменування), 2 додатків. Додаток А містить тлумачний словник усіх проаналізованих термінів музейної справи. У додатку Б відображено термінне наповнення тематичних груп в українській терміносистемі музейництва.

Повний обсяг роботи – 608 сторінок, основний зміст роботи викладено на 182 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ЗАРОДЖЕННЯ ТА ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ МУЗЕЙНИЦТВА

1.1. Еволюція терміна *музей* від найдавніших часів

Історія музею нараховує тисячоліття. Музеї як скарбниці старожитностей, коштовностей, творів мистецтва існують від найдавніших часів, виникнення найраніших протомузеїв пов'язане з виникненням перших протодержавних класових утворень давніх цивілізацій та поширенням перших суспільних культур [246, с. 19].

Відповідно до Закону України „Про музеї і музейну справу” від 29 червня 1995 р. № 249 / 95-ВР, що регулює суспільні відносини в галузі національної музейної справи, *музеї* – це „культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини” [79].

Термін *музей* запозичено з грецької „μουσειον” й означає „храм муз”, „місце, присвячене музам” тощо [73, с. 531]. При одному з перших Мусейонів, зведеному в елліністичну епоху в Александрії єгипетській, діяла знаменита бібліотека – збірня художніх та наукових цінностей. Проте безпосереднім прикладом сховища цінних пам'яток були давньогрецькі „пінакотеки”, влаштовані на Афіньському Акрополі, у Дельфах, Коринфі та в багатьох інших містах Еллади [51, с. 9]. Часто мусейони ставали центрами так званих літературних співтовариств, слугуючи місцем не лише поклоніння музам, але й проведення творчих змагань поетів.

В епоху Середньовіччя скарбницями реліквій та творів сакрального мистецтва були ризниці при соборах і монастирях, тобто колекціонування було цілком підпорядковане закладам християнської культури. Пам'ятки античності були оголошені гріховними та їх активно знищували [279, с. 13]. Саме в цю епоху, коли поринули в небуття більшість традицій та інститутів античного світу, термін *мусейон* вийшов з ужитку разом з його культурним контекстом. Друге життя подарувала йому епоха Відродження, але при цьому наповнила його новим змістом. *Музеєм* стали називати спочатку колекції пам'яток

античності та витворів мистецтва, потім зразків світу природи і всього, що сприймалося як „рідкість” і „дивина” [121, с. 4].

Епоха Відродження відкрила нові перспективи для розвитку колекційної та музейної діяльності, зокрема в переосмисленні античної спадщини. В епоху Відродження термін *музей* став синонімом до терміна *колекція*. Перший письмово зафіксований випадок його вживання – 1492 рік, коли в описі майна Лоренцо Медичі колекцію рукописів і гем названо *музеєм* [249, с. 11].

Із XVI ст. (в Італії з кінця XV ст.) розпочинається новий етап європейської історії. Колекціонування стає популярною роботою, складовою високого аристократичного смаку й освіченості. Міжнародної слави зажили колекції пам'яток античного мистецтва в Дрездені (Августа Саксонського), Римі (Ватиканські зібрання) та ін. Невід'ємною ознакою придворного життя стало облаштування палацових ранньомузейних зібрань – мюнц-кабінетів (домузейна форма зберігання й експонування колекцій монет і медалей, а також назва місця їх зберігання) та кунсткамер (домузейна форма зберігання й експонування колекцій і рідкісних речей), у яких зосереджувалися історико-художні, природничо-наукові й етнографічні дивовижі й раритетні предмети [246, с. 21]. У 1523 р. за сприяння венеціанської сім'ї Доменіко та Джованні Грімані започатковано перший у Європі публічний археологічний музей у закритому приміщенні [208, с. 113].

У другій половині XVI ст. терміном *музей* щоразу частіше почали називати приміщення (кабінети), де зберігали колекції, причому не всі приміщення, а тільки ті, де – за визначенням італійських природознавців, – на основі певної колекції проходила творча інтелектуальна робота з дослідження та інтерпретації навколишнього світу [28, с. 72].

Інтенсивний розвиток наукової класифікації в XVII ст. та географічні відкриття кардинально змінили зміст музейних колекцій та розширили їхню тематику. У цей час в Англії, Голландії, Фландрії виникає цікавий тип антикварної крамниці-музею, призначеної передусім для цінителів старовини й мистецтва. Створюється система „кунсткамер”, чії зібрання нерідко

формувалися на основі раритетних або екзотичних предметів зоологічного, етнографічного та медичного походження [51, с. 9–10].

У XVII–XVIII ст. висунуто вимоги відкриття музеїв для загального перегляду відвідувачів. У 1661 р. університет та Рада м. Базель викупили збірку Б.Амербаха, яку невдовзі зробили доступною для людей [24, с. 73–74]. У 1683 р. при Оксфордському університеті відкрито музей Ешмола. Це стало яскравим свідченням переходу від кунсткамери до музею. Саме тоді уперше термін *музей* застосовано до закладу, що за своєю функцією наближався до сучасного розуміння цього поняття. Процес відкриття музеїв для широкого загалу набуває більш масового характеру. Цей процес відзначається трансформацією мистецьких галерей та кунсткамер на музеї. Типовим прикладом цих процесів є Британський музей (1753 р.), який вважають одним із перших класичних музеїв. На думку К. Хадсона, впродовж тривалого часу (приблизно перші сто років свого існування) цей музей мав більше подібних ознак із кунсткамерою, ніж із музеєм у сучасному розумінні. Крім того, публічність Британського музею у XVII–XVIII ст. теж була умовною, тому що вхід до музею було обмежено [244, с. 67].

Отже, в процесі історичного розвитку *музей* змінювався разом із довколишнім світом. У ньому відображалися майже всі етапи наукового та загальнокультурного розвитку цивілізації.

1.2. Розвиток терміносистеми музейної справи на світовому рівні

Сучасний етап розвитку наукового лінгвістичного знання характеризується пильною увагою до проблем термінології. Соціологи пишуть про кризу термінології своєї науки, історики замислилися над адекватністю віддзеркалення реалій минулого в категоріях наукової мови XXI століття. Удосконалення професійної мови є однією з найактуальніших проблем музейної справи [280, с. 4]. В останнє десятиліття по всьому світу спостерігають зростання інтересу до проблем музеології як галузі знання, різнобічного дослідження її термінного складу. Це знайшло відображення у виданих монографіях, підручниках, посібниках, збірниках статей, що

порушують проблему становлення музеології як науки, привертають увагу до вивчення її терміносистеми.

Розроблення категорійного апарату характеризує рівень пізнання, досягнутий наукою. Більше того, наукова мова, яка сформувалася, є однією з ознак зрілості галузі, а історія формування категорій відображає історію формування наукового напрямку. На думку А. Сундієвої, процесу впорядкування термінологіки музейної справи може значно сприяти звернення до історії розвитку категорійного апарату музейної справи [280, с. 4].

Музейна справа (у міжнародних наукових дослідженнях використовують і термін *музеологія*) має давню історію. У 1877 р. директор знаменитого дрезденського музею „Зелений звід” Дж. Грессе заснував „Журнал з музеології і антикварознавства” („Zeitschrift für Museologie und Antiquitätenkunde”), а вже після декількох років на його сторінках опубліковано статтю „Музеологія як наука”, що визначила потенціал нової сфери досліджень. Так до наукового обігу ввійшов термін *музеологія* [340, с. 3], джерелом якого є грецький корінь „μουσειον” („храм муз”) і λόγος („слово, вчення, наука”) [265, с. 451].

Розвитку міжнародних зв’язків музеїв та опрацюванню терміносистеми музейної справи значно сприяють неурядові громадські організації, об’єднання фахівців, пов’язані єдиними цілями й завданнями, спрямованими на збереження культурної спадщини й термінологічне дослідження основних її понять.

У 1946 р. у Парижі засновано Міжнародну раду музеїв, більш відому за англomовною аббревіатурою ICOM (International Council of Museums). Вона визначила за мету організацію співпраці і взаємодопомоги між музеями й музейними фахівцями всього світу, розроблення й технічне забезпечення програм у галузі розвитку музейної справи та її терміносистеми, а з 1948 р. почала видавати журнал „Museum”, що аналізує актуальні проблеми музейництва [340, с. 3–4]. У травні 1977 р. організаційно оформилося Міжнародне музеологічне співтовариство. Саме тоді на 34 сесії Консультативного комітету Міжнародної ради музеїв (ICOM) вирішено створити Міжнародний комітет музеології (ICOFOM).

У резолюції № 7 XII Генеральної Асамблеї ICOM, яку проводили в Москві 28 травня 1977 року, наголошено на необхідності дати визначення термінів музейництва для досягнення взаєморозуміння між музейними фахівцями різних країн. ICOM закликав свої національні й міжнародні комітети акумулювати практичні й теоретичні знання для уніфікації термінологіки і створити словник термінів музейної справи [292, с. 133].

Велику роль у становленні сучасної музейної справи відіграв Президент ICOM (1971–1977 рр.) Ян Елінек, який і очолив ICOFOM від моменту його створення. Чимало старань до наукового обґрунтування музейництва доклав директор ICOM (1947–1964) Жорж Анрі Рів'єр. У доповіді на Міжнародному симпозіумі „Музеї в сучасному світі” (1969) він акцентував на необхідності ретельно вивчати „музеологію як дисципліну, спрямовану на створення певних відносин між музеями, з одного боку, і між наукою, суспільством і культурою – з іншого” [304, с. 20–21].

Саме з 1970-х рр. музеологію утвердили як навчальну дисципліну і ввели в навчальні програми в багатьох університетах світу, отже, викладання вимагає формування чіткої терміносистеми. Паралельно з цим процесом безліч нових термінів і понять було „покликано” до життя, з одного боку, появою й розвитком терміна *спадщина*, з іншого – розвитком „нової” й „критичної” музеології [155, с. 42].

За останні десятиліття у світовій практиці послідовно вибудовують систему термінів, властивих безпосередньо для музейної галузі й активно їх використовують у музейництві. Це явище разом із комплексом деяких музеологічних учень складає загальну теорію музеології – *метамузеологію*, термін, який увів чеський музеолог З. Странський [353].

Однією із показових характеристик розвиненості будь-якої галузі знань є впорядкованість термінного складу. Необхідність співвідношення понять, що стоять за співзвучними в різних мовах термінами, усвідомили наприкінці 1970-х–1980-х рр. члени Комітету з музеології при Міжнародній раді музеїв (ICOFOM). Виникненню цієї ідеї та її поширенню на міжнародному рівні передувало вихід у світ двох національних термінологічних словників у

Словаччині та в СРСР у 1974 і 1978 рр. У той же час в Міжнародному комітеті музеології приступили до стадії „гармонізації” терміносистеми музейництва або, інакше кажучи, до забезпечення зіставності наукової термінології на національному й міжнародному рівні [155, с. 42–43].

Велика частина термінів, яку використовують музейні фахівці, з’явилася в ХХ ст. в СРСР. Але саме в цих же роках через складні геополітичні події міжнародні контакти російських науковців ускладнилися, а часом і зовсім увірвалися на багато років.

Уже перші кроки у дослідженні термінології музейної справи дали дуже цікаві результати, показали, як закріплювалися протягом десятиліть, а то й століть, у фаховій мові окремі терміни, що стосувалися музейної роботи.

У російській музейній практиці питання про потребу дати чітку дефініцію терміна *музей* уперше поставили у 1912 р. на Попередньому з’їзді музейних діячів. Утім, зробити це було досить важко, тому що в той час ще не було досягнуто розуміння єдності багаточисельних і різноманітних музейних утворень [280, с. 4].

У СРСР перший термінологічний словник [134] опублікував Науково-дослідний інститут культури (нині – Російський інститут культурології) в 1974 р., його доповнений варіант вийшов у 1983 р. [133] і 1986 р. (у співпраці з Центральним музеєм революції) [191]. У наступні роки до термінологічних проблем музейництва в інституті нерідко зверталися під час проведення масштабних досліджень і підготовки наукових праць [190], на семінарах і конференціях.

Також в СРСР протягом 1960–1980-х рр. опубліковано наукові видання, що стосуються різних проблем музейництва. Особливого значення у цей період набуло видання „Термінологічні проблеми музеєзнавства” (1986), який донині залишається найповнішим виданням [192, с. 4].

У 1980-х рр. у світ вийшов „*Dictionarium museologicum*” (перше видання – 1981 р., 2-е – 1986 р.), який налічував 1600 найпоширеніших термінів музейництва 20 мовами, й містив короткі визначення тільки до тих термінів, що не мали аналогів в інших мовах. Услід за ним у 1989 р. в Канаді вийшов

„Музеологічний глосарій” (Lexique de museology/Glossary of Museology). Відразу після видання „Dictionarium museologicum” стало очевидним, що необхідно зміщувати акцент з проблеми правильного перекладу терміна на уточнення його значення, що стоїть за ним. Із цього приводу шведський дослідник В. Софка, визнаний одним з основоположників сучасної музеології, в 1982 р., критикуючи практику простого накопичення термінів, сказав, що насамперед необхідна тісна робота авторів, лінгвістів і редакторів, щоб виробити спільну концептуальну базу для подальших дебатів, але, на жаль, продовження роботи не фінансували [155, с. 43].

У 1993 році серед членів ICOM виділилася група провідних музеєзнавців різних країн – Андре Девальє (Франція), Іво Мароєвіч (Хорватія), Пітер Ван Менш (Нідерланди), Тереза Шайнер (Бразилія) і Збінек Странський (Чехія), які, усвідомивши колишні недоліки, вирішили гармонізувати роботу й виробити спільну концептуальну базу. Результатом цієї роботи мала стати збірка під назвою „Базові поняття музеології” (Idee museologique de base/Basic Museological Ideas). Спочатку було вирішено, що упорядники не торкатимуться термінів зі сфер консервації, реставрації й музейного менеджменту, тому що вони найменше потребують уточнення визначень, бо цю проблематику обширно представлено на сторінках публікацій ICOMy. Методом роботи над проектом була колективна дискусія робочої групи, що розглядає терміни, які запропонували її члени, крім того, члени Міжнародної ради, що брали участь у роботі Генеральної конференції у Ставангері в 1995 р., а також у Петрополісі, де тоді проходили щорічні збори національного Комітету ICOM [155. с. 43]. Окрім цього, враховували досвід словників багатомовного „Dictionarium museologicum” і франко-англійського „Lexique de museology”.

Структура цього словника мала враховувати всі можливі термінологічні розбіжності, й кожен термін мав починатися з детального лінгвістичного блоку: перший пункт словникової статті мав указувати на мовні еквіваленти й аналогічні терміни, другий – давати визначення, третій – приклади з різних мов, якщо такі є, четвертий – похідні терміноодиниці, п'ятий – кореляти (співвідносні поняття, зміст яких з'ясовують, зіставляючи з яким-небудь іншим

поняттям). Услід за головним блоком повинна була бути стаття про розвиток терміна в історичному й лінгвістичному зрізі, потім – її перебування на сучасному етапі розвитку музеології. Окрім такої структури, чеський музеолог З. Странський запропонував альтернативну концепцію, яку не підтримали, й тому вона не отримала розвитку в майбутньому, а саме: створити лексикографічну працю, яка була б наполовину словником, а наполовину – енциклопедією [155, с. 43].

Через відсутність фінансування проект „Базові поняття музеології” був припинений. Проте, проведена робота виявила нові термінологічні недоліки: по-перше, розбіжності в тлумаченні термінів відбуваються не лише між різномовними країнами, але й всередині споріднених у мовному плані країн; по-друге, необхідність пропонувати приклади використання термінів у кожній із мов, щоб усунути появу й поширення нових „помилкових друзів перекладача” (іншомовні терміни, подібні до термінів рідної мови, але з іншим змістом). Наприклад, термін *музеографія* з’явився на початку XVIII ст. й означав „опис музеїв”. У російській музеології *музеографію* визначають як сукупність виданих книг про музеї, проте за кордоном термін отримав інше трактування. У Франції *музеографією* традиційно називають сукупність техніки й практик, пов’язаних з експозиційною діяльністю музею, що вплинуло на трактування цього терміна в Іспанії й країнах Латинської Америки. В італійській мові *музеографія*, окрім експозиційної діяльності, охоплює й музейну архітектуру [155, с. 44].

У 2001 р. виходить „Російська музейна енциклопедія” (РМЕ) [242], яка підводить підсумок трьохсотрічному розвитку музейної справи в Росії. Вона є першою спробою зведеного й систематичного викладу інформації, що є сьогодні в розпорядженні науковців [242, с. 5].

Під час створення енциклопедії проблема термінологіки музейництва стала однією з найважливіших. Музеєзнавство – порівняно молода наука, її методологія, мова й термінний склад перебувають на стадії формування. Із розвитком музейної справи значення поняття може змінюватися. Термінологічні непорозуміння виникають між музеєзнавцями й музейними

працівниками-практиками і під час використання термінів. Існують невідповідності між термінолексикою музейництва різних країн, що ускладнює процес спілкування й переклад літератури.

Творцям РМЕ доводилося не тільки узагальнювати наявний термінологічний матеріал, але й нерідко виробляти нові визначення. В енциклопедії кожен термін розглянуто в його історичному розвитку, наведено різні варіанти тлумачення й виокремлено ті, які найбільшою мірою відповідають сучасним науковим уявленням, що робить термінологічний блок енциклопедичних статей зручним сучасним словником, який можна широко використовувати в музейній практиці й науковій роботі; це також створює основу для подальшої наукової роботи з уточнення й уніфікації термінів музейництва і вироблення власної мови, що є необхідним етапом становлення галузі як самостійної наукової дисципліни [242, с. 8].

У 2004 р. в Томському державному педагогічному університеті вийшов „Короткий словник музейних термінів” [41] О. Галкіної та Т. Петуніної. Словник побудовано за алфавітним принципом. Він містить основні терміни музейної справи, які використовують на практиці. Цей словник практично не містить загальних термінів, а лише особливі терміни музейництва. Також автори пропонують деякі іншомовні терміни, які ввійшли в сучасний музейний лексикон [177, с. 107].

У 2007 р. музеологи Франції Ф. Мерес і А. Девальє, які входять до складу правління Комітету музеології, підготували колективну монографію французькою мовою [351]. Англійська версія книги з'явилася в тому ж році. Музеологи й практичні працівники музеїв 16 країн світу дали в ній визначення терміна *музей* у новій, сучасній інтерпретації.

2010 рік відзначений появою короткого словника „Ключові поняття музеології”, який підготувала група авторів, – членів правління Комітету музеології. Видання є комплексним, міждисциплінарним дослідженням, результатом міжнародної співпраці музеологів різних країн і національностей.

„Ключові поняття музеології” є актуальною довідковою публікацією: до нього зараховано детальні дефініції 21 терміна з аналізом їхньої еволюції, а

також похідні терміни й кореляти. На відміну від більшості словників, стиль цих статей відрізняється емоційністю і філософською глибиною. Багато визначень побудовано на контрасті між загальною музеологічною моделлю й тим, як йде робота в дійсності [154, с. 216].

Незважаючи на те, що „Словник” представляє здебільшого франкомовне бачення музеології через вимоги лінгвістичної узгодженості, зведена в ньому воедино термінологіка є зрозумілою. Цю невелику книгу призначено для того, щоб надати найширшому колу людей доступ одночасно в історичному й сучасному контексті до походження й еволюції різних термінів, якими сьогодні послуговуються фахівці-музейники [350, с. 8–9]. Досягнення взаєморозуміння між фахівцями музейної справи всіх національностей стає саме тією підставою, яка дає можливість з’явитися на світ таким стандартам і довідникам для сучасних і майбутніх поколінь.

1.3. Становлення і розвиток терміносистеми музейництва в Україні

1.3.1. Музейна справа в перші десятиліття ХХ ст.

Відновлення української національної державності 1917 р. відіграло важливу роль у становленні музейництва, основною ознакою якого було надання цій справі державного статусу. Це вплинуло на формування термінологіки цієї галузі.

У лютому 1918 р. проведено першу музейну нараду, в якій взяли участь представники багатьох музеїв країни. Тоді ж при Народному комісаріаті освіти створено спеціальну комісію для розроблення найважливіших питань музейництва, зокрема і проблем його терміносистеми. Науковці досліджували тоді питання, що стосувалися терміна *музей*, а також типології музеїв, їхнього місця в системі наукових і культурно-освітніх закладів [176, с. 26].

Одним із складних і водночас важливих етапів розвитку музейництва є період 1920-х рр., пов’язаний із формуванням терміносистеми музейної справи, визначенням напрямів досліджень, із оформленням засадничих принципів діяльності музейних закладів. Перевірка предметів музейної справи на початку 1920-х рр. передбачала їх реєстрацію в каталозі відділу. Цей процес у

документах етновідділу позначено терміном *каталогізація*. Використовували й синонім до цього терміна – *інвентаризація*. Вживання синонімних значень є свідченням того, що термінолексика музейництва цього періоду ще не була усталеною, тому допускали ототожнення й, відповідно, почергове використання в документах таких термінів, як *експонат* і *музейний предмет*, *ярлик* і *картка*, *інвентар* і *каталог* (інколи вживали і термін *річ*) [248, с. 35].

Для українського термінознавства 20-ті роки ХХ ст., всупереч усім негараздам, виявилися досить плідними, вони ввійшли в історію термінотворення як „золота доба”. Уперше в історії української мови термінологія почала розвиватися за визначеною програмою й за державної підтримки. Дослідники активно розбудовували систему українознавчих знань у галузях мови, історії, бібліографії, літературознавства, книгознавства, фольклористики та етнографії, фіксували й науково опрацьовували багатовікові здобутки українського народу в контексті його культурно-історичного розвитку. У 20-х рр. ХХ ст. співіснували дві течії термінотворення – народницька та міжнародна. Дискусії дослідників щодо переваг того чи того підходу мали позитивний ефект: й інтернаціональний, й український варіанти наукової термінолексики вдосконалювалися, часто перехрещувалися й взаємозбагачувалися. У всіх цих спробах є намагання визначитися з окремим колом правил, які б передували впорядкуванню терміносистеми [274, с. 35–36].

Незважаючи на стрімкий розвиток термінознавства, були галузі, в яких термінологічна робота розвивалася недостатньо. У праці „Чергові завдання сучасного музейного будівництва на Україні” В. Дубровський зазначав, що „в галузі культурного будівництва на Україні нема більш забутої справи, ніж музейна” [68, с. 3]. Дослідник указував на застарілість та невизначеність термінолексики музейної справи під час теоретичного розв’язання проблеми про систему й типи музеїв. В. Дубровський зазначав, що сама назва *музей* не розкриває значення тих установ, що ми цим терміном звикли називати. Але користуючись цим традиційним терміном, розуміємо під *музеєм* таку освітню установу, що науково збирає, впорядковує, вивчає та публікує для всебічної популяризації пам’ятки матеріальної культури й природи [68, с. 9].

Досліджувала теоретичні проблеми музейної справи, її історії та терміноскладу створена в 1925 р. при Державній Академії історії матеріальної культури Комісія з музейництва [176, с. 9].

У Харкові 25–27 травня 1926 р. проведено Наряду музейних співробітників України, на якій науковці досить гостро обговорювали питання про роль та місце музеїв у системі наукових і культурно-освітніх закладів, про методи роботи музеїв, опрацювання термінологіки музейництва тощо. За результатами наради ухвалено „Резолюцію президії Укрнауки про музейну справу”, де вказано на потребу систематизації музейної мережі.

Неабияку роль для розвитку музейництва цього історичного етапу мають періодичні видання – газети та журнали суспільно-політичного й наукового змісту, які видавали протягом 1920-х–1930-х років. Справжньою подією 20-х рр. стала поява в 1927 р. журналу „Краєзнавство”. Вже з першого номера журнал став свідком, що відображав досвід роботи музеїв. Нерегулярність подання матеріалу не дає можливості говорити про музейну концепцію та її основні риси на цей час у межах усієї країни. Проте можна простежити такий аспект у музейній справі другої половини 20-х рр., як стандартизація її термінологіки [17, с. 13–14].

За радянських часів рівень розробки теоретичних і термінологічних питань можна простежити в „Працях Державного Історичного музею” (виходить друком із 1926 року), „Працях науково-дослідного інституту музеєзнавства” (із 1957 р.) тощо [169, с. 137].

До окремої групи праць історіографії музейної справи можна зарахувати дослідження про участь світських громадських організацій та церковних інституцій у діяльності музеїв регіону. Відомо, що серед українських громадських об’єднань активним прибічником музейної справи загалом та її терміносистеми зокрема виступало товариство „Просвіта”, внесок якого в розвиток національного музейництва впродовж міжвоєнного періоду досліджували І. Зуляк [82] та Н. Заставецька [80]. Зокрема, І. Зуляк узагальнив, що робота „Просвіти” в цьому напрямі передбачала активні дії правління з організації при філіях товариства музейно-архівних комісій, при читальнях –

секцій з охорони пам'яток минулого, налагодження екскурсійної роботи, проведення спільних засідань для вироблення ефективних заходів щодо збереження й примноження культурної спадщини українського народу, дослідження її термінного складу.

На початку 30-х рр. українське музейництво зазнало нищівних ударів як „реакційне заняття”, а значну кількість дослідників було репресовано [337, с. 23].

1.3.2. Українське музейництво у 30–80 рр. ХХ ст.

Із 1930-х рр. розпочинається новий період у розвитку музейництва. Музейна справа в цей час була повністю підпорядкована державному регулюванню, що зумовило специфіку її розвитку й становлення терміносистеми зокрема. У 1930 р. відбувся музейний з'їзд, на якому розглядали основні питання музейної практики та музейництва, зокрема його терміносистеми. На цьому з'їзді розроблено рекомендації, які були обов'язковими до виконання всіма музейними закладами [244, с. 100].

Протягом цього часу традиційно вживають термін *музеєзнавство* як наукову дисципліну, що вивчає історію та особливості розвитку музеїв, їхні суспільні функції, питання теорії й методики музейної справи [169, с. 138]. У 1938 р. запропоновано одне з перших і найбільш повних визначень музеєзнавства. *Музеєзнавство* розглядали як галузь знання, що виникла наприкінці ХІХ ст. й охоплювала низку практичних і теоретичних питань, пов'язаних із життям та роботою музеїв [277, с. 458].

50–60 рр. характеризуються активною розробкою питань історії та теорії музейної справи. У цей час сформульовано основні принципи, визначено найважливіші поняття й термінолексику цієї галузі.

Із середини 1950-х рр. питання музейної справи почали досліджувати на кафедрі археології та музеєзнавства історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Шевченка та в науково-методичному відділі музеєзнавства в Історичному музеї УРСР [168, с. 499]. У 1950–60-х рр. у наукових дослідженнях Інституту музей розглядали здебільшого в контексті

висвітлення питань культурного будівництва в державі. Зокрема, в колективних енциклопедичних працях „Українська Радянська Енциклопедія” (1959–1965 рр.) і „Радянська енциклопедія історії України” (1969–1972 рр.) вміщено статті про історію різних за профілями музейних закладів України, запропоновано визначення термінів *музей*, *музеєзнавство*, *музеологія*.

На конференціях, нарадах та симпозіумах із семіотики, мовознавства, термінології, інформатики, що проходили в 70-х рр., співробітники термінологічних комісій і комітетів союзних республік указували на суттєві недоліки в організації термінологічної роботи. По-перше, це відсутність узагальнювальних термінологічних досліджень, у яких вирішувалися б питання формування й подальшого розвитку наукової та технічної термінології. По-друге, відсутність координації термінологічної роботи, яку мали б виконувати центральні термінологічні органи (Держкомітет СРСР із стандартизації, Комітет науково-технічної термінології АН СРСР), термінологічні органи на місцях, а також неналагодженість обміну досвідом між цими організаціями в союзних республіках. По-третє, майже повсюдна малочисельність апарату термінологічних комітетів та комісій, яка зумовлювала проведення робіт з упорядкування та уніфікації термінолексики на громадській основі. У результаті термінологічна робота відставала від швидких темпів розвитку науки. Процес виявлення й уведення нових термінів у галузеві терміносистеми, зокрема і в терміносистему музейництва проходив в основному стихійно, без єдиного плану, що ускладнювало спілкування та взаєморозуміння між представниками різних спеціальностей.

1.3.3. Розвиток терміносистеми музейництва в кінці 1980 рр. – на поч. перших десятиліть XXI ст.

Відчутні зрушення в музеєзнавчих дослідженнях відбулися в 1980–90-х рр. в Інституті історії. Музеєзнавство вивчали у відділі допоміжних історичних дисциплін, що був створений у 1959 р. і протягом наступних десятиліть неодноразово трансформовався, а в 1994 р. оформився у відділ спеціальних історичних дисциплін, який очолив доктор історичних наук М. Дмитрієнко

[178, с. 504]. Поряд з історико-географічними та картографічними дослідженнями співробітники розробляли музейну тематику, яка стосувалася і проблем її термінології.

Новий етап у вивченні історії музейної справи розпочався в умовах незалежної України. Зняття ідеологічних і політичних заборон сформувало сприятливі обставини для розширення джерельної бази досліджень. В останні десятиріччя в Україні з'явилася низка праць, присвячених різним аспектам термінології, історії та практики музейної справи [247, с. 7]. Наприклад, такі дослідники, як В. Акуленко, С. Заремба, С. Руденко досліджують термін *музейна пам'ятка*. В. Акуленко, досліджуючи термінологію Закону Української РСР, звертав увагу на необхідність поділу пам'яток на музейні та нерухомі [3, с. 207–208]. Оскільки значення терміна *музейна пам'ятка* є вужчим за значення терміна *рухома пам'ятка*, ця класифікація не повною мірою відображає багатогранність явища матеріальної історико-культурної спадщини [244, с. 22–23].

Варто звернути увагу на те, що термінологіка, яку використовують для класифікації пам'яток В. Акуленка, є „дзеркальним відображенням” класифікаційної моделі, запропонованої В. Дубровським ще в 20-х рр. ХХ ст.

Питання теорії і практики музейництва досліджували вчені з досвідом музейної роботи, зокрема, професійні музейники Є. Піскова та Л. Федорова. Дослідники брали участь у розробці проекту Державної програми розвитку музейної справи та її терміносистеми в Україні в 2001–2005 рр. та Закону України „Про музеї та музейну справу”. В монографії Л. Федорової [306] вміщені цікаві матеріали про музейників Києва та створення музейних збірок у перші десятиліття ХХ ст., де розкрито діяльність Київського товариства охорони пам'яток старовини й мистецтва, порушено проблему теоретичного визначення термінів *пам'ятка*, *старожитності*, вироблено критерії їхнього поціновування та відбору, класифікації об'єктів культурної спадщини.

У роки незалежності в пам'яткоохоронній та музейній галузі України великого значення набули прийняті Верховною Радою України закони „Про музеї та музейну справу”, „Про охорону археологічної спадщини”, „Про

охорону культурної спадщини”, відповідно до яких можна визначити значення ключових термінів сучасної української галузі музейництва [225, с. 132].

Великий внесок у розбудову термінної системи музейної справи в Україні та її збереження здійснюють міжнародні організації та благодійні фонди: міжнародне об'єднання музеїв та професійних музейних працівників ICOM, громадська організація „Український центр розвитку музейної справи”, що діє в тісному партнерстві з Міжнародним благодійним фондом „Україна 3000”, інші музейні фонди України, Міжнародний центр охорони культурної спадщини, Міжнародний центр культурних досліджень (International Research Centre for Cultural Studies, Відень, Австрія) та ін. Результатом співпраці Нідерландської асоціації Музеїв і фахівців України став широкомасштабний проект МАТРА. Під егідою Міжнародного центру охорони культурної спадщини регулярно організовують та проводять загальноукраїнські курси підвищення кваліфікації для працівників, пов'язаних з охороною, збереженням, використанням нерухомих пам'яток культури, а також користувачів пам'яток. Із 7 до 12 грудня 2009 року проходили курси на тему „Сучасна музейна справа – новий досвід”. На завершення семінару відбувся круглий стіл, за яким учасники висловили свої пропозиції та побажання щодо подальшої співпраці, а також отримали завдання підготувати нові проекти, які будуть розглянуті в майбутньому [163, с. 420].

1.3.4. Особливості формування поняттєво-термінологічного апарату музейництва

Відповідно до Закону України „Про музеї та музейну справу”, *музей* (як вже зазначено вище) – це науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій (відповідно до українського законодавства музейні предмети – це матеріальні об'єкти [78]) з освітньою та науковою метою, залучення громадян до здобутків національної та світової культурної спадщини [79]. Інший підхід відображає дефініція Міжнародної ради музеїв

(ICOM): *музей* – це некомерційна постійно чинна інституція, що знаходиться на службі в суспільства та сприяє його розвитку, відкрита для публіки, нагромаджує, консервує, досліджує, включає в систему комунікації та експонує матеріальну й нематеріальну спадщину людства та його оточення з метою освіти, навчання та насолоди [354].

Століттями дослідники виробляли систему обліку музейних колекцій, яка має як спільні з іншими країнами, так і специфічні особливості, закріплені в терміносистемі. Синонімом сучасного терміна *облік* ще на початку ХХ ст. був термін *каталогізація*. Він досить точно відображав характерні для свого часу прийоми й завдання музейної роботи з колекціями, дуже близькими з аналогічною діяльністю бібліотек та архівів.

Термін *комплектування* також з'явився лише в минулому столітті, але музейні фахівці писали про необхідність проводити „збирання музейних предметів” згідно з програмою. Лише в ХІХ ст. відбувся поділ музейних зібрань на фонди й експозицію; тільки до кінця ХІХ ст. у музейну практику ввійшли екскурсії, що мали назву *наукові прогулянки*; протягом ХІХ–ХХ ст. формуються музейні професії. Терміни музейництва не лише виникали, але й зникали, коли зникали позначувані ними об'єкти, явища або процеси [280, с. 4–5].

Становлення української терміносистеми музейництва науковці пов'язують із діяльністю Наукового товариства ім. Т. Шевченка. НТШ відіграло значну роль не лише у згуртуванні українських науковців, а й у підготовці видань з організації діяльності книгозбірень, у поширенні фахової термінолексики, зокрема й термінолексики музейної справи.

Розвиток наукових досліджень музейної діяльності (1910–1930 рр.) пов'язаний із працями М. Біляшевського „Наші національні скарби” (1918) [19], І. Свенціцького „Про музеї та музейництво (нариси і замітки)” (1920) [251], „Музеї і книгозбірні сучасної України” (1927) [250] та ін. У цей час у науковий обіг вводять термін *музейна пам'ятка*, закладають основи майбутніх досліджень соціокультурного значення музейних історико-культурних цінностей. Музейні пам'ятки розглядають як об'єкти навколишнього світу, які

перестають використовувати відповідно до початкової функції та, в результаті соціокультурного освоєння, перетворюються на джерела інформації про історико-культурний процес [243, с. 4].

Термін *музейна пам'ятка* науковці досліджували всебічно. Наприклад, М. Біляшевський (один із засновників Київського товариства охорони пам'яток старовини, дійсний член Української Академії наук, член НТШ у Львові та Всеукраїнського археологічного комітету) характеризував *пам'ятки* як носії інформації про минуле, які набувають „національної вартості” [19], тобто наголошував на їхній загальносуспільній значимості. Отже, відповідно до поглядів М. Біляшевського, сутність *музейних пам'яток* полягала в тому, що вони є джерелами соціально значимої інформації, а основною їхньою функцією є поширення інформації із просвітницькою метою. І. Свенціцький [250; 251] (етнограф, музеєзнавець, дійсний член НТШ, який зробив великий внесок у розвиток музейної справи та охорони пам'яток старовини) розглядав *музейні пам'ятки* як джерела інформації про людину та природу, тобто про різноманітні аспекти освоєння людьми навколишнього світу.

Для музейників 20–30-х рр. ХХ ст. характерною була термінологічна різноманітність під час позначення поняття *музейна пам'ятка*, відсутність чіткого визначення терміна *музейний предмет*.

У 30-х рр. ХХ ст. активно розвиваються прикладні дослідження в галузі музейництва, в межах яких уточнюють термінолексику. Саме в цей час відокремлюють терміни *експонат* та *музейний предмет*. Для позначення музейної пам'ятки як об'єкта науково-фондової роботи, найчастіше використовували терміни *музейний предмет*, *річ*, *музейні матеріали*.

У 1978 р. уведено термін *громадський музей*. У 1986 р. цей термін, який запропонувала Лабораторія музейництва Центрального музею Революції СРСР, дослідники ввели до складу міжнародного словника музейної справи. У цей час видавали довідники та посібники з окремих розділів музеєзнавства, найчастіше різні методичні розробки. Виходили російськомовні словники термінів музейництва: „Короткий словник музейних термінів” (М., 1974) „Музейні терміни: термінологічні проблеми музеєзнавства” (М., 1986), [277, с. 459].

Зростання у 80-х рр. ХХ ст. праць, присвячених термінології музейництва, зумовило збільшення кількості термінів. Для позначення *музейної пам'ятки* використовували такі терміни: *музеалія*, *музейний предмет*, *предмет музейного значення*. Активні дискусії проводили щодо співвідношення термінів *пам'ятник* та *пам'ятка*, а потім навколо терміна *пам'ятка історії та культури* [243, с. 5–6].

Особливу інтерпретацію термінів *музейний предмет* – *предмет музейного значення* запропонував Ю. Омельченко. Вчений вважає, що перша підсистема музейництва у своєму розвитку пройшла шлях від періоду існування предметів музейного значення до музейних предметів.

У багатьох країнах великого поширення набув термін *музеалія*, який увів у науковий обіг Ф. Вайдахер [28]. Значення цього терміна полягає в тому, що він покликаний показати незалежність речей, що відображають історичну пам'ять музею, оскільки вони є виявом своєрідного ставлення людини до дійсності, що проявляється у збереженні матеріальних об'єктів як свідчень культурно-історичного розвитку.

Ф. Вайдахер зазначає: „Поняття з основою „музей” та у сполученнях із прикметником „музейний” ... стосуються власне конкретизації музеальності у формі музею. Тому сфера дії таких термінів обмежена цією установою та періодом її існування... Із основою „музео-”, „музеальн-” та у сполученнях із прикметником „музеальний” утворюються терміни ширшого масштабу. Їхнє поняття виходить за межі конкретної інституції, охоплює також предмет філософського пізнання, що є в основі цих термінів, та його вияви згідно з часом...” [28, с. 50].

В. Якубовський під *музеєзнавством* розуміє „окрему самостійну дисципліну, яка вивчає процеси збереження соціальної інформації, пізнання й передачі знань та емоцій за допомогою музейних предметів, а також вивчає музейну справу та музей як суспільний інститут, його суспільні функції й форми їхньої реалізації у різних соціальних умовах” [342, с. 14]. Дослідник зазначає, що термін *музеєзнавство* почали використовувати лише з другої

половини XIX ст. Але, як уважає Д. Кепін, цей термін використовують у роботах В. фон Гумбольдт, Й.-В. Гете, Я. та В. Грімм [92, с. 18–19].

1.3.5. Сучасна українська термінографія музейної справи

На сучасному етапі тему історії терміносистеми українського музейництва XIX – початку XX ст. часто досліджують українські вчені. За умов відновлення державної незалежності України незрівнянно зросла увага науковців та громадськості до національної історико-культурної спадщини. Дослідники музейної справи почали робити спроби зібрання та систематизації термінолексики, яку використовують у музейництві.

Корисним для дослідження терміносистеми музейництва є невеликий посібник викладачів Житомирського державного університету ім. І. Франка [38]. На основі прочитаного курсу лекцій у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини „Україна” (м. Київ) філософи В. Шевченко та І. Ломачинська [332] видали посібник із музейної справи з термінологічним словником (99 термінів).

Серед посібників із музейництва потрібно виділити також 2 книги, які підготували географи Київського національного університету (В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська [13]) і Львівського національного університету імені Івана Франка та Львівського інституту економіки й туризму (М. Рутинський, О. Стецюк) [246].

Посібник львівських науковців містить глосарій (160 термінів), чорно-білі ілюстрації та додатки (правові документи щодо музейної справи та довідник наявних історико-культурних заповідників України). Автори цього видання ставили за мету ознайомити усіх, хто цікавиться музейною справою, з історією розвитку музейної мережі в Україні та формуванням її терміносистеми, охарактеризувати національну музейну спадщину і вказати на особливості організації екскурсійної справи в музейних установах України.

У монографії „Історія музейної справи та зоологічних музеїв університетів України” [337] львівський науковець І. Шидловський зібрав матеріали про

виникнення та розвиток музейної справи у світі, навів основні терміни та поняття, які використовують на практиці.

Докладний аналіз термінологіки музейної справи та пам'яткоохоронної діяльності містить монографія С. Руденка [244].

Широкий розмах лексикографічної роботи в період незалежності України сприяв тому, що впродовж 1994–2007 рр. упорядковано й опубліковано понад 600 словників нового покоління, які розповсюджено накладом близько 800 тис. примірників серед навчальних закладів, державних і наукових установ. Українське мовознавство відгукнулося на інтенсивну соціодинаміку, нові вимоги до мови суспільної практики не лише новими загальномовними та термінологічними словниками, а й словниками нового типу – неологічними, або словниками мовних інновацій. За короткий час їх з'явилася вже ціла низка, різних за складом своїх реєстрів і за метамовою, методом опису та пояснення інновацій.

У бібліографічному покажчику „Українська термінографія” зроблено спробу ґрунтовно відобразити все розмаїття спеціальних словників, довідників, енциклопедій, які стали надбанням наукової громадськості в другій половині ХХ ст. [118].

До українських лексикографічних праць з музейної справи належить комплексна праця „Природнича музейна термінологія: Словник-довідник” О. Климишина [105], яка побачила світ у 2003 р. і нараховує 2500 термінів. Це, по суті, перше видання такого типу в Україні, яке містить власне бачення упорядника термінологічного апарату музейництва. У словнику є деякі терміни із суміжних галузей знань (архівна справа, бібліотечна справа, мистецтвознавство, реставраційно-профілактичні роботи та ін.), необхідні для атрибуції та опису музейних предметів. Терміни та позначення понять відібрано з нормативних документів, навчальної, навчально-методичної, наукової та довідкової літератури. Сферу використання позначено не для всіх термінів, оскільки деякі терміни мають широкий застосунок. У словнику є як терміни, якими користуються українські музеєзнавці, так і українські відповідники термінів, властиві для західних (європейських) наукових шкіл

[177, с. 108]. Утім цей словник вузько спеціалізований, присвячений термінолексичі природничих музеїв. Тому він не висвітлює багатьох термінів з інших галузей музейної справи.

У 2012 р. опубліковано „Словник-довідник термінології музейництва” Р. Микульчика, П. Слободяна, Є. Діденко та Т. Рака [178]. Основна ідея словника полягає в кодифікації та нормалізації термінів. Терміносистема музейництва складається (у вузькому сенсі) з термінів музейництва і термінів суміжних галузей людської діяльності. Це такі галузі, як архівознавство, екскурсійна справа, реставрація, мистецтвознавство, пам’ятко-охоронна діяльність, спеціальні історичні дисципліни тощо. Реєструючи терміни із цих галузей у словнику, упорядники намагалися відібрати лише ті з них, які мають безпосередній зв’язок із діяльністю музеїв [178, с. 8]. Словник містить українські й запозичені в українську мову іншомовні терміни музейної справи й суміжних сфер людської діяльності та їхнє позначення.

2013 рік ознаменувався появою трьох словників у галузі музейної справи. „Музезнавство: словник базових термінів” [189] (укладач-упорядник Л. Міненко) знайомить з основними термінами галузі музейництва, пов’язаними з науково-дослідною, культурно-освітньою, експозиційною, екскурсійною, адміністративно-господарською, фондовою та видавничою діяльністю музеїв. Словник містить найуживаніші терміни та їхні синоніми, що характеризують зміст музейної роботи. Дуже близьким до цього словника є видання „Музезнавство: словник-довідник” [106] Ю. Ключко, яке охоплює комплекс питань, що стосуються основних напрямів музейної діяльності. До словника-довідника авторка зараховує українські й запозичені в українську мову іншомовні терміни музейництва й суміжних його галузей.

Як узагальнення багаторічної науково-дослідної, фондової, експозиційної, виставкової та екскурсійно-просвітницької діяльності Музею історії Києва виник „Словник-довідник музейного працівника” О. Овчарової, Р. Яушевої-Омельянчик, Л. Сургай [206]. Словник-довідник є концентрованим вираженням через професійні дефініції досвіду, атрибуції, наукового опрацювання, каталогізації та введення до широкого обігу даних про пам’ятки історії та

культури від найдавніших часів до наших днів. Велика наукова робота безпосередньо з музейними предметами та матеріалами у певний момент викликала потребу у відповідній систематизації термінного складу музейництва. Отож, ідея цього словника-довідника стала наслідком певного особистого професійного досвіду його авторів – музейних працівників-практиків. У процесі роботи науковці з'ясували, що подібних за задумом видань в Україні ще немає.

У стадії розроблення перебуває проект „Української музейної енциклопедії”, який має список термінів музейної справи. Укладачі назвали його словником термінів, хоча насправді там нема ні перекладу, ні їхнього тлумачення. Реєстр поділено на 5 розділів: оглядові статті, поняття та терміни; типи, види, профілі музеїв; музейний предмет, колекція, пам'ятка; основні напрями музейної діяльності; організація музейної справи й охорони пам'яток. Статті, що стосуються теоретичних питань і поняттєво-термінологічного апарату музеології, ґрунтуватимуться на усталених, апробованих у сучасній науковій літературі трактуваннях. Разом із тим, у них відобразатимуться й твердження суперечливого характеру, що відбивають різні погляди на ту чи ту проблему, та новітні підходи до їхнього осмислення. Увазі читача буде запропоновано, як стверджують укладачі, й значну кількість статей про суміжні з музейництвом сфери наукових знань і допоміжні дисципліни, без яких неможливе будь-яке вагоме наукове дослідження. Таким чином, УМЕ має стати не лише узагальненням важливого фактологічного й теоретичного матеріалу, а й новим кроком у науковому осягненні провідних проблем музейництва [81, с. 8].

Отже, українське музейництво, як невід'ємна складова світової музеології, має значні досягнення й опирається на багатий досвід своїх попередників. Разом із тим потребують глибокого дослідження теоретико-методологічні основи науки, потрібно розвивати власну національну термінну систему у співвідношенні з міжнародною музеологічною парадигмою. Цьому сприятиме поживлення наукових дискусій серед українських науковців, підготовка національного музеологічного глосарію, проведення музейних з'їздів тощо.

Розвиток теоретичної думки й популяризація наукових знань з музейництва позитивно вплинуть на розвиток її як науки.

1.4. Методико-теоретичні засади дослідження фахової термінології

Багатство українського музейництва, розширення його тематичного складу не можна розглядати без урахування тих зрушень, що відбуваються в його лексичному арсеналі. Йдеться передусім про широке використання термінів у лексиконі фахівців цієї галузі. Щоб досягнути значних успіхів у музейній справі чи в будь-якій іншій науковій галузі, потрібно досконало володіти мовою професійного спілкування. Фахова мова – це сукупність усіх мовних засобів, які вживають в обмеженій професійній галузі комунікації для забезпечення взаєморозуміння між людьми, які працюють у цій сфері [94, с. 3–5]. Добре знання мови фаху „підвищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися в складній професійній ситуації” [255, с. 78]. Основу функціонування фахової мови забезпечує термінологія.

Вивчаючи правила та закономірності створення, розвитку та функціонування термінів у певній галузі людської діяльності, термінознавство має основні методи дослідження, які взаємно доповнюють один одного. Метод – це система правил і способів підходу до вивчення явищ і закономірностей природи, мислення і суспільства [16, с. 459].

Загальнонаукові методи пізнання ґрунтуються на знанні універсальних законів природи. У науковому значенні *метод* – це шлях пізнання й тлумачення явищ, який використовують у певній конкретній науці (лінгвістичні методи, соціологічні методи, математичні методи тощо). Кожен такий метод має свою „ділянку” дослідження, своє коло вимог, свою мету [128, с. 356].

Враховуючи різноманітні класифікації методів, які запропоновані в лінгвістиці, для вирішення окреслених у дисертації питань використовуємо описовий та структурний методи, елементи компонентного та дистрибутивного аналізу, елементи кількісного методу.

Для всебічного вивчення української терміносистеми музейної справи на сучасному етапі й вирішення актуальних наукових питань необхідно звернути

увагу на історію формування цієї терміносистеми. Як зазначає Л. Симоненко, „дослідження історії формування національних галузевих терміносистем дає можливість окреслити час появи тієї чи тієї галузі знань, простежити історію їхнього розвитку та процес номінації спеціальних понять, визначити системну організацію, лексико-семантичні та структурно-граматичні особливості термінів” [257, с. 10]. Тому *описовий метод* застосовано для аналізу етапів формування української терміносистеми музейництва, а також для виявлення і систематизації терміноодиниць музейної справи, їхнього опису за тематикою, парадигматикою, структурою та походженням. Для характеристики словотвірних особливостей синтетичних термінів музейництва використано *структурний метод* дослідження. Застосування *елементів дистрибутивного аналізу* дало змогу розмежувати значення полісемних термінів музейної справи.

Для дослідження змістового аспекту значеннєвих одиниць фахової мови найефективнішим є *компонентний аналіз*. Компонентний аналіз – система прийомів мовознавчого вивчення значень терміноодиниць, суть якої полягає в розщепленні значення терміноодиниці на складові компоненти, які називають семами. За цими ознаками (компонентами) лексичні одиниці різняться між собою або об’єднуються. Виділення в лексичній одиниці складових елементів здійснюють шляхом зіставлення її з іншими терміноодиницями, які мають з нею семантичну спільність.

У дослідженні семантичних ознак конкретних, логічно зіставляваних невеликих тематичних груп доцільним є використання *компонентного аналізу* опозитивного (бінарного) типу, а у вивченні синонімних термінів музейництва ефективнішим є компонентний аналіз, поєднаний з дистрибутивним.

Застосування елементів *кількісного методу* дало можливість визначити кількісні й відсоткові показники в межах дослідження лексико-семантичної, структурно-словотвірної й генетичної організації сучасної української терміносистеми музейної справи.

Важливою проблемою дослідження термінології є дефініція терміна. Поняття *термін* походить від латинського *terminus* й означає „межа, кордон” [266, с. 570]. Дати чітку дефініцію терміна досить складно, оскільки в

українському мовознавстві сьогодні відсутнє його загальноприйняте визначення, яке б виражало зміст термінів. Різноманітні дефініції терміна, запропоновані в науковій літературі та словниках, не вичерпні. Як українські, так й іноземні науковці по-різному підходять до цього питання, немає погодженості й щодо семантичних особливостей терміна. В історії українського термінознавства відбулася зміна уявлень про термін: спочатку його вважали „особливим словом” (І. Ковалик, Н. Непийвода), потім – „словом в особливій функції” (К. Люцинський, О. Покровська). За „Словником лінгвістичних термінів” (за ред. Є. Кротевича) *термін* – це мовна одиниця або сполучення мовних одиниць, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя [135, с. 195]. В українському мовознавстві визначення терміна як мовної одиниці навів у „Стилістиці сучасної української мови” О. Пономарів, й воно, на нашу думку, є і ґрунтовним, і добре аргументованим: „Термін – це одиниця історично сформованої термінної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов’язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам” [222, с. 91]. Автор зазначає, що основна сфера застосування термінної лексики – офіційно-діловий та науковий стилі. Поглядів О. Пономарева дотримується й Н. Стаховська [276, с. 277].

В іноземній лінгвістиці також існує чимало найрізноманітніших спроб з’ясувати сутність терміна. Так, за визначенням О. Реформатського, *терміни* – це „ спеціальні слова, обмежені своїм призначенням, слова, які намагаються бути однозначними як точне вираження понять і називання речей” [233, с. 76]. В. Даниленко вважає, що *термін* треба розуміти як мовну одиницю або сполучення мовних одиниць спеціальної сфери вживання, яке є назвою спеціального поняття й вимагає дефініції, тобто наголошено на дефінітивній функції терміна [64, с. 15]. П. Флоренський визначає *термін* як варіант звичайної мовної одиниці або спеціально створеної одиниці, яка має не лише властивості першооснови, але й нові, специфічні якості [315, с. 123]. Згідно з

дефініцією І. Арнольда, *термін* – це мовна одиниця або сукупність мовних одиниць, яка слугує для чіткого вираження поняття, специфічного для якої-небудь галузі знання, виробництва чи культури і яка обслуговує комунікативні потреби в цій сфері діяльності людини [5, с. 181].

Логіко-лінгвістичної співвіднесеності спеціального поняття з мовною одиницею дотримується провідна представниця польської термінологічної школи Л. Бесекірська, яка розглядає *термін* як мовну одиницю чи поєднання мовних одиниць, представлену в змістовому плані науковим, технічним чи іншим спеціальним поняттям [18, с. 34].

Один із найвідоміших представників австрійсько-німецької термінологічної школи, автор відомого навчального посібника з термінології Х. Фельбер пропонує визначення терміна в контексті логіко-лінгвістичного підходу: *термін* – це „умовний символ (мовна одиниця, група мовних одиниць), який виражає певне поняття в конкретній галузі знання” [348, с. 54]. Науковці формулюють визначення терміна залежно від того, які критерії розрізнення терміна й загальноживаної мовної одиниці є головними. Основні з них – це зв’язок із науковим поняттям та зі значеннями інших термінів у межах певної системи, високий рівень абстрагування, зв’язок із певною науковою або професійною діяльністю [241, с. 57].

У науковій літературі науковці визначають також лінгвістичні вимоги до терміна як мовної одиниці. Українські й іноземні вчені до терміна ставлять такі вимоги: 1) зв’язок із науковим поняттям; 2) наявність чіткої дефініції; 3) системність; 4) спеціальна сфера застосування; 5) тенденція до однозначності в межах терміносистеми певної галузі; 6) відносна незалежність від контексту; 7) точність, чіткість та лаконічність; 8) стилістична нейтральність (Д. Ганич, А. Д’яков, І. Ковалик, І. Кочан, Г. Мацюк, Т. Панько, Б. Головін, В. Даниленко, Т. Канделаки та ін.).

У термінології досить важливим є поняття *терміносистеми*. Терміносистема – це „система термінів певної галузі науки, техніки, мистецтва та ін., яка має лексико-семантичні й словотвірні зв’язки між номінаціями-термінами” [75,

с. 183]. Якщо терміносистема невпорядкована, вона затримує розвиток науки, яку обслуговує, призводить до помилок у практичній діяльності.

У науці протягом багатьох десятиліть неодноразово порушували й обговорювали проблему співвідношення понять *професіоналізми – терміни*. Питання співвідношення термінів і професіоналізмів у складі спеціальної лексики є об'єктом дискусій у лінгвістиці протягом тривалого часу, й однозначного вирішення цієї проблеми немає й досі. Слід зауважити, що на проблему співвідношення термінології та професійної лексики існують, принаймні, три погляди. Перший з них ототожнює ці два поняття (О. Ахманова, М. Шанський). Другий – розмежовує термінологію й професійну лексику деякою історико-тематичною рисою (М. Степанова, І. Чернишова та ін.). Третій погляд, вказуючи на наявність значної спільної частини цих лексичних пластів, може пояснити й існування частин, які не збігаються (В. Прохорова, Н. Фоміна, С. Шелов та ін.). Ми приєднуємося до тверджень дослідників останнього погляду, які виділяють такі особливості, що допомагають відрізнити професіоналізми від термінів:

1) професіоналізми належать до ненормативної фахової лексики на відміну від термінів, які є нормативною частиною спеціальної лексики наукової мови;

2) професіоналізми рідко входять у реєстр загальних та спеціальних словників й існують здебільшого в галузі функціонування, на відміну від термінів, які фіксують словники і функціонують одночасно у двох сферах (фіксації та функціонування);

3) домінантною сферою функціонування термінів є писемне мовлення, а професіоналізмами користуються переважно в усному, розмовному мовленні;

4) професіоналізми виникають в умовах професійного спілкування як вторинні форми вираження й часто функціонують як професійно-розмовні дублети офіційних термінів [270, с. 20];

5) у професіоналізмах певної галузі системні відношення виражено меншою мірою, ніж у термінах;

6) професіоналізми відзначаються прагненням до виразності, образності, експресії, на відміну від термінів, які позбавлені конотації;

7) у професіоналізмах спостерігаємо меншу, порівняно з термінами, спеціалізацію словотворчих засобів;

8) у сфері професіоналізмів помітна тенденція до скорочення спеціальних сполук, які вживають у професійному мовленні дуже часто;

9) професіоналізми належать до периферії відповідної термінної системи, тимчасом як терміни належать до її центру [270, с. 21].

Окрім термінів, у науковій літературі використовують значну кількість так званих номенклатурних назв. Надзвичайно важливим для осмислення сутності терміна є зіставлення *термін – номен*. Сьогодні не визначено чітких критеріїв для розмежування таких мовних одиниць. У науковій літературі немає єдиної традиції в називанні *номена*, дослідники використовують різноманітні найменування цієї лексичної одиниці: *номенклатурний знак* (С. Стасевський [275], О. Павлова [211] та ін.); *номенклатурно-термінологічне сполучення* (С. Руденко [245] та ін.); *номенклатурна лексема* (Т. Луковенко [162]) тощо.

Термін *номенклатура* з'явився у французькій мові XVI століття, в англійській мові відомий з XVIII століття. Поширення терміна *номенклатура* пов'язане з класифікацією рослин, яку розробив шведський ботанік К. Лінней. Цей термін став настільки поширеним, що в деяких мовах повністю витіснив поняття *термінологія*. Уперше термінологію і номенклатуру розмежував у середині XIX століття англійський учений В. Уевел (W. Whewell). В українській лексикографії в 70-х роках XIX століття погляди англійського науковця поділив І. Верхратський. Проблему *номена* і *номенклатури* як сукупності *номенів* порушив Г. Винокур, вичленувавши їх із загального масиву термінолексики. Згодом долучився до дискусії О. Реформатський, якого спонукало вирішити цю проблему лінгвістичне дослідження саме в галузі техніки [198, с. 56].

В українському мовознавстві проблемі розмежування термінів і *номенів* приділили увагу А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько, П. Дудик, Б. Михайлишин, В. Овчаренко, Т. Михайлова, П. Стахів та ін. Сьогодні висловлено кілька поглядів щодо цих мовних одиниць: 1) терміни та *номени* не треба відокремлювати, оскільки їх вживають у професійній сфері й зараховують до

реєстру більшості лексикографічних праць (Н. Родзевич); 2) номенклатурні знаки є різновидами власних назв (В. Овчаренко); 3) номенклатурними слід вважати ті мовні одиниці, які називають об'єкти та засоби дослідження в окремій науковій галузі, а власне термінами – одиниці, що номінують явища, які супроводжують процес дослідження (Д. Ганич, І. Олійник, Т. Панько).

Як зазначає Л. Туровська, розмаїте трактування поняття *номенклатура* в теоретичному аспекті зумовило відсутність чітких критеріїв розмежування термінів і номенів. Дослідниця робить спробу систематизувати основні ознаки номенів: 1) номени можна співвіднести не з будь-яким поняттям, а лише з таким, яке є показником класу (не на основі родо-видових понять); 2) номенам належить проміжне місце між власними назвами та термінами; 3) номени входять до системи, яка є однією з найпростіших, і є переліком однорідних понять, що перебувають на одному рівні абстракції і відображають класи однорідних предметів [298, с. 227–228].

Отже, враховуючи всі визначальні ознаки номенклатурних одиниць, уважаємо, що номенклатуру слід зараховувати до складу терміносистеми, але як окрему її ділянку.

Висновки до розділу I

Вагомою проблемою в сучасній науці є визначення основних методів, якими послуговується термінологія. Системне використання *описового, структурного, елементів кількісного методу й елементів дистрибутивного й компонентного аналізу*, зважаючи на природні особливості об'єктів дослідження, окреслює термінологію як науку.

Важливим питанням термінознавства є розмежування понять *термін – професіоналізм, термін – номен*. Номен має слабший зв'язок з поняттям, він опосередкований через предмет. Система номенів не замкнута й не настільки чітко організована, як система термінів. З неї можуть вилучатись певні номени або їхні цілі групи. З розвитком наукової галузі нерідко виникають нові номенклатурні назви.

Формування національної наукової термінології є складним довготривалим процесом, що залежить від різноманітних чинників і найперше від того, наскільки широким є суспільне й функціональне поле конкретної національної мови, виміри її державного використання.

Розвиток української терміносистеми музейної справи має давню історію формування, охоплює тривалий час і має свої традиції. Становлення УТМ є складовою частиною розвитку всієї лексичної системи мови. Процес вивчення й систематизації термінів започатковують порівняно недавно – у перші десятиліття минулого століття – й здійснюють у контексті розвитку української термінології. Таке вивчення йшло нерівномірно, мало свої особливості в різний час, що й уможливило виділити окремі етапи (музейна справа в перші десятиліття ХХ ст.; українське музейництво у 30–80 рр. ХХ ст.; розвиток музейництва в кінці 1980 р. – на поч. перших десятиліть ХХІ ст.), які яскраво ілюструють зв'язок розвитку лексичної системи мови з історією духовної й матеріальної культури українського народу. У кожен історичний період українська терміносистема музейної справи зазнавала певних змін, які були зумовлені, передусім, еволюцією наукового знання про музеї. Основні процеси становлення спеціальної термінології пов'язані з економічними, суспільно-політичними й культурними змінами в Україні.

Спеціальна термінологія музейної справи, розвиваючись у межах загальнонародної мови, що відіграла особливу роль у складному й довготривалому процесі становлення норм національної мови та її словникового складу, є термінною системою, що формується природно. Велике значення для збагачення галузі музейництва мали численні дослідження українських науковців, діяльність організацій, що впливали на створення нових термінів музейництва на науковій основі. На поживлення праці в цій царині позитивно впливали також і видання лексикографічних праць, навчальної, періодичної фахової літератури.

УТМ весь час розширює свій функціональний статус, поповнюється новими термінами, відповідаючи на виклики національного життя.

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛЕКСИКИ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

2.1. Структура термінного поля української терміносистеми музейництва

В останні десятиліття в українському термінознавстві можна простежити стійку тенденцію до дослідження різних галузевих терміносистем. Варто зазначити, що галузеві терміносистеми є більш систематизованими, ніж загальнолітературна лексика, тому що, по-перше, термінолексика є більш структурованою за певними класифікаційними особливостями, а будь-яка структура є передумовою появи системи, по-друге, системність термінології забезпечує її свідоме формування, „оперативне” втручання носіїв мови науки в організацію терміносистем [62, с. 57].

Вважаємо, що термінну лексико-семантичну систему зумовлюють передусім класифікаційні ієрархічні зв'язки між поняттями. Терміни-слова, на думку дослідників, групуються не в порядку, зумовленому системою певної мови, а у зв'язку із системністю науки, яку вони обслуговують, що створює особливу парадигматику, особливу сполучуваність, яка не спричинена нормами мови [281, с. 116–117]. Е. Скороходько [263] вказує, що системність лексики передбачає: системність плану змісту, тобто системність семантичного рівня лексики; системність плану вираження, тобто системність словесного наповнення, а також системність відповідності між планом змісту й планом вираження. Таке трьохаспектне розуміння найточніше відображає сутність поняття системності в термінології. Зідно з поглядами М. Кочергана, системність термінної лексики полягає: 1) у можливості тлумачення будь-якої терміноодиниці іншими словами; 2) у можливості опису всіх терміноодиниць за допомогою обмеженого числа елементів; 3) в упорядкованості зафіксованого в термінолексичі об'єктивного світу [130, с. 305].

За твердженнями І. Кочан, під системою в термінології треба розуміти класифікаційне утворення, що складається з певних термінних полів та взаємопов'язаних екстралінгвально й інтралінгвально елементів [123, с. 20].

Підтримуємо думку дослідників, які вважають системність однією з найбільш важливих умов існування терміна [34; 49; 62; 96; 319]. Системність чітко окреслено певними ознаками: 1) сукупність термінів пов'язана із системою відповідних понять предметної галузі й „не може залишитися осторонь від змін, що відбуваються в системі понять” [67, с. 52]; 2) терміни пов'язані між собою на поняттєвому, лексико-семантичному, словотвірному та граматичному рівнях; 3) термінології притаманні не лише внутрішньосистемні, а й зовнішньосистемні відношення; 4) немає жодного терміна, який би не належав до певної терміносистеми або водночас до кількох; 5) межі між терміносистемами можуть бути певною мірою чіткими; 6) терміносистеми можуть накладатися одна на одну, формуючи зону перетину, тобто певну групу термінів, спільних для кількох терміносистем та ін. [72, с. 3].

У лінгвістиці системність пов'язують із теорією поля. Дослідження лексики за семантичними полями належить Й. Тріру. Саме у нього в 1923 р. виникла ідея „поля”, хоча сам термін „поле” в лінгвістиці вперше використав Г. Іпсен у роботі „Давній Схід та індогерманці” [349]. Теорію поля активно використовують у практиці лінгвістичних досліджень і сьогодні. Починаючи із вчень О. Реформатського, „польовий метод” аналізу використовують і в термінології. Згідно з його поглядами, поле для терміна – це терміносистема, поза якою мовна одиниця втрачає свою характеристику терміна [235, с. 51].

Термінне поле як парадигматичне утворення формується за принципом *ядра та периферії*. До *ядра* терміносистеми треба зараховувати терміни, що позначають основні поняття галузі, а також похідні від них назви, іншими словами, базові терміни та похідні. Базовим термінам як основним компонентам терміносистеми властиві такі характеристики: вони відображають ключові поняття певної галузі, нерозкладні на смислові компоненти; структура базових термінів не може складатися більш ніж із трьох членів; вони є основою для деривації; виступають родовими назвами стосовно видових. *Периферії* характерні назви, що реєструють здебільшого міжгалузеві чи загальнонаукові поняття. Як стверджує С. Шафіков, центр є більш консолідованим і представляє весь семантичний комплекс. У периферійних зонах, навпаки, смислові зв'язки

більш послаблені, створюють сфери семантичного заміщення, елементи яких вказують на зв'язки з іншими семантичними полями [331, с. 31].

Ядро УТМ формують терміни на позначення типів та складових музейних виставок (*виставка нових надходжень, виставка приватних колекцій, музейна виставка, плакатна виставка, позамузейна виставка* та ін.); експозицій та колекцій (*валізна експозиція, експериментальна експозиція, інтернет-експозиція, настінна експозиція, систематична експозиція, фондова колекція, художня колекція* та ін.); музейних територій, приміщень та їхніх частин (*вертикальна вітрина, експозиційне приміщення, експозиційний зал, зона музейної території, музейна кімната, настінна вітрина, фондосховище музею* та ін.); видів музейних закладів (*антропологічний музей, екологічний музей, державний музей, дитячий музей, колекційний музей, літературний музей, музей образотворчого мистецтва, музей під відкритим небом, персоніфікований музей-майстерня, приватний музей* та ін.); музейних підрозділів (*архів музею, бібліотека музею, лабораторія музею* та ін.); музейних угруповань та їхніх представників (*відвідувач музею, музейна аудиторія, музейна публіка, музейний клуб* та ін.) тощо. Головною особливістю термінів ядра є те, що їх використовують лише для номінації понять музейництва. Наприклад, спеціальна назва *експозиціонер* (матеріально відповідальний науковий працівник музею, який проектує експозиції та виставки, поповнює експозицію новими музейними предметами, забезпечує її функціонування, постійно наглядає за збереженістю експонатів) ([Микульчик Р. Словник-довідник термінології музейництва, с. 36 (далі скорочено: Мик., сторінка)] належить до ядра терміносистеми музейництва, бо цей термін використовують лише в галузі музейної справи. Так само й терміносполука (терміносполучення) (далі ТС) *хранитель фондів* є елементом ядра терміносистеми цієї галузі.

У найближчій до ядра периферійній зоні розташовані терміни історії, мистецтва, географії, біології, геології та ін. Більш віддалену від ядра периферійну зону формують терміносистеми археології (*археологічна розвідка* (вид наукового дослідження археологічної спадщини, не пов'язаний з

руйнуванням культурного шару (крім обмеженого шурфування для визначення товщини культурного шару) об'єкта археологічної спадщини і спрямований на виявлення, локалізацію (картографування), інтерпретацію об'єктів археологічної спадщини, уточнення даних про вже відомі об'єкти археологічної спадщини) [Музеєзнавство: словник базових термінів / укл.-упор. Л. М. Міненко, с. 55 (далі скорочено: Мін., сторінка)]; вексилології (*бандеріум* (історичний прапор лицарів, який використовували під час турнірів) [Овчарова О. Словник-довідник музейного працівника, с. 286 (далі скорочено: Овч., сторінка)]; геральдики (*геральдична тинктура* (тип покриття гербових полів, фігур, інших елементів герба) [Овч., с. 304]; нумізматики (*гроот* (нідерландська срібна монета, вперше відкарбована Йоганном II Брабантським (1294–1312) і графом Фландрським Робертом фон Бетуне (1305–1322) [Овч., с. 313]; фалеристики (*орден* (спеціальний знак усталеної форми, впроваджений вищим законодавчим актом, наданий главою держави за особисті відзнаки і заслуги) [Овч., с. 381]; архітектури (*фронтон* (верхня частина фасаду будинку, портика або колонади у вигляді трикутної площини, обмеженої з боків двома схилами даху) [Овч., с. 420]; скульптури (*адорант* (зображення фігури з простягненими до неба руками) [Овч., с. 21]; живопису (*житійна ікона* (ікона із зображенням святого в центральному полі та сценами з його життя, розташованими по периметру в невеличких полях-клеймах) [Овч., с. 63]; бібліотечної справи (*бюлетень* (періодичне або продовжуване видання, що випускається оперативно, має ознаки журнального і/або газетного видання, містить матеріали організації, яка його видає) [Мін., с. 107] та ін.

Оскільки тематичне розмаїття музеїв в сучасному світі потенційно необмежене, то питання периферії терміносистеми музейництва взагалі є складним і неоднозначним.

Загальні терміни використовують на позначення найбільш абстрактних понять. Ці мовні одиниці є переважно елементами віддалених периферійних зон досліджуваної терміносистеми. До таких загальнонаукових термінів зараховуємо, наприклад: *категорія, тип, класифікація, форма, чинник, пристрій, метод, принцип* та ін. Ці лексеми часто використовують як

компоненти терміносполук, наприклад: *категорія музею, тип музейних предметів, жанрова класифікація експозицій, журнальна форма обліку, сонцезахисний пристрій, ансамблевий експозиційний метод, принцип взаємної документації* та ін.

Отже, структуру терміносистеми галузі музейництва можна охарактеризувати за моделлю „ядро – периферія”. Ядро досліджуваної терміносистеми складають власне терміни музейництва ($\approx 72\%$). Терміни периферії належать не лише до галузі музейної справи, а й до інших наукових дисциплін ($\approx 28\%$). У системі українського музейництва наявні як міжгалузеві, так і загальнонаукові терміни, що вказує на її зв'язок з іншими терміносистемами української мови.

2.2. Організація терміносистеми музейництва на рівні лексичної парадигматики

У галузі кожної науки терміни утворюють систему, яка є певною множинністю взаємопов'язаних елементів, які створюють стійку єдність і цілісність, наділену інтегральними ознаками і закономірностями [214, с. 179]. Терміносистема, як кожна лексико-семантична система, ґрунтується на парадигматичних відношеннях.

Парадигма – це будь-який клас мовознавчих одиниць, які протиставляються одне одному і в той же час об'єднуються за наявності в них спільних ознак, найчастіше мовних одиниць, зв'язаних парадигматичними відношеннями [138, с. 366]. *Парадигма*, як вважає О. Смирницький, є визначеною системною формою [272, с. 24]. І. Кочан визначає термін *парадигма* у кількох значеннях: 1) ряд протиставлених мовних одиниць, кожна з яких визначається відношеннями до інших, групування мовних одиниць однієї системи чи підсистеми в класи на основі їхніх опозицій і водночас об'єднаних за наявністю в них спільної ознаки чи на основі спільних асоціацій; найчастіше така сукупність мовних одиниць пов'язана парадигматичними відношеннями; 2) модель або схема організації такого класу чи сукупності;

3) система словоформ однієї лексеми; 4) таблиця схеми словозміни, виражена за допомогою флексій [127, с. 19].

Термін *парадигматичні відношення* ввів данський мовознавець Л. Єльмслєв [74]. *Парадигматику* він визначає як один із двох аспектів системного вивчення мови, який визначається виділенням та протиставленням двох типів відношень між елементами і/або одиницями мови: парадигматичними та синтагматичними. Виділяють такі типи парадигм: морфологічну, синтаксичну та лексичну.

Крім основних типів парадигм, виокремлюємо також і основні класи. До парадигматичних класів лексико-семантичних одиниць належать тематичні групи, синонімні ряди, антонімні пари, гіперо-гіпонімні групи та ін. Парадигматичні відношення між термінами вказують на їхню системність, що є однією з базових характеристик таких одиниць, оскільки свого термінового значення вони набувають саме в терміносистемі, яка слугує їм постійним контекстом.

2.2.1. Основні тематичні групи української терміносистеми музейництва

У процесі історичного розвитку мови відбувається безперервний процес пізнання, зростають потреби номінації й комунікації. Виникнення нових мовних одиниць зумовлене потребами вираження деяких нових значень або більш чітким пізнанням уже відомих предметів світогляду.

Ідея аналізу закономірностей семантичних відношень між мовними одиницями не є новою. Думки про системний характер мови й про необхідність вивчати її як спільність висловлювали ще наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. О. Потебня, Р. Мейер, М. Покровський, Г. Шпербер. Оскільки термін є одиницею літературної мови, а терміносистема є однією з її підсистем, сукупність термінів кожної науки є певною множинністю елементів, що складають чітку єдність і цілісність, – систему термінів, яка складається із взаємопов'язаних та взаємозумовлених частин – елементів, що мають визначену структуру. Рівень системної організації галузевих терміносистем є

вищим, порівняно із системою загальнолітературної лексики, тому що, по-перше, термінолексика більш структурована за певними класифікаційними особливостями, а будь-яка структура є передумовою появи системи, по-друге, системність термінології забезпечується її свідомим формуванням, „оперативним” втручанням носіїв мови науки в організацію терміносистем [293, с. 119].

Ф. Філін вважає за потрібне виокремлювати об'єднання мовних одиниць, що базуються не на лексико-семантичних зв'язках, а на класифікації самих предметів і явищ [312, с. 526], і називає їх *тематичними словниковими групами*. Якщо одну із мовних одиниць тематичної групи із часом замінити іншою, така зміна не приводить до змін у значеннях, стилістичному забарвленні мовних одиниць тієї самої групи, що, як він вважає, вказує на майже повну відсутність семантичних зв'язків між одиницями групи.

У сучасній лінгвістиці часто ототожнюють такі угруповання мовних одиниць, побудовані на основі парадигматичних зв'язків, як *семантична група (лексико-семантична)* й *тематична (лексико-тематична) група*. Тематичні та семантичні групи мовних одиниць відзначаються як подібністю, так і відмінністю. Обидві групи одиниць мови виражають об'єктивну дійсність. І це є спільним для них. Відмінність виявляється у відношеннях між мовними одиницями, які об'єднані в ту чи іншу групу [58, с. 68].

Стосовно розуміння *семантичної групи* і *тематичної групи* спираємося на думку Д. Ганича та І. Олійника, які стверджують, що *семантична група* – це підгрупа мовних одиниць у межах однієї частини мови, об'єднаних за спільними видовими значеннями; *тематична група* – це ряд мовних одиниць, об'єднаних за спільними родовими значеннями, тобто мовні одиниці, які називають різновиди одного й того самого ряду предметів [42, с. 55].

Як вважає Е. Кузнецова [140], семантичні групи (СГ) мають загальні лінгвістичні характеристики: 1) наявність однотипних сем, які повторюються, пов'язують усі мовні одиниці в межах групи окремими опозиціями; 2) наявність єдиної категоріальної лексичної семи в значеннях мовних одиниць є основною парадигматичною ознакою одиниць однієї СГ; 3) спільність мовних одиниць,

які належать до однієї СГ, виявляється в однотипності їхніх синтагматичних характеристик.

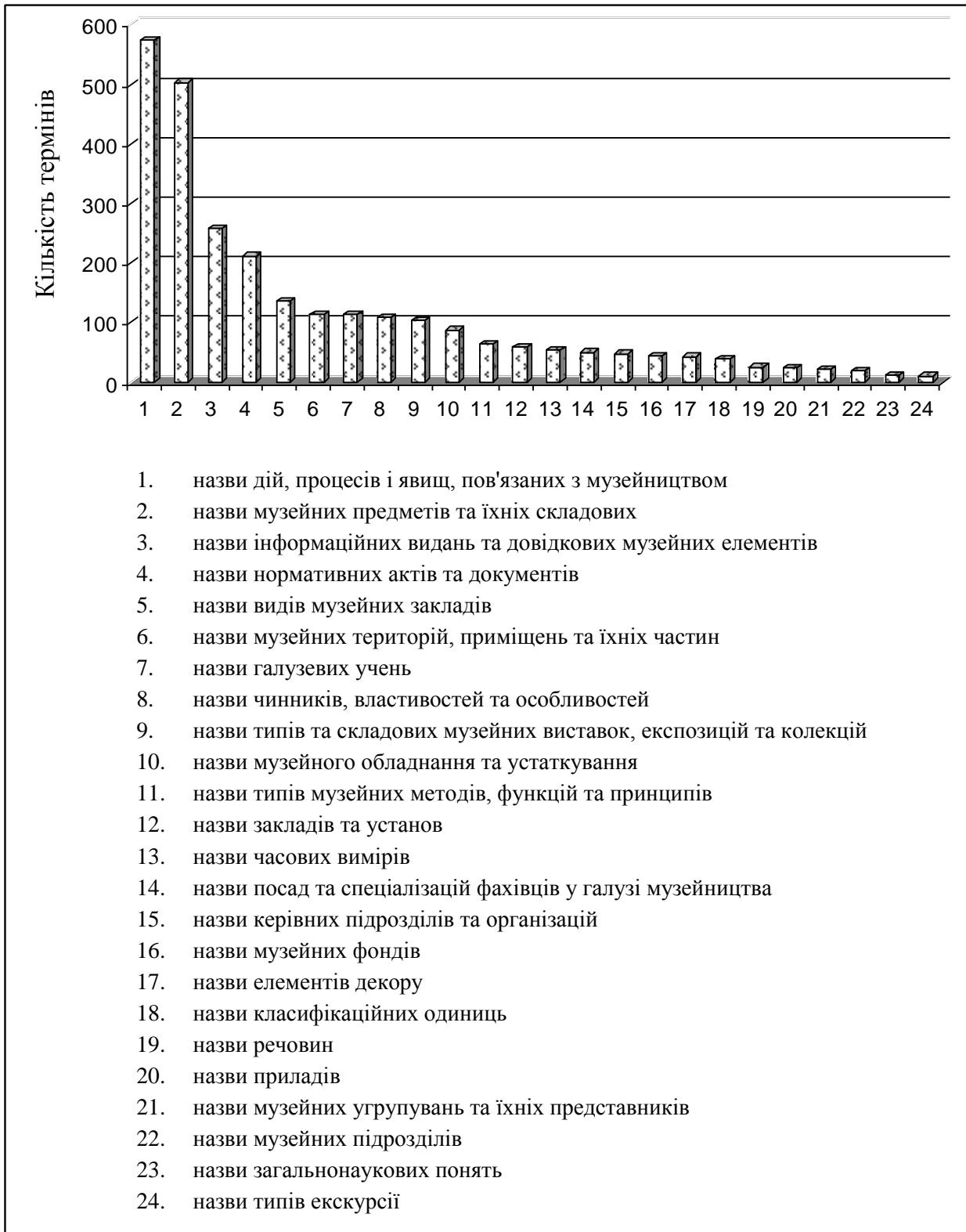
Отже, природа та характер СГ виявляються саме в її парадигматичній організації. Традиційно до складу СГ належать одиниці однієї частини мови, які виділяються спільністю однієї з ознак їхнього значення й можуть протиставлятися за іншими ознаками.

Тематичні групи будь-якої терміносистеми постійно змінюються внаслідок зникання одних одиниць і появи інших та від переходу терміноодиниць з однієї групи до іншої. Руйнуються старі тематичні групи й виникає чимало нових, передусім в останній час, коли інтенсивний розвиток науки, мистецтва та техніки, а також важливі історичні зміни в суспільному житті держави привели до появи великої кількості нових термінів. Виникнення нових термінів внесло не лише кількісні зміни в термінолексику – воно зумовило в ній глибокі якісні зміни також і в тематичному групуванні термінної лексики. Найістотнішою ознакою галузевих тематичних об'єднань терміноодиниць вважають однорідність усіх елементів, які входять до складу окремої групи на основі спільної семантичної ознаки [317, с. 234].

Об'єднання термінів у тематичну групу здійснюють на основі подібності чи спільності функцій позначуваних термінолексемами предметів та процесів в одній конкретній чи різних мовах [318, с. 176]. Будь-яка тематична класифікація термінолексики має до певної міри умовний характер, оскільки між виділеними групами не можна визначити чітких меж, що вказує на їхній відкритий характер.

Особливо продуктивним, на думку О. Гурко, є аналіз тематичних груп у терміносистемі, де термін однієї галузі знань виражає певну систему понять, де всі частини її взаємопов'язані та взаємозумовлені [58, с. 67].

Поширення та розвиток музейної сфери сприяли виникненню в лексичній системі мови особливих найменувань. У терміносистемі музейної справи можна виділити такі тематичні групи (ТГ) (2712 термінів) (див. діаграму 2.1), зважаючи на екстралінгвальну природу понять, які ці терміни називають:

Діаграма 2.1. Тематична класифікація українських термінів музейництва

1) найбільшу ТГ утворюють терміни, що позначають **дії, процеси і явища, пов'язані з музейництвом (574 терміни)**: *аквізиція* [Мик., с. 13]; *актуалізація спадщини* [Мін., с. 4]; *аналітико-наукове опрацювання документальної інформації* [Овч., с. 171]; *архітектурно-художнє вирішення експозиції* [Мик.,

с. 17]; *атрибуція музейного предмета* [Мик., с. 18]; *виставкова виїзна діяльність* [Мик., с. 21]; *відбір експозиційних матеріалів* [Мик., с. 21]; *відкрите зберігання фондів* [Мик., с. 22]; *віртуальна реконструкція* [Климишин О. С. Природнича музейна термінологія, с. 23 (далі скорочено: Кл., сторінка)]; *груповий запис* [Мик., с. 27]; *групування експонатів* [Мик., с. 27]; *дезінсекція* [Кл., с. 51]; *депонування* [Мик., с. 28]; *дереставрація* [Мик., с. 29]; *документальний облік* [Овч., с. 7]; *експертиза авторства* [Мик., с. 33]; *експозиційне дослідження* [Мик., с. 34]; *закупівля предметів музейного значення* [Мик., с. 39]; *зберігання музейних фондів* [Кл., с. 72]; *інформаційно-музейна діяльність* [Мін., с. 19]; *каталогізація* [Мін., с. 93]; *класифікація музейних експозицій* [Кл., с. 88–89]; *комплектування музейних зібрань* [Мик., с. 53]; *координація комплектування* [Мик., с. 55]; *лінійне групування експонатів* [Мик., с. 58]; *монтаж виставки* [Мик., с. 63]; *музеєфікація* [Мик., с. 65]; *наукова паспортизація музейного зібрання* [Мик., с. 77]; *облік музейних зібрань* [Мик., с. 81]; *організація зберігання документів* [Овч., с. 236]; *попередметний запис* [Мик., с. 91]; *популяризація музейних предметів* [Мик., с. 91]; *профілактична консервація* [Мик., с. 96]; *руйнування музейних предметів* [Мик., с. 102]; *систематизація музейних фондів* [Мик., с. 103]; *тезаврування* [Мик., с. 108]; *формування музейних колекцій* [Мик., с. 116]; *художнє проектування експозиції* [Мик., с. 117]; *шифрування* [Овч., с. 19] та ін.;

2) значну кількість термінів зараховуємо до найменувань **музейних предметів та їхніх складових (503 терміни)**: *арбалет* [Овч., с. 283]; *гаркебуза* [Овч., с. 303]; *гербарний екземпляр* [Мик., с. 26]; *гімнастєрка* [Овч., с. 47]; *готична лавка* [Овч., с. 51]; *жирандоль* [Овч., с. 63]; *злиток афінажний* [Овч., с. 331]; *кабриолет* [Овч., с. 72]; *кавник* [Овч., с. 72]; *кадуцей* [Овч., с. 338]; *кашпо* [Овч., с. 75]; *кілик* [Овч., с. 343]; *кіфара* [Овч., с. 343]; *колекційна зброя* [Мик., с. 50]; *комод* [Овч., с. 80]; *концертина* [Овч., с. 81]; *корона* [Овч., с. 348]; *кратер* [Овч., с. 350]; *куманець* [Овч., с. 85]; *лютня* [Овч., с. 358]; *мантилья* [Овч., с. 92]; *мастихін* [Овч., с. 93]; *міраклє* [Овч., с. 97]; *монета* [Овч., с. 368]; *монетник* [Овч., с. 98]; *омоньєр* [Овч., с. 381]; *палантин* [Овч., с. 108];

патериця [Овч., с. 391]; *пектораль* [Овч., с. 391]; *печатка* [Овч., с. 393]; *пілеус* [Овч., с. 394]; *порохівниця* [Овч., с. 116]; *портшез* [Овч., с. 116]; *поставець* [Овч., с. 116]; *пуф* [Овч., с. 119]; *рапіра* [Овч., с. 119]; *релікварій* [Овч., с. 120]; *репетир* [Овч., с. 120]; *рив'єра* [Овч., с. 121]; *ризаліт* [Овч., с. 121]; *ритон* [Овч., с. 121]; *семисвічник* [Овч., с. 126]; *сигнет* [Овч., с. 406]; *скриня* [Овч., с. 130]; *складень* [Овч., с. 128]; *стилет* [Овч., с. 133]; *тога* [Овч., с. 416]; *тонет* [Овч., с. 137]; *торшер* [Овч., с. 137]; *фагот* [Овч., с. 139]; *фермуар* [Овч., с. 141]; *фероньєрка* [Овч., с. 141]; *фолліс* [Овч., с. 420]; *ф'юз* [Овч., с. 143]; *циста* [Овч., с. 144]; *чембер* [Овч., с. 145]; *шпага* [Овч., с. 148]; *ятаган* [Овч., с. 150] та ін.;

3) високою продуктивністю відзначається ТГ термінів на позначення **інформаційних видань та довідкових музейних елементів (258 термінів):** *анкета відвідувача* [Мик., с. 15]; *анотація до експоната* [Мик., с. 15]; *антикварна книга* [Овч., с. 171]; *аркуш друкованого матеріалу* [Мін., с. 106]; *атлас* [Кл., с. 15]; *афіша* [Мін., с. 106]; *буклет* [Кл., с. 25]; *бюлетень* [Мін., с. 107]; *ведучий текст* [Мін., с. 74]; *видавнича марка* [Овч., с. 87]; *вказівник* [Мін., с. 75]; *газетне видання* [Мін., с. 108]; *географічна картотека* [Мик., с. 25]; *дешифровка* [Овч., с. 198]; *довідкове видання* [Мін., с. 109]; *допоміжний покажчик* [Овч., с. 202]; *експлікація* [Мик., с. 33]; *експозиційна легенда* [Мик., с. 33]; *записник* [Овч., с. 206]; *іконотека* [Кл., с. 76]; *інвентарна картка* [Мик., с. 43]; *інформаційний листок* [Мін., с. 111]; *карта* [Кл., с. 83]; *картотека фондів* [Овч., с. 214]; *картулярій* [Овч., с. 214]; *каталог* [Мін., с. 112]; *легенда карти* [Кл., с. 103]; *монтажний лист експозиції* [Кл., с. 120]; *музейний тезаурус* [Мик., с. 72]; *облікове позначення* [Мик., с. 82]; *покажчик співставлення старих і нових номерів* [Мик., с. 90]; *прейскурант* [Мін., с. 117]; *путівник* [Мін., с. 117]; *схема експозиційного залу* [Мик., с. 107]; *термінологічний словник* [Мін., с. 120]; *фондовий список* [Мик., с. 115]; *шифр* [Кл., с. 227] та ін.;

4) не менш продуктивною є ТГ на позначення **нормативних актів та документів (212 термінів):** *акт видачі* [Мик., с. 13]; *акт внутрішньомузейної*

передачі [Мик., с. 14]; акт погашення облікової документації [Мик., с. 14]; акт про пошкодження музейних предметів [Кл., с. 7]; декларація [Овч., с. 197]; доручення [Овч., с. 203]; експозиційно-комунікативна програма [Мик., с. 36]; інвентарна книга [Мик., с. 43]; інструкція з обліку та зберігання музейних цінностей [Мик., с. 44]; книга обліку надходжень на реставрацію [Мик., с. 50]; книга реєстрації фондово-облікової документації [Мик., с. 50]; музейний паспорт [Мик., с. 72]; національно-культурна державна цільова програма [Мін., с. 38]; нормативний бюлетень [Мін., с. 115]; положення про музей [Мик., с. 90]; програма комплектування фондів [Кл., с. 164]; програма музейної експедиції [Мик., с. 95]; розпорядження [Овч., с. 251]; список об'єктів всесвітньої спадщини UNESCO [Мін., с. 49]; стандарт [Мін., с. 119]; статут музею [Мик., с. 106]; уніфікований паспорт музею [Мін., с. 51]; фондово-облікова документація [Мик., с. 115]; щоденник колекції [Мик., с. 120] та ін.

Велику кількість термінів нараховують ТГ, що найменують:

5) види музейних закладів (135 термінів), які класифікуємо:

а) за профільними типами: антропологічний музей [Мик., с. 16]; військовий музей [Мін., с. 10]; військово-історичний музей [Мик., с. 23]; геолого-мінералогічний музей [Мик., с. 25]; екологічний музей [Мик., с. 32]; етнографічний музей [Мик., с. 37]; загальноісторичний музей [Мик., с. 39]; історико-архітектурний музей [Мик., с. 45]; історико-побутовий музей [Мик., с. 46]; краєзнавчий музей [Мик., с. 55]; ландшафтний музей [Мик., с. 57]; лапідарній [Мик., с. 57]; літературний музей [Мик., с. 58]; меморіальний музей [Мик., с. 60]; мистецький музей [Мик., с. 62]; музей декоративно-ужиткового мистецтва [Мик., с. 65]; музей історії релігії [Мін., с. 31]; пінаотека [Мик., с. 89]; політехнічний музей [Мик., с. 90]; синкретичний музей [Мик., с. 102]; художній музей [Мик., с. 118] та ін.;

б) за юридичним підпорядкуванням: виробничий музей [Мик., с. 20]; відомчий музей [Мін., с. 10]; громадський музей [Мін., с. 12]; державний музей [Мик., с. 29]; комунальний музей [Мик., с. 53]; корпоративний музей [Мик.,

с. 55]; *національний музей України* [Мик., с. 79]; *приватний музей* [Мик., с. 93]; *церковний музей* [Мик., с. 119] та ін.;

в) за категорією відвідувачів: *військовий музей академічного типу* [Мін., с. 10]; *військовий музей навчального типу* [Мін., с. 10]; *військовий музей науково-просвітницького типу* [Мін., с. 10]; *дитячий музейний центр* [Мик., с. 30] та ін.;

г) за типом об'єкта збереження: *ансамблевий музей* [Мик., с. 16]; *дієвий музей* [Мик., с. 30]; *завод-музей* [Мін., с. 17]; *музей-палац* [Мін., с. 36]; *музей-панорама* [Мін., с. 36]; *музей-храм* [Мін., с. 33]; *персоніфікований музей-майстерня* [Мик., с. 88] та ін.;

г) за типом функціонування: *віртуальний музей* [Мик., с. 23]; *музей під відкритим небом* [Мик., с. 66]; *публічний музей* [Мін., с. 46] та ін.;

б) музейні території, приміщення та їхні частини (114 термінів): *біфорій* [Овч., с. 291]; *вступний зал* [Мик., с. 24]; *дендрарій* [Мик., с. 28]; *експозиційна площа* [Мик., с. 33]; *експозиційне приміщення* [Мик., с. 34]; *зал відкриттів відвідувача* [Мик., с. 39]; *зона музейної площі* [Мик., с. 42]; *кімната зразків* [Мик., с. 49]; *колекційний зал* [Мик., с. 50]; *музейна кімната* [Мик., с. 68]; *нумізматичний кабінет* [Кл., с. 80]; *подіум* [Мик., с. 90]; *приміщення однієї епохи* [Мик., с. 93]; *рекреаційна зона* [Мик., с. 98]; *середовище експозиційного ансамблю* [Мик., с. 102]; *стилізоване приміщення* [Мик., с. 106]; *сховище* [Мик., с. 107]; *фондове приміщення* [Мик., с. 115]; *фондовий ізолятор* [Мик., с. 115]; *художньо-образне середовище* [Мик., с. 118] та ін.;

7) галузеві вчення (113 термінів): *археографія* [Мик., с. 16]; *архівна справа* [Мін., с. 89]; *атрибутика* [Овч., с. 285]; *бібліотечна справа* [Мін., с. 7]; *вексилологія* [Мик., с. 20]; *військово-музейна справа* [Мін., с. 11]; *геральдика* [Мик., с. 25]; *джерелознавство* [Мик., с. 29]; *дипломатика* [Мик., с. 30]; *екомузеологія* [Мик., с. 32]; *екскурсійна справа* [Мик., с. 32]; *емблематика* [Мик., с. 36]; *загальна теорія музеєзнавства* [Мик., с. 38]; *зброезнавство* [Мик., с. 41]; *історична музеологія* [Мик., с. 46]; *історична хронологія* [Мик.,

с. 46]; *книгознавство* [Овч., с.221]; *кодикологія* [Мик., с. 50]; *криптографія* [Мик., с. 55]; *методологія музеєзнавства* [Мик., с. 61]; *музеєзнавство* [Мик., с. 64]; *музейна архітектура* [Мик., с. 66]; *музейна інформатика* [Мик., с. 68]; *музейна педагогіка* [Мик., с. 68]; *музейна психологія* [Мик., с. 69]; *музейна соціологія* [Мик., с. 69]; *музейний маркетинг* [Мик., с. 71]; *музейний менеджмент* [Мін., с. 124]; *музеографія* [Мик., с. 73]; *нобілістика* [Овч., с. 378]; *нумізматика* [Мін., с. 39]; *пам'ятокзнавство* [Мик., с. 87]; *прикладне музеєзнавство* [Мик., с. 93]; *природнича музеологія* [Мик., с. 94]; *сфрагістика* [Мик., с. 107]; *уніформістика* [Мін., с. 51]; *фалеристика* [Мик., с. 114]; *хронологія* [Овч., с. 267] та ін.;

8) серед термінів музейної справи нараховуємо значну кількість одиниць на позначення **чинників, властивостей та особливостей (108 термінів)**: *абрис* [Овч., с. 279]; *автентичний* [Кл., с. 5]; *асоціативність* [Мик., с. 18]; *атрактивність музейного предмета* [Кл., с. 15]; *атрибут* [Кл., с. 15]; *аудіовізуальний* [Овч., с. 5]; *ахроматичний* [Овч., с. 27]; *експозиційність* [Мик., с. 35]; *експресивність* [Мик., с. 36]; *естетичність* [Мін., с. 78]; *етнографічне значення* [Мик., с. 37]; *зберігальна спроможність* [Мик., с. 40]; *зовнішня особливість пам'яток* [Мін., с. 58]; *інтер'єр в експозиції* [Мик., с. 44]; *інформативність* [Кл., с. 79]; *історична цінність* [Мик., с. 46]; *колекціонерська вартість* [Мик., с. 51]; *мобільність колекції* [Мик., с. 63]; *музейна вартість* [Мик., с. 67]; *наукова цінність музейного предмета* [Мик., с. 77]; *раритетність* [Мик., с. 97]; *реліквійність* [Мик., с. 99]; *репрезентативність* [Мик., с. 99]; *унікальність предмета* [Кл., с. 206]; *художнє значення* [Мик., с. 117] та ін.;

9) велику тематичну групу складають терміни, що позначають **типи та складові музейних виставок, експозицій та колекцій (103 терміни)**, серед яких виділяємо:

а) типи музейних виставок: виставка нових надходжень [Мик., с. 20]; *виставка приватних колекцій* [Мик., с. 21]; *гостьова виставка* [Мик., с. 27];

маргінальна виставка [Мик., с. 59]; плакатна виставка [Мик., с. 89]; позамузейна виставка [Мик., с. 90]; ретроспективна виставка [Овч., с. 121]; художня виставка [Мик., с. 118] та ін.;

а) типи експозиції: *ансамблева експозиція [Мик., с. 16]; валізна експозиція [Мик., с. 20]; вітринна експозиція [Мик., с. 23]; експериментальна експозиція [Мик., с. 32]; жива експозиція [Мик., с. 38]; змінна експозиція [Мик., с. 41]; інсценізована експозиція [Мик., с. 44]; інтерактивна експозиція [Мик., с. 44]; комбінована експозиція [Мик., с. 51]; монографічна експозиція [Мик., с. 63]; настінна експозиція [Мик., с. 75]; природнича експозиція [Мик., с. 94]; тематична експозиція [Мик., с. 109]; тотальна експозиція [Мик., с. 112] та ін.;*

в) типи колекції: *віртуальна колекція [Мик., с. 23]; геральдична колекція [Мик., с. 26]; експозиційна колекція [Мик., с. 33]; загальна колекція [Мик., с. 38]; історична колекція [Мик., с. 46]; моніторингова колекція [Мик., с. 63]; навчальна колекція [Мик., с. 75]; науково-технічна колекція [Мик., с. 79]; особиста колекція [Мик., с. 85]; систематична колекція [Мик., с. 103]; фондова колекція [Мик., с. 115]; художня колекція [Мик., с. 118] та ін.*

Деяко меншою кількістю термінів представлені ТГ, що позначають:

10) музейне обладнання та устаткування (87 термінів): *вертикальна вітрина [Мик., с. 20]; виставкове устаткування ([Мик., с. 21]; горизонтальна вітрина [Мик., с. 26]; джерельна база експозиції [Кл., с. 50]; динамічне освітлення [Мик., с. 30]; експозиційне обладнання [Мик., с. 34]; експозиційний науково-допоміжний матеріал [Мик., с. 35]; етнографічний комплекс [Мик., с. 37]; індивідуальна підставка [Мик., с. 43]; комбінована вітрина [Мик., с. 51]; композиційна домінанта [Мик., с. 53]; локальна сигналізація [Мик., с. 58]; місцеве підсвічення [Мик., с. 63]; музейний зразок [Мик., с. 71]; настінна вітрина [Мик., с. 75]; обертова підставка [Мик., с. 81]; охоронно-пожежна сигналізація [Мик., с. 85]; пересувний стелаж [Овч., с. 242]; трибуна [Мик., с. 112]; турнікет [Кл., с. 205]; хроматичне підсилення [Мик., с. 117]; штучне освітлення музеїв [Мик., с. 120] та ін.;*

11) типи музейних методів, функцій та принципів (64 терміни):

а) назви типів методів: ансамблевий експозиційний метод [Мик., с. 16]; географічний метод побудови експозиції [Мик., с. 25]; ілюстративний метод побудови експозиції [Мик., с. 42]; колекційний метод побудови експозиції [Мик., с. 51]; комплексно-тематичний метод побудови експозиції [Мик., с. 53]; метод експонування [Мик., с. 61]; метод комплектування фондів [Мик., с. 61]; метод театралізації [Мик., с. 61]; формально-типологічний метод побудови експозиції [Мик., с. 116]; хронологічно-стильовий метод побудови експозиції [Мик., с. 117] та ін.;

б) назви функцій: виховна функція музею [Мик., с. 21]; емблематично-рекламна функція [Мик., с. 36]; інформаційна функція музею [Мик., с. 44]; комунікативна функція музею [Мик., с. 54]; освітня функція музею [Мик., с. 84]; функція документування [Мик., Сс 117]; функція зберігання [Мик., с. 117] та ін.;

в) назви принципів: принцип взаємної документації [Мик., с. 93]; принцип вибірковості [Мик., с. 93]; принцип всебічності й комплексності експертизи цінності пам'яток [Мін., с. 73]; принцип гнучкості експозиційного простору [Мик., с. 93]; принцип естетичності [Мик., с. 93]; принцип історизму експертизи цінності пам'яток [Мін., с. 73]; принцип науковості [Мик., с. 93]; принцип об'єктивності експертизи цінності пам'яток [Мін., с. 73]; принцип побудови експозиції [Мик., с. 93] та ін.;

12) заклади та установи (59 термінів): архів-музей [Ключко Ю. Музеєзнавство: словник-довідник, С. 9 (далі скорочено: Ключ., сторінка)]; бібліотека [Мін., с. 7]; бібліотека-депозитарій [Мін., с. 7]; дендрологічний парк [Мик., с. 28]; державна архівна установа [Мін., с. 13]; історико-архітектурний заповідник [Мик., с. 45]; історико-культурний заповідник [Мик., с. 45]; лекторій [Мін., с. 71]; музей [Мик., с. 65]; обеліск [Овч., с. 380]; парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва [Мик., с. 87]; природний заповідник [Мик., с. 94]; регіональний ландшафтний парк [Мик., с. 97]; реставраційний заклад [Мик.,

с. 100]; *таємний архів* [Мін., с. 50]; *центр відвідувачів* [Мик., с. 119]; *центр мистецтва* [Кл., с. 119] та ін.;

13) **часові виміри (53 терміни):** *антропоген* [Кл., с. 11]; *вендський період* [Кл., с. 28]; *домузейна епоха* [Мик., с. 31]; *збирання давньогрецьке* [Кл., с. 72]; *збирання давньоримське* [Кл., с. 72]; *збирання давньосхідне* [Кл., с. 72]; *збирання середньовічне* [Кл., с. 72]; *мезомузейна епоха* [Мик., с. 59]; *неомузейна епоха* [Кл., с. 80]; *палеомузейна епоха* [Мик., с. 86]; *прамузейна епоха* [Мик., с. 92] та ін.;

14) група на позначення **посад та спеціалізацій фахівців у галузі музейництва** налічує **50 термінів:** *антиквар* [Овч., с. 25]; *власник музею* [Мик., с. 23]; *вчений* [Мін., с. 57]; *гід-екскурсовод* [Мін., с. 85]; *головний хранитель фондів* [Овч., с. 5]; *директор музею* [Кл., с. 54]; *дослідник археологічної спадщини* [Мін., с. 15]; *експерт* [Мін., с. 57]; *експозиційник* [Кл., с. 62]; *експозиціонер* [Мик., с. 36]; *експонент* [Мін., с. 77]; *засновник музею* [Мик., с. 40]; *лектор-екскурсовод* [Кл., с. 103]; *методист музею* [Мик., с. 61]; *музезнавець* [Мик., с. 64]; *музейний доглядач* [Мик., с. 71]; *музейний зберігач* [Мик., с. 71]; *науковий працівник* [Мін., с. 62]; *препаратор-таксидерміст* [Мик., с. 92]; *реставратор* [Мик., с. 99]; *технічний персонал музею* [Мик., с. 111]; *хранитель фондів* [Кл., с. 220]; *художник експозиції* [Мик., с. 118] та ін.;

15) ТГ, що позначає **керівні підрозділи та організації**, об'єднує **47 термінів:** *архівна комісія* [Мін., с. 5]; *Всесвітня федерація друзів музею* [Мін., с. 11]; *Вчена рада музею* [Мик., с. 24]; *експертна комісія музею* [Мін., с. 58]; *комісія із приймання експозиції* [Мик., с. 52]; *мережа європейських музейних організацій* [Мик., с. 60]; *Міжнародна рада музеїв* [Кл., с. 114]; *міжнародна спілка охорони природи і природних ресурсів* [Кл., с. 115]; *міжнародний комітет з музеології* [Мик., с. 62]; *міжнародний центр вивчення консервації та реставрації* [Мик., с. 62]; *науково-методичний відділ музею* [Мик., с. 79]; *реставраційна комісія* [Мик., с. 99]; *Українське товариство охорони пам'яток історії і культури* [Овч., с. 17]; *фондово-закупівельна комісія музею* [Мик.,

с. 115]; *Художня рада музею* [Мик., с. 118]; *ЮНЕСКО* [Кл., с. 231]; *ЮНІСЕФ* [Кл., с. 231] та ін.;

16) **43 терміни** виділяємо серед назв **фондів**: *архівний фонд* [Мик., с. 17]; *експозиційний фонд музею* [Мін., с. 91]; *експозиційно-допоміжний фонд* [Мик., с. 36]; *ентомологічний фонд* [Мик., с. 36]; *музейний фонд України* [Мик., с. 73]; *науково-допоміжний фонд* [Мик., с. 78]; *науково-дослідний фонд* [Мик., с. 78]; *обмінний фонд* [Мик., с. 82]; *основний фонд музею* [Мик., с. 85]; *приватний колекційний фонд* [Мик., с. 92]; *фонд зібрання* [Мик., с. 114]; *фонд сировинних наукових матеріалів* [Мик., с. 114]; *фонд тимчасового зберігання* [Мик., с. 115]; *фототека* [Мик., с. 116] та ін.;

17) ТГ на позначення **елементів декору** складається з **42 термінів**: *акротерій* [Овч., с. 22]; *арабеска* [Овч., с. 282]; *аркатура* [Овч., с. 283]; *астрагал* [Овч., с. 284]; *бандельверк* [Овч., с. 28]; *віньєтка* [Овч., с. 190]; *вітраж* [Овч., с. 41]; *геометричний орнамент* [Овч., с. 46]; *гірлянда* [Овч., с. 47]; *меандр* [Овч., с. 361]; *мозаїка* [Овч., с. 97]; *мореска* [Овч., с. 99]; *орнамент-подіум* [Овч., с. 389]; *орнамент рослинний* [Овч., с. 389–390]; *орнамент стрічковий* [Овч., с. 390]; *орнамент тератологічний* [Овч., с. 390]; *пальмета* [Овч., с. 390]; *розпис декоративний* [Овч., с. 122]; *ростра* [Овч., с. 123]; *сандрик* [Овч., с. 405]; *солярний орнамент* [Овч., с. 131]; *флехтверк* [Овч., с. 142]; *фриз* [Овч., с. 143] та ін.

Трохи менше термінів нараховуємо у ТГ на позначення:

18) **класифікаційних одиниць (38 термінів)**: *гран* [Кл., с. 45]; *група музейних предметів* [Мик., с. 27]; *коефіцієнт відносної шкідливості* [Мик., с. 50]; *масштаб* [Мін., с. 26]; *одиниця зберігання* [Мик., с. 83]; *одиниця обліку* [Мик., с. 83]; *регіон комплектування* [Мик., с. 97]; *різновид музейних предметів* [Мик., с. 101]; *систематичний експозиційний ряд* [Кл., с. 62]; *тематико-експозиційний комплекс* [Мик., с. 109]; *тип музейних предметів* [Мик., с. 111] та ін.;

19) **речовин (25 термінів)**: *абразив* [Овч., с. 20]; *акварель* [Овч., с. 22]; *гуаш* [Овч., с. 53]; *морилка* [Овч., с. 98]; *політура* [Овч., с. 115]; *препарати*

мокри [Кл., с. 159]; *препарати природничі (музейні)* [Кл., с. 159]; *препарати рідкі (музейні)* [Кл., с. 159]; *препарати сухі (музейні)* [Кл., с. 159–160]; *туш* [Овч., с. 138]; *фарби мінеральні* [Овч., с. 140]; *фарби олійні* [Овч., с. 140]; *фарби художні* [Овч., с. 140]; *фіксатив* [Овч., с. 141]; *фіксатор* [Кл., с. 209] та ін.;

20) **приладів (23 терміни):** *авдіогід* [Мик., с. 13]; *автогід* [Мик., с. 13]; *анероїд* [Кл., с. 10]; *гігрометр* [Овч., с. 47]; *луна* [Кл., с. 107]; *магнітофон* [Овч., с. 90]; *планетарій* [Мик., с. 89]; *світлотехнічна апаратура* [Мик., с. 102]; *сонцезахисний пристрій* [Мик., с. 104]; *універсальні модульні системи* [Мін., с. 84] та ін.;

21) **музейних угруповань та їхніх представників (21 термін):** *відвідувач віртуального музею* [Мик., с. 22]; *екскурсант* [Мик., с. 32]; *екскурсійна група* [Мик., с. 32]; *колекціонер* [Овч., с. 80]; *користувач архівними документами* [Мін., с. 23]; *культурно-мистецька громадськість* [Мін., с. 25]; *музейна аудиторія* [Мик., с. 66]; *музейне об'єднання* [Мін., с. 34]; *музейний гурток* [Мик., с. 71]; *музейний центр* [Мін., с. 72] та ін.;

22) **музейних підрозділів (18 термінів):** *архів музею* [Кл., с. 14]; *бібліотека музею* [Мик., с. 18]; *відділ фондів* [Мик., с. 22]; *екологічно-просвітницький центр* [Мик., с. 32]; *екскурсійне бюро* [Мик., с. 32]; *експозиційний відділ* [Мик., с. 34]; *лабораторія музею* [Кл., с. 101]; *музейно-виставковий центр* [Мін., с. 35]; *редакційно-видавничий відділ* [Мик., с. 98]; *реставраційна майстерня* [Мик., с. 99]; *реставраційний відділ музею* [Мик., с. 100]; *філія музею* [Мик., с. 114] та ін.

Поодинокими прикладами представлені ТГ, що позначають:

23) **загальнонаукові поняття (12 термінів):** *інформація* [Кл., с. 79–80]; *назва* [Кл., с. 127]; *номенклатура* [Кл., с. 133]; *парадигма* [Кл., с. 146]; *термін* [Кл., с. 198] та ін.;

24) **типи екскурсій (10 термінів):** *археологічна екскурсія* [Мик., с. 16]; *військово-історична екскурсія* [Мик., с. 23]; *етнографічна екскурсія* [Мик., с. 37]; *історико-краєзнавча екскурсія* [Мик., с. 45]; *меморіально-історична*

екскурсія [Мик., с. 60]; оглядова екскурсія [Мик., с. 83]; тематична екскурсія [Мик., с. 109] та ін.

Отже, термінолексика музейництва є важливим елементом термінної системи мови. Вона постійно розвивається, оскільки в її межах відбуваються такі явища й процеси, як уживання старих термінів у новому значенні, заміна одних термінів іншими, поява нових термінів. Як бачимо, тематична класифікація вказує на системну організацію термінолексики музейництва. Терміносистема музейної справи на сучасному етапі збагачується інтенсивно. Це яскраво відображає розвиток мови й суспільства. І в процесі подальшого формування цієї терміносистеми справа її вдосконалення набирає дедалі більшого значення.

2.2.2. Родо-видові відношення в терміносистемі музейної справи

Найяскравішим свідченням системності є наявність родо-видових, або гіперо-гіпонімних відношень. Систематизацію теоретичного матеріалу здійснюють передусім через виявлення ієрархії наукових понять. Основним завданням термінів як спеціально створених номінативних одиниць є не тільки позначати поняття, а й передавати зв'язки між ними. Звідси – наявність гіпонімної парадигми як однієї з найважливіших категорій, що формують термінологічні структури [214, с. 193]. Розподіл термінів за парадигматичними об'єднаннями – яскраве свідчення системної організації термінолексики.

Питаннями гіперо-гіпонімії в термінології займалися Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк [214], М. Кочерган [128] та ін.

Найважливішим із семантичних зв'язків є ієрархічний зв'язок за лінією рід-вид між позначенням загальнішого, родового поняття <...> і гіпонімами [174, с. 118].

Гіперонім – термін чи терміносполука з родовим, більш узагальненим значенням стосовно термінів або терміносполук видового, менш узагальненого значення. *Гіпонім* – термін чи терміносполука видового, більш спеціального значення стосовно терміна чи терміносполук родового, більш узагальненого значення [196, с. 163].

Питання визначення гіперо-гіпонімних відношень, як констатують автори монографії “Українське термінознавство”, перебуває на початковому етапі. За їхніми спостереженнями, домінує погляд, відповідно до якого гіпонімні парадигми логічно уgruntовані взаємодією між родо-видовими поняттями та частиною й цілим, ґрунтуються на імплікації чи виключенні понять. На їхній погляд, гіперо-гіпонімні відношення між термінами конкретних систем виникають або внаслідок розвитку синтагмозначень гіперонімів, або через актуалізацію їхніх парадигматичних значень [214, с. 192].

На думку М. Кочергана, „*гіпонімія* – це найбільш фундаментальні парадигматичні відношення, за допомогою яких структурується словниковий склад мови” [128, с. 269]. Гіпонімія, як слушно наголошує М. Кочерган, характеризується привативною опозицією: видові назви завжди є семантично багатшими від родових. Саме тому на відміну від синонімії, яка допускає взаємну заміну, гіпонімія характеризується односторонньою заміною гіпоніма на гіперонім, але не навпаки [128, с. 125].

Відношення роду й виду є одним із основних типів найзагальніших відношень між поняттями. Терміни-гіпероніми виражають родові поняття, а терміни-гіпоніми – видові поняття, які є когіпонімами, або співгіпонімами.

Гіпероніми й гіпоніми створюють відкриті гіпонімні ряди, кожен із яких має один гіперонім, що позначає загальне поняття, та один або більше гіпонімів, які підпорядковуються цьому гіпероніму. Варто звернути увагу, що когіпоніми взаємно означувальні, що їх більше, то ширше значення гіпероніма [240, с. 32].

Гіперо-гіпонімні, або родо-видові відношення, дослідники називають також *гіпонімічними*, *інклюзивно-ексклюзивними* тощо. Існують протилежні погляди науковців стосовно того, чи варто поширювати на мову запозичене з логіки поняття *родо-видові відношення*. Одним дослідникам використання цього терміна стосовно термінолексики видається проблематичним, натомість інші гіперо-гіпонімію вважають самостійною лексико-семантичною категорією, яка заснована на об’єктивних філософських відношеннях і має свої мовні особливості [343, с. 37–38].

Гіперо-гіпонімія належить до найважливіших категорій терміносистеми, свідчить про наявність ієрархічних відношень у ній. Терміни мають „чітко виявляти градацію понять: „де родове поняття, а де видове” [335, с. 57].

У гіперо-гіпонімні групи об'єднують термінні одиниці, які виражають ту саму семантичну ознаку з різним ступенем конкретизації: гіперонім позначає узагальнене родове поняття, гіпоніми – конкретні видові поняття. Наприклад, термін *екскурсія* (відвідування музейної виставки або експозиції під керівництвом музейного екскурсовода, який веде розповідь за темою експозиції, логічно переходячи від експоната до експоната, даючи додаткові коментарі та відповідаючи на запитання екскурсантів [Мик., с. 67]) є гіперонімом до гіпонімів *археологічна екскурсія, військово-історична екскурсія, етнографічна екскурсія, історико-краєзнавча екскурсія, меморіально-історична екскурсія, музейна екскурсія, оглядова екскурсія, тематична екскурсія*; гіперонім *експозиція* (сукупність музейних предметів, виставлених для публічного огляду на тривалий термін [Мін., с. 77]) охоплює гіпоніми *ансамблева експозиція, валізна експозиція, вітринна експозиція, змінна експозиція, інсценізована експозиція, інтер'єрна експозиція, інтерактивна експозиція, комбінована експозиція, ландшафтна експозиція, меморіальна експозиція, монографічна експозиція, образно-сюжетна експозиція, природнича експозиція, систематична експозиція, стаціонарна експозиція, тотальна експозиція* та ін.

Терміни, що відповідають видовим поняттям (наприклад, *авдіогід, автогід, гігрометр, світлотехнічна апаратура, сонцезахисний пристрій*), є гіпонімами стосовно терміна, співвіднесеного з родовим поняттям *прилади* і як співгіпоніми відносно один одного; терміни *анкета, атлас, буклет, експлікація, експозиційна легенда, експозиційна тема, етикетка, іконотека, індекс, карта, обліковий номер, орієнтаційна таблиця, систематична картотека, тезаурус музею, топографічний шифр, фонотека, шифр* є гіпонімами до гіпероніма *довідкові музейні елементи* та ін. Аналіз розвитку гіперо-гіпонімних відношень від гіпероніма до гіпоніма дає змогу вказувати на звуження семантики, й,

навпаки, у напрямі від гіпоніма до гіпероніма спостерігаємо розширення значення.

Родо-видові відношення є складними й багатоплановими, на що вказують терміни, коли гіпонім є гіперонімом щодо інших термінів-гіпонімів унаслідок розвитку синтагмозначень. Наприклад, гіперонім *акт* має гіпоніми *акт видачі*, *акт втрати*, *акт декцесії*, *акт передачі*, *акт пошкодження*, *акт приймання*, *акт списання*. Своєю чергою гіпонім *акт передачі* є гіперонімом для терміна *акт внутрішньої передачі*. Аналогічно й *колекція* є гіперонімом до гіпонімів *віртуальна колекція*, *геральдична колекція*, *експозиційна колекція*, *еталонна колекція*, *історична колекція*, *меморіальна колекція*, *моніторингова колекція*, *навчальна колекція*, *приватна колекція*, *художня колекція* та ін. Гіпонім *віртуальна колекція* є гіперонімом до гіпоніма *віртуальна міжмузейна колекція*.

Ієрархічність гіпонімії ґрунтується на логіко-семантичній субординації: гіперонім підпорядковує собі терміноодиниці, значення яких він охоплює. Відносність гіпонімії розкривається в тому, що гіперонім може сам бути гіпонімом стосовно термінів із більш широким смисловим значенням, що дає можливість послідовно виділяти класи й підкласи лексичних одиниць.

Основними правилами поділу понять, які перебувають у родо-видових відношеннях є: 1) основа поділу (тобто ознака, за якою відбувається поділ обсягу поняття) повинна залишатися однією й тією самою під час утворення будь-якого видового поняття; 2) межі видових понять повинні вичерпувати межі родового поняття [85, с. 29]. Гіпоніми групуємо не в одне велике родо-видове утворення, а на основі одного гіпероніма формуємо кілька гіперо-гіпонімних груп на основі різних розрізнявальних класифікаційних ознак, кожна з яких є підставою поділу родового поняття на видові, й слугує об'єднувальним чинником групи. Наприклад, термін *музей* є гіперонімом у таких групах (див. схему 2.1): за профільними типами (*антропологічний музей*, *археологічний музей*, *багатпрофільний музей*, *синкретичний музей*, *ботанічний музей*, *військово-історичний музей*, *галузевий музей*, *геологічний*

музей, геолого-мінералогічний музей, ґрунтовий музей, екологічний музей, етнографічний музей, загально-історичний музей, зоологічний музей,

Схема 2.1

індустріальний музей, історико-археологічний музей, історико-архітектурний музей, історико-краєзнавчий музей, історико-побутовий музей, історичний музей, краєзнавчий музей, ландшафтний музей, літературний музей, літературно-краєзнавчий музей, літературно-меморіальний музей, мистецький музей, музей декоративно-ужиткового мистецтва, музей етнографії, музей літератури, музей науки і техніки, музей образотворчого мистецтва, художній музей, науково-технічний музей, палеонтологічний музей, політехнічний музей, природничий музей, промисловий музей, синкретичний музей, соціально-середовищний музей, тематичний музей, художньо-меморіальний музей); за юридичним підпорядкуванням (виробничий музей, державний музей, земський музей, комунальний музей, корпоративний музей, національний музей України, приватний музей, церковний музей); за типом об'єкта збереження (ансамблевий музей, дієвий музей, колекційний музей, середовищний музей); за типом функціонування (віртуальний музей, музей під відкритим небом).

Поняття, пов'язані між собою родо-видовою залежністю, створюють групи різної структури: 1) у формі „дерева”, де кожен наступний послідовно „розгалужує” свої відношення за певною спільною семою, наприклад: *вид музею – підвид музею*; 2) у формі „ялинки”, коли родо-видові відношення формуються з декількома ознаками водночас, наприклад: *акт експертизи дорогоцінних металів і коштовного каміння, акт звірення наявності та прийому-передачі, запис спогадів і розповідей, інструкція з обліку та зберігання музейних цінностей, міжнародний центр вивчення консервації та реставрації, музей науки і техніки* та ін.

Для терміносистеми музейництва досить поширеними є найменування-терміносполуки, в яких іменник виражає родові поняття, а прикметник або іменник у непрямому відмінку вказують на його видові ознаки: *тезаурус музею, художник експозиції, виставка нових надходжень, виставка приватних колекцій, виставка фондів* та низка інших. Родо-видові зв'язки, властиві для терміносистеми музейництва, відображають взаємозумовленість та ієрархічність понять музейної сфери.

Варто зазначити, що в окремих гіпонімних парадигмах можна визначити кілька рівнів родо-видової організації термінів. Наприклад, систематизуючи назви книг як музейних документів, виділяємо: а) терміносполуки-гіпоніми з трьома елементами (*книга обліку депозитів, книга тимчасових надходжень, книга первинного обліку, книга реєстрації актів* та ін.); б) терміносполуки з чотирма й більше елементами (*книга обліку надходжень на реставрацію, книга обліку сировинних наукових матеріалів, книга реєстрації фондово-облікової документації* тощо). Кожний наступний рівень родо-видової організації терміноодиниць визначено за допомогою терміна, що уточнює попередній і ще більше деталізує його.

У термінознавстві усталеною є думка, що в межах терміносистеми однокомпонентні терміни, як правило, є гіперонімами, довкола яких групуються переважно терміносполуки (гіпоніми), що передають видові відмінності родового поняття. Наприклад, термінна група з гіперонімом *консервація*: *проста консервація, профілактична консервація, спеціальна*

консервація, терапевтична консервація; з гіперонімом реконструкція: віртуальна реконструкція, натурна реконструкція, просторово-речова реконструкція. Гіперо-гіпонімній парадигмі, створеній однокомпонентними термінами, притаманна динаміка, тобто відбувається постійне поповнення її новими гіпонімами.

У науковій літературі виокремлюють декілька різновидів відношень у гіпонімній парадигмі: 1) гіпероніма до гіпоніма, коли можна замінити гіпонім гіперонімом без особливих втрат змісту; 2) гіпоніма до гіпероніма, коли замінити гіперонім гіпонімом не можна; 3) між когіпонімами за умови, що один гіпонім виключає інший когіпонім, зберігаючи зв'язок однопорядковості – однакових ярусів та ієрархій [65, с. 81].

Крім родо-видових зв'язків, терміни музейної сфери пов'язані між собою відношеннями „частина – ціле”. Науковці вказують на істотну різницю між гіперо-гіпонімією (рід – вид) та холо-партонімією (частина – ціле), адже перша ґрунтується на подібності / відмінності предметів, друга – на зв'язках (взаємодіях, залежностях) предметів. У складі терміносистеми музейництва виявлено невелику кількість термінів, пов'язаних **холо-партоніміями** зв'язками, наприклад: музейні підрозділи – *архів музею, бібліотека музею, відділ фондів, екскурсійне бюро, лабораторія музею, редакційно-видавничий відділ, реставраційний відділ музею* та ін.; музейні приміщення та їхні частини – *виставковий зал, вступний зал, експозиційна зона, експозиційний зал, кімната зразків, колекційний зал, меморіальний зал, музейна кімната, нумізматичний кабінет, робоча кімната, стилізоване приміщення, фондове приміщення, фондовий ізолятор* та ін.

У термінології родо-видові відношення тісно пов'язані з дефініцією. Дефініція „не просто пояснює значення терміна, а встановлює це значення”, причому значення впливає із взаємозв'язків термінів усередині певної системи [8, с. 43–44]. Дефініції термінів формують у процесі наукового дослідження. Вони дають мінімум даних, потрібних для розуміння, сприйняття й розмежування одне від одного окремих понять [8, с. 42–43].

Найбільш поширеним на практиці різновидом дефініцій є так звані родо-видові дефініції. У родо-видових дефініціях завжди виділяють родове поняття та його видову ознаку, яка дає можливість виділити відповідне видове поняття й назвати його значенням означуваного терміна [334, с. 37]. Для того, щоб отримати вдалу дефініцію терміна, потрібно побачити в позначуваному терміном предметі (й відповідному понятті) його родові й видові ознаки [49, с. 82]. Побудована за цим принципом дефініція, пояснюючи особливості видового поняття через найближче родове, розкриває не тільки його зміст, а й взаємозв'язок з іншими поняттями терміносистеми: „*виставка* – публічна демонстрація досягнень в області економіки, науки, техніки, культури, мистецтва та інших галузях суспільного життя” [Мик., с. 20]; „*депонування* – передання музейних предметів на тимчасове зберігання для використання в інших установах” [Мик., с. 28]; „*дереставрація* – здійснення комплексу науково-обґрунтованих заходів щодо усунення спотворень музейного предмета, які виникли внаслідок застосування застарілих методів реставрації; у деяких випадках – нейтралізація слідів попередньої реставрації” [Мик., с. 29]; „*колекціонування* – цілеспрямоване збирання та зберігання, як правило, однорідних предметів, що зазвичай мають наукову, історичну або художню цінність” [Мик., с. 51]; „*консервація* – комплекс організаційних науково обґрунтованих заходів, які забезпечують захист музейних предметів та предметів музейного значення від подальших руйнувань, збереження їх автентичності з мінімальним втручанням у їхній існуючий вигляд” [Мик., с. 54]; „*музеефікація* – сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини до стану, придатного для екскурсійного відвідування (Закон України „Про музеї та музейну справу”)” [Мик., с. 65]; „*реєстрування* – надання постійного номера надходження для ідентифікації пам'ятки та занотування цього номера відповідно до системи” [Мик., с. 98] та ін.

Отже, термінна система музейництва пронизана родо-видовими відношеннями. Інтерес до гіпонімних відношень у семантиці термінних

одиниць зумовлений тією важливою функцією, яку вони виконують у терміносистемі мови науки, а також тим, що сітка родо-видових відношень визначає місце терміноодиниць у термінних системах і, отже, дає можливість передбачати появу нових терміноодиниць, які можуть займати вільні місця в гіпонімних структурах.

Гіпонімія, яка базується на об'єктивно-філософських відношеннях, є самостійною категорією, яка має свою мовну специфіку в термінології. Гіпонімні взаємозв'язки відображають взаємозумовленість та ієрархічність понять музейної сфери. Наявність розгалужених гіпонімних груп стверджує про складність системи понять, що обслуговує музейну сферу.

Отже, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що гіперо-гіпонімна парадигма є однією з визначальних категорій, яка створює системність термінних найменувань музейної справи і є засобом їхньої тематичної ієрархічної організації.

2.2.3. Лексико-семантичні відношення в термінній системі музейної справи

2.2.3.1. Репрезентація синонімії в сучасній українській терміносистемі музейництва

Масове виникнення нових термінних одиниць зумовлює розширення та розгалуження терміносистем, які потребують упорядкування. Вагоме значення у виконанні цього завдання належить теоретичному осмисленню системних відношень між термінними одиницями різних галузей [236, с. 383]. Терміносистема, як і будь-яка система, базується на відношеннях між її елементами.

Найбільш цікавими та різноплановими парадигматичними кореляціями в межах термінної системи є відношення **синонімії**.

У загальнолітературній мові синонімія є позитивним явищем, що сприяє її збагаченню. Щодо функціонування синонімів у термінних підсистемах деякі науковці визнають небажаність цього явища. На їхню думку, виникнення синонімів є результатом словникової надмірності [136, с. 17]. Інші відзначають,

що абсолютне вилучення синонімії з терміносистеми може тільки функціонально послабити її, а не вдосконалити. Як зазначає О. Нечитайло, синонімія є не просто лінгвістичною номенклатурою, а реальною властивістю всіх мов, оскільки кожне означення може виконувати декілька функцій, а кожне означуване може бути виражене кількома знаками [195, с. 10]. Про користь цього семантичного явища на ранніх етапах формування терміносистеми пишуть Л. Боярова та О. Покровська [22]. Дослідники зазначають, якщо наукове поняття одержує декілька найменувань, то з часом це дає можливість шляхом відбору знайти найбільш доцільні мовні засоби для позначення цього поняття, які відповідали б нормативним правилам, що, своєю чергою, сприяє розвитку терміносистеми в цілому. В. Костенко також відзначає, що існування термінної синонімії допомагає глибше і повніше передати певне наукове поняття, сприяє усуненню полісемії [120, с. 139]. Оскільки синонімія є своєрідною ознакою літературної мови, законом розвитку та існування мови, вважаємо, що немає підстав говорити про синонімію термінів як явище негативне й надлишкове або взагалі її заперечувати, бо на термінну лексику як на підсистему літературної мови поширюються закони останньої.

Вважаючи синонімію в термінології явищем негативним, більшість лінгвістів говорить про наявність синонімів у різних терміносистемах. Деякі мовознавці, розглядаючи явище синонімії в термінній лексиці, пропонують виходити з того, що синонімія є загальномовним явищем, а тому термінну синонімію не слід цілком відривати від синонімії загальнонаціональної мови [302, с. 62].

Осмислення синонімії в термінології ґрунтується на постулаті про її принципову відмінність від аналогічного явища загальнолітературної мови, де синонімам властиві емоційно-експресивні та стилістичні опозиції. На відміну від загальнолітературної мови, терміни-синоніми позначають ті самі поняття, відрізняючись лише специфічною ознакою, покладеною в основу називання поняття, і є специфічною категорією мовних одиниць щодо їхніх стилістичних можливостей [112, с. 158]. Серед основних причин виникнення синонімії в терміносистемах можна виокремити такі: кожна наукова школа найчастіше

намагається дати поняттю якийсь специфічний термін, не враховуючи того, що поняття вже може мати позначення, запропоноване іншою науковою школою чи його винахідником; недосконала побудова первинного терміна – описова конструкція поступається місцем запозиченому однокомпонентному терміну; інколи первинний термін відображає ще не до кінця сформоване поняття, з розвитком поняття й виявленням остаточної його ознаки часто змінюється й початковий термін [159, с. 21].

Визнаючи наявність синонімів у термінології, науковці все ж таки по-різному мотивують це явище й дають йому різні назви. Різноманітність підходів до вивчення синонімії зумовлює використання таких термінів для позначення цього явища: *синонімія, еквівалентність, синонімічні терміни, синонімні терміни, терміни-синоніми, термінологічні синоніми* тощо. У нашому дослідженні послуговуватимемося поняттям *синонімні терміни* або просто *синоніми*.

Під час аналізу синонімії найбільш суперечливим є питання термінної дублетності. Дехто з термінологів вважає, що нема термінів „близьких за значенням”, а є тільки дублети [88, с. 76]. Згідно з поглядами інших науковців [153], це поняття значно складніше. Адже, по-перше, синоніми можуть позначати як те саме поняття, так і декілька близьких понять, які певною мірою пересікаються чи накладаються, по-друге, навіть, якщо синоніми позначають те саме поняття, їхня семантична структура може бути зовсім відмінною: розкладаючи її методом компонентного аналізу на елементарні смисли, спільними мають бути лише основні компоненти змісту. Дублети розглядають лише тоді, коли збігаються всі без винятку компоненти значень синонімів.

Б. Головін зазначає, що існування абсолютних синонімів, тобто мовних одиниць, які повністю збігаються за значенням та вживанням, у загальнолітературній мові викликає сумніви. Але терміносистемам властива саме абсолютна синонімія, що дає підстави називати це явище термінною дублетністю [49, с. 54].

На думку А. Коваль, „наявні в термінології паралельні назви того самого поняття є *дублетами*. Дублетність – це явище відмінне від загальномовної

синонімії. Оскільки термін має своє визначення й саме через нього співвідноситься з поняттям, він у своїй словесній формі містить певну наперед задану кількість істотних ознак цього поняття. Поки визначення поняття не змінюється, будь-яка словесна форма буде дублетом до попередньої, тобто одиницею з тією самою дефініцією. Тому вважають, що у межах термінології існують лише терміни-дублети й не існує термінів-синонімів” [111. с. 262].

О. Тараненко також вважає, що в межах терміносистем маємо справу тільки з *дублетами*. Дублетність передбачає співвідношення синонімів з одним денотатом [286, с. 16–19]. Ці твердження підтримує й Г. Сергєєва. Дублетні терміни, згідно з її поглядами, навіть якщо вони позначають те саме поняття, можуть відрізнятися сферою використання, семантичною структурою, частотністю вживання, сполучуваністю тощо. Тому *дублетами* слід називати семантично рівнозначні терміни, які співіснують на певному етапі розвитку терміносистеми [256, с. 261]. Схиляємося до думки І. Кочан, яка також зазначає, що синоніми, або терміни зі спільним денотатом, але різною формою вираження, що мають тотожні або майже тотожні значення, називають *дублетами* [122, с. 15].

У багатьох лінгвістів дублети одержали різні найменування: *термінологічні дублети* (В. Молодець), *синонімічні дублети* (М. Степанова, І. Чернишова), *дублетні найменування* (І. Квітко), *паралельні терміни* (Л. Булаховський), *стопроцентні синоніми* (М. Шанський), *тотожні синоніми, повні синоніми* (С. Бережан) та ін. У нашій роботі послуговуватимемося поняттям *терміни-дублети*.

Низка дослідників (А. Крижанівська, Т. Михайлова, В. Молодець, Л. Симоненко та ін.) пропонують не користуватися терміном *дублет* для аналізу терміносистем, по-перше, через його багатозначність, по-друге, навпаки, через однозначне його розуміння як різновиду окремої мовної одиниці, варіантів мовних одиниць.

У термінній лексиці лінгвісти групують терміни-дублети за різними критеріями. Найчастіше базовими критеріями типологізації терміноодиниць є: лексичне значення, структура та етимологія. Враховуючи ці критерії,

виокремлюють такі їхні типи: 1) лексичні; 2) морфологічні; 3) синтаксичні (структурні) [172, с. 102]. Дотримуючись такої класифікації, терміни-дублети терміносистеми музейництва об'єднуємо в такі ж групи.

Лексичні терміни-дублети – терміни різні за звучанням і написанням, але близькі або тотожні за значенням.

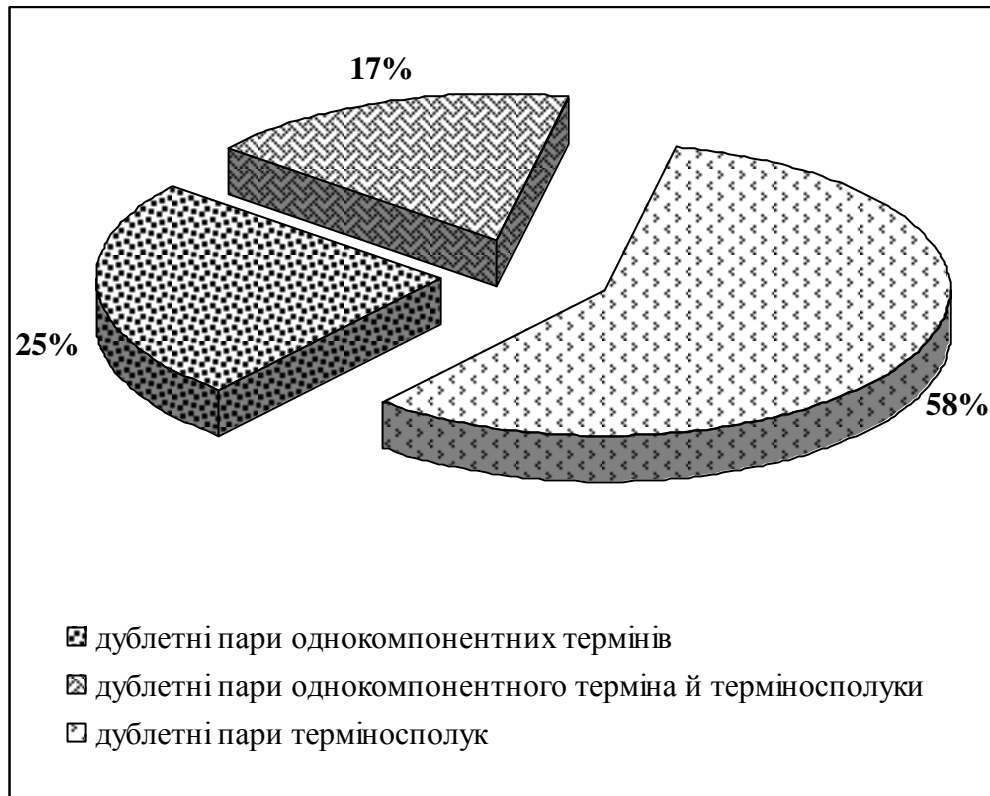
У терміносистемі музейної справи простежуємо функціонування таких пар серед лексичних термінів-дублетів:

1) запозичений термін та питомий термін: *дублікат* (від лат. *duplicatus* – подвоєний) [266, с. 183] [далі скорочено: СІС, автор, сторінка] – *відтворення* [73, т. 5, с. 533] [далі скорочено: ЕСУМ, том, сторінка], *індекс* (від лат. *index*, від *indico* – вказую) [СІС, Морозов, с. 225] – *показчик* [ЕСУМ, т. 2, с. 341], *реконструкція* (від *re* і лат. *constructio* – побудова) [СІС, Морозов, с. 492] – *відновлення* [ЕСУМ, т. 4, с. 107], *фальсифікат* (від лат. *falsificatum* – підроблене) [СІС, Морозов, с. 225] – *підробка* [ЕСУМ, т. 5, с. 99] та ін.;

2) два питомі терміни: *зібрання* [ЕСУМ, т. 1, с. 248] – *збірка* [ЕСУМ, т. 1, с. 248] та ін.;

3) синонімічні іншомовні терміни: *гран* (від лат. *granum* – зерно, зернятко) [СІС, Морозов, с. 144] – *карат* (від італ. *carato*, через араб. *قيراط* (кірат), від грец. *κεράτιον* – стручок ріжкового дерева, насіння якого служило мірою ваги) [СІС, Морозов, с. 254], *дублікат* (від лат. *duplicatus* – подвоєний) [СІС, Морозов, с. 183] – *копія* (від лат. *соріа* – запас, велика кількість) [СІС, Морозов, с. 297], *інвентаризація* (від лат. *inventarium* – опис) [265, с. 279] [далі скорочено: СІС, автор, сторінка] – *кодифікація* (від лат. *codex* – книга і лат. *...ficatio*, від *facio* – роблю) [СІС, Морозов, с. 275], *репродукція* (від *re...* і лат. *produco* – створюю) [СІС, Морозов, с. 497] – *автотипія* (від грец. *αὐτός* – сам і *τύπος* – слід, відбиток) [СІС, Морозов, с. 9] та ін.

Терміни-дублети розрізняємо з погляду структури. В УТМ виявлено паралельне вживання 371 (13,7 %) дублетної пари від загальної кількості 2712 термінів, з них (див. діаграму 2.2):

Діаграма 2.2. Кількісне співвідношення дублетних пар терміносистеми музейництва

1) однокомпонентних термінів (92 пари $\approx 25\%$): *аерофотознімки – фотоплан, афіша – оголошення, дублікат – копія, збірка – колекція, інвентаризація – кодифікація, колекціонер – збирач, підробка – фальсифікат, реконструкція – відновлення, хранитель – фондовик, шифрування – маркування, штандорти – описи та ін.;*

2) однокомпонентного терміна й терміносполуки (65 пар $\approx 18\%$): *авантитул – вихідний аркуш, аквізиція – набуття музейних предметів, деакцесія – списання музейного предмета, зал-епоха – приміщення однієї епохи, категоризація – атрибуція музейного предмета, планшет – монтажний аркуш експозиції, музеалія – автентичні виражальні засоби, раритет – рідкісний предмет, тезаврування – комплектування музейних фондів, уніат – унікальний предмет та ін.;*

3) терміносполук (214 пар $\approx 58\%$), що різняться:

а) першим компонентом: *антикварна книга – рідкісна книга, барвне вирішення експозиції – колористичне вирішення експозиції, богослужбові книги*

– церковні книги, гостьова виставка – мандрівна виставка, дублетний фонд – обмінний фонд, лікувальна консервація – терапевтична консервація, музеєзнавче дослідження – музеологічне дослідження, охоронно-пожежна сигналізація – тривожна сигналізація та ін.;

б) другим компонентом: акт деакцесії – акт списання, гербарний екземпляр – гербарний зразок, експозиційне обладнання – експозиційне устаткування, зображальне джерело – зображальна пам'ятка та ін.;

в) усіма компонентами: експозиційний предмет – музейний експонат, комбінований показ – комплексне групування експонатів та ін.

За морфологічною природою найбільш поширеними в терміносистемі музейництва є іменникові терміни-дублети: зброя – обладунок, індекс – покажчик, музеєзнавство – музеологія, перелік – список, репліка – новороб, рішення – ухвала, тлумачення – інтерпретація, фактор – чинник та ін. Рідше трапляються прикметникові терміни-дублети: біноміальний – бінарний, домусейний – протомусейний, мандрівний – пересувний, місцевий – локальний та ін.

До дублетного ряду в українській терміносистемі музейної справи може належати різна кількість компонентів:

1) два терміни: акт заміни облікових книг – акт погашення облікової документації, дублетний фонд – обмінний фонд, зал-інтер'єр – стилізоване приміщення, персональна колекція – особиста колекція, приватний колекційний фонд – недержавна частина музейного фонду України, хранитель – фондовик та ін.;

2) три терміни: арбалет – куша – самостріл, богослужбові книги – літургійні книги – церковні книги, експозиційний комплекс – експозиційний ансамбль – ексгібіт, контингент – музейна аудиторія – музейна публіка та ін.;

3) чотири терміни: багатопрофільний музей – комплексний музей – синкретичний музей – універсальний музей, збірка – зібрання – колекція – фонд та ін.;

4) п'ять термінів: монтажний аркуш експозиції – монтажний лист експозиції – планишет – просторовий план – робочий кресленник та ін.

Крім дублетності, термінній системі музейництва властива й варіантність, тобто формальна модифікація того самого терміна (терміносполуки) без порушення тотожності значень. Згідно з думкою О. Радченко, *варіанти терміна* – „де тотожні за значенням спільнокореневі термінні одиниці, що розрізняються деякими розбіжностями знакової форми в межах того самого номінанта” [232, с. 23]. Схиляємося до думки І. Кочан, яка вважає *варіантами терміноодиниць* паралельні форми існування мовної одиниці, що мають певні відмінності на рівні фонем, морфем, наголосу тощо [122, с. 14].

Традиційно термінологи трактують варіантність у термінології як явище негативне та надлишкове, але також визнають наявність варіантних термінів на різних етапах формування термінної лексики певної галузі, передусім у час становлення національної термінології, а також на етапі виникнення нових напрямів у науці. Поява варіантних термінів, конкуренція між ними за місце в науковій термінології – це показник постійного розвитку мови і її тяжіння до довершеності [171, с. 17].

Особливістю термінів-варіантів є те, що вони в терміносистемі співіснують без будь-яких мовних відмінностей, а варіанти загальнолітературної мови найчастіше розмежовуються стилістично.

Причини появи варіантів можна об'єднати в 2 групи: 1) зовнішні: контактування з іншими мовами (запозичення однієї й тієї ж мовної одиниці з різних мов, вплив мов-посередників); вплив територіальних діалектів; 2) внутрішні: дія чинника аналогії, множинність структурних можливостей мовної системи і її видозміна у процесі розвитку, невідповідність форми й змісту, тенденція до економії тощо [50, с. 203].

У науковій літературі до цього часу залишається дискусійним питання про співвідношення синонімії та варіантності як у літературній мові, так і в термінології. У термінологічних працях виділяють три основні погляди на цю проблему:

1. Варіантність є виявом синонімії (С. Булик-Верхола, І. Кочан, Н. Місник, Н. Яценко). І. Кочан, як і вже зазначено вище, вважає, що „синонімами можуть

бути термінні одиниці різних структурних рівнів та нерідко різних знакових виражень” [125, с. 32]. Дослідниця поділяє терміни-синоніми на одноструктурні (терміни-слова) та різноструктурні (словосполучення, аббревіатури тощо). Серед одноструктурних синонімів виділяє: 1) терміни-варіанти; 2) терміни – різнокореневі відповідники; 3) терміни, різні за походженням. *Терміни-варіанти* – це словотвірні синоніми, які позначають тотожні поняття, але мають деякі видозміни форми на рівні афіксації [125, с. 32]. Серед таких термінів синонімія виражається на рівні морфологічного способу їхнього творення, зокрема в синонімні відношення вступають префіксальні деривати. На рівні синонімії одноструктурних термінів виділяють підгрупу різнокореневих відповідників. До третьої підгрупи одноструктурних синонімів належать терміни, різні за походженням.

2. Синонімія є виявом варіантності (Л. Малевич, С. Руденко), тому синонімами називають лексичні варіанти поряд із фонетичними, словотвірними та іншими варіантами.

3. Варіантність та синонімію розглядають як окремі явища Л. Боярова, С. Дорошенко, Л. Козак, О. Литвин, Г. Мацюк, Т. Панько, О. Радченко, В. Чумак та ін. [239, с. 74].

Існують різні погляди щодо класифікації варіантів. Системний опис характеру відношень між термінами-варіантами передбачає їхню класифікацію.

А. Смирницький пропонує таку класифікацію варіантів: 1) лексико-семантичні; 2) фоно-морфологічні, які поділяє на: а) морфологічні варіанти, б) фонетичні чи звукові варіанти [271, с. 42]. О. Ахманова виділяє фонетичні та морфологічні варіанти, але більше наголошує на морфологічних, бо вважає це питання складнішим. Дослідниця розмежовує такі категорії, як морфологічні варіанти одного терміна й різні терміни-синоніми. Коли терміни мають різні кореневі морфеми за лексико-семантичної спільності, то це різні терміни-синоніми. Але терміни з різними афіксальними морфемами за спільної кореневої частини, які збігаються за значенням, вважає морфологічними варіантами й робить висновок про те, що вони не можуть бути синонімами, тому що не є різними термінами [10, с. 214].

Враховуючи різні класифікації термінів-варіантів, в українській терміносистемі музейної справи можна виділити такі варіанти терміноодиниць різних рівнів:

1) фонетичні варіанти – це такі звукові різновиди, що не порушують принципу тотожності його термінотвірної структури, лексичного й граматичного значень [187, с. 9]: *автентичний текст – аутентичний текст, асоціація музеїв – асоціяція музеїв, меморіальний музей – меморіяльний музей, музейна аудиторія – музейна авдиторія, науково-допоміжні матеріали – науково-допоміжні матеріали, проектування – проєктування, спеціальна книга – спеціяльна книга, температурно-вологісний режим – температурно-воложистий режим* та ін.;

2) морфемні варіанти – видозміна торкається морфемної структури терміна за умови спільності кореня, лексичного та граматичного значень [239, с. 75]: *домузейна епоха – прамузейна епоха, збиральництво – збирання, картографування – картування, поновлення – поновлювання* та ін.;

3) комбіновані варіанти – розбіжності плану вираження виявляються в терміні на різних мовних рівнях. Найчастіше такі варіантні форми є акцентно-словотвірними (наприклад, *валідний – валідбований*).

В українській термінній системі музейної справи виявляємо синтаксичні варіанти на рівні:

1) терміносполучення – його усічено-словесної форми: *екологічний музей – екомузей, експозиційний дизайн – експодизайн, етнографічний музей – етномузей, спеціальна книга – спецкнига, технічне й робоче проектування експозиції – техноробоче проектування експозиції* та ін.;

2) терміносполучення – абрєвіатури: *експозиційно-допоміжний матеріал – ЕД, книга вступу – КВ, книга надходжень – КН, коефіцієнт відносної шкідливості – КВШ, Міжнародна рада музеїв – МРМ, міжнародний кодекс ботанічної номенклатури – МКБН, міжнародний кодекс зоологічної номенклатури – МКЗН, розширена тематико-експозиційна структура – РТСЕ, сонцезахисний пристрій – СЗП, тематико-експозиційний план – ТЕП, тематична структура експозиції – ТСЕ* та ін.;

3) терміносполучення – терміносполучення з різними видами зв'язку між компонентами: *історіографія музеєзнавства – музеєзнавча історіографія, маршрут екскурсії – екскурсійний маршрут, мова експозиції – експозиційна мова, музей етнографії – етнографічний музей, музей літератури – літературний музей, пам'ятка архітектури – архітектурна пам'ятка, пам'ятка археології – археологічна пам'ятка, режим освітлення – світловий режим, режим температури й вологості – температурно-вологісний режим, тематична структура експозиції – тематико-експозиційна структура, фонди музею – музейні фонди та ін.*

Окремим різновидом синтаксичних варіантів є терміни, що мають повну й коротку форму: *багатомне видання – багатомник, вендський період – венд, кайнозойська ера – кайнозой* та ін. Своєрідною рисою варіантних пар цього типу є усунення малоінформативних компонентів терміна, що виражають поняття, які є зрозумілими із системи понять у цілому.

Отже, наявність синонімів – це наслідок різних джерел формування термінної лексики, структурного варіювання позначень спеціальних понять. Часто вони зумовлені появою нових шкіл, напрямів, які створюють свої засоби номінації понять музейництва, процесами термінної стандартизації та кодифікації.

Незважаючи на небажаність термінної синонімії, в УТМ виявлено використання синонімів на рівні однокомпонентних термінів, терміносполук та аббревіатур. Уважаємо, що синонімію термінів не варто трактувати лише як негативне явище. Інколи вона є доречною, бо сприяє найточнішому вираженню думки, униканню надмірних повторів. Наявність синонімії є невіддільною особливістю термінної системи музейництва та наслідком її постійного розвитку.

2.2.3.2. Антонімні відношення в українській терміносистемі музейної справи

Одним зі способів усебічно схарактеризувати й детально пояснити процеси та явища, якими оперує певна наука, є зіставлення й контрастність,

виражені в мовознавстві антонімами. Наявність антонімії є важливою ознакою системної організації термінів на рівні парадигматичних відношень.

Антонімія апріорі займає вагоме місце в терміносистемі, адже будь-яке явище, поняття, предмет сприймають глибше та яскравіше в зіставленні чи протиставленні, віднаходженні антитези, протилежного значення [26, с. 70].

В. Даниленко вказує, що явище антонімії не лише властиве термінології, а й „саме тут, у термінології, антонімія стала засобом вираження необхідних і неминучих явищ науки” [61, с. 7], вказуючи, таким чином, на те, що антонімію в термінології представлено навіть ширше, ніж у загальнолітературній мові. Дослідниця акцентує увагу на тому, що між явищами науки постійно виникають відношення протиставлення. Насправді, будь-який об’єкт пізнання відзначається єдністю й боротьбою притаманних йому протилежностей, які виражаються в мові у вигляді лексем-антонімів. Вираження антонімних відношень у термінолексичі сприяє систематизації поняття, точнішому визначенню його місця в терміносистемі, бо пояснення через протилежне є ефективним способом доведення істини [295, с. 144].

Підтримуємо погляди Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк, які трактують *антонімію* в термінології як особливу характеристику лексичного значення мовної одиниці, найважливішу системоутворювальну категорію лексики взагалі, що властива й термінології зокрема. Визначальною рисою антонімів вважають протиставленість за предметно-поняттєвим ядром, а основним критерієм антонімності мовних одиниць – протилежність їхніх значень [214, с. 186].

Т. Михайлова каже, що *антонімними* в термінології варто вважати відношення двох значень, що виражені різними термінами й передають суттєві ознаки несумісних протилежностей або суперечностей видових понять щодо одного родового, тобто мають спільну семантичну основу, а відмінні семи цих значень замінюють одна одну або одна виключає іншу [182, с. 295].

Як зазначає З. Куделько, *антонімними* можна вважати терміни, що протиставляються за найзагальнішою та визначальною для їхнього значення семантичною ознакою, характеризуючи явища одного плану й перебуваючи на

крайніх позиціях відповідної лексико-семантичної парадигми [139, с. 106].

Антонімні відношення допомагають детальніше визначити місце термінів, їхню взаємозалежність та взаємодію в межах термінної системи.

У загальному розумінні, антоніми розглядають як мовне відображення об'єктивної логічної закономірності – наявності протилежностей, які врешті-решт доходять до протиріччя [146, с. 33]. Стосовно проблеми антонімії термінів, варто відзначити, що вона є складовою частиною більш загальної проблеми – поширення лексико-семантичних відношень, які характерні для лексичних одиниць мови, в термінних системах. Тому серед мовознавців існує суперечливе ставлення до лексико-семантичної категорії антонімів у термінології.

Доречно зауважує Т. Соколовська: „Антонімія термінів можлива лише за наявності терміносистеми, тобто коли існують взаємопротиставлені або корелюючі пари термінопонять, або якщо існує єдиний гіперонім для обох членів антонімної пари, крім того, смислові структури протиставлених термінів повинні бути однотипними та корелювати за якоюсь однією ознакою” [273, с. 173].

У термінології антонімія допомагає показати крайні полюси термінного поля, застосовуючи логічні можливості термінної системи. Антоніми уточнюють характер поняття, сприяють вираженню точності й однозначності. Кожне з понять, що виникає, містить у собі протилежність, яка базується на відмінності всередині одного й того самого явища (якості, стану чи властивості). Розуміння таких відмінностей і суперечностей дає можливість визначити відтінки значень термінів, установити відношення між терміноелементами та їхнє місце в системі мови [295, с. 144].

Українські науковці вказують на позитивне значення термінів-антонімів у термінології, бо вони сприяють усебічному усвідомленню понять, точнішому окресленню місця термінів у терміносистемі та їхні взаємозв'язки й взаємодію, виділяють глибинне значення протиставлюваних понять, сприяючи цілісному сприйняттю інформації. Антонімія як семасіологічна категорія невіддільна від термінних систем, що номінативно класифікують наукові поняття – складну й

багатопланову мережу протиставлень, суттєво впорядковуючи тим самим термінологічну сферу [214, с. 188].

На користь антонімії в термінології висловлює свої погляди О. Кучеренко [144]. Дослідниця, зважаючи на дослідні результати прихильників явища термінної антонімії, вважає її результатом постійного розвитку, збагачення та впорядкування термінології. Н. Цимбал вважає, якщо синонімія, полісемія чи паронімія – певною мірою небажане явище в термінології, то антонімія абсолютно не ускладнює терміносистему, а, навпаки, може допомогти пояснити й розмежувати значення синонімних чи полісемних термінів [320, с. 29].

Відзначаючи наявність антонімів у термінній підсистемі лексики, науковці користуються різними термінними назвами, наприклад, *антонімія*, *антонімічні відношення (зв'язки)*, *антонімічні терміни*, *терміни-антоніми*, *антонімічна пара* (О. Микитюк, Т. Михайлова, Л. Симоненко, А. Крижанівська), *антонімні терміни* (О. Туркевич), рідко – *антонімічний ряд* (Т. Панько). Зважаючи на різноманітні термінні найменування, у нашій роботі використовуватимемо поняття *антонімні терміни*.

Для ефективної диференціації термінів-антонімів у мовознавстві розроблено критерії антонімії, знання яких особливо необхідне в термінографічній практиці: а) антоніми – мовні одиниці з протилежним значенням – розрізняються вираженням протилежності, яка передбачає одночасно тотожність у якомусь відношенні; б) антоніми вживають у типових синтаксичних конструкціях у взаємному протиставленні; в) антоніми мають однакову сферу лексичної сполучуваності [46, с. 7].

У лінгвістиці існує низка праць, присвячених дослідженню антонімних відношень, де запропоновано різноманітні класифікації.

З погляду морфологічної структури дослідники розрізняють різнокореневі (лексичні) й однокореневі (граматичні) антоніми [201, с. 15; 220, с. 9; 283, с. 97–99; 341, с. 177].

М. Кочерган виділяє групи, що різняться між собою характером протиставлення: 1) антоніми, які виражають контрарну протилежність;

2) антоніми, які виражають доповнювальні, комплементарні відношення;
 3) антоніми, які виражають контрадикторну протилежність; 4) антоніми з векторною протилежністю [129, с. 124].

За характером незалежності / залежності лінгвісти А. Левицький, А. Сингаївська, Л. Славова [145] та І. Ющук [341] виділяють постійні (загальноживані), „що мають протилежне значення й поза контекстом” та контекстуальні, що „набувають протилежного значення лише в контексті” [145]. За характером відношень І. Ющук вирізняє антоніми двох видів: а) з проміжними ступенями вияву якостей, коли між двома антонімними поняттями розташовується одне чи більше понять із менш вираженою інтенсивністю; б) без проміжних ступенів вияву якостей [341, с. 176–177].

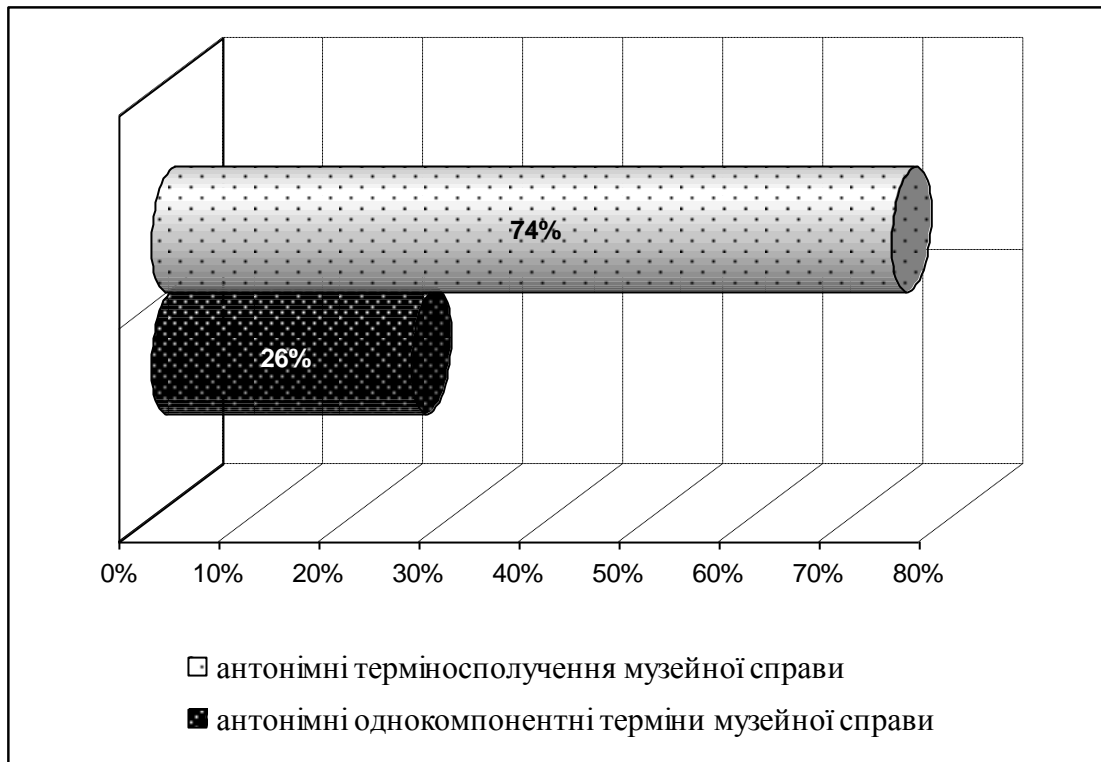
На рівні антонімних відношень українська термінологіка музейної справи є досить неоднорідною за складом, структурою й ступенем протилежності.

Враховуючи різні класифікації, терміни-антоніми музейництва поділяємо за кількома критеріями: 1) за планом вираження; 2) за їхніми поняттєво-семантичними зв'язками; 3) за обсягом протиставленої семантики членів таких пар.

За планом вираження (виявлено 27 антонімних пар, що становить 1% від загальної кількості термінів) антонімні одиниці в терміносистемі музейництва можуть бути однокомпонентними термінами (7 антонімних пар) й терміносполученнями (20 антонімних пар) (див. діаграму 2.3). Антонімні **однокомпонентні терміни** класифікуємо за різними критеріями:

а) за кількістю кореневих морфем: прості та складні. До простих зараховуємо антоніми, які мають у своєму морфемному складі лише одну кореневу морфему: *акцесія – деакцесія, реставрація – дереставрація* та ін. До складних належать терміни-антоніми, які складаються з двох і більше кореневих морфем, наприклад: *однотомник – багатотомник*;

б) за якістю (подібністю) кореневих морфем виокремлюємо різнокореневі (*оригінал – копія* та ін.) та спільнокореневі (*хроматичний – ахроматичний* та ін.) термінологіями. У терміносистемі музейної справи превалюють спільнокореневі однокомпонентні терміни.

Діаграма 2.3. Кількісне співвідношення антонімічних пар терміноодиниць музейної справи за планом вираження

Регулярними засобами вираження антонімічних відношень у терміносистемі є префікси. Кожен префікс виражає відтінок протилежності, зумовлений семантикою терміна. Продуктивним способом вираження протилежного поняття в українській терміносистемі музейництва є протиставлення інтернаціональних термінів за допомогою компонентів **де-, а-, ре-** та ін.: *акцесія* – *деакцесія*, *експозиція* – *реекспозиція*, *реставрація* – *дереставрація*, *хроматичний* – *ахроматичний* та ін.

Крім однокореневої антонімії, яка ґрунтується на кореляції інтернаціональних компонентів, у терміносистемі музейної справи наявні й пари антонімів, у яких антонімічні відношення побудовані на основі протиставлення перших компонентів складних терміноодиниць за однакових других. Для вираження протилежності одиничності чи множинності, вираженої другим компонентом складної терміноодиниці, використовують усічені основи грецького походження **моно-** (одно, єдино) й **полі-** (багато). Відповідні

структурні типи наявні лише серед українських термінів, що позначають види музейних видань: *однотомник* – *багатотомник* та ін.

В УТМ антонімні однокомпонентні терміни, як і протиставлювані номінації в загальноживаній мові, належать до однієї частини мови. Серед них виділяємо: 1) іменникові (*оригінал* – *копія*, *реставрація* – *дереставрація* та ін.), 2) прикметникові (*хроматичний* – *ахроматичний* та ін.). Потрібно зауважити, що використовувані в терміносистемі прикметники із протилежною семантикою не є самостійними в домінуванні спеціальних понять, тому доцільно розглядати їх під час аналізу антонімних терміносполучень.

Терміносполучення. В УТМ переважають антонімні терміносполучення, що позначають одне поняття, які класифікуємо за кількома параметрами:

1) за кількістю складових частин: двокомпонентні (*акт прийняття* – *акт передачі*, *геральдичні фігури* – *негеральдичні фігури*, *монтаж виставки* – *демонтаж виставки*, *постійне зберігання* – *тимчасове зберігання*, *сухі препарати* – *мокрі препарати* та ін.), трикомпонентні (*пам'ятка національного значення* – *пам'ятка світового значення*, *природне освітлення музеїв* – *штучне освітлення музеїв* та ін.), антонімні терміносполучення, що складаються з чотирьох і більше компонентів (*комерційна складова музейного маркетингу* – *некомерційна складова музейного маркетингу*, *державна частина музейного фонду України* – *недержавна частина музейного фонду України*);

2) за кількістю кореневих морфем протиставлюваних компонентів: **прості** протиставлювані компоненти (*акт прийняття* – *акт передачі*, *монтаж виставки* – *демонтаж виставки* та ін.) та **складні** протиставлювані компоненти, в яких протиставляється лише перша частина терміноодиниці (*однотомне видання* – *багатотомне видання* та ін.).

Протиставлювані компоненти можуть бути як **різнокореневі (лексичні)**: *вертикальна вітрина* – *горизонтальна вітрина*, *державний музей* – *приватний музей*, *постійне зберігання* – *тимчасове зберігання*, *постійна експозиція* – *змінна експозиція* та ін.), так і **спільнокореневі** (словотвірні, граматичні або афіксальні): *геральдичні фігури* – *негеральдичні фігури*, *монтаж виставки* –

демонтаж виставки, рухомий об'єкт – нерухомий об'єкт та ін. У спільнокореневих антонімах до кореня чи основи додають заперечний афікс. Аналіз термінів-антонімів указує на те, що антонімні афікси надають термінолексемам протилежного значення, утворюючи антонімні пари.

Лексичні антонімні терміносполучення вказують на різноманітні значення, наприклад: якісні (*мокрі препарати – сухі препарати* та ін.), кількісні (*первинне оформлення експозиції – вторинне оформлення експозиції* та ін.), просторові (*вертикальна вітрина – горизонтальна вітрина, настінна вітрина – пристінна вітрина* та ін.), протилежно спрямовані дії (*монтаж виставки – демонтаж виставки* та ін.).

За семантичним критерієм, тобто за поняттєво-семантичними зв'язками антоніми поділяють на контрарні, контрадикторні, комплементарні та векторні [129, с. 124].

Контрарні – антоніми називають такі протилежні поняття, між якими можливі одне або кілька проміжних понять: *диптих – триптих – поліптих* та ін. Такий вид антонімів виражає градуальну протилежність і протилежність координаційних понять. Вони не передають спрямованість, але реалізують контрарну протилежність і виявляють градуальні (ступінчасті) опозиції. Контрарні антоніми відповідають протилежним поняттям і є крайніми елементами лексичної парадигми. Заперечення одного з членів протиставлення не дорівнює за своїм змістом іншому, оскільки припускає й інше значення.

На відміну від контрарної, **контрадикторна протилежність** відзначається тим, що між видовими поняттями, які протиставляються, доповнюючи один одного до єдиного родового поняття, немає жодного проміжного елемента. Наприклад: *геральдичні фігури – негеральдичні фігури, державна частина музейного фонду України – недержавна частина музейного фонду України, комерційна складова музейного маркетингу – некомерційна складова музейного маркетингу* та ін. Один із пари термінів утворюється за допомогою заперечного словотвірного префікса, що має значення заперечення якоїсь ознаки.

Комплементарні антоніми позначають два взаємодоповнювальні видові поняття, які разом становлять певне родове поняття без проміжних ланок:

вертикальна вітрина – горизонтальна вітрина, мокрі препарати – сухі препарати, природне освітлення музеїв – штучне освітлення музеїв. У таких антонімах одиниці-пари доповнюють одна одну у вираженні тієї чи іншої сутності, тобто один термін обов'язково „доповнюється” іншим, без якого він втрачає зміст. Комплементарні антоніми характеризуються відсутністю заперечної ознаки в семантиці кожного з них. Вони утворюються на відношеннях роду і виду. Протилежність цих одиниць не є градуальною. Середніх ланок опозиції в такому протиставленні немає [217, с. 225].

Векторні антоніми виражають протилежний напрям дій, ознак, властивостей. Такі антоніми науковці ще називають *контрастивами*. Векторні антоніми базуються на логічно протиставлених поняттях. *Антоніми-контрастиви* – це зіставлення мовних одиниць, інваріантні значення яких пов'язані відношеннями взаємного й повного заперечення, імпліцитного ствердження наявного протилежного значення іншої мовної одиниці. Такі одиниці мови зіставляються з метою контрасту, вони передбачають наявність протилежних сем і повністю заперечують, засвідчуючи свою протилежність, контрастність [70, с. 237–238]. Позначення двох протилежно спрямованих дій, явищ, ознак, напрямів убачаємо в таких термінах: *акт прийняття – акт передачі, монтаж виставки – демонтаж виставки, монтаж експозиції – демонтаж експозиції* та ін.

За обсягом протиставлюваної семантики антонімну пару поділяємо на повну та часткову: **1) повні антоніми** – терміни, які входять в антонімні відношення у всіх семах. Ступінь антонімності термінів вираховують відніманням антонімних диференційних сем від загальної суми їхніх диференційних сем. Чим більше таких антонімних сем, тим повнішими є антоніми. У терміносистемі музейництва більшість становлять саме повні антоніми: *природне освітлення музеїв* (освітлення приміщень музею прямим чи відбитим сонячним світлом) – *штучне освітлення музеїв* (освітлення приміщень музею штучними джерелами світла), *настінна вітрина* (музейна вітрина, конструктивно призначена для кріплення на стіні в експозиційному поясі) – *пристінна вітрина* (музейна вітрина, конструктивно призначена для

встановлення виключно біля стіни) та ін.; 2) *часткові (або неповні) антоніми* – компоненти термінної пари входять в антонімні відношення не у всіх значеннях: *акцесія* (1) остаточний перехід предметів музейного значення у постійну власність музею; 2) предмет або група предметів музейного значення, придбані для основного музейного фонду) – *деакцесія* (вилучення музейного предмета зі складу музейних фондів із зазначенням відповідної інформації в обліково-фондовій документації) та ін.

Отже, результати дослідження антонімних відношень в українській терміносистемі галузі музейництва свідчать, що явище антонімії властиве не лише загальноновживаним лексичним одиницям, але й терміноодиницям. Антонімія є важливим прошарком терміносистеми й має ті самі специфічні ознаки, що притаманні переважно й загальнономовним антонімам: 1) наявність у семантичних структурах термінів як спільних, так і протиставних відмінних сем; 2) регулярність протиставлення антонімів у мовленні, що зумовлює виникнення асоціативних зв'язків у людській свідомості, коли ці одиниці розглядають поза контекстом; 3) можливість сполучатися з тими самими термінними одиницями.

Антонімні відношення сприяють глибокому проникненню в сутність протиставлюваних понять, дають змогу цілісно та системно сприймати наукову інформацію, визначаючи місце кожного терміна в терміносистемі. Вираження антонімних взаємозв'язків у термінолексичній свідчить про наявність у ній системності, адже в науковому дискурсі для ефективного доведення істинності речей необхідне зіставлення протилежностей.

2.2.3.3. Полісемія в українській терміносистемі галузі музейництва

Для сучасного термінознавства пріоритетним залишається теоретичне осмислення системних відношень між термінами в різноманітних галузях науки. Дослідження специфіки системної організації української термінології, семантичних відношень між її одиницями дає можливість глибше зрозуміти особливості мовних процесів, що відбуваються в різних термінних системах.

Традиційно вважають, що однією з основних вимог до ідеального терміна як знака терміносистеми є його моносемність, тобто наявність одного значення у межах певної спеціальної галузі. Суть цієї вимоги полягає в тому, що термін повинен виражати тільки одне наукове поняття, а науковому поняттю має відповідати лише одна терміноодиниця в межах однієї терміносистеми [20, с. 183]. Прагнення до однозначності є визначальним завданням під час упорядкування та стандартизації будь-якої галузевої терміносистеми.

Незважаючи на моносемність, чітко фіксоване значення терміна, зрозуміле кожному і поза контекстом [281, с. 55], уникнути лексико-семантичних процесів, властивих загальномовному словнику, не вдається.

Наявність у мовної одиниці більше, ніж одного значення за умови семантичного зв'язку між ними або переносу спільних чи суміжних ознак, функцій з одного предмета на інший дає змогу говорити про таку мовну категорію, як полісемія [212, с. 2].

Полісемія термінів – вияв загальномовної закономірності, яка полягає в тому, що одному мовному знакові може відповідати декілька значень [290, с. 13].

Т. Михайлова визначає *полісемні відношення* як внутрішньо пов'язані між собою значення однієї термінної одиниці, які, передаючи визначальні ознаки двох або більше понять певної галузі пізнання (або декількох близьких), мають однакові спеціальні семи [186, с. 66]. О. Селіванова явище *полісемії* кваліфікує як вияв мовної парадигматики й асиметричного дуалізму мовного знака, наявність в однієї термінолексеми кількох значень (лексико-семантичних варіантів), які певним чином пов'язані одне з одним [254, с. 468].

Дослідження проблеми полісемії у працях учених свідчить про відсутність єдиного погляду на це явище в термінології. Серед науковців існують різні погляди щодо наявності полісемних відношень у галузевих терміносистемах.

Одні дослідники вважають полісемію термінів явищем негативним. Наприклад, Д. Лотте був одним із перших, хто окреслив проблему однозначності терміна, говорячи, що „полісемія термінів викликає неточність

системи, ось чому особливу увагу необхідно звертати на видалення усіх багатозначних термінів або на закріплення за тим чи іншим з них одного значення” [159, с. 15].

І. Арнольд стверджує, що багатозначність термінів – основний недолік термінології. Це явище, однак, не суперечить розумінню, якщо різні значення конкретної мовної одиниці належать до різних галузей. Осмислення терміна ускладнюється тільки тоді, коли він є багатозначним у межах однієї галузевої системи [6, с. 52]. В. Толікіна висловлює думку ще категоричніше: „У термінній системі відповідно до загальної семантичної закономірності принципово усуваються відношення полісемії (один знак – одне поняття)” [291, с. 58].

Натомість В. Даниленко та М. Бонк визначають полісемію в галузевих терміносистемах звичним та закономірним явищем, адже терміни – це передусім одиниці природної мови, й тому їм природно властиві семантичні явища загальнолітературної лексики [62, с. 65; 346. с. 19].

Підтримуємо твердження Л. Симоненко, яка вважає основою розвитку термінної полісемії зміни структури мовного знака, який набуває нового значення на основі схожості (метафора), часової й просторової суміжності (метонімія, синекдоха) з іншими поняттями. Дослідниця вважає, що в термінології, як і в літературній мові, не можна надовго зберегти однозначність, тому що людські знання про довколишній світ увесь час поповнюються, у процесі пізнання виникають нові поняття, які потребують словесного вираження, тобто вони відбиваються в мові, зокрема в полісемії мовної одиниці [260, с. 27].

Т. Кияк не заперечує існування багатозначних термінів, але разом з тим стверджує, що полісемія є небажаним явищем у межах терміносистеми окремої наукової галузі [98, с. 36].

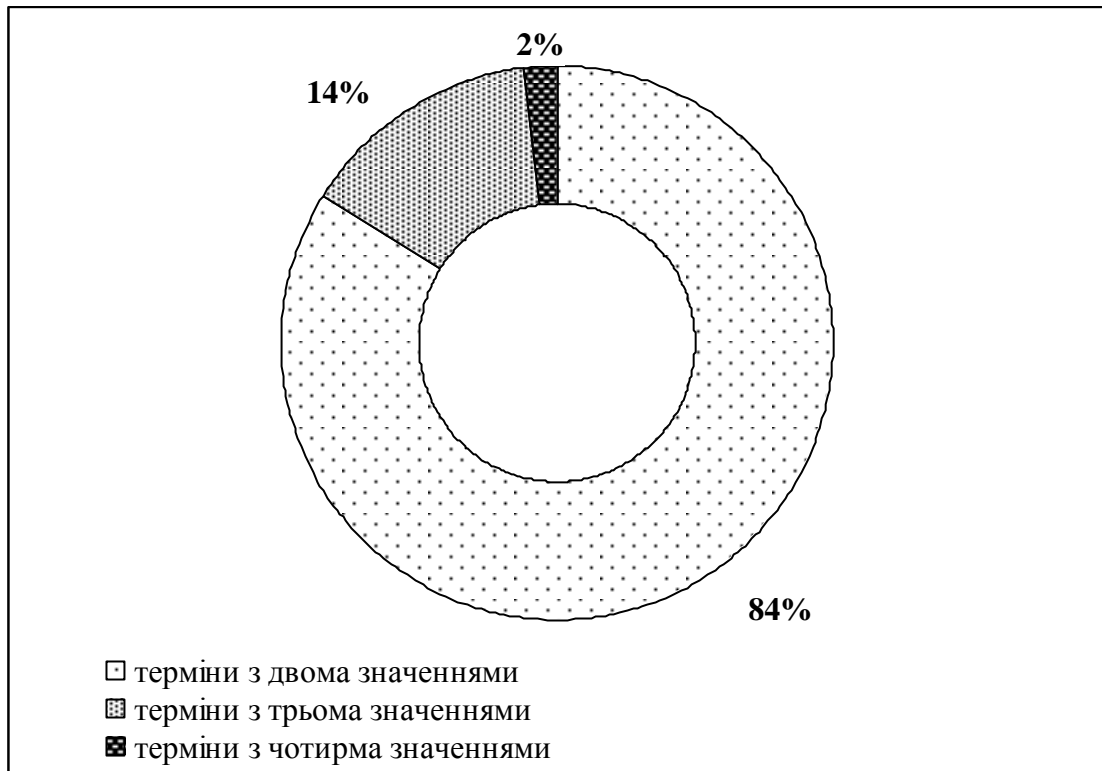
О. Павлова підкреслює, що „полісемія терміна перебуває в безпосередній залежності від частотності його вживання в науковому мовленні. Чим частіше використовують термін, тим більша вірогідність виникнення у нього нових значень” [210, с. 320], тобто терміни з найбільшою частотою використання

ймовірніше є полісемними, а терміни з найменшою частотою вживання – однозначні або відзначаються прагненням до однозначності.

Враховуючи те, що існують різні погляди на полісемію терміна, не вказуючи на її корисність чи шкідливість, як і більшість науковців, визнаємо існування явища полісемії в термінології, незважаючи на традиційний погляд про його небажаність у терміносистемі. Усі значення полісемних термінів взаємопов'язані та взаємозумовлені.

Явище термінної полісемії зумовлене лінгвальними та екстралінгвальними чинниками. До екстралінгвальних причин виникнення полісемії зараховують різноманітні зміни дійсності – економічні, соціальні, культурно-історичні, суспільно-політичні, технологічні та інші процеси, завдяки яким виникає потреба вторинного використання певної термінної одиниці із закріпленням за нею значенням. Крім того, до позамовних варто зарахувати такі чинники, як еволюція процесів пізнання людиною довколишнього світу, тобто відкриття нового знання та поява нових понять; переосмислення значення старих понять, іншими словами, новий ступінь у вивченні певного явища чи предмета, а також схильність людського мислення до систематизації й узагальнення знань про явища реальної дійсності [185, с. 10].

Полісемія є характерною семантичною особливістю досліджуваних термінів музейництва. У процесі аналізу лексики термінологічних словників з музейної справи полісемними виявлено 135 термінних одиниць від загальної кількості 2712 термінів. Із 135 усіх полісемних терміноодиниць за кількістю зафіксованих значень розрізняємо 113 термінів ($\approx 84\%$), що мають два значення, 19 термінів ($\approx 14\%$) з трьома значеннями, 3 терміни з чотирма значеннями ($\approx 2\%$) (див. діаграму 2.4). До двозначних зараховуємо терміни: *галерея*: 1) тип музейного приміщення видовженої форми із закритими стінами з одного боку й низкою вікон – з іншого, має бокове освітлення; 2) заклад, який експонує твори мистецтва [Мик., с. 4]; аналогічно *етикетка (підтекстівка)*: 1) текст в експозиції, що представляє собою анотацію до окремого музейного експоната; містить назву предмета і його атрибутивні дані, а також додаткові

Діаграма. 2.4. Співвідношення полісемних терміноодиниць за кількістю значень

відомості; 2) елемент польової документації із зазначенням назви зразка, місцевості, дати збору, автора збору і визначення, геологічного віку тощо [Кл., с. 67]. У двох значеннях вживають і терміни: *тезаурус музею*: 1) сукупність понять з музеології і близькопрофільних галузей науки, нагромаджених людиною чи колективом; 2) словник з повною логічно впорядкованою змістовою музейною інформацією [Кл., с. 197]; *музейна культура*: 1) здатність людини оцінювати предмети музейного значення, які сприймаються як пам'ятки культури, але не обов'язково перебувають у музеї; 2) рівень підготовленості до сприйняття музейної інформації [Мик., с. 68] та ін.

Тризначними є терміни, в яких архісеми належать до кількох поняттєвих категорій. Наприклад, три значення мають терміни: *музеографія*: 1) розділ музеєзнавства, завданням якого є опис музеїв, а також пам'яток, що в них зберігаються; 2) корпус видань музею і про музей, які описують музей, його діяльність і музейні фонди; 3) див. музейництво – галузь людської діяльності, що вивчає історію та закономірності розвитку музеїв, їх внутрішню організацію, систему комплектування музейних фондів, документування й

зберігання музейних предметів, а також опрацювання методики побудови музейних експозицій, виставок, різних видів і форм науково-освітньої роботи музеїв, а також музейне законодавство [Мик., с. 73]; *музейний менеджмент*: 1) сукупність принципів, методів, форм та засобів керування музейною діяльністю й персоналом музею з використанням досягнень науки керування; 2) функції планування, контролю, координації діяльності в межах музею й керування ним; 3) система знань про теорію та практику керування музеєм і персоналом музею [Мик., с. 72]; *науково-дослідна робота в музеї*: 1) пошуково-наукова діяльність з атрибуції, класифікації, систематизації й інтерпретації музейних пам'яток; 2) профільні дослідження – відповідають напрямам наукового пошуку за профілем музею; 3) музеєзнавчі дослідження – покликані формувати нові знання в галузі теорії і методики збору, зберігання, обробки та використання музейних предметів [Мін., с. 63]; та ін.

Чотиризначні терміни трапляються в терміносистемі музейництва рідше: *акт*: 1) узагальнене найменування документів (писемних та друкованих), у яких за певною юридичною формою зафіксовані економічні або політичні угоди, факти, події; договори між приватними особами, між установами; договори, складені без участі приватних осіб; складені кількома особами; 2) писемні документи, оригінальні справи, які зберігаються в архівах; 3) назви збірників та видавництв академій і наукових товариств; 4) розділи драматичного твору [Овч., с. 170]; *тон*: 1) початковий найпростіший елемент світлотіні в самій натурі і в художньому творі; 2) інтенсивність кольору світлотіні певної деталі малюнка або картини; 3) загальний світлотіньовий лад твору або мотиву, що визначається регістром світлотіні; 4) загальний кольоровий лад художнього твору [Овч., с. 136].

У багатозначному лексико-семантичному просторі української терміносистеми музейництва доцільно виділити *зовнішньосистемну* та *внутрішньосистемну* термінну полісемію.

Специфіка *зовнішньосистемної* термінної полісемії полягає в паралельному вживанні терміна у складі кількох терміносистем чи в загальноживаній лексиці. Наприклад, до зовнішньосистемної полісемії

зараховуємо терміни: *акт* (1) у музейництві – узагальнене найменування документів (писемних та друкованих), у яких за певною юридичною формою зафіксовані економічні або політичні угоди, факти, події; договори між приватними особами, між установами; договори, складені без участі приватних осіб; складені кількома особами; 2) у театрі – закінчена частина театральної вистави, драматичного твору) [Овч., с. 170]; *цим* (1) у музейництві – елемент експозиційного обладнання; 2) у геології – велика ділянка земної кори, на якій докембрійські кристалічні гірські породи виходять на денну поверхню; 3) у зоології – частина покриву у трилобітів і деяких членистоногих [Кл., с. 229] та ін. Полісемію в галузевих терміносистемах пояснюють схожістю процесів та явищ у різних галузях діяльності людини. Ознака уподібнення виявляється у цих терміносистемах із різним ступенем інтенсивності й стосується різних об'єктів.

Під *внутрішньосистемною* полісемією розуміємо таку, що характерна для термінів усередині терміносистеми. Наприклад, термін *легенда* вживають на позначення: 1) документа, що містить усі відомості про походження музейних предметів; 2) сукупності усіх написів на монеті або медалі [Мик., с. 57]. Термін *протограф* має дефініцію: 1) первісний рукопис, покладений в основу пізніших списків, копій, редакцій; 2) найближчий відносно архетипу за текстом оригінал одного чи кількох списків рукописів [Овч., с. 248] та ін.

Внутрішньосистемна полісемія в УТМ з'являється внаслідок метонімічних перенесень найменувань, наприклад:

предмет – установа: планетарій: 1) пристрій, за допомогою якого можна спроектувати світлові точки на склепіння для демонстрації зірок та планет; 2) будівля, що має такий проєктор [Мик., с. 89]; **гербарій:** 1) систематична колекція спеціально зібраних, засушених і змонтованих на аркушах паперу рослин, призначена для наукового опрацювання; 2) установа, що зберігає колекції засушених рослин і проводить їх наукове опрацювання [Мик., с. 26] та ін.;

дія – галузь знання: музейний маркетинг: 1) діяльність, спрямована на просування до потенційних споживачів музейного продукту й створення його

позитивного іміджу; 2) галузь знань, яка розробляє теоретичні засади й методи просування до потенційних споживачів музейного продукту [Мик., с. 71] та ін.;

властивість – сукупність властивостей: *інформативність*: 1) одна із загальних властивостей музейного предмета (інформаційний потенціал); його здатність бути джерелом інформації; 2) вся сукупність відомостей про музейний предмет і середовище його існування [Кл., с. 79] та ін.;

ціле – частина: *колекційний комплекс*: 1) сукупність колекцій, пов'язаних певними ознаками; 2) частина колекції, пов'язана певними додатковими ознаками, відсутніми в інших предметах колекції [Мик., с. 51] та ін.

Збагачення УТМ відбувається також і внаслідок метафорної номінації термінолексики. Метафорні процеси ґрунтуються на подібності форми й розміру, функцій, якості й ознак, розташуванні частин цілого. До них належать назви:

а) будівель: *кабінет* (різновид музейних меблів – шафа з багатьма висувними шухлядами та дверцятами, встановленими на високому підстіллі) [Овч., с. 71] та ін.;

б) власних назв людей: *галка* (емблема-птах, що міститься над трьома коронами на історичному гербі Русі Галицької із центром у місті Галич) [Овч., с. 302] та ін.;

в) дій: *імітація* (узагальнена копія музейного предмета, у якій відтворено лише зовнішній вигляд) [Мик., с. 43] та ін. Детальніше роль метафорної та метонімної номінації у формуванні термінолексики музейної справи прослідковуємо в параграфі „Неморфологічні способи творення термінів музейної справи”.

Дослідження внутрішньосистемної полісемії музейництва дало змогу виявити, що вона зумовлена розширенням значення моносемного терміна та внаслідок метонімного перенесення й метафорного переосмислення одного із значень семантичної структури мовної одиниці. Внутрішньосистемна полісемія породжує найбільше проблем у терміносистемі, оскільки вона порушує одну з

найважливіших вимог до термінів – однозначність у межах одного термінного поля.

За **структурою** полісемні терміни музейної справи поділяємо на: однокомпонентні терміни (*антикварій, виставка, документування, експозиція, етикетка, канделябр, легенда, музеалія, музей, пам'ятник, музеографія, реставрація, рукопис* та ін.) і терміносполучення (*втрачений документ, інформаційно-пошукова система музею, музейна колекція, музейний маркетинг, об'єкти культурного призначення, основний фонд музею, сценарій експозиції, тезаурус музею, унікальний предмет* та ін.).

Полісемні терміносполучення найчастіше двокомпонентні (*статус музею* – 1) статус, який присвоюють експозиції найвищі органи державної влади у сфері культури; 2) положення музею в мережі музеїв [Мик., С. 106]; *тезаурус музею* – 1) сукупність понять з музеології і близькопрофільних галузей науки, нагромаджених людиною чи колективом; 2) словник з повною логічно впорядкованою змістовою музейною інформацією [Кл., С. 197]; *експозиційна поверхня* – 1) поверхня, на якій планують розмістити експозицію; 2) поверхня предмета, яку виставляють для огляду [Мик., С. 33]; *спеціальне освітлення* – 1) освітлення експозиційних приміщень, яке дає змогу оглядати експонати у будь-який час; 2) освітлення, яке виділяє окремі тематичні вузли, створює додаткове враження у відвідувачів [Мик., С. 105] та ін.) і трикомпонентні (*автентичні виражальні засоби* – 1) автентичне речове свідчення про певну суспільну дійсність; 2) музеєфікований об'єкт [Мик., С. 64]; *набуття музейних предметів* – 1) остаточний перехід предметів музейного значення у постійну власність музею; 2) предмет або група предметів музейного значення, придбані для основного музейного фонду [Мик., С. 75]; *фонд науково-допоміжних матеріалів* – 1) облікована та структурована складова частина музейного зібрання, сукупність науково-допоміжних матеріалів музею, зібраних або створених музеєм для постійної експозиції або різноманітних виставок; 2) частина музейного зібрання, що не належить до основного фонду та державної частини Музейного фонду України, складається з науково-допоміжних матеріалів, зібраних або створених музеєм для постійної експозиції або виставок

як допоміжний ілюстративний або інформаційний матеріал (муляжі, макети, зліпки, реконструкції, копії, плани, карти, схеми, діаграми, кресленики та інші наочні матеріали, які спеціально виготовлені або відтворені й використовуються для розкриття експозиційно-виставкової теми [Мик., С. 114; Кл., С. 211–212] та ін.).

Під час дослідження з'ясовано, що полісемія переважає серед однокомпонентних термінів. Це зумовлено тим, що в термінах зі складнішим планом вираження є менше спроможності виявляти полісемію.

Отже, проведений аналіз багатозначних терміноодиниць сучасної української терміносистеми музейної справи свідчить про їхню поширеність, незважаючи на той факт, що полісемія є небажаним явищем для термінних систем загалом. Основною причиною розвитку полісемії є еволюція поняття, що зумовлює появу нових значень і відтінків у термінних одиницях. Полісемія в межах термінології, як факт розвитку й динаміки мови, вказує на розвиток терміносистеми згідно з мовними законами, й тому це явище продовжує існувати як закономірний факт.

2.2.3.4. Особливості омонічних відношень в українській терміносистемі музейництва

Омонімія як лексико-семантичне явище відзначається тим, що для позначення абсолютно різних предметів позамовної дійсності використовують терміни, які звучать і пишуться однаково, але мають чітко відмежовані одне від одного значення [165, с. 65].

Омонімія належить до тих лінгвістичних понять, які вирізняються неоднозначністю підходів та трактувань. Існують розбіжні визначення омонімії, засновані на відмінностях думок лінгвістів з приводу трактування мовної форми. У сучасній лінгвістиці вважають, що омонімія є лексико-семантичним процесом, за якого ймовірна наявність та функціонування двох чи більше рівнозвучних мовних знаків, які семантично не пов'язані між собою [7, с. 58].

А. Маненко, Т. Балабан та Н. Хоп'як характеризують *омоніми* як мовні одиниці, однакові за звучанням та різні за змістом [167, с. 72]. Такої ж думки й

А. Грищенко, який вважає *омонімами* мовні одиниці, що звучать і пишуться однаково, але не мають нічого спільного у властивих їм значеннях [285, с. 149].

Існують також й інші погляди стосовно дефініції омонімів. Відповідно до першого, *омонімами* визнають тільки такі однозвучні мовні одиниці, які завжди були різними за формою й лише в процесі історичного розвитку зійшлися між собою у звучанні через різні фонетичні причини. Решту ж випадків, коли однакова матеріальна, звукова форма набуває різного змісту, вважають явищем полісемії мовних одиниць. Згідно з іншим поглядом, до омонімів зараховують, різні за походженням одиниці мови, які через певні історичні причини збіглися за звучанням, і ті приклади, коли втрачається семантичний зв'язок між значеннями полісемної мовної одиниці, зумовлюючи право на існування двом цілком новим одиницям мови [141, с. 3].

За спостереженнями дослідників, у термінології, як і в загальнолітературній мові, омоніми виникають двома способами: на основі розщеплення значень полісемантів та внаслідок збігу двох чи більше українських термінів, власне українського та запозиченого, двох чи кількох запозичених термінів, збігу звукового складу термінів, які утворилися від різних основ [296, с. 206]. Термінна омонімія, на думку вчених, може виникати і в результаті проникнення термінів з однієї галузі знань в іншу [143, с. 74]. Релевантними особливостями омонімії в терміносистемі вважають, по-перше, їхню належність до різних термінних груп, по-друге, відсутність семантичних відношень між значеннями термінів, однакових у плані вираження [143, с. 74].

Омонімія нерозривно пов'язана з проблемою полісемії. Питання розмежування полісемії та омонімії перебувають у полі зору дослідників, які вказують на тісний зв'язок цих явищ, на рухливі межі між ними. До сьогодні залишається дискусійним питання щодо критеріїв розмежування явищ полісемії та омонімії в загальнонавчній і термінній лексиці.

На розробленні критеріїв розмежування омонімії й полісемії в термінології наголошує О. Ахманова [344, с. 9–11]. Дослідниця чітко визначає концепцію розрізнення полісемії й омонімії в терміносистемі. Вона вважає, якщо два терміни збігаються у плані вираження, але відрізняються у плані змісту, це

явище розглядаємо як приклад полісемії в межах однієї термінної системи і як омонімію в різних терміносистемах.

Дослідження цієї проблеми спостерігаємо і в працях С. Ноги [203]. У своїх роботах науковець визнає можливість існування омонімів як у межах однієї терміносистеми, так і в різних термінних системах. Автор підкреслює, що саме використання терміна у межах цієї терміносистеми вже відображає його конкретне значення. Однак С. Нога звертає увагу на те, що більшість досліджень у різних термінних системах показало, що кількість омонімів в одній терміносистемі незначна порівняно з полісемними термінами й термінами-синонімами [336, с. 107–108].

Т. Михайлова стверджує, що головний критерій розмежування омонімів „базується на відсутності спільних сем у значеннях однакових за планом вираження термінів і загальноживаних мовних одиниць, термінів однієї чи декількох споріднених або неспоріднених галузей знань та діяльності людини” [184, с. 187]. О. Селіванова критеріями розмежування омонімів та полісемантів називає словотвірну активність та синтаксичні ознаки, вказуючи при цьому, що в більшості випадків різниця словотвірних парадигм, синтаксичної сполучуваності й функцій у реченні різних значень не є показниками семантичного розходження мовних одиниць одного фонетичного й графічного вигляду [254, с. 426].

М. Богуцька, А. Крижанівська, В. Марченко, Т. Панько та Л. Симоненко вважають, що „ідеальна” термінологія ... має бути позбавлена багатозначності, омонімії ... насамперед у межах однієї терміносистеми” [21, с. 109]. Проте в дійсності ця вимога не реалізується, тому що термінологія постійно перебуває під впливом загальнолітературної мови.

О. Баланаєва вказує на те, що проблема полісемії й омонімії в термінології набуває специфічних рис, що зумовлено відмінностями терміна і загальноживаної мовної одиниці [14, с. 52] й уважає, що термінна полісемія розвивається тільки в межах однієї терміносистеми; до омонімів можуть належати терміни, семантичний зв'язок між якими не зберігається або майже непомітний [14, с. 56].

Визначальною ознакою омонімів, яка є в основі виділення термінів-омонімів, є те, що вони є явищами різних семантичних полів. Згідно з цим можна виділити: 1) внутрішньосистемні (омоніми, які входять до складу однієї терміносистеми); 2) міжсистемні (які функціонують у різних терміносистемах); 3) зовнішньосистемні (терміни певної галузевої терміносистеми, які входять в омонімні відношення з лексемами загальнонавчаної мови) омоніми.

Найчастіше **міжсистемна** омонімія є результатом повного розходження значень лексико-семантичних варіантів полісемної мовної одиниці. Терміни-омоніми одночасно можуть передавати декілька відмінних номінацій. Наприклад, термін *експозиція*: 1) в музейництві – частина музейного зібрання, виставлена для огляду, яка є, по-перше, результатом наукового опрацювання теми експозиції з урахуванням музейних матеріалів, а по-друге – специфічним твором, у якому різними засобами створюється експозиційний образ певної тематики; 2) в географії – орієнтування схилів гір, балок, ярів та інших форм рельєфу відносно сторін світу та лінії горизонту, а також відносно переважаючих повітряних течій [Кл., с. 62] та ін.; *іменник* 1) в музейництві – спеціальний знак, що засвідчує виготовлювача ювелірних та побутових виробів із благородних металів” [Овч., с. 69]; 1) в лінгвістиці – відмінювана частина мови, що позначає предмет, дію, явище, ознаку тощо [СУМ, т. 4, с. 19]. Так само термін *депозит* в економічній галузі вживають у значенні: гроші або цінні папери, адресовані через кредитну установу (банк, ощадкасу, нотаріальну контору) кредиторів, а також сама операція з грошми або цінними паперами [СУМ, т. 2, с. 244], у терміносистемі музейництва *депозит* – це 1) предмет музейного значення, переданий до музею на тимчасове зберігання; 2) музейний предмет, що є власністю одного музею, але тимчасово зберігається в іншому музеї [Мик., с. 28] та ін.

Часто трапляється **внутрішньосистемна** омонімія термінів, якій властива одна й та ж форма, що має різні значення у межах тієї ж самої галузі знань. Явище омонімії в терміносистемі музейництва іноді ускладнюється полісемними відношеннями. Так, терміносистема музейництва послуговується терміном *дубон* із значеннями: 1) іспанська золота монета вартістю ескудо,

впроваджена 1537 р. у часи Карла V (1519–1556), 2) подвійний пістоль [Овч., с. 324]; термін *збруя* має значення: 1) спорядження воїна – озброєння та лати; 2) предмети для запрягання коней та інших тварин [Овч., с. 64] та ін. Ці визначення засвідчують явище внутрішньосистемної омонімії. Справді, розмежувати полісемію, для якої властиві мотивованість, пов'язаність значень, і омонімію як результат послаблення зв'язків між значеннями полісемної мовної одиниці доволі важко. А втім, якщо семантична відмінність мовних одиниць не підтримується звуковими розбіжностями, то це означає, як зауважує Л. Малевич, що „думка не потребує більше цієї зовнішньої опори, що вона досить сильна і без неї, що вона користується для розпізнавання форми іншим, більш тонким засобом, а саме знанням місця, яке займає слово в цілому, буде це ціле мовленням чи схемою форм” [165, с. 65].

Зовнішньосистемна термінна омонімія найчастіше виникає внаслідок повного розмежування значень тих термінів музейництва, які утворені шляхом метафоризації загальноживаних лексем. Серед термінів музейництва переважає омонімія на рівні загальноживаної та спеціальної лексики. Наприклад, у загальноживаній мові термін *репліка* означає „коротке висловлювання, зауваження одного співбесідника іншому з нагоди чого-небудь” [СУМ, т. 8, с. 510], а в музейництві *репліка* це – „копія, виконана самим автором або під його наглядом у розмірах, відмінних від розмірів оригіналу” [Мик., с. 99]. Так само й *вступ* „дія за значенням вступати – ставати, ступати в середину чого-небудь” [СУМ, т. 1, с. 770] і *вступ* „тип музейної програми, загальний вступ у великих музеях та на експозиціях, у якому відвідувачів вводять у курс тематики музею чи експозиції” [Мик., с. 84]; *бандероль* „паперова обгортка або відкритий конверт, в яких пересилаються поштою книги, журнали, ділові папери і т. ін.” [СУМ, т. 1, с. 99] і *бандероль* „орнамент у вигляді стрічок і смуг, переплетених між собою” [Овч., с. 286]; *баранець* „зменш. до баран – самець вівці” [СУМ, т. 1, с. 104] і *баранець* „різновид українського декоративного музейного посуду” [Овч., с. 28]; *кабінет* „кімната в будинку чи квартирі для занять, ділових розмов тощо” [СУМ, т. 4, с. 64] і *кабінет* „різновид музейних меблів – шафа з багатьма висувними шухлядами та

дверцятами, встановленими на високому підстїллі” [Овч., с. 71]; *пара* „1) два однорїдні або однакові предмети, що вживаються разом і складають одне ціле або комплект; 2) газ, у який перетворюється вода при випаровуванні” [СУМ, т. 6, с. 59–60] і *пара* „сїбна турецька монета, випущена в обїг 1623 р.” [Овч., с. 390] та ін.

Явище омонїмїї в терміносистемї музейництва виникає на основї складних процесїв у лексико-семантичній системї мови, що зумовлюються динамїкою звукового складу терміна, порушенням семантичної тотожностї терміна, освоєнням їншомовної термінолексики.

Омонїмїя в УТМ характеризується тим, що для позначення абсолютно рїзних предметїв використовують терміни, якї звучать і пишуться однаково, але мають чїтко відмежованї одне від одного значення.

Висновки до розділу II

У словниковому складї сучасної української мови помітне місце займає термінна лексика, яка належить до лексичної підсистеми обмеженого функціонування й має залежний характер порівняно із загальнонаціональним словником.

Українська терміносистема музейництва характеризується розвиненою лексико-семантичною організацією. Як складова частина загальнолітературної мови українська термінна система музейної справи є системно організованим термінним полем, центром якого є терміни власне музейництва. В її арсеналї паралельно з власне термінолексикою музейної справи широко репрезентована термінна лексика історїї, мистецтва, геологїї, географїї, біологїї тощо.

Обов’язковою передумовою лїнгвістичного дослідження є тематична класифїкація української термінолексики музейної справи. Терміносистема музейництва об’єднує 24 тематичні групи, кожна з яких якїсно і кількїсно неоднорїдна і охоплює певні мікрогрупи терміноодиниць.

Єднїсть лексико-семантичної організації термінолексики музейної справи ґрунтується на синонїмних, антонїмних, полісемних, омонїмних та гіперо-гіпонїмних відношеннях.

Гіперо-гіпонімна парадигма зумовлює ієрархічність внутрішньої структури терміносистеми і є чи не найважливішим доказом її системності. Велика кількість гіперо-гіпонімних парадигм об'єднує навколо родової назви кількісно більші групи видових понять: *виставка – гостьова виставка, меморіальна виставка, пересувна виставка, плакатна виставка, художня виставка* та ін. Дослідження гіперо-гіпонімних відношень має велике теоретичне й практичне значення, тому що системність терміноодиниць музейництва чітко простежується саме в цих зв'язках, що є одним із чинників упорядкування термінолексики.

Наявність синонімії в УТМ вказує на розвиток лексико-семантичних відношень усередині цієї системи. Фактичний матеріал терміносистеми дозволив виокремити терміни-дублети і терміни-варіанти. Дублетність в аналізованій термінній системі є досить помітним явищем – близько 14% (понад 370 дублетних пар). У відношення входять однокомпонентні терміни (*колекціонер – збирач, підробка – фальсифікат*), терміносполуки (*антикварна книга – рідкісна книга, експозиційне обладнання – експозиційне устаткування*) або однокомпонентний термін із терміносполукою (*категоризація – атрибуція музейного предмета, раритет – рідкісний предмет*). Окремо від синонімії потрібно розглядати варіантність терміноодиниць. У терміносистемі музейної справи простежуємо функціонування декількох різновидів варіантних форм однокомпонентних терміноодиниць (фонетичні варіанти – *асоціація музеїв – асоціяція музеїв, музейна аудиторія – музейна авдиторія*; морфологічні варіанти – *збиральництво – збирання, картографування – картування*) та терміносполук (*етнографічний музей – етномузей, історіографія музеєзнавства – музеєзнавча історіографія*). Незважаючи на загальну небажаність варіантності в терміносистемі, повністю позбутися її неможливо.

Важливою категорією терміносистеми музейної справи є антонімна парадигма. В антонімні зв'язки можуть входити як однокомпонентні терміни (*акцесія – деакцесія, оригінал – копія*), так і терміносполучення (*монтаж виставки – демонтаж виставки, природне освітлення музеїв – штучне освітлення музеїв*), до складу яких належать питомі і запозичені мовні одиниці.

Антонімія виконує тільки позитивну роль, тому що номінує протиставлювані явища та предмети у музейній галузі.

Полісемія, незважаючи на її небажаність, є невіддільним компонентом української терміносистеми музейної справи. У процесі аналізу лексики термінологічних словників з музейної справи полісемними виявлено 135 термінних одиниць від загальної кількості 2712 термінів. Полісемні терміни здебільшого є двозначними (113 термінів ($\approx 84\%$), рідше – тризначними (19 термінів ($\approx 14\%$), у поодиноких випадках (3 терміни ($\approx 2\%$)) трапляються терміни з чотирма значеннями. На основі аналізу семантичної структури термінів виявлено наявність зовнішньосистемної (*цит* (у музейництві, геології і біології)) та внутрішньосистемної (*гербарій, колекційний комплекс*) полісемії. Багатозначність зумовлена передусім розвитком понять на основі метафори та метонімії.

Досліджуваній терміносистемі властиве також явище омонімії. Проведений аналіз дозволив виявити в термінній системі музейної справи внутрішньосистемні (*дубон, збруя*), міжсистемні (*експозиція, депозит*), зовнішньосистемні (*баранець, репліка*) омоніми та визначити перевагу зовнішньосистемних омонімів, виражених іменниками.

Усі ці зв'язки є важливим чинником організованості й системності сучасної УТМ.

РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРНО-СЛОВОВІРНА ТА ГЕНЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРМІНІВ МУЗЕЙНИЦТВА

3.1. Синтетичні терміни в українській терміносистемі музейництва

Висвітлення процесу становлення системи термінів неможливе без виявлення основних методів і способів побудови її компонентів, тобто терміноодиниць. Методологія системного дослідження спонукає до виявлення системних відношень та особливостей номінації термінів, що допоможе в подальшому орієнтуватися в шляхах її унормування, вдосконалення та розвитку [199, с. 38].

Термін – структурно-сміслова єдність, що позначає спеціальне поняття, вагомою специфічною ознакою якого є збереження своєї цілісності, незалежно від засобів і способів передавання його значення. В. Овчаренко з цього приводу зазначив, що „термін – семіотично цілісна одиниця, один мовний знак” [205, с. 24]. Цю думку підтримали й інші дослідники. Згідно з їхніми поглядами, термін, чи то мовна одиниця (проста чи складна), чи терміносполучення (досить різні за ступенем вивчення складових частин), є одним знаком, якому відповідає одне поняття. Маючи складну внутрішню семантичну структуру, термін є єдиною, окремою, самостійною одиницею найменування [63, с. 35–36].

Для аналізу терміносистем науковці виділяють низку критеріїв, на основі яких здійснюють їхнє вивчення: *загальні*: історичні (етапи й причини формування певної терміносистеми), поширеність терміносистеми; *формальні*: структурний склад термінів (співвідношення одно-, дво- і багатокомпонентних термінів і терміносполук), морфологічні й синтаксичні дериваційні процеси (основні способи термінотворення); *семантичні*: лексико-семантична структура терміносистеми (виділення підсистем і тематичних груп); повнота терміносистеми (відсутність / наявність у ній лакун); сміслова системність терміносистеми (наявність у ній термінних гнізд); сміслова ізоморфність терміносистеми (встановлення частки синонімії, омонімії, полісемії, антонімії); *функціональні*: відкритість терміносистеми (стійкість до зовнішніх впливів); проблеми функціонування терміносистеми [9, с. 330].

У межах формального критерію, як і вже зазначено вище, за структурним складом термінів до терміносистеми музейництва в українській мові належать *однокомпонентні* та *багатокомпонентні* терміни. А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько в колективній праці „Основи термінотворення: семантичний та соціолінгвістичний аспекти” твердять, що всі термінні одиниці можна поділити на дві великі категорії – *однокомпонентні* та *багатокомпонентні*. Однокомпонентні терміни складаються лише з однієї лексичної одиниці. До складу багатокомпонентних термінів входить декілька лексичних одиниць [60, с. 98].

Прості терміни називають по-різному – *однослівні терміни* (Н. Нікуліна [199]), *синтетичні терміни* (О. Чуєшкова [326]), *терміни-однослови* (С. Булик-Верхола [27]), *однокомпонентні терміни* (Ю. Коржаєва [119]) та ін. У нашому дослідженні використовуємо поняття *однокомпонентні терміни* і *синтетичні терміни*.

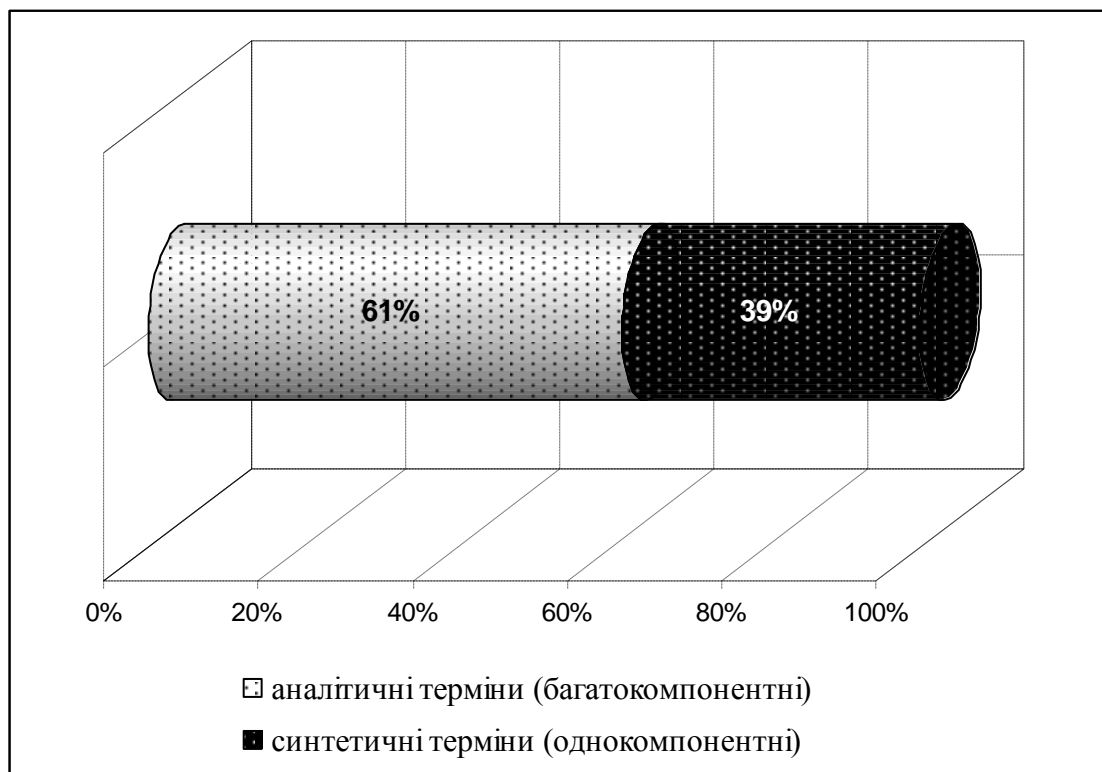
Питання структурної та граматичної організації окремих терміносистем у різних аспектах розглядають у своїх працях такі вчені, як В. Овчаренко [205], М. Богущька, А. Крижанівська, В. Марченко [21], І. Кочан [126], Т. Кияк [60], З. Сікорська [261] та ін.

Особливий інтерес зумовлюють структурні особливості термінів. Дехто з дослідників вважає елементами структурного типу основу терміна, словотворчу морфему (афікси), термін у межах складених терміноодиниць, символ у складі особливого типу символів-слів [63, с. 37].

У процесі дослідження термінних систем особливого значення набуває аналіз структури термінів. Терміносистема українського музейництва складається з термінних одиниць двох типів: синтетичних термінів (однокомпонентних термінів) та аналітичних термінів (об'єднують у своєму складі кілька одиниць).

Найвищу кількість, як виявилось, мають аналітичні терміни, яких є 1667 терміноодиниць, або 61% від загальної кількості досліджуваних термінів. Із збільшенням кількості компонентів терміни мають тенденцію до зменшення

кількості вживань. Кількість синтетичних термінів у терміносистемі музейництва становить 1045 термінних одиниць, або 39% (див. діаграму 3.1).

Діаграма 3.1. Структурна класифікація термінів музейництва

Аналіз морфемної структури терміноодиниць музейництва дає змогу виділити такі типи синтетичних термінів:

1) **непохідні терміни**, тобто такі, в яких з погляду сучасної української мови не виділяють афікси й наявна лише коренева морфема: *атлас, афіша, галерея, герб, грамота, знак, кварта, копія, монета, музей, паспорт, салон, стилет, файл* та ін.;

2) **похідні термінні одиниці**, додатково їх можна згрупувати як:

а) **терміни-афіксальні деривати** (терміноодиниці, в яких виділяємо основи та афікси): *анкетування, випозичання, відтворення, вказівник, дарувальник, експозиційник, експозиційність, зберігання, збиральництво, колекціонування, підставка, розвішування* та ін.;

б) **терміни-комполітні деривати** (найменування, створені через об'єднання в одну термінну одиницю двох чи більше основ, або повнозначних термінів): *відеодокумент, давньосховище, екскурсивод, кіноджерело,*

музеезнавець, періоджерело, стародруки, фондосховище та ін. Вони дають можливість більш повно виразити нові поняття;

в) терміни-аббревіатури літерного типу: *КН* – *книга надходжень*, *КВ* – *книга вступу*, *МКБН* – *міжнародний кодекс ботанічної номенклатури*, *РТСЕ* – *розгорнута тематична структура експозиції*, *ТЕП* – *тематико-експозиційний план* та ін. Аббревіатурами переважно позначають поняття, для яких характерні такі властивості, як системність, логічність, структурність [117, с. 139]. Активне функціонування аббревіатур у термінофонді музейної справи можна пояснити прагненням до сконденсованості, короткості терміна як особливого виду мовного знака.

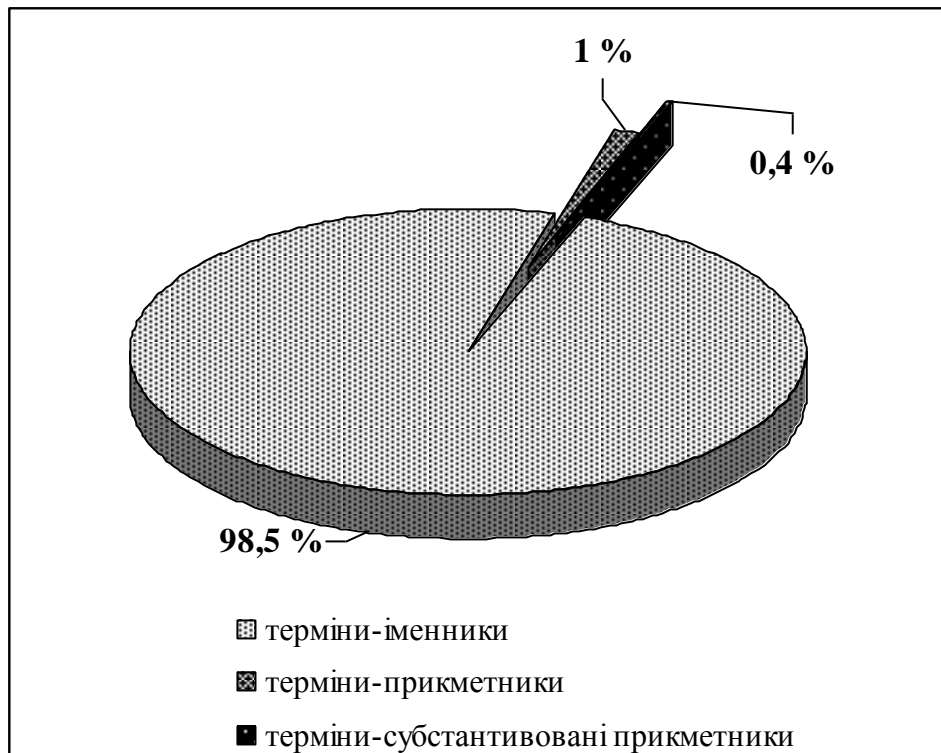
3.1.1. Частиномовна належність термінолексики музейної справи

Питання репрезентації термінів різними частинами мови в сучасній лінгвістиці залишається дискусійним. Невирішеність цієї проблеми зумовлено тим, що мовознавці вивчають термінолексику у двох різних сферах – фіксації (спеціальні словники, збірники рекомендованих термінів тощо) та функціонування (наукова мова, спеціальна наукова література та ін.) [161, с. 52]. У лінгвістичних працях [11; 91; 180] існує поширена думка про іменниковий характер термінолексики. Іменники є універсальним засобом передачі всіх категорій термінних понять, бо вони мають високий ступінь абстрактності, будучи єдиним лексико-граматичним засобом вираження понять про предмети, дії та якості.

У монографії „Науково-технічний прогрес і мова” за ред. В. Русанівського наголошують, що специфічною ознакою терміна є його майже виняткова належність до лексико-граматичного розряду іменників [193, с. 81]. Проте дослідники вказують і на наявність серед термінів дієслів, прикметників, прислівників. Українські науковці Т. Панько, І. Кочан, Г. Мацюк у праці „Українське термінознавство” [214] наводять приклади термінів, які є не тільки іменниками, а й прикметниками, дієсловами, рідше прислівниками. У реєстрах багатьох словників термінів також широко представлено фахову термінолексику, що належить до різних повнозначних частин мови.

На основі загальноприйнятої в сучасній лінгвістиці класифікації, в українській терміносистемі музейництва виділено такі групи термінів, об'єднані категорійним значенням, однаковими чи близькими формальними ознаками, спорідненою синтаксичною функцією та словотвірними особливостями: терміни-іменники (*антиквар, антикваріат, екскурсант, каріатида, картотека, картулярій, колекціонер, контингент, пам'ятник, першоджерело, пінакотека, реставратор, фотоальбом* та ін.). Музейна галузь послуговується також термінами-прикметниками (*автентичний, античний, аудіовізуальний, ахроматичний, базальний, музеальний, натуральний, радіальний* та ін.). Характерною ознакою терміносистеми музейництва є наявність термінів-субстантивованих прикметників (*вчений, доповідна, зодчий* та ін.).

Через те, що переважною семантичною властивістю терміна є вираження науково-технічних понять, що позначають предмети, дії, якості в сучасній українській терміносистемі музейництва найчастотнішими є терміни-іменники (див. діаграму 3.2). У досліджуваній терміносистемі іменники – найменування

Діаграма 3.2. Лексико-граматична класифікація термінів, об'єднаних категорійним значенням

предметів, процесів, явищ та ін.

У термінній системі музейництва функціонують терміни-іменники чоловічого роду (*адорніст, амулет, арбалет, гольбейн, експерт, експозиціонер, зберігач, картулярій, картуш, каталог, манекен, маркетинг, медальйон, монетник, острівець, пістоль, плакат, покажчик, портал, путівник, скансен, фагот, шандал* та ін.), жіночого роду (*анотація, афіша, балюстрада, бутафорія, експлікація, експозиція, каріатида, каталогізація, листівка, музеальність, оригінальність, рапіра, реставрація, сигнатура, трибуна, фототека, шкатулка* та ін.) та середнього роду (*барило, блазонування, бюро, дарування, депонування, зброезнавство, зібрання, меценатство, музейництво, намисто, оголошення, погруддя, поновлення, розвішування, фондосховище, чучело, шифрування* та ін.). Більшість термінів змінюється за числами (*анкета – анкети, виставка – виставки, збірка – збірки, індекс – індекси, колекція – колекції, музей – музеї, музеолог – музеологи, муляж – муляжі, пам'ятка – пам'ятки, раритет – раритети, сховище – сховища, шифр – шифри* та ін.), проте трапляються й такі, що не мають числової парадигми (*кліне, кодикологія, маргіналістика, музеографія* та ін.).

У терміносистемі музейництва функціонують віддієслівні терміни-іменники: *дарування ← дарувати, дублювання ← дублювати, зберігання ← зберігати, збирання ← збирати, зібрання ← зібрати, колекціонування ← колекціонувати, пошкодження ← пошкодити, реєстрування ← реєструвати, розвішування ← розвішувати* та ін.

Отже, в сучасній українській термінній системі музейництва функції термінів виконують не лише іменники та їхні еквіваленти, що є універсальним засобом передачі термінних понять. Інші повнозначні частини мови, зокрема, прикметники функціонують у терміносистемі на позначення чинників, властивостей та особливостей.

3.1.2. Основні способи творення термінів у сучасній галузі музейництва

Термінотворення – це цілеспрямований процес, що передбачає врахування наявних у певній галузі системних відношень, це планомірний творчий процес,

зумовлений взаємодією внутрішніх та зовнішніх мовних чинників [214, с. 161]. Терміни виникають у фаховому середовищі й вживають їх лише в термінній функції. „Процес термінотворення, – за словами З. Куньч, – це особливий різновид словотвірної процедури, який відрізняється від звичайного словотвору переважанням певних компонентів (терміноелементів) і/або композиційних моделей” [142, с. 118].

На будь-яку галузеву терміносистему, як підсистему загальнолітературної мови, поширюється системні особливості словотвірної структури, що виражаються в принципах та способах творення мовних одиниць. Як зазначає Н. Клименко, мовна одиниця, її структура зумовлюється словотвірною системою, тобто мовна одиниця твориться певною сукупністю відношень його компонентів (кореня, афіксів) і відношенням однієї мовної одиниці – члена словотвірної системи – до іншої мовної одиниці тієї системи [102, с. 17].

На думку багатьох дослідників [260; 262], термінотворення підпорядковане загальним вимогам словотвору сучасної української літературної мови. Однак термінній лексиці властиві й певні диференційні ознаки. Особливості термінотворення, на відміну від загальномовного, характеризуються використанням обмеженого набору моделей, що визначають специфіку системної термінної організації. Галузеве термінотворення дає можливість використовувати спеціальні словотвірні морфеми, які є показниками конкретних значень і виконують класифікаційну функцію. Крім того, в термінотворенні вільніше й простіше поєднуються національні й запозичені словотвірні засоби. Для термінолексики є характерним, з одного боку, широке використання продуктивних афіксів загальнолітературного словотворення, а з іншого – формування фонду власне словотвірних засобів.

Термінотворення виконує декілька функцій: 1) функцію одного з різновидів номінації; 2) механізму породження похідних, вторинних термінолексем; 3) формування й розбудови лексичного складу мови; 4) функцію класифікаційно-пізнавальної діяльності людини. Функції перебувають між собою у відношеннях ієрархічної залежності: комунікативна функція мови зумовлює потребу в номінації реалій, яка з допомогою

словотвірного механізму породжує похідні, вторинні утворення, що формують і постійно збагачують термінофонд одиницями різних частин мови, пов'язаних між собою словотворчо [53, с. 77].

У сучасній лінгвістиці, на жаль, немає однастайності у трактуванні терміна *спосіб словотворення*. За визначенням І. Ковалика, *спосіб словотворення* – це комплексна система використання різних структурних словотворчих засобів і способів утворення дериватів з їхніми словотвірними структурами, словотвірними формами й словотвірними значеннями на всіх етапах розвитку мови [107, с. 26]. О. Селіванова визначає *спосіб словотворення* як структурно-семантичний механізм творення похідної мовної одиниці від твірної [254, с. 573].

Словотвірна будова має системний характер. До системи словотворчих ресурсів, поряд із кореневими та префіксальними морфемами, належать також суфікси, які є носіями словотвірних (дериваційних) значень [267, с. 19]. Розрізняють *словотворчі* та *словотвірні* одиниці словотвірної системи. До словотворчих одиниць зараховуємо ті, що безпосередньо беруть участь у творенні мовних одиниць, тобто словотворчі засоби мови (префікси, суфікси тощо), а також сукупність похідних одного твірного, що називається його словотворчим потенціалом. Решту одиниць визначаємо як *словотвірні*. Потрібно зазначити, що словотвірна структура мовної одиниці – це формально-семантичний взаємозв'язок між твірною частиною одиниці мови і її словотворчим формантом. У словотвірній структурі мовної одиниці відображено семантичне відношення похідного та твірного, що виявляється за допомогою словотворчих засобів і повторюється в інших парах мовних одиниць.

У сучасній науці способи словотворення класифікують: а) за лексико-граматичним характером словотвірної бази та словотворчих засобів; б) за видом словотворчих формантів, точніше, за основними компонентами словотворчих формантів.

За лексико-граматичним характером словотвірної бази та словотворчих засобів розрізняють морфологічний, морфолого-синтаксичний, лексико-

семантичний, лексико-синтаксичний способи. За наявності чи відсутності афіксів у складі словотворчих формантів способи словотворення поділяють на афіксні й безафіксні [53, с. 115].

Досить цікавим, з огляду на сучасні інтерпретації, є трактування способів словотвору І. Ковалика. Він виділяє 9 видів способів творення мовних одиниць [108, с. 19]. Науковець наголошує на тому, що не всі словотворчі ресурси однаковою мірою використовують у словотворчому процесі постійного збагачення лексичного складу слов'янських та інших індоєвропейських мов, але всіх їх використовують з однією метою – утворення мовної одиниці – й тим самим входять у сферу тих словотвірних матеріалів, про які йдеться під час вивчення словотвору мови [109, с. 183].

Н. Клименко розрізняє „морфологічний, або зовнішній словотвір, який охоплює: 1) афіксацію; 2) основоскладання, чи композицію; 3) словоскладання, чи юкстапозицію; 4) скорочення, чи аббревіацію; й семантичний, або внутрішній, словотвір, що полягає в семантичних змінах лексем” [103, с. 3].

На сучасному етапі існує практика поділяти всі способи словотворення на морфологічні й неморфологічні [254, с. 573]. Морфологічний спосіб утворення нових термінних одиниць представлений афіксацією, складанням та аббревіацією, а неморфологічний поділяють на лексико-семантичний (семантична деривація) та морфолого-синтаксичний спосіб.

3.1.2.1. Морфологічні способи творення термінів музейної справи

Морфологічний спосіб термінотворення полягає в з'єднуванні афіксальних морфем з кореневою частиною терміна „за певними словотворчими моделями, правилами, тенденціями, що існують у певній мові на різних етапах її розвитку” [108, с. 19]. Префікси та суфікси, які через певні обставини виявляються зручними для побудови термінів, запозичуються, як правило, із загального морфологічного фонду. Однак деякі афікси можуть траплятися тільки у фахових термінах, а в загальнолітературній лексиці вони можуть бути взагалі відсутні. Крім того, за деякими суфіксами закріплені певні термінні значення. Вони добре зрозумілі фахівцям, оскільки мотивація таких дериватів є

абсолютно прозорою [66, с. 10]. Цей вид утворення нових термінів завжди зумовлює появу нових термінних одиниць. Разом із тим треба відзначити, що морфологічне термінотворення не викликає появи цілком нових термінів, неологізмів у повному розумінні цього слова; воно оперує тільки новими видами комбінування того, що вже існувало раніше [330, с. 9].

Найбільш продуктивним та гнучким видом морфологічного словотворення як у загальноживаній лексиці, так і в українській терміносистемі музейництва є афіксація, тобто деривація за допомогою афіксальних морфем: префіксів, суфіксів, префіксів і суфіксів одночасно. Як констатує Т. Панько, „...у морфологічній структурі термінів, утворених шляхом афіксації, органічно закладені основи структурної систематизації, що має першочергове значення для термінології” [213, с. 120]. Отож, для творення нових назв цим способом сучасна українська терміносистема музейної справи послуговується певним арсеналом словотворчих афіксів і моделей, які певним чином указують на місце того чи того терміна в терміносистемі. Афіксальне термінотворення відображає в структурі терміна його категорійну належність. За словами Т. Панько, „моделей афіксального творення є безліч, проте термінологія використовує для себе лише ті, які стали цементуючим чинником системної організації термінології” [214, с. 167]. Залежно від того, які словотворчі елементи беруть участь в утворенні терміна і як вони приєднуються до твірної основи, в терміносистемі музейництва вирізняємо такі різновиди афіксації: суфіксальний, префіксальний та префіксально-суфіксальний способи творення термінів.

3.1.2.1.1. Афіксація як спосіб морфологічного словотвору в українській терміносистемі музейної справи

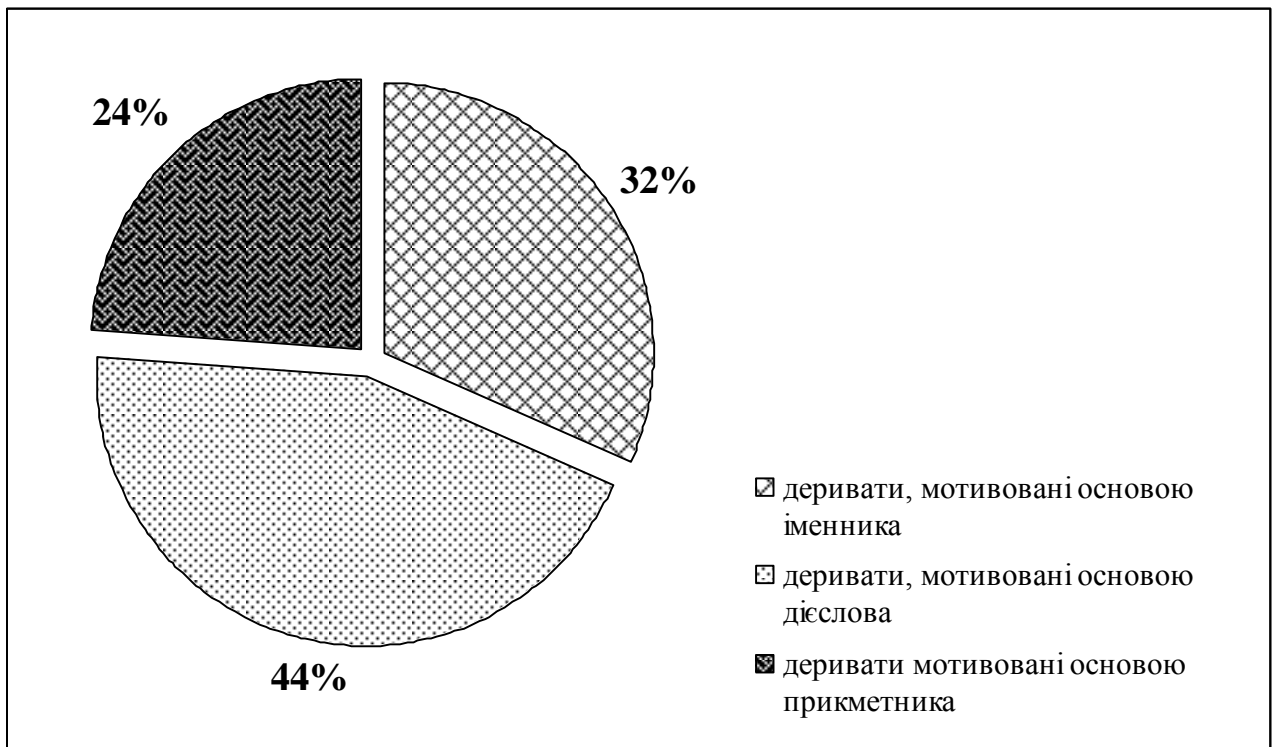
Суфіксальний спосіб творення термінів музейництва

Одним із найпродуктивніших морфологічних способів творення як загальноживаних мовних одиниць, так і термінної лексики, вважаємо суфіксацію. Суфіксальний спосіб полягає у приєднанні до кореня словотворчих суфіксів, за допомогою яких може виникати мовна одиниця з новим поняттям або таким способом утворені мовні одиниці виражають лише певні відтінки

значення початкового кореня. У процесі творення термінів цим способом здійснюється включення вихідного знака у клас знаків, позначених суфіксом. Суфікси виразно відрізняються від префіксів широким діапазоном видозміни [101, с. 10].

Поява в терміноодиниці суфікса вказує на наявність у неї певного узагальненого значення (семантична функція), вираженого в спеціальній формі (структурна функція), за яким ця термінна одиниця потрапляє до певного лексико-граматичного класу (частини мови) і може виконувати в реченні певну синтаксичну роль (синтаксична функція) [90, с. 31]. З огляду на повноту охоплення функцій суфікси вважаємо еталонними одиницями суфіксальної підсистеми мови.

Оскільки більшість українських термінів музейної справи є іменниками, тому здебільшого дослідники звертають увагу на їхнє творення. Терміни-іменники, утворені суфіксальним способом, поділяють на деривати, мотивовані основами іменників, дієслів та прикметників (див. діаграму 3.3).

Діаграма 3.3. Кількісне співвідношення дериватів, мотивованих основами різних частин мови

Деривати, мотивовані основою іменника (див. таблицю 3.1)

Основа іменника + суфікс -ник. Словотворний тип із суфіксом **-ник** в терміносистемі музейної справи використовують для творення дериватів на позначення осіб за родом діяльності: *експозиція* → *експозиційний* → *експозиційник*, *музей* → *музейний* → *музейник*, музейних предметів – видів видань: *слово* → *словник*. Деривати цього типу є також назвами вмістилища для чого-небудь: *монета* → *монетний* → *монетник*.

Основа іменника + суфікс -н-иц(я). Терміни, що належать до цього типу, мають переважно досить вузьке значення – вмістилище того, що означає мотивувальне слово: *монета* → *монетний* → *монетник* → *монетниця*.

Таблиця 3.1. Словотворча структура суфіксальних дериватів у терміносистемі музейництва

формант	іменник	прикметник	дієслово	словотворна модель
-ник	+		+	ОІ ¹ , ОД ² + ник
-н-иц(я)	+			ОІ + -н-иц(я)
-ств(о), -цтв(о)	+			ОІ + ств(о), цтв(о)
-нн(я)			+	ОД + нн(я)
-ач			+	ОД + ач
-тель			+	ОД + тель
-к(а)			+	ОД + к(а)
-чик			+	ОД + чик
-ість		+		ОП ³ + ість

Основа іменника + суфікс -ств(о), -цтв(о). Словотворний тип із суфіксом **-ств(о), -цтв(о)** в терміносистемі музейництва особливою продуктивністю не відзначається. За допомогою цього суфікса утворюються терміни, що виражають властивість, стан або пов'язане з музейництвом заняття особи, названої мотивувальним словом: *волонтер* → *волонтерство*, *меценат* → *меценатство*, *спонсор* → *спонсорство*, *член* → *членство*.

¹ОІ – основа іменника

²ОД – основа дієслова

³ОП – основа прикметника

Деривати, мотивовані основою дієслова (див. таблицю 3.1)

Основа дієслова + суфікс -нн(я). Серед словотвірних типів, за якими утворюються терміни-іменники в терміносистемі музейної справи від дієслів, найпродуктивнішими є словотвірні типи із суфіксом **-нн(я)**. Деривати цих типів становлять більшість віддієслівних термінів-іменників музейної справи із загальним значенням опрацьованої дії (процесу). Терміни, що позначають „опрацьовану дію стосовно певних об’єктів” із предметним значенням, називають переважно більшість процесів і створюють розгалужену систему значень. Вони вказують на конкретну одноразову дію, тривалий процес (процес із значенням опрацювання первинних документів, переміщення у просторі, тривалості в часі, дію за значенням „відтворення, збільшення кількості” тощо).

Окремі терміни паралельно можуть вказувати як на процес, так і на результат процесу. Суфікс **-нн(я)** є в термінах, утворених від дієслів із суфіксами основи **-а- (-я-)** або **-ва-, -ува- (-юва-)**, а також **-і- (-и-)**, наприклад: *визначати* → *визначення*, *висушувати* → *висушування*, *відтворити* → *відтворення*, *дарувати* → *дарування*, *дублювати* → *дублювання*, *експонувати* → *експонування*, *зберігати* → *зберігання*, *зібрати* → *зібрання*, *колекціонувати* → *колекціонування*, *копіювати* → *копіювання*, *пошкодити* → *пошкодження*, *приспосувати* → *приспосування*, *реєструвати* → *реєстрування*, *розвішувати* → *розвішування*, *розставляти* → *розставляння*, *тлумачити* → *тлумачення* та ін.

Номінації цього типу утворюються від власне українських та інтернаціональних терміноелементів. Загалом суфікс **-нн(я)** в українській терміносистемі музейництва є досить продуктивним і має великі можливості для творення нових дериватів віддієслівних основ.

Основа дієслова + суфікс -ник. За допомогою цього словотвірного типу утворюються терміни-іменники чоловічого роду зі значенням предмета або предметного чинника, який спричиняє дію, процес або сприяє їм: *пам’ятати* → *пам’ятник*. Віддієслівні деривати із суфіксом **-ник** мають також значення предмета, за допомогою якого виконують дію: *визначати* → *визначник*, *вказувати* → *вказівник*, *записати* → *записник*.

У терміносистемі музейництва функціонують також деривати із суфіксом, похідним від **-ник**. Це утворення із суфіксом **-льник**, що приєднується до основи інфінітива з елементами **-а (-я)** й указує на особу як виконавця певної дії, названої дієсловом: *дарувати* → *дарувальник*.

Основа дієслова + суфікс -к(а). Деривати цього словотвірного типу мають значення опредметненої дії, процесу, назви предметів або вказують на результат: *виставляти* → *виставка*, *витинати* → *витинанка*, *вишивати* → *вишивка*, *підставляти* → *підставка*, *розкладати* → *розкладка*. Характерною ознакою суфікса **-к(а)** у процесі творення термінів галузі музейництва є його граматичне поєднання з українськими твірними основами дієслів.

Основа дієслова + суфікс -чик. Віддієслівні терміни музейництва із суфіксом **-чик** мають значення предмета, за допомогою якого виконують дію або який має певну функцію в якомусь процесі: *показувати* → *показчик*.

Основа дієслова + суфікс -ач. Терміни-іменники, що належать до словотвірного типу із суфіксом **-ач**, утворюються переважно від дієслів недоконаного виду і в досліджуваній терміносистемі називають предмет, за допомогою якого виконують дію: *тримати* → *тримач*.

Основа дієслова + суфікс -тель. Цей тип дериватів в українській терміносистемі музейної справи є малопродуктивним. Основним його словотвірним значенням є особа як виконавець певної дії, названої дієсловом: *хранити* → *хранитель*. Зауважмо, що в системі сучасної української терміносистеми музейної справи термінів на **-тель** є незначна кількість.

Деривати, мотивовані основою прикметника (див. таблицю 3.1)

Основа прикметника + суфікс -ість. Цей тип творення із значенням абстрактної ознаки є найбільш продуктивним не лише в українській, а й в інших східнослов'янських мовах. Деривати цього словотвірного типу мотивуються якісними та відносними прикметниками, суфіксальними із суфіксами **-н-**: *експозиційний* → *експозиційність*, *музейний* → *музейність*, *раритетний* → *раритетність*, *реліквійний* → *реліквійність*, **-альн-**: *музеальний* → *музеальність*, *оригінальний* → *оригінальність*, *унікальний* → *унікальність*,

-ИВН-: асоціативний → асоціативність, атрактивний → атрактивність, експресивний → експресивність, інтерактивний → інтерактивність, інформативний → інформативність, репрезентативний → репрезентативність, **-ИЧН-**: автентичний → автентичність, естетичний → естетичність та ін.

Отже, суфіксальний спосіб творення українських термінів музейної справи є високопродуктивним. Суфікси як словотворчі частини терміноодиниць, що виникли шляхом абстрагувальної роботи людського мислення, приєднуючись до різних основ, утворюють терміни з новим лексичним значенням або ж змінюють його форму. Словотвірний аналіз УТМ свідчить, що суфіксальні словотворчі форманти, які беруть участь у створенні термінів, досить численні. Приєднуючись переважно до іменникових, а також дієслівних, прикметникових основ, вони утворюють терміноодиниці на позначення різноманітних понять музейництва.

Префіксальний спосіб творення термінів музейництва

Різновидом афіксації є префіксальний спосіб термінотворення, який полягає в приєднанні до самостійної мовної одиниці префікса, за допомогою якого виникає новий термін. Префікси різні за значеннями, що ними виражені, а створені за допомогою префіксів нові терміни отримують нову сферу функціонування та іншу семантику [4, с. 34].

Одна з основних особливостей, яка вказує на відмінність префіксації від суфіксації, полягає в тому, що префікси на противагу суфіксам, не мають класифікаційного значення, не вказують на частиномовну належність, хоча варто відзначити, що в такому способі часто прямо протилежно змінюється семантика мовної одиниці. М. Жовтобрюх справедливо зауважує, що префіксація у всіх частинах мови займає у словотворі проміжне місце між морфемним (афіксальним) словотвором і словоскладанням [267, с. 231].

Префіксація як спосіб творення українських термінів музейництва за продуктивністю значно поступається суфіксації. Цей спосіб термінотворення представлений різним набором формантів, серед яких наявні як питомі

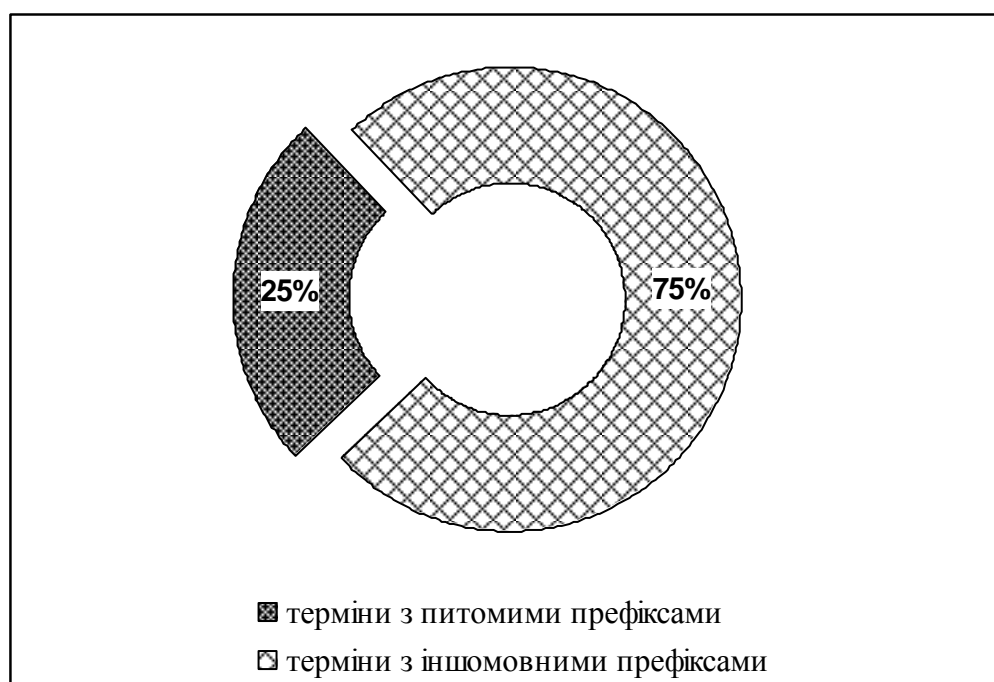
українські компоненти, так і запозичені. Серед термінів музейництва є лише один український префікс, за участю якого творяться терміни різних тематичних груп:

до-. Префікс **до-** виражає значення „який передує в часі”: *музейний* → *домузейний*, *кембрій* → *докембрій* та ін.;

В українській терміносистемі музейної справи є чимало складних за походженням термінів, у яких перший корінь частково втратив зв'язок з однокореневою одиницею мови, абстрагувався й функціонально зблизився з префіксом. Такі функціонально близькі до префіксів кореневі за походженням морфеми називають префіксоїдами [267, с. 232].

Дещо більшою активністю відзначаються в терміносистемі інтернаціональні префікси та префіксоїди порівняно з власне українськими (див. діаграму 3.4). І. Кочан у монографії „Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові” [123] виокремила понад 200 міжнародних компонентів, які в мовних одиницях уживають у репозиції.

До продуктивних у терміносистемі музейництва належать такі іншомовні

Діаграма 3.4. Кількісне співвідношення термінів, утворених різними за походженням компонентами

префікси та префіксоїди:

ре-. Компонент **ре-** надає термінам значення відновлення або повторності дії, явища. Часто відповідає в українській мові префіксу **пере-**: *експозиція* (частина музейної збірки, яка виставлена для огляду [Кл., с. 62–63]) → *реекспозиція* (часткова або повна заміна експозиції музею (окремих експозиційних комплексів) [Кл., с. 172]) та ін.;

де-, дез-. Компонент **де-** виражає значення заперечення, протилежності, домінантною семою якого є „не” (відсутність), що варіюється в ряді: „не” – ліквідація, знищення: *реставрація* → *дереставрація* *інфекція* → *дезінфекція* та ін.;

пара-. Компонент **пара-** надає термінам значення близькості до чогось, схожості з чимось: *музей* → *парамузей* та ін.

Отже, префіксальне термінотворення в галузі музейництва вважаємо малопродуктивним в порівнянні з іншими способами і, причина нечастого використання полягає в нездатності префіксів утворювати терміни з новим лексичним значенням, бо цей афікс виконує мутаційну функцію, а не транспозиційну. Проте виконання мутаційної функції дає можливість використовувати форманти, основними компонентами яких є префікси, для називання антонімних, тобто протилежних понять у галузі музейної справи. Як показало дослідження, більшість термінів утворено за допомогою компонентів іншомовного походження. Терміноодиниці, утворені за допомогою власне українських префіксів, лише зрідка використовують в термінній системі музейництва.

Префіксально-суфіксальний спосіб творення термінів музейної справи

Серед основних типів афіксального способу творення значне місце посідає префіксально-суфіксальний спосіб. Він характеризується двобічним ускладненням основи – одночасним приєднанням двох афіксів – префіксів і суфіксів, які мають різне смислове навантаження. Основну семантичну роль у префіксально-суфіксальному творенні відіграють префікси, визначною рисою семантичної структури яких є функціонально-семантична спеціалізація,

суфікси, володіючи високим ступенем узагальненості, оформляють похідні основи [260, с. 100]. Саме тому під час словотвірного аналізу префіксально-суфіксальних утворень першочергове значення надають префіксам.

В українській терміносистемі музейництва префіксально-суфіксальний спосіб творення характеризується незначною продуктивністю. Відповідно до семантичних ознак та семантичних функцій префіксів і співвідносних з ними похідних основ, які репрезентують їхнє значення в терміносистемі, виділяємо декілька полів іменних префіксів: поле протилежності, інтенсивності ознаки, неповноти ознаки та ін.

Значення протилежності на семантико-граматичному рівні модифікують іменні префікси, серед яких виділяємо як питомі, так й іншомовні.

Для творення термінів-іменників музейництва словотвірний тип із префіксом **на-** у поєднанні з різними суфіксами малопродуктивний. Терміни-іменники з префіксом **на-** і суфіксом **-ник** є назвами предметів, що містяться або призначені бути зверху того, що позначено твірною іменниковою основою: *на + шолом + ник* → *нашоломник*.

Терміни з префіксом **під-** і суфіксом **-ник** називають музейні предмети, призначені знаходитися під тим, на що вказує твірна іменникова основа: *під + свіча + ник* → *підсвічник*.

Терміни з префіксом **при-** і суфіксом **-ок** мають значення місця, простору, які прилягають безпосередньо до того або є продовженням чи відгалуженням того, що названо твірною основою: *причілок*.

Отже, в сучасній українській терміносистемі музейної справи префіксально-суфіксальним способом утворюються деривати, до твірних основ яких одночасно приєднують префікс і суфікс, а також деривати, що утворюються з прийменниково-іменникових сполучень, прийменники які у процесі термінотворення перетворюються у префікси й у парі з суфіксом оформляють нову похідну основу. У термінній системі музейної справи префіксально-суфіксальний спосіб творення представлений поодинокими прикладами. Це свідчить про непродуктивність цього способу в досліджуваній терміносистемі.

3.1.2.1.2. Складання як засіб формування термінологіки музейної справи

Складання як різновид морфологічного словотвору в терміносистемі музейництва, поділяють на основоскладання (композицію) та словоскладання (юстапозицію).

Творення термінів музейництва основоскладанням (композицією)

В УТМ високою продуктивністю відзначається такий різновид морфологічного термінотворення, як *основоскладання*, тобто поєднання кількох твірних основ в одній терміноодиниці, що переважно супроводжується інтерфіксацією [254, с. 437]. Цей спосіб у науковій літературі ще має назву *композиція*. Складні терміни поєднують семантику кількох коренів чи основ у єдине значення композита.

Композити як мовне явище були і є в центрі уваги науковців. Дослідженню композиції в українській лінгвістиці присвячено розділ колективної монографії „Словотвір сучасної української літературної мови” [268, с. 314–403], монографію Н. Клименко [103] та монографію Є. Карпіловської [89]. Терміні-композити були також об’єктом уваги й К. Городенської [52] та ін.

Значний внесок у вчення про композити зробила Н. Клименко, яка вважає, що 10% словникового складу мови становлять складні мовні одиниці, причому, на думку дослідниці, спочатку виникло словоскладання, а вже потім на його основі сформувалося основоскладання, якому властивий більший ступінь зв’язку між компонентами [103, с. 9].

Поняття *комполит* в українських наукових дослідженнях сприймають у вузькому й широкому розумінні. У вузькому розумінні *комполити* – це складні слова, утворені основоскладанням [103, с. 4]. У широкому трактуванні під *комполитами* розуміють складні одиниці мови, утворені з двох або кількох мовних одиниць, основ чи коренів, об’єднаних в одну лексичну одиницю, яка набула формально-граматичних і семантичних ознак окремої одиниці [42, с. 259].

У теорії складних мовних одиниць до сьогодні дискусійним залишається питання про термін, який слід використовувати для позначення процесу творення дериваційно складних лексем: *словоскладання* чи *основоскладання*. Л. Павленко [209] вважає, що найбільш придатним є термін *словоскладання*, бо складні мовні одиниці утворюються внаслідок поєднання двох одиниць мови в одне ціле, тому що основи як самостійні одиниці в мові не існують і „складність” мовних одиниць усвідомлюють через зіставлення із відповідними самостійними простими елементами, тобто з мовними одиницями, а не основами. М. Брицин [23] спосіб творення складних мовних одиниць шляхом поєднання основ за допомогою інтерфіксів називає *словоскладанням*.

Н. Клименко [103] вказує на необхідність розмежування основоскладання й словоскладання в синхронії для того, щоб виявити своєрідні тенденції словотвору мови, з'ясувати синтаксичну й семантичну основу формування різнотипних складних мовних одиниць.

Розрізнення основоскладання й словоскладання як різних типів складання спостерігаємо у працях багатьох українських науковців. Підтримуємо погляди В. Горпинича [53], який пише про складання як про спосіб творення мовних одиниць шляхом об'єднання в одне ціле кількох одиниць або основ. Науковець чітко розмежовує складені й складні мовні одиниці. Складені мовні одиниці – це поєднання кількох мовних одиниць в єдину лексичну одиницю. Цей різновид складання мовознавець називає *словоскладанням*. Складними дериватолог називає похідні, що утворилися поєднанням кількох основ у цілісну лексичну одиницю. Цей різновид складання кваліфікує як *основоскладання*.

Основоскладання в термінології підпорядковане загальним законам словотвору сучасної української літературної мови. Виразна тенденція до активного використання термінів-комполітів зумовлена потребою відобразити складні поняття самої науки. Дослідники вбачають вагомі переваги складних мовних одиниць стосовно інших номінацій. Складний термін відзначається структурною та семантичною цілісністю й тому успішно конкурує з

терміносполукою, бо воно є коротшим і легшим у граматичному оформленні компонентів, що досить важливо для термінної системи [115, с. 11]. Здатність термінів-комполітів передавати в одній терміноодиниці два або більше понять відповідної галузі знань зумовлює ще одну перевагу таких найменувань – вони є засобом мовної економії.

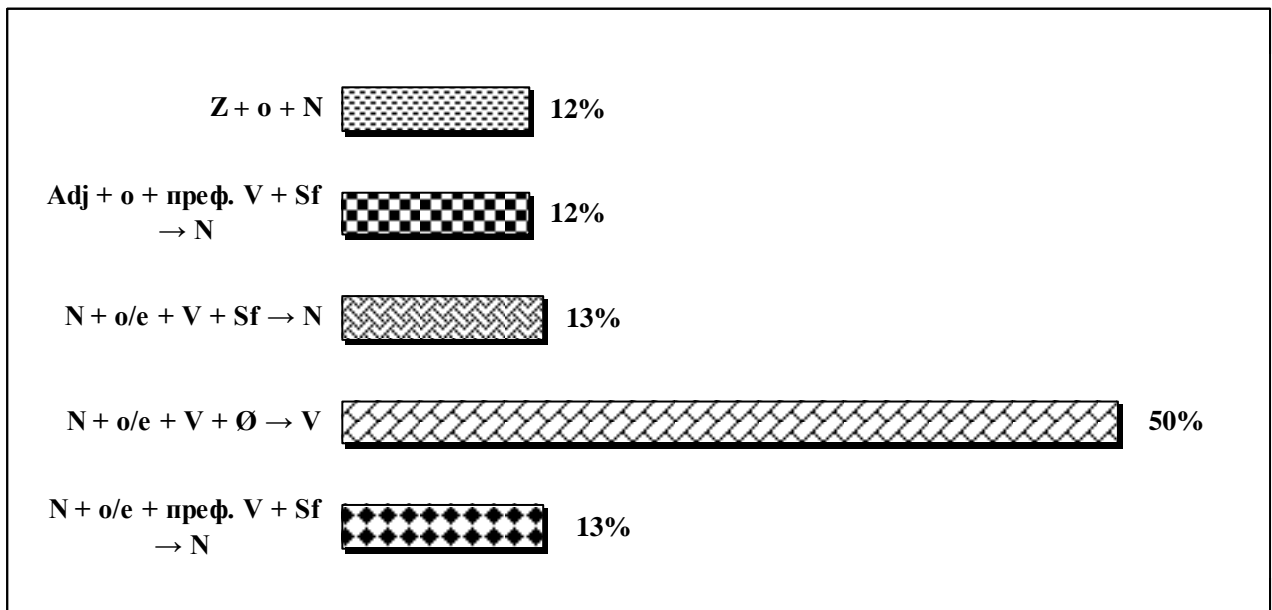
Н. Клименко [100] зазначає, що композити утворюються не від будь-яких сполучень мовних одиниць, а лише від тих, „де є тісний зв'язок між його членами”. Дослідниця виділяє вісім видів сполучень одиниць мови, співвідносних з іменниками-комполітами: дієслівно-іменниковий, прикметниково-іменниковий, числівниково-іменниковий, займенниково-іменниковий, прислівниково-дієслівний, дієслівно-дієслівний, прикметниково-прикметниковий, іменниково-іменниковий. Усі ці різновиди утворюються на основі елементарного порівняння або вказівки на поєднання двох різних явищ.

Н. Клименко зробила спробу пояснити морфемну будову комполітів, яка зумовлена синтаксичною природою його мотивації. Комполіти мотивуються переважно двочленними сполученнями, тому більшість із них має двокореневу структуру [103, с. 4]. На семантичну й словотворчу структури складних мовних одиниць, згідно з поглядами Н. Клименко, впливають: а) особливості лексичної сполучуваності одиниць мови; б) якісний склад лексичної семантики мовних одиниць, поєднаних у сполучення одиниць, наявність у ньому певних семантичних компонентів, здатних оцінювати предмет чи якість дії і завдяки цьому поєднуватися з іншими компонентами значення; в) специфіка синтаксичної сполучуваності кожної частини мови; г) тип (пряме, переносне, спеціальне) лексичних значень, співвідносних із складними мовними одиницями морфологічно простих мовних одиниць; г) характер номінативного значення компонентів сполучення мовних одиниць, їхня предикативність чи ознаковість [103, с. 244]. Зважаючи на взаємозв'язок термінології з літературною мовою, більшість цих чинників із певними особливостями характерні для термінології загалом.

За способом і характером поєднання основ серед термінів-комполітів, що функціонують у галузі музейництва, можна виділити такі різновиди словотворчих типів з відповідними моделями (див. діаграму 3.5):

1. Сполучення *іменник* + *іменник*. Композитні терміни-іменники цього словотворчого типу утворюються за такими словотворчими моделями:

– словотворча модель **основа іменника + о/е + основа префіксального віддієслівного іменника із суфіксом -ищ(е) (N + о/е + преф. V + Sf → N).**

Діаграма 3.5. Словотворчі моделі термінів музейництва, утворені основоскладанням (композицією)

Терміни такого типу ілюструють здебільшого поєднання безсуфіксних іменникових основ з другими префіксованими дієслівними основами. Терміни-комполіти, утворені за такою моделлю, виражають спеціально обладнані приміщення для зберігання чогось. Так наприклад, термін *фондосховище* мотивується атрибутивним терміносполученням *сховище фондів*;

– словотворча модель **основа іменника + о/е + основа віддієслівного іменника із суфіксом -ець (N + о/е + V + Sf → N).** Дієслова, які співвідносні з основами композитних іменників – назв виконавців певної дії, вказують на розумову діяльність людини: *музеєзнавець* → *знавець музейної справи* та ін.;

– словотворча модель **основа іменника + о/е + основа віддієслівного іменника із нульовим суфіксом (N + о/е + V + Ø → V).** Ця модель превалює

для творення назв деяких процесів та властивостей у терміносистемі музейництва: *вазопис, іконопис, рукопис*, а також назв осіб за певним видом діяльності: *екскурсовод* та ін. Дієслівна основа **вод-** реалізує значення „пересуває, зміщує з місця в певному напрямку”. Для неї характерна досить висока сполучуваність з іменниковими основами, співвідносними із мовними одиницями – назвами людей чи груп людей. Основа **вод-** має, крім головного семантичного множника „роз/водити щось/когось”, ще й додатковий семантичний компонент „знатися на чомусь”.

При кореляції таких терміносполучень і композитів спостерігаємо зміну синтаксичної функції дієслова на іменникові функції. Для творення термінів-іменників безпосередньо від терміносполучень відбувається лише „склеювання” елементів терміносполучення в одну терміноодиницю з одночасним абстрагуванням значення дії. У такий спосіб композитний термін-іменник стає на лексичному рівні заміником дієслова, виразником значення дії, реалізованої терміносполученням. На синтаксичному рівні це значення виявляється в межах двох пов’язаних термінів через граматичні категорії дієслова, його синтаксичні функції. В композиті-іменнику дія абстрагована від цих характеристик засвідчує лише обмеження дії, яку виконують над певним об’єктом, указаним першою основою без характеристик її перебігу.

2. Сполучення: **прикметник + іменник**. До цього словотворчого типу належить словотворча модель: **основа прикметника + о + основа префіксального віддієслівного іменника із суфіксом -ищ(е) (Adj + о + преф. V + Sf → N)**. Терміни цього типу утворені поєднанням несуфіксованих іменникових основ з префіксованими дієслівними основами. Композитні утворення такого зразка об’єднані ознакою часового виміру: *давньосховище*.

3. Сполучення: **основа числівника + іменник**. Серед сучасних українських термінів музейної справи наявні терміноодиниці, утворені за моделлю **основа порядкового числівника + о + іменник (Z + о + N)**: *першоджерело*. Композити такого типу, які беруть початок від терміносполук, реалізованих як поєднання числівника й іменника, підкреслюють кількісне виявлення ознаки у вживанні числівникових основ.

Отже, як засвідчує зібраний і проаналізований матеріал, основокладання, або композиція, є продуктивним способом творення термінів музейної справи. Потрібно зазначити, що основокладання УТМ зумовлено особливостями музейної справи, розвитком наукових і практичних досліджень цієї галузі. Загалом у процесах номінації понять використання композитів сприяє структурній систематизації цієї терміносистеми, оскільки забезпечує використання однотипних засобів творення. Таким чином, спостереження за композитами в УТМ дозволяють зробити висновок, що вони мають різну словотворчу структуру й певні особливості використання.

***Творення термінолексики музейництва шляхом словоскладання
(юкстапозиції)***

Структурно наближеними до термінів-композитів, співвідносних із сурядним сполученням мовних одиниць, є терміни-юкстапозити, тобто номінації, утворені шляхом словоскладання. Деякі дослідники вважають терміни-юкстапозити терміносполученнями, інші – перехідним видом між терміносполученнями й складними термінами. Наприклад, Н. Клименко визначає юкстапозицію як основокладання кількох оформлених мовних одиниць, для яких характерне поєднання двох чи більше компонентів без сполучних голосних [101, с. 3]. А. Азарова вважає, що іменники-юкстапозити сформувалися внаслідок поєднання двох чи більше іменників, які становлять єдність взаємозумовлених значень, утілених в єдності форми семантично цілісної номінативної одиниці [1, с. 125–126]. А. Нелюба проаналізував наявні в лінгвістиці погляди на статус та місце мовних одиниць такої структури і дійшов висновку, що вони за основними ознаками ближчі до сполучень мовних одиниць, аніж до складних одиниць мови [194, с. 92].

Словоскладання відрізняється від основокладання більшою автономністю складових компонентів. Шляхом словоскладання поповнюється група іменників. Незалежно від того, з кількох мовних одиниць складаються юкстапозити, за змістом вони мають одне значення та є однією лексемою.

Терміни-юкстапозити становлять 4% (41 термін) від усіх однокомпонентних термінів музейної справи. Характерні для терміносистеми музейництва юкстапозити, які позначають назви спеціальностей, другий компонент яких конкретизує їхню діяльність, наприклад: *гід-екскурсовод*, *лектор-екскурсовод*, *преparator-таксидерміст*, *художник-експозиціонер* та ін. Наявні в музейництві й такі терміни-юкстапозити, компоненти яких вказують на: 1) тип приміщення: *галерея-музей*, *зал-епоха*, *зал-інтер'єр*, *зал-культура*, *музей-ансамбль*, *музей-заповідник*, *музей-кав'ярня*, *музей-майстерня*, *музей-палац*, *модель-камера*, *сайт-музей* та ін.; 2) часові особливості: *місто-музей* та ін.; 3) місце функціонування: *інтернет-експозиція* та ін.

Варто звернути увагу на те, яке значення навантаження мають складники юкстапозита. Наприклад, термін *оригінал-макет* означає оригінал рукопису для видання, набраний переважно на комп'ютері з точним відтворенням шпальти набору книги [Кл., с. 139], де перший компонент *оригінал* указує на основу відтворення, а компонент *макет* – на зразок, відтворений у зменшеному вигляді. Так само і юкстапозит *інтернет-експозиція*, в якому перший елемент свідчить про розміщення експозиції в глобальній мережі. Аналогічно *шафа-гардероб* – шафа для зберігання одягу. Як бачимо, конкретизатор може бути як у препозиції, так і в постпозиції щодо головного терміна.

Отже, юкстапозиція є одним із засобів формування української термінологіки музейної справи і представлена в терміносистемі музейництва незначною кількістю терміноодиниць. Утворення нових термінів за допомогою словоскладання призводить до значного кількісного зростання продуктивних терміноелементів у галузевій терміносистемі. Використання таких терміноодиниць заощаджує місце в писемному вжитку і зменшує зусилля мовця в процесі професійного спілкування.

3.1.2.1.3. Абревіація в системі сучасної української термінної номінації музейництва

Значне збільшення інформації в різних галузях науки, техніки й мистецтва викликало прагнення науковців до скорочення мовних засобів за допомогою

абревіації, яка належить до продуктивних способів творення номінативних одиниць. Дехто з дослідників вважає, що творення термінів унаслідок абревіації досить часто призводить до псування й перекручування мови, технічних помилок, але водночас було б неправильно його зовсім відкинути [159, с. 31].

У наукових працях існують різні тлумачення терміна *абревіатура*. Наприклад, Д. Ганич, І. Олійник вважають, що *абревіатура* (італ. *abbreviatura* – „скорочення” від лат. *abbrevio* – „скорочую”) – це скорочена складна мовна одиниця (іменник), утворена з початкових звуків, назв початкових літер чи початкових частин мовних одиниць, на основі яких твориться скорочення [42, с. 7]. Процес термінотворення, при якому одночасно вступають у дію механізми скорочення (усічення термінів до літери або складу) та об’єднання цих фрагментів у новій терміноодиниці, називають абревіацією [345, с. 46]. За словами Н. Клименко, *абревіатура* – похідна мовна одиниця, що виникає внаслідок абревіації. Утворюється складанням скорочених основ і буває здебільшого еквівалентною сполученню мовних одиниць, яке її мотивує [99, с. 7].

Як відомо, джерелом абревіатур є сполучення мовних одиниць, які позначають предмети, явища та поняття. Щоб абревіатурна одиниця була зрозуміла для тих, хто її використовує, потрібно, щоб кожен елемент абревіатури був мотивований відповідною мовною одиницею, що входить у початкове сполучення одиниць мови.

Виникнення абревіатур у терміносистемах можна пояснити прагненням до конденсації тексту, що зумовлене тенденцією до скорочення його обсягу без втрати значення. Водночас вони зберігають їхню інформативну насиченість, будучи цілком зрозумілими для фахівців певної галузі.

Однією з основних причин виникнення абревіатури є потреба в точності, мовленнєвій і графічній економії. Особливою рисою термінної абревіації є те, що її найчастіше використовують як паралельний варіант багатокomпонентних термінів, які, зазнаючи компресії, утворюють нові мовні одиниці, не змінюючи значення вихідного терміна [316, с. 51].

Абревіатури часто привертають увагу дослідників як особливий словотворчо-морфологічний клас мовних одиниць. Спроби структурного вивчення аббревіатур за формальними ознаками українські й іноземні вчені здійснювали неодноразово. Останнє підтверджено тим, що окремі автори (як іноземні, так і українські) дають різноманітні класифікації скорочень.

З. Потіха [224] виділяє три типи аббревіатур: 1) ініціальні; 2) складові; 3) змішані. В. Лопатін пропонує такі типи аббревіатур: 1) ініціального типу; 2) зі сполучення початкових частин мовних одиниць; 3) мішаного типу; 4) зі сполучення початкової частини мовної одиниці (мовних одиниць) із цілою мовною одиницею); 5) зі сполучення початкової частини мовної одиниці й непрямої форми відмінка іменника; 6) зі сполучення початку першої мовної одиниці з початком і кінцем (або тільки кінцем) другої [157, с. 42]. В. Лейчик [152] поділяє аббревіатури на: 1) літерні; 2) звукові; 3) складові; 4) комплексні.

Достатньо досліджене явище аббревіації в польській мові. Класифікацію аббревіатур пропонують в „Słowniku poprawnej polszczyzny” [352, с. 17]. Вона є спробою поглиблення класифікацій передвоєнного періоду польського мовознавства. У класифікації, запропонованій у цьому польському словнику, виділені такі типи аббревіатур: 1) аббревіатури буквені (literowe); 2) аббревіатури звукові (głoskowe); 3) аббревіатури групові та складові (grupowe i sylabowe), які можуть складатися як з окремих звукових комплексів скорочених мовних одиниць, так і з окремих (ініціальних чи фінальних) складів; 4) аббревіатури мішаного типу (mieszane). Вони можуть поєднувати попередні три типи в різних комбінаціях; 5) аббревіатури часткові чи уламкові (ułamkowe). Тут залишається тільки частина однієї з мовних одиниць, які складають певну сполуку.

Залежно від того, як згортаються сполучення в окремі мовні одиниці та як під час цього скорочуються їхні компоненти, українські вчені розрізняють різні структурні типи аббревіатур. Дев'ятиступеневу класифікацію аббревіатур розробив І. Білодід [284, с. 252]. До її складу входить п'ять типів складноскорочених мовних одиниць, літерні аббревіатури та звукові аббревіатури двох варіантів. Згідно з відомостями академічного „Словотвору сучасної

української літературної мови”, перше місце за активністю творення нових складних мовних одиниць належить композиції, друге – аббревіації, а третє – юкстапозиції [268, с. 366].

Відомою є класифікація аббревіатур української мови В. Горпинича [53], який виділяє такі типи: 1) ініціальні – поєднання в аббревіатури початкових звуків або літер; 2) уламкові – поєднання в аббревіатуру асемантичних частин мовної одиниці; 3) змішані – поєднання частин мовної одиниці з ініціальними звуками; 4) усічено-словесні – поєднання частин мовної одиниці з повноцінними мовними одиницями; 5) словоморфні – поєднання частин мовної одиниці з відмінковою формою; 6) комбіновані – поєднання початкової частини першої мовної одиниці з кінцем другої; 7) ініціально-цифрові.

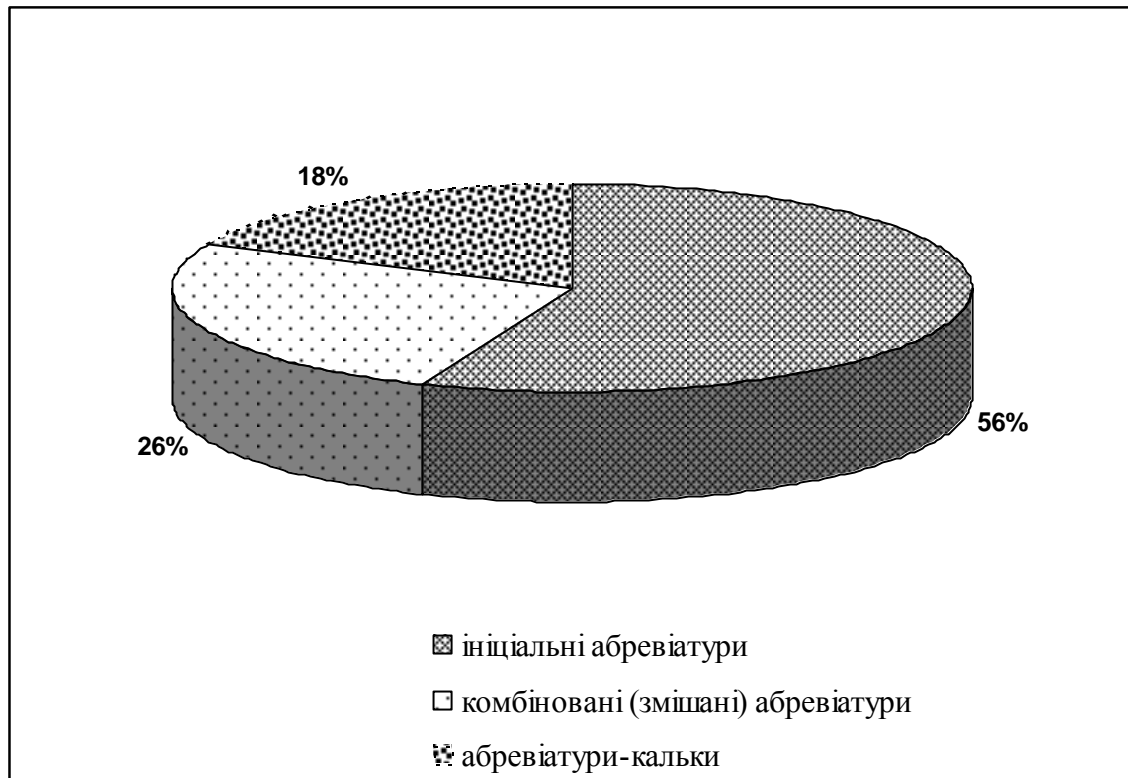
На противагу цій класифікації, О. Стишов розрізняє три основні групи аббревіатур: часткові (частковоскорочені, контрактури), ініціальні та комбіновані [278, с. 154].

Н. Клименко виділяє ініціальні, часткові й комбіновані аббревіатури, зазначаючи, що комбіновані аббревіатури (тобто аббревіатури з нескороченою останньою мовною одиницею) широко використовують для творення назв осіб. Пізніше дослідниця уточнила класифікацію аббревіатур і запропонувала такий перелік видів скорочених мовних одиниць: 1) літерні (ініціальні); 2) звукові; 3) складові; 4) мішані [99, с. 7].

Враховуючи різні класифікації науковців, здійснені на основі одиниць загальнолітературної мови, явище аббревіації є дуже поширеним явищем в термінології. У межах сучасної УТМ виокремлюємо такі структурні типи аббревіатур (див. діаграму 3.6):

1) аббревіатури ініціального типу, які залежно від способу творення й типу вимови поділяємо на:

а) буквені аббревіатури – утворюються складанням початкових букв твірних мовних одиниць: *КВ* ← *книга вступу*, *КВШ* ← *коефіцієнт відносної шкідливості*, *КН* ← *книга надходжень*, *МБП* ← *міжнародна біологічна програма*, *МГП* ← *міжнародна гідрологічна програма*, *МКБН* ← *міжнародний кодекс ботанічної номенклатури*, *МКЗН* ← *міжнародний кодекс зоологічної*

Діаграма 3.6. Структурні типи абревіатур в українській терміносистемі музейництва

номенклатури, МПГК ← міжнародна програма геологічної кореляції, МРМ ← Міжнародна рада музеїв, СЗП ← сонцезахисний пристрій та ін.;

б) звукові абревіатури – утворюються з початкових звуків терміноодиниць вихідного терміносполучення: МСОП ← міжнародна спілка охорони природи, ТЕП ← тематико-експозиційний план та ін.

Звукові ініціальні типи утворюються за наявності в складі абревіатури голосних звуків, коли таке скорочення легко вимовляти як окремий термін, що своїм звуковим складом наближається до звичайних мовних одиниць української мови, а інколи й збігається з ними, створюючи своєрідні омоніми.

Якщо ж абревіатуру важко вимовити як окрему мовну одиницю, застосовують літерну ініціальну абревіацію.

За кількістю скорочених компонентів абревіатури ініціального типу можна поділити на дво-, три-, й чотирикомпонентні. Двокомпонентні ініціальні абревіатури створюються за типом *іменник + іменник у Р. в.* із значенням видового поняття стосовно стрижневого суб'єктно-об'єктного іменника з

вказівкою на його структурно-функціональну особливість: *KB* (книга вступу), *КН* (книга надходжень).

Трикомпонентні аббревіатури ініціального різновиду творяться за такими типами:

1) прикметник + прикметник + іменник. Серед дериватів цього типу можна виділити такі структурні підтипи: а) твірною базою є два прикметники та іменник: *РТСЕ* (розширена тематико-експозиційна структура), *МГП* (міжнародна гідрологічна програма). Цей структурний тип характеризується тим, що другий прикметник виконує уточнювальну функцію, а приєднаний до нього ще один прикметник диференціює висловлювання за певними ознаками; б) твірною базою є складний прикметник, утворений основоскладанням прикметника з прикметником або іменника з прикметником за допомогою інтерфіксації, що є частиною іменникової терміносполуки: *СЗП* (сонцезахисний пристрій), *ТЕП* (тематико-експозиційний план);

2) прикметник + іменник + іменник у Р. в.: *МРМ* (Міжнародна рада музеїв), *ТСЕ* (тематична структура експозиції) та ін.

Чотирикомпонентні ініціальні аббревіатури музейництва утворюються за двома принципово різними типами: одночасним поєднанням чотирьох твірних мовних одиниць, за яким утворюються власне ініціальні аббревіатури, й поєднанням двох двокомпонентних ініціальних аббревіатур в одну. Власне ініціальні чотирикомпонентні аббревіатури української терміносистеми музейної справи творяться за типами, й семантично, й структурно подібними до трикомпонентних, відрізняючись лише кількісно, наприклад, **прикметник + іменник + прикметник (Р. в.) + іменник (Р. в.):** *МКБН* (міжнародний кодекс ботанічної номенклатури), *МКЗН* (міжнародний кодекс зоологічної номенклатури), *МППК* (міжнародна програма геологічної кореляції) та ін.

2) Комбіновані (змішані) аббревіатури утворені в результаті поєднання початкової частини однієї терміноодиниці й цілого терміна, тобто так звані **частковоскорочені аббревіатури**. Компоненти термінів такого типу можуть бути як питомі, так й іншомовного походження: *екомузей* ← *екологічний музей*, *експодизайн* ← *експозиційний дизайн*, *етномузей* ← *етнографічний музей*,

спецкнига ← *спеціальна книга*, *біопошкодження* ← *біологічне пошкодження* та ін.

Існує також в терміносистемі музейної справи й тип аббревіатур, зміст яких в українській мові перекладають, а саму аббревіатуру залишають мовою оригіналу. Це так звані аббревіатури-кальки. До них належать назви різноманітних міжнародних організацій або назви, що входять до міжнародних стандартів, однакових для всіх країн, наприклад: *ІКОМ (ICOM – International Council of Museums)* – *Міжнародна рада музеїв*, *WWF (World Wildlife Fond)* – *всесвітній фонд охорони дикої природи*, *ЮНЕСКО (UNESCO – United Nations Educational, Science, Cultural Organisation)* – *Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури*, *ЮНІСЕФ (UNICEF – United Nations International Children's Emergency Fund)* – *Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй* та ін.

Отже, аббревіація є активним інструментом творення термінних одиниць, що активно функціонують у сучасній українській терміносистемі музейної справи. Аббревіатури УТМ, за своїми структурними, семантичними, графічними особливостями, є різнорідними утвореннями, які виконують функції мовної економії й використовують їх для зручності, багаторазового вживання.

Таким чином, наявність у терміносистемі музейництва різноманітних типів аббревіатур пов'язана передусім з прагненням уникнути складних як для писемного, так і для усного мовлення термінів. Використання в музейництві аббревіації як способу термінотворення сприяє компактності, лаконічності, реалізації пошуків економних засобів найменування, подальшого руху мови до синтетизму як продуктивного напрямку науково-професійної підмови сучасних високорозвинених мов.

3.1.2.2. Неморфологічні способи творення термінів музейної справи

Серед неморфологічних способів творення терміноодиниць музейництва виділяємо лексико-семантичний та морфолого-синтаксичний способи. Лексико-семантичний спосіб має для мови науки виняткове значення, оскільки за його

допомогою виникають нові терміни шляхом семантичного переосмислення наявних у мові одиниць.

3.1.2.2.1. Творення термінів музейної справи лексико-семантичним і морфолого-синтаксичним способами

Одним із продуктивних способів термінотворення є лексико-семантичний (семантична деривація), що полягає в термінізації мовних одиниць загальноживаної лексики. Внаслідок термінізації відомі мовні одиниці або повністю втрачають зв'язок із своїм первинним значенням, набуваючи якісно нових значень, або зберігають із ним зв'язки. Семантична деривація є складним багатогранним процесом породження нових значень, який призводить до перебудови їхньої семантичної структури і впливає в цілому на всю лексико-семантичну систему мови.

Питання про семантичний спосіб творення мовних одиниць залишається предметом наукових дискусій. Згідно з твердженням В. Мартинова [170], семантичний спосіб творення мовних одиниць поширюється на всі види творення похідних й охоплює всю словотвірну систему мови. На це доречно зауважує І. Ковалик, що семантичні процеси справді мають місце в кожному явищі творення одиниць мови, але семантичний спосіб, на відміну від інших, базується лише на цій основі, тому і є підстави вважати його окремим способом [108, с. 32].

У термінології, як і в загальнолітературній мові, семантичний спосіб творення – це такий спосіб, при якому звукова оболонка твірної терміноодиниці залишається незмінною, але терміноодиниця набуває нового значення й стає похідною [53, с. 131].

Згідно з визначенням М. Плющ, лексико-семантичний спосіб термінотворення – це розщеплення багатозначної мовної одиниці й послідовне утворення омонімів. Дослідниця зазначає, що лексико-семантичним способом утворюються здебільшого терміни-іменники [218, с. 33–34].

Відповідно до співвідношення ознак спеціального та загальноживаного значень, виділяють такі різновиди лексико-семантичного способу: спеціалізація

значення загальноновживаної мовної одиниці (термінізація), використання термінів однієї галузі знань для позначення понять іншої (транстермінізація), зміна значення (вторинна номінація), що характеризується перенесенням значення за подібністю (метафоризація), перенесенням значення за суміжністю (метонімізація) [43, с. 100].

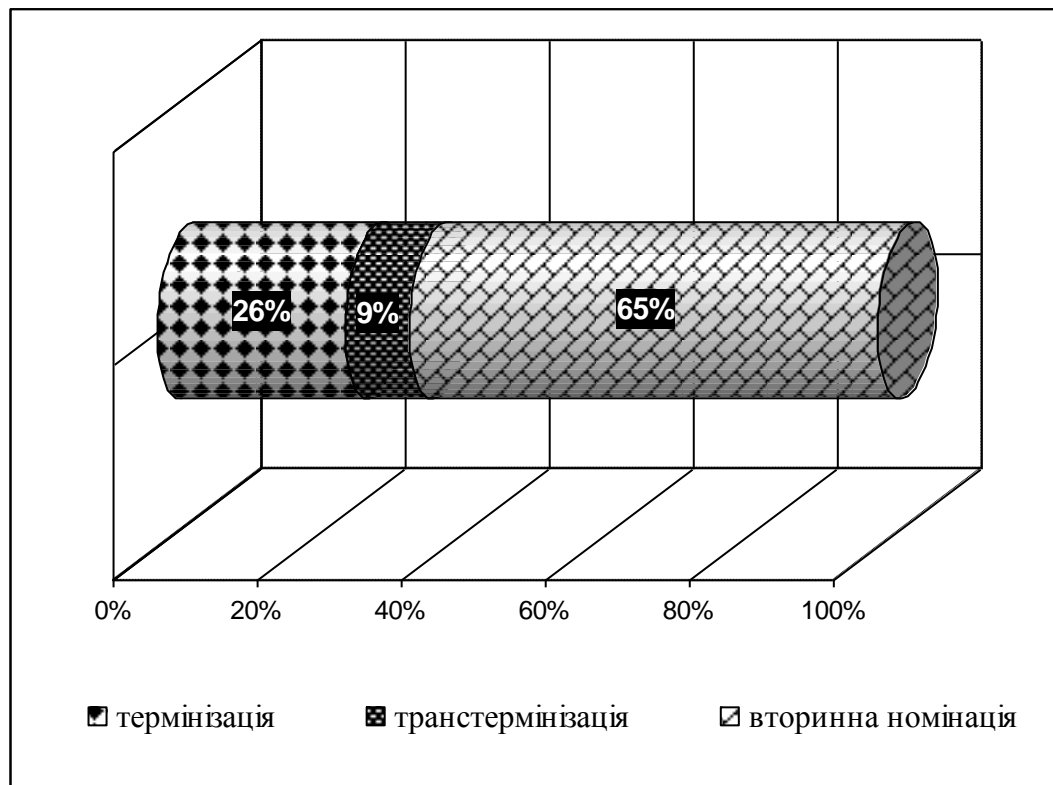
Спеціалізація значення загальноновживаної мовної одиниці (термінізація).

Звуження значення загальноновживаної мовної одиниці, або спеціалізація загальноновживаної лексики для позначення понять певної галузі знань, у термінології трактують по-різному. Одні дослідники розглядають звуження значення в терміносистемі як самостійний різновид лексико-семантичного способу термінотворення поряд з метафорою й метонімією [159, с. 38], інші уподібнюють до метафори й метонімії [77, с. 55–56].

Однак лінгвісти виявляють єдність поглядів щодо необхідної умови процесу термінізації – щоб мовна одиниця літературної мови стала терміном, треба, щоб відбулася спеціалізація номінативного значення. Такій загальноновживаній мовній одиниці потрібно створити новий лексико-семантичний варіант, пройти шлях переосмислення й переоформлення в мовній системі – отримати там своє місце, увійти в нові формальні відношення з іншими лексико-семантичними варіантами, тобто належати до сфери певного термінного поля.

Проте неправильно буде вважати спеціалізацію втратою мовною одиницею більш загального (широкого) значення та заміну його більш вузьким (спеціальним). Б. Головін заперечує таке розуміння процесу спеціалізації, оскільки, на його думку, нерідко поряд із термінним значенням існує й загальне, нетермінне [48, с. 97]. Його думку підтримує В. Прохорова [228]. За переконаннями дослідниці, всі основні диференційні ознаки двох понять однакові, але спеціальне поняття має в терміносистемі ще інші, основні ознаки, релевантні для цього поняття й відсутні в загальноновживаному понятті. Поділяючи думки науковців, звуження значення розуміємо як самостійний різновид лексико-семантичного способу творення термінів, який полягає в закріпленні за загальноновживаною мовною одиницею додаткового вузького

термінного значення, що обмежує його семантику й сприяє усуненню полісемії, характерної для загальноновживаних мовних одиниць. Будь-які зміни в лексичному значенні загальноновживаної одиниці фактично зумовлювали появу нової одиниці мови із спеціальним значенням, яке з'являлося на основі асоціацій творця семантичного неологізму. Специфіка цього способу полягає не у створенні нових, формально універсальних лексичних комплексів, що простежуємо під час творення мовних одиниць іншим способом – морфологічним, синтаксичним, а в тому, що значеннєва структура мовної одиниці зазнає модифікацій унаслідок якісних семантичних перетворень. Терміносистема музейництва має в своєму складі терміни, які утворилися шляхом звуження значення загальноновживаної мовної одиниці (див. діаграму 3.7). Наприклад, у загальнолітературній мові лексема *дарування* означає передавати що-небудь у власність як подарунок [СУМ, т. 2, с. 213]. Значення цього терміна в українському музейництві зазнало конкретизації: під *даруванням* розуміють безповоротну безоплатну передачу предметів музейного

Діаграма 3.7. Творення термінів музейництва різними видами лексико-семантичного способу

значення від дарувальника у власність музею [Мик., с. 28]. Аналогічно *датування* – ставлення дати на чому-небудь [СУМ, т. 2, с. 214] і *датування* – один із найважливіших елементів атрибуції музейного предмета, визначення часу його створення (виготовлення) чи побутування [Мик., с. 28]; *дублет* – другий екземпляр якого-небудь предмета; один із двох однакових предметів [СУМ, т. 2, с. 430] і *дублет* – музейний предмет, наявний у зібранні музею в декількох ідентичних примірниках [Мик., с. 31]; *етикетка* – ярличок на чому-небудь для визначення назви предмета, ціни та ін. [СУМ, т. 2, с. 490] і *етикетка* – знак, нанесений на експонат або прикріплений до нього із зазначенням на ньому анотації [Мик., с. 37]. Лексема *погашення* в загальнолітературній мові з-поміж інших значень має таке: дія за значенням *погасити* – робити таким, що немає сили, значення [СУМ, т. 6, с. 706]. Очевидно, спеціальне, термінне значення розвинулося внаслідок звуження значення. У терміносистемі музейної справи термін *погашення* означає умовний знак на старому обліковому позначенні чи на документі, який свідчить про його недійсність [Мик., с. 90]. Так само й *подіум* – підвищення або підставка для чого-небудь [СУМ, т. 6, с. 749] і *подіум* – підвищення різної форми для відкритого експонування об'ємних предметів, яке створює умовну межу між експозицією та простором для відвідувачів [Мик., с. 90], *реєстрування* – дія за значенням *реєструвати* – вносити кого-, що-небудь у список, книгу для запису документів, майна тощо з метою обліку або надання йому законної чинності [СУМ, т. 8, с. 485] і *реєстрування* – надання постійного номера надходження для ідентифікації пам'ятки та занотовування цього номера відповідно до системи [Мик., с. 98]; *реліквія* – річ, яку особливо шанують і зберігають як пам'ять про минуле [СУМ, т. 8, с. 499] і *реліквія* – тип музейних предметів, що мають високу експресивність й особливу цінність як пам'ятка про історично важливу подію, унікальне природне явище або природний об'єкт, з яким цей предмет пов'язаний [Мик., с. 99] та ін.

Використання термінів однієї галузі знань для позначення понять іншої (транстермінізація). Розвиток семантики термінів музейництва не обмежується звуженням їхнього значення. Поряд із термінізацією в

терміносистемі музейної справи активно відбувається розширення функціональних можливостей терміна, зокрема перехід до іншої терміносистеми. В українському термінознавстві такий процес позначають терміном *ретермінізація*. Однак деякі науковці, зокрема А. Грицьків [57], Я. Житін [76] вважають, що доцільно використовувати термін *транстермінізація*, тобто одночасне вживання звукової оболонки одного терміна в декількох наукових дискурсах, унаслідок міграції терміноодиниці з однієї фахової мови до іншої.

Я. Житін виділяє два різновиди міжгалузевих термінів: *метатерміни*, або *загальнонаукові терміни*, які використовують у професійному спілкуванні фахівців усіх галузей з метою узагальнення й тлумачення спостережуваних явищ дійсності, й *транстерміни*, багатозначні лексеми, що з огляду на можливість називати декілька наукових понять водночас функціонують у різних терміносистемах [76, с. 5]. Наприклад, терміноодиниця *експозиція* функціонує в музейництві зі значенням „частина музейного зібрання, виставлена для огляду, яка є, по-перше, результатом наукового опрацювання теми експозиції з урахуванням музейних матеріалів, а по-друге – специфічним твором, у якому різними засобами створюється експозиційний образ певної тематики” [Мик., с. 67]; в географії цей термін позначає „орієнтування схилів гір, балок, ярів та інших форм рельєфу відносно сторін світу та лінії горизонту, а також відносно переважаючих повітряних течій” [Кл., с. 62]. Термін *щит* модифікується в геології (велика ділянка земної кори, на якій докембрійські кристалічні гірські породи виходять на денну поверхню), у зоології (частина покриву в трилобітів і деяких членистоногих). Семантика терміна *щит* у музейництві стосується елемента експозиційного обладнання [Кл., с. 229] та ін.

Подібним типом терміноодиниць є загальнонаукові терміни, або *метатерміни*. На відміну від транстермінів, метатерміни одночасно вживають у декількох терміносистемах із однаковим значенням. У терміносистемі музейництва термінів такого типу не виявлено.

Згідно з поглядами термінологів [281], в кожній конкретній галузі загальнонауковий термін спеціалізується своєрідно, перетворюючись на омонім до терміна іншої дисципліни.

Вторинна номінація як спосіб творення українських термінів музейництва. Збагачення мови терміноодинацями здійснюється шляхом *вторинної номінації*, що базується на метафорному та метонімному переосмисленні вже наявних у мові одиниць [322, с. 54]. Семантична еволюція такого роду полягає в тому, що первинна, засвідчена літературними джерелами мовна одиниця з побутовим значенням шляхом спеціалізації переходить у термінну систему з новим значенням. Унаслідок творення термінів способом вторинної номінації відбувається не просто збагачення термінолексем новим семантичним відтінком, а й „навантаження цілком новим лексичним значенням” [108, с. 50], якого до цього часу ця термінолексема не мала. Мовна одиниця, яка стала основою для виникнення нового терміна, продовжує функціонувати в своєму попередньому значенні.

Процес вторинної номінації, активно забезпечуючи розвиток словникового складу української літературної мови, зокрема її музейної галузі стимулює появу нових терміноодинаць за допомогою використання семантичних можливостей термінних одиниць, тобто завдяки переосмисленню значень уже відомих одиниць, що поповнюють склад семантичних інновацій (див. діаграму 3.7). За визначенням О. Тараненко, вторинна номінація – це процес „надання об’єктові ще однієї назви: з іншою мотивованістю і з певною спеціальною метою або як трансформацію попередньої назви об’єкта” [287, с. 418].

Основними компонентами формування змісту вторинних найменувань є метафора й метонімія. Особливості вторинних найменувань в українській лінгвістиці розглядали Л. Алексієнко, О. Вербицька, О. Тараненко, І. Кочан та ін.; в іноземній лінгвістиці М. Блек, В. Гак, М. Джонсон, Дж. Лакофф, В. Телія та ін.

Роль метафорної номінації у формуванні термінолексики музейної справи. Однією з особливостей УТМ є те, що вона постійно збагачується внаслідок метафорного переосмислення одного із значень семантичної структури мовної

одиниці. Із пошуками назви для нового поняття музейної справи пов'язане широке застосування метафор, що з'явилися на основі асоціацій (подібності), аналогій тощо. Проникнення метафори не тільки в терміносистему, а й в інші галузі функціонування мови трактують у сучасних теоріях не як відхилення від норми, а як закономірне та природне явище загалом [43, с. 98].

Перейшовши до категорії термінів, загальноновживані мовні одиниці набули якісно нового значення, їм стали притаманні інші семантико-прагматичні зв'язки, відсутність образності й емоційності, послідовна семантична мотивованість тощо.

Серед сучасних українських термінів музейництва маємо низку терміноодиниць, що функціонують у побуті, але у спеціальному вжитку набули нових значень, віддалених від побутових. До них належать назви:

а) предметів побуту чи їхніх частин: *лопатка* (зменшене до *лопата* – знаряддя з довгим держакон і широким плоским кінцем, яке застосовують для згрібання, перекидання або насипання чого-небудь [СУМ, т. 4, с. 545] / плоский вертикальний виступ на стіні типу пілястри, без бази і капітелі) [Овч., с. 357];

б) будівель: *салон* (1) парадний зал або простора кімната для приймання гостей; вітальня; 2) комфортабельно умебльоване спільне приміщення для пасажирів на пароплаві, в поїзді та ін.; 3) внутрішня частина автобуса, тролейбуса тощо, признач. для пасажирів [СУМ., т. 9, с. 20] / назва постійно діючих виставок художніх творів, призначених для продажу) [Овч., с. 124]; *кабінет* (1) кімната в будинку чи квартирі для занять, ділових розмов тощо; 2) спеціально обладнане приміщення в науково-дослідних, навчальних та ін. закладах і установах для пропаганди певних знань, занять тощо; 3) спеціально обладнане лікарське приміщення [СУМ, т. 4, с. 64] / різновид музейних меблів – шафа з багатьма висувними шухлядами та дверцятами, встановленими на високому підстеллі) [Овч., с. 71];

в) засобів пересування: *кабриолет* (легкий однокінний двоколісний візок з одним сидінням і без козлів [СУМ, т. 4, с. 65] / назва невеличкого легкого крісла з підлокітниками та округлою спинкою) [Овч., с. 72];

г) **власних назв людей** (переносні значення ґрунтуються на переході власного імені в загальне): *галка* (від Галина – жіноче ім'я / емблема-птаха, що міститься над трьома коронами на історичному гербі Русі Галицької із центром у місті Галич) [Овч., с. 302]; *катеринка* (від Катерина – жіноче ім'я / музейний механічний духовий інструмент – рід великого переносного органа безклавішного механізму) [Овч., с. 147]; *софа* (від Софія – жіноче ім'я / широкий низький диван) [Овч., с. 86];

д) **тварин:** *баранець* (зменшене до *баран* – дика травоядна тварина з довгою шерстю і вигнутими рогами, що живе у відкритій гірській місцевості [СУМ, т. 1, с. 103] / різновид українського декоративного музейного посуду) [Овч., с. 28]; *лев* (великий хижий звір родини котячих з короткою жовтою шерстю і довгою пишною гривовою у самців [СУМ, т. 4, с. 458] / стилізований елемент, що використовується для прикрас меблевих ніжок та опор) [Овч., с. 87];

е) **процесів та дій:** *відтворення* (дія та її результат за значенням *відтворити* – від *відтворювати* – створювати, виробляти знову те саме; повторювати [СУМ, т. 1, с. 647] / музейний предмет, створений для того, щоб замінити оригінал з метою передати його вигляд, основні характеристики, а також іншу інформацію про нього) [Мик., с. 22]; *розчленування* (дія за значенням *розчленувати, розчленовувати* – розділяти що-небудь суцільне, єдине на окремі частини [СУМ, т. 8, с. 863] / елементи меблевих виробів, створені за законами архітектури; виділені за допомогою виступів та поглиблень, вони підкреслюють конструкцію) [Овч., с. 122–123]; *імітація* (дія за значенням *імітувати* – точно наслідувати кого-небудь; відтворювати що-небудь [СУМ, т. 4, с. 19] / узагальнена копія музейного предмета, у якій відтворено лише зовнішній вигляд) [Мик., с. 43] та ін.

Як підтверджує дослідження, метафорне термінотворення є закономірним й природним мовним явищем, завдяки якому створюються повноцінні мотивовані терміни, що поєднують наукові поняття, висловлені цими термінами, із реальним життєвим досвідом. Метафоризація як джерело збагачення літературної мови має важливе значення і в утворенні одиниць, що

мають специфічну сферу вживання, зокрема в терміносистемах, однією з яких є термінна система музейництва.

Роль метонімної номінації у формуванні термінологіки музейництва.

Поширеним видом семантичного деривата в утворенні термінів музейництва української мови є метонімні перенесення. Н. Цісар стверджує, що метонімне зіставлення предметів відбувається за ознакою суміжності, тобто їхньої приналежності до одного кола явищ, до понять одного порядку, пов'язаних просторовими, часовими, причинно-наслідковими та іншими відношеннями [321, с. 54].

Суттєва відмінність між метафорою й метонімією полягає в тому, що метафора ґрунтується на вживанні мовної одиниці, яке позначає якийсь предмет для номінації іншого предмета на основі аналогії (за формою, функціями чи обома ознаками одночасно), а метонімія – це вилучення будь-якої властивості з уже відображеної в мові дійсності на підставі її суміжності з властивістю нового позначуваного та вибір йому імені, що відображає у своїй семантиці цю суміжність. Якщо метафора є результатом глибокого внутрішнього семантичного перетворення мовної одиниці, яке супроводжується виокремленням ознаки, на якій базується метафора, то метонімія утворюється на основі зв'язків простішого типу – асоціації за суміжністю, її утворення не зачіпає глибинної сутності вихідного, номінативного значення мовної одиниці.

Визначаючи категорійний статус метонімії, Л. Приблуда визначає її специфічні ознаки. До них належать передусім закономірність, універсальність і регулярність. Науковець відзначає, що метонімні процеси відображають певні моделі пізнання світу, й тому є більш регулярними [226, с. 140].

Як підтверджує матеріал терміносистеми музейної справи, метонімні транспозиції можуть відбуватися в таких напрямках:

предмет – установа: *планетарій* – „пристрій, за допомогою якого можна спроектувати світлові точки на склепіння для демонстрації зірок та планет” / „будівля, що має такий проєктор” [Мик., с. 89]; *гербарій* – „музейна колекція спеціально зібраних, засушених і змонтованих на аркушах паперу рослин,

призначена для наукового опрацювання” / „установа, що зберігає колекції засушених рослин і проводить наукове оброблення їх” [Кл., с. 40] та ін.;

предмет – сукупність предметів: *легенда* – „документ, що містить усі відомості про походження музейних предметів” / „сукупність усіх написів на монеті або медалі” [Мик., с. 57] та ін.;

галузь знання – сукупність предметів: *музеографія* – „розділ музеєзнавства, завданням якого є опис музеїв, а також пам’яток, що в них зберігаються” / „корпус видань музею і про музей, які описують музей, його діяльність і музейні фонди” [Мик., с. 73] та ін.;

галузь знання – сукупність найменувань: *термінологія* – „розділ лексики, що охоплює терміни різних галузей знань” / „сукупність термінів якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва або всіх термінів даної мови” [Кл., с. 198] та ін.;

галузь знання – властивість: *геральдика* – „спеціальна історична дисципліна, що вивчає герби та їхню історію” / „мистецтво складати, описувати та пояснювати герби” [Мик., с. 25] та ін.;

властивість – предмет: *поліхромія* – „багатоколірність (не менше двох кольорів)” / „твори декоративно-прикладного мистецтва, скульптури та архітектури, виконані у кольорових тональностях” [Овч., с. 115] та ін.;

властивість – сукупність властивостей: *інформативність* – „одна із загальних властивостей музейного предмета (інформаційний потенціал); його здатність бути джерелом інформації” / „вся сукупність відомостей про музейний предмет і середовище його існування” [Кл., с. 79];

дія – предмет: *атестація* – „визначення кваліфікації, характеристика фахових знань, ділових та інших якостей службовця” / „офіційний документ, що містить цю характеристику, для присвоєння працівникові звання, рангу тощо” [Овч., с. 5] та ін.

Як бачимо, метонімія є одним зі способів вторинної номінації, яка формується на основі суміжності явищ, предметів. Метонімія є більш зручним способом, ніж метафора, оскільки побудована на просторових, причинових та часових зв’язках.

Отже, внаслідок творення термінів музейництва зміною значення мовних одиниць загальноживаного шару лексики в їхньому семантичному розвитку з'являються закономірності, спільні для різних мов, наприклад, звуження та розширення семантики, перенесення назв за різноманітними асоціаціями, зміна обсягу поняття. Термінне значення, що виникло внаслідок метафоризації чи метонімізації, та основне значення мовної одиниці можуть співіснувати в мові. Омонімія, що виникла в результаті метафорного переосмислення мовних одиниць, не є недоліком, оскільки сфери вживання термінного й основного значень є далекими один від одного.

Для творення українських термінів музейництва значно рідше використовують **морфолого-синтаксичний спосіб (конверсію)**, тобто утворення нової частини мови без зміни морфемного складу. Згідно з поглядами І. Ковалика, морфолого-синтаксичний спосіб творення мовних одиниць особливий тим, що в ньому шляхом спеціального переосмислення певної мовної одиниці відбувається її перехід з одного розряду одиниць мови в інший, тобто перехід мовної одиниці з розряду однієї частини мови в іншу [108, с. 20].

У терміносистемі музейної справи в поодиноких випадках натрапляємо на такий словотворчий спосіб, який реалізується тільки переходом прикметників в іменники, тобто субстантивацією. Слід зауважити, що субстантиви порівняно із твірними прикметниками не зазнають якихось змін у структурі. Але, як слушно відзначив В. Горпинич, для конверсії лише початкова форма структури твірного й похідного збігається повністю, а всі інші парадигматичні форми розрізняються, виражаючи тим самим нове лексичне й граматичне значення похідної терміноодиниці [54, с. 124].

Переходячи до складу термінів-іменників, терміни-прикметники втрачають своє значення та набувають предметності, що є семантичною основою іменників. Разом із семантикою іменника субстантивовані прикметники набувають його граматичних ознак і виконують його синтаксичні функції. До цієї номенклатури належать найменування на позначення осіб, пов'язаних із музейництвом (*вчений, зодчий*), інформаційних матеріалів (*довідна*) та ін.

3.1.3. Термінні запозичення в галузі музейництва

Основою будь-якої національної терміносистеми є питома термінолексика, створена на власному мовному ґрунті. Однак, якою багатою не була б природна мова, під час творення термінів вона не може обійтися власними ресурсами, тому терміносистеми багатьох галузей знань послуговуються лексичними й словотворчими засобами високорозвинених літературних мов [259, с. 6]. Запозичення в терміносистемі розглядаємо як об'єктивний чинник її розвитку. Вони є одним із способів поповнення словникового складу будь-якої мови протягом усієї історії її існування. Наявність іншомовних термінів не є ознакою слабкості мови, а вказує на її самобутність та високий рівень розвитку. Українська мова не просто запозичує іншомовну одиницю, а адаптує й застосовує її як власну, пристосовуючи до своїх літературних норм [221 с. 51–52].

Термінні запозичення є результатом багатосторонніх контактів у різноманітних галузях спеціальної діяльності людини. Сучасна термінологія є тим мовним прошарком, що найяскравіше відображає особливості взаємодії різних мовних систем і різних мовних рівнів [323, с. 193].

У лінгвістичній літературі маємо різні найменування іншомовних терміноодиниць, що входять до лексичного складу певної мови: *іншомовні вкраплення, запозичення, іноземні мовні одиниці, варваризми, інтернаціоналізми, міжнародні лексеми* тощо. Найуживанішим серед них є спеціальна одиниця *запозичення* – „термін чи терміносполука, уведена до певної мови з іншої мови” [254, с. 158], яким ми і послуговуємося в роботі.

Доцільність використання іншомовної термінолексики може бути зумовлена цілою низкою причин, серед яких виділяють як екстралінгвальні (позамовні), так і внутрішньолінгвальні (власне мовні). До позамовних причин дослідники зараховують: зростання інтернаціональних особливостей науки та глобалізація світового інформаційного простору; потреба в назві нового поняття, відсутнього в певній галузі знань, запозичення терміна разом із поняттям; культурний взаємовплив та взаємообмін між країнами; авторитетність мови-джерела; соціально-психологічні причини: престижність

іншомовного терміна порівняно з власне українським або засвоєним раніше. Іноді називають навіть „мовну моду” [297, с. 59]. Власне мовними причинами запозичень є відсутність у рідній мові еквівалентного терміна для нового предмета, явища чи поняття; тенденція до використання одного запозиченого терміна замість звороту в українській мові, прагнення до підвищення його чіткості, яка виявляється у вилученні омонімії чи полісемії в запозиченій мові.

Вагомість процесу запозичення іншомовної термінологіки в українську терміносистему привернула велику увагу до нього з боку багатьох дослідників. Питання функціонування іншомовних термінів у галузевих терміносистемах та питання їхнього запозичення й упорядкування стали об'єктом уваги Л. Симоненко, С. Соколової, М. Годованої [258], Я. Голдованського [47], А. Д'якова, Т. Кияка, З. Куделько [60], І. Процик [229], І. Кочан [123], Р. Микульчика [179] та інших.

Більшість сучасних термінологів вважають запозичення термінів невідворотним процесом. Б. Прокопович і Л. Яремчук дотримуються думки: „Інтернаціональні терміни цілком природно приживаються в нашій мові й не тільки збіднюють її, а, навпаки, дозволяють їй легше вписуватися у світовий науковий простір” [227, с. 237]. Л. Малевич стверджує, що запозичення іншомовних термінних одиниць є важливим засобом поповнення термінофонду, сприяє його міжнародній поняттєвій уніфікації й унормуванню [166, с. 60]. Згідно з поглядами І. Кочан, міжнародна термінологіка не порушує структури мови, а забезпечує контакти з іншими мовами світу й указує на високий рівень розвитку термінології [124, с. 17].

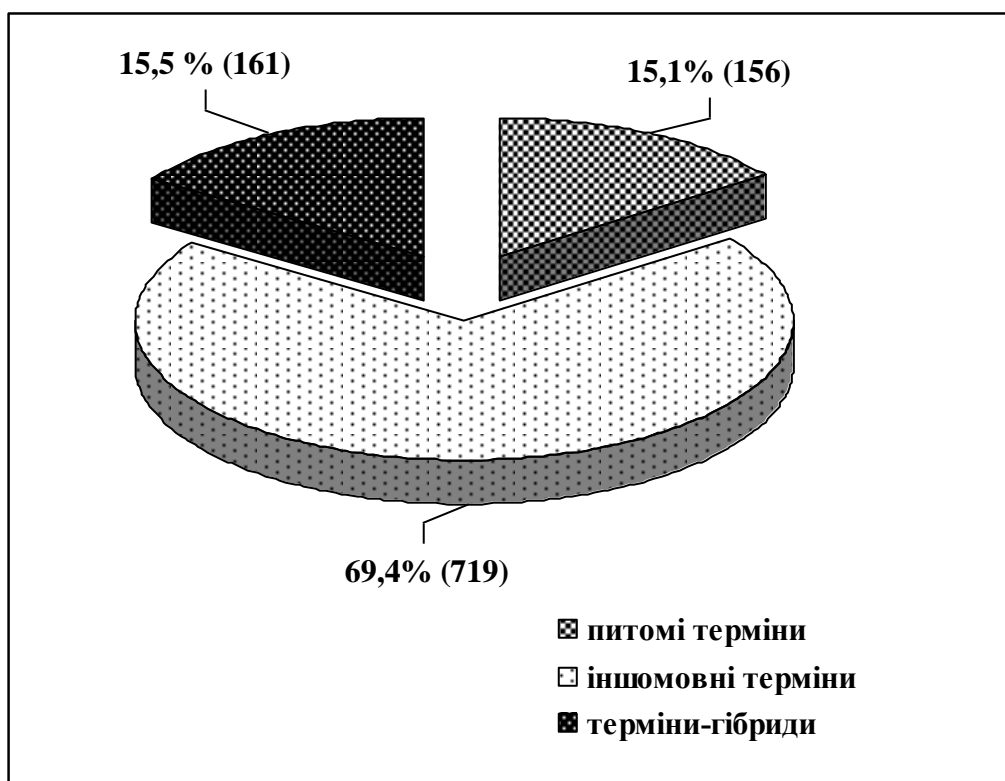
Незважаючи на позитивну роль запозичень у термінології, досить часто необдумане їхнє введення в терміносистему призводить не до збагачення, а до перевантаження останньої. Запозичені терміни потрібно вводити в українську терміносистему лише за відсутності питомого відповідника, ретельно добираючи кожен термін. Як вважає О. Іващишин, запозичення виправдані й корисні тоді, коли їх не можна замінити термінами рідної мови, й коли вони вже ввійшли в її словниковий запас, а також такі, які мають лише неповні синоніми в певній мові й вносять у поняття, яке передають, особливий

уточнювальний відтінок [83, с. 115]. Схиляємося до думки Т. Кияка, який стверджує, що під час паралельного використання запозиченого й українського термінів краще обирати останній. Не варто шукати іншомовного терміна, якщо в рідній мові вже функціонує звична та вмотивована лексична терміноодинаця [97, с. 232].

УТМ як з генетичного погляду, так і з погляду семантики та її структури відзначається неоднорідністю, що залежить від багатоджерельності походження. На сучасному синхронному зрізі за мовою походження виділяємо такі типи термінів музейної справи, які охоплюють як однокореневі терміни, так і терміни-композиції:

- 1) питомі номінації, кількість яких становить 15,1% (156 термінів);
- 2) іншомовні запозичення, яких нараховуємо 69,4% (719 термінів);
- 3) термінні одиниці змішаного типу, або терміни-гібриди (15,5% (161 термін)) (див. діаграму 3.8).

До **питомих українських номінацій** зараховуємо термінні одиниці, які ввійшли до складу терміносистеми музейництва в різні періоди її становлення й

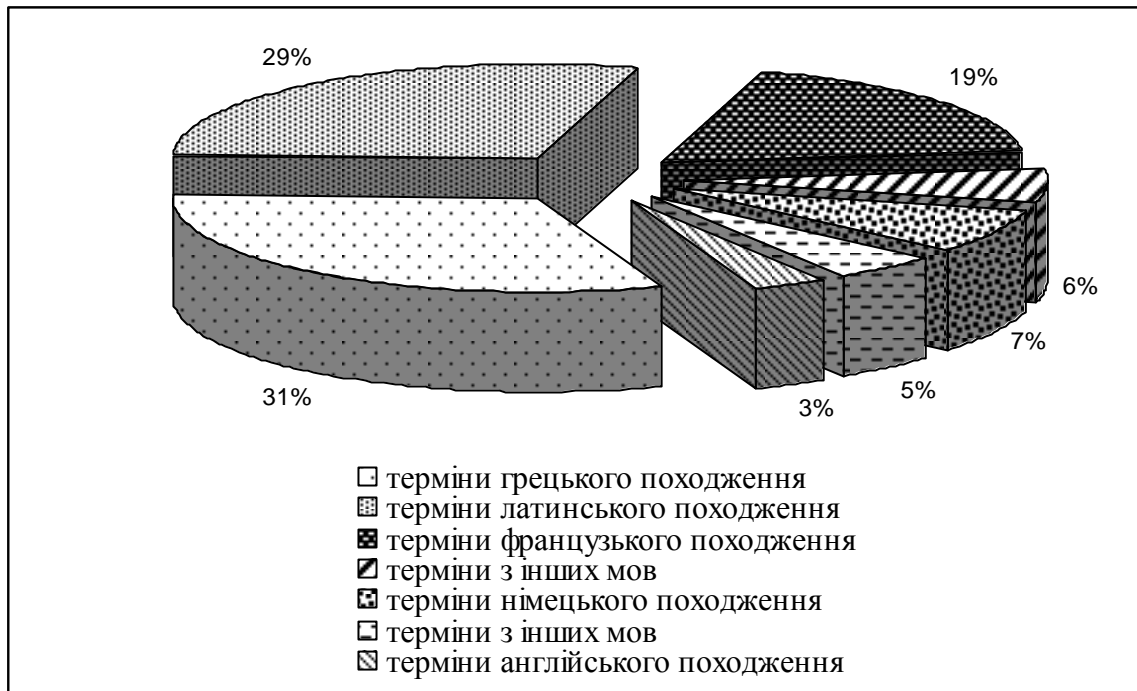
Діаграма 3.8. Кількісне співвідношення термінів музейництва за мовою походження

створені на основі власне українських термінолексем або за допомогою дуже давніх запозичень з інших мов, які сягають корінням індоєвропейської та спільнослов'янської доби й сприймаються сьогодні як питомі українські терміни, наприклад: *виставка* [ЕСУМ, т. 5, с. 389–390], *вказівник* [ЕСУМ, т. 2, с. 340–341], *давньосховище* [ЕСУМ, т. 2, с. 9], *зберігач* [ЕСУМ, т. 1, с. 171], *опудало* [ЕСУМ, т. 4, с. 205], *острівець* [ЕСУМ, т. 4, с. 227], *пам'ятка* [ЕСУМ, т. 4, с. 272], *підробка* [ЕСУМ, т. 5, с. 99], *підставка* [ЕСУМ, т. 5, с. 390], *показчик* [ЕСУМ, т. 2, с. 341], *путівник* [ЕСУМ, т. 2, с. 642], *розставляння* [ЕСУМ, т. 5, с. 390], *тримач* [ЕСУМ, т. 5, с. 638] та ін. Таких номінацій в українській терміносистемі музейної справи налічуємо 15,1%, тобто 156 термінів.

Згідно з твердженням Т. Дячук, однією з причин такої незначної кількості термінів українського походження є тривалий період функціонування української мови як недержавної, який негативно вплинув на стан її терміносистем, зокрема й музейництва [71, с. 295].

Тезаурус сучасної української музейної справи містить чимало **запозичень** з різних мов, що становить 69,4%, тобто 719 термінів від загальної кількості (див. діаграму 3.9). Найвиразніше проявляється вплив неслов'янських, передусім класичних мов, здебільшого грецької та латинської. Терміни музейництва, що запозичені українською мовою з класичних мов, є переважно **інтернаціоналізмами**. Т. Секунда свого часу зазначав, що інтернаціональними термінами можна і слід вважати терміноодиниці, що їх уживають з тим самим значенням у більшості європейських мов [252, с. 15]. Інтернаціоналізація терміносистеми є одним із вагомих шляхів її самобутнього розвитку. Як стверджує В. Акуленко, інтернаціональне не протистоїть національному, а втілюється в ньому [2, с. 42].

Поглядів Т. Секунди дотримується Т. Кияк [95]. Науковець стверджує, що інтернаціоналізмом терміноодиниця стає у тому випадку, коли повністю або частково збігається у своїй зовнішній та внутрішній формах принаймні у трьох неспоріднених мовах.

Діаграма 3.9. Співвідношення різномовних запозичень в українській терміносистемі музейної справи

Дехто з науковців дотримується думки, що будь-який елемент можна називати інтернаціональним лише тоді, коли його використовують не менше ніж у трьох неспоріднених мовах і здебільшого має греко-латинську основу [15, с. 151]. Давні запозичення з грецької та латинської мов за декілька століть свого функціонування в терміносистемі музейництва міцно утвердилися й зараз становлять її невід'ємну частину [142, с. 98–99].

Згідно з нашими підрахунками, в УТМ кількісно переважають терміни **грецького походження** (188 термінів): *гліпготека* (грец. γλυπτς – вирізьблений і θήκη – сховище) [СІС, Морозов, с. 183], *діорама* (грец. διά – через, і ὄραμα – вид, видовище) [СІС, Морозов, с. 179], *епіграфіка* (грец. ἐπιγραφή – надписую) [264, с. 426] далі скорочено: СІС, автор, сторінка), *каталог* (грец. κατάλογος – список) [СІС, Пустовіт, с. 512], *кратер* (грец. κρατήρ – чаша) [СІС, Пустовіт, с. 563], *митра* (грец. μίτρα – східний капелюх) [СІС, Мельничук, с. 91], *музографія* (грец. μουσεῖον – дім Муз і γράφω – пишу) [СІС, Мельничук, с. 451], *нумізмати́ка* (грец. νόμισμα (νόμισματος) – монета) [СІС, Морозов, с. 395], *палеографія* (грец. παλαιός – давній, старовинний і γράφω – пишу) [СІС, Пустовіт, с. 704], *панорама* (грец. πᾶν – все і ὄραμα – вид, видовище) [СІС,

Морозов, с. 417], *папірологія* (грец. *πάπυρος* – папірус і *λόγος* – слово) [СІС, Мельничук, с. 493], *пінакотека* (грец. *πινακοθήκη*, від *πίναξ* – картина і *θήκη* – сховище) [СІС, Морозов, с. 439], *тезаурус* (грец. *θησαυρός* – скарб) [СІС, Морозов, с. 565] та ін.

Латинських запозичень на позначення понять галузі музейництва в українській мові менше, ніж грецьких (176 термінів): *аквізиція* (лат. *acquisito* – здобуваю, досягаю) [СІС, Морозов, с. 19], *антикварій* (лат. *antiquarius*, від *antiquus* – старовинний) [СІС, Морозов, с. 43], *артефакт* (лат. *artefactum* – штучно зроблене) [СІС, Морозов, с. 56], *депозит* (лат. *depositum* – річ, віддана на схов) [СІС, Морозов, с. 161], *дублікат* (лат. *duplicatus* – подвоєний) [СІС, Морозов, с. 183], *експлікація* (лат. *explicatio*, від *explico* – пояснюю, розгортаю) [СІС, Морозов, с. 191], *експозиція* (лат. *expositio* – виклад, опис) [СІС, Морозов, с. 191], *експонат* (лат. *expono* – виставляю на показ) [СІС, Пустовіт, с. 409], *колекція* (лат. *collectio* – збирання) [СІС, Пустовіт, с. 535], *оригінал* (лат. *originalis* – первісний) [СІС, Морозов, с. 408], *реліквія* (лат. *reliquia* – залишки) [СІС, Морозов, с. 493], *реставратор* (лат. *restauro* – відновлюю) [СІС, Пустовіт, с. 801], *реставрація* (лат. *restauratio* – відновлення) [СІС, Морозов, с. 498], *фальсифікат* (лат. *falsificatum* – підроблене) [СІС, Морозов, с. 603] та ін.

Серед термінів **французького походження** фіксуємо такі (113 термінів): *анкета* (франц. *enquête* – розслідування, дослідження) [СІС, Морозов, с. 41], *бакара* (франц. *baccarat* – від назви французького міста Баккари) [СІС, Пустовіт, с. 143], *вальвація* (франц. *evaluation* – оцінка) [СІС, Пустовіт, с. 200], *вернісаж* (франц. *vernissage* – лакування) [СІС, Морозов, с. 105], *вітраж* (франц. *vitrage* – вставляння шиб) [СІС, Мельничук, с. 130], *дератизація* (франц. *dératisation*, від *rat* – знищення шкідливих гризунів) [СІС, Мельничук, с. 201], *дублет* (франц. *doublet*, з *double* – подвійний) [СІС, Морозов, с. 183], *планшет* (франц. *planchette* – дощечка) [СІС, Морозов, с. 443], *турнікет* (франц. *tournequet*, від *tourner* – вертати, обертати) [СІС, Морозов, с. 594] та ін.

Німецька мова стала джерелом для творення таких термінів (45 терміноодиниць): *абрис* (нім. *abriß* – план, кресленик) [СІС, Мельничук, с. 9], *кунсткамера* (нім. *kunstammer* – кабінет рідкісних речей) [СІС, Морозов,

с. 309], *стелаж* (нім. *stellage*, від *stellen* – ставити) [СІС, Морозов, с. 545], *шліф* (нім. *schleifen* – точити, шліфувати) [СІС, Мельничук, с. 750], *штандорти* (нім. *standort* – місце розташування) [СІС, Мельничук, с. 753] та ін.

Низку термінів музейництва запозичено з **італійської мови** (26 термінів): *бутафорія* (італ. *buttafuori* – викидай геть) [СІС, Пустовіт, с. 194], *графіті* (італ. *graffiti* – віддрюпані) [СІС, Мельничук, с. 184], *фреска* (італ. *fresco* – свіжий) [СІС, Мельничук, с. 724] та ін.

Корпус запозичень з **англійської мови** невеликий (20 термінів): *банкнота* (англ. *bank-note* – банківський білет) [СІС, Пустовіт, с. 150], *стенд* (англ. *stand* – стояти) [СІС, Пустовіт, с. 858] та ін.

УТМ поповнилася незначними запозиченнями з таких мов (35 термінів): **польської** (пол. *балясина* [ЕСУМ, т. 1, с. 130]), **татарської** (татар. *баклага* [СІС, Мельничук, с. 83]), **турецької** (тур. *ковпак* [ЕСУМ, т. 2, с. 486]), **тюркських мов** (тюрк. *басми* [СІС, Мельничук, с. 90]) та ін.

Термінні одиниці **змішаного типу (терміни-гібриди)** становлять 15,5% (161 терміноодиниця) від усіх аналізованих термінів. Серед них трапляються терміни, тобто складні іменники, в структурі яких наявні основи або терміноелементи різні за походженням. У терміносистемі музейництва виділяємо гібридні терміноутворення, які виникають унаслідок деривації переважно від іншомовних основ за допомогою питомих словотворчих формантів: *депонування* (корінь від лат. *depono* – кладу) [СІС, Морозов, с. 161], *експозиційник* (корінь від лат. *expositio* – виклад, опис) [СІС, Морозов, с. 191], *колекціонування* (корінь від лат. *collectio* – збирання) [СІС, Мельничук, с. 339], *оригінальність* (корінь від лат. *originalis* – первісний, природжений) [СІС, Морозов, с. 408], *орієнтування* (корінь від нім. *orientieren* – орієнтувати) [СІС, Пустовіт, с. 696], *реліквійність* (корінь від лат. *reliquia* – залишки) [СІС, Морозов, с. 493], *тезаврування* (корінь від грец. *θησαυρός* – скарб) [СІС, Морозов, с. 565], *унікальність* (корінь від лат. *unicus* – єдиний) [СІС, Мельничук, с. 690] та ін. Крім зазначених одиниць, у формуванні термінів беруть участь й іншомовні компоненти, що виконують функцію міжнародних терміноелементів, наприклад: *аудіовізуальний* (від лат. *audio* – чую, слухаю)

[СІС, Пустовіт, с. 134], *біопошкодження* (від грец. βίος – життя) [СІС, Мельничук, с. 97], *кіноджерела* (від грец. κινέω – рухаю) [СІС, Мельничук, с. 329] та ін. Зазначені приклади додатково ілюструють, що термінолексеми музейної справи можуть складатися не лише з елементів іншомовного походження, а й поєднувати іншомовний морфоелемент з власне українським. Як ощадливий спосіб передачі змісту складних понять, вони мають ознаки загальнозрозумілості, соціальної значимості, частотності та психолінгвістичну ознаку короткості (оптимальної довжини) [148, с. 12].

Слід також зазначити про наявність змішаних конструкцій з двох мов, що активно функціонують у терміносистемі музейництва, створені шляхом поєднання основ чи терміноелементів, наприклад, **грецька + латинська**: *демографія* (грец. δῆμος – народ і лат. graphē – письмо, описання) [СІС, Морозов, с. 158], *ксерокопія* (грец. ξηρός – сухий і **від** лат. соріа – запас, велика кількість) [СІС, Морозов, с. 307], *фотокопія* (грец. φώς (φωτός) – світло і лат. соріа – запас, велика кількість) [СІС, Морозов, с. 625], *філуменія* (φίλος – друг і лат. lumen – світло) [СІС, Мельничук, с. 708] та ін.; **грецька + французька**: *автогід* (грец. αὐτός – сам і франц. guide) [СІС, Мельничук, с. 160], *автопортрет* (грец. αὐτός – сам і франц. portrait) [СІС, Мельничук, с. 539] та ін.; **латинська + грецька**: *кодикологія* (лат. codex – книга і грец. λόγος – слово, вчення) [СІС, Мельничук, с. 336] та ін.; **латинська + французька**: *ревалоризація* (лат. re – повторення дії і франц. valorization) [СІС, Мельничук, с. 571] та ін.; **французька + латинська**: *дезінсекція* (франц. dés- – знищення, видалення і лат. insectum – комаха) [СІС, Морозов, с. 154], *дезінфекція* (франц. dés- – знищення, видалення і лат. infecto – отруюю) [СІС, Морозов, с. 154] та ін.

Запозичення, як бачимо, не з'являються в жодній мові нізвідки та не обумовлено. Перш, ніж з'явитися в мові, термін або терміносполука має пройти значний шлях від поняття чи явища до засобу його номінації. Тому запозичені елементи приходять у мову за допомогою декількох засобів. Поділяючи погляди Н. Попової [223], основними засобами запозичення термінолексики є транскрипція, транслітерація та калькування.

Транскрипція – це таке запозичення терміноодиниці, коли зберігається її звукова форма (іноді дещо видозмінена відповідно до фонетичних особливостей мови), наприклад: *дайм* (англ. *dime*) [СІС, Мельничук, с. 188], *крона* (лат. *corona*) [СІС, Морозов, с. 306], *реліквія* (лат. *reliquia*) [СІС, Морозов, с. 493], *стенд* (англ. *stand*) [СІС, Мельничук, с. 635], *файл* (англ. *file*) [СІС, Морозов, с. 601] та ін.

Транслітерація є таким засобом, коли запозичують написання іншомовної терміноодиниці: літери запозиченого терміна замінюють літерами рідної мови. Засобами транслітерації в українську терміносистему музейної справи запозичені терміни: *індекс* (лат. *index*) [СІС, Морозов, с. 225], *копія* (лат. *copia*) [СІС, Морозов, с. 297], *легенда* (лат. *legenda*) [СІС, Морозов, с. 318], *колектор* (лат. *collector*) [СІС, Морозов, с. 277], *куратор* (лат. *curator*) [СІС, Морозов, с. 310], *фактор* (лат. *factor*) [СІС, Морозов, с. 601] та ін.

Засобом, за допомогою якого запозичують асоціативне значення та структурну модель терміна, є **калькування**, що є перекладом по частинах іншомовного терміна або терміносполуки з матеріалу рідної мови. Калькування використовують тоді, коли частини вказаного поняття вже відомі, але в інших сполученнях, тому не буде важким зрозуміти їхнє значення в новому оточенні. Це зумовлює досить доречний переклад термінів: *museum* – *музей*, *excursion* – *екскурсія*, *exhibit* – *експонат*, *hall epoch* – *зал-епоха*, *catalogue* – *каталог*, *town museum* – *місто-музей*, *model cell* – *модель-камера* та ін.

Залежно від характеру процесу запозичення іншомовні термінолексеми, які входять у терміносистему музейництва, можна поділити на прямі й опосередковані. Як справедливо зазначає Г. Онуфрієнко, деякі давні запозичення настільки адаптувалися до системи мови-реципієнта й засвоїлися, що їхнє іншомовне походження майже не відчувають носії цієї мови та виявляють лише за допомогою етимологічного аналізу [207, с. 99]. До **прямих запозичень** належать терміноодиниці, що їх засвоїла досліджувана терміносистема безпосередньо з мови-продуцента, тобто запозичення переходять із певної мови в українську, наприклад: *антиквар* (з лат. *antiquarius*, від *antiquus* – старовинний) [СІС, Мельничук, с. 55], *артефакт* (з лат.

artefactum – штучно зроблене) [СІС, Морозов, с. 56], *дублет* (з франц. doublet, з double – подвійний) [СІС, Пустовіт, с. 394], *експонент* (з лат. exponents (exponentis) – той, що виставляє на показ) [СІС, Мельничук, с. 238], *ермітаж* (з франц. ermitage – келія) [СІС, Мельничук, с. 257], *каталог* (з [грец.](#) κατάλογος – список) [СІС, Морозов, с. 260], *меморіал* (з лат. memorialis – пам'ятний) [СІС, Морозов, с. 349], *тезаурус* (з грец. θησαυρός – скарб) [СІС, Морозов, с. 565], *фальсифікат* (з лат. falsificatum – підроблене) [СІС, Морозов, с. 603], *фреска* (з італ. fresco – свіжий) [СІС, Мельничук, с. 724] та ін.

До **опосередкованих запозичень** належать лексеми, які ввійшли до терміносистеми музейництва через мову посередника (106 термінів). Наприклад, за посередництвом **французької мови з латинської** увійшли такі терміни: *амулет* (франц. amulette, з лат. amuletum – ладанка, привісок) [СІС, Мельничук, с. 45], *арбалет* (франц. arbalète, з лат. arcus – лук і ballista – металеве знаряддя) [СІС, Пустовіт, с. 106], *декор* (франц. décor, з лат. decoro – прикрашаю) [СІС, Пустовіт, с. 331], *репліка* (франц. réplique, з лат. replico – повертаю назад, відбиваю) [СІС, Морозов, с. 497] та ін.; за посередництвом **французької з грецької** увійшли терміни: *трофей* (франц. trophée, з грец. τρόπαιον – пам'ятник перемоги, від τροπή – змушення до втечі) [СІС, Мельничук, с. 684], *філателія* (франц. philatélie, з грец. φίλος – друг і ἀτέλεια – звільнення від оплати, тут – поштові марки) [СІС, Мельничук, с. 707] та ін.; **французької з італійської**: *галерея* (франц. galerie, з італ. galleria) [СІС, Пустовіт, с. 231], *медальйон* (франц. médaillon, з італ. medaglione, збільшувальне від medaglia – медаль) [СІС, Морозов, с. 346], *стилет* (франц. stylet, з італ. stiletto) [СІС, Мельничук, с. 637] та ін.; **французької з арабської**: *шифр* (франц. chiffre, з араб. صفر – нуль) [СІС, Морозов, с. 653] та ін.; **латинської з грецької**: *подіум* (лат. podium, з грец. ποδίου – поміст, підвищення) [СІС, Морозов, с. 447] та ін.; **німецької з латинської**: *раритет* (нім. rarität, з лат. raritas (raritatis) – рідкість) [СІС, Морозов, с. 480] та ін.; **німецької з французької**: *плакат* (нім. placat, з франц. placard – об'ява, афіша) [СІС, Мельничук, с. 525], *шаблон* (нім. schablone, з франц. échantillon – зразок) [СІС, Морозов, с. 649] та ін.; **італійської з латинської**: *портал* (італ. portale, з

лат. porta – вхід, ворота) [СІС, Мельничук, с. 539], *трибуна* (італ. tribuna, з лат. tribunal – підвищення) [СІС, Морозов, с. 588] та ін.; **польської з німецької:** *герб* (польс. herb, з нім. erbe – спадщина) [СІС, Мельничук, с. 154] та ін.; **польської з латинської:** *реєстр* (польс. rejestr, від лат. regesta – списки, перелік) (СІС, Морозов, с. 488) та ін.; **англійської з латинської:** *моніторинг* (англ. monitoring, від лат. monitor – остережний, спостережний) (СІС, Морозов, с. 368) тощо.

У терміносистемі музейництва наявні терміноодиниці, які ввійшли в українську мову за посередництвом двох мов (10 термінів), наприклад: *акварель* (франц. aquarelle, з італ. acquerello, від лат. aqua – вода) [СІС, Пустовіт, с. 41], *карат* (італ. carato, з араб. قيراط (кират), від грец. κεράτιον – стручок ріжкового дерева, насіння якого служило мірою ваги) [СІС, Морозов, с. 254] та ін. Наявний також в терміносистемі один термін, який увійшов в українську мову за посередництвом трьох мов: *мозаїка* (франц. mosaïque, через італ. mosaico, з лат. musivum – музична робота, від грец. μουσείου – святилище муз) [СІС, Пустовіт, с. 650].

Аналіз досліджуваного матеріалу дозволив зробити висновок, що запозичення іншомовних терміноодиниць є закономірним об'єктивним явищем, яке не має істотних обмежень чи заборон, є важливим засобом поповнення УТМ. У процесі освоєння іншомовні терміни зазнають відповідної графічної, фонетичної, морфологічної та семантичної адаптації. На відміну від власне українських термінів на позначення певних понять музейництва, для термінів-запозичень більшою мірою характерні такі ознаки, як однозначність, конкретність, точність, словотвірна активність. Усе це сприяє розширенню й збагаченню досліджуваної терміносистеми. Проте слід пам'ятати, що використання іншомовних термінів для забезпечення фахових комунікативних потреб має бути регламентованим, тому що надмірна кількість запозичень часто призводить до перевантаження чужомовними терміноодиницями галузевих терміносистем та ускладнює сприймання інформації.

3.2. Аналітичні терміни як тип номінації у галузі музейництва

Продуктивним способом поповнення терміносистеми є аналітичний спосіб, в основу якого покладено творення складених номінацій – терміносполук (ТС). Тенденцію до зростання цього способу термінотворення пояснюють потребою постійної конкретизації багатьох понять у міру розвитку науки, оскільки ТС відзначаються високим ступенем рухомості синтаксичних моделей і здатні точніше виражати наукові поняття, ніж синтетичні терміни [142, с. 130].

Терміносполукам надають перевагу, тому що вони здатні найбільш повно відобразити необхідні риси поняття. ТС легше, ніж будь-якими іншими засобами, передати належність до класифікаційного ряду, що базується на родо-видовому співвідношенні [62, с. 132].

Терміносполуки, або аналітичні терміни, – це семантично цілісні утворення, що мають у своєму складі два і більше компоненти. Такі терміни подібні до вільних словосполучень, однак вільне словосполучення виконує номінативну функцію, а терміносполука – номінативно-дефінітивну, оскільки позначає певне, строго закріплене за ним поняття. Згідно з поглядами А. Коваль, складені терміни – це стійкі терміносполуки, яких вносять у текст у готовому вигляді, а не створюють їх заново (це одиниці мови, а не мовлення) [110, с. 293].

О. Чуєшкова вважає, що, на відміну від однокомпонентних термінів, терміносполуки виражають більшу здатність до конкретизації значень завдяки залежним мовним одиницям; вони помітно менше входять у синонімні відношення, майже не зазнають шкідливого впливу омонімії, для них характерна можливість більш гнучкої класифікації та систематизації за певними моделями [325, с. 32].

С. Локайчук зазначає: „Щоб стати терміном, терміносполука має набути певної стійкості. Останнє залежить від низки чинників, основними з яких є такі: 1) більш або менш стабільний порядок компонентів терміносполуки; 2) обмеження зміни її частин; 3) багаторазова повторюваність; 4) наявність таких поєднань у словниках і довідниках” [156, с. 71–72]. Аналогічного погляду дотримується й О. Туркевич. Термінне значення ТС, на думку дослідниці,

підтверджує дефініція. Коли терміни не є лексикографічно зафіксовані, то встановлення терміносполук має дещо суб'єктивний характер, пов'язаний із формальним і змістовим визначенням їхнього обсягу. Для встановлення межі складеного найменування варто застосувати певні критерії. Наприклад, якщо терміносполуки мають здатність відтворюватися в повному складі, позначаючи те саме поняття, або не можуть бути розчленовані без утрати семантичної єдності, то це є свідченням їхньої стійкості. Крім цього, терміносполука має такі властиві ознаки, як точність, нероздільність, дефінітивність [301, с. 122].

Незважаючи на значну роль аналітичного способу термінотворення, в науці до сьогодні залишаються невирішеними чимало проблем. Упродовж тривалого періоду вивчення проблеми, пов'язаної з найменуванням аналітичних термінів, практично не було пропозицій щодо введення єдиної назви для позначення поняття. Спробу вирішити це питання зробила болгарська дослідниця М. Мартонова [173], яка зазначила, що найбільш удалими можуть бути лише ті назви, які у своїй мовній формі відображатимуть ознаку найменування, точніше ознаку „термінного найменування”. Дослідниця запропонувала назву *складений термін* як таку, що найбільш точно відповідає суті цього поняття. Однак сучасні українські термінологи активно використовують і такі номінації, як *термін-словосполучення*, *термінологічне словосполучення*, *терміносполучення*, *терміносполука*, *аналітичний термін* [326, с. 44], що дає нам право вживати їх як синоніми.

В українській лінгвістиці усталеним є поділ сполучень мовних одиниць на прості й ускладнені, який запропонував І. Вихованець. Відповідно до цього поділу до простих учений зараховує двокомпонентні сполучення мовних одиниць, а ускладненими називає сполуки, які складаються з трьох і більше компонентів [37, с. 196].

У сучасній терміносистемі галузі музейництва відповідно до кількості залучених компонентів серед терміносполук виокремлюємо такі структурні типи: двокомпонентні, трикомпонентні, чотирикомпонентні та багатоконпонентні. Під терміном *багатоконпонентні терміносполуки* розуміємо терміни, що складаються з п'яти і більше компонентів.

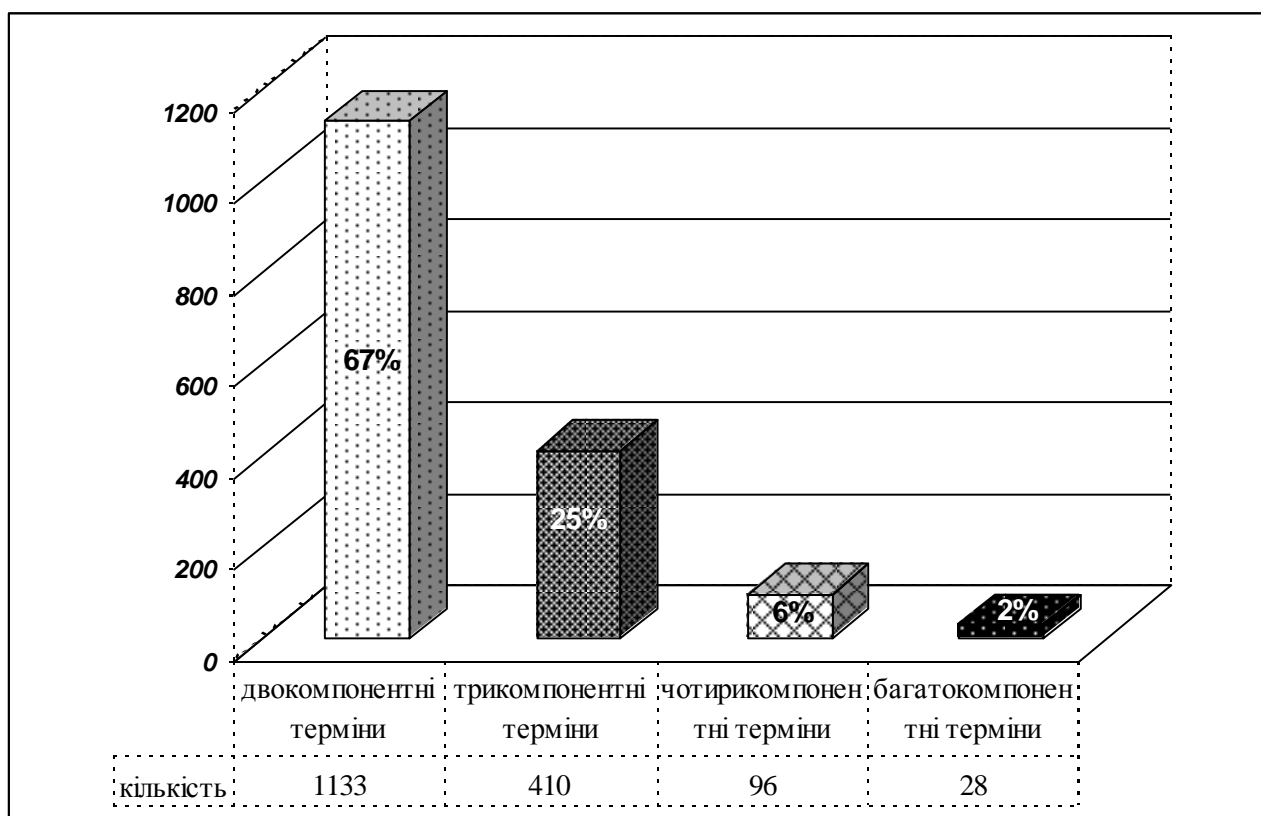
Проведений аналіз української термінологіки музейної справи показав, що серед 2712 термінів 1667 терміноодиниць (61%), є аналітичними (див. діаграму 3.1). За нашими підрахунками, найпродуктивнішим структурним типом серед аналітичних термінів музейної справи є двокомпонентні ТС (див. діаграму 3.10).

3.2.1. Структурне моделювання складених термінів музейної справи

Структурні моделі двокомпонентних термінів музейництва

Терміносполучення є різновидом стійкого утворення й відзначається тим, що становить єдине складне найменування наукового поняття, має цілісне значення, виконує номінативну функцію і є невід'ємною частиною термінної системи. Як уже зазначено, серед усього масиву досліджуваних ТС музейництва кількісно переважають двокомпонентні (бінарні) конструкції (див. діаграму 3.10). Зазначені одиниці становлять 67% (1133 терміноодиниці) від загальної кількості проаналізованих аналітичних термінів.

За нашими спостереженнями, двокомпонентні ТС музейної справи

Діаграма 3.10. Кількісна класифікація аналітичних термінів музейництва

побудовані за моделями підрядної залежності компонентів, а саме таких його видів, як узгодження (*гербарний аркуш, експозиційне обладнання, інвентарна картотека, інформаційні технології, музейна безпека, музейна етика, робочі креслення та ін.*) та керування (*акт видачі, архів музею, демонтаж виставки, книга надходжень, статут музею, фондосховище музею, хранитель фондів та ін.*). Серед двокомпонентних ТС частіше послуговуються моделями, побудованими на узгодженні складових частин. Варто зазначити, що терміносполуки з прикметника та іменника зручніші в терміносистемі, ніж терміносполуки, утворені поєднанням двох іменників, однак для термінологічної побудови використовують обидва види терміносполук.

Застосування комбінаторних методів вивчення термінолексики, зокрема моделювання, дає підстави для виокремлення структурних моделей ТС, які вказують на частиномовну належність і на морфемний склад компонентів терміна, а також на розташування елементів у зазначеному терміні [96, с. 63].

Аналіз фактичного матеріалу показує, що для творення двокомпонентних термінів музейництва найпродуктивнішою є атрибутивна модель **прикметник + іменник (Adj + N)**, яку будують на співвідношенні рід–вид, тобто до терміна-іменника, що означає родове поняття, додають означення, яке конкретизує його значення. За цією моделлю утворено 750 термінів (див. діаграму 3.11): *авторська копія, археологічна знахідка, багатопрофільний музей, вертикальна вітрина, вступний зал, геологічний фонд, гербарний зразок, дублювальна поверхня, екскурсійне бюро, експозиційний маршрут, інвентарна книга, історична бібліографія, колекційна зброя, комбінований стелаж, комунікативна пропозиція, косметична інтервенція, курсова вартість, музейна архітектура, музейна програма, наукова реконструкція, номенклатурний етикетаж, реліквійний експонат, тематична екскурсія тощо.*

У термінологічних словниках галузі музейництва використовують також такий спосіб представлення термінів, коли атрибутивний компонент знаходиться в постпозиції, тобто терміноодиниці утворені за так званою моделлю **іменник + прикметник (N + Adj)** (151 термін): *експозиція систематична, зал виставковий, інвентаризація наукова, колекція*

Діаграма 3.11. Кількісний склад двокomпонентних термінів музейництва

персональна, комплектування поточне, менеджмент музейний, мережа комп'ютерна, музей природничий, препарати мокрі, реєстрація первинна, реконструкція віртуальна, текст провідний, термінологія музейна, фонд обмінний, функція інформаційна та ін. Під час аналізу ТС атрибутивного типу в термінології постає проблема порядку термінів у таких номінаціях. Дехто з дослідників вважає, що в науковій літературі нормою слід вважати постпозицію атрибута, а декотрі дотримуються думки, що порядок мовних одиниць у багатокomпонентних термінах такий самий, як і в сполуках загальнолітературної мови (лише ускладнений дотриманням родо-видових відношень).

Атрибутивний компонент таких термінів може бути виражений як прикметником-дериватом (*валізна експозиція, виставкова робота, геологічний музей, дитяча експозиція, колекційний зал, музейна безпека, персональна колекція, рідкі препарати та ін.*), так і прикметником зі складною твірною основою (*багатoproфільний музей, маркетингово-інформаційна діяльність, науково-адміністративна інвентаризація, науково-дослідна робота,*

*пам'яткоохоронна діяльність, природничо-музеологічний моніторинг, просторово-речова реконструкція, світлотехнічна апаратура, тематико-експозиційний план та ін.). Прикметники, що входять до складу таких терміноодиниць, неоднорідні за семантикою. Здебільшого в ролі означального елемента є відносні прикметники (*моніторингова колекція, музейна будівля, обліковий номер, студійні фонди, фондове приміщення та ін.*).*

За значенням компонентів двоскладові атрибутивні терміносполучення можна поділити на:

1) складені терміни, один із компонентів яких є термінним, а інший – загальноновживаним, який в одному зі своїх значень є терміном: *виставково-ділова діяльність, експозиційна робота, експозиційні меблі, меценатська діяльність, музейна будівля, музейна втома та ін.*;

2) складені терміни, компонентами яких є загальноновживані мовні одиниці, що термінізувалися: *ключовий образ, охоронна робота, робоча кімната, спеціальна книга та ін.*;

3) терміносполуки, що складаються з двох компонентів термінного значення: *вітринна експозиція, документальний фонд, етнографічна екскурсія, інвентарна кодифікація, музейна селекція, наукова атрибуція, палеонтологічний музей та ін.*

Високим ступенем продуктивності відзначається модель **іменник + іменник (N + N)**, яка послужила основою для творення 232 термінів, що становлять 20% від загальної кількості двокомпонентних ТС: *акт видачі, акт пошкодження, анкета відвідувача, архів музею, демонтаж експозиції, камера раритетів, книга відгуків, комплект предметів, лабораторія музею, легенда карти, музеї природи, номер надходження, одиниця зберігання, передісторія музеїв, принцип вибірковості, принцип предметності, проектування експозиції, режим освітлення, тезаурус музею, унікальність предмета, функція документування, хранитель фондів та ін.* Опорний компонент у таких термінах переважно виражається іменником у називному відмінку однини, а залежні мовні одиниці – іменниками в родовому відмінку.

Модифікацією цього типу є модель двоскладової ТС, ускладненої прийменниками: *анотація до експоната, відрядження з комплектування, копія в матеріалі, фонограма в експозиції* та ін.

У таблиці 3.2 представлено основні структурні моделі двокомпонентних термінів музейництва з відповідними їхніми варіантами.

Значна перевага прикметниково-іменникових аналітичних утворень свідчить про високу спроможність таких утворень передавати специфіку родових відношень у назві спеціального поняття.

Структурні моделі трикомпонентних термінів музейної справи

Найпродуктивнішим структурним типом серед аналітичних термінів музейної справи, як уже зазначено вище, є двокомпонентні ТС. Однак двочленне найменування поняття досить часто не дає повної характеристики предмета, не є самодостатнім для створення повного обсягу поняття, сполучення ускладнюються додатковими компонентами, необхідними для повного й більш точного позначення поняття. Тому цілком закономірним є використання трикомпонентних ТС. Трикомпонентні ТС виникають шляхом ускладнення двокомпонентних ТС внаслідок подальшої конкретизації, уточнення складного наукового поняття й вказівки на різновид поняття. У таких конструкціях часто уточнювальну функцію виконує прикметник [44, с. 100]. Наприклад, ТС *експозиційний маршрут* після приєднання до нього ще одного прикметника диференціюється за певними ознаками, тобто творить видові терміни: *кільцевий експозиційний маршрут, лінійний експозиційний маршрут* та ін.

Кількість моделей трикомпонентних ТС зростає завдяки більшій можливості поєднувати різні частини мови. Відповідно до проведеного структурного аналізу серед 410 трикомпонентних ТС (15% від загальної кількості термінів та 25% від загальної кількості аналітичних ТС) галузі музейництва виділяємо такі структурні моделі (див. діаграму 3.12):

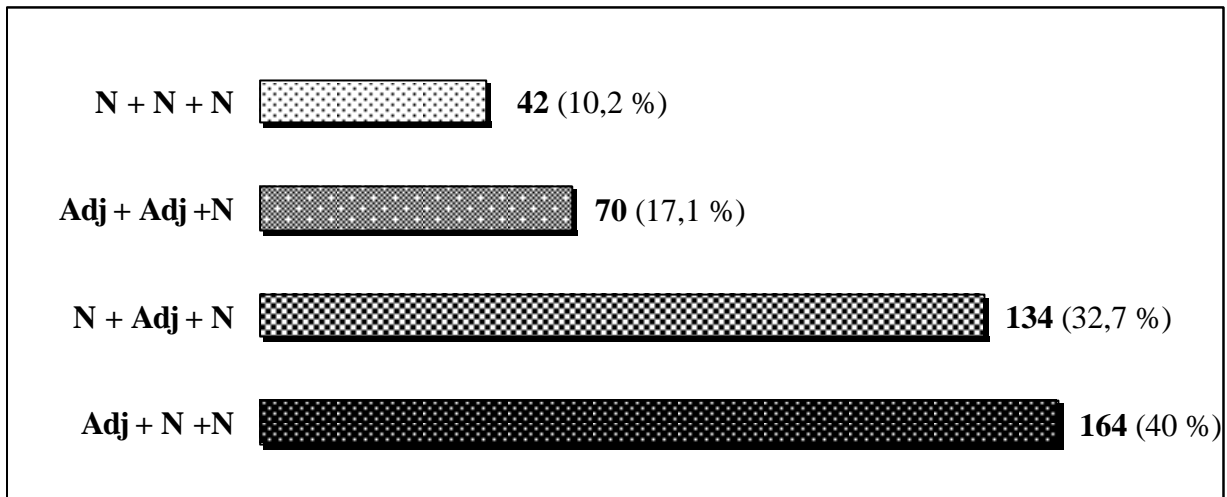
1) модель **прикметник + іменник + іменник (Adj + N +N)** становить переважну більшість трикомпонентних ТС музейництва (164 ТС, що складає 40% від загальної кількості трикомпонентних термінів): *барвне вирішення*

Таблиця 3.2. Структурні моделі двокомпонентних термінів музейної справи

№	Структурні моделі термінів та їхні варіанти	Приклади	Кількість термінів	У відсотках (%)
1.	Adj + N		750	66,2
	Adj + N	<i>музейний облік</i>	611	54
	„Adj” + N	<i>ансамблево-експозиційний комплекс</i>	88	7,8
	(Adj) + N	<i>багатопрофільний музей</i>	35	3,1
	Adj + (N)	<i>експозиційне образотворення</i>	14	1,2
	Adj + „N”	<i>типологічний музей-майстерня</i>	2	0,1
	N + Adj		151	13,3
	N + Adj	<i>експонат провідний</i>	130	11,5
	N + (Adj)	<i>фонд палеоботанічний</i>	11	1
	N + „Adj”	<i>моніторинг природничо-музеологічний</i>	9	0,7
	(N) + Adj	<i>законодавство музейне</i>	1	0,1
2.	N + N		232	20,5
	N + N	<i>акт видачі</i>	213	18,8
	N + Prep + N	<i>анотація до експоната</i>	11	1
	N + (N)	<i>портфель екскурсовода</i>	3	0,26
	(N) + N	<i>самоврядування музеїв</i>	3	0,26
	(N) + (N)	<i>історіографія музеєзнавства</i>	2	0,18
	Загальна кількість двокомпонентних термінів		1133	100

Примітка: N – іменник, Adj – прикметник, Prep – прийменник, „N” – складний іменник, який пишеться через дефіс, (N) – складний іменник, який пишеться разом, „Adj” – складний прикметник, який пишеться через дефіс, (Adj) – складний прикметник, який пишеться разом.

експозиції, виставкова діяльність музею, відкритий спосіб експонування, джерельна база експозиції, журнальна форма обліку, загальна теорія музеєзнавства, комплексне групування експонатів, контрольний текст екскурсії, монтажний лист експозиції, наглядова рада музею, наукова концепція виставки, образотворчі засоби наочності, павільйонний спосіб експонування, фондово-закупівельна комісія музею та ін. У таких ТС прикметник стоїть у препозиції і є конкретизатором значення двох наступних термінів, які становлять семантичну цілісність. Такою функцією прикметник

Діаграма 3.12. Кількісний склад трикомпонентних термінів музейництва

утворює гіпонімні ряди щодо родового поняття: *редакційно-видавнича рада музею – художня рада музею, журнально-ордерна форма обліку – карткова форма обліку та ін.*;

2) продуктивність моделі **іменник + прикметник + іменник (N + Adj + N)** виявила участь в утворенні 134 ТС (32,7% від загальної кількості трикомпонентних ТС): *акт внутрішньої передачі, виставка нових надходжень, відвідування музейних закладів, зберігання музейних фондів, зона музейної території, каталог музейних колекцій, каталогізація музейних предметів, мікроклімат музейного приміщення, музей природничого профілю, програма музейної експедиції, предмет загальної музеології, теорія музейної справи, топографія музейного предмета та ін.*

Препозитивний і постпозитивний іменники ТС є основною семантичною цілісністю. Прикметник максимально уточнює значення такого поняття. Його усунення зумовить розпад ТС. Важливість семантичного навантаження прикметника також указує на його здатність утворювати гіпонімну мікросистему: *пам'ятка місцевого значення – пам'ятка національного значення – пам'ятка світового значення та ін.*;

3) не менш поширеною є модель **прикметник + прикметник + іменник (Adj + Adj + N)**, яка стала основою для творення 58 термінів, що становить понад 14% від загальної кількості трикомпонентних ТС: *автентичні виражальні засоби, ансамблевий експозиційний метод, виставкова виїзна*

діяльність, віртуальна експозиційна галерея, допоміжний музейний облік, кільцевий експозиційний маршрут, натуральний експозиційний комплекс, приватний колекційний фонд, типовий музейний предмет, узагальнена зведена етикетка та ін. Препозитивний прикметник додатково конкретизує вже усталене ад'єктивно-субстантивне сполучення, яке позначає наукове поняття й може функціонувати окремо: *(основні) музейні послуги, (пристінна) музейна вітрина та ін.*

Для групування термінів музейництва у словниках упорядники часто застосовують інверсію (перестановку компонентів), наприклад, за так званою моделлю **іменник + прикметник + прикметник (N + Adj + Adj)**, утворено 10 термінів, що становить 2,4 % від загальної кількості трикомпонентних ТС: *метод експозиційний ансамблевий, програма міжнародна гідрологічна, послуги музейні додаткові та ін.* Постпозитивний прикметник додатково уточнює субстантивно-ад'єктивне сполучення, яке позначає поняття й може функціонувати окремо: *програма міжнародна (біологічна) та ін.;* модель **прикметник + іменник + прикметник (Adj + N + Adj)** представлена лише 2 термінами (0,5 % від загальної кількості трикомпонентних ТС): *експозиційний ряд систематичний та музейна політика національна.* Постпозитивний прикметник пояснює вже усталене ад'єктивно-субстантивне сполучення, яке можна використовувати окремо: *музейна політика (національна);*

4) модель **іменник + іменник + іменник (N + N + N)** представлена 42 терміноодинацями, що становить 10,2% від загальної кількості трикомпонентних термінів: *джерело фінансування музею, зал відкриттів відвідувача, книга обліку депозитів, концепція комплектування фондів, перелік предметів збірки, принципи побудови експозиції, прогнозування мережі музеїв, сценарій оформлення експозиції, тезаурус зібрання музею та ін.* У таких ТС препозитивний іменник уточнює основну ознаку середнього компонента, а субстантив у постпозиції позначає категорію об'єкта, на який спрямовано семантичний вплив попередніх одиниць.

У таблиці 3.3 виокремлено основні структурні моделі трикомпонентних термінів та їхні варіанти.

Отже, як показує проаналізований матеріал, ТС є однією з форм вираження понять. Складові компоненти таких термінів, переважно більшість яких становлять двокомпонентні конструкції, об'єднані між собою в основному підрядним зв'язком. Під час творення терміносполук спостерігаємо певну

Таблиця 3.3. Структурні моделі трикомпонентних термінів музейництва

№	Структурні моделі термінів та їхні варіанти	Приклади	Кількість термінів	У відсотках (%)
1.	Adj + N + N		164	40
	Adj + N + N	<i>відкрите зберігання фондів</i>	112	27,4
	„Adj” + N + N	<i>інформаційно-пошукова система музею</i>	22	5,4
	(Adj) + N + N	<i>світлотехнічний проєкт експозиції</i>	5	1,2
	„Adj” + N + Prep + N	<i>науково-дослідна робота в музеї</i>	6	1,5
	Adj + N + (N)	<i>загальна теорія музеєзнавства</i>	1	0,2
	Adj + Prep + N + N	<i>орієнтована до виходу поведінка</i>	1	0,2
	N + N + Adj	<i>комплектування фондів наукове</i>	17	4,1
2.	N + Adj + N		134	32,7
	N + Adj + N	<i>атрактивність музейного предмета</i>	118	28,8
	N+ „Adj” + N	<i>музей декоративно-ужиткового мистецтва</i>	6	1,5
	N + (Adj) + N	<i>зміст природничо-музейної експозиції</i>	5	1,2
	„N” + „Adj” + N	<i>парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва</i>	1	0,24
	N + Prep + Adj + N	<i>музей під відкритим небом</i>	4	0,97
3.	Adj + Adj + N		58	14,1
	Adj + Adj + N	<i>додаткові музейні послуги</i>	50	12,2
	Adj + „Adj” + N	<i>експозиційний науково-допоміжний матеріал</i>	4	0,97
	„Adj” + Adj + N	<i>науково-допоміжні експозиційні матеріали</i>	1	0,24
	Adj + (Adj) + N	<i>комплексне музеєзнавче дослідження</i>	3	0,7
	N + Adj + Adj		10	2,4
	N + Adj + Adj	<i>метод експозиційний ансамблевий</i>	8	1,95

	N + „Adj” + Adj	<i>структура тематико-експозиційна розширена</i>	2	0,49
	Adj + N + Adj		2	0,5
	Adj + N + Adj	<i>музейна політика національна</i>	2	0,5
4.	N + N + N		42	10,2
	N + N + N	<i>зал відкриттів відвідувача</i>	30	7,3
	N + N + Conj + N	<i>режим температури й вологості</i>	6	1,5
	N + N + Prep + N	<i>програма відрядження з комплектування</i>	3	0,7
	N + Prep + N + N	<i>комісія із приймання експозиції</i>	3	0,7
	Загальна кількість трикомпонентних термінів		410	100

Примітка: N – іменник, Adj – прикметник, Prep – прийменник, Conj – сполучник, „N” – складний іменник, який пишеться через дефіс, (N) – складний іменник, який пишеться разом, „Adj” – складний прикметник, який пишеться через дефіс, (Adj) – складний прикметник, який пишеться разом.

структурну ієрархію, за якої двокомпонентні ТС стають основою творення трикомпонентних термінів музейної справи.

Структурні моделі термінів, що складаються з чотирьох і більше компонентів

В українській галузі музейної справи спостерігаємо тенденцію до використання чотирикомпонентних терміносполучень, що можна пояснити зручністю й багатогранністю формул синтаксичної сполучуваності. Такі терміносполуки краще виражають нові диференційні ознаки терміна й надають йому більшої семантичної точності [113, с. 252]. Згідно з твердженням С. Локайчук [156], наявність у терміносполуках трьох або більше компонентів указує на використання декількох простіших термінів або ТС для більш детальної конкретизації поняття.

Чотирикомпонентні номінативні одиниці в УТМ малопродуктивні, складають лише 6% від загальної кількості аналітичних термінів (див. діаграму 3.10). Чотирикомпонентні поєднання мають різні типи відношень під час поєднання іменників та прикметників. Побудовані вони за такими моделями (див. таблицю 3.4):

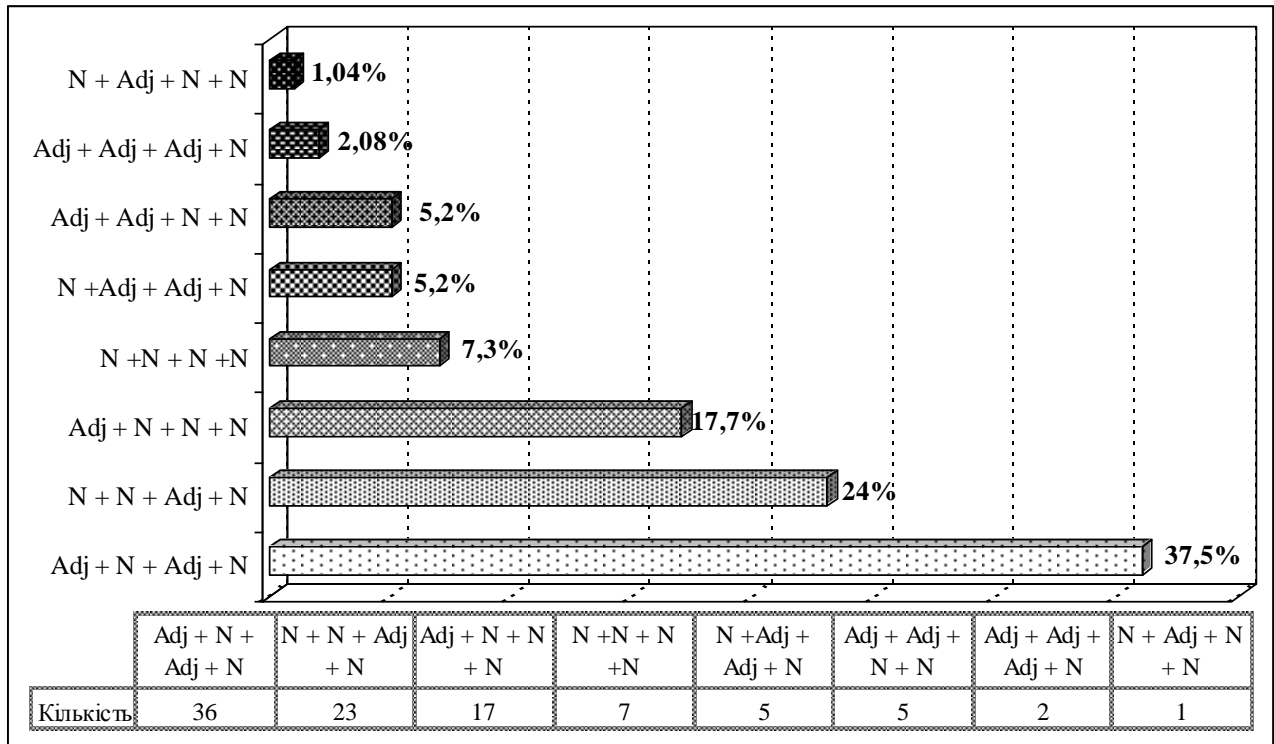
1) модель **прикметник + іменник + прикметник + іменник (Adj + N + Adj + N)** є найпродуктивнішою серед усіх структурних моделей чотирикомпонентних ТС (31 термін) (див. діаграму 3.13): *виконавча культура музейних працівників, комерційна складова музейного маркетингу, монографічне вивчення музейного предмета, наукова паспортизація музейного зібрання, тематична група музейних предметів, технологічний цикл музейного продукту* та ін. Ця модель виникає внаслідок об'єднання двох двокомпонентних терміносполук в одне смислове та структурне ціле, наприклад: *наукова паспортизація музейного зібрання* (бінарні терміни *наукова паспортизація* і *музейне зібрання*) та ін. Друга частина таких чотирикомпонентних номінативних одиниць має уточнювальний характер. Як для дво- і трикомпонентних термінів, так і для чотирикомпонентних термінів властива перестановка одиниць, наприклад: **іменник + прикметник + іменник + прикметник (N + Adj + N + Adj)** (5 ТС): *концепція фондової роботи наукова, опрацювання музейного предмета наукове, паспорт музейного предмета науковий* та ін.

Таблиця 3.4. Структурні моделі чотирикомпонентних термінів музейництва

№	Структурні моделі термінів та їхні варіанти	Приклади	Кількість термінів	У відсотках (%)
1.	Adj + N + Adj + N		31	32,3
	Adj + N + Adj + N	<i>монографічне вивчення музейного предмета</i>	27	28,13
	„Adj” + N + Adj + N	<i>науково-довідковий апарат музейних фондів</i>	3	3,13
	Adj + N + „Adj” + N	<i>військовий музей науково-просвітницького типу</i>	1	1,04
	N + Adj + N + Adj		5	5,2
	N + Adj + N + Adj	<i>паспорт музейного предмета науковий</i>		5,2
2.	N + N + Adj + N		23	24
	N + N + Adj + N	<i>експертиза цінності музейних предметів</i>	19	19,8
	N + N + „Adj” + N	<i>книга реєстрації фондово-облікової документації</i>	2	2,08
	N + N + Prep + Adj + N	<i>акт видачі на відповідальне зберігання</i>	1	1,04
	N + Prep + N + Adj + N	<i>акт про пошкодження музейних</i>	1	1,04

		<i>предметів</i>		
3.	Adj + N + N + N		16	16,7
	Adj + N + N + N	<i>колекційний метод побудови експозиції</i>	12	12,5
	„Adj” + N + N + N	<i>комплексно-тематичний метод побудови експозиції</i>	3	3,13
	Adj + N + N + Prep + N	<i>основна рубрика анотації до експоната</i>	1	1,04
	N + N + N + Adj		1	1,04
	N + N + N + Adj	<i>концепція інформатизації музею наукова</i>	1	1,04
4.	N + N + N + N		7	7,3
	N + N + N + Prep + N	<i>книга обліку надходжень на реєстрацію</i>	3	3,13
	N + N + N + N	<i>акт звірення наявності фондів</i>	1	1,04
	N + N + N + Conj + N	<i>охорона пам'яток історії і культури</i>	1	1,04
	N + N + N + Conj + „N”	<i>акт звірення наявності та прийому-передачі</i>	1	1,04
	N + N + Prep + N + N	<i>суб'єкти діяльності у сфері культури</i>	1	1,04
5.	N + Adj + Adj + N		5	5,2
	N + Adj + Adj + N	<i>мережа європейських музейних організацій</i>	5	5,2
6.	Adj + Adj + N + N		4	4,1
	Adj + Adj + N + N	<i>профільна наукова дисципліна музею</i>	2	2,08
	Adj + Conj + Adj + N + N	<i>технічний і робочий проєкт експозиції</i>	2	2,08
	N + N + Adj + Adj		1	1,04
	N + N + Adj + Conj + Adj	<i>проєктування експозиції технічне і робоче</i>	1	1,04
7.	Adj + Adj + Adj + N		2	2,08
	Adj + Adj + Adj + N	<i>губернські вчені архівні комісії</i>	1	1,04
	„Adj” + Adj + Adj + N	<i>національно-культурна державна цільова програма</i>	1	1,04
8	N + Adj + N + N		1	1,04
	N + Adj + N + N	<i>концепція сталого розвитку людства</i>	1	1,04
	Загальна кількість чотирикомпонентних термінів		96	100

Примітка: N – іменник, Adj – прикметник, Prep – прийменник, Conj – сполучник, „N” – складний іменник, який пишеться через дефіс, (N) – складний іменник, який пишеться разом, „Adj” – складний прикметник, який пишеться через дефіс, (Adj) – складний прикметник, який пишеться разом.

Діаграма 3.13. Співвідношення чотирикомпонентних термінів музейництва

Утворено ці терміносполуки поєднанням двох двоконпонентних структур з метою конкретизації поняття, а перший атрибут знаходиться у постпозиції;

2) продуктивною є модель **іменник + іменник + прикметник + іменник (N + N + Adj + N)**, за якою утворено 23 ТС: *акт погашення облікової документації, відбір предметів музейного значення, експертиза цінності музейних предметів, книга реєстрації фондово-облікової документації, принцип гнучкості експозиційного простору, причини руйнування музейних предметів, режими зберігання музейних фондів* та ін. Терміносполуки такого типу утворено кількома способами. Перший спосіб передбачає поєднання головного компонента, вираженого сполученням двох іменників з уточнювальним компонентом у вигляді сполучення прикметника з іменником, який конкретизує другий іменник у ТС, наприклад: *книга реєстрації (яка?) фондово-облікової документації*. Другий спосіб передбачає додавання до стрижневої терміносполуки, вираженої іменником з узгодженим прикметником, уточнювального компонента у вигляді двох іменників, що стоять у препозиції до терміносполуки.

Ще одним способом творення таких ТС є додавання до трикомпонентного терміна прикметників, що становлять видові конкретизатори, кваліфікатори звужувального типу, наприклад: *причини руйнування предметів – причини руйнування музейних предметів* та ін.

Інші структурні моделі чотирикомпонентних ТС також творяться ускладненням трикомпонентних одиниць прикметниками, іменниками чи прислівниками. Вони репрезентовані меншою кількістю терміноодиниць:

3) прикметник + іменник + іменник + іменник (Adj + N + N + N) (16 ТС): *ілюстративний метод побудови експозиції, наукова концепція інформатизації музею, тематичний метод побудови експозиції, хронологічно-стильовий метод побудови експозиції* та ін. У терміноодиницях, утворених за такою структурною моделлю, прикметник може бути і в постпозиції, наприклад: **іменник + іменник + іменник + прикметник (N + N + N + Adj) (1 термін):** *концепція інформатизації музею наукова*. В основу таких терміносполук покладено двокомпонентні та трикомпонентні терміни, де кожен новий компонент, виражений іменниками у родовому відмінку однини чи множини або прикметником, конкретизує складне наукове поняття. Компоненти таких терміносполук можуть поєднуватись різними видами зв'язку як між собою, так і під час творення нового поняття;

4) іменник + іменник + іменник + іменник (N + N + N + N) (7 ТС): *акт звіряння наявності фондів, книга обліку надходжень на реставрацію, система орієнтації відвідувача в експозиції* та ін. У такому типі терміносполук поєднано кілька термінів, які належать до різних тематичних груп терміносистеми музейної справи, а поєднуючись в одну терміносполуку, вони набувають нового значення;

5) іменник + прикметник + прикметник + іменник (N + Adj + Adj + N) (5 ТС): *документ Національного архівного фонду, мережа європейських музейних організацій, фонд сировинних наукових матеріалів* та ін. Терміносполуки такого типу із нагромадженням ознак збільшують кількість компонентів;

б) меншою продуктивністю відзначаються терміносполуки, утворені за моделлю **прикметник + прикметник + іменник + іменник (Adj + Adj + N + N)** (4 ТС): *профільна наукова дисципліна музею, розгорнута тематична структура експозиції* та ін. або за моделлю **іменник + іменник + прикметник + прикметник (N + N + Adj + Adj)** (1 термін): *проекування експозиції технічне і робоче.*

Поодинокими в музейництві є терміни, утворені за моделями:

7) **прикметник + прикметник + прикметник + іменник (Adj + Adj + Adj + N)** (2 ТС): *національно-культурна державна цільова програма* та ін.;

8) **іменник + прикметник + іменник + іменник (N + Adj + N + N)** (1 термін): *концепція сталого розвитку людства;*

Більш складною формою структурної організації є багатоконпонентні ТС (конструкції, що містять п'ять і більше компонентів). Наявність таких ТС можна пояснити неможливістю заміни коротшими конструкціями. Основою їхнього творення є дво- і трикомпонентні терміносполучення.

Терміни музейництва, у структурі яких нараховуємо п'ять і більше складових, утворюють 28 терміносполук, що становить 2% від усіх проаналізованих аналітичних термінів (див. діаграму 3.10).

У межах п'ятикомпонентних ТС виділяємо такі структурні моделі, що мають різний ступінь продуктивності: **іменник + іменник + іменник + прикметник + іменник (N + N + N + Adj + N)** (5 ТС): *відрядження у справі комплектування музейних фондів, предмет охорони об'єкта культурної спадщини* та ін.; **прикметник + іменник + прикметник + іменник + іменник (Adj + N + Adj + N + N)** (3 ТС): *державна частина музейного фонду України, наукова концепція фондової роботи музею* та ін.; **прикметник + іменник + іменник + прикметник + іменник (Adj + N + N + Adj + N)** (3 ТС): *ансамблевий метод побудови музейної експозиції, систематичний метод побудови музейної експозиції* та ін.; **іменник + іменник + прикметник + прикметник + іменник (N + N + Adj + Adj + N)** (3 ТС): *книга обліку сировинних наукових матеріалів* та ін.; **іменник + іменник + іменник + іменник (N + N + N + N + N)** (3 ТС): *принцип історизму експертизи*

цінності пам'яток, принцип об'єктивності експертизи цінності пам'яток та ін.; **прикметник + іменник + іменник + іменник + іменник (Adj + N + N + N + N)** (2 ТС): *наукова концепція комплектування фондів музею* та ін.; **прикметник + іменник + прикметник + прикметник + іменник (Adj + N + Adj + Adj + N)** (1 ТС): *Державний реєстр національного культурного надбання*; **іменник + іменник + прикметник + іменник + іменник (N + N + Adj + N + N)** (1 ТС): *обмін предметами музейного фонду України*.

Закономірність компонентного складу моделей із шістьма складниками встановити складно, оскільки вони можуть мати конкретно ситуативний характер. У терміносистемі музейної справи виявлено лише 7 таких ТС: *програма відрядження у справі комплектування музейних фондів, міжнародна спілка охорони природи і природних ресурсів, акт експертизи дорогоцінних металів і коштовного каміння* та ін. Як бачимо, такі моделі представлені прийменниковими та сполучниковими конструкціями.

Аналізуючи полікомпонентні терміносполуки, слід зазначити, що їхня наявність викликає з боку дослідників суттєві зауваги. Однією із них є громіздка структура таких термінних одиниць, що зумовлює певну незручність у користуванні.

Дослідники вважають, що довжина терміна повинна відповідати його завданню позначати поняття й виокремлювати його з низки подібних, тобто бути оптимальною й забезпечувати легкість його запам'ятовування та широкого використання.

Як бачимо, із збільшенням компонентів у терміносполуках зменшується загальна кількість терміноодиниць. Довгі ТС зберігаються тоді, коли ними послуговуються вкрай рідко. Якщо ж ТС використовують досить часто, його зазвичай скорочують шляхом утрати окремих компонентів.

Наявність багатоконпонентних ТС у терміносистемі музейництва не повинна зумовлювати заперечення, тому що такі терміни здатні з максимальною точністю та повнотою відображати особливі ознаки наукових понять.

Отже, аналітичний спосіб творення термінів музейної справи є продуктивним, що зумовлене як лексичною природою терміна, так і його функційним призначенням. Терміносполуками легше передавати належність до класифікаційного ряду, яка базується на родо-видовому співвідношенні понять, чим і можна пояснити всебічне використання цього способу термінотворення в сучасній УТМ.

Висновки до розділу III

Висвітлення процесу становлення системи термінів неможливе без виявлення структурних та генетичних особливостей побудови її складників. Сучасна УТМ репрезентована двома найбільш активними структурними типами – синтетичними термінами (39%) й аналітичними термінами (61%), із кількісним переважанням аналітичних.

Серед різноманітних способів та шляхів поповнення УТМ провідна роль належить деривації. Дериваційні тенденції в терміносистемі музейництва в основному збігаються із загальномовними. Найширше представлене творення термінів музейництва так званим морфологічним способом. У ньому чільне місце належить деривації за допомогою афіксальних морфем: префіксів, суфіксів, префіксів і суфіксів одночасно. Для творення нових терміноодиниць цим способом терміносистема музейництва послуговується певним арсеналом словотворчих афіксів і моделей. За усталеними моделями створюються терміни – складні терміноодиниці й аббревіатури.

Серед неморфологічних способів термінотворення найбільшою продуктивністю відзначається лексико-семантичний. Низку термінолексем утворено шляхом метафоризації – перенесенням назви з одного предмета чи явища на інший на підставі подібності ознак або функцій.

Активне розширення національного термінофонду музейної справи відбувається через уведення в обіг власних новоутворень, а також запозичення іншомовних з подальшим їхнім коригуванням та пристосуванням до правил і норм української мови. В УТМ, як і в загальноновживаній лексиці сучасної української мови, наявна термінолексика чи термінні елементи класичних

(грецької, латинської) та живих мов (переважно французької, німецької, італійської, англійської та ін.). Ці запозичення, збагативши нашу мову, стали невід'ємною частиною термінолексики галузі музейної справи.

Вивчення професійних підсистем є свідченням того, що більшість спеціальних понять передають не окремими однокомпонентними термінами, а за допомогою різного типу терміносполук. За кількістю компонентів терміносполуки музейної справи поділяємо на дво-, три-, чотирикомпонентні й ТС з більшою кількістю складників. Структурна ієрархія термінів музейництва відображає їхню змістову системність: побудову складених термінів здійснюють здебільшого в напрямку створення багатоланкових словотвірних термінологічних парадигм на основі послідовної конкретизації вихідного терміна з родовим значенням за допомогою означальних компонентів в значенні видових кваліфікаторів. Кількісна перевага таких утворень зумовлена логічним підпорядкуванням видових категорій родовим.

ВИСНОВКИ

1. Музейництво, або музейна справа, – це спеціальна галузь культурно-освітньої й наукової діяльності, що вивчає історію та закономірності розвитку музеїв, їх внутрішню організацію, систему комплектування музейних фондів, документування і зберігання музейних предметів, а також опрацювання методики побудови музейних експозицій, виставок, різних видів і форм науково-освітньої роботи музеїв. Музейна справа належить до особливої сфери науки й культури, де основою для формування духовних цінностей служать об'єкти природи і предметні результати людства.

Як функціональна підсистема загальнонаціональної мови українська термінна система музейної справи пройшла складний і довготривалий шлях становлення, пов'язаний зі суспільними потребами та загальним піднесенням усієї української термінології. У процесі дослідження галузі виокремлено сучасні 3 періоди (1) перші десятиліття ХХ ст. (до 1929 р.); 2) 30-80 рр. ХХ ст.; 3) кін. 1980 рр. – поч. перших десятиліть ХХІ ст.), що відображають становлення й розвиток української музейної справи та її терміносистеми.

У перші десятиліття ХХ ст. (до 1929 р.) учені сформуvalи основні ідеї та поняття галузі, розпочали роботу спеціальні комісії з питань музейництва та його терміносистеми, провели перші музейні наради, на яких науковці порушували різноманітні проблеми, пов'язані з музейною справою та її термінолексикою. У цей період вийшли друком періодичні видання, на сторінках яких дослідники порушували питання стандартизації термінолексики цієї галузі. Українські вчені ввели у науковий обіг нові поняття, вказали на використання відповідних синонімів, що свідчить про неусталеність термінолексики музейної справи цього періоду. Протягом 30-их – 50-их років ХХ ст. термінологічна діяльність в Україні послабилася через репресивні заходи щодо діяльності українських вчених, обмеження галузей функціонування української мови. І лише наприкінці 50-их рр. термінологічна робота пожвавилася, можна спостерігати відчутні зрушення в музеєзнавчих дослідженнях, відбувалися процеси уточнення та визначення основних термінів з поняттєвого апарату музейної справи. Новий етап (кін. 1980 рр. – початок ХХІ

ст.) у вивченні музейництва пов'язаний із здобуттям незалежності України, поверненням української мови до всіх наукових закладів, упровадженням процесів інформатизації та демократизації суспільства. Всі ці чинники стали потужним стимулом для термінологічної праці на принципово нових засадах. Терміносистема музейництва своїм обсягом і структурою відобразила всі ті глибинні зміни, які відбулися в діяльності сучасних музеїв, знайшла втілення у п'ятьох лексикографічних виданнях – сучасних українських словниках, опублікованих у ХХІ ст.

2. УТМ є складним системно організованим термінним полем, центром якого є терміни власне музейної справи ($\approx 72\%$). Ядро досліджуваної терміносистеми формують терміни на позначення типів та складових музейних виставок; експозицій та колекцій; музейних територій, приміщень та їхніх частин; видів музейних закладів; музейних підрозділів; музейних угруповань та їхніх представників та ін. Зв'язок термінного поля музейництва з іншими терміносистемами вказує на наявність в його складі термінів інших систем ($\approx 28\%$): історії (зокрема таких її галузей, як археологія, архівна справа, боністика, вексилологія, геральдика, нумізматики, фалеристика та ін.), мистецтва (архітектура, скульптура, живопис, музика, література, театр тощо), біології, геології, географії та ін. Термінополе є своєрідним середовищем існування спеціальної одиниці. Тільки в межах цього термінного поля термін виражає своє значення.

Лінгвістичний аналіз уможливив здійснити лексико-тематичну класифікацію української термінолексики музейництва. У досліджуваній терміносистемі за тематичним принципом виділено 24 різні за обсягом і структурою групи термінів, об'єднані семантично й функціонально на основі зв'язку предметів і явищ дійсності, які вони позначають. Тематична класифікація термінолексики музейної справи дала змогу встановити місце кожного терміна в терміносистемі, виявити сукупність взаємовідношень між термінами тієї чи тієї ТГ, а також простежити логічну та лінгвістичну системність найменувань музейництва.

3. Українська терміносистема музейної справи є своєрідною підсистемою літературної мови, яка репрезентує відповідну систему понять і відзначається добре розвиненою лексико-семантичною організацією. На семантичному рівні системність виражається наявністю організованої сукупності різних за характером семантичної спільності груп термінів та існуванням у межах цих груп семантичних об'єднань, які базуються на специфічних кореляціях гіперо-гіпонімії, синонімії, антонімії, полісемії та омонімії.

Гіперо-гіпонімна парадигма є категорією, яка формує систему термінних найменувань музейної справи а також є засобом їхньої тематичної організації; вона зумовлює ієрархічність внутрішньої структури цієї терміносистеми і є чи не найважливішим доказом її системності. Велика кількість гіперо-гіпонімних парадигм об'єднує навколо родової назви кількісно більші групи видових понять: *виставка – гостьова виставка, дидактична виставка, меморіяльна виставка, пересувна виставка, плакатна виставка, художня виставка* та ін. Дослідження гіперо-гіпонімних відношень має велике теоретичне й практичне значення, тому що системність терміноодиниць музейництва чітко простежується саме в цих зв'язках, що є одним із чинників упорядкування термінолексики.

Наявність синонімії в УТМ вказує на розвиток лексико-семантичних відношень усередині цієї системи. Фактичний матеріал терміносистеми дозволив виокремити терміни-дублети і терміни-варіанти. Дублетність в аналізованій термінній системі є досить помітним явищем – близько 14% (понад 370 дублетних пар). У відношення входять однокомпонентні терміни (*колекціонер – збирач, підробка – фальсифікат*), терміносполуки (*антикварна книга – рідкісна книга, експозиційне обладнання – експозиційне устаткування*) або однокомпонентний термін із терміносполукою (*категоризація – атрибуція музейного предмета, раритет – рідкісний предмет*); переважають синонімічні об'єднання на рівні терміносполук. Окремо від синонімії потрібно розглядати варіантність терміноодиниць. У терміносистемі музейної справи простежуємо функціонування декількох різновидів варіантних форм однокомпонентних

терміноодиниць (фонетичні варіанти – *асоціація музеїв – асоціяція музеїв, музейна аудиторія – музейна авдиторія*; морфологічні варіанти – *збиральництво – збирання, картографування – картування*) та терміносполук (*етнографічний музей – етномузей, історіографія музеєзнавства – музеєзнавча історіографія*). Незважаючи на загальну небажаність варіантності в терміносистемі, повністю позбутися її неможливо.

Важливою категорією терміносистеми музейної справи є антонімна парадигма, члени якої утворюють певні мікрополя, в межах яких утворюються відношення протилежності як однієї з визначальних ознак системності термінолексики. В антонімні зв'язки можуть входити як однокомпонентні терміни (*акцесія – деакцесія, оригінал – копія*), так і терміносполучення (*монтаж виставки – демонтаж виставки, природне освітлення музеїв – штучне освітлення музеїв*), до складу яких належать питомі і запозичені мовні одиниці. Лексичні терміни-антоніми вказують на якісні, кількісні, просторові значення, зміст протилежно спрямованої дії. Антонімія виконує тільки позитивну роль, тому що номінує протиставлювані явища та предмети у музейній галузі.

Полісемія, незважаючи на її небажаність, є невіддільним компонентом української терміносистеми музейної справи. У процесі аналізу лексики термінологічних словників з музейної справи полісемними виявлено 135 термінних одиниць від загальної кількості 2712 термінів. Полісемні терміни здебільшого є двозначними (113 термінів ($\approx 84\%$)), рідше – тризначними (19 термінів ($\approx 14\%$)), у поодиноких випадках (3 терміни ($\approx 2\%$)) трапляються терміни з чотирма значеннями. На основі аналізу семантичної структури термінів виявлено наявність зовнішньосистемної (паралельне вживання терміна у складі кількох терміносистем чи в загальноновживаній лексиці: *щит* (у музейництві, геології і біології) та внутрішньосистемної (між термінами всередині системи: *гербарій, колекційний комплекс*) полісемії. Багатозначність зумовлена передусім розвитком понять на основі метафори та метонімії. Надостовірнішим шляхом виникнення нових значень стала метонімія, яка відображає постійні контакти

між предметами й типізується, створюючи семантичні моделі багатозначних мовних одиниць.

Досліджуваній терміносистемі властиве також явище омонімії. Проведений аналіз дозволив виявити в термінній системі музейної справи внутрішньосистемні (омоніми, які входять до складу однієї терміносистеми: *дубон, збруя*), міжсистемні (які функціонують у різних терміносистемах: *експозиція, депозит*), зовнішньосистемні (терміни певної галузевої терміносистеми, які входять в омонімні відношення з лексемами загальноживаної мови: *баранець, репліка*) омоніми та визначити перевагу зовнішньосистемних омонімів, виражених іменниками.

За морфолого-синтаксичною структурою серед термінів музейної справи виділяємо два основні типи: синтетичні терміни (однокомпонентні терміни) (1045 терміноодиниць, що становить 39%) та аналітичні терміни (терміносполуки) (1667 терміноодиниць, або 61%) з кількісним переважанням останніх. Синтетичні терміни в УТМ репрезентовані як непохідними, так і похідними одиницями, представленими термінами з однією твірною основою та кількома твірними основами (композиції: *екскурсовод, музеєзнавство*; юстапозиції: *галерея-музей, художник-експозиціонер*; аббревіатури: *КН – книга надходжень, ТЕП – тематико-експозиційний план*). Появу термінів складної структурної будови зумовлено потребою виразити дві ідеї в одній складній мовній одиниці та прагненням людини передати складне поняття однією мовною одиницею.

4. Проведений структурно-семантичний аналіз українських термінів музейництва засвідчив, що в термінотворенні виявляються основні тенденції загальномовного словотворення, зокрема регулярність і системність використання певних словотвірних моделей, диференціація дериваційних одиниць за ступенем продуктивності, прагнення до оптимального залучання словотвірних ресурсів. Основою розбудови УТМ є морфологічна і неморфологічна деривація. Велику кількість термінів утворено афіксальним способом – за допомогою префіксів (*реставрація → дереставрація, музейний – домuzeйний*), суфіксів (*експозиційник, музейник*), префіксів і суфіксів одночасно

(*нашоломник*). Цей спосіб відзначається продуктивністю і представлений різними типами. Найпродуктивнішим у творенні терміноодиниць є суфіксальний спосіб. Для нього характерне використання слов'янських та іншомовних суфіксів. Явище префіксації наявне у терміносистемі музейної справи, але порівняно із суфіксацією трапляється значно рідше.

Серед способів термінодеривації провідна роль належить також неморфологічним способам, зокрема лексико-семантичному та морфолого-синтаксичному. Більшою ефективністю відзначається лексико-семантичний. Джерелами поповнення є термінізація (26%): *дарування, погашення*; транстермінізація (9%): *експозиція* (у музейництві, географії), *щит* (у музейництві, біології і геології) та вторинна номінація (65%), що характеризується перенесенням значення за подібністю (метафоризація: *салон, кабінет*) і за суміжністю (метонімізація: *планетарій, геральдика*). Чимало термінолексики утворено шляхом метафоризації, що зумовлено формуванням термінів музейництва на ґрунті народних узагальнень, отриманих у процесі практичного пізнання світу.

5. За генетичним складом українська терміносистема музейної справи неоднорідна. До її складу входить як національна лексика ($\approx 15\%$), так і запозичення з різних мов ($\approx 70\%$): грецької (*тезаурус, пінакотека*), латинської (*експонат, реліквія*), французької (*вітраж, турнікет*), німецької (*абрис, шліф*), італійської (*бутафорія, фреска*), англійської (*банкнота, стенд*), рідше – польської (*балясина*), татарської (*баклага*), турецької (*ковпак*), які проникали в українську мову двома шляхами: прямо й опосередковано (через мову-посередник). Серед термінних одиниць трапляються й терміни-гібриди ($\approx 15\%$), тобто в їхній структурі наявні основи або терміноелементи різні за походженням (*колекціонування, оригінальність*). Вхідження в терміносистему значної кількості іншомовних запозичень стало одним із природних і вагомих шляхів її розвитку.

6. Проведене дослідження засвідчило, як зазначено вище, велику кількість аналітичних термінів в УТМ. Окремі вади багатокomпонентних терміноодиниць (громіздка структура, що зумовлює певні незручності у користуванні) не

применшують їхнього значення у формуванні цієї терміносистеми, помітною ознакою якої є значна кількість складних понять. В аналізованій терміносистемі виявлено розкладні терміносполуки таких структурних типів: двокомпонентні (1133 терміноодиниці, що становить 67%): *камера раритетів, реліквійний експонат*; трикомпонентні (410 терміноодиниць, або 25%): *каталог музейних колекцій, наукова концепція виставки*; чотирикомпонентні (96 терміноодиниць, або 6%): *книга реєстрації фондово-облікової документації, наукова паспортизація музейного зібрання*) та терміносполуки з більшою кількістю складників (28 терміноодиниць, або 2%): *ансамблевий метод побудови музейної експозиції, наукова концепція фондової роботи музею*. Серед складених найменувань домінують двокомпонентні, утворені за декількома структурними моделями. Терміносполучення виконують не лише номінативну функцію, а й визначають обсяг поняття, яке називають, допомагають зрозуміти його місце в системі термінів музейної справи. Аналітичні терміни музейництва через особливості структурно-семантичного характеру, на відміну від синтетичних термінів, виявляють більшу здатність до конкретизації значень і надають додаткові уточнювальні характеристики.

Поліаспектна характеристика сучасної УТМ показує, що це складна і розгалужена система, процес формування якої триває. Особливості системної організації термінів музейної справи на різних рівнях указують на необхідність виокремлення терміносистеми музейництва як окремої, хоч і незамкненої підсистеми загальнолітературної мови із низкою своєрідних ознак. Сучасний етап дослідження засвідчує потребу в подальшій роботі над унормуванням і стандартизацією УТМ, удосконаленням термінографічних праць музейної справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азарова А. Є. Складні слова в українській мові : структура, семантика, концепція „золотої пропорції” / А. Є. Азарова. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2000. – 222 с.
2. Акуленко В. Интернациональные элементы в лексике и терминологии / В. Акуленко. – Х. : Высш. школа, 1980. – 206 с.
3. Акуленко В. І. Охорона пам’яток культури в Україні / В. І. Акуленко. – К. : Вища школа, 1991. – 274 с.
4. Акульшина Н. Т. Семантико-когнітивний аналіз префіксального способу словотворення перської військової термінології / Н. Т. Акульшина // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Филология. Социальные коммуникации. – Симферополь : Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского, 2012. – Т. 25 (64). – № 1. – Ч. 1. – С. 33–37.
5. Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике : учеб. пособ. / И. В. Арнольд. – М. : Высш. школа, 1991. – 140 с.
6. Арнольд И. В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика ее исследования / И. В. Арнольд. – М. : Просвещение, 1966. – 186 с.
7. Арсеньева М. Г. Многозначительность и омонимия / М. Г. Арсеньева, Т. В. Строева, А. П. Хазанович. – М. : Наука, 1996. – 127 с.
8. Арутюнова Н. Д. Синтаксические функции метафоры / Н. Д. Арутюнова // Известия АН СССР. Серия : ОЛЯ. – 1978. – Т. 37. – № 3. – С. 40–45.
9. Архипенко Л. М. Структурна характеристика української термінології інтелектуальної власності / Л. М. Архипенко, В. В. Воліков // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия : Филология. Социальные коммуникации. – Симферополь : Таврический национальный

- университет им. В. И. Вернадского, 2012. – Т. 25 (64). – № 1. – Ч. 2.
– С. 329–333.
10. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова. – М. : Учпедгиз, 1957. – 295 с.
 11. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
 12. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энциклопедия, 1969. – 608 с.
 13. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посіб. / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К. : Альтерпрес, 2007. – 464 с.
 14. Баланаєва О. В. Юридична термінологія : процес становлення / О. В. Баланаєва // Право і лінгвістика : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції 23–26 вересня 2004 р. – Сімферополь, 2004. – Ч. 1. – С. 52–56.
 15. Барнич І. І. Інтернаціоналізми в німецькій і українській мовах (на матеріалі фінансово-економічної сфери) / І. І. Барнич // Науковий вісник Волинського національного університету. – 2011. – № 5. – Ч. 1. – С. 150–155.
 16. Безгодова Н. Співвідношення понять термінологія – професіоналізм – номенклатура (теоретичний аспект) / Н. Безгодова // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. – 2004. – Вип. 34. – Ч. I. – С. 458–463.
 17. Бездрабко В. В. Відображення історії і теорії музеєзнавства в матеріалах журналу „Краєзнавство” / В. В. Бездрабко // Другі Сумцовські читання : тези наукової конференції 18 квітня 1996 р. – Харків : Харківський історичний музей, 1996 р. – С. 13–14.
 18. Бесекирска Л. К вопросу об определении термина / Л. Бесекирска // Терминоведение. – 1996. – № 13. – С. 34–37.
 19. Біляшевський М. Ф. Наші національні скарби / М. Ф. Біляшевський. – К. : Шлях, 1918. – 17 с.

20. Біян Н. Р. Сучасна англійська терміносистема туризму в контексті явища полісемії / Н. Р. Біян // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. – 2012. – № 22 (247). – С. 183–187.
21. Богуцька М. П. Склад і структура української лексики української мови / М. П. Богуцька, А. В. Крижанівська, В. С. Марченко та ін. – К. : Наук. думка, 1984. – 194 с.
22. Боярова Л. Г. Терміни-синоніми як об'єкт лексикографії (на матеріалі ринкової термінології) / Л. Г. Боярова, О. А. Покровська // *Vocabulum et Vocabularium* : сб. науч. тр. по лексикографии. – Харьков, 1996. – Вып. № 3. – С. 60–62.
23. Брицин М. Я. Порівняльна граматики української і російської мов / М. Я. Брицин, М. А. Жовтобрюх, А. М. Майборода. – К. : Вища школа, 1987. – 263 с.
24. Бромлей Ю. В. Создано человечеством / Ю. В. Бромлей, Р. Г. Подольный. – М. : Политиздат, 1984. – 272 с.
25. Будагов Р. Введение в науку о языке / Р. Будагов. – М. : Просвещение, 1962. – 486 с.
26. Булик-Верхола С. Лексико-семантична характеристика української музичної термінології / С. Булик-Верхола // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2010. – № 675. – С. 68–71.
27. Булик-Верхола С. З. Структурно-граматична характеристика музичних термінів української мови / С. З. Булик-Верхола // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2009. – № 648. – С. 121–124.
28. Вайдахер Ф. Загальна музеологія / Ф. Вайдахер. – Львів : Літопис, 2005. – 632 с.
29. Вакуленко М. О. Методологічні засади вивчення наукової термінології / М. О. Вакуленко // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2 (2). – С. 16–21.

30. Вакуленко М. Наука термінологія та її методи / М. Вакуленко, О. Вакуленко // Тези 4-ї Міжнар. наук. конф. „Проблеми української науково-технічної термінології” 17–20 грудня 1996 р. – Львів : Вид-во Державного університету „Львівська політехніка”, 1996. – С. 11–12.
31. Вакуленко О. Підвалини для науки термінології є! / О. Вакуленко, М. Вакуленко // Київський університет. – Березень 1994 року. – № 3 (1987). – С. 3–4.
32. Вакуленко М. Правописні аспекти науки термінології / М. Вакуленко // Вісник Книжкової палати. – 1998. – № 11. – С. 15–17.
33. Вакуленко М. О. Російсько-український словник фізичної термінології / М. О. Вакуленко. – К. : Поліграф. центр Київського університету ім. Т. Шевченка, 1996. – 236 с.
34. Виноградов В. В. Основные типы лексических значений / В. В. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1953. – № 5. – С. 3–29.
35. Виноградов В. В. О формах слова / В. В. Виноградов // Изв. АН. СССР. Серия : ОЛЯ. – 1944. – Т. 3. – Вып. 1. – С. 40–41.
36. Винокур Г. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. Винокур // Труды Московского института истории, философии и литературы : сб. статей. – М. : МИФЛИ, 1938. – Т. 5. – С. 3–54.
37. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 468 с.
38. Власюк І.М. Музеезнавство та архівна практика : навч.-метод. посіб. / І. М. Власюк, О. Ю. Зосимович, М. В. Хадарова. – Житомир : Вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2006. – 76 с.
39. Волкова И. Н. Стандартизация научно-технической терминологии / И. Н. Волкова. – М. : Наука, 1988. – 200 с.
40. Гаврилюк О. Н. Сучасна українська та польська історіографія діяльності музеїв західноукраїнського регіону в міжвоєнний період / О. Н. Гаврилюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Історичні науки. – Луцьк :

Вид-во Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2012. – № 10 (235). – С. 124–130.

41. Галкина О. Краткий словарь музейных терминов / О. Галкина, Т. Петунина. – Томск : Изд-во Томского государственного педагогического университета, 2004. – 16 с.
42. Ганич Д. І. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
43. Гапонова Л. Є. Роль метафори у формуванні української криміналістичної термінології / Л. Є. Гапонова // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького національного університету. – 2013. – Т. 9. – С. 97–103.
44. Гаращенко Л. Аналітичні терміни загальнотехнічної галузі / Л. Гаращенко // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2012. – № 733. – С. 96–100.
45. Герд А. Основы научно-технической лексикографии. Как работать над терминологическим словарем / А. Герд. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1986. – 71 с.
46. Гимер Н. Антонімія у термінолексичі косметики та косметології / Н. Гимер // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2010. – № 675. – С. 7–9.
47. Голдованський Я. А. Українські неокласичні етимологічні джерела (терміни, складені з грецьких та латинських морфем) / Я. А. Голдованський // Іноземна філологія. – 1994. – Вип. 107. – С. 129–133.
48. Головин Б. Н. Введение в языкознание / Б. Н. Головин. – М. : Высш. школа, 1977. – 311 с.
49. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высш. школа, 1987. – 104 с.
50. Горбачевич К. С. Вариантность слова и языковая норма / К. С. Горбачевич. – Л. : Наука, 1978. – 238 с.

51. Горішевський П. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв / П. Горішевський, М. Дейнека, М. Ковалів та ін. – Івано-Франківськ : Плай. – 2005. – 64 с.
52. Городенська К. Г. Структура складних іменників у контексті семантичного синтаксису / К. Г. Городенська // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 27–34.
53. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія / В. О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – 208 с.
54. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія : навч. посіб. / В. О. Горпинич. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. – 189 с.
55. Грамматика современного русского литературного языка / Отв. ред. Н. Ю. Шведова. – М. : Наука, 1970. – 768 с.
56. Гринев С. В. Введение в терминоведение / С. В. Гринев. – М. : Аспект Пресс, 1993. – 117 с.
57. Грицьків А. В. Міжсистемна взаємодія як чинник термінотворення (на прикладі англомовних фінансових термінів) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / А. В. Грицьків. – Львів, 2004. – 20 с.
58. Гурко О. В. Семантична структура термінолексики графічного дизайну / О. В. Гурко // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2011. – Вип. 10. – С. 66–73.
59. Грещук В. В. Український відприкметниковий словотвір / В. В. Грещук. – Івано-Франківськ : Плай, 1995. – 208 с.
60. Д'яков А. С. Основи термінотворення : семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : Вид. дім „KM Academia”, 2000. – 208 с.
61. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов / В. П. Даниленко // Исследования по русской терминологии. – М. : Наука, 1971. – С. 7–68.

62. Даниленко В. П. Русская терминология : опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
63. Даниленко В. П. Терминологизация разных частей речи / В. П. Даниленко // Проблемы языка науки и техники. – М. : Наука. – 1970. – С. 67–89.
64. Даниленко В. П. Терминологизация разных частей речи. Термины-глаголы / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1970. – 178 с.
65. Девкин В. Д. Немецкая лексикография / В. Д. Девкин. – М. : Высш. школа, 2005. – 670 с.
66. Дорошенко С. Особливості афіксації при термінотворенні (на прикладі термінології нафтогазової промисловості) / С. Дорошенко // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2010. – № 675. – С. 10–14.
67. Дорошенко С. М. Формування та розвиток української термінології нафтогазової промисловості : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / С. М. Дорошенко. – К., 2004. – 186 с.
68. Дубровський В. Чергові завдання сучасного музейного будівництва на Україні / В. Дубровський. – К. : Держтрест „Київ – Друк”, 1927. – 14 с.
69. Дубровський В. В. Історично-культурні заповідники та пам’ятки України / В. В. Дубровський. – Х. : Держвидав України, 1930. – 76 с.
70. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках / Р. І. Дудок. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 358 с.
71. Дячук Т. Авіаційна термінологія української мови : тематична класифікація та генетична характеристика / Т. Дячук // Українська наукова термінологія. – К. : Наукова думка, 2009. – № 2. – С. 289–296.
72. Дячук Т. М. Українська соціально-економічна термінологія : становлення і кодифікація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Т. М. Дячук. – К., 2003. – 20 с.

73. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – К. : Наук. думка, 1982–2006. – Т. I–V.
74. Єльмслев Л. Прологомены к теории языка / Л. Єльмслев. – М. : КомКнига, 2006. – 248 с.
75. Єрмоленко С. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Єрмоленко, С. Бирик, О. Тодор. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
76. Житін Я. Міжгалузева термінологія як об'єкт лінгвістичного аналізу : стан і перспективи дослідження / Я. Житін // Вісник Харківського університету ім. В. Н. Каразіна. – 2008. – № 798. – С. 5–9.
77. Журавлев А. Ф. Технические возможности русского языка в области предметной номинации / А. Ф. Журавлев // Способы номинации в современном русском языке. – М. : Наука, 1982. – С. 45–109.
78. Закон України „Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1068-14>.
79. Закон України „Про музеї та музейну справу” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=249%2F95-%E2%F0>.
80. Заставецька Н. Музейницький аспект діяльності „Просвіти” у Східній Галичині (1869–1939 рр.) / Н. Заставецька // „Просвіта” в національно-культурному житті українського народу (до 140-річчя з часу заснування) : матеріали Міжнар. наук. конф. / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль : Вид-во Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка, 2009. – С. 82–87.
81. Збірник науково-методичних матеріалів „Українська музейна енциклопедія” / [Упор. : М. М. Варшавська, С. Я. Івахно, Е. М. Піскова та ін.]. – К. : Національний музей історії України, 2006. – 155 с.
82. Зуляк І. Роль „Просвіти” Західної України в розвитку музейної справи в міжвоєнний період / І. Зуляк // Охорона культурної спадщини в

- Україні : історія, теорія, практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 28–29 трав. 2007 р.). – Тернопіль : Вид-во Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, 2007. – С. 65–68.
83. Іващишин О. Проблема доцільності використання запозичень та інтернаціоналізмів у науково-технічній термінології / О. Іващишин // Проблеми української науково-технічної термінології : тези I Міжнародної наукової конференції. – Львів, 1992. – С. 114–116.
84. Казачкова О. А. Толкование терминов в толковом терминологическом словаре „Технология художественной обработки металлов” / О. А. Казачкова, В. И. Куманин // Новые металлы и технологии : материалы науч.-техн. конф. – М. : МГАПИ, 2001. – С. 63–66.
85. Как работать над терминологией. Основы и методы; [Пособ. сост. по трудам Д. С. Лотте и Ком. науч-техн. терминологии АН СССР]. – М. : Наука, 1968. – 76 с.
86. Калинин А. В. Лексика русского языка / А. В. Калинин. – М. : Изд-во Московского университета, 1978. – 232 с.
87. Канделаки Т. Л. Семантика и мотивированность терминов / Т. Л. Канделаки. – М. : Наука, 1977. – 167 с.
88. Капанадзе Л. А. О понятиях „термин” и „терминология” / Л. А. Капанадзе // Развитие лексики современного русского языка. – М. : Наука, 1965. – С. 75–85.
89. Карпіловська Є. А. Конструювання складних словотворчих одиниць / Є. А. Карпіловська. – К. : Наук. думка, 1990. – 156 с.
90. Карпіловська Є. А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови : будова та реалізація : монографія / Є. А. Карпіловська. – К. : Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 1999. – 297 с.
91. Кауфман С. И. Об именном характере технического стиля / С. И. Кауфман // Вопросы языкознания. – 1961. – № 5. – С. 103–109.

92. Кепін Д. Й.-В. Гете та музейна справа / Д. Кепін // Музей на рубежі епох : минуле, сьогодення, перспективи (Матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції). – К. : Національний музей історії України, 1999. – С. 18–19.
93. Кепін Д. Навчальні видання з музеології в Україні : критичний аналіз / Д. Кепін // Ніжинська старовина. – К. : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2010. – Вип. 10 (13). – С. 173–179.
94. Кияк Т. Вузькогалузеві терміни як основа формування та квазіреферування фахових текстів / Т. Кияк // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2008. – № 620. – С. 3–5.
95. Кияк Т. Р. Інтернаціональне та національне в термінотворчому процесі / Т. Р. Кияк // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 53–56.
96. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения : учеб. пособ. / Т. Р. Кияк. – К. : УМК ВО, 1989. – 104 с.
97. Кияк Т. Стан, проблеми, перспективи української термінології / Т. Кияк // Другий міжнародний конгрес україністів : доповіді і повідомлення. – Мовознавство. – Львів, 1993. – С. 227–232.
98. Кияк Т. Р. Прагматичні аспекти стандартизації української термінології / Т. Р. Кияк // Мовознавство. – 1993. – №1. – С. 35–38.
99. Клименко Н. Ф. Аббревіатура / Н. Ф. Клименко // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 7.
100. Клименко Н. Ф. Морфологічна будова композитів / Н. Ф. Клименко // Морфологічна будова сучасної української мови. – К. : Наук. думка, 1975. – С. 5–34.
101. Клименко Н. Ф. Основи морфеміки сучасної української мови / Н. Ф. Клименко. – К. : ІЗМН, 1998. – 180 с.
102. Клименко Н. Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови / Н. Ф. Клименко. – К. : Наук. думка, 1973. – 186 с.

103. Клименко Н. Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Н. Ф. Клименко. – К. : Наук. думка, 1984. – 252 с.
104. Клименко Н. Ф. Як народжується слово / Н. Ф. Клименко. – К. : Радянська школа, 1991. – 288 с.
105. Климишин О. С. Природнича музейна термінологія : словник-довідник / О. С. Климишин. – Львів : Державний природознавчий музей НАН України, 2003. – 244 с.
106. Ключко Ю. М. Музеєзнавство : словник-довідник / Ю. М. Ключко. – К. : НАКККіМ, 2013. – 82 с.
107. Ковалик І. І. Вступ. Дериватологія (словотвір) як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову / І. І. Ковалик // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 5–57.
108. Ковалик І. І. Вчення про словотвір / І. І. Ковалик. – Львів : Вид-во Львівського університету, 1961. – Вип. 2. – 84 с.
109. Ковалик І. І. Дериватологія (словотвір) як самостійна лінгвістична дисципліна та її місце у системі науки про мову / І. І. Ковалик // Вчення про словотвір. Вибрані праці. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2007. – С. 170–236.
110. Коваль А. П. Науковий стиль сучасної української літературної мови : структура наукового тексту / А. П. Коваль. – К. : Вид-во Київського університету, 1970. – 307 с.
111. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови / А. П. Коваль. – К. : Вища школа, 1987. – 348 с.
112. Коваль А. П. Синоніміка в термінології / А. П. Коваль // Дослідження з лексикології та лексикографії : [міжвідомч. зб.]. – К. : Наук. думка, 1965. – С. 157–169.
113. Козак Л. Типи відношень у багатокомпонентних словосполученнях в українській електротехнічній термінології / Л. Козак // Вісник

- Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2002. – № 453. – 250–253.
114. Козак Л. В. Українська електротехнічна термінологія (словотвірний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Л. В. Козак. – Дніпропетровськ, 2000. – 19 с.
115. Колган О. В. Семантична та словотвірна структура української гірничої термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Колган. – Запоріжжя, 2009. – 18 с.
116. Комарова З. И. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание. – Свердловск : изд. Уральск. гос. ун-та, 1991. – 150 с.
117. Комова М. В. Документознавча термінологія : навч. посіб. / М. В. Комова. – Львів : Львівська політехніка, 2003. – 167 с.
118. Комова М. В. Українська термінографія (1948–2002) : бібліогр. покажч. / М. В. Комова. – Л. : Ліга-Прес, 2003. – 110 с.
119. Коржаєва Ю. Структура терміносистеми кераміки у французькій мові за формальним критерієм / Ю. Коржаєва // Вісник Львівського університету. Серія : Іноземні мови. – 2012. – Вип. 19. – С. 196–203.
120. Костенко В. Г. Епонімічні медичні терміни в синонімічних рядах англійської мови // Матеріали Міжнародної науково-методичної конференції „Ювілейні четверті Каразінські читання, присвячені 200-річчю Харківського нац. ун-ту : Людина. Мова. Комунікація”. – Харків : Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – 2004. – С. 137–139.
121. Косторакова Г. Е. Музееведение. Курс лекций / Г. Е. Косторакова. – Ростов-на-Дону : РИС ЮРГУЭС, 2003. – 66 с.
122. Кочан І. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами / І. Кочан // Вісник національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2008. – № 620. – С. 14–19.

123. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами у сучасній українській мові : монографія / І. М. Кочан. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004. – 519 с.
124. Кочан І. Іншомовні слова : кальки чи національні відповідники? / І. Кочан // Українська наукова термінологія : зб. матеріалів науково-практичної конференції „Українська наукова термінологія. Проблеми перекладу”. – Київ, 11 грудня, 2009. – № 2. – С. 9–26.
125. Кочан І. М. Синонімія у термінології / І. М. Кочан // Мовознавство. – 1992. – № 3. – С. 32–34.
126. Кочан І. М. Структурно-семантичні особливості двоелементних радіотехнічних термінів в українській мові / І. М. Кочан // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. – Львів : Вид-во ЛНУ, 1987. – Вип. 18. – С. 28–30.
127. Кочан І. М. Українська наукова лексика : міжнародні компоненти в термінології : навч. посіб. / І. М. Кочан. – К. : Знання, 2013. – 294 с.
128. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2006. – 464 с.
129. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган – К. : Видавничий центр „Академія”, 1999. – 288 с.
130. Кочерган М. Л. Лексико-семантична система / М. Л. Кочерган // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Укр. енцикл., 2004. – С. 305–306.
131. Красножан Ж. Лексичні номени конфесійного стилю в контексті української історичної прози ХХ століття / Ж. Красножан, Т. Тарасенко // Вісник Луганського державного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. Серія : Філологічні науки. – 2002. – № 4 (48). – С. 78–82.
132. Краснопольська Н. Омонімія в українській термінології менеджменту / Н. Краснопольська // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2012. – № 733. – С. 188–192.

133. Краткий словарь музейных терминов // Музеи и памятники культуры в идейно-воспитательной работе на современном этапе : сб. науч. трудов. – М. : НИИ культуры, 1983. – Вып. 126. – С. 103–153.
134. Краткий словарь музейных терминов / [Сост. А. Б. Закс, Д. А. Равикович, А. М. Разгон, Н. П. Финягина при участии А. Н. Дьячкова, А. В. Кондратова, А. И. Михайловской, У. М. Поляковой]. – М. : НИИ культуры, 1974. – 51 с.
135. Кротевич Є. Словник лінгвістичних термінів / Є. Кротевич, Н. Родзевич. – К. : Вид-во АН УРСР, 1957. – 236 с.
136. Крыжановская А. В. Сопоставительное исследование терминологии современных русского и украинского языков / А. В. Крыжановская. – К. : Наук. думка, 1985. – 204 с.
137. Ктитарова Н. К. Українська термінологія металургійної промисловості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. К. Ктитарова. – Дніпропетровськ, 2000. – 22 с.
138. Кубрякова О. С. Парадигма / О. С. Кубрякова // Большой энциклопедический словарь. Языкознание / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 366–367.
139. Куделько З. Антонімія в терміносистемі ринкових взаємин / З. Куделько // Проблеми української термінології : зб. наук. праць. – 2004. – С. 106–108.
140. Кузнецова Э. В. Лексикология русского языка : учеб. пособ. для филол. фак. ун-тов / Э. В. Кузнецова. – М. : Высш. школа, 1989. – 216 с.
141. Кузьменко Г. І. Омонімія : аспектологія, проблематика : філологічна розвідка з лексики та стилістики / Г. І. Кузьменко. – К. : Київський університет, 2000. – 36 с.
142. Куньч З. Українська риторична термінологія : історія і сучасність : монографія / З. Куньч. – Львів : Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2006. – 216 с.

143. Куцак Г. Міжгалузева термінологічна омонімія / Г. Куцак // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 1998. – Вип. III. – С. 74–76.
144. Кучеренко О. Антонімія в сучасній українській пожежно-технічній терміносистемі / О. Кучеренко // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2002. – № 453. – С. 425–428.
145. Левицький А. Е. Вступ до мовознавства : посіб. / А. Е. Левицький, А. В. Сингаївська, Л. Л. Славова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 104 с.
146. Лейчик В. М. Исследование терминологизмов в парадигматике : явление антонимии / В. М. Лейчик, Е. А. Никулина // Вестник МГУ. Серія : Лингвистика и межкультурная коммуникация. – М. : Изд-во МГУ, 2005. – № 1. – С. 30–43.
147. Лейчик В. Номенклатура – промежуточное звено между терминами и именами собственными / В. Лейчик // Вопросы терминологии и лингвистической статистики. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. – С. 13–25.
148. Лейчик В. М. О некоторых современных способах словообразования / В. М. Лейчик. – Владивосток : ДВНЦ АН СССР, 1984. – С. 3–15.
149. Лейчик В. М. Оптимальная длина и оптимальная структура термина / В. М. Лейчик // Вопросы языкознания. – 1981. – № 2. – С. 63–73.
150. Лейчик В. М. О языковом субстрате термина / В. М. Лейчик // Вопросы языкознания. – 1986. – № 5. – С. 87–97.
151. Лейчик В. М. Терминоведение : предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – М. : КомКнига, 2006. – 256 с.
152. Лейчик В. М. Терминология информатики : теоретические и практические вопросы / В. М. Лейчик, В. И. Смирнов, И. М. Сулова // Информатика : Итоги науки и техники. – М. : Наука, 1977. – Т. 2. – 138 с.

153. Лейчик В. М. Термины-синонимы, дублеты, эквиваленты, варианты / В. М. Лейчик // Актуальные проблемы лексикографии и словообразования. – Новосибирск : Изд-во НГУ, 1973. – Вып. 2. – С. 103–107.
154. Лещенко А. Г. О новом словаре „Ключевые понятия музеологии” / А. Г. Лещенко, А. В. Урядникова // Проблемы музеологии. – 2012. – С. 215–223.
155. Лещенко А. Г. Проблемы становления музееведческой терминологии на международном уровне / А. Г. Лещенко // Музей. – 2009. – № 5. – С. 42–46.
156. Локайчук С. М. Терміни-словосполучення в сучасній українській археологічній науці / С. М. Локайчук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. – 2011. – № 1. – С. 71–76.
157. Лопатин В. В. Рождение слова. Неологизмы и окказиональные образования / В. В. Лопатин. – М. : Наука, 1973. – 151 с.
158. Лотте Д. С. Как работать над терминологией. Основы и методы / Д. С. Лотте. – М. : Наука, 1968. – 76 с.
159. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии : вопросы теории и методики / Д. С. Лотте. – М. : АН СССР, 1961. – 158 с.
160. Лотте Д. С. Перенос термина по смежности понятий / Д. С. Лотте // Основы построения научно-технической терминологии. – М. : Изд. АН СССР, 1961. – С. 51–58.
161. Луковенко Т. О. Структурно-граматична характеристика термінів української гомеопатичної галузі / Т. О. Луковенко // Наукові праці. Серія : Філологія. Мовознавство. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2009. – Т. 98. – Вип. 85. – С. 50–54.
162. Луковенко Т. Функціонування українських номенклатурних лексем у гомеопатичній галузі / Т. Луковенко // Вісник Національного

- університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2008. – № 620. – С. 214–217.
163. Лук’янова О. О. Методичні засади експозиційної діяльності у сучасних музейних установах / О. О. Лук’янова // Праці науково-дослідного інституту пам’яткоохоронних досліджень. – Вінниця : ДП „Державна картографічна фабрика”, 2011. – Вип. 6. – С. 415–421.
164. Малаховский Л. В. Теория лексической и грамматической омонимии / Л. В. Малаховский. – Ленинград : Наука, 1990. – 238 с.
165. Малевич Л. Термінологічна омонімія (на матеріалі гідромеліоративної лексики) / Л. Малевич // Культура слова. – 1999. – Вип. 52. – С. 65–70.
166. Малевич Л. Термінологічне запозичання : причини, джерела, функції / Л. Малевич // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 56–61.
167. Маненко А. Англійсько-український словник з профілактичної та екологічної токсикології / А. Маненко, Т. Балабан, Н. Хоп’як. – Львів : Ліга-Прес, 2002. – 112 с.
168. Маньковська Р. Музей у дослідженнях Інституту Історії України НАН України / Р. Маньковська // Історіографічні дослідження в Україні. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2012. – № 22. – С. 499–518.
169. Маньковська Р. Музеологія як наукова галузь : сучасний дискурс та проблема теоретичного інтегрування / Р. Маньковська // Краєзнавство. – 2009. – № 3–4. – С. 136–144.
170. Мартинов В. В. Про принципи семасіологічної поясненості в порівняльно-історичному мовознавстві / В. В. Мартинов // Збірник філологічного факультету Одеського університету. – 1953. – Т. 3. – С. 51–59.
171. Мартиняк О. Фонетичні варіанти українських науково-технічних термінів / О. Мартиняк // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. – 2009. – Вип. 46. – Ч. II. – С. 17–22.

172. Мартиняк О. Явище синонімії у термінологічній лексиці / О. Мартиняк // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2008. – № 620. – С. 100–103.
173. Мартонова М. Составной термин / М. Мартонова // Русская речь. – 1972. – № 6. – С. 69–70.
174. Маслов Ю. С. Введение в языкознание : учеб. / Ю. С. Маслов. – М. : Высш. школа, 1987. – 272 с.
175. Методи лінгвістичних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://knowledge.allbest.ru/languages/2c0a65625b3ac68a5c53b88521216c27_0.html
176. Мезенцева Г. Г. Музеезнавство (на матеріалах музеїв УРСР) / Г. Г. Мезенцева. – К. : Вища школа, 1980. – 120 с.
177. Микульчик Р. Словник-довідник з термінології музейної справи / Р. Микульчик, П. Слободян // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2010. – № 676. – С. 107–110.
178. Микульчик Р. Словник-довідник термінології музейництва / Р. Микульчик, П. Слободян, Є. Діденко, Т. Рак. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 128 с.
179. Микульчик Р. Терміни грецького та латинського походження в музейній термінології / Р. Микульчик // Проблеми української термінології : зб. наук. пр. учасників XII Міжнародної наукової конференції 27–29 вересня, 2012. – С. 113–115.
180. Митрофанова О. Д. Отглагольные имена существительные в научных текстах (к вопросу о „номинативном характере научного стиля”) / О. Д. Митрофанова // НДВШ „Филол. науки”. – 1973. – № 5. – С. 54–55.
181. Михайлишин Б. Розуміння термінології і номенклатури в системі точних галузей знань / Б. Михайлишин, П. Стахів // Проблеми науково-

- технічної термінології : тези доп. 2-ої Міжнар. наук. конф. – Л., 1993. – С. 56–57.
182. Михайлова Т. В. Антонімічні відношення українських науково-технічних термінів як мовне явище та суб'єкт лексикографії / Т. В. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2003. – Вип. V. – С. 295–296.
183. Михайлова Т. Номени у науково-технічній сфері / Т. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – 2007. – Вип. VII. – С. 82–86.
184. Михайлова Т. В. Омонімія в українській науково-технічній термінології / Т. В. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 185–189.
185. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Т. В. Михайлова. – Х., 2002. – 20 с.
186. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Т. В. Михайлова. – Х., 2002. – 218 с.
187. Мовчун Л. Фонетичні варіанти у „Словарі української мови” за редакцією Б. Грінченка / Л. Мовчун // Дивослово. – 1994. – № 9. – С. 9–12.
188. Морозова Л. В. Дифференциальные признаки термина : структурные и статистические свойства английского языка / Л. В. Морозова // Ученые записки Калининского государственного педагогического института. – Калинин : Изд-во Калининского гос. пед. ин-та, 1969. – Т. 64. – Вып. 2. – С. 223–249.
189. Музезнаводство : словник базових термінів / укл.-упор. Л. М. Міненко; за заг. ред. к.і.н., полковника Карпова В. В. – К. : Фенікс, 2013. – 152 с.

190. Музейная экспозиция : теория и практика, искусство экспозиции, новые сценарии и концепции / Отв. ред. М. Т. Майстровская. – М. : Российский институт культурологии, 1997. – 216 с.
191. Музейные термины. Терминологические проблемы музееведения : сб. науч. тр. – М. : ЦМР СССР, 1986. – 134 с.
192. Музеология и основы музейного дела : библиографический указатель (1929–2006 гг.) / Сост. : Т. Г. Горбунова, Е. В. Евглевская, А. А. Тишкин. – Барнаул : Изд-во Алт. гос. ун-та, 2006. – 39 с.
193. Науково-технічний прогрес і мова / Відп. ред. В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1978. – 196 с.
194. Нелюба А. М. Явища економії в словотвірній номінації української мови / А. М. Нелюба. – Х. : Вид. центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 302 с.
195. Нечитайло О. І. Синоніми в лексикографії / О. І. Нечитайло. – К. : Наук. думка, 1987. – 132 с.
196. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения : учеб. пособ. / М. В. Никитин – М. : Высш. школа, 1988. – 168 с.
197. Нікуліна Н. Лексико-семантичний спосіб творення номенів (на матеріалі транспортної термінологічної мегасистеми) / Н. Нікуліна // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції „Фахова мова як динамічний функційний різновид загальнонародної української мови”, 26–27 травня 2011 року. – Луганськ, 2011. – С. 143–148.
198. Нікуліна Н. Дискусії щодо терміна „номен” в українському та зарубіжному мовознавстві / Н. Нікуліна // Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2010. – № 676. – С. 56–61.
199. Нікуліна Н. В. Однослівні терміни національної автомобільної терміносистеми / Н. В. Нікуліна // Мандрівець. – 2004. – № 5. – С. 38–42.

200. Нікуліна Н. В. Становлення сучасної української термінологічної системи автомобілебудування та ремонту транспортних засобів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. В. Нікуліна. – Х., 2005. – 20 с.
201. Новиков Л. А. Антонимия в русском языке. Семантический анализ противоположностей в лексике / Л. А. Новиков. – М. : МГУ, 1973. – 290 с.
202. Новиков Л. А. Семантика русского языка : учеб. пособ. [для филолог. спец. ун-тов] / Л. А. Новиков. – М. : Высш. школа, 1982. – 272 с.
203. Нога С. З. К вопросу о терминологических омонимах / С. З. Нога // Лингводидактические исследования. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1987. – С. 47–56.
204. Овчаренко Н. І. Способи номінації словотворення у сучасній українській мінералогічній термінології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. І. Овчаренко. – Дніпропетровськ, 1996. – 21 с.
205. Овчаренко В. М. Структура і семантика науково-технічного терміна / В. М. Овчаренко. – Х. : Вид-во Харків. ун-ту, 1968. – 71 с.
206. Овчарова О. В. Словник-довідник музейного працівника / О. Овчарова, Р. Яушева-Омельянчик, Л. Сургай. – К. : КИЙ, 2013. – 461 с.
207. Онуфрієнко Г. С. Запозичення неслов'янського походження в юридичному термінологічному просторі української мови / Г. С. Онуфрієнко // Ономастика і апелятиви : зб. наук. праць. – Д. : ДДУ, 2000. – Вип. 9. – С. 96–104.
208. Основы музееведения / Отв. ред. Э. А. Шулепова. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 504 с.
209. Павленко Л. П. Складні іменники-оказіоналізми в поетичному контексті / Л. П. Павленко // УМЛШ. – 1983. – № 8. – С. 30–35.

210. Павлова О. Полісемія в лінгвістичній термінології української мови / О. Павлова // Українська термінологія і сучасність : зб. наукових праць. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 320–323.
211. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики) / О. Павлова // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2008. – № 620. – С. 49–54.
212. Павлюк А. Б. Полісемія як мовна категорія в сучасній лінгвістиці / А. Б. Павлюк, Л. М. Угонь // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство. – 2011. – № 6. – Ч. 1. – С. 2–8.
213. Панько Т. І. Від терміна до системи : становлення марксистсько-ленінської політекономічної термінології у східнослов'янських мовах / Т. І. Панько. – Львів : Вища школа, 1979. – 146 с.
214. Панько Т. І. Українське термінознавство / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.
215. Письмиченко А. Номен і номенклатура (на матеріалі терміносистеми будівельної індустрії) / А. Письмиченко // Культура слова. – 1983. – Вип. 25. – С. 14–16.
216. Пілецька Н. Парадигматичні відношення в сучасній чеській економічній термінології / Н. Пілецька // Проблеми слов'янознавства. – 2007. – Вип. 56. – С. 208–216.
217. Пілецька Н. Синонімічні та антонімічні відношення в сучасній чеській економічній термінології / Н. Пілецька // Вісник Львівського університету. Серія : Філологічна. – Львів : Вид-во ЛНУ, 2009. – Вип. 46. – Ч. 1. – С. 252–256.
218. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підруч. / М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 2005. – 286 с.
219. Покровська О. Дослідження нових аспектів формування складників кулінарної термінології (на матеріалі номенклатури кулінарної

- лексики) / О. Покровська, С. Руденко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2003. – Вип. V. – С. 69–74.
220. Полюга Л. М. Словник антонімів української мови / Л. М. Полюга. – К. : Довіра, 2004. – 275 с.
221. Полюга Л. М. Українська абстрактна лексика XIV – першої половини XVII ст. / Л. М. Полюга. – К. : Наук. думка, 1991. – 240 с.
222. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української літературної мови / О. Д. Пономарів. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 276 с.
223. Попова Н. О. Структурно-семантичні особливості новітніх лексичних запозичень з англійської в українську мову (90-і рр. XX ст. – початок XXI ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Н. О. Попова. – Запоріжжя., 2005. – 19 с.
224. Потиха З. А. Современное русское словообразование / З. А. Потиха. – М. : Просвещение, 1970. – 384 с.
225. Прибега Л. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини / Л. Прибега // Культурологічна думка : Щорічник наукових праць. – К. : Інститут культурології АМУ, 2009. – № 1. – С. 130–138.
226. Приблуда Л. М. Метонімія як різновид вторинної номінації (на матеріалі творчості українських письменників-постмодерністів) / Л.М. Приблуда // Гуманітарна освіта в технічних навчальних закладах : зб. наук. праць. – К. : Університет „Україна”, 2012. – Вип. 25. – С. 138–145.
227. Прокопович Б. Автентична українська мова та іншомовні запозичення в сучасній термінології деревооброблення / Б. Прокопович, Л. Яремчук // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2000. – № 402. – С. 235–238.

228. Прохорова В. Н. Полисемия и лексико-семантический способ словообразования в современном русском языке / В. Н. Прохорова. – М. : Изд-во Москов. ун-та, 1980. – 86 с.
229. Процик І. Р. Запозичення та освоєння чужомовної лексики в українській фізичній термінології на зламі ХІХ–ХХ століть / І. Р. Процик // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – 2003. – Вип. V. – С. 167–169.
230. Процик І. Українська фізична термінологія на зламі ХІХ–ХХ століть / І. Процик. – Львів : Видавничий центр Львівського національного університету ім. І. Франка, 2004. – 252 с.
231. Пумпянский А. Л. Причина разных взглядов на языковую многозначность / А. Л. Пумпянский // Морфемика и аффиксальная комбинаторика языка. – Калинин : Изд-во КГУ, 1982. – С. 80–87.
232. Радченко О. І. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. І. Радченко. – Х., 2000. – 203 с.
233. Реформатский А. А. Введение в языкознание / А. А. Реформатский. – М. : Просвещение, 1967. – 544 с.
234. Реформатский А. А. Мысли о терминологии / А. А. Реформатский // Современные проблемы русской терминологии. – М. : Наука, 1986. – С. 163–198.
235. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология / А. А. Реформатский // Вопросы терминологии. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – С. 46–55.
236. Рибалка Н. Синонімічні відношення в англійській номенклатурі ссавців / Н. Рибалка // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Вип. 89 (3). – С. 383–387.
237. Розенталь Д. Э. Практическая стилистика русского языка : учеб. для вузов / Д. Э. Розенталь. – М. : Высш. школа, 1977. – 316 с.
238. Романова О. Антонімічні відношення в українській швацькій термінології / О. Романова // Вісник Національного університету

- „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології.
– 2012. – № 733. – С. 149–154.
239. Романова О. О. Варіантність в українській швацькій термінології /
О. О. Романова // Вісник Черкаського університету. Серія :
Філологічні науки. – 2012. – № 27 (240). – С. 73–76.
240. Романова О. О. Гіперо-гіпонімія в українській швацькій термінології /
О. О. Романова // Вісник Харківського національного університету
ім. В. Н. Карабіна. – Серія : Філологічна. – 2007. – Вип. 50. – № 765. –
С. 32–35.
241. Романова О. О. Спеціальна лексика української мови як об’єкт
лінгвістичного дослідження : термін і номен / О. О. Романова //
Термінологічний вісник. – 2011. – №1. – С. 55–62.
242. Российская музейная энциклопедия : в 2 т. / Редкол. : В. Л. Янин. – М. :
Прогресс, „Рипол Классик”, 2001. – Т. 1. – 416 с. – Т. 2. – 436 с.
243. Руденко С. Б. Музейна пам’ятка : соціокультурна сутність та місце в
системі історико-культурних цінностей : автореф. дис. на здобуття
наук. ступеня канд. культурології : спец. 26.00.01 „Теорія та історія
культури” / С. Б. Руденко. – К., 2011. – 18 с.
244. Руденко С. Б. Музейна пам’ятка : соціокультурна сутність та місце в
системі історико-культурних цінностей : монографія / С. Б. Руденко. –
К. : НАКККіМ, 2012. – 120 с.
245. Руденко С. Теоретичне обґрунтування необхідності введення в
науковий обіг терміна „номенклатурно-термінологічне сполучення” /
С. Руденко // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць. – 2004. –
Вип. 13. – С. 37–41.
246. Рутинський М. Й. Музеєзнавство : навч. посіб. / М. Й. Рутинський,
О. В. Стецюк. – К. : Знання, 2008. – 428 с.
247. Рябчикова Ф. Д. Діяльність етнографічного відділу Волинського
науково-дослідного музею (1920–1931 рр.) : автореф. дис. на здобуття
наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 26.00.05 „Музеєзнавство.
Пам’яткознавство” / Ф. Д. Рябчикова. – Луцьк, 2010. – 20 с.

248. Рябчикова Ф. Облік та збереження музейних предметів в етнографічному відділі Волинського науково-дослідного музею (1920–1931 рр.) / Ф. Рябчикова // Архіви України. – 2009. – № 3–4 (264). – С. 34–47.
249. Сапанжа О. С. Теория музея и музейности : историографический обзор и историческая типология : монографія / О. С. Сапанжа. – СПб : Ризограф НОУ „Експресс”, 2011. – 98 с.
250. Свенціцький І. С. Музеї і книгозбірні сучасної України / І. С. Свенціцький. – Львів : Діло, 1927. – 13 с.
251. Свенціцький І. С. Про музеї та музейництво (нариси і замітки) / І. С. Свенціцький. – Львів : Діло, 1920. – 80 с.
252. Секунда Т. Принципи складання української технічної термінології / Т. Секунда // Вісник Інституту української наукової мови. – 1930. – Вип. 2. – С. 15.
253. Селіванова О. Когнітивний аспект термінотворення (на матеріалі української номенклатури етномофауни) / О. Селіванова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. VIII. – С. 55–59.
254. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
255. Сербенська О. А. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем : 140 запитань і відповідей / О. А. Сербенська, М. Й. Волошак. – К. : Вид. центр „Просвіта”, 2001. – 204 с.
256. Сергєєва Г. А. Системний підхід до вивчення запозичень на рівні лексико-семантичної парадигматики (до проблеми термінологічної синонімії) / Г. А. Сергєєва // Вісник Харківського університету. Серія : Філологія. – 2000. – № 491. – С. 260–263.
257. Симоненко Л. О. Актуальні проблеми сучасного українського термінознавства // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць / Відп. ред. проф. Л.О. Симоненко. – К., 2009. – Вип. VIII. – С. 9–15.

258. Симоненко Л. О. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / Л. О. Симоненко, С. О. Соколова, М. П. Годована. – К. : Наук. думка, 1993. – 237 с.
259. Симоненко Л. О. Українська наукова термінологія : стан та перспективи розвитку / Л. О. Симоненко // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 3–8.
260. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології : монографія / Л. О. Симоненко. – К. : Наук. думка, 1991. – 151 с.
261. Сікорська З. Структурно-граматична характеристика української словотвірної термінології / З. Сікорська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – Вип. IV. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 267–271.
262. Склад і структура термінологічної лексики / А. В. Крижанівська, Л. О. Симоненко, Т. І. Панько та ін. – К. : Наук. думка, 1984. – 196 с.
263. Скороходько Э. Ф. Семантические сети и автоматическая обработка текста / Э. Ф. Скороходько. – К. : Наук. думка, 1983. – 218 с.
264. Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
265. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К. : Головна редакція УРЕ, 1974. – 775 с.
266. Словник іншомовних слів / Укл. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К. : Наук. думка, 2000. – 680 с.
267. Словотвір сучасної української літературної мови : монографія / Відп. ред. М. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1979. – 408 с.
268. Словотвір сучасної української літературної мови / За ред. І. І. Ковалика, Л. О. Родніної, А. П. Грищенка. – К. : Наук. думка, 1979. – 406 с.
269. Словотвір української мови: науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Упоряд. О. А. Дікунова; за ред. Г. М. Віняр. – Кривий Ріг, 2012. – 36 с.

270. Сложеникина Ю. В. Терминологическая лексика в общезыковой системе / Ю. В. Сложеникина. – Самара : Изд-во СамГУ, 2003. – 160 с.
271. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка / А. И. Смирницкий. – М. : Изд-во литературы на иностранных языках, 1956. – 260 с.
272. Смирницкий А. И. Синтаксис английского языка / А. И. Смирницкий. – М. : Эдиториал УРСС, 2007. – 296 с.
273. Соколовська Т. Синонімія та антонімія як базові парадигматичні класи в українській терміносистемі з генетики / Т. Соколовська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 1998. – С. 171–174.
274. Солоіденко Г. І. Українська бібліотечна термінологія : становлення та основні етапи розвитку : монографія / Г. І. Солоіденко. – К. : Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2010. – 204 с.
275. Стасевський С. Термін і номенклатурний знак / С. Стасевський // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць. – Х., 2004. – Вип. 14. – С. 20–22.
276. Стаховська Н. Термін як елемент системи мовного вираження спеціальних понять / Н. Стаховська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2001. – Вип. IV. – С. 277–280.
277. Стельмах І. Ф. Громадські музеї з позицій музеєзнавства (на матеріалах музеїв АР Крим) / І. Ф. Стельмах // Сіверщина в історії України. – 2011. – Вип. 4. – С. 458–461.
278. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія / О. А. Стишов – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
279. Столяров Б. А. Музейная педагогика. История, теория, практика : учеб. пособ. / Б. А. Столяров. – М. : Высш. школа, 2004. – 216 с.
280. Сундиева А. О базовых понятиях музейной науки / А. Сундиева // Музей. – 2009. – № 5. – С. 4–10.

281. Суперанская А. В. Общая терминология : вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
282. Сучасна українська літературна мова / Ред. М. Плющ. – К. : Вища школа, 2001. – 421 с.
283. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія / Відп. ред. М. А. Жовтобрюх. – К. : Наук. думка, 1973. – 440 с.
284. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – 439 с.
285. Сучасна українська літературна мова : підруч. / За ред. А. П. Грищенка. – К. : Вища школа, 2002. – 439 с.
286. Тараненко О. О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника) / О. О. Тараненко. – Кам'янець-Подільський : Видавництво Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, 1996. – 170 с.
287. Тараненко О. О. Номінація / О. О. Тараненко // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Вид-во „Українська енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 418.
288. Татаринов В. А. Лексико-семантическое варьирование терминологических единиц и проблемы терминографии : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 „Украинский язык” / В. А. Татаринов. – М., 1988. – 24 с.
289. Телия В. Н. Номинация / В. Н. Телия // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 336–337.
290. Термінологічна лексика в системі професійного мовлення : методичні вказівки та завдання для самостійної роботи студентів з курсу „Українська мова (за професійним спрямуванням)” / [Укл. : Г. Л. Вознюк, С. З. Булик-Верхола, М. В. Гнатюк та ін.]. – Львів : Вид-во Національного університету „Львівська політехніка”, 2010. – 92 с.

291. Толикина Е. Н. Некоторые лингвистические проблемы изучения термина / Е. Н. Толикина // Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. – М. : Наука, 1970. – С. 53–67.
292. Труевцев Н. В. История ИКОФОМ как взгляд в будущее / Н. В. Труевцев // Музеи и этнокультурный туризм : сб. материалов III Ежегодного международного симпозиума Комитета музеологии Сибири / Под ред. О. Н. Труевцевой, О. Н. Шелегиной. – Новосибирск, 2010. – С. 132–134.
293. Тур О. М. Лексико-тематичні групи у складі документознавчої терміносистеми / О. М. Тур // Держава та регіони. Серія : Гуманітарні науки. – 2012. – Вип. 1. – С. 119–122.
294. Тур О. М. Польова структура сучасної української терміносистеми землеустрою та кадастру / О. М. Тур // Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія : Філологія. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2008. – Т. 92. – Вип. 79. – С. 68–72.
295. Тур О. М. Явище антонімії в українській термінології документознавства / О. М. Тур // Держава та регіони. Серія : Гуманітарні науки. – 2012. – № 1. – С. 144–148.
296. Тур О. Явище омонімії в українській термінології землеустрою та кадастру / О. Тур // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2007. – Вип. VII. – С. 204–208.
297. Туровська Л. Інноваційні процеси в українській науковій термінології / Л. Туровська // Українська мова. – 2005. – № 2. – С. 56–63.
298. Туровська Л. Терміни та номени в науково-технічній сфері / Л. Туровська // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. – 2005. – Вип. VI. – С. 225–229.
299. Туркевич О. В. Еволюція термінолексики методики викладання української мови як іноземної : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Туркевич. – Львів, 2012. – 19 с.

300. Туркевич О. В. Еволюція термінологіки методики викладання української мови як іноземної : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Туркевич. – Львів, 2012. – 188 с.
301. Туркевич О. Семантична структура терміносполук методики викладання української мови як іноземної / О. Туркевич // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2011. – № 709. – С. 121–124.
302. Турчин В. В. Прагматика наукового терміна / В. В. Турчин. – Івано-Франківськ : Факел, 2004. – 226 с.
303. Українська мова : Енциклопедія. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во „Укр. енциклопедія” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
304. Усенко П. С. Роль та місце музеологічної дисципліни в контексті розвитку теоретичних і практичних музейних досліджень другої половини ХХ ст. / П. С. Усенко // Грані. – 2012. – №7 (87). – С. 20–21.
305. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале англ. языка) / А. А. Уфимцева. – М. : КомКнига, 2010. – 288 с.
306. Федорова Л. Д. Діяльність Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва зі збереження культурної спадщини України 1910–1920 рр. / Л. Д. Федорова. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2008. – 296 с.
307. Фецько І. Термінографія музейної справи / І. Фецько // Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2013. – № 765. – С. 115–120.
308. Фецько І. М. Мовні особливості термінів на позначення довідкових музейних елементів та інформаційних структур / І. М. Фецько // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія : Філологія. – Харків : Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 2013. – Вип. 69. – С. 228–232.
309. Фецько І. М. Лінгвістична характеристика термінів на позначення предметів, обладнання та устаткування в українській термінології

- музейництва / І. М. Фецько // Наукові записки. Серія : Філологічна. – Острог : Видавництво Національного університету „Острозька академія”. – Вип. 45. – 2014. – С. 57–59.
310. Фецько І. Антонімні відношення в українській терміносистемі музейництва / І. Фецько // Spheres of Culture / Ed. by Ihor Nabytovych. – Lublin : Maria Curie-Sklodovska University in Lublin, 2014. – Vol. 7. – С. 351–358.
311. Фецько І. Структурні моделі складених термінів із компонентом „музей” (на матеріалі термінології музейництва) / І. Фецько // Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2014. – № 791. – С. 163–169.
312. Филин Ф. П. О лексико-семантических группах слов / Ф. П. Филин // Езыковедски изследования в чест на акад. Ст. Младенов. – София : Изд-во БАН, 1957. – С. 524–536.
313. Филин Ф. П. О слове и вариантах слова / Ф. П. Филин // Морфологическая структура слова в языках различных типов. – М.–Л. : АН СССР, 1963. – С. 128–133.
314. Філюк Л. М. Динамічні процеси у формуванні української терміносистеми інформатики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Л. М. Філюк. – Одеса, 2007. – 20 с.
315. Флоренский П. А. Термин / П. А. Флоренский // Вопросы языкознания. – 1989. – № 1. – С. 120–127.
316. Халіновська Л. Особливості аббревіації в українській авіаційній термінології / Л. Халіновська // Вісник національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2010. – № 675. – С. 50–53.
317. Халіновська Л. Предметно-семантична організація авіаційної лексики / Л. Халіновська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. VI. – С. 233–235.

318. Халіновська Л. Тематичні групи на позначення назв „літальних апаратів” та „повітряних суден” в українській авіалексиці / Л. Халіновська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. VIII. – С. 176–179.
319. Хаютин А. Д. Термин, терминология, номенклатура : учеб. пособ. / А. Д. Хаютин. – Самарканд : Изд-во Самарканд. у-та имени Алишера Навои, 1971. – 130 с.
320. Цимбал Н. А. Проблема полісемії в українській термінології органічної хімії / Н. А. Цимбал // Записки з українського мовознавства : зб. наук. праць. – Одеса : Астропринт, 2003. – Вип. 13. – С. 29–35.
321. Цісар Н. Метонімічні транспозиції у медичній терміносистемі / Н. Цісар // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2007. – № 593. – С. 53–56.
322. Цісар Н. Системотворчий потенціал вторинних медичних найменувань / Н. Цісар // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2010. – № 675. – С. 54–56.
323. Черненко І. Термінологічні запозичення у сфері туризму як результат міжмовного контактування / І. Черненко // Українознавчий альманах. – 2012. – Вип. 9. – С. 193–196.
324. Чуешкова О. В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Чуешкова. – Х., 2003. – 18 с.
325. Чуешкова О. В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. В. Чуешкова. – Х., 2003. – 200 с.
326. Чуешкова О. Проблеми аналітичної термінологічної номінації / О. Чуешкова // Вісник Національного університету „Львівська

- політехніка”. Серія : Проблеми української термінології. – 2004. – № 503. – С. 43–48.
327. Чумак О. Г. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / О. Г. Чумак. – К., 1998. – 21 с.
328. Шайкевич А. Проблемы терминологической лексикографии / А. Шайкевич. – М. : Изд-во ВЦП, 1983. – 67 с.
329. Шанский М. Н. Лексика современного русского языка / М. Н. Шанский. – М. : Просвещение, 1972. – 327 с.
330. Шанский Н. М. Основы словообразовательного анализа / Н. М. Шанский. – М. : Учпедгиз, 1953. – 56 с.
331. Шафиков С. Г. Теория семантического поля и компонентной семантики его единиц / С. Г. Шафиков. – Уфа : Изд-во Башкирского ун-та, 1999. – 88 с.
332. Шевченко В. В. Музеєзнавство : навч. посіб. для дистанційного навчання / В. В. Шевченко, І. М. Ломачинська. – К. : Університет „Україна”, 2007. – 288 с.
333. Шевченко Т. В. Лексико-семантична група слів на позначення шляхів сполучення в українській мові / Т. В. Шевченко // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2010. – Вип. 9. – С. 317–323.
334. Шелов С. Д. Термин. Терминологичность. Терминологические определения / С. Д. Шелов. – СПб. : Филологический фак-т СПбГУ, 2003. – 280 с.
335. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови / Ю. Шерех. – Мюнхен : Молоде життя, 1951. – 402 с.
336. Шетле Т. В. Полисемия и омонимия в терминологии (на примере англоязычных терминов банковского дела) / Т. В. Шетле // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. – 2009. – № 3 (11). – С. 104–111.

337. Шидловський І. В. Історія музейної справи та зоологічних музеїв університетів України / І. В. Шидловський. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – 112 с.
338. Шмит Ф. И. Музейное дело. Вопросы экспозиции / Ф. И. Шмит. – Л. : Academia, 1929. – 248 с.
339. Шуба П. П. О компонентах конфикса в русском языке / П. П. Шуба // Развитие современного русского языка. – М. : Наука, 1975. – С. 249–253.
340. Юренева Т. Ю. Музееведение : учеб. для высш. школы / Т. Ю. Юренева. – М. : Академический Проект, 2003. – 560 с.
341. Ющук І. П. Українська мова : посіб. / І. П. Ющук . – К. : Либідь, 2008. – 640 с.
342. Якубовський В. І. Музезнавство : навч. посібник-практикум / В. І. Якубовський. – Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2006. – 272 с.
343. Яценко Н. О. Формування назв військового одягу в українській мові : монографія / Н. О. Яценко. – К. : Інститут української мови : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009. – 179 с.
344. Akhmanova O. S. Linguistic Terminology / O. S. Akhmanova. – М. : Moscow University Press, 1977. – 188 с.
345. Alvar Ezquerro M. La formación de palabras en español / M. Alvar Ezquerro. – Madrid : Arco Libros, 1996. – 77 p.
346. Bąk M. Powstanie i rozwój polskiej terminologii nauk ścisłych / M. Bąk. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1984. – 184 s.
347. Desvallees A. Pour une terminologie museologique de base / A. Desvallees // Cahiers d'étude. Study Series. ICOM. – Belgium, 2000. – P. 8.
348. Felber H. Terminology Manual / H. Felber. – Paris. : UNESCO; Infoterm, 2002. – 426 p.
349. Ipsen G. Der Alte Orient und die Indogermanen, „Festschrift für W. Streitberg” / G. Ipsen. – Heidelberg, 1924. – S. 225.

350. Key Concepts of Museology / Пер. с фр. А. В. Урядниковой. – ИКОМ России, 2012. – 101 с.
351. Mairesse F. Vers une redefinition du muse? / F. Mairesse, A. Desvallees. – Paris : L’Harmattan, 2007. – 225 p.
352. Podracki J. Słownik skrótów i skrótowców / J. Podracki. – Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 1999. – 346 s.
353. Stransky Z. Z. Archeologie a muzeologie / Z. Z. Stransky. – Brno : Masarykova univerzita. – 2005. – 156 с.
354. The International Council of Museums // ICOM Definition of a Museum [Digital resource]. – Acces mode : <http://icom.museum/definition.html>.

Додаток А.

Тлумачний словник термінів музейництва

ЗАСАДИ УКЛАДАННЯ СЛОВНИКА

Незважаючи на багаторічну історію розвитку музейництва України, велику інтенсивність сучасних публікацій, спектр національних словників та інших інформаційно-довідкових видань з музейної справи дуже вузький.

Процеси розбудови незалежної України, розвитку всіх галузей суспільного і наукового життя на національному ґрунті стали важливою передумовою відродження національної терміносистеми. Власна термінологіка є не лише ознакою самоідентифікації певної галузі суспільного життя чи наукового знання, а й вагомим рушієм їхнього розвитку. Передумовою впорядкування фахової мови є все активніше входження національної музейної справи до світової спільноти музейництва, розширення й поглиблення контактів з колегами з інших країн, зростання уваги до їхнього досвіду. Зважаючи на суттєві відмінності у структурі та технології музейної справи в різних державах, велике значення має пошук мовних засобів визначення еквівалентних музейних понять з метою подолання перешкод у професійному спілкуванні музейників.

Укладений словник є концентрованим вираженням через професійні дефініції досвіду працівників музеїв, атрибуції, наукового опрацювання, каталогізації та введення до широкого суспільного обігу даних про пам'ятки історії та культури від найдавніших часів до наших днів. Словник містить українські й запозичені в українську мову іншомовні терміни та їх синоніми, що стосуються передусім основних напрямів музейної діяльності – науково-дослідної, культурно-освітньої, науково-фондової, експозиційної, фондової та видавничої діяльності й адміністративно-господарської роботи музею. Праця охоплює також і низку термінів із суміжних сфер людської діяльності.

Це такі галузі, як архівознавство, екскурсійна справа, реставрація, пам'яткоохоронна діяльність, мистецтвознавство, спеціальні історичні дисципліни тощо.

Під час укладання термінологічного словника дотримано основних правил, які застосовують у науковій сфері. Реєстрові терміни розміщено за алфавітом. Терміни-іменники наведено в називному відмінку однини (*експонат, експозиція, музей*), деякі терміни-іменники, які не вживають в однині, виражено у множині (*автентичні виражальні засоби, аудіовізуальні засоби в експозиції*). Терміносполуки „прикметник + іменник” запропоновано в прямому порядку одиниць у називному відмінку однини (*наукова інвентаризація, настінна експозиція*). Для групування окремих термінів, що мають відношення до певної теми, застосовано інверсію (перестановку термінокомпонентів). Наприклад, *монографічне вивчення музейного предмета (вивчення музейного предмета монографічне та ін.)*.

Назви термінів набрано жирним шрифтом. Представлені словникові статті можуть бути як стислими, що охоплюють тільки дефініцію, так і більш розгорнутими – у випадку, якщо новизна поняття передбачає необхідність додаткових пояснень. Часто поруч із реєстровим терміном у дужках зазначено синоніми цієї терміноодиниці або терміни, до яких застосовано інверсію, але вживають їх і в прямому порядку компонентів.

Джерелами укладеного словника слугували сучасні українські термінологічні словники та довідники музейної справи: „Природнича музейна термінологія: словник-довідник” О. Климишина (Львів, 2003), „Словник-довідник термінології музейництва” Р. Микульчика, П. Слободяна, Є. Діденко, Т. Рака (Львів, 2012), „Музеєзнавство: словник базових термінів” укл.-упор. Л. Міненко (Київ, 2013), „Музеєзнавство: словник-довідник” Ю. Ключко (Київ, 2013), „Словник-довідник музейного працівника” О. Овчарової, Р. Яушевої-Омельянчик, Л. Сургай (Київ, 2013).

Кожна словникова стаття закінчується посиланням на наукові джерела. Таке посилання розміщено у квадратних дужках, де вказано автора і номер

сторінки (у словникових статтях використано такі скорочення наукових праць: [Кл., сторінка], [Мик., сторінка], [Мін., сторінка], [Ключ., сторінка], [Овч., сторінка].

Сподіваємося, що словник стане свого роду стимулом до впорядкування усієї української термінологіки музейництва.

Аа

АБРАЗИВ

дрібнозерниста речовина високої твердості, що використовується для механічного оброблення металів, керамічних виробів, скла, які знаходяться в музеї тощо [Овч., С. 20].

АБРИС

загальний обрис музейного предмета, контур, малюнок, нанесений за допомогою ліній [Овч., С. 279].

АВАНТИТУЛ (ВИХІДНИЙ АРКУШ)

один з елементів структури музейного видання. Початкова сторінка книжки, що передує титульному розвороту і має декоративно-композиційне значення [Овч., С. 169].

АВДІОГІД

портативний прилад, що відтворює аудіозапис музейної екскурсії, призначений для індивідуального ознайомлення відвідувача з експозицією музею [Мик., С. 13].

АВДІОМАТЕРІАЛИ

фонозаписи, фонокоментарі (голоси тварин, птахів, різноманітні природні шуми, документальні й музичні записи історичних діячів, письменників, співаків та ін.), які входять у музейні фонди [Мик., С. 13].

АВЕРС

лицьовий бік монети або медалі як музейного експоната [Овч., С. 279].

АВТЕНТИЧНИЙ (АУТЕНТИЧНИЙ) ТЕКСТ

оригінал, текст оригіналу музейного документа [Овч., С. 169].

АВТЕНТИЧНИЙ

дійсний, вірний; який ґрунтується на першоджерелі [Кл., С. 5].

АВТЕНТИЧНІСТЬ (ІСТИННІСТЬ)

властивість музейного предмета, що вказує на ступінь вірогідності й точності збереження важливих його первинних ознак, характеристик та на відповідність певному культурному середовищу [Мик., С. 13].

АВТОГІД

портативний прилад, призначений для індивідуального ознайомлення відвідувача з музейною експозицією, який дає змогу отримати більше інформації (візуальної та аудіо) про експозицію в цілому та окремі її експонати, а також може містити елементи, що забезпечують інтерактивність [Мик., С. 13].

АВТОПОРТРЕТ

різновид портретного жанру – портрет художника, скульптора як різновид музейного експоната, виконаний ним самим [Овч., С. 21].

АВТОР

1) особа, що написала яку-небудь працю, твір, лист і т. ін. або взяла участь у написанні; 2) музейна установа або організація, від імені якої публікуються матеріали [Овч., С. 169].

АВТОРСЬКА КОПІЯ

копія твору мистецтва, яку виконав автор оригіналу з незначними відмінностями від нього [Мик., С. 13].

АВТОРСЬКА ОЦІНКА

суб'єктивна оцінка музейного виробу або художнього твору, розроблена та оприлюднена автором, яка не є визначальною для практичного використання під час здійснення комерційних операцій [Овч., С. 4].

АВТОРСЬКЕ ПОВТОРЕННЯ

копія власного твору (музейного експоната) автора, виконана ним з великою точністю (як правило, за конкретним замовленням) [Овч., С. 21].

АВТОРСЬКЕ СВДОЦТВО

вид музейного документа, який засвідчує авторське право [Овч., С. 169].

АГРАФ (ФІБУЛА)

пряжка як експонат для скріплення окремих частин одягу [Овч., С. 21].

АДОРАНТ

зображення музейної фігури з простягненими до неба руками [Овч., С. 21].

АДОРНІСТ

живописець, що малює музейні орнаменти [Овч., С. 21].

АЕРОФОТОЗНІМКИ (ФОТОПЛАН)

фотографічне зображення земної поверхні у центральній проекції [Кл., С. 6].

АКВАМАРИН

1) синьо-зелена фарба кольору морської води; 2) коштовний камінь блакитного або синьо-зеленого забарвлення – прозорий різновид берилу, що входить у склад музейних предметів [Овч., С. 22].

АКВАРЕЛЬ

1) фарби, що розчиняються водою; 2) живопис цими фарбами [Овч., С. 22].

АКІНАК

короткий (40–60 см) меч скіфів як музейний експонат, який із певним різновидом трензеля (вездечки) був одним із елементів т. зв. скіфської тріади [Овч., С. 280].

АКРОТЕРІЙ (АКРОТЕРІОН)

скульптурна прикраса в музеї або насадка на обох кінцях фронтона у вигляді звивистих рослин, пальмет, скульптурних фігур та волют [Овч., С. 22].

АКСЕЛЬБАНТ

наплічний шнур зі срібних або золотих ниток, оздоблений металевими наконечниками; елемент військової форми, який входить у музейні фонди [Овч., С. 280].

АКСЕСУАР

характерна ознака, дрібний предмет, бутафорія; допоміжна другорядна деталь, яка доповнює головне зображення в музеї, створює фон, обстановку для головного [Овч., С. 280].

АКТ

1) у музейних зібраннях – узагальнене найменування документів (писемних та друкованих), у яких за певною юридичною формою зафіксовані економічні або політичні угоди, факти, події; договори між приватними особами, між установами; договори, складені без участі приватних осіб; складені кількома особами. 2) писемні документи, оригінальні справи, які зберігаються в архівах; 3) назви збірників та видавництв академій і наукових товариств; 4) розділи драматичного твору [Овч., С. 170].

АКТ ВИДАЧІ

юридичний документ, що засвідчує факт видачі з фондів музею відповідальному представникові юридичної особи музейних предметів на постійне зберігання або в тимчасове користування [Мик., С. 13].

АКТ ВИДАЧІ НА ВІДПОВІДАЛЬНЕ ЗБЕРІГАННЯ

юридичний документ, що фіксує факт видачі нових надходжень, які пройшли первинну реєстрацію, зберігачеві для наукової інвентаризації, зберігання та музейного використання [Мик., С. 13].

АКТ ВНУТРІШНЬОМУЗЕЙНОЇ ПЕРЕДАЧІ (АКТ ПЕРЕДАЧІ, АКТ ВНУТРІШНЬОЇ ПЕРЕДАЧІ)

юридичний документ, що засвідчує факт передачі музейного предмета від однієї матеріально відповідальної особи до іншої в межах того самого музейного закладу [Мик., С. 14].

АКТ ВТРАТИ

юридичний документ, що фіксує факт й обставини зникнення або крадіжки музейного предмета з музею [Мик., С. 14].

АКТ ЕКСПЕРТИЗИ ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ І КОШТОВНОГО КАМІННЯ

юридичний документ, що підтверджує або спростовує факт наявності й справжності конкретних дорогоцінних металів і/чи коштовного каміння в музейному предметі [Мик., С. 14].

АКТ ЗАМІНИ ОБЛІКОВИХ КНИГ (АКТ ПОГАШЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ)

юридичний документ, що фіксує факт погашення книг надходжень основного фонду музею, книг надходжень науково-допоміжного фонду чи

інвентарних книг і заміни їх новими зі збереженням наданих раніше шифрів і номерів чи присвоєнням нових [Мик., С. 14].

АКТ ЗБЕРЕЖЕНОСТІ

юридичний документ, що фіксує стан збереження музейного предмета на момент складання акту (наявність пошкоджень, їх характер та ступінь) [Мик., С. 14].

АКТ ЗВІРЕННЯ НАЯВНОСТІ ТА ПРИЙОМУ-ПЕРЕДАЧІ

юридичний документ, що фіксує факт звірення наявності та передачі музейних предметів на матеріальну відповідальність від попереднього зберігача певної фондової групи новопризначеному зберігачеві цієї фондової групи [Мик., С. 14].

АКТ ЗВІРЯННЯ НАЯВНОСТІ ФОНДІВ

юридичний документ, що фіксує факт і результат звірвання наявності музейних предметів з музейного зібрання із записами в обліково-фондовій документації [Мик., С. 14].

АКТ ПОВЕРНЕННЯ

юридичний документ, що засвідчує факт повернення музейного предмета у фонди музею, який є його власником [Мик., С. 14].

АКТ ПОШКОДЖЕННЯ

юридичний документ, який складає спеціальна комісія музею безпосередньо після випадку пошкодження музейного предмета. В акті фіксують причину, обставини, характер і ступінь пошкодження [Мик., С. 14].

АКТ ПРИЙНЯТТЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

внутрішньомузейний документ, який засвідчує що роботи зі створення музейної експозиції завершені й вона готова до відкриття та функціонування [Мик., С. 15].

АКТ ПРИЙНЯТТЯ (АКТ ПРИЙМАННЯ, АКТ ПРИЙОМУ, ВХІДНИЙ АКТ)

юридичний документ, що фіксує факт прийняття представником музею предметів музейного значення від їх власників з метою включення до музейних фондів на постійне або тимчасове зберігання [Мик., С. 15].

АКТ ПРО ВТРАТУ

нормативний документ, що фіксує факт і обставини крадіжки або зникнення музейного предмета (науково-допоміжного матеріалу) з музейної збірки [Кл., С. 7].

АКТ ПРО ПОШКОДЖЕННЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

нормативний документ, який складає спеціальна комісія музею у випадку пошкодження музейного предмета. В акті фіксується причина, обставини, характер і ступінь пошкодження [Кл., С. 7].

АКТ СПИСАННЯ (АКТ ПРО СПИСАННЯ, АКТ ДЕАКЦЕСІЇ)

юридичний документ, що фіксує факт виключення музейного предмета чи науково-допоміжного матеріалу зі складу музейного зібрання [Мик., С. 15].

АКТУАЛІЗАЦІЯ СПАДЩИНИ

музейна діяльність, спрямована на збереження і включення культурної і природної спадщини в сучасну культуру шляхом активізації соціокультурної ролі його об'єктів та їх інтерпретації [Мін., С. 4].

АКЦЕСІЙНИЙ АКТ

акт прийняття, який передбачає отримання музеєм не тільки самого предмета музейного значення, а й права власності на нього [Мик., С. 15].

АКЦИДЕНТНИЙ НАБІР

різноманітні декоративні шрифти, лінійки, візерункові орнаменти, предметно-сюжетні прикраси в музеї, які використовуються під час набору в художньо-друкарських роботах як елементи художнього оформлення (бланків, оголошень, афіш, запрошень, квитків тощо) [Овч., С. 170].

АЛЕБАРДА (БЕРДИШ)

старовинна музейна зброя – сокира у вигляді півмісяця, насаджена на довгий держак зі списом на кінці [Овч., С. 281].

АЛІГАТ (КОНВОЛЮТ)

вид самостійних рукописних або друкованих видань, що переплетені в окремий том і які входять у музейні фонди [Овч., С. 170].

АЛЬБАРЕЛЛО

циліндрична фаянсова музейна посудина з незначним розширенням біля основи і горловини [Овч., С. 23].

АЛЬБОМ

книжкове або комплектне аркушеве образотворче видання музею, що має або не має пояснювальний текст [Мін., С. 106].

АЛЬБУС

високопробна срібна монета типу грошена як музейного експоната [Овч., С. 281].

АЛЬМАНАХ

збірник літературно-художніх та (чи) науково-популярних творів, об'єднаних за певною ознакою [Мін., С. 106].

АЛЬСПИС

короткий список як музейний експонат із дисковидним обмежувачем [Овч., С. 281].

АЛЬТ

струнний смичковий або духовий музичний інструмент, що знаходиться в музеї [Овч., С. 23].

АЛЬФРЕЙНА ТЕХНІКА

техніка оздоблення музейних приміщень декоративними розписами через трафарет [Овч., С. 23].

АМБУЛЯНТ

невеликий переносний столик в музеї для кавового або чайного сервізу [Овч., С. 24].

АМУЛЕТ

музейний предмет, художній виріб зі скла, металу або каменю, якому приписують чудодійну здатність оберігати людину, що його носить, від хвороб, нещастя, поранення тощо [Овч., С. 24].

АМФОРА

господарчий глиняний музейний посуд із яйцеподібним, грушоподібним або кулеподібним тулубом і вузьким високим горлом та відігнутих назовні вінцем [Овч., С. 281].

АНАЛІЗ ВЕКСИЛОЛОГІЇ

науковий метод дослідження, який включає в себе вивчення всіх видів прапорів, хоругв, бунчуків, стягів, штандартів тощо, їх форми, структурні компоненти, геральдичні або особливі символічні знаки, композиції квітів на прапорах з метою інтерпретації і встановлення їх походження, історичної ролі, зміни з плином часу, міграції знаменної символіки та кольорів [Мін., С. 53].

АНАЛІЗ ГЕРАЛЬДИКИ

науковий метод дослідження, який включає в себе вивчення гербів як специфічне історичне джерело, з метою накопичення історичних знань для визначення шляхів спадкування (переходу тих чи інших речей, майна від одних власників до інших), а також – вивчення економічних і культурних зв'язків між різними країнами [Мін., С. 53].

АНАЛІЗ ЕМБЛЕМАТИКИ

науковий метод дослідження, який включає в себе вивчення умовних зображень понять чи ідеї у вигляді малюнка, що містить в собі певний сенс [Мін., С. 53].

АНАЛІЗ ЕПІГРАФІЧНИЙ

науковий метод дослідження, який включає в себе порівняльно-історичне вивчення музейних предметів [Мін., С. 54].

АНАЛІЗ КЛЕЙМА

науковий метод дослідження, який включає в себе вивчення відтиску, знаку, відмітки, що наноситься на музейну річ з метою фіксування його належності, порядкового номера, року виробництва і назви виробника, а також підтвердження відповідності даного виробу узаконеній пробі й вимогам пробірною наглядом [Мін., С. 54].

АНАЛІЗ МУЗЕЙНОГО ЗІБРАННЯ

кількісне та якісне дослідження змісту музейного зібрання в класифікаційних групах, а також його потреб стосовно приміщення та обладнання, враховуючи подальше його зростання [Мик., С. 15].

АНАЛІЗ ПОРІВНЯЛЬНИЙ

науковий метод зіставлення та порівнювання двох і більше явищ, ідей, положень, результатів досліджень, виявлення спільностей і відмінностей, вибір найбільш прийнятних для подальшого наукового вивчення музейного предмета або практичного застосування [Мін., С. 54].

АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ

науковий метод дослідження способів виробництва будь-яких музейних предметів (штамповка, лиття, зварювання тощо), що виготовлені за допомогою технічних засобів [Мін., С. 55].

АНАЛІЗ ФАБРИЧНИХ МАРОК

науковий метод дослідження, який включає в себе вивчення, позначення, що дозволяє встановити / вирізнити виробника музейного предмета [Мін., С. 55].

АНАЛІЗ ХІМІЧНИЙ

сукупність операцій, за допомогою яких встановлюють якісний та (або) кількісний склад речовини, яка входить у склад музейних предметів [Мін., С. 55].

АНАЛІТИКО-НАУКОВЕ ОПРАЦЮВАННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

процес опрацювання інформації змісту музейного документа методами аналізу і синтезу з метою одержання необхідних відомостей, зіставлень та узагальнень [Овч., С. 171].

АНАЛОГ

музейний предмет, явище, що відповідає якимось властивостям іншого явище або поняття [Овч., С. 24].

АНГОБ

декоративне покриття з ретельно розтертого найтоншого шару глини, що наносять на обпалений чи висушений виріб з кераміки для маскування грубої структури матеріалу музейної посудини, для надання виробу кольору або використовується як самостійне кольорове оздоблення [Овч., С. 25].

АНЕЛАС

короткий двогострий меч як музейний експонат із держакон з обмежувачем-хрестовиною [Овч., С. 281].

АНЕМОГРАФ

прилад для безперервного автоматичного записування швидкості і напрямку вітру, який застосовують у природничій музейній справі [Кл., С. 10].

АНЕМОМЕТР

прилад для вимірювання швидкості вітру і газових потоків, який використовують у природничій музеології [Кл., С. 10].

АНЕМОСКОП

прилад, що фіксує наявність вітру певного напрямку. який використовують у природничій музеології [Кл., С. 10].

АНЕРОЇД

прилад для вимірювання тиску повітря, який використовують у природничій музеології [Кл., С. 10].

АНКЕТА

опитувальний музейний аркуш із переліком питань для виконання економічних, соціологічних та ін. обстежень [Кл., С. 10].

АНКЕТА ВІДВІДУВАЧА

питальник, адресований відвідувачам музею, який дає змогу збирати об'єктивну інформацію про музейну аудиторію та оцінити сильні й слабкі сторони роботи музею [Мик., С. 15].

АНКЕТУВАННЯ

форма збору зворотної інформації від відвідувачів, що дає змогу скласти соціально-демографічну характеристику основної музейної аудиторії, з'ясувати її інтереси, мотиви поведінки, виявити сильні й слабкі сторони роботи музею [Мик., С. 15].

АНОДУВАННЯ

спосіб покриття поверхні музейних металевих виробів тонкою плівкою окису того самого металу шляхом електролізу [Овч., С. 25].

АНОНІМНИЙ ДОКУМЕНТ

вид музейного документа, в якому не зазначені відомості про автора [Овч., С. 171].

АНОТАЦІЯ ДО ЕКСПОНАТА

атрибутивні дані експоната або інша інформація про нього, яку автори експозиції вважали за потрібне повідомити відвідувачам [Мик., С. 15].

АНСАМБЛЕВА ЕКСПОЗИЦІЯ (ЕКСПОЗИЦІЯ АНСАМБЛЕВА)

музейна експозиція, основою якої є експозиційні комплекси, у яких на базі достовірних наукових даних зберігають або відтворюють взаємозв'язки, що

існували між музейними предметами в середовищі їх побутування [Мик., С. 16; Кл., С. 62].

АНСАМБЛЕВИЙ ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ МЕТОД (МЕТОД ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ АНСАМБЛЕВИЙ)

метод побудови музейної експозиції, який полягає у створенні експозиційного ансамблю, що показує музейні предмети в первинному середовищі їх існування та відображає взаємодію і взаємозв'язки між цими предметами [Мик., С. 16; Кл., С. 112].

АНСАМБЛЕВО-ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС

структурна одиниця ансамблевої експозиції, експозиційний комплекс, у якому зберігають або відтворюють взаємозв'язки, що існували між музейними предметами в середовищі їх побутування [Мик., С. 16].

АНСАМБЛЬ ПАМ'ЯТОК (КОМПЛЕКС ПАМ'ЯТОК)

група пам'яток (будівель, творів монументальної скульптури, інженерних споруд, зелених насаджень), об'єднана композиційно, стилістично чи історично [Мик., С. 16].

АНТИК

антична скульптура або її фрагмент, що зберігся до нашого часу в музеї [Овч., С. 25].

АНТИКВАР

знавець (продавець) старовинних речей, картин, книг тощо або їх збирач [Овч., С. 25].

АНТИКВАРІАТ

культурні музейні цінності, створені понад 50 років тому [Овч., С. 25].

АНТИКВАРІЙ

1) в ренесансній культурі зібрання творів античної пластики 2) музейне приміщення, в якому воно експонувалося [Ключ., С. 9].

АНТИКВАРНА КНИГА (РІДКІСНА КНИГА)

книга будь-якої країни, надрукована від початку книгодрукування до 1850–1880-х рр. [Овч., С. 171].

АНТИЧНИЙ

який стосується давньогрецької або давньоримської культури, мистецтва, суспільного ладу тощо [Овч., С. 25].

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею природничого профілю, у якому зберігають, вивчають, експонують та популяризують пам'ятки, пов'язані з історією розвитку людини як біологічної істоти, а також соціальною і культурною організацією людського суспільства на різних етапах розвитку [Мик., С. 16].

АНТРОПОЛОГІЯ

наука про походження, еволюцію, закономірності морфо-фізіологічної організації людини та її рас, їх поширення на Землі [Кл., С. 12].

АНФАС

зображення портрета, повернутого на три чверті праворуч або ліворуч від глядача; на три чверті обличчям до того, хто дивиться [Овч., С. 282].

АНФІЛАДА

кілька суміжних кімнат, залів, розташованих по одній осі й поєднаних між собою дверима [Овч., С. 26].

АПЕРТУРНА КАРТА

вид документа на новітньому носії [Овч., С. 172].

АПРОБАЦІЯ

визначення проби дорогоцінного металу, яку встановлює Палата пробірного нагляду України, куди передаються предмети за листом музею та за відповідним актом [Овч., С. 282].

АРАБЕСКА

складний переплетений орнамент музею, побудований на ритмічному повторенні стилізованого зображення художньо переплетених між собою гілок, квітів, листя, рідше геометричних фігур [Овч., С. 282].

АРБАЛЕТ (КУША, САМОСТРІЛ)

старовинна музейна зброя, що має форму потужного лука для метання стріл, каменів [Овч., С. 283].

АРЕАЛОГІЯ

розділ біогеографії; вивчає типи ареалів, встановлює ареали різних видів і розміщення окремих популяцій усередині виду, територію розповсюдження над видових систематичних груп (родів, родин тощо) у природничій музеології [Кл., С. 13].

АРЕОМЕТР

прилад для вимірювання густини рідин, який використовують у природничій музеології [Кл., С. 13].

АРКА

елемент будинків, споруд, дугоподібне перекриття отвору в стіні (воріт, дверей, вікна) чи прольоту між двома опорами музею [Овч., С. 26].

АРКАДА

ряд однакових за формою і розмірами арок в музеї, які спираються на стовпи або колони [Овч., С. 283].

АРКАСОЛІЙ

арочна ніша у стіні, призначена для поховання або встановлення саркофагів [Овч., С. 283].

АРКАТУРА

архітектурний декор на стіні (фризі) музею у вигляді однакових удаваних (глухих) невеликих арок, частіше з архівольтами, що спираються на консолі або півколонки [Овч., С. 283].

АРКБУТАН

опорна конструкція у вигляді висячої напіварки, яка є розпіром для підтримки стіни музейної споруди [Овч., С. 283].

АРКУШ

1) фрагмент якого-небудь тонкого і плоского матеріалу (паперу, фанери, картону і т. ін.) певної форми і розміру; 2) шматок паперу певного розміру з текстом з обох боків; 3) одиниця вимірювання обсягу книги, що дорівнює певній кількості сторінок (залежно від формату видання) друкованого тексту; 4) одиниця для розрахунку кількості паперу, потрібного для видання; 5) авторський А. містить 40 тис. друкованих знаків [Овч., С. 171].

АРКУШ ДРУКОВАНОГО МАТЕРІАЛУ

аркуш паперу чи синтетичного замітника, картону, тканини музею, поверхня якого містить відбиток [Мін., С. 106].

АРКУШ КАРТОГРАФІЧНОГО ДОКУМЕНТА

частина карти або плану великого формату, розрізаного для зручності читання, вивчання або експонування [Овч., С. 174].

АРКУШЕВЕ ВИДАННЯ

видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату без скріплення [Мін., С. 106].

АРМАТУРА

зображення зброї, військового спорядження, прапорів в музеї тощо [Овч., С. 284].

АРМУАР

тип шафи у французьких меблях XVII–XVIII ст., спочатку для зберігання зброї, згодом – музейна шафа-вітрина для цінних виробів з металу, скла, фарфору тощо [Овч., С. 26].

АРТЕФАКТ

матеріальний об'єкт, створений унаслідок людської діяльності [Мик., С. 16].

АРХЕОГРАФІЯ

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає архівні документальні інформаційні ресурси та писемні пам'ятки для залучення їх до наукового та культурологічного обігу й вироблення наукових принципів їх видання [Мик., С. 16].

АРХЕОЗОЙ

найдавніший еон; тривав від часу утворення землі (близько 4,5 млрд. років тому) і закінчився 2,5 млрд. р. тому [Кл., С. 13].

АРХЕОЛОГІЧНА ЕКСКУРСІЯ

тематична екскурсія, присвячена пам'яткам далекого минулого, виявленим у результаті розкопок давніх поселень, поховань, городищ тощо [Мик., С. 16].

АРХЕОЛОГІЧНА ЗНАХІДКА

пам'ятки матеріальної культури, мистецтва, в окремих випадках писемності, рештки тварин і рослин, знайдені під час археологічних розкопок [Мик., С. 16].

АРХЕОЛОГІЧНА КОЛЕКЦІЯ

сукупність археологічних знахідок, зібраних однією археологічною експедицією на одній пам'ятці за один сезон [Мик., С. 16].

АРХЕОЛОГІЧНА РОЗВІДКА

вид наукового дослідження археологічної спадщини, не пов'язаний з руйнуванням культурного шару (крім обмеженого шурфування для визначення товщини і культурного шару) об'єкта археологічної спадщини і спрямований на виявлення, локалізацію (картографування), інтерпретацію об'єктів археологічної спадщини, уточнення даних про вже відомі об'єкти археологічної спадщини [Мін., С. 55].

АРХЕОЛОГІЧНЕ ЗІБРАННЯ

музейні предмети, знайдені під час археологічних розкопок, які перебувають у музейному зібранні [Мик., С. 17].

АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею історичного профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають та експонують пам'ятки матеріальної культури від найдавніших часів до середньовіччя, виявлені (зібрані) під час археологічних досліджень [Мик., С. 17].

АРХЕОЛОГІЧНІ РОЗКОПКИ

вид наукового дослідження археологічної спадщини, спрямований на пошук і вивчення археологічних залишків на території об'єкта археологічної спадщини, що здійснюється шляхом систематичного обстеження земної чи підводної поверхні та включає земляні і підводні роботи, наслідком яких може бути часткове або повне руйнування досліджуваного об'єкта [Мін., С. 55].

АРХЕОМЕТРІЯ

спеціальна історична дисципліна, у якій фізичними методами визначають вік і походження знайдених археологами предметів [Мик., С. 17].

АРХІВ-МУЗЕЙ

архівна установа, що виконує функції архіву та музею [Ключ., С. 9].

АРХІВ МУЗЕЮ (НАУКОВИЙ АРХІВ МУЗЕЮ, АРХІВ МУЗЕЮ НАУКОВИЙ)

підрозділ музею, що забезпечує приймання, облік і зберігання документів, які створюються у процесі музейної діяльності [Кл., С. 14; Ключ., С. 9].

АРХІВНА ДОВІДКА

документ архівної установи, оформлений відповідно до законодавства, що містить інформацію про предмет запиту на підставі архівних документів із зазначенням їх пошукових даних [Мін., С. 56].

АРХІВНА КОЛЕКЦІЯ

сукупність історичних документів, які входять до музейної колекції [Мик., С. 17].

АРХІВНА СПРАВА

галузь життєдіяльності суспільства, що охоплює наукові, організаційні, правові, технологічні, економічні та інші питання діяльності юридичних і фізичних осіб, пов'язані із нагромадженням, обліком, зберіганням архівних документів та використанням відомостей, що в них містяться [Мін., С. 89].

АРХІВНА УСТАНОВА (АРХІВ, АРХІВНИЙ ПІДРОЗДІЛ, АРХІВНИЙ ВІДДІЛ)

установа чи структурний музейний підрозділ, що забезпечує облік і зберігання архівних документів, використання відомостей, що в них містяться, та формування Національного архівного фонду і/або здійснює управління, науково-дослідну й інформаційну діяльність у сфері архівної справи і діловодства [Мін., С. 5].

АРХІВНИЙ ДОКУМЕНТ

документ незалежно від його виду, матеріального носія інформації, місця і часу створення та форми власності на нього, що припинив виконувати функції, для яких був створений, але зберігається чи підлягає музейному зберігання з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або має цінність для власника також як об'єкт рухомого майна [Мін., С. 56].

АРХІВНИЙ ФОНД (ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ФОНД)

сукупність документів, які мають культурну цінність та утворилися внаслідок політичної, наукової, господарської, культурної діяльності різних установ, організацій і окремих осіб [Мик., С. 17].

АРХІВНІ КОМІСІЇ (ГУБЕРНСЬКІ ВЧЕНІ АРХІВНІ КОМІСІЇ)

місцеві науково-історичні товариства, що відіграли помітну роль у виявленні, вивченні й збереженні пам'яток історії та культури, організації музеїв, архівів і бібліотек у регіонах російської імперії [Мін., С. 5].

АРХІВНІ МАТЕРІЯЛИ

zareestrovani pisemni dokumenty (a takozh svitliny ta zvukozapisi), otrimani yak rezul'tat diyal'nosti pevnykh organiv, pidpriemstv i ustanov, a takozh organizatsiy i okremykh osib, sho zberigayutsya v arkhivi yak istorichni ta pravovi dzhерела [Мик., С. 17].

АРХІТЕКТОР

1) fachivets z arkhitektury; 2) zodchyy [Ovch., С. 26].

АРХІТЕКТУРНИЙ ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ (МУЗЕЙНЕ УТВОРЕННЯ)

vii'skovyy muzey (muzeynе utvorennya), zibrannya yakogo dokumentuyut istoriyu i suchasnyy stan vii'skovoї arkhitektury ta budivnytva vii'skovykh mistechok [Min., С. 6].

АРХІТЕКТУРНИЙ МУЗЕЙ

profil'nyy typ muzeю, sho zberigae ta populyarizue tvorinnya lyud'skyykh ruk, pov'yazani z istoriyu i praktykoю arkhitektury [Min., С. 6].

АРХІТЕКТУРНО-ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБРАЗУ

stvorennya predmetno-prostorovogo seredovytsha dlya efektyvnoho demonstrovannya ekspozitsiyi [Mik., С. 17].

АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЄ ОФОРМЛЕННЯ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ (АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЄ ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ, ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ДИЗАЙН, ЕКСПОДИЗАЙН, ДИЗАЙН ЕКСПОЗИЦІЇ)

organizatsiya vnutrishnyoho prostoru, rozshachuvannya y оформлення ekspozitsiynykh zaliv, stvorennya potribnoho tla чи vidpovidnoho seredovytsha dlya demonstrovannya materiyaliv muzeynoi ekspozitsiyi [Mik., С. 17].

АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЯ КОНЦЕПЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

модель естетично-просторової побудови експозиції, в якій кристалізується провідна художня ідея, палітра художніх образів, задаються тонально-кольорні й дизайнерські рішення [Мін., С. 74].

АРХОНТОЛОГІЯ

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає історію посад у державних, міжнародних, політичних, релігійних та інших громадських структурах [Мик., С. 17].

АСИСТ

лінії (штрихи, промені) або орнаментальні мотиви, виконані листковим золотом поверх кольорового шару, якими позначали складки діянь, волосся та обличчя святих у музеї [Овч., С. 27].

АСОРТИМЕНТНИЙ КАБІНЕТ (КІМНАТА ЗРАЗКІВ)

приміщення на підприємствах, у яких зберігаються унікальні зібрання їхніх виробів, наукові колекції, інші музейні колекції або окремі зразки виробів, що мають історичну, художню, науково-технічну цінність [Мик., С. 17].

АСОЦІАТИВНІСТЬ

властивість музейного предмета вказувати на зв'язки й подібні риси в предметах і явищах, зокрема, не порівнюваних на перший погляд [Мик., С. 18].

АСОЦІЯТИВНО-ОБРАЗНИЙ ЛАД ЕКСПОЗИЦІЇ

система асоціацій, які, на думку автора, експозиційні образи мають викликати у відвідувачів [Мик., С. 18].

АСТРАГАЛ

деталь класичної архітектури у формі валика з паличкою [Овч., С. 284].

АТЕСТАЦІЯ

1) визначення кваліфікації, характеристика фахових знань, ділових та інших якостей службовця; 2) офіційний музейний документ, що містить цю характеристику, для присвоєння працівникові звання, рангу тощо [Овч., С. 5].

АТЛАС

систематизований збірник географічних чи історичних карт, зображень тварин, рослин, малюнків, таблиць тощо [Кл., С. 15].

АТМОМЕТР

прилад для вимірювання швидкості випаровування води, який використовують у природничій музеології [Кл., С. 15].

АТРАКТИВНІСТЬ (АТРАКТИВНІСТЬ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА)

властивість музейного предмета привертати увагу своїми зовнішніми ознаками в процесі музейної комунікації [Мик., С. 18].

АТРИБУТ

невід'ємна властивість музейного об'єкта; 2) невід'ємна ознака, властивість чого-небудь
[Кл., С. 15].

АТРИБУТИКА

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає зовнішні ознаки влади (державні символи) [Овч., С. 285].

АТРИБУЦІЯ

виявлення основних ознак музейного предмета, що зумовлюють його назву, призначення, матеріал, техніку виготовлення, авторство, хронологію і географію створення, а також місце знаходження [Ключ., С. 9].

АТРИБУЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

комплекс наукових заходів у музейній справі, за допомогою яких визначається достовірність та авторство мистецького твору, належність його до певної школи, конкретному майстру, уточнення часу його створення, властивих для предмета ознак (матеріал, техніка, розмір, колір, джерело надходження, призначення, хронологія і географія створення та побутування анонімних пам'яток історії та культури тощо [Овч., С. 5].

АТРИБУЦІЯ МОНЕТИ

визначення достовірності, приналежності предмета конкретному історичному періоду, датування і місця карбування, а також визначення авторства і тиражу, за можливості, якщо йдеться про художню медаль або меморіальну монету [Овч., С. 285].

АТРИБУЦІЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА (НАУКОВА АТРИБУЦІЯ, НАУКОВА КАТЕГОРИЗАЦІЯ)

виявлення всіх притаманних музейному предмету ознак: матеріалу, форми, розміру, способу виготовлення, призначення, стилю, часу й місця виготовлення, авторства, соціального та етнічного середовища побутування, історичного та меморіального значення [Мик., С. 18].

АТТИК

завершення стіни, надбудова над вінцевим карнизом по всьому периметру музейної будівлі або над її частиною [Овч., С. 285].

АУДІАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ

звуковий документ, зміст якого сприймається лише слухом за допомогою спеціальної техніки [Овч., С. 174].

АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ

який ґрунтується на одночасному сприйнятті слухом і зором [Овч., С. 5].

АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ

вид документа, заснований на одночасному сприйнятті слухом і зором, що містить як зображальну, так і звукову інформацію [Овч., С. 174].

АУДІОВІЗУАЛЬНІ ЗАСОБИ

одночасно діють на зір та слух: слайд програми (тематичний показ слайдів), поліекрани (засоби для одночасної демонстрації зображень на декількох екранах за допомогою проекторів), поліфільми (установки з великим екраном, кінофільми та відеофільми [Мін., С. 74].

АУКЦІОН

спосіб продажу з публічного торгу продуктів соціокультурної діяльності людини (творів мистецтва, антикваріату, меморіальних предметів, документів тощо) і природних об'єктів [Мін., С. 6].

АФЕБІЙ

стара назва частини протерозою, яка за часом відповідає палеопротерозойській ері [Кл., С. 16].

АХРОМАТИЧНИЙ

без кольору, не пофарбований [Овч., С. 27].

АЦУЛЕЇ

іспанські кахлі яскраво-блакитного кольору з розписним орнаментом [Овч.,

С. 27].

Бб

БАГАТОПРОФІЛЬНИЙ МУЗЕЙ (УНІВЕРСАЛЬНИЙ МУЗЕЙ; КОМПЛЕКСНИЙ МУЗЕЙ; СИНКРЕТИЧНИЙ МУЗЕЙ)

музей, який у своїй роботі поєднує не менше двох профілів або не має чітко визначеного профілю [Мик., С. 18].

БАГАТОТОМНЕ ВИДАННЯ (БАГАТОТОМНИК)

неперіодичне видання, що складається з двох чи більше нумерованих томів і становить єдине ціле за змістом і оформленням, входить до фондів музею [Мін., С. 106].

БАЗАЛЬНИЙ

основний, належний до основи (бази); розташований біля основи або звернений до неї [Кл., С. 16].

БАЗОВА МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ

комплекс підприємств, установ, організацій і закладів культури державної та комунальної форми власності, діяльність яких спрямована на створення умов для забезпечення розвитку творчості людини, збирання, збереження, використання і поширення інформації про матеріальні та духовні культурні цінності, наукові розробки, а також на забезпечення цілісності культурного простору України, доступності національного культурного надбання, дотримання прав громадян у сфері культури [Мін., С. 6].

БАКАРА

вироби з кришталю, що виготовлялися з 1816 р на скляній мануфактурі Сент-

Анн у м. Бакара, зберігаються у фондах музею [Овч., С. 28].

БАКЛАГА (БАКЛАГ, БОКЛАГА, БОКЛАГ) (ПЛЕСКАНКА)

різновид народного посуду для зберігання рідини, плескатої округлої форми з короткою шийкою і ручкою, знаходиться в музеях [Овч., С. 28].

БАЛДАХІН

декоративний пишний навіс над тронем, церковним вітварем, музейною статуєю, ліжком, що спирається на колони, оздоблюється драпіруванням [Овч., С. 28].

БАЛЮСТРАДА

вид наскрізної, пишно профільованої огорожі музейних балконів, терас, сходів, галерей тощо [Овч., С. 28].

БАЛЯСИНА

продовгувата деталь балюстради, невисокий фігурний стовпчик (з дерева, мармуру, каменю тощо з різьбленням) округлої, рідше напівокруглої форми, що слугує для підтримки поруччя огорож музейних балконів, сходів тощо [Овч., С. 28].

БАНДЕЛЬВЕРК

орнамент з переплетених стрічок та в'язок [Овч., С. 28].

БАНДЕРІУМ

історичний прапор лицарів, який використовували під час турнірів і знаходиться він у музеї [Овч., С. 286].

БАНДЕРОЛЬ

музейний орнамент у вигляді стрічок і смуг, переплетених між собою [Овч.,

С. 286].

БАНКНОТА

грошовий паперовий знак, банківський білет [Овч., С. 286].

БАРАНЕЦЬ

різновид українського декоративного посуду як елемента музею [Овч., С. 28].

БАРИЛО (БАРИЛЬЦЕ)

посудина циліндричної форми, з опуклими стінками, широким носиком і ручкою на ніжках-підставках як елемент музейних експонатів [Овч., С. 30].

БАРМИЦЯ

частина лицарського обладунку, до якої кріпилися лати, плечові щитки та шолом. Побачити його можна у музейних закладах [Овч., С. 287].

БАСМИ

металеві штампи невеликого розміру, що застосовуються для витиснення орнаментального візерунка частіше на палітурці і корінці книги [Овч., С. 174].

БАШЛИК

головний убір у вигляді капюшона, з двома довгими кінцями, які можна обмотувати навколо шиї. Знаходиться він у музейних закладах України [Овч., С. 30].

БЕЗКОЗИРКА

формений головний убір без козирка зі стрічками. Знаходиться він у музейних закладах України [Овч., С. 31].

БЕКЕША

хутряний чоловічий верхній одяг, відрізний по лінії талії, зі складками і шліцею по нижній частині спинки. Знаходиться він у музейних закладах України [Овч., С. 32].

БЕНЕФІЦІАР

набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), який одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених Законом України „Про благодійну діяльність та благодійні організації” [Мін., С. 7].

БЕРЕТ

круглий плоский головний убір, прикрашений китицями, що мають певний геральдичний зміст у релігійній ієрархії. Належить до музейних фондів [Овч., С. 289].

БЕРЖЕР

в музеї глибоке крісло зі спинкою та боковими підлокітниками, обтягнутими цілісною оббивкою та пуховою подушкою на сидінні [Овч., С. 32].

БЕРНСЬКА КОНВЕНЦІЯ

конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. Була започаткована в 1979 р. у м Берн (Швейцарія). Набула чинності з 1 червня 1982 р. [Кл., С. 19].

БІБЛІОГРАФІЧНЕ ВИДАННЯ

інформаційне видання упорядкованої сукупності бібліографічних записів в музеї [Мін., С. 106].

БІБЛІОТЕКА

інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки [Мін., С. 7].

БІБЛІОТЕКА МУЗЕЮ

науково-допоміжний підрозділ музею, який забезпечує акумуляцію і доступність для музейних працівників необхідної фахової та профільної літератури [Мик., С. 18].

БІБЛІОТЕКА-ДЕПОЗИТАРІЙ

бібліотека, яка забезпечує постійне зберігання бібліотечного фонду, сформованого з документів, що рідко використовуються і мають наукову та/або художню цінність [Мін., С. 7].

БІБЛІОТЕЧНА СПРАВА

галузь інформаційної, культурної та освітньої діяльності суспільства, спрямована на створення і розвиток мережі бібліотек, формування, опрацювання, упорядкування та зберігання бібліотечних фондів, організацію бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотеки, підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у галузі бібліотечної справи, наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотечної діяльності [Мін., С. 7].

БІГА

на античних монетах, які зберігаються в музеї, – зображення колісниці, запряженої парою коней [Овч., С. 290].

БІЖУТЕРІЯ

музейні прикраси (брошки, намиста, каблучки, сережки тощо), зроблені на відміну від ювелірних виробів, не з коштовного металу й каміння, а зі штучних дешевих матеріалів: скла, пластмаси, латуні тощо [Овч., С. 32].

БІЛЕТ КАЗНАЧЕЙСЬКИЙ

різновид паперових грошей, нерозмінні на золото паперові гроші, які випускає казначейство, а також – короткострокові зобов'язання казначейства, що надходять в обіг [Мик., С. 290].

БІОГЕОГРАФІЯ

розділ географії, що вивчає закономірності географічного поширення (ареали) рослин, тварин і грибів та їхніх угруповань, а також історію формування флори, фауни і мікобіоти всієї Землі й окремих територій, пов'язаний з природничою термінологією музейництва [Кл., С. 20].

БІОГРУПА

експозиційний комплекс, що відображає екологічні особливості видів організмів [Кл., С. 21].

БІОЛОГІЧНИЙ РЕЖИМ

заходи у музеї, що забезпечують захист від біологічних шкідників: цвілі, грибів, комах, гризунів, які інтенсивно розмножуються при порушенні температурно-вологісного режиму й заповищенні предметів [Мін., С. 89].

БІОЛОГІЯ

сукупність наук про живу природу [Кл., С. 22].

БІОМЕТРІЯ

наука про статистичний аналіз групових біологічних явищ, пов'язана з природничою термінологією музейництва [Кл., С. 22].

БІОПОШКОДЖЕННЯ

пошкодження, завдані музейному предметові біошкідниками [Мик., С. 18].

БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК

природоохоронна, науково-дослідна установа міжнародного значення, створена з метою збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічних моніторингу, вивчення довкілля і його змін під дією антропогенних чинників, пов'язана з природничою термінологією музейництва [Мик., С. 19].

БІОХРОН

проміжок часу, який відповідає стратиграфічному поширенню будь-якого палеонтологічного таксона [Кл., С. 24].

БІФОРІЙ

аркове вікно або арковий проріз в музеї, розділені на дві рівні частини стовпцем або колонкою з базою і капітеллю [Овч., С. 291].

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених Законом України „Про благодійну діяльність та благодійні організації” цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [Мін., С. 8].

БЛАГОДІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ

юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених Законом

України „Про благодійну діяльність та благодійні організації”, як основну мету її діяльності) [Мін., С. 8].

БЛАГОДІЙНА ПОЖЕРТВА

безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до Закону України „Про благодійну діяльність та благодійні організації” [Мін., С. 8].

БЛАГОДІЙНА ПРОГРАМА

комплекс благодійних заходів у сферах, визначених Законом України „Про благодійну діяльність та благодійні організації” [Мін., С. 8].

БЛАГОДІЙНИЙ ГРАНТ

цільова допомога у формі валютних цінностей, яка має бути використана бенефіціаром протягом строку, визначеного благодійником [Мін., С. 8].

БЛАГОДІЙНИК

дієздатна фізична або юридична особа приватного права (у тому числі благодійна організація), яка добровільно здійснює один чи декілька видів благодійної діяльності [Мін., С. 8].

БЛАГОДІЙНІСТЬ

надання добровільної, безоплатної (або на пільгових умовах) допомоги (фінансової, майнової, інтелектуальної, організаційної тощо) бенефіціарам [Мін., С. 9].

БЛАЗОНУВАННЯ

один з основних термінів геральдики – пояснення змісту герба, його опис [Овч., С. 291].

БЛАНК

1) стандартний аркуш паперу з попередньо відтвореною на ньому постійною інформацією реквізитів і місцем, відведеним для внесення змінної інформації; 2) аркуш паперу з друкowanими стандартними заголовками, призначений для складання музейного документа за певною формою [Овч., С. 176].

БЛАНКА

найдрібніша іспанська білонова монета із вмістом срібла менше 50 %, яка входить у музейні фонди [Овч., С. 291].

БОГОСЛУЖБОВІ (ЛІТУРГІЙНІ, ЦЕРКОВНІ) КНИГИ

книги, за якими здійснюються богослужіння в християнському храмі. Входять у музейні фонди [Овч., С. 176].

БОНБОНЬЄРКА

коробочка для цукерок у вигляді маленької шкатулки, яка знаходиться в музеї [Овч., С. 34].

БОНІСТИКА

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає паперові грошові знаки, банкноти, цінні папери, векселі [Мик., С. 19].

БОТАНІЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею природничого профілю, зібрання якого характеризують морфологію, систематику, поширення й господарське використання рослин [Мик., С. 19].

БОТАНІЧНИЙ САД

установа, яку створюють для збереження, вивчення, акліматизації,

розмноження в спеціально створених умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої і світової флори шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної і освітньої роботи [Мик., С. 19].

БОТАНІЧНИЙ ФОНД (ФОНД БОТАНІЧНИЙ)

облікований і систематизований структурний розділ природничих фондів, до якого належать переважно гербарії рослин і грибів [Мик., С. 19; Кл., С. 211].

БОФОНИ

гроші паперові ОУН–УПА 1919–1952 рр. [Овч., С. 293].

БРА

елегантний, простий за формою або декорований прикрасами настінний світильник, у якому джерелом світла є свічка або електрична лампочка [Овч., С. 34].

БРАКТЕАТ

монета XII–XIV ст. з тонкої срібної пластинки, карбована лише одним штемпелем на м'якій основі, тому опукле зображення аверсу утворювалося заглибленням на реверсі [Овч., С. 293].

БРАСЛЕТ

прикраса в музеї [Овч., С. 34].

БРЕГЕТ

вид кишенькового годинника на ланцюжку, яка знаходиться в музеї [Овч., С. 34].

БРОНЗУВАННЯ

покриття будь-яким барвником, тонування музейних виробів з різних матеріалів, зокрема гіпсових зліпків скульптури у колір бронзи [Овч., С. 34].

БРОШКА

ювелірний виріб, що пришпилюється до одягу за допомогою голки, шпильки, булавки [Овч., С. 35].

БРОШУРА

книжкове музейне видання обсягом від 4 до 48 сторінок [Мін., С. 107].

БРУЛЬЙОН

чернетка, чорновий зошит [Овч., С. 177].

БУБОН

ударний музичний інструмент, який можна побачити в музеї [Овч., С. 35].

БУДИНОК-МУЗЕЙ

поширений вид ансамблево-меморіального музею, спорідненого із музеєм-садибою [Мін., С. 9].

БУДУАР

1) невелика впорядкована жіноча вітальня; 2) обстановка такої вітальні [Овч., С. 35].

БУКЛЕТ

ілюстрована продукція рекламно-видавничої діяльності музею з коротким текстом для популяризації експозиції, музейної збірки, окремих пам'яток природи, а також для інформації про музей [Кл., С. 25].

БУКЛЮВАННЯ

карбування опуклих кулястих форм у вигляді виноградного грона на металевих келихах, що виготовлялися у Німеччині XVI–XIX ст. і часто прикрашалися музеї вмонтованими срібними монетами [Овч., С. 294].

БУЛАВА

зброя ближнього бою як музейний експонат, що складалася з короткого металевого (дерев'яного) держака, увінчаного металевим навершям кулястої або грушоподібної форми [Овч., С. 294].

БУНЧУК

в музеї булава, позолочений жезл, гетьманська відзнака з довгим (до 3 м) держакom і металевою (здебільшого мідною) кулькою (маковицею) або вістрям на верхньому кінці, прикрашеною кінським волосом [Овч., С. 35].

БУРЕЛЕТ

почесний гербовий елемент музейних експонатів [Овч., С. 34].

БУТАФОРІЯ

муляжі, підробки музейних предметів, які використовують лише для експозиції і виставок [Кл., С. 26].

БУТОНЬЄРКА (РОЗЕТКА)

носять на одязі без знака [Овч., С. 295].

БЮЛЕТЕНЬ

періодичне або продовжуване музейне видання, що випускається оперативно, має ознаки журнального і або газетного видання, містить матеріали організації, яка його видає [Мін., С. 107].

БЮЛЕТЕНЬ-ТАБЛИЦЯ

бюлетень фактичних даних цифрового чи іншого характеру, відображених у вигляді таблиці [Мін., С. 107].

БЮЛЕТЕНЬ-ХРОНІКА

бюлетень повідомлень щодо діяльності установи, яка його видає [Мін., С. 107].

БЮРО

вид письмового столу з похилою відкидною кришкою, полицями й шухлядами, який входить у фонди музею [Овч., С. 36].

Вв

ВАГИ

1) терези, в античні часи використовувалися чашкові В. із комплектом гир та піднімальні В. з пересувним вантажем, шкала яких дозволяла безпосередньо визначати виміри. Входять у музейні фонди; 2) атрибут римської богині Юстиції (Феміди), що символізує законність, справедливість, неупередженість [Овч., С. 296].

ВАЗА

музейна посудина витонченої форми, іноді з живописними або ліпними прикрасами, які виготовляли з глини, фарфору, скла, каменю, металу, дерева тощо [Овч., С. 36].

ВАЗОПИС

декоративний розпис музейних посудин, орнаментальний або зображальний, виконується винятково керамічним способом, спеціальними керамічними фарбами з подальшим випалюванням у печі [Овч., С. 36].

ВАЛІДНІСТЬ

вірогідність інформації, відсутність у ній помилок [Кл., С. 26].

ВАЛІДОВАНИЙ (ВАЛІДНИЙ)

термін, колись уживаний у розумінні „збережений” [Кл., С. 26].

ВАЛЬВАЦЯ

офіційне запровадження вартості іноземних або вітчизняних монет, карбованих у минулі часи [Овч., С. 296].

ВАРВАРСЬКИЙ ОРНАМЕНТ (ЗВІРИНИЙ СТИЛЬ)

умовне найменування поширеного в давньому мистецтві орнаменту, що становить стилізовані зображення звіриних фігур на виробих з металу, дерева, кістки, каменю, шкіри тощо [Овч., С. 36].

ВАРІАНТНІСТЬ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

повторюваність документальної інформації, що характеризується несуттєвими розбіжностями [Овч., С. 178].

ВАУЧЕР (ЧЕК)

приватизаційний цінний папір [Овч., С. 298].

ВЕДУЧИЙ ТЕКСТ

виражає основну ідею експозиції в цілому, окремих розділів, тем, залів, комплексів (ансамблів) (на зразок епіграфа до художніх творів [Овч., С. 298].

ВЕКСЕЛЬ

офіційний акт позики [Овч., С. 298].

ВЕКСЕЛЬНИЙ ПАПІР

високоякісний, завчасно виготовлений папір встановленого зразка, призначений для оформлення векселів [Овч., С. 298].

ВЕЛИКОФОРМАТНИЙ ДОКУМЕНТ

писемний або графічний документ, формат якого потребує нестандартних стелажів та спеціального обладнання для його зберігання [Овч., С. 178].

ВЕНДСЬКИЙ ПЕРІОД (ВЕНД, АБО ЕДІАКАР)

пізній етап неопротерозойської ери; тривав 110 млн. р., закінчився 540 млн. р. тому [Кл., С. 28].

ВЕРНІСАЖ

відкриття художньої виставки в урочистій обстановці, на якому присутні спеціально запрошені особи [Мик., С. 20].

ВЕРСТАТ

спеціальний прилад (пристрій), наявність якого для виконання художніх творів у певних видах образотворчого мистецтва обов'язкова [Овч., С. 38].

ВЕРТИКАЛЬНА ВІТРИНА

переважно висока музейна вітрина, яку оглядають через прозорі вертикальні стінки [Мик., С. 20].

ВЗАЄМОДОПОВНЮВАНІСТЬ

базисний принцип прибутковості організацій, працюючих у сфері дозвілля, що спирається на ефект компліментарності (додатковості) (основу сервісного продукту, що пропонується туристу, становлять комплімент-товари, тобто взаємодоповнюючі товари і послуги, що провокують комплексне споживання наборів товарів і послуг у визначених пропорціях [Мін., С. 121].

ВИВЧЕННЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА

процес виявлення властивостей музейних предметів та їх сукупностей, як джерел знань і емоцій, а також культурних цінностей [Мик., С. 20].

ВИГОТОВЛЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ПРЕПАРАТІВ (ТАКСИДЕРМІЯ)

здійснюється різними засобами залежно від мети використання (наукової чи експозиційної) [Кл., С. 29].

ВИД МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

одиниця класифікації музейних предметів [Мик., С. 20].

ВИД МУЗЕЮ

другий рівень класифікації музеїв; одиниці, на які поділяється профіль музею [Мик., С. 20].

ВИДАВЕЦЬ

юридична особа, що здійснює видавничу діяльність, вступає у правові, майнові, виробничі відносини з суб'єктами інших сфер економіки і культури відповідно до чинного законодавства [Мін., С. 107].

ВИДАВНИЧА МАРКА

фірмовий знак видавця або видавництва, що вказує на приналежність і походження музейного видання [Овч., С. 87].

ВИДАВНИЧА ПРОДУКЦІЯ

сукупність музейних видань, призначених до випуску або випущених видавцем (видавцями) [Мін., С. 107].

ВИДАННЯ

документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений друкуванням, тисненням або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам державних стандартів, інших нормативних документів щодо їхнього видавничого оформлення і поліграфічного виконання [Мін., С. 107].

ВИДАННЯ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ

видання популярно викладених загальнодоступних відомостей щодо організації побуту, дозвілля, різноманітних форм самодіяльної творчості, різних видів захоплень [Мін., С. 108].

ВИЗНАЧЕННЯ

встановлення ідентичності, найважливіших диференційних ознак та надання назви музейному предмету [Овч., С. 5].

ВИЗНАЧНИКИ

ілюстровані музейні видання, що призначені для полегшення атрибуції (визначення) музейних предметів. Визначники виділяють і описують ознаки, властиві тій чи іншій групі споріднених предметів за їх функціональним призначенням, матеріалом виготовлення, територіальною належністю, часом появи тощо [Ключ, С. 11].

ВИЗНАЧНІ МІСЦЯ

зони або ландшафти, природно-антропогенні витвори, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду [Мін., С. 9].

ВИКОНАВЧА КУЛЬТУРА МУЗЕЙНИХ ПРАЦІВНИКІВ

фахове, свідоме, морально-відповідальне та якісне виконання музейним працівником функціональних обов'язків, пов'язаних) культурною,

освітньою, науковою, екскурсійною, методичною, експозиційною та іншою діяльністю музею у встановлені терміни [Мін., С. 9].

ВИКОРИСТАННЯ ДОКУМЕНТА

застосування документа, що знаходиться у музейній колекції, як експоната в експозиції або з метою використання інформації документа під час вивчення будь-якого історичного явища, процесу тощо [Овч., С. 188].

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ

застосування інформації документів, що знаходяться в музейній колекції, для розкриття тем з політики, економіки, культури та інших галузей людської діяльності [Овч., С. 188].

ВИПИС

вид письмового музейного документа (XV початку XVIII ст.); виписка з будь-якої справи або документа, складеної в установі і завіреної відповідним чином [Овч., С. 188].

ВИПОЗИЧАННЯ

безкоштовне надання музейного предмета для певного використання під зобов'язання повернути цю річ [Мик., С. 20].

ВИРОБНИЧІ ВИДАННЯ

друковані видання, що використовуються у сфері музейництва та інших галузях діяльності [Овч., С. 189].

ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

видання відомостей з технології, техніки й організації виробництва, а також інших галузей суспільної практики, призначене фахівцям певного профілю та відповідної кваліфікації [Мін., С. 108].

ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ ДЛЯ АМАТОРІВ

видання відомостей з технології, техніки та організації виробництва, окремих його галузей, а також інших сфер суспільної практики, викладених у формі, зрозумілій читачам-нефахівцям [Мін., С. 108].

ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

періодичне журнальне видання статей та музейних матеріалів з технології, техніки, економіки, організації виробництва або практичної діяльності з методичними розробками, призначене працівникам певної галузі [Мін., С. 108].

ВИСТАВКА

1) сукупність музейних предметів, виставлених для огляду на короткий термін; 2) музейна експозиція, що має, як правило, тимчасовий характер або регулярно змінюваний склад експонатів; 3) публічна демонстрація досягнень в області економіки, науки, техніки, культури, мистецтва та інших галузях суспільного життя [Мін., С. 74].

ВИСТАВКА ДОКУМЕНТІВ

вид виставки, призначеної для публічної демонстрації художньо оформленої добірки документів (оригіналів або копій) з певної теми [Овч., С. 189].

ВИСТАВКА НОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

музейна виставка, створена за результатами реставраційних робіт, підсумками комплектування фондів за певний період часу [Мик., С. 20].

ВИСТАВКА ПРИВАТНИХ КОЛЕКЦІЙ

музейна виставка, яку музей організовує на базі матеріалів, наданих приватними особами [Мик., С. 21].

ВИСТАВКА ФОНДІВ

музейна виставка на базі тих пам'яток, які з різних причин не входять до основної експозиції музею і перебувають у фондосховищах [Мик., С. 21].

ВИСТАВКОВА ВИЌЗНА ДІЯЛЬНІСТЬ

одна з форм виставкової діяльності музею, обмін виставками між окремими музеями та країнами [Мик., С. 21].

ВИСТАВКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ (ВИСТАВКОВА РОБОТА, НАУКОВО-ВИСТАВКОВА РОБОТА)

частина виставково-експозиційної діяльності, пов'язана з плануванням, створенням і функціонуванням системи виставок, яка доповнює роботу основної експозиції [Мик., С. 21].

ВИСТАВКОВЕ УСТАТКУВАННЯ

експозиційне устаткування, конструктивні особливості якого дають змогу легко пристосувати його для створення будь-яких виставок [Мик., С. 21].

ВИСТАВКОВО-ДІЛОВА ДІЯЛЬНІСТЬ (ФОРУМНА ДІЯЛЬНІСТЬ)

одна з форм маркетингово-інформаційної діяльності музею, приурочена до його участі в різноманітних міжнародних музейних форумах і салонах [Мик., С. 21].

ВИСТАВКОВО-ЕКСПОЗИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

напрямок музейної діяльності, який полягає в організації експозицій і виставок [Мик., С. 21].

ВИСТАТКОВИЙ АНСАМБЛЬ

гармонійне поєднання експонатів на виставці [Мик., С. 21].

ВИСУШУВАННЯ

форма консервації рослин, тварин, грибів і ґрунтових зразків з метою їх колекціонування [Кл., С. 31].

ВИТИНАНКА

художній твір народного декоративно-прикладного мистецтва у вигляді витятої з одно- або різнокольорових аркушів паперу орнаментованої чи сюжетної композиції [Овч., С. 39].

ВИТЯГ

вид музейного документа; невеликий уривок, частина чи цитата з будь-якого основного тексту [Овч., С. 189].

ВИТЯГ З ДОКУМЕНТА

копія частини тексту музейного документа [Овч., С. 189].

ВИХОВНА ФУНКЦІЯ МУЗЕЮ

соціальна функція музею, яка полягає в соціально-психологічному, емоційному, мотиваційному впливові музею на відвідувача з гуманістично-світоглядною та патріотичною метою [Мик., С. 21].

ВИШИВКА

різновид декоративно-прикладного мистецтва, один із найдавніших і найпоширеніших в музейництві [Овч., С. 39].

ВИЯВЛЕННЯ ОБ'ЄКТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

сукупність науково-дослідних, пошукових заходів з метою визначення наявності та культурної цінності об'єкта культурної спадщини [Мін., С. 10].

ВІВАРІЙ

у природничій музейній справі приміщення для утримання і розведення тварин [Кл., С. 32].

ВІДБІР ЕКСПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІЯЛІВ

визначення складу експонатів у майбутній експозиції для якнайповнішого розкриття теми експозиції музейними засобами [Мик., С. 21].

ВІДБІР МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

вибір за систематичною картотекою музейних предметів для експозиції, виставок; складання каталогів музейних колекцій; уточнення вихідних даних та шифрів; виявлення малообстежених районів та наявність певної групи предметів з певного регіону тощо [Мик., С. 21].

ВІДБІР ПРЕДМЕТІВ МУЗЕЙНОГО ЗНАЧЕННЯ

прийняття рішення щодо того, чи має певний предмет музейне значення, а також чи відповідає профілю музею й потребі музею у цьому предметі [Мик., С. 21].

ВІДВІДУВАНІСТЬ МУЗЕЮ

сукупність статистичних і соціально-демографічних відомостей про музейну аудиторію [Мик., С. 22].

ВІДВІДУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ

прихід до музею для огляду експозиції, вивчення музейних фондів, участі в масових заходах тощо [Мик., С. 22].

ВІДВІДУВАЧ ВІРТУАЛЬНОГО МУЗЕЮ

особа, яка цілеспрямовано чи спонтанно „заходить” на офіційний веб-сайт музею і знайомиться з його інтернет-експозицією і каталогами, новинами й рекламними анонсами, а також здійснює on-line чи e-mail-запити до

адміністрації цього музею для пошуку та з'ясування певної дослідницької інформації, придбання квитків для відвідування музею чи його нової виставки, купівлі музейних зображень високої якості або поліграфічної продукції цього музею [Мик., С. 22].

ВІДВІДУВАЧ МУЗЕЮ

людина, що прийшла до музею для огляду експозиції, участі в масових заходах або вивчення фондів [Мик., С. 22].

ВІДГУК

вид музейного документа; критична стаття, що містить оцінку кого- або чого-небудь [Овч., С.190].

ВІДДІЛ МУЗЕЮ

окремий структурний підрозділ музею із чітко визначеним напрямком роботи [Мик., С. 22].

ВІДДІЛ ФОНДІВ

науковий підрозділ музею, який веде науково-фондову роботу, спрямовану на облік і зберігання музейних фондів [Мик., С. 22].

ВІДЕОГРАМА

вид зображувального документа, що містить зорову інформацію, зафіксовану відеозаписом [Овч., С. 190].

ВІДЕОДОКУМЕНТ (ВІДЕОФІЛЬМ, ВІДЕОФОНОГРАМА)

різновид музейних кіно-, фото-, фонодокументів [Овч., С. 190].

ВІДКРИТЕ ЗБЕРІГАННЯ ФОНДІВ

форма зберігання музейних фондів, яка дає змогу розширити доступ

відвідувачів до фондів для їх огляду [Мик., С. 22].

ВІДКРИТИЙ СПОСІБ ЕКСПОНУВАННЯ

експонування музейних предметів, не захищених склом чи іншим фізичним бар'єром [Мик., С. 22].

ВІДОМЧІ МУЗЕЇ

музеї різного профілю, що підпорядковуються окремим міністерствам і відомствам. Вони створюються з метою репрезентації історії розвитку певної галузі: транспорту, охорони здоров'я, силових відомств (оборони, внутрішніх справ), Національної академії наук тощо [Мін., С. 10].

ВІДРЯДЖЕННЯ З КОМПЛЕКТУВАННЯ

форма комплектування; поїздка з метою збирання предметів музейного значення [Мик., С. 22].

ВІДРЯДЖЕННЯ У СПРАВІ КОМПЛЕКТУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

одна з форм комплектування; різновид польових досліджень; відбувається у вигляді: а) поїздки з метою збору предметів музейного значення, б) поїздки з метою обстеження регіону або об'єктів комплектування у процесі підготовки до музейної експедиції [Кл., С. 32].

ВІДТВОРЕНИЙ ДОКУМЕНТ

вид копіювального музейного документа, відтвореного рукописним, фотографічним, електрофотографічним, поліграфічним та іншими способами [Овч., С. 190].

ВІДТВОРЕНИЙ МУЗЕЙНИЙ ПРЕДМЕТ

предмет, що створюється з метою максимально точної передачі зовнішнього

вигляду і основних характеристик оригіналу, важливих для мети даного відтворення [Мін., С. 90].

ВІДТВОРЕННЯ (ДУБЛІКАТ, КОПІЯ)

предмет, створений для того, щоб замінити оригінал з метою передати його вигляд, основні характеристики, а також іншу інформацію про нього [Мик., С. 22].

ВІЗА

1) напис на музейному документі, який засвідчує, що його перевірено офіційною особою; 2) відмітка у закордонному паспорті про дозвіл в їзду на територію певної держави, виїзду з неї або перебування в ній [Овч., С. 190].

ВІЗИТНА КАРТКА (ВІЗИТІВКА)

вид карткового документа – картка з прізвищем, ім'ям та по батькові, іноді з адресою і зазначенням службової посади її власника (музейного працівника) для вручення під час знайомства або візиту [Овч., С. 190].

ВІЗУАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ

музейний документ, зафіксована інформація якого сприймається зором: діафільми, діапозитиви, слайди, німі кінофільми, епіфільми тощо [Овч., С. 190].

ВІЗУАЛЬНІ ЗАСОБИ

електрифіковані карти, світлові табло, вказівники та етикетки, індикатори різного кольору, що служать для звернення уваги музейних відвідувачів до певних місць в експозиції та включаються по ходу екскурсії [Мін., С. 75].

ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ

культурно-освітній та науково-дослідний заклад Збройних Сил України,

призначений для вивчення, збереження та використання пам'яток матеріальної і духовної культури військової сфери, прилучення особового складу військ (сил), громадян України до надбань військової національної, історико-культурної спадщини [Мін., С. 10].

**ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ (МУЗЕЙНЕ УТВОРЕННЯ)
АКАДЕМІЧНОГО ТИПУ**

музей, зорієнтований на спеціалістів, використання музейного фонду здійснюється головним чином в дослідницьких цілях [Мін., С. 10].

**ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ (МУЗЕЙНЕ УТВОРЕННЯ) ІСТОРИЧНОГО
ВИДУ (ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ)**

музей, зібрання якого документує історію війн, військового мистецтва, будівництва Збройних Сил України, зброї, військової техніки, обмундирування, спорядження та значків розрізнення, військової думки, а також бойовий (трудовий) шлях військових частин, установ та організацій, життєвий шлях і діяльність визначних воєначальників, національних героїв, заслужених діячів в області військової науки, техніки і технологій [Мін., С. 10].

**ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ (МУЗЕЙНЕ УТВОРЕННЯ)
НАВЧАЛЬНОГО ТИПУ**

музей, в якому формування і класифікація музейних колекцій та створення експозицій зорієнтоване перш за все на виконання завдань навчальних програм та педагогічним методик [Мін., С. 10].

**ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ (МУЗЕЙНЕ УТВОРЕННЯ) НАУКОВО-
ПРОСВІТНИЦЬКОГО ТИПУ**

музей, який широко використовує музейні зібрання в освітніх та виховних цілях і зорієнтований на масового відвідувача [Мін., С. 10].

ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНА ЕКСКУРСІЯ

тематична екскурсія, присвячена військовій історії, розвитку озброєння, тактиці бойових дій тощо [Мик., С. 23].

ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею історичного профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають і експонують пам'ятки, пов'язані з військовою історією країни, розвитком військової техніки й мистецтва війни, історією окремих родів військ і видів озброєнь [Мик., С. 23].

ВІЙСЬКОВО-МУЗЕЙНА МЕРЕЖА

сукупність військових музеїв і музейних утворень, що діють у Збройних Силах України [Мін., С. 11].

ВІЙСЬКОВО-МУЗЕЙНА СПРАВА

спеціальна галузь культурно-освітньої та наукової діяльності, що здійснюється військовими музеями і музейними утвореннями щодо комплектування, збереження, вивчення і використання пам'яток матеріальної і духовної військової історії та культури [Мін., С. 11].

ВІК

одиниця геохронологічної шкали [Кл., С. 32].

ВІКТОРИНА

гра у відповіді на питання (усні або письмові) з певних галузей знань (напр., з музейної справи) [Мін., С. 71].

ВІМПЕРГ

шпиль, який вінчає портал або вікно культової готичної споруди [Овч., С. 300].

ВІНОК

пластичний орнамент декору, прямолінійний або у формі кола, з рослинних елементів, квітів, фруктів, іноді перехоплений стрічкою; 2) дівочий головний убір, поширений за часів Київської Русі [Овч., С. 41].

ВІНЬСТКА

невеличка орнаментальна композиція або композиційно завершене графічне зображення предметного або сюжетно-тематичного характеру [Овч., С. 190].

ВІРТУАЛЬНА ЕКСПОЗИЦІЯ

показ комп'ютерних зображень музейних предметів [Мін., С. 75].

ВІРТУАЛЬНА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ ВІРТУАЛЬНА)

умовно (тобто віртуально, а не фізично) виокремлена колекція, у якій матеріали об'єднані за певною ознакою [Мик., С. 23; Кл., С. 90].

ВІРТУАЛЬНА РЕКОНСТРУКЦІЯ (РЕКОНСТРУКЦІЯ ВІРТУАЛЬНА)

науково обґрунтоване моделювання зовнішнього вигляду, структури чи інших ознак втраченого, зруйнованого або видозміненого [музейного предмета] [об'єкта] за допомогою сучасних комп'ютерних технологій в електронному вигляді [Кл., С. 23].

ВІРТУАЛЬНИЙ МУЗЕЙ

музей, що існує та веде музейну діяльність виключно в мережі інтернет, створюючи віртуальний музейний продукт: виставки, колекції, віртуальні версії неіснуючих об'єктів тощо [Мик., С. 23].

ВІРТУАЛЬНІ ВІДВІДУВАЧІ МУЗЕЮ

численна аудиторія осіб, які цілеспрямовано чи спонтанно „заходять” на

офіційний веб-сайт музею і знайомляться з його віртуальною експозицією і каталогами, новинами і рекламними анонсами, а також здійснюють on-line чи e-mail-запити до адміністрації цього музею з метою пошуку і з'ясування певної дослідницької інформації, придбання квитків для відвідування музею чи його нової виставки, купівлі музейних зображень високої якості чи поліграфічної продукції цього музею [Мін., С. 121].

ВІТАФІЛІЯ

колекціонування паперових кілець, що надіваються на сигарети та сигари [Овч., С. 190].

ВІТРАЖ

орнаментальна або сюжетна декоративна композиція, також орнамент на вікнах, дверях, ширмах тощо, виконана із кольорового скла [Овч., С. 41].

ВІТРИННА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, за задумом якої усі експонати розміщено виключно в музейних вітринах [Мик., С. 23].

ВКАЗІВНИК

текст, який допомагає самостійно орієнтуватися в музейних приміщеннях і в експозиції (послідовність залів, комплексів (ансамблів) і т.п.) та, що розміщується на стінах, спеціальних стендах у музейному приміщенні чи у музейному путівнику [Мін., С. 75].

ВКЛЮЧЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЙНОГО ФОНДУ

встановлення наукової та історико-культурної цінності музейних документів за допомогою наукової експертизи з подальшою державною реєстрацією їх

та взяттям на державний облік згідно з чинним законодавством [Овч., С. 191].

ВЛАСНИК МУЗЕЮ

юридична чи фізична особа, якій належать фонди музею, а також його рухоме і нерухоме майно [Мик., С. 23].

ВЛАСТИВІСТЬ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА

якісна характеристика музейного предмета, важлива з погляду музейної справи [Мик., С. 23].

ВНУТРІШНІЙ ДОКУМЕНТ

музейний документ, призначений для функціонування в межах тієї установи, яка його складає [Овч., С. 191].

ВОЄННО-ІСТОРИЧНА ЕКСКУРСІЯ

екскурсія, що проводиться місцями бойової слави (поля битв), націлена на відвідування фортифікаційних споруд давнього воєнно-інженерного мистецтва (фортеці, замки, земляні вали, бастіони, дзоти, криївки тощо) та воєнних музеїв [Мін., С. 85].

ВОЄННО-ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею історичного профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають і експонують пам'ятки, пов'язані з подіями певної воєнної кампанії, битви [Мик., С. 23].

ВОЛОНТЕРСТВО

система трудових відносин, побудована на механізмі нематеріального стимулювання і передбачає виконання соціальних, благодійних та інших суспільно-корисних цілей [Мін., С. 121].

ВОЛЮТА

архітектурна деталь, музейна прикраса у вигляді завитка, спіралі з вічком у центрі; складова частина іонічної капітелі [Овч., С. 43].

ВСЕСВІТНІЙ ФОНД ОХОРОНИ ДИКОЇ ПРИРОДИ (WORLD WILDLIFE FOND; WWF)

у природничій музейній справі – міжнародна громадська організація, що спонсорує дії зі збереження зникаючих видів рослин і тварин та місць їхнього проживання [Кл., С. 35].

ВСЕСВІТНЯ ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИЗМУ (UNWTO)

провідна міжнародна установа Організації Об'єднаних Націй, що діє у сфері туризму [Мін., С. 11].

ВСЕСВІТНЯ ФЕДЕРАЦІЯ ДРУЗІВ МУЗЕЮ (WFFM)

музейне утворення, яке об'єднує понад 1 млн. волонтерів, донорських організацій та друзів музеїв і тісно співпрацює з Міжнародною Радою Музеїв (ICOM) [Мін., С. 11].

ВСТУПНИЙ ЗАЛ

частина музейної експозиції, експозиційний зал, який репрезентує в узагальненій формі тематику всієї експозиції й готує відвідувача до цілісного сприйняття експозиції наступних залів [Мик., С. 24].

ВТОРИННЕ ОФОРМЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

оформлення експозиції на рівні дизайну й монтажу [Мик., С. 24].

ВТРАЧЕНИЙ ДОКУМЕНТ

1) не виявлений під час перевірки музейний документ, шляхи розшуку якого вичерпані; 2) музейний документ, інформація якого не може бути

використана через повне й безповоротне зруйнування або пошкодження його матеріального носія [Овч., С. 191].

ВУЗЛИ

геральдичні фігури у вигляді шнурів із китицями на кінцях; зображені на гербах, вив'язані вузлами різної форми і мають певну назву та інформаційне навантаження [Овч., С. 301].

ВУНДЕРКАМЕРА

домузейна форма зберігання й експонування природничих колекцій та рідкісних речей, а також назва місця їх зберігання [Кл., С. 24].

ВХІДНИЙ ДОКУМЕНТ

музейний документ, що надходить до установи [Овч., С. 191].

ВЧЕНА РАДА МУЗЕЮ

дорадчий орган при директорові музею, який визначає головні напрямки наукової діяльності музею, обговорює і затверджує наукові плани та звіти музею, окремих підрозділів й працівників тощо. Складається з наукових працівників музею, інших музеїв і близьких за профілем установ, організацій та вищих навчальних закладів [Мик., С. 24].

ВЧЕНИЙ

фізична особа (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), яка має повну вищу освіту та проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні результати [Мін., С. 57].

Г г

ГАЗЕТА (ГАЗЕТНЕ ВИДАННЯ)

періодичне газетне видання музею з постійною назвою, що виходить через певні, короткі проміжки часу, містить офіційні документи, оперативну інформацію і матеріали з актуальних громадсько-політичних, наукових, виробничих й інших питань, а також літературні твори, фотографії та рекламу [Мін., С. 108].

ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНЕ ВИДАННЯ

видання музею у вигляді скріплених декількох аркушів друкованого матеріалу встановленого формату [Мін., С. 109].

ГАЛЕРЕЯ (ГАЛЕРЕЯ-МУЗЕЙ)

1) тип музейного приміщення видовженої форми із закритими стінами з одного боку й низкою вікон – з іншого, має бокове освітлення; 2) заклад, який експонує твори мистецтва [Мик., С. 24].

ГАЛКА

емблема-птах, що міститься над трьома коронами на історичному гербі Русі Галицької із центром у місті Галич [Овч., С. 302].

ГАЛУЗЕВИЙ МУЗЕЙ

вид музею науково-технічного профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають і експонують пам'ятки, пов'язані з однією конкретною галуззю науки чи виробництва [Мик., С. 24].

ГАЛЬВАНOSКОПІЯ

копія, одержана гальванопластикою [Мик., С. 24].

ГАПТУВАННЯ

оздоблення тканини орнаментованими або сюжетними композиціями: пришиванням до неї золотавих чи сріблястих ниток [Овч., С. 45].

ГАРДЕРОБ (РОЗДЯГАЛЬНЯ)

1) велика шафа для одягу; 2) приміщення в громадському будинку, де зберігається верхній одяг; 3) увесь одяг однієї людини [Овч., С. 45].

ГАРКЕБУЗА

арбалет як музейний експонат зі стволом для метання свинцевих куль і стріл [Овч., С. 303].

ГАРМОНІЯ

струнка узгодженість частин єдиного цілого [Кл., С. 37].

ГАРНІТУР

набір музейних предметів (повний комплект), призначений для певної мети [Овч., С. 46].

ГЕМА

коштовне або напівкоштовне каміння в музеї із врізним (інталія) або виступаючим (камея) зображенням міфологічних або побутових сцен [Овч., С. 304].

ГЕМОЛОГІЯ

наука про коштовні камені, сукупність даних про коштовне й виробне каміння, переважно фізичні властивості, особливості хемічного складу, декоративно-художні переваги мінералів і мінеральних агрегатів, які використовують в ювелірному й каменерізному виробництві [Мик., С. 24].

ГЕНЕАЛОГІЯ

спеціальна історична дисципліна, у якій досліджують походження осіб і спорідненість між ними, а також вивчають історію окремих родів та їх роль у соціально-економічному й суспільному житті епохи [Мик., С. 25].

ГЕНЕЗИС (ГЕНЕЗА)

походження, виникнення; процес утворення [Кл., С. 38].

ГЕНЕРАЛЬНЕ ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ (ГЕНЕРАЛЬНЕ РІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ, ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ ГЕНЕРАЛЬНЕ, КОНЦЕПЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЇ ХУДОЖНЯ, ФОРПРОЕКТ, ФОРПРОЄКТ)
первісне вираження художньої концепції експозиції у вигляді креслеників, макетів і пояснювальних документів [Мик., С. 25; Кл., С. 31].

ГЕНЕТИКА

галузь біології, що вивчає закони спадковості і мінливості організмів та методи керування ними. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 38].

ГЕНІН

високий подовжений ковпак; головний убір часів пізньої готики (XIV ст.), який носили бургундські знатні дами. Знаходиться в музеї [Овч., С. 304].

ГЕОГРАФІЧНА КАРТОТЕКА

картотека музейного зібрання або його частини, упорядкована за географічним принципом [Мик., С. 25].

ГЕОГРАФІЧНИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

метод побудови музейної експозиції, який полягає в розміщенні експонатів за географією їх виникнення, створення чи побутування [Мик., С. 25].

ГЕОГРАФІЯ

система природничих (фізико-географічних) і суспільних (економічних і соціально-географічних) наук, що вивчають географічну оболонку Землі і соціальні виробничо-територіальні комплекси та їхні компоненти. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 38–39].

ГЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею природничого профілю, зібрання якого відображають історію розвитку й будову Землі [Мик., С. 25].

ГЕОЛОГІЧНИЙ ФОНД (ФОНД ГЕОЛОГІЧНИЙ)

облікований і систематизований структурний розділ природничих музейних фондів, до якого належать колекції метеоритів та гірських порід і мінералів [Мик., С. 25; Кл., С. 211].

ГЕОЛОГІЯ

комплекс наук про склад, будову, рухи та історію розвитку земної кори і Землі, закономірності утворення й поширення покладів корисних копалин. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 39];

ГЕОЛОГО-МІНЕРАЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею природничого профілю, у якому збирають, вивчають, зберігають та експонують зразки мінералів, гірських порід, залишки метеоритів тощо [Мик., С. 25].

ГЕОМЕТРИЧНИЙ ОРНАМЕНТ

різновид музейного орнаменту у вигляді геометричних елементів [Овч., С. 46].

ГЕОМОРФОЛОГІЯ

наука про рельєф земної поверхні, його походження, вік, історію розвитку, закономірності географічного поширення й господарського використання. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 39].

ГЕОХРОНОЛОГІЧНІ ПІДРОЗДІЛИ

підрозділи часу, які відображають етапи історії біосфери і літосфери Землі [Кл., С. 39–40].

ГЕРАЛЬДИКА

- 1) спеціальна історична дисципліна, що вивчає герби та їх історію;
- 2) мистецтво складати, описувати та пояснювати герби [Мик., С. 25].

ГЕРАЛЬДИЧНА КОЛЕКЦІЯ

сукупність усіх геральдичних пам'яток у музейному зібранні [Мик., С. 26].

ГЕРАЛЬДИЧНА ПАМ'ЯТКА

музейний предмет, що зображає герб або на якому зображено герб, його елементи чи який містить текстовий опис герба [Мик., С. 26].

ГЕРАЛЬДИЧНА ТИНКТУРА

тип покриття гербових полів, фігур, інших елементів герба [Овч., С. 304].

ГЕРАЛЬДИЧНІ ФІГУРИ

система інформації про власника герба: за характером щита, його формою, діленням на поля, наявності або відсутності корони, геральдичних фігур, зображення всередині поля або поза ним [Овч., С. 305].

ГЕРАЛЬДИЧНІ ФІГУРИ ГЕНЕАЛОГІЇ

підкреслюють у гербі підпорядкованість адміністративну або родову [Овч., С. 305].

ГЕРАЛЬДИЧНІ ФІГУРИ ДЕКОРУ

декоративне оброблення поверхні щита [Овч., С. 305]

ГЕРБ

особливий символічний знак держави, міста, іншої території, стану, роду, корпорації, який впроваджено відповідно до норм і який, як правило, передається у спадщину. Входить у фонди музею [Овч., С. 306].

ГЕРБ ВЕЛИКИЙ

має основні елементи: мантия, щит, щитотримачі. Ним володіла вища дворянська аристократія: король, герцог, князь. Входить у фонди музею [Овч., С. 306].

ГЕРБ МАЛИЙ

має лише щит. Ним володіють представники нижчого дворянства: барони і дворяни без титулів. Входить у фонди музею [Овч., С. 306].

ГЕРБ СЕРЕДНІЙ

графський, має основні елементи: щит і щитотримачі. Ним володіють представники середнього дворянства: графи і віконті. Входить у фонди музею [Овч., С. 307].

ГЕРБАРІЙ (ОДИНИЦЯ ЗБЕРІГАННЯ, СКЛАД ПРИРОДНИЧОМУЗЕЙНИХ ФОНДІВ, ФОНД БОТАНІЧНИЙ)

1) колекція спеціально зібраних, засушених і змонтованих на аркушах паперу рослин, призначена для наукового опрацювання; 2) установа, що зберігає колекції засушених рослин і проводить наукове оброблення їх [Кл., С. 40].

ГЕРБАРНИЙ АРКУШ

аркуш паперу як природничого музейного експоната зі змонтованими на

ньому рослинами [Кл., С. 40].

ГЕРБАРНИЙ ЗБІР

весь матеріал, який збирач рослин (колектор) вважає однорідним, тобто таким, що належить одному виду і який зібраний одночасно в одному місцезростанні. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 40].

ГЕРБАРНИЙ ЗРАЗОК (ГЕРБАРНИЙ ЕКЗЕМПЛЯР)

кількість матеріалу, яка може достатньо представити рослину одного виду, зібрану одночасно в одному місці. Пов'язана з природничою музейною справою [Мик., С. 26].

ГЕРБОВИЙ ПАПІР

папір з друкованим зображенням державного герба, призначений для створення певних видів писемних музейних документів, складання яких передбачає стягнення державного мита за їх оформлення, реєстрацію, а також якісь інші дії, пов'язані з ними [Овч., С. 192].

ГЕРИДОН

легкий музейний столик або підставка під свічник, вазу тощо на одній ніжці, оформленій у вигляді прямої чи виткої колони з фігурною основою [Овч., С. 46].

ГЕРМА

коротка чотирикутна колонка, що звужується догори і завершується погруддям або скульптурною головою [Овч., С. 46].

ГЕРМЕНЕВТИКА

1) теорія тлумачення (інтерпретації) давніх рукописних та друкованих музейних текстів; 2) напрям у гуманітарних науках, які займаються

проблемами взаєморозуміння та взаємозбагачення різних культур [Овч., С. 192].

ГЕТЬМАНКА

загальна назва грошей, що випускалися за гетьмана П. Скоропадського [Овч., С. 308].

ГИРИ-РІЗНОВАГИ

музейні предмети різної форми, певної ваги (з металу, скла, каміння) для метрологічного контролю під час зважування коштовного металу та визначення кількості грошововагових ознак у монетах, срібних злитках [Овч., С. 308].

ГИГРОМЕТР

прилад для вимірювання вологості повітря; його наявність обов'язкова для всіх приміщень музею [Овч., С. 47].

ГІДРІЯ

глиняна або металева господарча музейна посудина відкритого типу із ручкою для носіння води (відро), або з двома горизонтальними і однією вертикальною ручками між вінчиком і пологими плічками, які плавно переводять тулово у горло [Овч., С. 308].

ГІЛЬЙОШУВАННЯ

техніка нанесення сітки хвилястих переплетених ліній за допомогою спеціальних машин на поверхню металевої пластини [Овч., С. 308].

ГІМНАСТЕРКА

верхня сорочка з цупкої тканини з прямим коміром, складова військової форми. Входить у фонди музею [Овч., С. 47].

ГІРЛЯНДА

хвилеподібна прикраса на музейних та ін. будівлях або меблевих виробках, що складається з квіток, листя, зелені, фруктів та плодів, гілок, сплетених у вигляді стрічки, ланцюга [Овч., С. 47].

ГЛЕЧИК (ГЛЕК, ГЛАДИШКА, ГЛАДУШ, ГЛАДУЩИК, ДЗБАН, ДЗБАНОК, ЖБАН)

висока музейна посудина з округлими боками, широким горлом, іноді з ручкою, – для молока, сироватки, ряжанки, квасу, меду, узвару тощо [Овч., С. 48].

ГЛІПТИКА

мистецтво різьби на коштовних і напівкоштовних каменях [Мик., С. 26].

ГЛІПТИКАТ

сховище для виробів з рельєфним різьбленням на коштовних і напівкоштовних каменях (геми, камеї тощо) [Мик., С. 26].

ГЛІПТОТЕКА

зібрання й сховище виробів з рельєфним різьбленням на коштовних і напівкоштовних каменях (геми, камеї тощо) [Мик., С. 26].

ГОБОЙ

дерев'яний духовий язичковий інструмент в музеї, який має вигляд конічної трубки з невеликим розтрубом на кінці [Овч., С. 49].

ГОЛОВНИЙ ХРАНИТЕЛЬ ФОНДІВ

головний фахівець державної музейної установи, що відповідає за безпеку збереження та державний облік музейних предметів, керує роботою з

реставрації та консервації музейних цінностей і контролює її проведення [Овч., С. 5].

ГОЛОГРАМА

об'ємна оптична копія реального об'єкта, що ґрунтується на інтерференції променів світла – від джерела й від предмета; лазерне фотографування в трьох вимірах. Пов'язана з природничою музейною справою [Мик., С. 26].

ГОЛОГРАФІЯ

спосіб записування просторової структури світлової хвилі й одержання об'ємного зображення об'єкта. Пов'язаний цей спосіб з природничою музейною справою [Мик., С. 26].

ГОЛОЦЕН

сучасна епоха четвертинного періоду (почалась близько 10 тис. р. тому) [Кл., С. 44].

ГОЛЬБЕЙН

швейцарський кинджал як музейний експонат з широким міцним клинком, що рівномірно звужується до вістря, загальною довжиною до 30 см [Овч., С. 49].

ГОНЧАРНА СПРАВА

виробництво музейного посуду, іграшок, світильників, кахлів, черепиці із обпаленої глини [Овч., С. 49].

ГОНЧАРНИЙ КРУГ

дерев'яний круг, що обертається на вертикальній осі (з ручним або ножним приводом), на якому гончар вручну формує глиняний виріб [Овч., С. 49].

ГОРИЗОНТАЛЬНА ВІТРИНА

переважно невисока музейна вітрина, яку оглядають через прозору верхню горизонтальну площину [Мик., С. 26].

ГОРЩИК (ГОРШОК, ГОРЩОК, ГОРНЕЦЬ, ГОРНЯ, ГОРНЯТКО, МАХІТКА, МАХОТКА)

куляста посудина як музейний експонат з широким отвором, однією або двома ручками і покришкою [Овч., С. 50].

ГОСПОДАРСЬКА ЗОНА МУЗЕЮ

площа, на якій розміщені допоміжні господарські об'єкти [Мін., С. 121].

ГОТИЧНА ЛАВКА

лавка як музейний експонат з перекладиною, дошка спинки відкидається так, щоб дати можливість сидіти з двох боків [Овч., С. 51].

ГРАВІРОВАНА КНИГА

ксилографічна книга як музейний експонат, що друкувалася з цільної, гравірованої по дереву друкарської форми [Овч., С. 193].

ГРАМАТИКА ДИЗАЙНУ ЕКСПОЗИЦІЇ

набір основних засад і принципів, якими керуються під час оформлення експозиції [Мик., С. 27].

ГРАМОТА

документ, який видається органом державної влади громадським організаціям, державним установам, окремим колективам або особам, яких нагороджено за трудові досягнення, музейну діяльність тощо [Овч., С. 194].

ГРАН (КАРАТ)

одиниця ваги коштовних металів і дорогоцінних каменів [Кл., С. 45].

ГРАНИЛЬНА СПРАВА

процес обробляння поверхні коштовного та виробного каміння, скла для використання у ювелірних виробках, які входять у фонди музею [Овч., С. 51–52].

ГРАНТ

одноразова грошова допомога, яка надається вченому або науковому колективу для виконання досліджень з визначеної проблеми [Кл., С. 45].

ГРАФИН (КАРАФА)

скляна (зазвичай кришталева) посудина як музейний експонат з вузькою довгою шийкою для води, вина тощо [Овч., С. 52].

ГРАФІТІ

довільно видряпані або вирізані написи на стінах, скелях, на посудинах і черепках, а також на давньоруських монетних гривнях XI—XV ст. [Овч., С. 311].

ГРАФІЧНИЙ ДОКУМЕНТ

зображувальний документ, що містить інформацію, зафіксовану лініями, штрихами, світлотінню [Овч., С. 197].

ГРИВЕННИК

срібна російська монета номінальною вартістю 10 копійок, перебувала в обігу від реформи 1701 р. до правління Павла I (1796–1801 [Овч., С. 311].

ГРИВНА ШИЙНА

шийна прикраса як музейний експонат у вигляді обруча, виконана у техніці

волочіння із золота, рідше – зі срібла, і в поодиноких випадках – із бронзи, яка була улюбленою прикрасою ще скіфів [Овч., С. 311].

ГРИВНЯ (ГРИВНА)

вагова, лічильна і монетна одиниця Київської Русі [Овч., С. 311].

ГРИВНЯ УКРАЇНИ

сучасна грошова одиниця, введена в обіг грошовою реформою 1996 р. [Овч., С. 311].

ГРИВНЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

грошова одиниця Української Народної Республіки, впроваджена законом від 1 березня 1918 р. [Овч., С. 313].

ГРИФ

реквізит музейного документа, що виконує функцію схвалення або затвердження, погодження документа чи обмеження доступу до нього [Овч., С. 197].

ГРИФОН

1) золота та срібна нідерландська монета XV ст., на якій зображено грифа, карбована у Люттіху за єпископа; 2) фантастичне створіння, яке зображували крилатим левом із головою орла або будь-якого хижого птаха [Овч., С. 313].

ГРИШ

велика срібна монета вартістю у кілька денаріїв, яку карбували наприкінці XII ст. в італійських містах – Генуя з 1172 р., Флоренція з 1182 р., Венеція з 1200 р. [Овч., С. 313].

ГРИШ КРАКІВСЬКИЙ

польська срібна монета, вперше відкарбована бл. 1367 р. як наслідування празького гроша королем Казимиром III Великим (1333–1370) [Овч., С. 313].

ГРІШ ПРАЗЬКИЙ

чеський гріш, широкий гріш; срібна монета, карбована у XIII–XV ст. за короля Вацлава II (1278–1305) [Овч., С. 313].

ГРО

данський гріш (ніпеннінг, що дорівнював 9 пфенігам), срібна монета, карбована бл. 1439 р. за Еріка X (1412–1439) вагою 1,5–1,6 г [Овч., С. 313].

ГРОМАДСЬКА РАДА МУЗЕЮ

представники установ і організацій, зацікавлених у роботі музею й готових надати йому допомогу на громадських засадах [Мик., С. 27].

ГРОМАДСЬКИЙ МУЗЕЙ

поширений тип закладів, що перебуває під опікою громадських організацій (профспілок, партій тощо) [Мін., С. 12].

ГРООТ

нідерландська срібна монета, вперше відкарбована Йоганном II Брабантським (1294–1312) і графом Фландрським Робертом фон Бетуне (1305–322) [Овч., С. 313].

ГРОСО

італійська срібна монета (на зразок гроша), яку почали карбувати наприкінці XII ст. у Північній Італії: у Генуї з 1172 р. вагою 1,46 г, у Флоренції з 1182 р., у Кремоні, Падуї, Мілані, Пізі, Венеції бл. 1299 р. Г. романіно карбували до 1417 р., коли гріш римський (*grosso romanino*) було замінено папським грошем [Овч., С. 314].

ГРОТЕСК

орнамент музею у вигляді переплєтєних зображень тварин і рослин [Овч., С. 314].

ГРОУТ

англійська срібна монета, введена 1279 р. Едуардом I (1272–1307) [Овч., С. 314].

ГРОШЕН

назва німецької монети, що виникла на зміну гро турнуа і празького гроша [Овч., С. 314].

ГРОШІ ВІЙСЬКОВІ

будь-які гроші, що друкувалися, карбувалися під час війни [Овч., С. 314].

ГРОШІ ОКУПАЦІЙНІ

особливий вид грошей, які випускає військова влада чужої держави, як обов'язковий платіжний засіб, з метою компенсації військових витрат [Овч., С. 314].

ГРОШІ ПРИВАТНІ

різні талони, квитанції, чеки тощо, випущені приватними особами, підприємцями, окремими організаціями внаслідок нестачі державних платіжних засобів [Овч., С. 314].

ГРУПА МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

одиниця класифікації музейних предметів у межах одного різновиду за однією суттєвою ознакою чи аспектом [Мик., С. 27].

ГРУПА НАДХОДЖЕННЯ

сукупність предметів музейного значення, які надходять до музею одночасно [Мик., С. 27].

ГРУПОВЕ ЗБЕРІГАННЯ

принцип зберігання музейних предметів у певних групах, переважно за матеріалом для оптимального зберігання [Мик., С. 27].

ГРУПОВИЙ ЗАПИС

форма реєстрації музейних предметів, яку застосовують у разі надходження великої кількості однотипних предметів [Мик., С. 27].

ГРУПУВАННЯ ЕКСПОНАТІВ

етап побудови експозиції, на якому проводять розподіл експонатів на групи залежно від теми експозиції [Мик., С. 27].

ГУАШ

фарби, що складаються з тонко розтертих пігментів на воді з додаванням клею та білил [Овч., С. 53]

ГУЛЬДЕН

золота монета, що карбувалася у Німеччині з середини IV ст. до кінця V ст. за зразком флорина [Овч., С. 317].

ГУРТ

ребро, товщина монети або медалі [Овч., С. 317].

Г г

ГРУНТОВИЙ МУЗЕЙ

вид музею природничого профілю, зібрання якого характеризують морфологію, генезис, географію ґрунтів [Мик., С. 27].

ҐРУНТОЗНАВСТВО (ПЕДОЛОГІЯ)

наука про ґрунти, що вивчає їх походження, розвиток, склад, властивості, географічне положення та раціональне використання. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 49].

Д д

ДАВНЬОСХОВИЩЕ

зібрання старожитностей, переважно релігійного характеру, яке існувало при церковних епархіях чи братствах [Мик., С. 28].

ДАЙДЖЕСТ

видання публікації у вигляді добірки витягів із конкретного тексту, відібраних і згрупованих таким чином, щоб дати про нього загальне уявлення, чи добірки найцікавіших матеріалів, передрукованих з інших видань [Мін., С. 109].

ДАЙМ

розмінна монета США, яка дорівнює $\frac{1}{10}$ долара США або 10 центів [Овч., С. 319].

ДАЛМАТИКА

вузкий довгий одяг як музейний експонат з широкими рукавами з цупкої тканини, що одягається поверх туніки [Овч., С. 53].

ДАРИК

золота монета вагою 8,4 г, 970 проби [Овч., С. 319].

ДАРОНОСИЦЯ

невелика призматична, кругла скринька з дверцятами, виготовлена із золота, срібла або іншого позолоченого металу для Святих дарів, призначених для причастя [Овч., С. 53].

ДАРУВАЛЬНИК

особа чи організація, що безоплатно передала у власність музею колекції чи предмети музейного значення [Мик., С. 28].

ДАРУВАННЯ (ДАР)

безповоротна безоплатна передача предметів музейного значення від дарувальника у власність музею [Мик., С. 28].

ДАТА ДОКУМЕНТА

реквізит музейного документа, що вказує на час (число, місяць, рік) створення, погодження, затвердження або підписання документа [Овч., С. 197].

ДАТУВАННЯ

один з найважливіших елементів атрибуції музейного предмета, визначення часу його створення (виготовлення) чи побутування [Мик., С. 28].

ДЕВОНСЬКИЙ ПЕРІОД (ДЕВОН)

підрозділ палеозойської ери, тривав 55 млн. р., закінчився 355 млн. р. тому [Кл., С. 50–51].

ДЕЗІНСЕКЦІЯ (ФУМІГАЦІЯ)

заходи зберігання музейних фондів, спрямовані на знищення комах, що їм загрожують [Кл., С. 51].

ДЕЗІНФЕКЦІЯ

заходи зберігання музейних фондів, спрямовані на знищення мікроорганізмів, які викликають біопшкодження музейних предметів [Кл., С. 51].

ДЕКЛАРАЦІЯ

1) офіційна заява з приводу чогось, урочисте проголошення урядом, партією, з'їздом тощо яких-небудь принципів, положень, а також документ, у якому вони викладені; 2) назва деяких офіційних музейних документів, що подають потрібні відомості [Овч., С. 197].

ДЕКОР

система прикрас музейних та ін. будівель або виробів іншими предметами, які можуть існувати самостійно і мати свої прикраси [Овч., С. 54].

ДЕМОГРАФІЯ

наука, що вивчає статистику життя популяцій. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 52].

ДЕМОНТАЖ ВИСТАВКИ

розбирання виставки для звільнення місця під нову виставку і повернення експонатів у фонди музею чи власникам [Мик., С. 28].

ДЕМОНТАЖ ЕКСПОЗИЦІЇ

розбір стаціонарної чи тимчасової експозиції [Кл., С. 52].

ДЕНАРІЙ

римська срібна монета, що первісно дорівнювала 10 мідним асам [Овч., С. 320].

ДЕНАРІЙ ЗОЛОТИЙ

римська монета, що карбувалася у 200 р. до н. е. [Овч., С. 320].

ДЕНДРАРІЙ (АРБОРЕТУМ)

територія з відкритим ґрунтом, на якій культивують колекції деревних рослин і чагарників. Пов'язаний з природничою музейною справою [Мик., С. 28].

ДЕНДРОЛОГІЧНИЙ ПАРК

науково-дослідна природоохоронна установа для збереження й вивчення в спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композиції для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання. Пов'язаний з природничою музейною справою [Мик., С. 28].

ДЕНДРОХРОНОЛОГІЯ

наукова дисципліна про методи датування історичних подій і природних явищ шляхом аналізу річних кілець деревини. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 52].

ДЕПОЗИТ

1) предмет музейного значення, переданий до музею на тимчасове зберігання; 2) музейний предмет, що є власністю одного музею, але тимчасово зберігається в іншому музеї [Мик., С. 28].

ДЕПОНУВАННЯ

передання музейних предметів на тимчасове зберігання для використання в інших установах [Мик., С. 28].

ДЕРАТИЗАЦІЯ

заходи зберігання музейних фондів, спрямовані на знищення гризунів, які пошкоджують музейні предмети і музейне устаткування [Кл., С. 52].

ДЕРЕСТАВРАЦІЯ

здійснення комплексу науково обґрунтованих заходів щодо усунення спотворень музейного предмета, які виникли внаслідок застосування застарілих методів реставрації; у деяких випадках – нейтралізація слідів попередньої реставрації [Мик., С. 29].

ДЕРЖАВНА АРХІВНА УСТАНОВА

архівна установа, що здійснює свою діяльність за рахунок коштів Державного бюджету України [Мін., С. 13].

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

оформлення свідоцтва власнику документів про належність їх до складу Національного архівного фонду, що здійснюється з метою державного контролю за місцем і умовами зберігання документів [Мін., С. 13].

ДЕРЖАВНА ЧАСТИНА МУЗЕЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

сукупність окремих музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, що перебувають у державній власності [Мик., С. 29].

ДЕРЖАВНИЙ МУЗЕЙ

тип музею, який підпорядковується органам державної влади й здійснює свою діяльність у руслі національної музейної політики й загальнодержавної концепції розвитку мережі музеїв [Мик., С. 29].

ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ

форма обліку об'єктів матеріальної та духовної культури виняткової

історичної, художньої, наукової чи іншої культурної цінності, що мають важливе значення для формування національної самосвідомості українського народу і визначають його внесок у всесвітню культурну спадщину [Мін., С. 13].

ДЕСАДОС

диван як музейний експонат із сидіннями обабіч спинки [Овч., С. 56].

ДЕФЕКТНИЙ АКТ

юридичний документ, у якому фіксують стан збереження музейного предмета, зокрема, наявні дефекти й можливість реставрації [Мик., С. 29].

ДЕФЕКТНИЙ ОПИС

складова частина реставраційної документації, перелік музейних предметів, які потребують реставрації, із вказанням ступеня й характеру пошкоджень кожного предмета [Мик., С. 29].

ДЕШИФРОВКА

розшифрований текст музейного документа [Овч., С. 198].

ДЖЕРЕЛО КОМПЛЕКТУВАННЯ (ДЖЕРЕЛО НАДХОДЖЕННЯ)

юридична чи фізична особа, яка передала предмет музейного значення до музею [Мик., С. 29].

ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ МУЗЕЮ

джерело, з якого надходять кошти на забезпечення діяльності музею [Мик., С. 29].

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

спеціальна історична дисципліна, що розробляє методики виявлення,

вивчення й використання різноманітних історичних (писемних) джерел, зокрема, методи визначення їх походження та вірогідності їхнього інформативного наповнення [Мик., С. 29].

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ЕКСПОЗИЦІЇ

експозиційні матеріали, що є сукупністю оригінальних музейних предметів, відтворень, муляжів, науково-допоміжних матеріалів і текстів, які включені в експозицію [Кл., С. 50].

ДИВАН

тип м'яких меблів як музейних експонатів для сидіння й лежання з валиками та спинкою, розрахований на кількох осіб [Овч., С. 56].

ДИДАКТИЧНА ВИСТАВКА

музейна виставка, створена для студентів чи учнів з дидактичною (навчальною) метою [Мик., С. 29].

ДИНАМІЧНЕ ОСВІТЛЕННЯ

засіб підсилення візуального враження від експозиції, виділення важливих експонатів [Мик., С. 30].

ДИПЛОМАТИКА

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає історичні документи [Мик., С. 30].

ДИПТИХ (ТРИПТИХ, ПОЛПТИХ)

1) будь-який музейний предмет, що складається з двох частин і становить одне ціле; 2) двостулковий складень з живописними або рельєфними зображеннями на кожній стулці; дві картини, поєднані одним задумом [Овч., С. 56].

ДИРЕКТОР МУЗЕЮ

найвища посадова особа установи. Д. М. керує музеєм як суб'єктом державної власності і несе відповідальність за всі сторони діяльності музею у відповідності з його статутом [Кл., с. 54].

ДИСКУРС МУЗЕЙНИЙ

сукупність всього, що впливає на зміст „сказаного”, в т.ч. авторських задумів щодо музейної експозиції, співвідношення очікуваного і фактичного прочитання сенсів музейною аудиторією, а також використовувані форми презентації музейного продукту [Мін., С. 57].

ДИСТРИБ'ЮТОРИ

юридичні особи (банки, нумізматичні фірми, ін. установи та організації), які на підставі відповідних угод із Національним банком реалізують монети, іншу нумізматичну та сувенірну продукцію на внутрішньому та зовнішньому ринках від свого імені [Овч., С. 322].

ДИТЯЧА ЕКСПОЗИЦІЯ

експозиція, орієнтована на дитячу аудиторію та адаптована до дитячого світосприйняття [Мик., С. 30].

ДИТЯЧИЙ МУЗЕЙ (ДИТЯЧИЙ МУЗЕЙНИЙ ЦЕНТР)

заклад музейного типу, що має орієнтовану на цільову аудиторію (дітей) інтерактивну експозицію, яка стимулює творчу та ігрову діяльність [Мик., С. 30].

ДІАДЕМА

1) спочатку – пов'язка для голови, згодом – ювелірна музейна прикраса із коштовного металу та каменів, що служила знаком належності до жерців або символом царської влади; 2) жіноча коштовна прикраса як музейний

експонат у формі невеликої відкритої корони [Овч., С. 56].

ДІАТРОПКА

наука про різноманітність, яка вивчає загальні властивості подібності і відмінності, що виявляються у значних сукупностях об'єктів, у т. ч. біологічних. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 54].

ДІЄВИЙ МУЗЕЙ

об'єкт, який після музеєфікації продовжує виконувати своє первинне призначення [Мик., С. 30].

ДІЛОВИЙ ДОКУМЕНТ

різновид неопублікованого музейного документа, призначеного для цільового використання [Овч., С. 199].

ДІЛОВОДСТВО

сукупність процесів, що забезпечують документування управлінської інформації і організацію роботи із службовими документами [Мін., С. 121].

ДІОРАМА

експозиційний комплекс, зігнута півколом стрічкоподібна картина з наочним переднім планом (фігури людей, макети різних споруд, предмети тощо), яку використовують для підсилення ефекту присутності у відвідувачів [Мик., С. 30].

ДІЯЛЬНІСТЬ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ (КУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ)

творча, господарська, наукова, бібліотечна, інформаційна, музейна, освітня, культурно-дозвіллева та розважальна діяльність, спрямована на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження

і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян [Мін., С. 14].

ДОВІДКА

музейний документ інформаційного характеру, що містить опис і підтвердження тих чи інших фактів; документ, що підтверджує факти біографічного або службового характеру [Овч., С. 199].

ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

музейне видання коротких відомостей наукового чи прикладного характеру, розміщених у порядку, зручному для їх швидкого пошуку, не призначене для суцільного читання [Мін., С. 109].

ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ

довідники у будь-якій формі (путівники, описи, каталоги, покажчики, бази даних, номенклатури справ тощо), призначені для пошуку архівних документів або відомостей, що містяться в них [Мін., С. 57].

ДОВІДКОВИЙ БЮЛЕТЕНЬ

бюлетень довідкових музейних матеріалів, розташованих у порядку, зручному для їхнього швидкого пошуку [Мін., С. 109].

ДОВІДНИК

довідкове музейне видання прикладного характеру, по будоване за абеткою назв статей або в систематичному по рядку [Мін., С. 109].

ДОГОВІР

взаємне зобов'язання, письмова угода (або усна домовленість) про права та обов'язки між державами, установами, підприємствами та окремими особами [Овч., С. 200].

ДОДАТКОВА РУБРИКА АНОТАЦІЇ ДО ЕКСПОНАТА

рубрика анотації, яка виконує додаткові функції і містить додаткову інформацію про експонат [Мик., С. 30].

ДОДАТКОВІ МУЗЕЙНІ ПОСЛУГИ (ПОСЛУГИ МУЗЕЙНІ ДОДАТКОВІ)

послуги за винятком основних, які музей надає для задоволення попиту відвідувачів і які потребують додаткових зусиль музею (експертиза, надання приміщень, наукові консультації, випозичення музейних предметів для зйомки фільмів тощо) [Мик., С. 30].

ДОЗВІЛ

музейний документ установленого зразка, виданий центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, що дає право на проведення археологічних розвідок, розкопок на території пам'ятки, археологічній території, що охороняється, в зонах охорони, історичних ареалах населених місць, а також на дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею та водою [Мін., С. 14].

ДОКЕМБРІЙ

дофанерозойський час в історії біосфери Землі, що тривав близько 4 млрд. р. [Кл., С. 55].

ДОКУМЕНТ

1) матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носієві; 2) матеріальний об'єкт, що містить інформацію, закріплену створеним людиною способом для її передавання в часі та просторі [Мін., С. 91].

ДОКУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОГО АРХІВНОГО ФОНДУ

архівний документ, культурна цінність якого визнана відповідною експертизою і який зареєстрований як складова Національного архівного фонду [Мін., С. 57].

ДОКУМЕНТАЛЬНА ПАМ'ЯТКА (ПАМ'ЯТКА ДОКУМЕНТАЛЬНА)

пам'ятка історії та культури, спеціально призначена для передавання і збереження інформації, зафіксованої у вигляді тексту, зображення чи звуків на будь-якому носії [Мик., С. 30; Мін., С. 43].

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО

музейний документ, інформація якого може бути використана для описання нового історичного факту, події, концепції тощо [Овч., С. 202].

ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ОБЛІК

процес запису та фіксації інформації, результатів досліджень, що стосуються певного музейного предмета [Овч., С. 7].

ДОКУМЕНТАЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

комплект документів, які обґрунтовують проектування музейної експозиції [Кл., С. 55].

ДОКУМЕНТАЦІЯ НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ

сукупність документів, створених у процесі підготовки, організації і проведення музеєм масових заходів [Мик., С. 31].

ДОКУМЕНТУВАННЯ

1) створення музейного документа; 2) підтвердження (обґрунтування) документом якогось факту, явища, події; 3) відображення у документі

якогось факту, явища, події [Овч., С. 202].

ДОМІНАНТ

елемент, якому надається найбільшого значення і який підкреслюють композиційними засобами, прийомами, акцентуючи на Д. особливу увагу глядача або описувача предмета [Овч., С. 323].

ДОМУЗЕЙНА ЕПОХА (ПРАМУЗЕЙНА ЕПОХА)

історичний період збирання цінних предметів перед виникненням явищ „колекціонування” і „музей” [Мик., С. 31];

ДОПОВІДНА

1) прилюдне повідомлення на певну тему, виступ, промова; 2) усне або письмове офіційне повідомлення про що-небудь керівникові, начальникові; рапорт, звіт, доповідна записка [Овч., С. 202].

ДОПОМІЖНИЙ МУЗЕЙНИЙ ОБЛІК

система документів (картотек, покажчиків тощо), у яких ведуть облік музейних предметів за додатковими параметрами і які полегшують роботу з музейними фондами [Мик., С. 31].

ДОПОМІЖНИЙ ПОКАЖЧИК

путівник по тексту, що є упорядкованим за алфавітом або іншою ознакою рубриками, які відображають інформацію про об'єкти, описувані або згадані у цьому тексті [Овч., С. 202].

ДОРУЧЕННЯ

обліково-фінансовий музейний документ, письмове повноваження, що видається установою, організацією або підприємством, а також окремою

особою іншій особі для офіційного пред'явлення при здійсненні юридичних дій, одержанні грошей чи матеріальних цінностей [Овч., С. 203].

ДОСЛІДЖЕННЯ

науково-пошукова, науково-практична діяльність, спрямована на одержання нової інформації про об'єкти культурної спадщини, історичні населені місця, традиційний характер середовища, який є типовим для певних культур або періодів розвитку [Мін., С. 15].

ДОСЛІДНИК АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ (АРХЕОЛОГ)

вчений (громадянин України, іноземець або особа без громадянства), який має під повідну фахову освіту і кваліфікацію, професійно здійснює археологічні дослідження із складенням наукової звітності та публікацією наукових результатів) [Мін., С. 15].

ДРАХМА

давньогрецька вагова і грошова одиниця різноманітної вартості [Овч., С. 323].

ДРЕЄР

північнонімецька білонна монета, номіналом 3 пфеніга, тобто із вмістом срібла менше 50 % [Овч., С. 323].

ДРУКОВАНИЙ ДОКУМЕНТ

документ, виготовлений за допомогою поліграфічних або інших засобів масового тиражування [Овч., С. 203].

ДУБЛЕТ

музейний предмет, наявний у зібранні музею в декількох ідентичних примірниках [Мик., 31].

ДУБЛОН

1) іспанська золота монета вартістю ескудо, впроваджена 1537 р. у часи Карла V (1519–1556), 2) згодом – подвійний пістоль [Овч., С. 324].

ДУБЛЮВАЛЬНА ПОВЕРХНЯ

поверхня, на яку переносять зображення із зображальної пам'ятки у випадку, якщо оригінальний носій зберегти неможливо [Мик., С. 31].

ДУБЛЮВАННЯ

здвоєння основи твору мистецтва; наклеювання картини на другу, додаткову, основу [Мик., С. 31].

ДУКАТ

візантійська золота монета, назву дістала від візантійської династії Дука [Овч., С. 324].

ДУКАЧ

улюблена жіноча прикраса як музейний експонат – шийна або нагрудна – XVII – початку XVIII ст. [Овч., С. 58].

ДУПОНДІЙ

у III ст. до н. е. велика бронзова монета, удвічі важча за бронзовий ас [Овч., С. 325].

Е е

ЕВАЛЬВАЦІЯ

оцінка, визначення ціни, музейної вартості, кількості, якості, придатності тощо [Мін., С. 91].

ЕКОЛОГІЧНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР

позамузейна форма науково-просвітницької роботи природничого музею, заклад при музеї, який надає суспільству екологічну інформацію [Мик., С. 32].

ЕКОЛОГІЯ

комплексна біологічна наука, що досліджує взаємовідносини живих організмів та їх сукупностей між собою і з навколишньою неживою природою, структурно-функціональні властивості екологічних систем – від найменших консорційних до біосфери включно, історію формування, еволюцію, природну та антропогенну динаміку цих систем, їх корисні функції для людини та можливості їх розумного використання. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 59].

ЕКОМУЗЕЙ (СОЦІАЛЬНО-СЕРЕДОВИЩНИЙ МУЗЕЙ; ІНТЕГРОВАНІЙ МУЗЕЙ, ЕКОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ)

музей ансамблевого типу, у якому ведуть діяльність зі збереження та презентації природного й антропогенного середовища (етнокультурні ландшафти із системою живих поселень) [Мик., С. 32].

ЕКОНОМУЗЕЙ

в зарубіжній музеології установа музейного типу, що функціонує на основі об'єднання музею та невеликих майстерень, діяльність яких базується на творчому використанні традицій народних ремесел [Мін., С. 15].

ЕКСИКАТ

гербарний екземпляр певного виду з позначенням місця і часу збору, автора збору і визначення виду [Кл., С. 60].

ЕКСКУРСАНТ

учасник музейної екскурсії [Мик., С. 32].

ЕКСКУРСІЙНА ГРУПА

форма організації відвідувачів музею [Мик., С. 32].

ЕКСКУРСІЙНА СПРАВА

галузь людської діяльності щодо організації та проведення екскурсій [Мик., С. 32].

ЕКСКУРСІЙНА ТЕМАТИКА

сукупність, набір або визначена група тем екскурсії; предмет показу та розповіді під час екскурсії [Мик., С. 32].

ЕКСКУРСІЙНЕ БЮРО

підрозділ музею, що організовує екскурсійну роботу [Мик., С. 32].

ЕКСКУРСІЙНИЙ ОБ'ЄКТ

експонат, який висвітлюють під час екскурсії [Мик., С. 32].

ЕКСКУРСІЙНИЙ ТУРИЗМ

поїздки тривалістю понад добу з пізнавальною метою за наперед визначеною програмою з частими переїздами від одного населеного пункту (країни) до іншого та щоденними обов'язковою та кількома факультативними екскурсіями [Мін., С. 85].

ЕКСКУРСОВОД (ГІД-ЕКСКУРСОВОД)

науковий працівник музею, який показує відвідувачам музейні експозиції, виставки тощо, супроводжуючи показ розповіддю й коментуючи експонати [Мик., С. 32].

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЕКСПОЗИЦІЯ

експозиція, створена з використанням нових форм та нетрадиційних методів з метою перевірити їхній вплив на відвідувача [Мик., С. 32].

ЕКСПЕРТ

працівник музею, або інший фахівець, який має відповідну освіту, кваліфікацію, спеціальні знання і безпосередньо здійснює експертизу та несе персональну відповідальність за достовірність і повноту аналізу, обґрунтованість рекомендацій [Мін., С. 57].

ЕКСПЕРТИЗА

1) розгляд, дослідження яких-небудь справ чи питань з метою вироблення правильного висновку, надання правильної оцінки відповідному явищу;
2) дослідження, розгляд експертом якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань [Мін., С. 57].

ЕКСПЕРТИЗА АВТОРСТВА

експертиза для встановлення авторства музейного предмета (переважно застосовують до творів мистецтва, документів) [Мик., С. 33].

ЕКСПЕРТИЗА ЕКОЛОГІЧНА

система державних природоохоронних заходів, спрямованих на перевірку відповідності проектів, планів і заходів у галузі господарського будівництва і використання природних ресурсів вимогам екологічного захисту довкілля. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 60].

ЕКСПЕРТИЗА МУЗЕЙНА

1) діяльність, що здійснюється відповідно до Статуту музею і підтверджується музейними документами, спрямована на порівняльний аналіз предмета (об'єкта), який не належить до зібрання даного музею, з

музейними предметами із колекцій музею, з „банком еталонів”; 2) діяльність, спрямована на комплексне дослідження музейних предметів із зібрання даного музею (уточнення атрибуції, техніко-технологічні, історико-генетичні та мистецтвознавчі дослідження [Ключ., С. 19].

ЕКСПЕРТИЗА ПРОЕКТУ ЕКОЛОГІЧНА

оцінка можливих впливів певного об'єкта на довкілля за весь період його будівництва і функціонування, у т. ч. впливів, пов'язаних з можливими змінами вихідної сировини, демонтажем або ін. формою його ліквідації. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 60].

ЕКСПЕРТИЗА ЦІННОСТІ ДОКУМЕНТА

визначення наукової, історико-культурної та практичної цінності музейних документів на підставі чинних принципів та критеріїв [Овч., С. 203].

ЕКСПЕРТИЗА ЦІННОСТІ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

експертиза для встановлення курсової вартості музейного предмета [Мик., С. 33].

ЕКСПЕРТНА КОМІСІЯ МУЗЕЮ

колегіальний дорадчий орган музею, що складається з наукових співробітників музею, представників навчальних закладів, державних установ, громадськості та провідних спеціалістів інших наукових організацій, на засіданнях якого розглядаються складні питання належності історичних пам'яток до основного фонду, приймаються рішення-рекомендації щодо придбання обміну, передачі і продажу встановленим порядком музейних предметів музеям України та інших країн, проводяться експертизи та надаються експертні висновки щодо надання дозволу на переміщення культурних цінностей через державний кордон України, який затверджується рішенням фондово-закупівельної комісії [Мін., С. 58].

ЕКСПЛІКАЦІЯ

текст, що пояснює значення символів, умовних позначок в експозиції [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗА

перший етап планування експозиції, який обґрунтовує її зміст і мету [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА АНІМАЦІЯ

пожвавлення експозиції введенням до неї елементів театралізації, щоб передати певні експозиційні образи [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ (ЕКСПОЗИЦІЙНА РОБОТА)

частина виставково-експозиційної діяльності, яка полягає в організації експозицій музею [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА ЗОНА

частина музейної [території] [площі], призначена для стаціонарного демонстрування музейних предметів і їх використання в культурно-пізнавальних цілях [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА КОЛЕКЦІЯ

умовно виокремлена з основного фонду частина музейних предметів, які мають спільні ознаки й високий ступінь експозиційності [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА КОМУНІКАЦІЯ

процес обміну інформацією між відвідувачем і музеєм, який полягає в наданні відвідувачеві інформації експозиційними засобами й отримання від нього відгуку про експозицію [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА ЛЕГЕНДА

інтерпретація теми експозиції за допомогою експозиційних засобів і образів [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА ОБРАЗНА СИСТЕМА

ієрархічна система експозиційних образів [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА ПЛОЩА

загальна площа всіх елементів експозиційного устаткування, які використовують для розміщення експозиційних матеріалів (вимірюється у м. кв. [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА ПОВЕРХНЯ

1) поверхня, на якій планують розмістити експозицію; 2) поверхня предмета, яку виставляють для огляду [Мик., С. 33].

ЕКСПОЗИЦІЙНА ТВОРЧІСТЬ

творча діяльність з побудови музейної експозиції [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНА ТЕМА

тема, зміст якої можна розкрити через експонування музейних предметів [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

виставка чи експозиція, що презентує результат наукової діяльності за профілем музею [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНЕ МИСТЕЦТВО

експозиція як синкретичний вид мистецтва [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ (МУЗЕЙНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ)

створення експозиційних комплексів, які художніми засобами впливатимуть на відвідувача [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНЕ ПРИМІЩЕННЯ

музейне приміщення, призначене для проведення в ньому експозицій [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНЕ РІШЕННЯ

важлива складова експозиційного образу, засіб розкриття теми й організації сприйняття експозиції відвідувачами. Передбачає розташування експозиційних матеріалів і обладнання в просторі приміщень і фіксується у формі креслеників, ескізів або макетів у процесі художнього проектування [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

предметно-просторове середовище, у якому розміщують експозицію [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНЕ УСТАТКОВАННЯ (ЕКСПОЗИЦІЙНЕ ОБЛАДНАННЯ)

спеціальне устаткування для побудови експозицій [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ВІДДІЛ

науковий підрозділ музею, який виконує наукову роботу, спрямовану на побудову музейних експозицій і виставок [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ВУЗОЛ

ключова точка експозиції стосовно розкриття теми експозиції, найчастіше – експонат чи колекція [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ЗАДУМ

початкове уявлення про майбутню музейну експозицію, її тематику та структуру; є основою наукової концепції експозиції, враховує її цілі, тему й можливі експозиційні матеріали [Мик., С. 34].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ЗАЛ

велике експозиційне приміщення [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ЗАМИСЕЛ

початкове уявлення про майбутню експозицію музею, що враховує її цілі, тему і можливі експозиційні матеріали [Кл., С. 61].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС (ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ АНСАМБЛЬ; ЕКСГІБІТ)

структурна одиниця музейної експозиції, група матеріалів, взаємопов'язаних за змістом, цілеспрямовано розташованих на певній, обмеженій експозиційній площі, об'єднаних зорово та логічно [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ МАРШРУТ

передбачений порядок огляду експозиції з точки зору сприйняття якоїсь теми або експозиції в цілому [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ МАТЕРІЯЛ

сукупність музейних предметів, їх відтворень і моделей, науково-допоміжних матеріалів і текстів, аудіовізуальних і технічних засобів у експозиції [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ НАРИС

виставка чи експозиція, яка висвітлює зовнішній бік історичного процесу чи явища, не заглиблюючись у його суть [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ НАУКОВО-ДОПОМІЖНИЙ МАТЕРІАЛ (ЕКСПОЗИЦІЙНО-ДОПОМІЖНИЙ МАТЕРІАЛ, ЕД)

різноманітні предмети, виготовлені спеціально для експозиції (відтворення музейних предметів, твори експозиційного мистецтва, фотографії, карти, схеми, макети, моделі тощо) для якнайповнішого розкриття теми експозиції [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ОБРАЗ (МУЗЕЙНИЙ ОБРАЗ)

форма тлумачення теми експозиції створенням об'єктів, здатних естетично впливати на відвідувача [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ПОЯС

частина стіни експозиційного приміщення, найзручніша для огляду, або будь-яка вертикальна поверхня: щит, стенд, музейна вітрина [Кл., С. 61].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ СЮЖЕТ

зовнішня та внутрішня організація експозиційних образів у певній послідовності та в певному просторі, що будується на основі проблемної колізії [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ФОНД МУЗЕЮ

частина музейного фонду, яка виставлена на загальний огляд і є доступною для ознайомлення широких верств населення [Мін., С. 91].

ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ЦЕНТР

експозиційний предмет чи ансамбль, який відображає основну ідею побудови експозиції [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНИК

музейна спеціалізація; науковий працівник музею, який спеціалізується в галузі експозиційної роботи і в межах тематики музею розробляє музеологічні і науково-дослідні проблеми, поповнює експозицію і природничомузейні фонди новими музейними предметами, проектує експозиції і музейні виставки, контролює правильну експлуатацію експозиції, її необхідну охорону і збереження музейних предметів в експозиції [Кл., С. 62].

ЕКСПОЗИЦІЙНІ МЕБЛІ

спеціальні меблі, призначені для розміщення в них експозиційних матеріалів [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНІ ПРИЙОМИ

способи групування і компоновання експозиційних матеріалів, спрямовані на оптимальне розкриття теми експозиції музею і організацію уваги відвідувачів [Кл., С. 62].

ЕКСПОЗИЦІЙНІСТЬ

сукупність властивостей музейного предмета чи колекції (експресивність, атрактивність, збереженість тощо), які вказують на доцільність використання їх в експозиції [Мик., С. 35].

ЕКСПОЗИЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

вид експозиційної діяльності з передання інформації засобами експозиції [Мик., С. 36].

ЕКСПОЗИЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНА ПРОГРАМА

документ, що містить інформацію та способи її надання відвідувачам у процесі експозиційно-комунікативної діяльності [Мик., С. 36].

ЕКСПОЗИЦІОНЕР

матеріально відповідальний науковий працівник музею, який проектує експозиції та виставки, поповнює експозицію новими музейними предметами, забезпечує її функціонування, постійно наглядає за збереженістю експонатів [Мик., С. 36].

ЕКСПОЗИЦІЯ МУЗЕЮ (СТАЦІОНАРНА)

частина музейної збірки, яка виставлена для огляду [Кл., С. 62–63].

ЕКСПОЗИЦІЯ ПРИРОДНИЧОМУЗЕЙНА

цілеспрямована, заснована на сучасних досягненнях розвитку науки демонстрація музейних предметів, які у сукупності дають наочно-образне уявлення про основні етапи історії розвитку і сучасного стану природних об'єктів, їхні регіональні особливості, про найважливіші природні процеси, явища і факти [Кл., С. 63].

ЕКСПОНАТУРА

сукупність експонатів [Мик., С. 36].

ЕКСПОНЕНТ

приватна особа чи установа, які надають матеріали, що належать їм, для експонування на виставці або музейному заході [Мін., С. 77].

ЕКСПОНУВАННЯ (ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ПОКАЗ)

виставляння музейних предметів чи колекцій для загального огляду [Мик., С. 36].

ЕКСПРЕСИВНІСТЬ

властивість музейного предмета здійснювати емоційний вплив на відвідувача в процесі музейної комунікації, головним чином завдяки своїм зовнішнім ознакам [Мик., С. 36].

ЕКСПРЕСИВНІСТЬ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА

одна із загальних властивостей музейного предмета; виразність предмета, його здатність здійснювати емоційний вплив на відвідувача у процесі музейної комунікації [Кл., С. 64].

ЕКСПРЕС-ІНФОРМАЦІЯ

періодичне реферативне музейне видання розширених та зведених рефератів найактуальніших опублікованих зарубіжних матеріалів або не опублікованих вітчизняних документів, призначене для оперативного інформування фахівців [Мін., С. 110].

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ

популяризація веб-сайту музею, який здатен приносити прибутки за рахунок: продажів через Інтернет книг та мистецьких альбомів; продажів віртуального музейного продукту – платного скачування відеороликів, електронних каталогів тематичних експозицій та виставок, оцифрованих фото музейних шедеврів високої роздільної здатності тощо; отримання платежів за розміщення на сайті рекламних банерів інших сайтів [Мін., С. 122].

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТ

машиночитаний музейний документ, ознайомлення зі змістом якого можливе лише за допомогою комп'ютера [Овч., С. 203].

ЕЛЕКТРОННИЙ ОБЛІК

форма обліку з використанням цифрових носіїв для зберігання музейної інформації [Мик., С. 36].

ЕЛЕКТРОСТАТИЧНИЙ ЗАХИСТ ФОТОДОКУМЕНТІВ

комплекс технічних заходів, спрямованих на запобігання впливу зовнішніх електромагнітних полів на фотодокументи музею [Овч., С. 204].

ЕМБЛЕМА

умовне, символічне зображення в музеї будь-якого поняття, ідеї [Овч., С. 59].

ЕМБЛЕМАТИКА

спеціальна історична дисципліна, що вивчає символи та знаки належності, власності тощо (окрім гербів і печаток) [Мик., С. 36].

ЕМБЛЕМАТИЧНО-РЕКЛАМНА ФУНКЦІЯ

функція експозиційно-допоміжного матеріалу, яка полягає в наданні рекламної інформації [Мик., С. 36].

ЕНТОМОЛОГІЧНИЙ ФОНД (ФОНД ЕНТОМОЛОГІЧНИЙ)

облікований і систематизований структурний розділ природничих фондів, до якого переважно належать колекції комах. Пов'язаний з природничою музейною справою [Мик., С. 36; Кл., С. 211].

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

довідкове музейне видання зведення основних відомостей з однієї чи усіх галузей знання та практичної діяльності, викладених у коротких статтях, розташованих за абеткою їхніх назв або в систематичному порядку [Мін., С. 110].

ЕОН

найбільша одиниця геологічного часу (надера, геохрон), що відображає найзначніший етап історії біосфери Землі. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 65].

ЕОЦЕН

середня епоха палеогенового періоду, що тривала 20,0 млн. років (закінчилася 34,0 млн. р. тому) [Кл., С. 65].

ЕПІГРАФІКА

спеціальна історична дисципліна, що вивчає давні написи на твердих матеріалах (камені, метали, дереві, глині тощо) [Мик., С. 36].

ЕПОХА

час, що відповідає певному етапові розвитку біосфери Землі [Кл., С. 66].

ЕРА

одиниця геологічного часу, менша за еон [Кл., С. 66].

ЕРКАФІЛІЯ

колекціонування наклейок, якими оформляється поштова рекомендована кореспонденція [Овч., С. 204].

ЕРКЕР

частина об'єму музейного будинку, що виступає за межі зовнішніх стін, у вигляді ліхтаря чи заскленого балкона [Овч., С. 327].

ЕРМІТАЖ

державний музей у Петербурзі [Овч., С. 327].

ЕСКІЗНИЙ ПРОЄКТ ЕКСПОЗИЦІЇ (ЕСКІЗНИЙ ПРОЕКТ ЕКСПОЗИЦІЇ, ПРОЕКТ ЕКСПОЗИЦІЇ ЕСКІЗНИЙ)

деталізація художньої концепції експозиції, що містить остаточний розподіл експозиційних площ і розміщення всіх експозиційних матеріалів, обладнання й технічних засобів [Мик., С. 37; Кл., С. 165].

ЕСКУДО

іспанська золота монета, карбована з 1537 р. вагою 3,38 г із вмістом золота 3,03 г [Овч., С. 327].

ЕСТЕТИЧНІСТЬ

властивість музейного предмета впливати на естетичні почуття відвідувачів [Мін., С. 78].

ЕСТЕТИЧНІСТЬ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА

одна із загальних властивостей музейного предмета; краса експоната, його привабливість для відвідувача, нехай навіть часом він має загрозову силу [Кл., С. 66].

ЕТАЖЕРКА

вертикальний ряд полиць у музеї, поєднаних чотирма стояками [Овч., С. 60].

ЕТАЛОННА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ ЕТАЛОННА)

різновид природничої колекції; набір типових зразків окремих груп фауни, флори, мікробіоти, ґрунтів або неорганічних об'єктів) [Мик., С. 37].

ЕТИКЕТАЖ

сукупність етикеток в експозиції [Мик., С. 37].

ЕТИКЕТКА (ПІДТЕКСТІВКА)

1) текст в експозиції, що представляє собою анотацію до окремого музейного експоната; містить назву предмета і його атрибутивні дані, а також додаткові відомості; 2) елемент польової документації із зазначенням назви зразка, місцевості, дати збору, автора збору і визначення, геологічного віку тощо [Кл., С. 67].

ЕТНОГРАФІЧНА ЕКСКУРСІЯ

тематична екскурсія, присвячена побуту та звичаям одного чи кількох етносів [Мик., С. 37].

ЕТНОГРАФІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

значення музейного предмета для розуміння етнічних процесів на певній території чи в певному часовому проміжку [Мик., С. 37].

ЕТНОГРАФІЧНИЙ КОМПЛЕКС

експозиційний комплекс, що складається із предметів матеріальної культури певного народу чи народності [Мик., С. 37].

ЕТНОГРАФІЧНИЙ МУЗЕЙ (МУЗЕЙ ЕТНОГРАФІЇ)

вид музею історичного профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають і популяризують пам'ятки історії, культури й побуту різних етнічних спільнот та історичних періодів [Мик., С. 37].

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ПРЕДМЕТ

предмет утилітарного призначення, який розкриває особливості матеріальної та духовної культури певного народу чи етнічних груп [Мик., С. 37].

ЕТНОМУЗЕЙ

музей етнографічного профілю, створений у місцях компактного проживання невеликих етнічних груп з метою збереження традиційної культури і способу життя місцевої спільноти [Ключ., С. 23].

ЕФЕКТ ВІДВОЛІКАННЯ

явище відволікання уваги відвідувача музею від музейної експозиції, яке виникає внаслідок перенасичення враженнями [Мик., С. 37].

Є є

ЄВРОПЕЙСЬКА МЕРЕЖА КОМП'ЮТЕРНИХ ЗОБРАЖЕНЬ (MOL)

глобальний інтернет-ресурс (база даних), що репрезентує світові європейську культурну спадщину [Мін., С. 16].

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МУЗЕЙНИЙ ФОРУМ

незалежна організація, заснована у 1977 році діячем міжнародного музейного руху Кенетом Хадсоном (1916–1999 рр.) і зареєстрована у Великій Британії як благодійний фонд [Мін., С. 16].

Ж ж

ЖАКЕТ

1) жіночий короткий верхній одяг, зазвичай приталений, який носять зверху блузки або сукні; 2) короткий чоловічий сюртук як музейний експонат, зазвичай однобортний [Овч., С. 62].

ЖАНР ЕКСПОЗИЦІЇ

одиниця класифікації експозиції за жанрово-стильовими ознаками [Кл., С. 38].

ЖАНРОВА КЛАСИФІКАЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЙ

класифікація музейних експозицій за жанровими ознаками, у якій їх трактують як твори мистецтва [Мик., С. 38].

ЖЕТОНИ

музейні знаки різної форми, виготовлені з металу або будь-якого іншого матеріалу і призначені: для заміни державної монети у торговельних та гральних автоматах, турнікетах метро, таксофонах; для відзначення пам'ятних подій (спортивні, відомчі тощо [Овч., С. 328].

ЖИВА ЕКСПОЗИЦІЯ (ЖИВА КАРТИНА)

частина експозиції, у якій експонати демонструють безпосередньо в середовищі побутування [Мик., С. 38].

ЖИВИЙ МУЗЕЙ

1) музей або установа музейного типу, який зберігає об'єкти матеріальної і нематеріальної культурної спадщини в природному для них історико-культурному середовищі в умовах збереження та постійної актуалізації їх споконвічних функцій; 2) у зарубіжній музеології – „корисний” музей, який позитивно впливає на пов'язані з ним громади через організацію дозвілля і просвіти місцевого населення на основі досліджених актуальних потреб певного об'єднання громадян [Мін., С. 17].

ЖИРАНДОЛЬ

1) фонтан з кількох струменів у вигляді феєрверку – „вогненного колеса”; 2) різновид фігурного декоративного світильника, в якому різжки розташовані по колу [Овч., С. 63].

ЖИТІЙНА ІКОНА

ікона в музеї із зображенням святого в центральному полі та сценами з його життя, розташованими по периметру в невеличких полях-клеймах [Овч., С. 63].

ЖУРНАЛ (ЧАСОПИС)

періодичне журнальне видання музею, яке виходить під постійною назвою, має постійні рубрики, містить статті, реферати, інші матеріали з різних громадсько-політичних, наукових, виробничих та інших питань, літературно-художні твори, ілюстрації, фотографії [Мін., С. 110].

ЖУРНАЛЬНА ФОРМА ОБЛІКУ

форма обліку, при якій його ведуть у спеціальних журналах [Мик., С. 38].

ЖУРНАЛЬНЕ ВИДАННЯ (ЖУРНАЛ, ЧАСОПИС)

видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу встановленого формату в обкладинці або оправі, яке видавничо пристосоване до специфіки даного періодичного музейного видання [Мін., С. 110].

ЖУРНАЛЬНО-ОРДЕРНА ФОРМА ОБЛІКУ

форма обліку, яка ґрунтується на застосуванні журналів-ордерів, у яких збирають і систематизують дані первинних музейних документів, необхідні для синтетичного й аналітичного обліку [Мик., С. 38].

З з

ЗАВОД-МУЗЕЙ

музей, створений на основі музеєфікації промислового підприємства – комплексної пам'ятки історії індустрії, науки і техніки [Мін., С. 17].

ЗАГАЛЬНА КОЛЕКЦІЯ

колекція, що складається із предметів, які належать щонайменше до двох профілів колекції [Мик., С. 38].

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ МУЗЕЄЗНАВСТВА (ТЕОРЕТИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО, МУЗЕОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ, ТЕОРЕТИЧНА МУЗЕОЛОГІЯ)

розділ музеєзнавства, який пізнає об'єкт, предмет, метод і структурні елементи музеєзнавства, його місце в системі наукових дисциплін; розробляє науковий понятійний апарат; вивчає феномен музейного предмета й музею; досліджує проблеми, пов'язані з соціальними функціями музеїв, формуванням музейної мережі, класифікацією й типологією музеїв; розробляє наукові основи всіх специфічних музейних видів діяльності [Мик., С. 38].

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

методи дослідження музейного предмета, які застосовують у всій сукупності музеїв, незалежно від їх типу й профілю [Мик., С. 39].

ЗАГАЛЬНОІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею історичного профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають і експонують пам'ятки, пов'язані з історією розвитку людського суспільства, історією країни, розвитком її господарства, науки, техніки, культури в різні періоди [Мик., С. 39].

ЗАГОЛОВНИЙ ТЕКСТ

інформація розміщена у залах, що допомагає відвідувачу орієнтуватися в експозиції: назви залів, тематичних розділів, експозиційних комплексів (ансамблів) тощо [Мін., С. 79].

ЗАКАЗНИК

охоронювана природна територія (акваторія), на якій (на відміну від заповідників) під охороною перебуває не весь природний комплекс, а деякі його частини: тільки рослини, тільки тварини або їх окремі види, окремі історико-меморіальні чи геологічні об'єкти. Пов'язана з природничою музейною справою [Мик., С. 39].

ЗАКЛАД КУЛЬТУРИ

юридична особа, основною діяльністю якої є діяльність у сфері культури, або структурний підрозділ юридичної особи, функції якого полягають у провадженні діяльності у сфері культури [Мін., С. 17].

ЗАКОН

офіційний музейний документ, нормативний акт, прийнятий вищим органом законодавчої влади в установленому Конституцією порядку [Овч., С. 206].

ЗАКОНОДАВСТВО МУЗЕЙНЕ

сукупність правових норм, що регулюють музейну справу, управління музейною сіткою держави, взаємовідносини між музеями, що визначають завдання і функції музеїв в цілому, конкретних типів і профілів музеїв, а також роботу музеїв у галузі обліку, охорони, реставрації, використанні і популяризації пам'яток історії та культури [Овч., С. 8].

ЗАКУПВЛЯ

одна з форм комплектування фондів музейного зібрання через організації, підприємства, а також власників згідно з музейною Інструкцією [Овч., С. 8].

ЗАКУПВЛЯ ПРЕДМЕТІВ МУЗЕЙНОГО ЗНАЧЕННЯ

форма комплектування музейних фондів, двостороння угода, за умовами якої продавець зобов'язується передати музеєві право власності на предмет музейного значення в обмін на грошову оплату [Мик., С. 39].

ЗАЛ ВИСТАВКОВИЙ

частина експозиції музею, призначена і обладнана для музейних виставок [Кл., С. 70].

ЗАЛ ВІДКРИТТІВ ВІДВІДУВАЧА

експозиційний зал, в експозиції якого є багато інтерактивних елементів, що заохочують відвідувача до самостійних експериментів [Мик., С. 39].

ЗАЛ ВСТУПНИЙ

частина експозиції музею, яка представляє в узагальненій формі тематику усієї експозиції і готує відвідувача музею до цілісного сприйняття експозиції наступних залів [Кл., С. 70].

ЗАЛ-ЕПОХА (ПРИМІЩЕННЯ ОДНІЄЇ ЕПОХИ)

зал, експозиція якого присвячена певній культурно-історичній епосі [Мик., С. 39].

ЗАЛ-ІНТЕР'ЄР (СТИЛІЗОВАНЕ ПРИМІЩЕННЯ)

експозиційний зал, у якому відтворено інтер'єр певної епохи [Мик., С. 39].

ЗАЛ КОЛЕКЦІЙНИЙ

частина експозиції музею, призначена для експонування колекцій [Кл., С. 71].

ЗАЛ-КУЛЬТУРА

експозиційний зал, присвячений певній культурі [Мик., С. 39].

ЗАЛ МЕМОРІАЛЬНИЙ

частина експозиції музею меморіального характеру, присвячена пам'яті певної людини чи події, містить серед інших предметів також і реліквійні експонати [Кл., С. 71].

ЗАМОК-МУЗЕЙ (ПАЛАЦ-МУЗЕЙ)

поширений вид ансамблевого музею, що створюється шляхом музеєфікації фортифікаційного, стильово-архітектурного, інтер'єрного, ландшафтного та археологічного комплексу замків чи палаців [Мін., С. 17].

ЗАПАСКА

старовинний український жіночий одяг як музейний експонат [Овч., С. 64].

ЗАПИС (ПОНОВЛЕННЯ)

музейно-реставраційний термін на означення прописок (нанесених іншими художниками), що перекривають першотвір в окремих місцях його поверхні [Овч., С. 64].

ЗАПИСНИК

музейна книжка для записів, нотаток [Овч., С. 206].

ЗАПИС СПОГАДІВ І РОЗПОВІДЕЙ

форма комплектування, фіксація інформації мемуарного характеру та усної народної творчості, отриманої від інформаторів [Мик., С. 39].

ЗАПОВІДНА ЗОНА

частина музейної території, призначена для зберігання й охорони історико-культурних, меморіальних чи природничих комплексів та окремих об'єктів [Мик., С. 39].

ЗАПОВІДНА ПЛОЩА МУЗЕЮ

територія для зберігання і охорони найбільш цінних історико-культурних комплексів (ансамблів) і окремих об'єктів музею середовищно-ансамблевого типу [Мін., С. 122].

ЗАПОВІДНА СПРАВА

теорія і практика організації, функціонування та збереження заповідних територій різних регіонів [Мик., С. 72].

ЗАПОВІДНИК

територія чи архітектурна споруда, яка перебуває під охороною держави для збереження тваринного та рослинного світу, усього природного комплексу чи пам'яток історії та культури тощо. Пов'язана з природничою музейною справою [Мик., С. 40].

ЗАСНОВНИК МУЗЕЮ

фізична чи юридична особа, яка виконала всі необхідні правові дії для відкриття музею [Мик., С. 40].

ЗАСОБИ ОФОРМЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

художні засоби, які використовують для створення зовнішнього вигляду експозиції (колір тла, фактура тла, освітлення тощо) [Мик., С. 40].

ЗАХИСНЕ ПОКРИТТЯ

покриття музейного предмета, яке не дає зовнішнім чинникам впливати на його збереженість [Мик., С. 40].

ЗАХИСТ ВІД МЕХАНІЧНИХ ПОШКОДЖЕНЬ

передбачає особливе поводження з музейними предметами, яке попереджає їх псування або втрату (обов'язкове миття і висушування рук з метою запобігання контакту жиру і вологи з предметом; використання небілених бавовняних рукавичок при роботі з усіма предметами, окрім тих одиниць зберігання, в яких можуть застрягти волокна (згодом вони можуть служити адсорбентами вологи, що також небезпечно [Мін., С. 91]).

ЗАХИСТ ЕКСПОНАТІВ

система заходів, яка гарантує недоторканість музейних предметів і науково-допоміжних матеріалів в експозиції, а також дотримання правильного режиму зберігання музейних предметів у експозиції [Мик., С. 40].

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ НА ДОКУМЕНТАХ

комплекс заходів щодо запобігання крадіжки, втрати, псування, знищення, приховування, підроблення музейних документів та інформації, несанкціонованого доступу до них та їх розповсюдження [Овч., С. 207].

ЗАХИСТ У НАДЗВИЧАЙНИХ (ЕКСТРЕМАЛЬНИХ) СИТУАЦІЯХ

передбачає розробку заходів з: протипожежної безпеки; спостереження за системами водопостачання й опалення; підтримання в доброму стані музейної будівлі, а також розробку схем дій у надзвичайних ситуаціях; оснащення музейних приміщень протипожежним інвентарем, системами автоматичного пожежогасіння, пожежною та охоронною сигналізацією; режиму охорони від розкрадань та інших посягань на майно музеїв [Мін., С. 91–92].

ЗАХІД

унікальна, короткострокова, придатна для спонсорування подія в музеї [Мін., С. 122].

ЗАЯВА

музейний документ, який містить звернення особи або установи щодо здійснення своїх прав або захисту інтересів [Овч., С. 207].

ЗБЕРЕЖЕНІСТЬ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА (СТАН ЗБЕРЕЖЕННЯ)

характеристика музейного предмета, яка визначає його фізичний стан, передбачає відсутність будь-яких змін або фіксує конкретний перелік і опис усіх пошкоджень і втрат на певний момент [Мик., С. 40].

ЗБЕРІГАЛЬНА СПРОМОЖНІСТЬ

спроможність музею зберігати в належних умовах певну кількість музейних предметів [Мик., С. 40].

ЗБЕРІГАННЯ

вид діяльності музею щодо створення матеріальних умов і правових засад, які забезпечують недоторканність музейних предметів та колекцій [Мик., С. 40].

ЗБЕРІГАННЯ ВІДКРИТЕ

форма зберігання та актуалізації фондів музею, що дозволяє розширити доступ відвідувачів до спадщини [Мін., С. 92].

ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ

комплекс музейних заходів, спрямованих на забезпечення фізичного та фізико-хімічного збереження документів та інформації, яку вони містять на довготривалий період [Овч., С. 207].

ЗБЕРІГАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

один з основних напрямів науково-фондової роботи музею [Кл., С. 72].

ЗБИРАЛЬНИЦТВО (МУЗЕЙНО-ПОШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЗБИРАННЯ, ЗБИРАЦЬКА РОБОТА МУЗЕЮ)

систематичне поповнення музейних фондів предметами музейного значення)
[Мик., С. 40].

ЗБИРАННЯ ДАВНЬОГРЕЦЬКЕ

другий період у передісторії музеїв [Кл., С. 72].

ЗБИРАННЯ ДАВНЬОРИМСЬКЕ

третій період у передісторії музеїв, який датується приблизно II ст. до н. е. – III–IV ст. н. е. [Кл., С. 72].

ЗБИРАННЯ ДАВНЬОСХІДНЕ

перший період у передісторії музеїв [Кл., С. 72].

ЗБИРАННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНЕ

останній період у передісторії музеїв, який датується IX–XVII ст. [Кл., С. 72].

ЗБРОЄЗНАВСТВО

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає предмети озброєння й технології їх виробництва, історичні закономірності їх виникнення, розвитку, використання й поширення [Мик., С. 41].

ЗБРУЯ (ОБЛАДУНОК)

1) спорядження воїна – озброєння та лати як музейні експонати; 2) предмети для запрягання коней та інших тварин [Овч., С. 64].

ЗВІД ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

перше в Україні енциклопедичне науково-довідкове видання про всі відомі на її території нерухомі пам'ятки археології, історії, архітектури та містобудування, монументального мистецтва [Мін., С. 18].

ЗВІРЯННЯ НАЯВНОСТІ

систематичне звіряння наявності й збереженості музейних предметів із записами в обліковій документації [Мик., С. 41].

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

вивчення і врахування інтересів (потреб) музейної аудиторії з метою коригування процесу створення експозиції та процесу її сприйняття [Мін., С. 71].

ЗВУКОВІ ЗАСОБИ (ПОСЕРЕДНИКИ)

діляться на дві групи: 1) фонокоментарі (запис екскурсії на аудіокасету, шуми природи); 2) доповнення до експозиції або ті, що виконують роль „музейного предмету” (звукозапис голосу співака у його меморіальному музеї, запис гри на музичному інструменті, розміщеного в експозиції тощо) [Мін., С. 79].

ЗЕМСЬКИЙ МУЗЕЙ

історична форма громадського музею на території України, що перебувала під владою Російської імперії; музей, який належав земству – виборному органу місцевого самоврядування [Мик., С. 41].

ЗІБРАННЯ (ЗБІРКА, КОЛЕКЦІЯ)

сукупність предметів, зібраних за яким-небудь принципом [Мик., С. 41].

ЗЛИТОК АФІНАЖНИЙ

монетоподібні вироби як експонати з афінажного (очищеного від домішок) срібла, які виготовляв Петербурзький монетний двір у другій половині XIX — на початку XX ст. [Овч., С. 331].

ЗЛПОК

точне відтворення творів скульптури та декоративно-прикладного мистецтва, виготовлених переважно з гіпсу, іноді з бронзи [Мін., С. 93].

ЗМІЙОВИК

давньоруський медальйон або амулет (оберіг) як експонат музею княжої доби XI–XIV ст., що мав охороняти від недуг [Овч., С. 331].

ЗМІНА ОБ'ЄКТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

дії, що призводять чи можуть призвести до часткового або повного зникнення предмета охорони об'єкта культурної спадщини [Мін., С. 93].

ЗМІННА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, значну частину експонатів якої періодично змінюють [Мик., С. 41].

ЗМІСТ ПАМ'ЯТОК

критерій експертизи, який встановлює значення інформації, що міститься в музейних предметах, виявляє основні ознаки, що визначають назву, авторство, хронологію і географію створення й побутування, матеріал та техніку виготовлення, меморіальність, повторюваність в інших пам'ятках [Мін., С. 58].

ЗМІСТ ПРИРОДНИЧОМУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ

сукупність розміщеної в експозиції музею інформації, яка систематизована і подана на підставі новітніх досягнень природничих наук, відповідно до

пізнавальних і виховних завдань науково-просвітницької роботи музею [Кл., С. 74].

ЗНАК

позначка, зображення тощо, які вказують на що-небудь, підтверджують, означають щось у ході музейної комунікації [Мін., С. 58].

ЗНАЧОК

фігурна пластина (геометричної, картушної форми тощо) з будь-яким зображенням, виконана за рішенням певної організації; означає належність до певної групи людей або сфери уподобань власника [Овч., С. 332].

ЗОБРАЖАЛЬНЕ ДЖЕРЕЛО (ЗОБРАЖАЛЬНА ПАМ'ЯТКА)

тип історичних джерел, у яких інформація зафіксована у вигляді зображення [Мик., С. 41].

ЗОВНІШНЯ ОСОБЛИВІСТЬ ПАМ'ЯТОК

критерій експертизи, за допомогою якого враховуються оригінальність, наявність чи відсутність написів, підписів, марок, клейм, художніх, палеографічних та інших особливостей пам'яток, їх фізичного стану – ступеня збереження, втрат [Мін., С. 58].

ЗОВНІШНЯ СТРУКТУРА ДОКУМЕНТА

сукупність ознак, що містять: спосіб фіксації інформації; вид матеріальної основи музейного документа; фізико-хімічний стан; форму та розмір документа; елементи його правового, діловодного, художнього оформлення та написання писемних знаків, а також характеризують видавничий аспект (книжна, журнальна, газетна, альбомна, буклетна тощо) і спосіб відтворення [Овч., С. 208–209].

ЗОДЧИЙ

1) творець, будівничий; 2) архітектор [Овч., С. 66].

ЗОЛОТИЙ УГОРСЬКИЙ

назва угорських золотих дукатів, що зустрічається у письмових документах XV—XVI ст. щодо українських земель [Овч., С. 332].

„ЗОЛОТІ”

нагороди виняткового явища; так називають особливу групу рясно карбованих золотих монет періоду приєднання України до Росії у середині XVII ст. [Овч., С. 332].

ЗОНА МУЗЕЙНОЇ ПЛОЩІ

частина музейної площі, яка має чітко визначене функційне призначення [Мик., С. 42].

ЗОНА МУЗЕЙНОЇ ТЕРИТОРІЇ

частина музейної території, яка має чітко визначене функційне призначення [Мик., С. 42].

ЗОНА ОХОРОНИ ПАМ'ЯТКИ

встановлювані навколо пам'ятки охоронна зона, зона регулювання забудови, зона охоронюваного ландшафту, зона охорони археологічного культурного шару, в межах яких діє спеціальний режим їх використання [Мін., С. 122].

ЗООЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею природничого профілю, зібрання якого відображають морфологію, систематику, поширення й господарське використання тварин [Мик., С. 42].

ЗООЛОГІЧНИЙ ФОНД (ФОНД ЗООЛОГІЧНИЙ)

облікований і систематизований структурний розділ природничих фондів. Пов'язаний з природничою музейною справою [Мик., С. 42; Кл., С. 211].

ЗООЛОГІЧНІ ПАРКИ

природоохоронні науково-освітні і рекреаційні установи, які створюються з метою організації екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду. Пов'язані з природничою музейною справою [Кл., С. 75].

ЗООЛОГІЯ

наука про тварин, галузь біології. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 75].

І і

ІДЕНТИФІКАЦІЯ

ототожнювання оригінального твору мистецтва з його описанням, фотографією або копією [Овч., С. 9].

ІДЕОГРАМА

знак, якими позначають певне поняття [Овч., С. 336].

ІКОНОПИС

мистецтво писання ікон [Овч., С. 69].

ІКОНОТЕКА

збірка малюнків (рослин, тварин тощо) у систематизованому порядку [Кл., С. 76].

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

метод, який полягає в розкритті певної теми, сюжету, проблеми за допомогою експозиційних комплексів, створенні музейної ілюстрації відображуваних події чи явищ [Мик., С. 42].

ІМЕННИК

спеціальний знак, що засвідчує виготовлювача ювелірних та побутових виробів із благородних металів [Овч., С. 69].

ІМІТАЦІЯ

узагальнена копія предмета, у якій відтворено лише зовнішній вигляд [Мик., С. 43].

ІНВЕНТАРНА КАРТОТЕКА

документ державного обліку музейних фондів на стадії наукової інвентаризації, що складається з інвентарних карток [Кл., С. 77].

ІНВЕНТАРНА КНИГА (ІНВЕНТАР)

документ державного обліку музейних фондів, у якому зафіксовано результати вивчення музейного предмета на стадії наукової інвентаризації. Виконує ту саму роль, що й інвентарна картотека [Мик., С. 43].

ІНВЕНТАРНИЙ НОМЕР

порядковий номер обліку музейного предмета за інвентарною картотекою або інвентарною книгою [Кл., С. 77].

ІНВЕНТАРНИЙ ОБЛІК

система обліку музейних предметів в інвентарних книгах [Мик., С. 43].

ІНВЕРСІЯ

зміна звичайного (нормального) порядку слів у реченні з метою виділення тих чи інших його членів [Кл., С. 77].

ІНДЕКС

список, покажчик, перелік [Кл., С. 78].

ІНДИВІДУАЛЬНА ПІДСТАВКА

підставка під окремий експонат, яку використовують з метою виділити цей експонат [Мик., С. 43].

ІНСЕКТАРІЙ (ВІВАРІЙ)

приміщення для розведення комах і спостережень за ними. Пов'язаний цей термін з природничою музейною справою [Кл., С. 78].

ІНСЕРАЦІЯ

розміщення природничих предметів у гербарних колекціях у певному порядку [Мик., С. 43].

ІНСТАЛЯЦІЯ

просторова композиція, створена художником із різноманітних елементів: побутових предметів, промислових виробів і матеріалів, природних об'єктів, текстів, візуальної інформації тощо [Мін., С. 79].

ІНСТРУКТАЖ МУЗЕЙНИЙ

окремий захід, необхідний для ознайомлення майбутнього музейного працівника з безпосередньою діяльністю в музеї, роз'яснення подальших професійних обов'язків та поводження з музейними предметами [Овч., С. 9].

ІНСТРУКЦІЯ

офіційне чи нормативне виробничо-практичне музейне видання правил регулювання виробничої та суспільної діяльності або користування виробами і (чи) послугами [Мін., С. 111].

ІНСТРУКЦІЯ З ОБЛІКУ ТА ЗБЕРІГАННЯ МУЗЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ

нормативний документ Міністерства культури і туризму України, що усталює порядок зберігання, обліку, комплектування й наукового опрацювання музейних предметів, які зберігаються в фондах державних музеїв [Мик., С. 44].

ІНСЦЕНІЗОВАНА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, частиною сценарію якої є сценічна дія [Мик., С. 44].

ІНТЕРАКТИВНА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, у якій для відвідувача передбачено можливість самостійно (активними діями) знаходити відповіді на запитання, які виникають щодо теми експозиції [Мик., С. 44].

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ

технологія, що передбачає активну участь музейної аудиторії в процесі музейної комунікації для отримання особистого досвіду, щоб краще освоїти музейний простір [Мик., С. 44].

ІНТЕР'ЄР (ЕКСТЕР'ЄР, КОНСТИТУЦІЯ)

внутрішня будова організму тварини. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 78].

ІНТЕР'ЄР В ЕКСПОЗИЦІЇ

оригінальна чи відтворена обстановка й внутрішнє просторово-пластичне вирішення певного приміщення, яке виступає експозиційним комплексом в тематичній експозиції чи основою ансамблевої експозиції [Мик., С. 44].

ІНТЕР'ЄР МУЗЕЮ

внутрішній простір музею, архітектурне вирішення якого визначається його функційним призначенням [Мик., С. 44].

ІНТЕР'ЄРНА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, яка відтворює або зберігає інтер'єри певної епохи, часу, стилю, регіону, соціальної верстви тощо [Мик., С. 44].

ІНТЕРНЕТ

назва міжнародної інформаційної структури, утвореної на основі об'єднання локальних і регіональних комп'ютерних мереж для обміну музейною інформацією [Кл., С. 78].

ІНТЕРНЕТ-ЕКСПОЗИЦІЯ (ВІРТУАЛЬНА ЕКСПОЗИЦІЙНА ГАЛЕРЕЯ)

цифровий аналог реальної музейної експозиції, розміщений у глобальній мережі) [Мик., С. 44];

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ (ТЛУМАЧЕННЯ)

1) синтез результатів атрибуції та систематизації, при цьому встановлюються автентичність (справжність, достовірність), репрезентативність предмета, його атрактивні, експресивні та комунікативні якості, належність до типових або унікальних предметів і, нарешті – музейна цінність; 2) складний, багаторівневий процес тлумачення об'єктів культурної та природної спадщини в контексті музейного зібрання, музейної експозиції, або музейного дискурсу в цілому [Мін., С. 59].

ІНФОРМАТИВНІСТЬ

1) одна із загальних властивостей музейного предмета (інформаційний потенціал); його здатність бути джерелом інформації; 2) вся сукупність відомостей про музейний предмет і середовище його існування [Кл., С. 79].

ІНФОРМАТИКА

наука, що вивчає загальні властивості наукової інформації, а також закономірності її створення, перетворення, передавання й використання в різних галузях діяльності людини, зокрема в музейництві [Кл., С. 79].

ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ МУЗЕЮ (ФУНКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНА)

соціальна функція музею, яка полягає в нагромадженні й збереженні інформації про минуле й сучасне людства і забезпеченні доступу суспільства до неї [Мик., С. 44; Кл., С. 216].

ІНФОРМАЦІЙНЕ ВИДАННЯ

музейне видання систематизованих чи узагальнених відомостей відносно опублікованих чи неопублікованих даних з першоджерел, випущене друком організаціями, що здійснюють науково-інформаційну діяльність [Мін., С. 111].

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЮ

діяльність по створенню інформаційних ресурсів, необхідних для реалізації основної функції музею по обліку і збереженню фондів, а також соціальних функцій музею [Ключ., С. 28–29].

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЛИСТОК

реферативне неперіодичне музейне видання відомостей щодо передового виробничого досвіду або науково-технічного досягнення [Мін., С. 111].

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА (ОБ'ЄКТА) (ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОЛЕ ПРЕДМЕТА (ОБ'ЄКТА))

сукупність усієї інформації, яку містить музейний предмет, як виявленої так і не виявленої [Мик., С. 44].

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

сукупність науково-технічних методів, засобів і ресурсів, які забезпечують збирання, зберігання й оброблення інформації та її поширення в музеї і поза ним [Мик., С. 45].

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА РОБОТА

напрямок музейної діяльності, спрямований на отримання нових знань на основі наукового опрацювання результатів польових і лабораторних досліджень та інформаційного потенціалу музейних фондів [Мик., С. 45].

ІНФОРМАЦІЙНО-МУЗЕЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

сукупність дій у ході наукової і культурно-освітньої роботи музеїв, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, що здійснюються шляхом збору, зберігання, використання й поширення інформації про музеї та їх культурні цінності [Мін., С. 19].

ІНФОРМАЦІЙНО-МУЗЕЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

сукупність науково-технічних методів, засобів і ресурсів, за допомогою яких відбувається процес планування та організування музейної діяльності, збору, зберігання, використання й поширення інформації про музей, проведення науково-методичної та освітньої діяльності працівників [Мін., С. 19].

ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВА СИСТЕМА МУЗЕЮ

1) сукупність каталогів, покажчиків, картотек, веб-ресурсів та баз даних, що забезпечують швидкий доступ до інформації про музей та його зібрання;

2) електронна мережа, яка фізично забезпечує доступ до такої інформації [Мик., С. 45].

ІНФОРМАЦІЯ

відомості про навколишній світ, процеси, які в ньому відбуваються, про музейні події, ситуації, діяльність, що їх сприймає людина безпосередньо або за допомогою спеціальних пристроїв, зокрема, через керуючі машини та ін. системи [Кл., С. 79–80].

ІСТОРИКО-АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

комплексний музей, що поєднує археологічний та історичний профілі [Мик., С. 45].

ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ МУЗЕЙ

вид музею історичного профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають і популяризують пам'ятки, пов'язані з історією та практикою архітектури, народного і оборонного будівництва [Мик., С. 45].

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА ЕКСКУРСІЯ

тематична екскурсія, присвячена історії та етногеографічним особливостям певної місцевості [Мик., С. 45].

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

вид історичного музею, діяльність якого зосереджена на історії конкретного населеного пункту чи адміністративно-територіяльного утворення (села, міста, району, області, краю) [Мик., С. 45].

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

територіяльно локалізоване предметно-просторове оточення людини, що поєднує пам'ятки природної та культурної спадщини [Мик., С. 45].

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК (ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК)

територія, на якій розташовано пам'ятки, що мають історичну чи художню цінність [Мик.. С. 45].

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЛАНДШАФТ

історично сформований природно-культурний територіяльний комплекс, який зберіг автентичні ознаки й визнаний сучасним суспільством як об'єкт природної та культурної спадщини [Мик., С. 45].

ІСТОРИКО-ПОБУТОВИЙ МУЗЕЙ

вид музею історичного профілю, у якому відтворюють або зберігають картину побуту різних верств населення і при цьому на відміну від етнографічних музеїв вони документують не етнічні, а соціально-психологічні особливості побуту, які найяскравіше проявляються в інтер'єрах приміщень [Мик., С. 46].

ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ МЕТОД АТРИБУЦІЇ

дозволяє виявити риси типологічних властивостей, загальні та споріднені стереотипи у конструктивних та художніх рішеннях [Мін., С. 59].

ІСТОРИЧНА БІБЛІОГРАФІЯ

спеціальна історична дисципліна, наука про опубліковані джерела (манускрипти і передруки) [Мик., С. 46].

ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ

спеціальна історична дисципліна, яка розглядає географічне середовище в історичній перспективі або вказує на історичні зміни в певному регіоні, займається реконструкцією адміністративного поділу, природного

середовища, культури, господарювання (економічна історія) і політики (політична історія) того чи іншого регіону [Мик., С. 46].

ІСТОРИЧНА ГЕОЛОГІЯ

розділ геології, основними завданнями якого є з'ясування історії розвитку земної кори, всебічне вивчення минулого органічного світу та з'ясування історії його розвитку, встановлення певних закономірностей у розвитку Землі та виявлення тих причин, якими ці закономірності зумовлюються. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 80].

ІСТОРИЧНА ДЕМОГРАФІЯ

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає демографію населення, рахує популяцію людей у різних місцевостях і в різні епохи. Пов'язана з природничою музейною справою [Мик., С. 46].

ІСТОРИЧНА КАРТОГРАФІЯ

спеціальна історична дисципліна, яка займається укладанням історичних карт та атласів, а також досліджує старовинні карти й історію картографії [Мик., С. 46].

ІСТОРИЧНА КОЛЕКЦІЯ

колекція, яка протягом певного періоду існувала як єдине ціле, але втрачена як цілість [Мик., С. 46].

ІСТОРИЧНА МЕТРОЛОГІЯ

спеціальна історична дисципліна, предметом вивчення якої є власні одиниці вимірювання, що застосовувалися й застосовуються донині в різних країнах [Мик., С. 46].

ІСТОРИЧНА МУЗЕОЛОГІЯ

розділ музеології, який досліджує причини виникнення, генезис і розвиток музейної потреби та музею як культурної форми, покликаної задовольнити цю потребу [Мик., С. 46].

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ

спрощені колективні сприйняття фактів свого минулого членами національної спільноти [Мик., С. 46].

ІСТОРИЧНА ХРОНОЛОГІЯ

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає методи обліку часу, системи датування (види календарів) [Мик., С. 46].

ІСТОРИЧНА ЦІННІСТЬ

значення музейного предмета як пам'ятки історії, яку визначають його зв'язки з історичними подіями й процесами [Мик., С. 46];

ІСТОРИЧНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО

розділ загальної теорії музеєзнавства, яка розглядає музейні процеси в їх історичній динаміці, тобто виникнення й розвиток музею як закладу культури, закладів музейного типу, музеєзнавчої думки, весь хід формування музейного світу на різних етапах історичного розвитку [Мик., С. 47].

ІСТОРИЧНЕ ПОСЕЛЕННЯ

населене місце, яке зберегло повністю або частково історичний ареал і занесене до Списку історичних населених місць України [Мик., С. 47].

ІСТОРИЧНИЙ АРЕАЛ НАСЕЛЕНОГО МІСЦЯ

частина населеного місця, що зберегла об'єкти культурної спадщини й пов'язані з ними розпланування та форму забудови, які походять з

попередніх періодів розвитку, типові для певних культур або періодів розвитку [Мик., С. 47].

ІСТОРИЧНИЙ ПАРК

1) заклад музейного типу, у якому просто неба зібрані матеріальні й нематеріальні історико-культурні об'єкти та їх відтворення; 2) твір садово-паркового мистецтва, що має культурно-історичну цінність і є об'єктом культурної та природної спадщини [Мик., С. 47].

ІСТОРИЧНІ ОБ'ЄКТИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

будинки, музейні споруди, їх комплекси (ансамблі), окремі поховання та некрополі, місця масових поховань померлих та померлих (загиблих) військовослужбовців (у тому числі іноземців), які загинули у війнах, внаслідок депортації та політичних репресій на території України, місця бойових дій, місця загибелі бойових кораблів, морських та річкових суден, у тому числі із залишками бойової техніки, озброєння, амуніції тощо, визначні місця, пов'язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, культурою та побутом народів [Мін., С. 21].

ІСТОРИОГРАФІЯ МУЗЕЄЗНАВСТВА (ІСТОРИОГРАФІЯ МУЗЕОЛОГІЇ, МУЗЕЄЗНАВЧА ІСТОРИОГРАФІЯ)

розділ загальної теорії музеєзнавства, що вивчає відображення історії появи музеїв, їхнього функціонування в різних історичних умовах, музейної політики, формування музейної мережі та організації музейної справи в науковій літературі та історію самої науки [Мик., С. 47].

ІСТОРІЯ КОЛЕКЦІЇ

документ, що містить інформацію про створення та побутування колекції [Мик., С. 47].

ІСТОРИЯ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

вивчає виникнення, розвиток, практику роботи музеїв, музейну мережу і організацію музейної справи на різних етапах історичного розвитку; складова частина загальної і природничої музеології [Кл., С. 80].

ІСТОРИЯ МУЗЕЮ

історія створення та діяльності окремо взятого музейного закладу [Мик., С. 47].

ІТАЛІЙСЬКИЙ ОЛВЕЦЬ

інструмент для малювання як музейний експонат [Овч., С. 71].

К к

КАБІНЕТ

різновид музейних меблів – шафа з багатьма висувними шухлядами та дверцятами, встановленими на високому підстіллі [Овч., С. 71].

КАБІНЕТ НАТУРАЛІЙ (НАТУРКАБІНЕТ)

домузейна форма зберігання і експонування природничих колекцій і рідкісних речей, а також назва місця їх зберігання [Мик., С. 48].

КАБЛУЧКА

прикраса як експонат у вигляді обода, часто декоративно оздобленого, з металу, кістки, каменю, скла тощо, яку надівають на палець [Овч., С. 71].

КАБРІОЛЕТ

назва невеличкого легкого крісла в музеї з підлокітниками та округлою спинкою [Овч., С. 72].

КАВНИК

музейна посудина різноманітних форм з високим носиком, боковим руків'ям, підйомною кришкою [Овч., С. 72].

КАДАСТР

систематизоване зведення даних, що об'єднує кількісний і якісний опис музейних об'єктів чи явищ [Кл., С. 80].

КАДУЦЕЙ

1) музейний жезл міфологічного бога торгівлі Гермеса (Меркурія), обвитий двома зміями; 2) у наш час К. – емблема торгівлі; зображення часто зустрічається на монетах і банкнотах країн світу [Овч., С. 338].

КАЗАН

різновид горщика як експоната з вузьким денцем, без шийки, іноді з покриттям для приготування каш та інших страв [Овч., С. 72].

КАЙНОЗОЙСЬКА ЕРА (КАЙНОЗОЙ)

сучасний етап в історії біосфери [Кл., С. 81].

КАМ'ЯНОВУГІЛЬНИЙ ПЕРІОД (КАРБОН)

підрозділ палеозойської ери, тривав 60 млн. р., закінчився 295 млн. р. тому [Кл., С. 82].

КАМЕРА РАРИТЕТІВ

домузейна форма зберігання й експонування рідкісних предметів, а також назва місця їх зберігання [Мик., С. 48].

КАМЕРА ФРАНКЕ

картонна, пластикова або металічна камерка, що закривається, для зберігання

мікрооб'єктів (мікрофауни, дрібних кристалів тощо). Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 82].

КАМЕЯ

різьблений напівкоштовний камінь (переважно твердий шаруватий сердолік, онікс, агат тощо) із рельєфним опуклим зображенням [Овч., С. 338].

КАНДЕЛЯБР

1) великий настільний переносний масивний світильник у музеї для кількох свічок або ламп; 2) підставка для електричних ламп, зроблених у вигляді свічок [Овч., С. 73].

КАНДЕЯ

мідна чаша як музейний експонат для освячення води у церкві [Овч., С. 73].

КАПТЕЛЬ

верхня частина колони, пілона або пілястра, на яку безпосередньо (на абак) спирається архітрав (балка) музейної будівлі або п'ятка арки [Овч., С. 338].

КАРАТ (ГРАН)

одиниця виміру, яка використовується для визначення маси дорогоцінного каміння і перлин [Мик., С. 48].

КАРАТНА СИСТЕМА ПРОБ

система проб, за якою вміст золота у сплаві визначається кількістю каратів [Овч., С. 339].

КАРБУВАННЯ

вид оброблення металу, нанесення рельєфних зображень на монетні

(медальні) заготовки за допомогою сталевого штемпеля – пуансона [Овч., С. 339].

КАРБУВАННЯ МОНЕТ

процес гарячого штампування [Овч., С. 339].

КАРІАТИДА

жіноча музейна статуя, виконана як несуча архітектурна деталь замість колони або пілястри, що підтримує виступаючу частину будівлі [Овч., С. 74].

КАРКАРА

грузинська музейна посудина для вина кулеподібної форми з довгим витим вигнутим горлом, що закінчується воронкоподібним розширенням, закритим пластинкою з невеликими отворами [Овч., С. 74].

КАРТА (КАРТОГРАФІЧНИЙ ДОКУМЕНТ)

зменшене узагальнене зображення (графічна модель) земної поверхні в певних горизонтальному і вертикальному масштабах. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 83].

КАРТИНА

самостійний за значенням музейний твір станкового живопису [Овч., С. 74].

КАРТКОВЕ ВИДАННЯ

музейне видання у вигляді картки встановленого формату, надруковане на матеріалі міцної щільності [Мін., С. 112].

КАРТОГРАФІЯ

наука про географічні карти і карти небесних тіл, методи створення та використання їх. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 83].

КАРТОГРАФУВАННЯ (КАРТУВАННЯ)

нанесення на карту (на основі різних типів зйомки, застосування будь-яких матеріалів про просторові особливості явищ тощо) контурів, які окреслюють ареали більш-менш однорідних явищ, або точок, які відображають місця зустрічі об'єктів. Пов'язане з природничою музейною діяльністю [Кл., С. 83].

КАРТОТЕКА (ИНВЕНТАРНА КАРТОТЕКА)

система музейних карток з довідками, обліковими чи ін. даними [Кл., С. 83].

КАРТОТЕКА ФОНДІВ

системний допоміжний довідковий музейний апарат, в якому вторинну документальну інформацію систематизовано відповідно до обраної предметно-тематичної схеми класифікації [Овч., С. 214].

КАРТУЛЯРІЙ

збірка копій музейних документів (грамот), якими юридично оформлялися майнові дарування і офіційні угоди, переважно, між церковними установами і світськими особами [Овч., С. 214].

КАРТУШ

ліпна або графічна прикраса як експонат у вигляді декоративно оформленого щита або напіврозгорнутого сувою, на якому розміщують вензелі, герби, емблеми, написи тощо [Овч., С. 75].

КАТАЛОГ

нормативне виробничо-практичне довідкове та (чи) рекламне музейне видання систематизованого переліку наявних речей і послуг [Мін., С. 112].

КАТАЛОГІЗАЦІЯ

це підсумовуючий і найважливіший етап обліку й оцінки матеріальних цінностей музейної установи; мета каталогізації полягає у пошуку й зборі вичерпної інформації про ту чи іншу пам'ятку, вивчення її в контексті подібних пам'яток, створення колекцій з метою подальшого експонування й широкої популяризації [Мін., С. 93].

КАТАЛОГІЗАЦІЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ (НАУКОВА КАТАЛОГІЗАЦІЯ)

підсумковий етап обліку музейних предметів, який полягає в пошуку та зборі вичерпної інформації про той чи інший музейний предмет для спрощення подальшого пошуку цієї інформації [Мик., С. 49].

КАТАРХЕЙ

одна з назв раннього археозою [Кл., С. 84].

КАТЕГОРІЯ МУЗЕЮ

розряд (ранг) музею в системі державних музеїв країни залежно від обсягу основного фонду й відвідуваності музею [Мик., С. 49].

КАШПО

ваза як музейний експонат (керамічна або металева), в яку ставлять горщик для квітів [Овч., С. 75].

КВАДРИГА

антична бігова двоколісна колісниця як музейний експонат з чотирма запряжками коней в один ряд, з вершником, який правив стоячи [Овч., С. 340].

КВАЛІФІКАЦІЙНИЙ ДОКУМЕНТ

посвідчення установленого зразка, що визначає фаховий рівень музейного дослідника [Мін., С. 21].

КВАРТА

тип музейної посудини зі скла, міді або олова, розрахованої на чверть літра рідини [Овч., С. 75].

КВИТАНЦІЯ

вид документа; офіційна розписка сталої форми про прийняття грошей, документів, музейних цінностей тощо [Овч., С. 215].

КЕМБРІЙСЬКИЙ ПЕРІОД (КЕМБРІЙ)

ранній етап палеозойської ери, тривав близько 40 млн. р., закінчився близько 500 млн. р. тому [Кл., С. 85].

КЕРОВАНЕ ПРОВАДЖЕННЯ

спосіб огляду музейної експозиції, коли відвідувачів спрямовують наперед визначеним маршрутом [Мик., С. 49].

КИНДЖАЛ

гостра з обох боків коротко-клинкова холодна музейна зброя з прямим (іноді вигнутим) клинком [Овч., С. 77].

КІЛИК

давньогрецька музейна посудина для пиття у вигляді відкритої плоскої чаші на низькій або тонкій витягнутій ніжці з двома ручками [Овч., С. 343].

КІЛЬЦЕВИЙ ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ МАРШРУТ

порядок огляду експозиції по замкнутому колу, де вхід суміщений з виходом [Мик., С. 49].

КІНОДЖЕРЕЛА

музейні предмети, що містять інформацію як динамічне зображення, що фіксується і відтворюється за допомогою технічних засобів [Ключ., С. 30].

КІЮТ

божниця, музейна скринька зі склом або невеличка шафа для розміщення ікон, часто прикрашена різьбленням або розписом [Овч., С. 78].

КІФАРА

один із найпоширеніших струнних щипкових музичних інструментів античної Греції як експонат у музеї [Овч., С. 343].

КЛАВЕСИН

старовинний щипковий клавішний музичний інструмент як музейний експонат, попередник фортепіано [Овч., С. 78].

КЛАРНЕТ

дерев'яний духовий музичний інструмент як музейний експонат; циліндрична трубка з клапанами і розтрубом на кінці [Овч., С. 78].

КЛАСИФІКАЦІЯ

1) система підпорядкованих понять (класів, об'єктів) будь-якої галузі знань або музейної діяльності, що використовується як засіб встановлення зв'язків між цими поняттями або системами об'єктів; 2) умовний розподіл сукупності суб'єктів, індивідів, предметів, явищ і процесів на групи за будь-якою подібною ознакою або за кількома ознаками незалежно від значущості і природного характеру цих ознак; 3) розподіл предметів чи явищ за спільними ознаками з утворенням певної системи класів даної сукупності предметів (явищ) [Кл., С. 88].

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

процес упорядкування або розподілу музейних документів за класами, видами, підвидами, різновидами з метою відображення відносності між ними і складання класифікаційної схеми для кращого вивчення та зберігання [Овч., С. 218].

КЛАСИФІКАЦІЯ МУЗЕЙНИХ ЕКСПОЗИЦІЙ

розподіл музейних експозицій на групи залежно від критеріїв, які суттєві для організації експозиційної роботи: за профілем музею і змістом експозиції (природничомузейна експозиція, меморіальна експозиція тощо); за принципами побудови експозиції і конкретними експозиційними прийомами (тематична експозиція, систематична експозиція, ансамблева експозиція); за тривалістю роботи (стаціонарна експозиція, тимчасова експозиція – музейна виставка) і т. д. [Кл., С. 88–89].

КЛАСИФІКАЦІЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

поділ предметів на групи відповідно до сукупності певних ознак (загальна класифікація) або по одному з них (приватна класифікація) [Мін., С. 59].

КЛАСИФІКАЦІЯ МУЗЕЇВ

розподіл музеїв на групи за певними ознаками: за юридичним положенням – державні, громадські і приватні музеї; за масштабом діяльності – національні, регіональні і місцевого значення; за відомчою належністю музеї Міністерства культури і мистецтв, Міністерства освіти і науки, Національної академії наук тощо. Музеї розрізняють за типами і профілями [Кл., С. 88].

КЛАСИФІКАЦІЯ МУЗЕЇВ ЗА ПРОФІЛЕМ

поділ музеїв на профілі й види відповідно до їх напрямку діяльності [Мик., С. 49].

КЛЕЙМО

знак, що вказує на назву підприємства-виробника, на ім'я власника колекційного предмета або ім'я автора, на місце виробництва [Овч., С. 344].

КЛЕЙНОДИ КОЗАЦЬКІ (ІНСИГНІЇ)

регалії, знаки влади у запорозьких козаків з другої половини XVI ст. [Овч., С. 344].

КЛІМАТИЗАЦІЯ

комплекс заходів, спрямованих на створення штучного клімату в музейному приміщенні (опалення, кондиціонування повітря тощо) [Мик., С. 49].

КЛІНЕ

різновид античних меблів як музейних експонатів [Овч., С. 79].

КЛІПА

назва всіх монет некруглої форми [Овч., С. 344].

КЛІПІНГ

скандинавська монета чотирикутної форми, карбована у 1519–1523 рр. датським королем Христіаном II (1513–1523) у сріблі, низькопробному сріблі та міді [Овч., С. 344].

КЛОБУК

головний убір духовенства як музейний експонат [Овч., С.79].

КЛЮЧОВИЙ ОБРАЗ

експозиційний образ, який передає основну ідею експозиції [Мик., С. 49].

КНИГА (КНИЖКА, КНИЖКОВЕ ВИДАННЯ)

книжкове музейне видання обсягом понад 48 сторінок [Мін., С. 112].

КНИГА ВІДГУКІВ

книга, в якій відвідувачі музею записують свої враження, пропозиції і зауваження [Мик., С. 49].

КНИГА НАДХОДЖЕНЬ (КН, КНИГА ВСТУПУ, КВ, КНИГА ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ)

документ первинного обліку музейних фондів, до якого під певним номером вносять предмет, що надійшов у музей, шлях його надходження й дані його первинної атрибуції [Мик., С. 50].

КНИГА ОБЛІКУ ДЕПОЗИТІВ (КНИГА ТИМЧАСОВИХ НАДХОДЖЕНЬ)

обліковий документ, у якому ведуть облік предметів, переданих музеєві на тимчасове зберігання [Мик., С. 50].

КНИГА ОБЛІКУ НАДХОДЖЕНЬ НА РЕСТАВРАЦІЮ

обліковий документ, у якому фіксують надходження музейних предметів на реставрацію й повернення відреставрованих предметів у фонди музею [Мик., С. 50].

КНИГА ОБЛІКУ СИРОВИННИХ НАУКОВИХ МАТЕРІЯЛІВ

обліковий документ, який використовують у природничих музеях для реєстрації предметів фонду сировинних наукових матеріалів [Мик., С. 50].

КНИГА РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ

форма обліку актів прийняття й актів видачі [Мик., С. 50].

КНИГА РЕЄСТРАЦІЇ ФОНДОВО-ОБЛІКОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

обліковий документ, у якому реєструють усі фондово-облікові документи [Мик., С. 50].

КНИГИ НАДХОДЖЕНЬ

документи обліку музейних фондів (реєстрації), до складу яких входять К. Н. основного фонду, науково-допоміжного фонду і фонду сировинних матеріалів [Кл., С. 90].

КНИГОЗНАВСТВО

комплекс наукових дисциплін та галузевих знань, що вивчають рукописні та друковані книги, а також їхні процеси створення, розповсюдження і використання [Овч., С. 221].

КНИЖКОВЕ ВИДАННЯ

музейне видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці чи оправі [Мін., С. 112].

КОБЗА

український струнний щипковий музичний інструмент як музейний експонат [Овч., С. 79].

КОВПАК

різновид експозиційного устаткування, переважно скляний, циліндричної або сферичної форми, для захисту окремо розташованих експонатів від впливу чинників довкілля [Мик., С. 50].

КОД

сукупність знаків (символів) і система визначених правил, за допомогою яких інформація може бути представлена (закодована) у вигляді набору таких знаків для їх передачі, зберігання (запам'ятовування), а також для складання повідомлення. У музеєзнавстві (музеології) термін К. вживається, як правило, для позначення сукупності правил побудови музейної експозиції, що забезпечують її адекватне сприйняття музейною аудиторією в процесі

музейної комунікації [Мін., С. 79].

КОДЕКС

1) у поліграфії – форма сучасної книжки; 2) назва систематизованого зведення законів музею, яка є складовою частиною правової культури; 3) сукупність правил поведінки, звичок, переконань [Овч., С. 221].

КОДИКОЛОГІЯ

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає рукописи, які записані в кодексах, грамотах і книгах ще до епохи друкарства [Мик., С. 50].

КОДИФІКАЦІЯ

присвоєння пам'ятці ідентифікаційного коду за різними ознаками [Мик., С. 50].

КОЕФІЦІЄНТ ВІДНОСНОЇ ШКІДЛИВОСТІ (КВШ)

коефіцієнт, який визначає шкідливість різних джерел світла за ступенем фотохімічного впливу на художні твори [Мик., С. 50].

КОЛЕКТОР

установа чи особа, яка щось збирає або розподіляє [Кл., С. 90].

КОЛЕКЦІЙНА ЗБРОЯ

різноманітні види зброї як музейного експоната, що мають художню, історичну, етнографічну, антикварну та наукову цінність [Мик., С. 50].

КОЛЕКЦІЙНИЙ ЗАЛ

музейне приміщення, у якому за принципом відкритих фондів зберігають одну чи кілька колекцій [Мик., С. 50].

КОЛЕКЦІЙНИЙ ЗАПИС

фіксація в обліково-фондовій документації колекції в цілому, а не кожного окремо взятого предмета, що належить до неї [Мик., С. 51].

КОЛЕКЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС

1) сукупність колекцій, пов'язаних певними ознаками; 2) частина колекції, пов'язана певними додатковими ознаками, відсутніми в інших предметів колекції [Мик., С. 51].

КОЛЕКЦІЙНИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

метод побудови музейної експозиції, який полягає в показі колекцій як окремих цілостей [Мик., С. 51].

КОЛЕКЦІЙНИЙ ОПИС

документ, що містить попередметний опис, який розкриває зміст колекції [Мик., С. 51].

КОЛЕКЦІОНЕР

збирач, власник колекцій [Овч., С. 80].

КОЛЕКЦІОНЕРСЬКА ВАРТІСТЬ

вартість, яка формується за суб'єктивним відчуттям або переконанням під впливом чинників колекціонерського ринку [Мик., С. 51].

КОЛЕКЦІОНУВАННЯ

цілеспрямоване збирання та зберігання, як правило, однорідних предметів, що зазвичай мають наукову, історичну або художню цінність [Мик., С. 51].

КОЛЕКЦІЯ (ЗІБРАННЯ)

зібрання будь-яких предметів, систематизованих за певними ознаками та переховуваних з метою вивчення та (або) експонування [Кл., С. 90].

КОЛЕКЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

однорідні або підібрані за певними ознаками різнорідні предмети, які, незалежно від культурної цінності кожного з них, зібрані разом становлять художню, історичну, етнографічну чи наукову цінність [Мін., С. 93].

КОЛЕКЦІЯ МОНЕТНА

сукупність предметів, систематичні зібрання, що мають наукову, художню, історичну цінність [Овч., С. 345].

КОЛОНА

1) вертикальна музейна опора, зазвичай з круглим перерізом, яка підтримує балку; 2) оздоблення у вигляді опори в меблях, що звужується догори, гладенька або ребриста; може бути круглою і чотиригранною [Овч., С. 80].

КОЛОНА ТРИУМФАЛЬНА

призначена для увічнення історичних подій і діячів [Овч., С. 346].

КОЛОНАДА

ряд колон, що з'єднані спільним горизонтальним перекриттям [Овч., С. 80].

КОЛОННІ ОРДЕРИ

різні форми колон, баз, капітелів, останні вінчають верх колони [Овч., С. 346].

КОЛОРИСТИКА

наука про колір, яка вивчає його природу, основні, складені й додаткові кольори, характеристики, контрасти, змішування, гармонію, мову та культуру кольорів [Мик., С. 51].

КОЛОРИСТИЧНЕ ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ (БАРВНЕ ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ, ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ БАРВНЕ)

підбір гама кольорів і системи їх акцентів для оформлення експозиції, що сприяє розкриттю змісту експозиції [Мик., С. 51; Кл., С. 30].

КОМБІНОВАНА ВІТРИНА

музейна вітрина, яка складається з горизонтальної й вертикальної частин [Мик., С. 51].

КОМБІНОВАНА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, що поєднує не менше двох різновидів експозиції, у якій застосовано різні підходи й методи побудови та функціонування [Мик., С. 51].

КОМБІНОВАНЕ ВИДАННЯ

музейне видання, що поряд з друкованим текстом містить записи звуків чи зображення на інших матеріальних носіях (платівках, магнітофонних стрічках, фотоплівках, слайдах, аудіо- та відеокасетах), або таке, що має супровідну допоміжну інформацію (дискети тощо [Мін., С. 112].

КОМБІНОВАНИЙ ПОКАЗ (КОМПЛЕКСНЕ ГРУПУВАННЯ ЕКСПОНАТІВ)

метод експонування, який полягає у включенні в експозиційний пояс життєвих комплексів [Мик., С. 51].

КОМБІНОВАНИЙ СТЕЛАЖ

стелаж для зберігання музейних предметів, що відрізняються типологією, матеріалом та габаритами [Мик., С. 52].

КОМЕРЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ

напрямок музейної діяльності, націлений на отримання доходу на рівні

самоокупності й самофінансування, обмежений рамками чинного законодавства держави [Мик., С. 52].

КОМЕРЦІЙНА СКЛАДОВА МУЗЕЙНОГО МАРКЕТИНГУ

система організації й збуту музейного продукту, зорієнтована на задоволення потреб споживачів та отримання прибутку на основі дослідження й прогнозування ринку, вивчення внутрішнього музейного й зовнішнього ринкового, інституційно-суспільного й дозвіллево-культурного середовища, розроблення заходів щодо поліпшення музейного продукту, асортименту музейних послуг і товарів, вивчення потреб і культурних запитів відвідувачів, проведення конкурентоздатної цінової політики, формування попиту, стимулювання відвідування, *PR* і реклами [Мик., С. 52].

КОМІСІЯ ІЗ ПРИЙМАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

спеціальна комісія, створена згідно з наказом директора музею для приймання нової музейної експозиції чи виставки [Мик., С. 52].

КОМОД

різновид меблів як музейних експонатів, невисока шафа на чотирьох ніжках з кількома висувними шухлядами, розміщеними одна над одною [Овч., С. 80].

КОМП'ЮТЕР

електронно-обчислювальна машина, звичайно персональна, яку використовують для внесення даних у музеї [Кл., С. 93].

КОМПЕНСАЦІЙНА ВАРТІСТЬ

вартість відшкодування пошкоджених або втрачених музейних предметів [Мик., С. 52].

КОМПЛЕКС АРХЕОЛОГІЧНИХ ЗНАХІДОК

археологічні знахідки, виявлені й передані до музею однією експедицією на одній археологічній пам'ятці [Мик., С. 52].

КОМПЛЕКС МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

сукупність музейних предметів, що разом становлять єдине ціле [Мик., С. 52].

КОМПЛЕКС МУЗЕЇВ

сукупність в одному місці музеїв, які взаємно доповнюють один одного, і тому їх можна розглядати як єдине ціле [Мик., С. 52].

КОМПЛЕКСИ (АНСАМБЛІ)

топографічно визначені сукупності окремих або поєднаних між собою об'єктів культурної спадщини [Мін., С. 22].

КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА ЗБЕРІГАННЯ

сконцентровані предмети з різних матеріалів, що зберігаються в одному музейному приміщенні [Мін., С. 94].

КОМПЛЕКСНА СХЕМА ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

проектна схема побудови експозиції, згідно з якою експозиція повністю відтворює первісне середовище побутування експонатів [Мик., С. 52].

КОМПЛЕКСНЕ МУЗЕЄЗНАВЧЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

дослідження різних сторін діяльності музею із застосуванням соціологічних, соціально-психологічних, статистичних та інших методів одночасно [Мик., С. 52].

КОМПЛЕКСНИЙ БІОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ

постійне спостереження за всіма біологічними чинниками, які можуть впливати на збереженість музейних предметів [Мик., С. 53].

КОМПЛЕКСНИЙ МЕТОД КОМПЛЕКТУВАННЯ (КОМПЛЕКСНЕ КОМПЛЕКТУВАННЯ)

метод комплектування фондів, який об'єднує систематичний і тематичний методи комплектування, що дає можливість проводити повноцінне документування тієї реальності, якою цікавиться музей, задовольняти запити експозиційно-виставкової та освітньої діяльності [Мик., С. 53].

КОМПЛЕКСНО-ТЕМАТИЧНИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ (ТЕМАТИЧНИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ)

метод побудови музейної експозиції, який полягає в розподілі теми експозиції на підтеми й підборі окремих тематичних груп, що, розташовані в певному порядку й разом розкривають тему експозиції [Мик., С. 53].

КОМПЛЕКТ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

сукупність музейних предметів, що становить функційну єдність [Мик., С. 53].

КОМПЛЕКТНЕ ВИДАННЯ

сукупність музейних видань, зібраних до папки, футляра, бандеролі чи укладених в обкладинку [Мін., С. 113].

КОМПЛЕКТУВАННЯ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ

свідоме зарахування вибраних систематизованих за певними класифікаційними принципами пам'яток, що відповідають колекцієформувальним ознакам до музейних колекцій [Мик., С. 53].

КОМПЛЕКТУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ (КОМПЛЕКТУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ЗІБРАНЬ, ТЕЗАВРУВАННЯ (ТЕЗАВРУВАННЯ))

цілеспрямований, систематичний, базований на методологічних принципах профільних дисциплін і музеєзнавства, процес виявлення та збирання предметів музейного значення для формування й поповнення музейного зібрання, що базується на концепції комплектування музейних фондів [Мик., С. 53].

КОМПОЗИЦІЙНА ДОМІНАНТА

музейний експонат, який є основою композиції певного експозиційного комплексу [Мик., С. 53].

КОМПОЗИЦІЯ ЕКСКУРСІЇ

побудова екскурсії, зумовлена її змістом, характером, призначенням, яка багато в чому визначає її сприйняття; найважливіший організаційний елемент екскурсії, який надає їй цілісності [Мик., С. 53].

КОМУНІКАТИВНА ПРОПОЗИЦІЯ

сукупність інформації експозицій та виставок, яку музей пропонує відвідувачам [Мик., С. 54].

КОМУНІКАТИВНА ФУНКЦІЯ МУЗЕЮ

соціальна функція музею, яка полягає в задоволенні потреби окремої особи в спілкуванні з культурним надбанням людства [Мик., С. 54].

КОМУНІКАТИВНИЙ ПОТЕНЦІЯЛ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ

сукупність інформації, яку музейна експозиція здатна надати відвідувачу в процесі огляду [Мик., С. 54].

КОНВЕНЦІЯ UNESCO ПО ОХОРОНІ КУЛЬТУРНОЇ ТА ПРИРОДНОЇ СПАДЩИНИ

міжнародний документ, спрямований на виявлення та збереження найбільш цінних об'єктів світової культурної й природної спадщини [Мін., С. 22].

КОНКУРС

змагання, яке дає змогу виявити найбільш гідних із його учасників або найкраще з того, що надіслане на огляд [Мін., С. 71].

КОНСЕРВАЦІЙНІ ЗАХОДИ

створення оптимальних умов, за яких забезпечується довготривале зберігання музейних предметів без деструктивних змін у їх зовнішньому вигляді, міцності тощо [Мик., С. 54].

КОНСЕРВАЦІЙНІ РОБОТИ

сукупність заходів, спрямованих на зупинення процесів руйнування музейної пам'ятки [Мик., С. 54].

КОНСЕРВАЦІЙНО-ПРОФІЛАКТИЧНІ РОБОТИ

консерваційні роботи, які виконують для запобігання руйнуванню й старінню музейного предмета або для сповільнення цих процесів [Мик., С. 54].

КОНСЕРВАЦІЙНО-РЕСТАВРАЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ

спроможність музею за певний період часу власними силами консервувати й реставрувати певну кількість пам'яток [Мик., С. 54].

КОНСЕРВАЦІЯ

комплекс організаційних науково обґрунтованих заходів, які забезпечують захист музейних предметів та предметів музейного значення від подальших руйнувань, збереження їх автентичності з мінімальним втручанням у їхній

існуючий вигляд [Мик., С. 54].

КОНСЕРВАЦІЯ МОНЕТ

після проведення реставраційних робіт та після просушування монет необхідно їх законсервувати захисним покриттям – парафіном або синтетичною смолою [Овч., С. 347].

КОНСОЛЬ

вид пересувних меблів у музеї у формі невеличкого столика, тумбочки або підставки з двома ніжками чи невелика колона, що однією стороною прикріплюється до стіни [Овч., С. 81].

КОНСУЛЬТАЦІЯ

традиційна форма роботи музейних працівників з індивідуальним відвідувачем або невеликою групою, яка об'єднана спільним інтересом, що викликав необхідність у зверненні за консультацією [Мін., С. 71].

КОНТЕКСТ

в лінгвістиці (відносно закінчений у смисловому відношенні фрагмент письмової або усної мови (тексту), що включає обрану для аналізу одиницю, необхідний і достатній для визначення значення цієї одиниці. У музейній справі поняття К. необхідне для розуміння механізмів формування загальнокультурної, наукової, колекційної, експозиційної чи іншої цінності музейного предмета [Мін., С. 22].

КОНТИНГЕНТ

сукупність осіб (відвідувачів музею), які утворюють однорідну у певному відношенні групу [Кл., С. 94].

КОНТРАБАС

найбільший за розмірами і найнижчий за звучанням струнний смичковий музичний інструмент як музейний експонат [Овч., С. 81].

КОНТРОЛЬНИЙ ТЕКСТ ЕКСКУРСІЇ

технологічний документ, розроблений та затверджений керівником суб'єкта туристичної діяльності, що включає науковий, актуалізований зміст інформації, яка надається екскурсантам [Мін., С. 86].

КОНТУРНЕ СВІТЛО

художній експозиційний засіб, інтенсивно спрямоване зустрічно стосовно відвідувачів світло, що створює яскраву контурну лінію на експонаті завдяки збігу кута падіння й кута відбиття світла [Мик., С. 54].

КОНХА

напівкупольне склепіння, що перекриває напівциліндричні частини споруди [Овч., С. 347].

КОНЦЕПЦІЯ

система поглядів на певне явище; спосіб розуміння, тлумачення якихось музейних явищ, основна ідея будь-якої теорії [Кл., С. 94].

КОНЦЕПЦІЯ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ

документ, що містить основні принципи та критерії відбору предметів музейного значення для музейного зібрання відповідно до профілю й завдань музею [Мик., С. 55].

КОНЦЕПЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

документ, у якому сформульовано основні напрямки й завдання наукових досліджень музейного закладу [Мик., С. 55].

КОНЦЕПЦІЯ НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ

документ, у якому сформульовано основні напрями, завдання, методи й форми науково-просвітницької роботи музейного закладу [Мик., С. 55].

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСТВА

сформульована в загальних рисах і прийнята на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку людства в ХХІ столітті (Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 1992 р.) нова модель розвитку світового співтовариства, яка передбачає благополуччя всіх лише за умови збереження навколишнього середовища [Кл., С. 95].

КОНЦЕРТИНА

музичний інструмент як експонат у вигляді ручної шестикутної гармоніки [Овч., С. 81].

КООРДИНАЦІЯ КОМПЛЕКТУВАННЯ

узгодження планів комплектування фондів для музеїв одного профілю чи різних профілів у рамках регіональної, відомчої чи іншої мережі музеїв з метою забезпечення раціонального комплектування музейного фонду України [Мик., С. 55].

КООРДИНАЦІЯ МУЗЕЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

раціональна організація науково-дослідної, науково-методичної, науково-фондової, експозиційної, науково-просвітницької діяльності музеїв різних профілів і відомств для підвищення ефективності роботи мережі музеїв [Мик., С. 55].

КОПА

грошово-лічильна одиниця як експонат, об'єднує 60 монет [Овч., С. 347].

КОПЮВАННЯ

одержання технічно точного відтворення малюнків шляхом переколювання, калькування, перетискування, перемальовування на просвіт, перемальовування по сітці або за допомогою епідіаскопа [Овч., С. 81].

КОПІЯ

точне відтворення вигляду, форми чи змісту оригіналу з того самого чи іншого матеріалу різними методами за існуючим оригінальним зразком [Мик., С. 55].

КОПІЯ В МАТЕРІЯЛІ

копія музейного предмета, виготовлена з того самого матеріалу, що й оригінал [Мик., С. 55].

КОРИСТУВАЧ АРХІВНИМИ ДОКУМЕНТАМИ

фізична або юридична особа, яка з дозволу власника або уповноваженої ним особи ознайомлюється з архівними документами [Мін., С. 23].

КОРОГВА (ХОРУГВА)

прапор як музейний експонат, що висить на поперечному держаку, часто має виріз у вигляді хвоста ластівки [Овч., С. 348].

КОРОНА

головний убір як музейний експонат, що є знаком царської влади [Овч., С. 348].

КОРОНА БАРОНСЬКА

основою корони є золотий обруч [Овч., С. 348].

КОРОНА ВІКОНТА

має на золотому обручі 8 зубців із перлинами або 4 зубці й 4 листочки селери [Овч., С. 348].

КОРОНА ГЕРЦОГСЬКА (КНЯЗІВСЬКА)

належала другій після короля (царя) особі у державі. К.г. подібна до корони королівської, проте вона має не 8, а 4 дуги, які сходяться під державою, і з яких видимі лише 3 дуги, 5 листочків селери і 4 зубці [Овч., С. 348].

КОРОНА ГРАФСЬКА

на золотому обручі зазвичай 16 зубців із перлинами, зрідка – 18 зубців, ще рідкісніші 8 зубців і 8 листочків [Овч., С. 348].

КОРОНА ІМПЕРАТОРСЬКА

один з основних гербових елементів. К.і. має в основі обруч, на якому 8 листочків селери, що оточують напівсферу, розділену на дві половини [Овч., С. 348].

КОРОНА КОРОЛІВСЬКА

(великогерцогська, великокнязівська) (має в основі обруч, прикрашений 8 листочками селери і 8 зубцями з перлинами (у гербовому зображенні видно 5 листочків і 4 зубці [Овч., С. 348–349].

КОРТИК

різновид холодної зброї як музейного експоната з прямим коротким, зазвичай з дво-, рідше – однолезовим клинком, призначений для завдання колотих ран [Овч., С. 83].

КОСМЕТИЧНА ІНТЕРВЕНЦІЯ

сукупність реставраційних заходів для покращення зовнішнього вигляду музейного предмета, яка не передбачає втручання в його внутрішню

структуру [Мик., С. 55].

КОФРОКАРТІЯ

колекціонування туристських наклеюк [Овч., С. 224].

КРАЄВИД (ПЕЙЗАЖ)

1) загальний вид місцевості; 2) опис, зображення природи засобами художнього слова; 3) жанр живопису, присвячений зображенню природи, міст тощо. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 98].

КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

регіональний багатопрофільний музей, у якому збирають, зберігають, вивчають і експонують матеріали, які розповідають про природу, економіку, історію й культуру конкретного населеного пункту чи адміністративно-територіального утворення (села, міста, району, області, краю) [Мик.. С. 55].

КРАТЕР

давньогрецька посудина як експонат з двома ручками [Овч., С. 350].

КРАШАН

великий знак із тканини у вигляді зірки, який свідчить про наявність у власника вищого ордена; закріплюється на одязі для офіційних або урочистих заходів як замітник справжнього ордена і знаходиться в музейних закладах [Овч., С. 350].

КРЕЙДОВИЙ ПЕРІОД (КРЕЙДА)

останній період мезозойської ери, тривав 70 млн. р., закінчився 65 млн. р. тому [Кл., С. 98].

КРЕЙЦЕР

срібна, а згодом білоннова і мідна монета розміром приблизно з гресо [Овч., С. 350].

КРЕСЛЕННЯ

у художньому проектуванні точне зображення конструкції: ортогональ, план, розріз, іноді – перспективне креслення [Овч., С. 84].

КРИПТОГРАФІЯ

спеціальна історична дисципліна, наука про розшифрування закодованих текстів, тісно пов'язана з дипломатикою, історією міжнародних відносин і дипломатією [Мик., С. 55].

КРИТЕРІЙ

мірило для визначення, оцінка музейного предмета, явища; ознака, взята за основу класифікації [Кл., С. 99].

КРОНА

назва багатьох європейських монет, що мали зображення корони [Овч., С. 352].

КРУГОВА ВІТРИНА

музейна вітрина, яка дає змогу оглядати експонат з усіх боків [Мик., С. 56].

КСЕРОКОПІЯ

копія тексту музейного документа, отримана методом ксерографії на копіювальній машині типу „Ксерокс” [Мик., С. 56].

КСЕРОФІЛІЯ

колекціонування етикеток [Овч., С. 224].

КУБОК

посудина як музейний експонат для пиття вина [Овч., С. 85].

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА (КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА, ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА)

сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини [Мик., С. 56].

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ

об'єкти матеріальної і духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні [Мик., С. 56].

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ГРОМАДСЬКІСТЬ

митці та працівники закладів культури, інші працівники, об'єднані в професійні творчі спілки, національно-культурні товариства [Мін., С. 25].

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ОСВІТА

спеціальна освіта у сфері культури і мистецтва [Мін., С. 25].

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ (КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ РОБОТА, КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА, НАУКОВО-ОСВІТНЯ РОБОТА, НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА МУЗЕЮ)

напрямок музейної діяльності, що здійснюється в контакті з музейною аудиторією, як у самому музеї, так і поза ним, у формі екскурсій, виставок, лекцій, тематичних вечорів, музейних уроків тощо [Мик., С. 56].

КУМАНЕЦЬ (КАЛАЧ, КВАСНИК)

українська керамічна посудина для води або вина як музейний експонат округлої тп сплющеної форми [Овч., С. 85].

КУМГАН

металева або керамічна посудина для води й вина як музейний експонат [Овч., С. 85].

КУНСТКАМЕРА

домузейна форма зберігання й експонування історичних, художніх, природничих колекцій і рідкісних речей, а також назва місця їх зберігання [Мик., С. 56].

КУШВЕЛЬНА ВАРТІСТЬ

грошовий еквівалент вартості придбання предмета музеєм [Мик., С. 56].

КУРАНТИ

старовинна назва баштових годинників як експонатів музею з музичним боем або настінний годинник, що виконує невеличкі музичні твори [Овч., С. 85].

КУРАТОР

особа, якій доручено загальний нагляд за якоюсь роботою (наприклад, К. наукового проекту), діяльності якоїсь групи, розділом музейних фондів (наприклад, К. гербарію) тощо [Кл., С. 101].

КУРВІМЕТР

прилад для вимірювання довжини кривих ліній на планах і картах. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 101].

КУРСОВА ВАРТІСТЬ (РИНКОВА ВАРТІСТЬ)

грошовий еквівалент купівлі чи продажу музейного предмета або його аукціонна ціна [Мик., С. 56].

КУХОЛЬ

посудина для пиття як музейного експоната [Овч., С. 86].

КУША (АРБАЛЕТ, САМОСТРІЛ)

стрілецька зброя захисників фортець як експонат музею у вигляді натягнутого лука із подвійною тятивою, відома з часів Київської Русі [Овч., С. 353].

КУШЕТКА (СОФА)

широкий низький диван як експонат у музеї [Овч., С. 86].

Л л

ЛАБОРАТОРІЯ МУЗЕЮ

1) науковий підрозділ, що провадить експериментальну науково-дослідну роботу; 2) спеціально обладнане приміщення для наукових досліджень, контрольних аналізів, таксидермічних і реставраційних робіт [Кл., С. 101].

ЛАКУВАННЯ

спосіб оброблення будь-якої музейної поверхні покриванням лаком [Овч., С. 86].

ЛАМПІОН

скляний або паперовий кольоровий ліхтар для освітлення в музеї або ілюмінації [Овч., С. 87].

ЛАНДШАФТНА ДІОРАМА

експозиційний простір, як правило, заглиблений у стіну, з художньо оформленою задньою стінкою та об'єктами флори й фауни на передньому плані [Мик., С. 57].

ЛАНДШАФТНА ЕКСПОЗИЦІЯ

експозиція, що відтворює взаємозв'язки й взаємозалежність компонентів природного ландшафту [Мик., С. 57].

ЛАНДШАФТНИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

передбачає відтворення сумісності, взаємозв'язку і взаємозалежності будь-яких компонентів явища або процесу [Мін., С. 80].

ЛАНДШАФТНИЙ МУЗЕЙ

вид музею природничого профілю, основним експонатом якого є певний ландшафт [Мик., С. 57].

ЛАНДАРНІЙ

спеціалізований музей або його частина, у якому збирають, зберігають, вивчають й експонують скульптурні твори та фрагменти давніх будівель з різьбленого каменю [Мик., С. 57].

ЛАТИ (ПАНЦИР)

металеве спорядження стародавнього воїна як музейний експонат, яке захищало від холодної, а згодом від вогнепальної зброї [Овч., С. 354].

ЛЕВ

1) стилізований елемент, що використовується для прикрас меблевих ніжок та опор; 2) український ритуальний посуд як музейний експонат у вигляді пустотілої стилізованої фігурки лева [Овч., С. 87].

ЛЕВОК

українська назва турецької срібної монети (піастра), що карбувалася із XVII ст. вагою 19,24 г, розміром 40 мм і дорівнювала 40 парам [Овч., С. 354].

ЛЕГЕНДА

- 1) документ, що містить усі відомості про походження музейних предметів;
- 2) сукупність усіх написів на монеті або медалі [Мик., С. 57].

ЛЕГЕНДА КАРТИ

перелік, зведення умовних знаків і пояснень до карти, які розкривають її зміст [Кл., С. 103].

ЛЕКСИКОГРАФІЯ

- 1) розділ мовознавства, який розробляє теоретичні принципи укладання словників;
- 2) сукупність словників даної мови і наукових праць із цієї галузі [Кл., С. 103].

ЛЕКТОР-ЕКСКУРСОВОД

- 1) працівник науково-дослідного підрозділу музею, що веде науково-просвітницьку роботу в стаціонарній експозиції музею, на музейних виставках, організовує і проводить різноманітні масові заходи як у самому музеї, так і за його межами;
- 2) музейна спеціалізація, що передбачає підготовку з профільних наукових дисциплін музею, знання основ музейної педагогіки та методів науково-просвітницької роботи в музеях, а також вміння працювати з аудиторією [Кл., С. 103].

ЛЕКТОРІЙ

- 1) цикл лекцій з музейної справи;
- 2) приміщення, де читаються лекції [Мін., С. 71].

ЛЕКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ

вид культурно-освітньої діяльності музеїв, яка полягає у проведенні лекцій із профільних тем музею, що ілюструються музейними предметами [Кл., С. 57].

ЛИСТ

1) інформаційний діловий або особистий документ на будь-якому матеріалі визначеної форми й розміру; 2) аркуш паперу з конвертом або без конверта з повідомленням [Овч., С. 225].

ЛИСТІВКА

аркушеве музейне видання обсягом від 1 до 4 сторінок [Мін., С. 113].

ЛИТАВРИ

різновид барабана; ударний музичний інструмент як музейний експонат, залізні (срібні) котли якого мають форму півкуль; отвір півкулі затягнений шкірою [Овч., С. 356].

ЛИТВО

процес виготовлення кружків для монет шляхом заливання розплавленого металу у ливарні форми [Овч., С. 356].

ЛІГАТУРА

з'єднання двох або більше літер в один знак графічний [Овч., С. 356].

ЛІКВІДАЦІЯ МУЗЕЮ

юридичні заходи щодо припинення діяльності музею [Мик., С. 57].

ЛІКУВАЛЬНА КОНСЕРВАЦІЯ (ТЕРАПЕВТИЧНА КОНСЕРВАЦІЯ)

комплекс організаційних, науково обґрунтованих заходів, спрямований на збереження поточного стану музейних предметів [Мик., С. 57].

ЛІНІЙНА СХЕМА ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

проектна схема побудови експозиції, згідно з якою експозиційні матеріали

розміщують поздовжніми рядами в залах, що переходять одна в одну [Мик., С. 57].

ЛІНІЙНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ (ЛІНІЙНЕ ГРУПУВАННЯ ЕКСПОНАТІВ)

метод експонування, який полягає в однаковому представленні всіх експонатів, незважаючи на їх важливість [Мик., С. 58].

ЛІНІЙНИЙ ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ МАРШРУТ

лінійний порядок огляду експозиції, вхід і вихід розташовані на протилежних кінцях маршруту [Мик., С. 58].

ЛІРА

струнний музичний інструмент як музейний експонат простішої конструкції, ніж кіфара [Овч., С. 357].

ЛІТЕРАТУРНИЙ ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ (МУЗЕЙНЕ УТВОРЕННЯ)

військовий музей (музейне утворення), зібрання якого документують історію і сучасний розвиток військової літератури [Мін., С. 26].

ЛІТЕРАТУРНО-КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

вид літературного музею, діяльність якого зосереджена на розвитку літератури конкретного населеного пункту чи адміністративно-територіального утворення (села, міста, району, області, краю) [Мик., С. 58].

ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ

вид літературного музею, діяльність якого зосереджена на певній події, особі чи літературному творі [Мик., С. 58].

ЛОКАЛЬНА СИГНАЛІЗАЦІЯ

сигналізація, що передає сигнал тривоги тільки в межах музейної будівлі [Мик., С. 58].

ЛОМБЕРНИЙ СТІЛ

стіл у музеї із червоного дерева з розкладною кришкою, оббитою зеленим сукном, для гри в ломбер [Овч., С. 89].

ЛОПАТКА

плоский вертикальний виступ на стіні музею типу пілястри, без бази і капітелі [Овч., С. 357].

ЛУПА

оптичний прилад (збиральна лінза або система лінз) для розглядання дрібних музейних деталей [Кл., С. 107].

ЛЮЛЬКА

дерев'яний або глиняний виріб як музейний експонат для куріння тютюну [Овч., С. 90].

ЛЮСТРА

підвісний освітлювальний пристрій у музеї з кількох ламп або свічок [Овч., С. 90].

ЛЮТНЯ

музичний інструмент як музейний експонат із довгою шийкою (грецька пандура, арабський тамбур), популярний у країнах Стародавнього Сходу з середини II ст. до н. е. [Овч., С. 358].

ЛЬОДОВИКОВИЙ ПЕРІОД

етап геологічної історії Землі, у період якого льодовикові покриви неодноразово поширювалися у високих і помірних широтах, знищуючи або значно змінюючи сформовані екосистеми. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 108].

М м

МАКЕТ

просторова модель, яка відтворює зовнішній вигляд музейного об'єкта й виконана в іншому масштабі; допускає деяку умовність у показі [Мик., С. 58].

МАКЕТ ЕКСПОЗИЦІЇ

об'ємне зображення проєктованої експозиції, виконане в певному, переважно зменшеному, масштабі [Мик., С. 58].

МАКЕТ ЕТИКЕТКИ

спеціально розроблений для певної експозиції чи виставки взірець, за яким виготовляють усі етикетки [Мик., С. 58].

МАКЕТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

побудова макета експозиції для перевірки враження, яке вона справить на відвідувачів [Мик., С. 58].

МАКЕТУВАННЯ ЕТИКЕТАЖУ

розроблення дизайну: вибір матеріялу, шрифту, підбір декоративних елементів, піктограм тощо [Мик., С. 59].

МАКІТРА

різновид гляняного народного посуду як музейного експоната великого

розміру напівсферичної форми з широким отвором, глибокий, загальна висота якого наближається до діаметра вінець [Овч., С. 91].

МАНДОЛІНА

струнний щипковий музичний інструмент як музейний експонат з овальним корпусом і чотирма парами струн [Овч., С. 92].

МАНЕКЕН

людська фігура з дерева, пап'є-маше і т. ін. для примірювання або показу одягу тощо [Мін., С. 80].

МАНІФЕСТ

вид документа; 1) писане звернення верховної влади до народу з приводу подій виняткового значення; 2) писане звернення громадських організацій або політичних партій, яке має програмний характер; 3) писаний виклад творчих принципів літературного або мистецького угруповання, напряду або окремого автора [Овч., С. 227].

МАНТИЛЬЯ

мереживна накидка, предмет жіночого одягу як музейний експонат [Овч., С. 92].

МАНТІЯ

1) головний елемент великого герба у вигляді парадної накидки монарха; 2) верхній широкий і довгий до землі урочистий одяг царів, священників, почесних лауреатів, який входить у музейні фонди [Овч., С. 360].

МАРГІНАЛІСТИКА

спеціальна історична дисципліна, що вивчав маргіналії (рукописні позначки або тексти на полях чи незаповнених сторінках рукописів та друківаних

видань [Овч., С. 228].

МАРГІНАЛЬНА ВИСТАВКА

музейна виставка, яка доповнює [експозицію] [виставку], і в якій використовують переважно немuseumні предмети [Мик., С. 59].

МАРКА

1) у прикладній графіці – композиція фірмового, розрізняючого знака будь-якого підприємства, організації; 2) в художньому ремеслі – знак з монограмою, емблемою або повною назвою виробника, за яким атрибується виріб [Овч., С. 92].

МАРКЕТИНГ

розроблення і впровадження усіх шляхів та засобів для збільшення відвідувань музейних установ, тривалості перебування, задоволення потреб відвідувачів та повторних відвідувань музеїв [Овч., С. 11].

МАРКЕТИНГОВА СТРАТЕГІЯ МУЗЕЮ

концепція й план конкретної поведінки музею на ринку для поширення інформації про себе, популяризації свого продукту серед громадськості, підтримування й розвитку власного позитивного іміджу, пошуку нових груп потенційних споживачів музейного продукту та загалом заходи зі зміцнення своїх позицій у суспільстві на довготермінову перспективу [Мик., С. 59].

МАРКЕТИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВЧОГО РИНКУ

комплекс досліджень, що дають змогу сегментувати сукупність споживачів музейного продукту на профільні групи, а відтак — визнати та формувати (актуалізувати) інтереси цих споживачьких груп та пропонувати оптимальні схеми диференційованого задоволення їхніх культурних потреб [Мін., С. 123].

МАРКЕТИНГОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

музейна діяльність із поширення інформації про музей, предмети та колекції, які в ньому зберігаються, з метою отримання прибутку від майбутніх відвідувачів [Мик., С. 59].

МАРШРУТ ЕКСКУРСІЇ (ЕКСКУРСІЙНИЙ МАРШРУТ)

оптимальний шлях проходження екскурсійної групи музейною експозицією) [Мик., С. 59].

МАСОВАНИЙ ПОКАЗ (КОНЦЕНТРАЦІЯ)

метод експонування, який полягає в розміщенні великої кількості однотипних музейних предметів на невеликій площі для підсилення враження [Мик., С. 59].

МАСТИХІН

широкий плаский ніж як музейний експонат у вигляді лопатки із зігнутою ручкою [Овч., С. 93].

МАСШТАБ

умовна міра, що показує, у скільки разів відстань на місцевості зменшена при зображенні її на карті чи на плані [Мін., С. 26].

МАТЕРІАЛ ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ

усі елементи експозиції, що базуються, організовуються і розміщуються згідно з науковою концепцією, завданнями і тематикою експозиції, а також задовольняють художньо-естетичні потреби [Овч., С. 11].

МАТЕРІАЛИ ЕКСКУРСІЇ

матеріали на вказану музейну тему: реферати, довідки, таблиці, цифровий матеріал, витяги з документів, копії, цитати з літературних творів тощо [Мін.,

С. 86].

МАТЕРІЯ ЕКСПОЗИЦІЙНОЇ ОПОВІДІ

експонати й науково-допоміжні матеріяли, які формують експозиційну оповідь [Мик., С. 59].

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНА БАЗА МУЗЕЮ

комплекс засобів і предметів праці у сфері наукових досліджень і розробок музею, що виступають у матеріально-речовинній формі та взаємодіють з музейними технологіями [Мик., С. 59].

МАФОРІЙ

велика накидка як музейний експонат, що покриває голову та плечі [Овч., С. 93].

МАШИНОПИСНИЙ ДОКУМЕНТ (МАШИНОПИС)

вид музейного документа, у якому письмові знаки нанесено за допомогою друкарської техніки [Овч., С. 228].

МАГНІТОФОН

апарат для запису звуку на магнітну стрічку з подальшим його відтворенням [Овч., С. 90].

МЕАНДР

поширений античний геометричний орнамент у вигляді безперервної ламаної під прямим кутом лінії або кривої із спіралеподібними завитками [Овч., С. 361].

МЕДАЛЬЄРНЕ МИСТЕЦТВО

різновид дрібної пластики, мистецтво виготовлення форм для відливання і

штемпелів для карбування монет і медалей [Овч., С. 362].

МЕДАЛЬЙОН

овальна оправа або рамка. Використовують для виготовлення музейних експонатів з голови, рогів або ікол ссавців [Кл., С. 110].

МЕЖІ ДАТУВАННЯ

точність, з якою визначають час виготовлення, появи чи побутування музейного предмета [Мик., С. 59].

МЕЗОЛІТ

перехідний період у розвитку сучасного людства від давнього (палеоліту) до нового кам'яного віку (неоліту) або від 12 до 8 тис. р. тому (в Європі 10–7 тис. р.) [Кл., С. 110].

МЕЗОМУЗЕЙНА ЕПОХА

історичний період музейництва (XVIII–XX ст.) від виникнення перших музеїв до появи поняття „нова музеологія” у 1980-х рр. [Мик., С. 59].

МЕМОРІАЛ

архітектурний ансамбль, споруджений на честь історичної події, що включає, як правило, архітектурні форми та монументальну скульптуру [Мін., С. 26].

МЕМОРІАЛЬНА ДОШКА

пам'ятний знак, встановлений на нерухомих історико-культурних об'єктах чи пам'ятних місцях, із текстом, що розкриває зв'язок історико-культурного об'єкта з історичними подіями чи визначними діячами [Мін., С. 26].

МЕМОРІАЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ЕКСКУРСІЇ

екскурсії, приурочені до знайомства й вшанування пам'яті визначних осіб чи

доленосних подій [Мін., С. 86].

МЕМОРІЯЛЬНА ВИСТАВКА

музейна виставка, присвячена пам'яті певної особи чи видатній події [Мик., С. 60].

МЕМОРІЯЛЬНА ЕКСПОЗИЦІЯ

експозиція, присвячена видатній особі чи події [Мик., С. 60].

МЕМОРІЯЛЬНА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ МЕМОРІАЛЬНА)

музейна колекція, різнотипні предмети якої пов'язані з певною особою або історичною подією [Мик., С. 60; Кл., С. 91].

МЕМОРІЯЛЬНИЙ ЗАЛ

зал, експозиція якого присвячена пам'яті певної людини чи певній події, явищу тощо [Мик., С. 60].

МЕМОРІЯЛЬНИЙ МУЗЕЙ (МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ)

музей, створений у пам'ять про видатну подію чи особу, розміщений на пам'ятному місці або в пам'ятній споруді (музей-садиба, музей-будинок, музей-квартира) [Мик., С. 60].

МЕМОРІЯЛЬНИЙ МУЗИЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею мистецького профілю, діяльність якого зосереджена на особі певного музичного діяча, колективу або на музичному творі [Мик., С. 60].

МЕМОРІЯЛЬНО-ІСТОРИЧНА ЕКСКУРСІЯ

тематична екскурсія, присвячена видатним особам чи подіям [Мик., С. 60].

МЕМОРІАЛЬНО-ОРДЕРНА ФОРМА ОБЛІКУ

форма обліку, що характеризується застосуванням книг для ведення синтетичного обліку і карток – для аналітичного [Мик., С. 60].

МЕНТАФАКТ

нематеріальний об'єкт людської діяльності [Мик., С. 60].

МЕРЕЖА ЄВРОПЕЙСЬКИХ МУЗЕЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

незалежна мережа музеїв, яка забезпечує представництво музейної спільноти Європи та інформацію для неї. До неї входять музейні організації і заклади країн Європейського Союзу та країн, які мають асоційоване членство або є кандидатами на вступ до ЄС [Мик., С. 60].

МЕРЕЖА КОМП'ЮТЕРНА (ЛОКАЛЬНА)

складовий елемент інформаційно-пошукової системи музею; корпоративна (внутрішньомузейна) інформаційна локальна мережа, в якій здійснюється доступ до віддалених баз даних і зв'язок між користувачами за допомогою космічних і наземних кабельних каналів [Кл., С. 111].

МЕРЕЖА МУЗЕЙНА

1) сукупність музеїв, що історично склалася на певній території; 2) групи музеїв, що належать до одного профілю, типу або підпорядковані одному відомству (наприклад, мережа краєзнавчих музеїв, мережа музеїв Національної академії наук України тощо) [Кл., С. 111].

МЕТА МУЗЕЮ

докладне розкриття місії музею [Мик., С. 60].

МЕТОД

1) спосіб пізнання дійсності і її відтворення в мисленні; 2) спосіб, прийом або

система прийомів для досягнення якої-небудь мети, для виконання певної операції [Кл., С. 112].

МЕТОД ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ СИСТЕМАТИЧНИЙ

один із методів побудови музейної експозиції, що передбачає застосування класифікаційної схеми будь-якої профільної природничої науки (зоології, ботаніки, мінералогії тощо) [Кл., С. 112].

МЕТОД ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ

один із методів побудови музейної експозиції; застосовується у процесі побудови тематичної експозиції, яка розкриває певну тему або проблему [Кл., С. 112].

МЕТОД ЕКСПОНУВАННЯ

метод розміщення експонатів і експібітів на експозиції [Мик., С. 61].

МЕТОД КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ

система способів, які застосовують для комплектування музейних фондів [Мик., С. 61].

МЕТОД ПОБУДОВИ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ

спосіб групування, компонування та інтерпретації експозиційних матеріалів залежно від експозиційного задуму [Мик., С. 61].

МЕТОД ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

метод експонування, який полягає в підсиленні враження експозиційної теми через поєднання звуків, кольору, мелодії в просторі й часі, які розкривають експозиційний образ у різних варіаціях, проносячи їх через єдину „наскрізну дію”, що об’єднує й підпорядковує собі всі використовувані компоненти за законами сценарію [Мик., С. 61].

МЕТОДИКА АТРИБУЦІЇ

сукупність методів та способів ототожнення музейного предмета [Мик., С. 61].

МЕТОДИКА ЕКСКУРСІЙНОЇ СПРАВИ

система засобів і способів, які застосовують під час організації й проведення екскурсій [Мик., С. 61].

МЕТОДИКА ЗБЕРІГАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

засоби, способи та методи створення й підтримування умов, необхідних для зберігання різноманітних груп музейних предметів [Мик., С. 61].

МЕТОДИКА ПІДБОРУ ЕКСПОЗИЦІЙНИХ МАТЕРІЯЛІВ

сукупність науково обґрунтованих способів відбору експозиційних матеріалів для якнайповнішого розкриття теми експозиції [Мик., С. 61].

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЇ

сукупність засобів, що забезпечують ефективну роботу екскурсовода та атракційність екскурсії [Мик., С. 61].

МЕТОДИКА РОБОТИ МУЗЕЇВ З НЕМАТЕРІАЛЬНОЮ СПАДЩИНОЮ

робота музею з об'єктами нематеріальної спадщини повинна включати такі основні стадії: виявлення в реальній дійсності об'єктів нематеріальної спадщини, що мають музейне значення (нематеріальні об'єкти музейного значення); комплектування матеріальних предметів, пов'язаних з нематеріальним об'єктом музейного значення, і фіксація інформації про об'єкт; забезпечення підтримки традиції і збереження або відтворення механізмів передачі традиції; актуалізації і популяризації нематеріальної спадщини [Мін., С. 27].

МЕТОДИСТ МУЗЕЮ

працівник науково-методичного відділу державного музею, який розробляє методичні рекомендації з актуальних питань музейної справи й упроваджує їх у практичну діяльність музею [Мик., С. 61].

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ЕКСКУРСІЇ

документ, що визначає методи та їх застосування під час екскурсії певною експозицією [Мик., С. 61].

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

музейне видання у вигляді окремої брошури практичного скерування, що містить виклад способів і прийомів найраціональнішого проведення певної роботи в музеї, ефективного вирішення конкретного завдання з урахуванням новітніх музеологічних досліджень і передового досвіду [Кл., С. 113–114].

МЕТОДОЛОГІЯ

1) вчення про методи пізнання й перетворення світу; 2) сукупність прийомів дослідження, що їх застосовують у музейництві відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [Кл., С. 114].

МЕТОДОЛОГІЯ МУЗЕЄЗНАВСТВА (МЕТОДОЛОГІЯ МУЗЕОЛОГІЇ)

галузь музеєзнавства, яка вивчає мету, завдання, підходи й сукупність методів музеєзнавства [Мик., С. 61].

МЕТОДОЛОГІЯ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ (МЕТОДОЛОГІЯ МУЗЕЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

узагальнення та уніфікація типових способів, які застосовують у різних сферах музейної діяльності [Мик., С. 62].

МЕТРИКА

вид документа; 1) свідоцтво про народження; 2) виписка з книги запису актів громадянського стану про дату народження, виписка із метричної книги про дату народження (у дореволюційній Росії і в перші роки радянської влади [Овч., С. 229]).

МЕЦЕНАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

1) благодійна діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки і наукових досліджень, яка здійснюється у порядку, визначеному Законом України „Про благодійну діяльність та благодійні організації” й іншими законами України; 2) підготовка чи підтримка благодійних заходів, пов’язаних зі створенням, відтворенням чи використанням у встановленому законодавством порядку творів та інших об’єктів права інтелектуальної власності, зокрема благодійних гастрольних заходів, за умови забезпечення вільного доступу до таких заходів [Мін., С. 27].

МЕЦЕНАЦТВО

особливе соціально-культурне явище, напрям благодійності, пов’язаний з участю, матеріальною та організаційною підтримкою культури, мистецтва, освіти, науки [Мін., С. 28].

МЕЧ

холодна рубально-колюча зброя як музейний експонат з довгим прямим двосічним клинком і простим ефесом [Овч., С. 96].

МИСТЕЦТВО

творча художня діяльність у сферах: літератури, архітектури, скульптури, живопису, графіки, декоративно-вжиткового мистецтва, музики, танцю, театру, кіно та інші види діяльності людини, що відображають дійсність у

художніх образах [Мін., С. 28].

МИСТЕЦЬКЕ АМАТОРСТВО

непрофесійна творча діяльність окремих осіб або колективів, що не є для них основним заняттям і не має на меті отримання доходів [Мін., С. 28].

МИСТЕЦЬКИЙ МУЗЕЙ

вид музею художнього профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають, експонують і популяризують пам'ятки всіх видів мистецтва, крім образотворчого [Мик., С. 62].

МИТРА

літургійний головний убір римських пап, кардиналів, єпископів як музейний експонат [Овч., С. 366].

МІЖНАРОДНА РАДА З ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ТА ІСТОРИЧНИХ МІСЦЬ (ICOMOS)

міжнародна організація, чия діяльність присвячена збереженню та охороні культурно-історичних місць по всьому світу [Мін., С. 28].

МІЖНАРОДНА РАДА МУЗЕЇВ (МРМ, ІКОМ)

всесвітня демократична неурядова організація (International Council of Museums, ICOM); створена для сприяння розвитку взаємодопомоги й співпраці між музеями і музейними працівниками різних країн [Мик., С. 62].

МІЖНАРОДНА СПІЛКА ОХОРОНИ ПРИРОДИ І ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ (МСОП)

неурядова міжнародна організація (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources, IUCN), створена у 1948 р. за ініціативою ЮНЕСКО. Об'єднує 502 організації із 130 країн. МСОП веде дослідження і

пропаганду охорони природи та раціонального використання природних ресурсів [Кл., С. 115].

МІЖНАРОДНИЙ КОДЕКС БОТАНІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ (МКБН)

систематизований звід правил і рекомендацій, які приймаються Міжнародними ботанічними конгресами. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 115].

МІЖНАРОДНИЙ КОДЕКС ЗООЛОГІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ (МКЗН)

систематизований звід правил і рекомендацій, які спочатку приймалися Міжнародними зоологічними конгресами, а почавши з 1973 р. – Міжнародним союзом біологічних наук. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 115].

МІЖНАРОДНИЙ КОМІТЕТ З МУЗЕОЛОГІЇ

автономний структурний підрозділ ІКОМ, що здійснює координацію теоретичних досліджень у царині музеології [Мик., С. 62].

МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР ВИВЧЕННЯ КОНСЕРВАЦІЇ ТА РЕСТАВРАЦІЇ

міжурядова організація, створена ЮНЕСКО з метою сприяння збереженню пам'яток і визначних місць, що становлять історичний, художній та археологічний інтерес [Мик., С. 62].

МІКРОБІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

дослідження музейних предметів на стан зараженості мікроорганізмами – шкідниками музейних предметів [Мик., С. 62].

МІКРОКЛІМАТ МУЗЕЙНОГО ПРИМІЩЕННЯ

сукупність метеорологічних параметрів у музейному приміщенні (температура, вологість, швидкість руху, тиск, швидкість зміни тиску, газовий та йонний склад повітря, наявність дисперсних фаз, мікроорганізмів, електричних зарядів, елементарних частинок, спектрів акустичних, світлових та електромагнетних хвиль) [Мик., С. 62].

МІКРОКЛІМАТИЧНІ УМОВИ

сукупність параметрів мікроклімату музейного приміщення [Мик., С. 62].

МІКРОПРЕПАРАТИ (ШЛІФ)

природничі препарати, які використовують в музеях у наукових і навчальних цілях із застосуванням мікроскопічної техніки [Кл., С. 116].

МІКРОСКОП

прилад (оптична система) для досліджень дрібних музейних об'єктів [Кл., С. 116].

МІКРОТОМ

прилад для отримання дуже тонких мікроскопічних зрізів приготованих спеціальним чином препаратів з метою їх мікроскопічного вивчення. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 116].

МІНЕЯ

ікона зі святими та мучениками як музейний експонат, зображеними відповідно до кожного місяця і дня [Овч., С. 97].

МІНЦМЕЙСТЕР

монетний майстер, який був, власне, технічним начальником монетного виробництва, монетного перероблення [Мик., С. 366].

МІОЦЕН

рання епоха неогенового періоду [Кл., С. 117].

МІРАКЛЬ

тип підсвічника з екраном як музейного експоната, що розсіює світло [Овч., С. 97].

МІСІЯ МУЗЕЮ

1) призначення музею обумовлене генеруванням культури сьогодення і майбутнього на основі збереження та актуалізації найціннішої частини всіх видів спадщини; 2) елемент стратегічного планування діяльності конкретного музею, програмна заява, в якій сформульовані головна мета, роль і принципи його функціонування [Мін., С. 29].

МІСЦЕВЕ ПІДСВІЧЕННЯ (ЛОКАЛЬНЕ ПІДСВІЧЕННЯ)

спосіб організації освітлення експозиції, за яким джерело світла спрямовують на один експонат або групу експонатів [Мик., С. 63].

МІТКА (КЛЕЙМО, МАРКА, ЗНАК)

назва сигнатур фарфорових та фаянсових заводів, різноманітних керамічних виробництв, що проставляються на музейних виробах у процесі їх виготовлення і служать для позначення майстерні, виробництва, майстра-формівника, живописця, позолотника [Овч., С. 97].

МОБІЛЬНІСТЬ КОЛЕКЦІЙ

1) властивість музейної колекції поповнюватися новими предметами; 2) здатність колекції переносити транспортування без ризику пошкодження [Мик., С. 63].

МОДЕЛЮВАННЯ

загальнонауковий метод, суть якого полягає у створенні спеціальних об'єктів теоретичного пізнання – моделей, що відображають суттєві сторони реального об'єкта й заміняють його в науковому дослідженні [Мик., С. 63].

МОДЕЛЬ

предметне, здебільшого зменшене відтворення тривимірного об'єкта, що зберігає конструктивні принципи й фактуру оригіналу [Мик., С. 63].

МОДЕЛЬ-КАМЕРА

приміщення для експонування й колекції моделей суден та морського спорядження [Мик., С. 63].

МОЗАЇКА

зображення або орнамент, виконані з окремих, щільно підігнаних один до одного різноколірних шматочків смальти (склоподібного матеріалу) [Овч., С. 97].

МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ

фізична особа віком до 35 років, яка займається науковою діяльністю [Мін., С. 60].

МОНЕТА

грошовий знак, виготовлений із золота, срібла, різних металів, дископодібної, круглої, овальної або квадратної форми із нанесеним зображенням клеймами-штемпелями [Овч., С. 368].

МОНЕТА АНЕПІГРАФНА

монета без написів (але із зображенням), починаючи від часу їхньої появи і до V ст. до н. е. [Овч., С. 369].

МОНЕТА БІЛОННА

неповноцінна розмінна металева монета, номінальна вартість якої перевищує вартість металу, затраченого на її виготовлення, та витрати на карбування [Овч., С. 369].

МОНЕТА БІМЕТАЛЕВА

виконана з двох металів різного кольору [Овч., С. 369].

МОНЕТА ВВІГНУТА

чашкоподібна, випуклий бік якої є аверсом, ввігнутий – реверсом [Овч., С. 369].

МОНЕТА ЗОЛОТА

з благородного металу, який упродовж шести тисячоліть виконує функції грошового товару завдяки природним властивостям (подільність, стійкість до зовнішніх впливів, легкість оброблення, рідкісність, колір тощо [Овч., С. 369].

МОНЕТА ІНВЕСТИЦІЙНА

виготовлена з благородного металу найвищої проби (золото 995°, срібло 999°); випускається незалежно від пам'ятної (ювілейної) тематики і призначена для вкладання коштів споживачем як засобу накопичення [Овч., С. 369].

МОНЕТА ІНКУЗНА

має опукле зображення на аверсі і втиснуте на реверсі [Овч., С. 370].

МОНЕТА КОРОНАЦІЙНА

карбується у пам'ять про коронацію правителя держави і використовується для дарування або роздавання під час церемонії коронації [Овч., С. 370].

МОНЕТА КУФІЧНА

загальна назва монет країн ісламського світу з куфічними написами [Овч., С. 370].

МОНЕТА МЕМОРІАЛЬНА

пам'ятні та ювілейні монети, що карбуються із благородних або неблагородних металів, виготовлених із застосуванням спеціальних технологій, що забезпечують підвищену якість монет і випускаються в обіг обмеженими тиражами з нагоди відзначення ювілейних дат, пам'ятних подій в історії та сучасності, заходів державного значення та подій суспільного життя [Овч., С. 370].

МОНЕТА ПОШКОДЖЕНА

деформована, забруднена, а також та, що зазнала впливу вогню, високоактивних речовин (кислоти) та корозії або з прихованим дефектом виробника [Овч., С. 371].

МОНЕТА ПРОБНА

незатвердженого зразка (малюнка, ваги, металу, форми тощо), відкарбована у процесі випробування нових штемпелів, сплавів або у процесі розроблення нових видів монети [Овч., С. 371].

МОНЕТА РОЗМІННА

дрібна неповновартісна монета, номіналом нижча за основну грошову одиницю конкретної держави, використовується для максимально точних розрахунків [Овч., С. 371].

МОНЕТА СУБЕРАТНА

плакована, багат шарова монета, виготовлена таким чином, що основний монетний кружок – з неблагородного металу, але позолочений або

посріблений [Овч., С. 371].

МОНЕТА СУВЕНІРНА

такі монети повторюють за розміром і дизайном обігові або розмінні монети із благородного металу та підвищеної якості карбування [Овч., С. 371].

МОНЕТА-НОВОРОБ

з метою задовольнити потреби колекціонерів, для експонування на нумізматичних виставках, для державних платежів монетні двори різних країн використовують оригінали старих штемпелів для карбування окремих монет минулого часу, що мають високу колекційну вартість [Овч., С. 370].

МОНЕТКИ

мініатюрні зразки усіх видів гончарного посуду – горщиків, глечиків, макітерок, мисочок, вазочок, чашечок, чайників як музейних експонатів [Овч., С. 98].

МОНЕТНА СТОПА

кількість монет, карбованих з певної ваги металу (лібри, марки, гривні, фунта [Овч., С. 371].

МОНЕТНЕ ПОЛЕ

поверхня обох боків монети, на якому розміщено зображення та написи [Овч., С. 372].

МОНЕТНИЙ ДВІР

підприємство, яке здійснює карбування монет, орденів, медалей та інших державних знаків [Овч., С. 372].

МОНЕТНИЙ ПРИБУТОК

прибуток держави, який одержується від карбування тільки неповноцінних, білонних монет [Кл., С. 372].

МОНЕТНИЙ ТИП

сукупність характеристик монети: номінал, рік карбування, метал, проба, зображення аверсу і реверсу, написи, гурт [Овч., С. 372].

МОНЕТНИК (МОНЕТНИЦЯ)

місткість для дрібних монет будь-якої вартості як музейний експонат у вигляді поєднаних між собою циліндричних стовпчиків різного діаметра [Овч., С. 98].

МОНІТОР

частина обладнання комп'ютера, розміщена в експозиції для візуального відображення інформації за командами відвідувачів музею [Кл., С. 118].

МОНІТОРИНГ

постійне спостереження за певними процесами, об'єктами чи явищами, у тому числі біологічними. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 118].

МОНІТОРИНГ ПРИРОДНИЧО-МУЗЕОЛОГІЧНИЙ

система спостережень за перебігом певних процесів у навколишньому природному середовищі чи за станом конкретних біологічних, біокосних і фізичних (абіотичних) об'єктів. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 119].

МОНІТОРИНГОВА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ МОНІТОРИНГОВА, ПРИРОДНИЧО-МУЗЕОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ)

природнича колекція, матеріали якої спеціально комплектують для вивчення

довгострокової динаміки різноманітності біоти, забруднення природних екосистем, мутацій у популяціях рослин і тварин тощо [Мик., С. 63].

МОНОВИДАННЯ

музейне видання, яке містить лише один твір [Овч., С. 230].

МОНОГРАФІЧНА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, присвячена діяльності однієї особи, одного колективу, природному явищу або історичній події [Мик., С. 63].

МОНОГРАФІЧНЕ ВИВЧЕННЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА (ВИВЧЕННЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА МОНОГРАФІЧНЕ)

всебічне дослідження окремого музейного предмета для виявлення його інформаційного потенціалу [Мик., С. 63].

МОНОМУЗЕЙ

меморіальний або літературний музей, присвячений творчості одного письменника, поета, композитора, сценариста, режисера, актора, співака, музиканта, естрадної групи [Мін., С. 30].

МОНТАЖ ВИСТАВКИ (ПОБУДОВА МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ, ПОБУДОВА МУЗЕЙНОЇ ВИСТАВКИ)

етап створення експозиції, під час якого на експозиційній площі відповідно до проєкту складають експозиційне обладнання, технічні засоби, розміщують експозиційні матеріали [Мик., С. 63].

МОНТАЖ ЕКСПОЗИЦІЇ (ВИСТАВКИ)

завершальний етап створення музейної експозиції, втілення проєкту в життя [Кл., С. 120].

МОНТАЖ ЕКСПОЗИЦІЇ (ПОБУДОВА МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ)

етап створення експозиції, під час якого на експозиційній площі відповідно до проєкту складають експозиційне обладнання, технічні засоби, розміщують експозиційні матеріали [Мик., С. 63].

МОНТАЖНЕ ПРОЄКТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

розроблення комплексу документації, необхідної для виготовлення й збирання експозиційного устаткування, науково-допоміжних матеріалів, освітлювальної апаратури й технічних засобів [Мик., С. 64].

МОНТАЖНИЙ АРКУШ ЕКСПОЗИЦІЇ (МОНТАЖНИЙ ЛИСТ ЕКСПОЗИЦІЇ, ПЛАНШЕТ, ПРОСТОРОВИЙ ПЛАН, РОБОЧИЙ КРЕСЛЕНИК)

кресленик ділянок експозиційної поверхні, на якому показано розміщення конкретних експозиційних матеріалів та устаткування [Мик., С. 64].

МОНТАЖНИЙ ПРОЄКТ ЕКСПОЗИЦІЇ

сукупність креслеників, необхідних для виготовлення устаткування й монтування експозиції [Мик., С. 64].

МОРЕСКА

орнамент з геометричних мотивів [Овч., С. 99].

МОРИЛКА

їдкий розчин, яким просочують дерев'яну поверхню музейного виробу перед її лакуванням для надання їй іншого кольорового тону [Овч., С. 98].

МОТИВИ ВІДВІДУВАННЯ МУЗЕЮ

внутрішні причини, що спонукають відвідувачів прийти до музею [Мик., С. 64].

МУЗЕАЛІЯ (АВТЕНТИЧНІ ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ)

- 1) автентичне речове свідчення про певну суспільну дійсність;
- 2) музеєфікований об'єкт [Мик., С. 64].

МУЗЕАЛЬНИЙ

той, що стосується властивостей музеальності [Мик., С. 64].

МУЗЕАЛЬНІСТЬ (МУЗЕЙНІСТЬ, ВЛАСТИВОСТІ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА)

своєрідне пізнавальне й оцінювальне ставлення людини до дійсності [Мик., С. 64].

МУЗЕЄЗАЦІЯ

науковий спосіб дій, завдяки якому визначають музеальність [Мик., С. 64].

МУЗЕЄЗНАВЕЦЬ

фахівець з музеєзнавства [Мик., С. 64].

МУЗЕЄЗНАВСТВО (МУЗЕОЛОГІЯ)

наука, яка вивчає історію та закономірності розвитку музеїв, їх внутрішню організацію, систему наукового комплектування музейних фондів, документування й зберігання колекцій, а також опрацювання методики побудови музейних експозицій, виставок, різних видів і форм науково-освітньої діяльності музеїв [Мик., С. 64].

МУЗЕЄЗНАВЧА ОСВІТА (МУЗЕОЛОГІЧНА)

вища професійна освіта, спрямована на підготовку спеціалістів в царині музейної теорії та практики [Мик., С. 64].

МУЗЕЄЗНАВЧЕ ДОСЛІДЖЕННЯ (МУЗЕОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

формування нових знань у царині теорії та методики збирання, зберігання, опрацювання й використання музейних предметів [Мик., С. 64].

МУЗЕЄФІКАЦІЯ

сукупність науково обґрунтованих заходів щодо приведення об'єктів культурної спадщини до стану, придатного для екскурсійного відвідування (Закон України „Про музеї та музейну справу”) [Мик., С. 65].

МУЗЕЙ (МУЗЕЙНИЙ ЗАКЛАД)

1) науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів і музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини; 2) неприбуткова постійно діюча інституція, яка служить суспільству та його розвитку й для цього збирає, досліджує, популяризує та експонує матеріальну й нематеріальну спадщину людства, а також об'єкти довкілля, з метою вивчення, навчання та для естетичного задоволення (за дефініцією ICOM) [Мик., С. 65].

МУЗЕЙ АНСАМБЛЕВОГО ТИПУ (САЙТ-МУЗЕЙ, МУЗЕЙ-АНСАМБЛЬ, АНСАМБЛЕВИЙ МУЗЕЙ, СЕРЕДОВИЩНИЙ МУЗЕЙ)

тип музею за типом об'єкта збереження, основою якого є музеєфіковані нерухомі історико-культурні та природні пам'ятки [Мик., С. 102].

МУЗЕЙ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

вид музею художнього профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають і популяризують художні вироби побутового призначення [Мик., С. 65].

МУЗЕЙ-ЗАПОВІДНИК

музей, до складу якого, крім експозиції, входять архітектурні, історичні, літературні та інші пам'ятки, що перебувають на території заповідника [Мик., С. 65].

МУЗЕЙ ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ (ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ)

музей, у якому збирають, зберігають, вивчають і популяризують пам'ятки матеріальної та духовної культури людства [Мик., С. 65].

МУЗЕЙ КОЛЕКЦІЙНОГО ТИПУ (КОЛЕКЦІЙНИЙ МУЗЕЙ)

тип музею за типом об'єкта збереження, основою якого є музейне зібрання [Мик., С. 65].

МУЗЕЙ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОФІЛЮ (ЛІТЕРАТУРНИЙ МУЗЕЙ, МУЗЕЙ ЛІТЕРАТУРИ)

музей, у якому збирають, зберігають, вивчають і популяризують пам'ятки, пов'язані з розвитком і сучасним станом літератури [Мик., С. 66].

МУЗЕЙ-МАЙСТЕРНЯ

спільна назва двох подібних за змістом і принципами музеєфікації підвидів музеїв ансамблевого типу: а) персоніфікованих музеїв-майстерень видатних митців (за профілем належать до меморіальних); б) типологічних музеїв-майстерень людських ремесел (за профілем належать до етнографічних) [Мик., С. 65].

МУЗЕЙ НАУКИ І ТЕХНІКИ (МУЗЕЙ ІСТОРІЇ ТЕХНІКИ, НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ МУЗЕЙ, ТЕХНІЧНИЙ МУЗЕЙ)

вид музею науково-технічного профілю, у якому збирають, досліджують і популяризують історію розвитку науки і техніки в певній галузі людської діяльності [Мик., С. 66];

МУЗЕЙ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА (КАРТИННА ГАЛЕРЕЯ)

вид музею художнього профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають і експонують твори малярства, графіки, скульптури тощо [Мик., С. 66].

МУЗЕЙ ПІДПРИЄМСТВА (КОРПОРАТИВНИЙ МУЗЕЙ, ВИРОБНИЧИЙ МУЗЕЙ)

тип музею, який є власністю підприємства й у якому збирають, досліджують і популяризують пам'ятки з історії діяльності підприємства [Мик., С. 66].

МУЗЕЙ ПРИРОДНИЧОГО ПРОФІЛЮ (МУЗЕЙ ПРИРОДНИЧИЙ, ПРИРОДНИЧИЙ МУЗЕЙ, ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИЙ МУЗЕЙ)

музей, у якому збирають, зберігають, досліджують й експонують натурафакти, а також вивчають і відображають у своїх експозиціях явища й процеси, що відбуваються у природі [Мик., С. 66; Кл., С. 122].

МУЗЕЙ ПРОСТО НЕБА (МУЗЕЙ ПІД ВІДКРИТИМ НЕБОМ, СКАНСЕН)

музей, що спеціалізується на колекціонуванні й реконструкції старовинних помешкань на великих відкритих територіях, зазвичай історично пов'язаних з експозицією [Мик., С. 66].

МУЗЕЙ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ (ХУДОЖНИЙ МУЗЕЙ, ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ)

музей, у якому збирають, зберігають, вивчають й експонують визначні твори живопису, графіки, скульптури, декоративно-ужиткового, а також народного мистецтва [Мик., С. 66].

МУЗЕЙНА АВДИТОРІЯ (МУЗЕЙНА АУДИТОРІЯ, АУДИТОРІЯ МУЗЕЙНА, МУЗЕЙНА ПУБЛІКА, КОНТИНГЕНТ)

сукупність відвідувачів музею [Мик., С. 66].

МУЗЕЙНА АРХІТЕКТУРА

одночасно наука й мистецтво проектування музейних будівель, а також власне система цих будівель та споруд, які формують просторове середовище для діяльності музею відповідно до законів краси [Мик., С. 66].

МУЗЕЙНА БЕЗПЕКА

система заходів щодо забезпечення охорони та збереженості музейних цінностей, інформаційної безпеки тощо [Мик., С. 66].

МУЗЕЙНА БУДІВЛЯ

1) будівля, у якій розміщено підрозділ музею; 2) музеєфікована будівля [Мик., С. 67].

МУЗЕЙНА ВАРТІСТЬ

грошове вираження вартості музейного предмета чи колекції, яке враховує історичну, культурно-побутову, наукову, мистецьку та ін. їхню значущість [Мик., С. 67].

МУЗЕЙНА ВИСТАВКА

тимчасова музейна експозиція, присвячена певній темі і побудована на музейних експонатах [Кл., С. 123].

МУЗЕЙНА ВІТРИНА (ВІТРИНА МУЗЕЙНА)

елемент експозиційного обладнання, який служить для розміщення експозиційних матеріалів та забезпечує їхній захист, збереження, зручність огляду [Мик., С. 67; Ключ., С. 14].

МУЗЕЙНА ВТОМА

зниження готовності сприймати експоновані музейні предмети [Мик., С. 67].

МУЗЕЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ (МУЗЕЙНА РОБОТА, МУЗЕОЛОГІЧНА РОБОТА)

діяльність, спрямована на виявлення, збирання й збереження предметів музейного значення, вивчення й популяризацію музейних предметів і колекцій, а також їх використання для створення музейного продукту [Мик., С. 67].

МУЗЕЙНА ЕКСКУРСІЯ (ЕКСКУРСІЯ)

відвідування музейної виставки або експозиції під керівництвом музейного екскурсовода, який веде розповідь за темою експозиції, логічно переходячи від експоната до експоната, даючи додаткові коментарі та відповідаючи на запитання екскурсантів [Мик., С. 67].

МУЗЕЙНА ЕКСПЕДИЦІЯ

відрядження групи музейних працівників для збирання матеріалів і поповнення музейних фондів і підвищення рівня їхньої репрезентативності; одна з форм комплектування [Мик., С. 67].

МУЗЕЙНА ЕКСПОЗИЦІЯ (ЕКСПОЗИЦІЯ, ЕКСПОЗИЦІЯ МУЗЕЙНА)

частина музейного зібрання, виставлена для огляду, яка є, по-перше, результатом наукового опрацювання теми експозиції з урахуванням музейних матеріалів, а по-друге – специфічним твором, у якому різними засобами створюється експозиційний образ певної тематики [Мик., С. 67; Ключ., С. 21].

МУЗЕЙНА ЕТИКА

звід правил поведінки керівництва й персоналу музею, дотримання якого

забезпечує виконання соціальних функцій музею належним чином [Мик., С. 67].

МУЗЕЙНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

складний багаторівневий процес тлумачення пам'яток природної й культурної спадщини в контексті музейного зібрання, експозиції або дискурсу в цілому [Кл., С. 67].

МУЗЕЙНА ІНФОРМАТИКА

розділ спеціального музеєзнавства, що досліджує теорію й практику автоматизованого пошуку музейної інформації, її опрацювання, а також вивчає вплив цієї інформації на користувача [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА ІНФОРМАЦІЯ

уся сукупність інформації, яку презентують музейні експозиції, виставки, довідкова інформація музеїв, музейні періодичні видання тощо [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА КІМНАТА

форма музейної діяльності, невеликий музей при установі, пам'ятки якого переважно пов'язані з діяльністю цієї установи [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ МУЗЕЙНА, ЗІБРАННЯ, ЗБІР, ЗБІРКА, ФОНД)

1) сукупність музейних предметів, що об'єднані однією або кількома спільними ознаками; 2) систематизоване зібрання об'єктів, що пов'язані спільністю однієї або кількох ознак і становлять науковий, пізнавальний та художній інтерес як єдине ціле [Мик., С. 68; Кл., С. 91].

МУЗЕЙНА КОМУНІКАЦІЯ (КОМУНІКАЦІЯ МУЗЕЙНА)

спілкування відвідувача музею з людьми минулих епох через музейні

предмети – свідчення епох за сприяння музейних працівників [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА КУЛЬТУРА

- 1) здатність людини оцінювати предмети музейного значення, які сприймаються як пам'ятки культури, але не обов'язково перебувають у музеї;
- 2) рівень підготовленості до сприйняття музейної інформації [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА МОВА (МОВА ЕКСПОЗИЦІЇ)

специфічний арсенал виражальних засобів та способів їх використання в експозиційній діяльності музею [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА ПАРАДИГМА

система теоретичних, методологічних і аксіологічних установок, взятих за зразок вирішення музейних завдань, які поділяють усі члени музейного наукового товариства [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА

комплексна наукова дисципліна на стику музеєзнавства та педагогіки, яка формується на поєднанні музеєзнавства, педагогіки й психології та вивчає освітні аспекти музейної комунікації [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ

частина інформаційно-аналітичної діяльності музею, яка полягає в рекламуванні музею та його заходів [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА ПОТРЕБА

специфічне відношення людини до дійсності, яке проявляється в потягу до збирання й зберігання об'єктів культурної та природної спадщини як істинних цінностей, не пов'язаних із задоволенням утилітарних потреб [Мик., С. 68].

МУЗЕЙНА ПРАКТИКА

діяльність музею, яка охоплює науково-фондову, інформаційно-аналітичну, експозиційну і науково-просвітницьку роботу) [Мик., С. 69].

МУЗЕЙНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ

повідомлення та доведення через експонування музеалій, які були дібрані на певний час за синхронними і діяхронними аспектами із музейних фондів [Мик., С. 69].

МУЗЕЙНА ПРОБЛЕМАТИКА

сукупність питань, які зачіпають будь-які аспекти музейної діяльності [Мик., С. 69].

МУЗЕЙНА ПРОГРАМА

будь-яка музейна діяльність, яка відбувається в просторі та часі й призначена для громадськості [Мик., С. 69].

МУЗЕЙНА ПРОФЕСІЯ

вид трудової діяльності, що вимагає спеціальні підготовки з профільних наукових дисциплін музею і музейної справи [Кл., С. 124].

МУЗЕЙНА ПСИХОЛОГІЯ (ПСИХОЛОГІЯ МУЗЕЙНА)

комплексна наукова дисципліна на стику музеєзнавства та психології, що вивчає сприйняття музею аудиторією та його вплив на відвідувачів [Мик., С. 69; Ключ., С. 66].

МУЗЕЙНА СЕЛЕКЦІЯ

цілеспрямоване визначення та відбір з усієї дійсності тих предметів, які є потенційними носіями музеальності [Кл., С. 69].

МУЗЕЙНА СИСТЕМА

система підпорядкування та взаємодії музейних закладів [Мик., С. 69].

МУЗЕЙНА СОЦІОЛОГІЯ (СОЦІОЛОГІЯ МУЗЕЙНА)

розділ соціології, що вивчає взаємовпливи музеїв і суспільства, музейну аудиторію, її ціннісні орієнтації й духовні потреби, ефективність діяльності музеїв щодо формування та задоволення цих потреб [Мик., С. 69; Мін., С. 68].

МУЗЕЙНА СПОРУДА

споруда, яка має музейне значення [Мик., С. 69].

МУЗЕЙНА СТАТИСТИКА

систематичне фіксування, аналізування, опрацювання й публікування кількісних та якісних показників, що відображають роботу музеїв у системі закладів культури країни [Мик., С. 69].

МУЗЕЙНА СЦЕНОГРАФІЯ

сценічна діяльність, призначена для музеїв [Мик., С. 69].

МУЗЕЙНА ТЕРИТОРІЯ

територія, відведена для діяльності музею [Мик., С. 69].

МУЗЕЙНА ТЕРМІНОЛОГІЯ (ТЕРМІНОЛОГІЯ МУЗЕЙНА)

система термінів, що вживаються як у дослідженнях, так і в музейній практиці для визначення музеологічних понять [Мик., С. 70; Кл., С. 199].

МУЗЕЙНА ЦІННІСТЬ

1) цінність, яку має предмет для виконання функцій музею; 2) заст. див.

музейний предмет [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНЕ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

розділ музеєзнавства, який вивчає музейні предмети в джерелознавчому розрізі дисципліни, тобто розробляє теорію й методику виявлення, дослідження та використання музейних предметів і колекцій [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНЕ ЗІБРАННЯ (МУЗЕЙНА ЗБІРКА)

науково організована сукупність музейних предметів, а також наявних у музеї різних засобів науково-інформаційного забезпечення, зокрема, архіву й бібліотеки [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНЕ ЗНАЧЕННЯ

комплексна оцінка предмета з погляду його музейного використання [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНЕ ЗОБРАЖЕННЯ

відео-, фото-, цифрове зображення чи репродукція музейного предмета, що є комерційною власністю музею й предметом комерційного тиражування та охороняється згідно з міжнародним авторським правом [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНЕ ОБ'ЄДНАННЯ

одна з форм організації музейної мережі й управління музеями, спрямована на оптимізацію управління музейною справою з метою раціонального використання місцевої культурної і природної спадщини в умовах обмежених ресурсів [Мін., С. 34].

МУЗЕЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ

сукупність послуг, які музей надає відвідувачеві [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНЕ ПРИМІЩЕННЯ

приміщення, яке використовують для забезпечення потреб музейної діяльності [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНЕ ПРОЄКТУВАННЯ

системне розробляння концепцій, форм, способів, методів побудови музейних закладів та їх систем, а також наукового змісту всіх напрямків музейної справи [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНЕ УСТАТКОВАННЯ (МУЗЕЙНЕ ОБЛАДНАННЯ)

устаткування, необхідне для забезпечення виконання музеєм своїх функцій у всіх сферах діяльності [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНИЙ АБОНЕМЕНТ

документ, який дає право відвідувати лекторій або інші музейні заходи протягом певного часу [Мик., С. 70].

МУЗЕЙНИЙ АНСАМБЛЬ

ансамбль пам'яток, який має статус музею [Мик., С. 71].

МУЗЕЙНИЙ БУКЛЕТ

ілюстроване видання рекламного характеру на одному аркуші, сфальцьоване щонайменше в два згини без зшивання, яке містить текстову і/або графічну інформацію. Спрямоване на популяризацію експозицій, музейного зібрання, окремих пам'яток, а також для інформування про музей [Мик., С. 71].

МУЗЕЙНИЙ ДОГЛЯДАЧ

музейний працівник, який слідкує за дотриманням порядку під час огляду експозиції [Мик., С. 71].

МУЗЕЙНИЙ ЕКСПОНАТ (ЕКСПОНАТ, ЕКСПОНАТ МУЗЕЙНИЙ, ЕКСПОЗИТ, ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ПРЕДМЕТ)

музейний предмет, який виставлено для огляду; є структурною одиницею експозиції й становить основу музейної комунікації [Мик., С. 71].

МУЗЕЙНИЙ ЗБЕРІГАЧ (ЗБЕРІГАЧ)

матеріально відповідальний науковий працівник музею, який відповідає за зберігання довірених йому музейних предметів і колекцій, веде їх облік і забезпечує інвентаризацію [Мик., С. 71].

МУЗЕЙНИЙ КАТАЛОГ

каталог музейних предметів, у якому подають шифри, коротку характеристику самого предмета, деякі відомості про нього (історія створення й побутування, власник, автор тощо), побудований за певним принципом для спрощення оперативного пошуку інформації про музейний предмет [Мик., С. 71].

МУЗЕЙНИЙ КЛУБ (МУЗЕЙНИЙ ГУРТОК)

форма культурно-освітньої діяльності музею, об'єднання постійних відвідувачів музею на основі спільної зацікавленості у вивченні музейного зібрання [Мик., С. 71].

МУЗЕЙНИЙ КОМПЛЕКС

територія музею з розташованими на ній музейними та допоміжними будівлями й спорудами [Мик., С. 71].

МУЗЕЙНИЙ МАРКЕТИНГ

1) діяльність, спрямована на просування до потенційних споживачів музейного продукту й створення його позитивного іміджу; 2) галузь знань, яка розробляє теоретичні засади й методи просування до потенційних

споживачів музейного продукту [Мик., С. 71].

МУЗЕЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ (МЕНЕДЖМЕНТ МУЗЕЙНИЙ)

1) сукупність принципів, методів, форм та засобів керування музейною діяльністю й персоналом музею з використанням досягнень науки керування; 2) функції планування, контролю, координації діяльності в межах музею й керування ним; 3) система знань про теорію та практику керування музеєм і персоналом музею [Мик., С. 72; Ключ., С. 40].

МУЗЕЙНИЙ НАТЮРМОРТ

витвір експозиційного мистецтва, що являє собою об'ємно-просторову композицію із реальних предметів, які складаються у сукупності в єдиний експозиційний образ, і є засобом активної інтерпретації експозиційної теми художніми засобами [Ключ., С. 51].

МУЗЕЙНИЙ ОБ'ЄКТ

об'єкт культурної та природної спадщини, джерело знань і емоцій, музеєфікований і актуалізований в процесі музейної діяльності [Мін., С. 95].

МУЗЕЙНИЙ ОБЛІК

сукупність правил і процедур визначення кількості, складу й стану музейних предметів та колекцій в одиницях обліку та відображення їх у фондово-обліковій документації музеїв [Мик., С. 72].

МУЗЕЙНИЙ ОПИС

науковий опис музейного предмета, який складають за певною схемою і який містить характеристики його зовнішніх ознак, що дають змогу ідентифікувати його [Мик., С. 72].

МУЗЕЙНИЙ ПРЕДМЕТ (ПРЕДМЕТ МУЗЕЙНИЙ)

- 1) культурна цінність, якість або особливі ознаки якої роблять необхідним для суспільства її збереження, вивчення та публічне представлення;
- 2) предмет, що має музейне значення й уключений до музейного зібрання [Мик., С. 72; Кл., С. 159].

МУЗЕЙНИЙ ПРОДУКТ

сукупність основних та додаткових музейних послуг [Мик., С. 72].

МУЗЕЙНИЙ ПРОЄКТ

проєкт розміщення й оформлення експозицій, виставок, музейних приміщень тощо [Мик., С. 72].

МУЗЕЙНИЙ СПЕКТАКЛЬ

сценічна постановка, яка доповнює музейну експозицію [Мик., С. 72].

МУЗЕЙНИЙ СТАНДАРТ ISO-10918-1:1994

стандарт Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) „Інформаційні технології – Цифрове ущільнення і кодування з безперервним спектром тонів нерухомих зображень: вимоги та керівні принципи” для баз даних музейних комп’ютерних зображень. Містить уніфіковані норми мінімального опису музейного Предмета, представленого на комп’ютерному зображенні, та єдиний формат комп’ютерних зображень [Мін., С. 35].

МУЗЕЙНИЙ ТЕЗАУРУС (ТЕЗАУРУС ЗІБРАННЯ МУЗЕЮ)

сукупність усіх предметів музейного зібрання разом з їх інформацією та взємозв’язками [Мик., С. 72].

МУЗЕЙНИЙ ТОВАР

матеріальні об’єкти продажу: наукові книги, мистецтвознавчі дослідження, каталоги, музейні енциклопедії, путівники по музею, туристична література,

поліграфічні (календарі, фоторепродукції тощо) та інші сувеніри, зокрема, копії експонатів музею, оцифровані зображення експонатів, авторське право на їх тимчасове комерційне використання тощо [Мик., С. 72].

МУЗЕЙНИЙ ФОНД ДОКУМЕНТІВ

упорядкований масив документів, що зберігається у музеях різного профілю (державних, шкільних, народних, громадських, приватних, а саме заснованих на приватних колекціях), організаціях, що займаються зібранням, зберіганням, дослідженням і експонуванням документів наукового, історичного і культурного характеру [Овч., С. 230].

МУЗЕЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

сукупність окремих музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, які постійно зберігаються на території України, незалежно від їх походження та форми власності, а також музейних предметів і музейних колекцій, що перебувають за межами України і є власністю України або, відповідно до міжнародних договорів, підлягають поверненню в Україну [Мик., С. 73].

МУЗЕЙНИЙ ЦЕНТР

об'єднання споріднених гуртків (студій, клубів) з метою проведення спільних культурно-освітніх заходів (конкурси, вікторини, олімпіади тощо [Мін., С. 72].

МУЗЕЙНИК (МУЗЕЙНИЙ ПРАЦІВНИК)

фахівець з музейництва в цілому чи окремих його галузей, що працює в музеї) [Мик., С. 73].

МУЗЕЙНИЦТВО (МУЗЕЙНА СПРАВА)

галузь людської діяльності, що вивчає історію та закономірності розвитку музеїв, їх внутрішню організацію, систему комплектування музейних фондів, документування й зберігання музейних предметів, а також опрацювання методики побудови музейних експозицій, виставок, різних видів і форм науково-освітньої роботи музеїв, а також музейне законодавство [Мик., С. 73].

МУЗЕЙНІ МЕБЛІ

меблі, призначені для зберігання й експонування музейних предметів [Мик., С. 73].

МУЗЕЙНІ ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ

спеціальна апаратура за допомогою якої відбувається передача візуальної, звукової та аудіовізуальної інформації [Мін., С. 81].

МУЗЕЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

сукупність ресурсів, методів, стратегій і професійних дій, які дають змогу музеєві виконувати соціальні функції [Мик., С. 73].

МУЗЕЙНО-ВИСТАВКОВИЙ ЦЕНТР

тип багатофункціональної установи, до складу якої входять різні установи культури (музей, бібліотека, архів, видавничі та освітні центри тощо [Мін., С. 35].

МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНА РАДА

дорадчий орган при директорові музею, який визначає методи, форми й терміни педагогічної роботи музею [Мик., С. 73].

МУЗЕЙОН

домузейна форма зберігання й експонування художніх колекцій, а також

назва місця їх зберігання в античній Греції, храм муз, згодом заклад, призначений для творів мистецтва, пов'язаних з музами [Мик., С. 73].

МУЗЕЙ-ПАЛАЦ

музей, створений на основі палацового або палацово-паркового ансамблю, що має високу художню та історичною цінність, відноситься до ансамблевих музеїв, які зберігають або реконструюють обстановку, що синтезує архітектуру, живопис, скульптуру, декоративно-прикладне мистецтво і відтворює картину світу певної епохи [Мін., С. 36].

МУЗЕЙ-ПАМ'ЯТНИК

тип музеїв, створюваний на основі окремих пам'яток історії та культури. Як правило, виникають в результаті музеєфікації одиничних і комплексних пам'яток. Музеями-пам'ятниками також є музеї, що виникли на основі архітектурних споруд, споруджених у пам'ять історичних подій чи осіб [Мін., С. 36].

МУЗЕЙ-ПАНОРАМА

музей, що включає в якості основного елемента панораму – круговий живописний твір, поєднаний з переднім предметним планом [Мін., С. 36].

МУЗЕЙ (КІМНАТА) БОЙОВОЇ (ТРУДОВОЇ) СЛАВИ

підрозділ, створений у спеціально виділеному та обладнаному приміщенні у об'єднанні, з'єднанні, військовій частині, військовому навчальному закладі, установі, організації призначений для збирання, збереження, вивчення їх публічного представлення музейних предметів і колекцій, популяризації історичних збройних формувань, бойового шляху військової частини (корабля), героїки сьогодення [Мін., С. 30].

МУЗЕЙ ІСТОРІЇ РЕЛІГІЇ

поширений вид музею історичного профілю, колекції якого документують генезис і розвиток релігії (світових релігій) як складного соціокультурного феномену [Мін., С. 31].

МУЗЕЙ ОСВІТНІХ УСТАНОВ

музей, який є структурним підрозділом освітніх установ незалежно від їх форми власності та діє на підставі Закону України „Про освіту”, а в частині обліку і зберігання фондів – Постанови Кабінету Міністрів України „Про музейний фонд України” [Мін., С. 31].

МУЗЕЙ ПРИРОДИ

один із видів природничого музею, збірки якого відображає природу конкретного регіону [Кл., С. 122].

МУЗЕЙ-КАВ'ЯРНЯ (КОРЧМА, ВИННИЙ ПІДВАЛ)

дуже поширений у країнах Європи вид ансамблевого музею, створеного шляхом часткової музеєфікації історичного дизайнерсько-побутового середовища та його старожитньо-меморіальних елементів з метою відтворення та збереження традиційного ансамблю й самої атмосфери „старих добрих часів” [Мін., С. 32].

МУЗЕЙ-КВАРТИРА

вид меморіального музею, що створюється шляхом музеєфікації окремих квартир, у яких жили видатні діячі культури, освіти, науки кінця XIX–XX ст., і присвячені їхньому життю й діяльності [Мін., С. 32].

МУЗЕЙ-КОРАБЕЛЬ

вид ансамблевого музею, створеного шляхом музеєфікації суден із визначною історією з метою збереження і популяризації їхнього значення як пам'ятки історії, науки і техніки [Мін., С. 32].

МУЗЕЙ-МОНАСТИР

поширений вид ансамблевого, історико-архітектурного музею України, створеного шляхом музеєфікації архітектурних ансамблів монастирів [Мін., С. 32].

МУЗЕЙ-ПІДПРИЄМСТВО

вид ансамблевого, науково-технічного музею, створеного шляхом музеєфікації промислового підприємства з метою збереження і розкриття його історико-культурної цінності як пам'ятки історії промисловості, науки і техніки [Мін., С. 32–33].

МУЗЕЙ-САДИБА

найпоширеніший вид ансамблевого музею України. Створюється шляхом музеєфікації архітектурного, інтер'єрного, ландшафтного і господарського комплексу (ансамблю) садиб [Мін., С. 33].

МУЗЕЙ-ХРАМ

музеєфікована пам'ятка, в якій засоби музейної інтерпретації спрямовані на розкриття сторінок історії та суспільного й мистецького значення цих пам'яток (наприклад, Софійський собор доби Київської Русі у Києві) [Мін., С. 33].

МУЗЕЙ-ЦВИНТАР

поширений вид ансамблевого музею, створеного шляхом музеєфікації меморіально-ландшафтного середовища з метою відтворення, збереження і розкриття його історико-культурної цінності як пам'ятки історії [Мін., С. 33].

МУЗЕОГРАФІЯ

1) розділ музеєзнавства, завданням якого є опис музеїв, а також пам'яток, що в них зберігаються; 2) корпус видань музею і про музей, які описують музей,

його діяльність і музейні фонди; 3) дивись музейництво [Мик., С. 73].

МУЗЕОЛОГ

музейна спеціалізація; науковий працівник музею, що спеціалізується в галузі музеології [Кл., С. 125].

МУЗЕОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

мовна активність з приводу музейної діяльності, в т.ч. в межах теоретичного осмислення останньої; метамова (істинні думки співрозмовника, приховані в його словах і фразах) для опису і аналізу музейного дискурсу вибудовується в історичному, науковому, міфологічному технологічному і безлічі інших контекстів) якими пов'язаний музей [Мін., С. 36–37].

МУЗЕОЛОГІЯ

1) наука, що формується на стику соціального і гуманітарного пізнання і вивчає закономірності генези та функціонування музею, його взаємодію з культурною і природною спадщиною, а також суспільством; 2) наука, що досліджує всі теоретичні і практичні аспекти особливого оцінювального ставлення людини до своєї дійсності [Мик., С. 74].

МУЗЕОЛОГІЯ ЗАГАЛЬНА

особлива наукова дисципліна, яка вивчає закономірності виникнення і розвитку музеїв, їхні соціальні функції, форми і способи реалізації цих функцій на різних етапах суспільного розвитку [Кл., С. 125].

МУЗЕОЛОГІЯ ПРИРОДНИЧА

розділ загальної музеології, що вивчає закономірності виникнення і розвитку природничих музеїв, їхні соціальні функції, форми і способи реалізації цих функцій на різних етапах суспільного розвитку [Кл., С. 126].

МУЗЕУМ

у Стародавньому Римі місце для дипломатичних переговорів, яке, зазвичай, прикрашали творами мистецтва і трофеями [Мик., С. 74].

МУЗИЧНИЙ МУЗЕЙ

розповсюджений вид музеїв, що займаються збиранням, збереженням, вивченням, експонуванням і публікацією пам'яток музичної культури [Мін., С. 37].

МУЛЯЖ

точне відтворення зовнішнього вигляду предмета, яке передає його форму, розмір, колір, фактуру тощо [Мик., С. 74].

МУМІФІКАЦІЯ

перетворення трупа на мумію; висихання трупа або змертвілих частин живого організму. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 126].

МУНІЦИПАЛЬНИЙ МУЗЕЙ (КОМУНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ)

тип музею, який перебуває під керівництвом місцевої адміністрації і фінансується з місцевого бюджету [Мик., С. 74].

МУТОНДОР

назва французької золотої монети, що походить від зображення барана [Овч., С. 375].

МЮНЦКАМЕРА (МЮНЦКАБІНЕТ)

домузейна форма зберігання і експонування колекцій монет і медалей, а також назва місця їх зберігання [Мик., С. 74].

Н н

НАБУТТЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ (АКВІЗИЦІЯ; АКЦЕСІЯ)

1) остаточний перехід предметів музейного значення у постійну власність музею; 2) предмет або група предметів музейного значення, придбані для основного музейного фонду [Мик., С. 75].

НАВЧАЛЬНА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ НАВЧАЛЬНА)

музейна колекція, яка складається з музейних предметів і науково-допоміжних матеріалів для надання навчальної і методичної допомоги учням і студентам, згрупована відповідно до систематики певної галузі науки, техніки чи культури [Мик., С. 75; Кл., С. 91].

НАГЛЯДОВА РАДА МУЗЕЮ

у громадських музеях дорадчий орган при директорі, який забезпечує участь громадськості у формуванні завдань та плануванні стратегії музею [Мик., С. 75].

НАЗВА

слово або впорядкована послідовність слів, які звичайно вживаються на означення та ідентифікацію конкретної сутності (наприклад, особи, місця, музейного предмета, поняття) [Кл., С. 127].

НАЗВА НАРОДНА

назва організму будь-якою мовою, уживана у повсюдному користуванні, на відміну від назви, запропонованої лише до вживання у науковій номенклатурі. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 127].

НАКАЗ

вид офіційного музейного документа – нормативно-інструктивне видання, в

якому викладається розпорядження органу влади, військового начальника, керівника установи (підприємства, фірми, організації) [Овч., С. 230].

НАМЕТ

елемент повного герба як експоната [Овч., С. 377].

НАМИСТО

шийна прикраса як музейний експонат з нанизаних на нитку мушлів, бурштину, перлин, коштовного та виробного каміння, монет тощо [Овч., С. 100].

НАМІР ОФОРМЛЕННЯ

первісний задум художнього оформлення експозиції [Мик., С. 75].

НАПОВНЕННЯ ВИСТАВКИ

сукупність експонатів і науково-допоміжного матеріалу, призначена для виставки [Мик., С. 75].

НАПРЯМ (ТЕМА) СПОНСОРУВАННЯ

область людської діяльності, до якої належить захід, що спонсорується (у галузі культури, мистецтва, науки, спорту, бізнесу тощо) [Мін., С. 124].

НАПРЯМ МУЗЕЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

складова частина музейної діяльності, що має конкретну мету і спрямована на виконання функцій музею [Мик., С. 75].

НАСТІННА ВІТРИНА

музейна вітрина, конструктивно призначена для кріплення на стіні в експозиційному поясі [Мик., С. 75].

НАСТІННА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, за задумом якої всі експонати розміщено виключно на стінах експозиційного залу [Мик., С. 75].

НАТУРАЛІСТ

природодослідник; учений, що вивчає живу природу. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 128].

НАТУРАЛЬНИЙ

1) природознавчий; 2) природного походження; 3) який існує в дійсності, справжній [Кл., С. 129].

НАТУРАЛЬНИЙ ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС (ЖИТТЄВИЙ КОМПЛЕКС)

експозиційний комплекс, який відтворює предметно-просторове середовище висвітлюваної події) [Мик., С. 75].

НАТУРНА РЕКОНСТРУКЦІЯ

реконструкція в натуральних розмірах твору мистецтва, який не зберігся [Кл., С. 76].

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань про музей [Мін., С. 61].

НАУКОВА ЗОНА

частина музейної [території] [площі], призначена для проведення науково-дослідної роботи [Мик., С. 76].

НАУКОВА ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ (ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ, ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ НАУКОВА, ІНВЕНТАРНА КОДИФІКАЦІЯ, НАУКОВО-АДМІНІСТРАТИВНА ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ)

другий етап обліку отриманих пам'яток та розподілу їх у системі фондосховищ музейного закладу з присвоєнням унікального інвентарного номера і занесенням цього номера в інвентарну книгу [Мик., С. 76].

НАУКОВА КОНЦЕПЦІЯ ВИСТАВКИ

документ, у якому викладено основу експозиційного задуму й наукове трактування теми виставки [Мик., С. 76].

НАУКОВА КОНЦЕПЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЇ (КОНЦЕПЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЇ НАУКОВА)

документ, у якому викладено основу експозиційного задуму й наукове трактування теми експозиції [Мик., С. 76; Кл., С. 94].

НАУКОВА КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ МУЗЕЮ (КОНЦЕПЦІЯ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ МУЗЕЮ НАУКОВА)

документ, що містить обґрунтування та перспективи використання у музеї інформаційних технологій, сферу застосування та їх розвиток (оцифрування фондів, створення баз даних, використання ІТ в експозиційній справі, розроблення музейних мереж різного призначення, відображення музею в інтернеті тощо) [Мик., С. 76; Кл., С. 95].

НАУКОВА КОНЦЕПЦІЯ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ МУЗЕЮ

документ, у якому зазначено оцінку структури і змісту вже наявного музейного фонду, обґрунтування спрямованості та характеру комплектування або поповнення колекцій, визначення критеріїв відбору матеріалів до фондів з урахуванням мети й завдань, що стоять перед музеєм [Мін., С. 61].

НАУКОВА КОНЦЕПЦІЯ МУЗЕЮ (КОНЦЕПЦІЯ МУЗЕЮ, КОНЦЕПЦІЯ МУЗЕЮ НАУКОВА)

документ, у якому сформульовано мету і завдання музею, напрямки його діяльності та цільову аудиторію [Мик., С. 76; Кл., С. 95].

НАУКОВА КОНЦЕПЦІЯ ФОНДОВОЇ РОБОТИ МУЗЕЮ (КОНЦЕПЦІЯ ФОНДОВОЇ РОБОТИ НАУКОВА)

документ, у якому викладено основні принципи науково-фондової роботи музею, що охоплюють такі її ділянки: систематизацію, облік, комплектування, зберігання та опрацювання музейних фондів [Мик., С. 76; Кл., С. 95].

НАУКОВА МОДЕЛЬ МУЗЕЮ (ІНФОРМАТИВНА МОДЕЛЬ МУЗЕЮ)

схема, яка пояснює принципи організації і функціонування музею як науково-дослідного закладу, процеси отримання і поширення наукової інформації в музеї [Мик., С. 76].

НАУКОВА ПАСПОРТИЗАЦІЯ МУЗЕЙНОГО ЗІБРАННЯ

складова частина наукового опрацювання музейного зібрання, складання уніфікованого або прийнятого в певній музейному закладі зразка паспорта на кожен музейний предмет [Мик., С. 77].

НАУКОВА ПАСПОРТИЗАЦІЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА

складання уніфікованого або прийнятого в певному музейному закладі зразка паспорта на музейний предмет [Мик., С. 77].

НАУКОВА РЕКОНСТРУКЦІЯ

реконструкція зовнішнього вигляду пам'ятки на підставі вивчення матеріалів про неї [Мик., С. 77].

НАУКОВА РОБОТА

дослідження з метою одержання наукового результату [Мін., С. 62].

НАУКОВА ЦІННІСТЬ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА (НАУКОВЕ ЗНАЧЕННЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА)

значення музейного предмета як джерела інформації під час вирішення дослідницьких завдань профільної наукової дисципліни музею [Мик., С. 77].

НАУКОВА ЦІННІСТЬ ПАМ'ЯТОК

критерій експертизи, який відображає значення пам'ятки як джерела історико-культурної, природничо-наукової та будь-якої іншої інформації при вирішенні науково-дослідних завдань музею [Мін., С. 62].

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

музейне видання результатів теоретичних досліджень, а також підготовлених науковцями до публікації пам'яток культури, історичних документів та літературних текстів [Мін., С. 114].

НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ (АРХЕОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

наукова діяльність, спрямована на здобуття нових знань про об'єкти археологічної спадщини, закономірності розвитку давнього суспільства і людини на основі результатів аналізу археологічних матеріалів і документованої інформації (публікацій, наукових звітів тощо) археологічного характеру [Мін., С. 62].

НАУКОВЕ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ (КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ НАУКОВЕ)

процес виявлення в зовнішньому середовищі предметів музейного значення та їхнього збору для поповнення музейних зібрань; наукова діяльність,

заснована на принципах музеєзнавства і профільних дисциплін [Мін., С. 97; Кл., С. 93].

НАУКОВЕ ОПРАЦЮВАННЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА (ОПРАЦЮВАННЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА НАУКОВЕ)

наукова паспортизація та науковий опис музейного предмета в документах обліку музейних фондів, у складанні довідкових картотек, комп'ютерних баз даних і наукових каталогів [Мик., С. 77; Кл., С. 138].

НАУКОВЕ ПРОЄКТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

процес розроблення наукового змісту експозиції – сукупність документів, яку створює експозиціонер за участю художника й архітектора [Мик., С. 77].

НАУКОВЕ РОЗРОБЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

творча діяльність на систематичній основі з метою збільшення обсягу наукових знань про події та явища, які планують розкрити в експозиції, а також пошук нових сфер застосування цих знань [Мик., С. 77].

НАУКОВИЙ АРХІВ МУЗЕЮ (АРХІВ МУЗЕЮ)

науково-допоміжний підрозділ музею, у якому зберігають документи, створені під час його наукової діяльності, що становлять науково-методичний інтерес [Мик., С. 77].

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

періодичне журнальне музейне видання зі статей і матеріалів теоретичних досліджень, а також статей та матеріалів прикладного характеру, призначене переважно фахівцям певної галузі науки [Мін., С. 114].

НАУКОВИЙ ОПИС МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА (ОПИС МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА НАУКОВИЙ)

фіксація результатів наукового опрацювання музейного предмета в документах обліку музейних фондів і в науково-довідковому апараті музею [Мик., С. 77; Кл., С. 137].

НАУКОВИЙ ПАСПОРТ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА (ПАСПОРТ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА НАУКОВИЙ, МУЗЕЙНИЙ ПАСПОРТ)

документ, у якому фіксують усю інформацію про музейний предмет, отриману під час його наукової атрибуції, а також відомості про його побутування, у тому числі в музеї [Мик., С. 77; Кл., С. 147].

НАУКОВИЙ ПРАЦІВНИК

вчений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою, науково-технічною, науково-організаційною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації [Мін., С. 62].

НАУКОВО УНІФІКОВАНИЙ ПАСПОРТ (УНІФІКОВАНИЙ ПАСПОРТ)

різновид наукового паспорта музейного предмета, розроблений і затверджений для музейного фонду України як єдиний зразок [Мик., С. 79].

НАУКОВО-ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ

система довідково-пошукових засобів, які розкривають структуру і склад природничомузейних фондів та забезпечують інформаційно-довідкову роботу у всіх напрямках музейної діяльності [Кл., С. 129].

НАУКОВО-ДОВІДКОВИЙ АПАРАТ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

система довідково-пошукових засобів, які забезпечують швидкий доступ до даних як про музейні фонди в цілому, так і окремий музейний предмет [Мик.,

С. 78].

**НАУКОВО-ДОПОМІЖНІ ЕКСПОЗИЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ
(НАУКОВО-ДОПОМІЖНІ МАТЕРІАЛИ, НАУКОВО-ДОПОМІЖНІ
МАТЕРІАЛИ)**

частина музейних фондів, що не є першоджерелами знань про природу й суспільство, котрі доповнюють музейні предмети в експозиції, але при цьому самі не мають музейного значення) [Мик., С. 78].

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА (НАУКОВО-ТЕХНІЧНА) УСТАНОВА
(НАУКОВА УСТАНОВА)**

юридична особа незалежно від форми власності, що створена в установленому законодавством порядку, для якої наукова або науково-технічна діяльність є основною і становить понад 70 відсотків загального річного обсягу виконаних робіт суспільство [Мін., С. 63].

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ (НАУКОВО-ДОСЛІДНА
РОБОТА)**

вид музейної діяльності, спрямований на отримання нових знань на основі вивчення музейних предметів і колекцій та польових досліджень [Мик., С. 78].

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА З КОЛЕКЦІЯМИ

діяльність, спрямована на введення до наукового обігу музейних предметів колекцій (у тому числі, через організацію стаціонарних і тимчасових експозицій) суспільство [Мін., С. 63].

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА ФУНКЦІЯ (ФУНКЦІЯ НАУКОВО-
ДОСЛІДНА)**

функція музею, яка полягає у виконанні наукових досліджень, що

ґрунтуються на вивченні музейних фондів [Мик., С. 78].

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ФОНД

сукупність об'єктів, музейне значення яких потрібно довести [Мик., С. 78].

НАУКОВО-ІНВЕНТАРНА КАРТКА

допоміжна форма обліку музейного предмета на стадії наукової інвентаризації, що містить його науковий опис [Мик., С. 78].

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

вид музейної діяльності з розроблення і впровадження нових методів і професійних прийомів [Мик., С. 78].

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА РАДА МУЗЕЮ (МЕТОДИЧНА РАДА МУЗЕЮ)

дорадчий орган при директорові музею, створений для розгляду методичних питань, пов'язаних з підвищенням ефективності роботи музею [Мик., С. 78].

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА РОБОТА МУЗЕІВ

діяльність, спрямована на надання методичної і практичної допомоги заінтересованим сторонам по питаннях теорії музеєзнавства, ведення дослідницько-пошукової, освітньої, експозиційної, екскурсійної, фондової, видавничої, адміністративно-господарської роботи музеїв суспільство [Мін., С. 64].

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МУЗЕЮ

забезпечення музею інформацією про наукові і практичні досягнення музеєзнавства, реставрації, консервації, екскурсійної справи тощо [Мик., С. 78].

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ВІДДІЛ МУЗЕЮ

науковий підрозділ державного музею, основними завданнями якого є розроблення методичних рекомендацій з актуальних питань музейництва і впровадження їх у музейну практику [Мик., С. 79].

НАУКОВО-ОСВІТНЯ РОБОТА МУЗЕЇВ

підготовка музейних занять з народознавства, краєзнавства, етнографії та ін., які складають систему роботи з підростаючим поколінням музейними засобами (екскурсія, уроки) [Мін., С. 64].

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ЖУРНАЛ

періодичне журнальне видання статей і матеріалів з основ наукових знань про музей з популярними відомостями щодо теоретичних та (чи) експериментальних досліджень, що служить поширенню знань й самоосвіти [Мін., С. 115].

НАУКОВО-ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА

одна з основних сфер музейної діяльності, в якій реалізується освітньо-виховна функція музею і здійснюється багатопланова і різноманітна робота з різним контингентом відвідувачів як у самому музеї, так і поза ним [Кл., С. 130].

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій [Мін., С. 65].

НАУКОВО-ТЕХНІЧНА КОЛЕКЦІЯ

музейна колекція, що складається з предметів з усіх сфер використання техніки [Мик., С. 79].

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ (ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ) РОЗРОБКИ

науково-технічна діяльність, спрямована на створення нових музейних матеріалів, продуктів, процесів, пристроїв, технологій, систем і надання нових послуг або на істотне вдосконалення тих, що вже виробляються (надаються) чи введені в дію [Мін., С. 65].

НАУКОВО-ФОНДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ (НАУКОВО-ФОНДОВА РОБОТА)

вид музейної діяльності, який охоплює формування музейних фондів, забезпечує зберігання, вивчення музейних предметів і колекцій та створює умови для їхнього використання) [Мик., С. 79].

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

сукупність пам'яток матеріальної і духовної культури народу чи країни, складова національного багатства [Мик., С. 79].

НАЦІОНАЛЬНА МУЗЕЙНА ПОЛІТИКА (МУЗЕЙНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНА)

сукупність основних напрямів та засад діяльності держави й суспільства у галузі музейної справи [Мик., С. 79; Кл., С. 124].

НАЦІОНАЛЬНЕ КУЛЬТУРНЕ НАДБАННЯ

сукупність унікальних культурних цінностей, об'єктів культурної спадщини, що мають виняткове історичне значення для формування культурного простору України [Мін., С. 37].

НАЦІОНАЛЬНИЙ АРХІВНИЙ ФОНД

сукупність архівних документів, що відображають історію духовного і матеріального життя українського народу та інших народів, мають культурну цінність і є надбанням української нації [Мін., С. 37].

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНИ

музей, що є в державній чи комунальній власності та має музейні колекції загальнодержавного значення, набув міжнародного визнання і є провідним культурно-освітнім та науково-дослідним закладом у відповідних профільних групах музейної мережі України, у встановленому законодавством порядку може отримати статус національного музею України [Мик., С. 79].

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК

природоохоронна, рекреаційна, культурно-освітня, науково-дослідна установа загальнодержавного значення, що створюється з метою збереження, відтворення й ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. Пов'язаний з природничою музейною справою [Мик., С. 79].

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНА ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА

програма, спрямована на створення сприятливих умов національно-культурного розвитку, збереження національно-культурної спадщини, задоволення інтелектуальних і духовних потреб людини та цільова регіональна програма у сфері культури, що передбачають вирішення питань, пов'язаних з діяльністю та розвитком базової мережі музейних закладів, а також реалізацію культурно-мистецьких проектів і здійснення державними і недержавними закладами культури заходів, що фінансуються з державного та/або місцевих бюджетів [Мін., С. 38].

НАШОЛОМНИК

елемент герба як музейного експоната [Овч., С. 378].

НЕГЕРАЛЬДИЧНІ ФІГУРИ

поділяються на класи: фігури природні (ангели, люди, тварини, птахи, риби, плазуни, рослини); фігури космічні і фігури стихій (Сонце, Місяць, зірки, хмари, веселка, полум'я тощо); фігури штучні (предмети побуту, знаряддя праці, будівлі і будинки тощо); фігури фантастичні або міфологічні (одноріг, фенікс, гарпія, гриф, дракон) [Овч., С. 378].

НЕДЕРЖАВНА ЧАСТИНА МУЗЕЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ (ПРИВАТНИЙ КОЛЕКЦІЙНИЙ ФОНД)

музейні колекції та музейні предмети, що є власністю громадських організацій, окремих громадян та їх об'єднань [Мик., С. 79].

НЕЙЗИЛЬБЕР

т. зв. нове срібло, завезене до Європи з Китаю у XVIII ст., де виготовлені предмети столових сервізів вразили уяву досвідчених європейців [Овч., С. 378].

НЕКОМЕРЦІЙНА СКЛАДОВА МУЗЕЙНОГО МАРКЕТИНГУ

комплекс заходів із підвищення соціальної значущості діяльності музейного закладу, його суспільної ваги, створення яскравого привабливого образу музею як скарбниці мистецтв і культурної спадщини [Мик., С. 80].

НЕМАТЕРІАЛЬНА ПАМ'ЯТКА

пам'ятка, яка не є матеріальним предметом (музичний запис тощо) і зберігається на матеріальному носії [Мик., С. 80].

НЕОГЕНОВИЙ ПЕРІОД (НЕОГЕН)

середній підрозділ кайнозойської ери, який тривав 22,7 млн. р., закінчився 1,8 млн. р. тому [Кл., С. 131].

НЕОГРАФІЯ

спеціальна історична дисципліна, що досліджує письмо і способи фіксації інформації нового часу [Овч., С. 232].

НЕОЛІТ

новий кам'яний вік – остання епоха кам'яного віку (9–3 тис. р. тому, подекуди до нашого часу) [Кл., С. 131].

НЕОМУЗЕЙНА ЕПОХА

історичний період музейництва (кін. ХХ–ХХІ ст.) від виникнення поняття „нова музеологія” у 1980-х рр. дотепер [Кл., С. 80].

НЕРУХОМИЙ ОБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

об'єкт культурної спадщини, який не може бути перенесений на інше місце без втрати його цінності з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та збереження своєї автентичності [Мик., С. 80].

НІША

заглиблення в стіні, що використовується для музейної скульптури [Овч., С. 102].

НОБІЛІСТИКА

науково-допоміжна історична дисципліна; розділ знань про вищі ступені посадових, службових, наукових, військових відзнак, про почесні родові або пожалувані титули та їхні ієрархії, а також про зовнішні відмінні ознаки титулів, чинів і звання [Овч., С. 378].

НОВА МУЗЕОЛОГІЯ

напрямок музеології, що виник у 1980-ті рр. на основі теоретичного

узагальнення досвіду екомузеїв та інших музеїв нового типу [Мик., С. 80].

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ

музейні предмети, що надійшли до фондів музею та взяті на облік порівняно недавно [Мик., С. 80].

НОМЕНКЛАТУРА

система загальноприйнятих найменувань музейних об'єктів, процесів і явищ [Кл., С. 133].

НОМЕНКЛАТУРА БІНОМІНАЛЬНА (БІНАРНА НОМЕНКЛАТУРА)

у біологічних науках – система, введена в середині XVIII ст. шведським ученим К. Ліннеєм („Система природи”, 1735), за якою наукова назва біологічного виду, але не таксона будь-якого іншого рангу, є сполученням двох слів (біноменом), першим з яких є родова назва, а другим – видова назва. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 133–134];

НОМЕНКЛАТУРА СПРАВ

обов'язковий для кожної юридичної особи систематизований перелік назв справ, що формуються в її діловодстві, із зазначенням строків зберігання справ [Мін., С. 124].

НОМЕР НАДХОДЖЕННЯ (ВХІДНИЙ НОМЕР)

порядковий номер, під яким музейний предмет занесено до книги надходжень [Мик., С. 80].

НОМІНАЛ

офіційна вартість монети [Овч., С. 379].

НОРМАТИВНЕ ВИРОБНИЧО-ПРАКТИЧНЕ ВИДАННЯ

видання норм, правил і вимог з конкретних сфер виробничо-практичної діяльності [Мін., С. 115].

НОРМАТИВНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

бюлетень матеріалів нормативного, директивного чи інструктивного характеру, що видається, як правило, державним органом [Мін., С. 115].

НОТНЕ ВИДАННЯ

різновид видання, більшу частину обсягу якого займає нотний запис музичного твору [Овч., С.233].

НУМІЗМАТИКА

допоміжна історична дисципліна, що займається вивченням монет, а також медалей, жетонів, орденів, значків та їх джерелознавчим аналізом [Мін., С. 39].

НУМІЗМАТИЧНИЙ КАБІНЕТ

приміщення для зберігання нумізматичних колекцій [Кл., С. 80].

О о

ОБ'ЄДНАННЯ МУЗЕЇВ (АСОЦІАЦІЯ МУЗЕЇВ)

одна з форм організації мережі музеїв, спрямована на оптимізацію керування музейною справою в регіоні з метою раціонального використання природної і культурної спадщини в умовах обмежених ресурсів [Мик., С. 81].

ОБ'ЄКТ КОМПЛЕКТУВАННЯ

установа, організація чи фізична особа, діяльність яких підлягає вивченню й

документуванню музейними засобами [Мик., С. 81].

ОБ'ЄКТ АРХІТЕКТУРИ

окрема будівля, архітектурна споруда, що повністю або частково збереглася в автентичному стані і характеризується відзнаками певної культури, епохи, певних стилів, традицій, будівельних технологій або є творами відомих авторів [Мін., С. 40].

ОБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

1) цілісний майновий комплекс (ансамбль) клубних закладів (клубів, будинків культури, палаців культури тощо), парків культури та відпочинку, бібліотек, музеїв, архівів історико-культурних заповідників, театральновидовищних закладів (театрів, філармоній, концертних організацій, музичних колективів, ансамблів тощо), кінотеатрів, інших закладів культури;
2) пам'ятка культурної спадщини, предмети колекцій, зібрання, фонди, будівлі, споруди культурного призначення та інші культурні цінності [Мін., С. 40].

ОБ'ЄКТ МІСТОБУДУВАННЯ

історично сформований центр населеного місця, вулиці, кварталу, площі, комплексу (ансамблю) із збереженою планувальною і просторовою структурою та історичною забудовою, у тому числі поєднаною з ландшафтом, залишки давнього розпланування та забудови, що є носіями певних містобудівних ідей [Мін., С. 40].

ОБ'ЄКТ МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

твір образотворчого мистецтва як самостійний (окремий), так і той, що пов'язаний з архітектурними, археологічними чи іншими пам'ятками [Мін., С. 40].

ОБ'ЄКТИ НАУКИ І ТЕХНІКИ

унікальний промисловий, виробничий, науково-виробничий, інженерний, інженерно-транспортний, видобувний об'єкт, що визначає рівень розвитку науки і техніки певної епохи, певних наукових напрямів або промислових галузей [Мін., С. 40].

ОБ'ЄКТНО-ІНФОРМАТИВНИЙ ПЛАСТ ВИСТАВКИ

пласт виставки, який охоплює об'єкти та цінності й інформацію, що в них міститься [Мик., С. 81].

ОБЕЛІСК

меморіальна споруда, гранований стовп, звужений догори, з пірамідально загостреною верхівкою [Овч., С. 380].

ОБЕРТОВА ПІДСТАВКА

підставка, яка дає змогу обертати навколо осі закріплений на ній експонат, забезпечуючи його огляд з усіх боків [Мик., С. 81].

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

категорія наукового процесу; відносини, процес чи явище, що породжують проблему, проблемну ситуацію і обираються для вивчення [Кл., С. 134].

ОБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [Мик., С. 81].

ОБЛАДУНОК

захисне спорядження лицаря, яке входить у музейні фонди [Овч., С. 380].

ОБЛІГАЦІЯ

один із найпоширеніших видів цінних паперів, боргове зобов'язання емітента, за яким власники, кредитори отримують прибуток у терміни і в порядку, визначеному умовами емісії [Овч., С. 380].

ОБЛІК МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ (ОБЛІК ФОНДІВ МУЗЕЮ; ФОНДОВИЙ ОБЛІК; ОБЛІК МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ; ОБЛІК МУЗЕЙНИХ ЗІБРАНЬ)

система заходів із фіксації факту наявності, збереженості та переміщення музейного предмета, груп предметів чи колекцій у межах музейного закладу чи поза ним [Мик., С. 81].

ОБЛІК НАДХОДЖЕНЬ

система документів, що фіксує надходження нового предмета музейного значення до музейного зібрання [Мик., С. 81].

ОБЛІКОВЕ ПОЗНАЧЕННЯ

позначення усталеного зразка, яке наносять на музейний предмет з метою повної його ідентифікації відповідно до фондово-облікової документації і яке містить номер музейного предмета за книгою надходжень [Мик., С. 82].

ОБЛІКОВИЙ НОМЕР

номер, під яким музейний предмет записано в обліково-фондову документацію [Мик., С. 82].

ОБЛІКОВІ ПОЗНАЧЕННЯ

шифр усталеного зразка, що наноситься на музейний предмет з метою

повної його ідентифікації відповідно до фондово-облікової документації і містить номер музейного предмета за книгою надходжень [Мін., С. 98].

ОБЛІКОВО-ФОНДОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ (ОБЛІКОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ; ФОНДОВО-ОБЛІКОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ; ФОНДОВО-ОБЛІКОВІ ДОКУМЕНТИ)

система документів, яка складається з документів первинної реєстрації (акти про приймання і видачу) та інвентарних книг – книг надходжень основного фонду, надходжень науково-допоміжного фонду, тимчасових надходжень, обліку сировинних наукових матеріалів, реєстрації актів і документів наукової інвентаризації, котрій підлягають музейні предмети основного фонду, що надійшли на постійне зберігання [Мик., С. 82].

ОБМІН МУЗЕЙНИМИ ПРЕДМЕТАМИ

форма комплектування музейного зібрання, що здійснюється шляхом обміну з іншими музеями предметів дублетного фонду і непрофільних матеріалів на предмети, що відповідають профілю музейного зібрання [Мик., С. 82].

ОБМІН МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ

форма комплектування музейного зібрання, що здійснюється шляхом обміну з іншими музеями колекцій дублетного фонду та непрофільних колекцій на колекції, що відповідають профілю музейного зібрання [Мик., С. 82].

ОБМІН ПРЕДМЕТАМИ МУЗЕЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

одна з форм комплектування музейного зібрання, що здійснюється музеями шляхом обміну матеріалів дублетного фонду і непрофільних матеріалів на предмети, що відповідають профілю музейного зібрання [Мін., С. 98].

ОБМІННИЙ ФОНД (ДУБЛЕТНИЙ ФОНД, ФОНД ОБМІННИЙ)

частина музейного зібрання, що складається з дублетних і непрофільних

музейних предметів чи науково-допоміжних матеріалів, яку можна обміняти або передати іншому музеєві [Мик., С. 82].

ОБРАЗНА КОНЦЕПЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

частина художньої концепції експозиції, у якій формують систему образів майбутньої експозиції [Мик., С. 82].

ОБРАЗНА СТРУКТУРА ЕКСПОЗИЦІЇ

ієрархічна структура експозиційних образів [Мик., С. 82].

ОБРАЗНЕ ВИРІШЕННЯ

підбір і поєднання в єдине ціле образів, які будуть існувати в експозиції з урахуванням їх взаємозв'язків і взаємовпливів [Мик., С. 82].

ОБРАЗНЕ ЯДРО

сукупність ключових образів експозиції [Мик., С. 82].

ОБРАЗНИЙ КОД ЕКСПОЗИЦІЇ

зоровий образ, що означає часто повторюваний в музейній експозиції елемент інформації [Мик., С. 83].

ОБРАЗНИЙ ЛАД ЕКСПОЗИЦІЇ

система образів, які автор вклав у експозицію [Мик., С. 83].

ОБРАЗНО-СЮЖЕТНА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, побудована образно-сюжетним методом [Мик., С. 83].

ОБРАЗОТВОРЧЕ ВИДАННЯ

видання живописних, графічних, скульптурних творів мистецтва, спеціальних чи художніх фотографій та інших графічних робіт, креслень,

діаграм, схем тощо [Мін., С. 115].

ОБРАЗОТВОРЧІ ДЖЕРЕЛА

тип музейних предметів, інформація яких зафіксована в предметах і видах образотворчого мистецтва, кіномистецтва, фотодокументах, графічних документах [Мін., С. 65].

ОБРАЗОТВОРЧІ ЗАСОБИ НАОЧНОСТІ

допоміжні наочні приладдя з „портфеля екскурсовода” [Мик., С. 83].

ОБРАМЛЕННЯ

1) декоративний елемент, що завершує композицію по її параметру, який надає їй замкненої форми; 2) замикання в раму, окантовка [Овч., С. 103].

ОБСЯГ ВИСТАВКИ

кількість матеріалів, розміщених на виставці [Мик., С. 83].

ОБСЯГ ЕКСПОЗИЦІЇ

кількість матеріалів, розміщених в експозиції [Мик., С. 83].

ОГЛЯДОВА ЕКСКУРСІЯ

коротка екскурсія, яка в загальних рисах ознайомлює з темою та найцікавішими пам'ятками експозиції [Мик., С. 83].

ОГЛЯДОВЕ ВИДАННЯ

інформаційне видання публікації одного чи декількох оглядів, які відображають підсумки аналізу та узагальнення відомостей з різних джерел [Мін., С. 115].

ОГОЛОШЕННЯ (АФША, ОБ'ЯВА)

вид музейного документа, в якому подається потрібна інформація, адресована певному колу зацікавлених осіб [Овч., С. 235].

ОДИНИЦЯ ЗБЕРІГАННЯ

музейний предмет або група предметів, що надійшли до фондосховища й зафіксовані в топографічному описі під одним номером [Мик., С. 83].

ОДИНИЦЯ ОБЛІКУ

музейний предмет або група музейних предметів (колекція, комплект), зареєстровані в обліково-фондовій документації під одним номером відповідно до інструкції з обліку та зберігання музейних цінностей [Мик., С. 83].

ОДНОТОМНЕ ВИДАННЯ (ОДНОТОМНИК)

неперіодичне музейне видання, випущене в одному томі [Мін., С. 116].

ОЙНАХОЯ

антична столова мірна посудина як музейний експонат для роздрібної торгівлі вином або для розливу вже розбавленого водою вина, з високою або невисокою шийкою, однолопатеvim або трилопатеvim вінцем, широким грушоподібним або кулеподібним тулубом на кільцеподібній підставці або з пласким дном [Овч., С. 381].

ОЛІГОЦЕН

пізня епоха палеогенового періоду, тривала 9,5 млн. р., закінчилася 24,5 млн. р. тому [Кл., С. 137].

ОМОНЬСР

гаманець шкіряний як музейний експонат для дрібних грошей, кріпився до паска [Овч., С. 381]

ОПЕРАТИВНЕ КОМПЛЕКТУВАННЯ (КОМПЛЕКТУВАННЯ „ПО ГАРЯЧИХ СЛІДАХ”)

форма комплектування, збирацька робота на місці під час певної події або відразу після неї [Мик., С. 83].

ОПИС

у таксономії словесний виклад таксономічних ознак екземпляра або таксона. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 137].

ОПИС МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

систематизований перелік музейних предметів або науково-допоміжних матеріалів; форма опису за предметним обліком колекцій, виставкових матеріалів тощо [Кл., С. 137]

ОПИС ОГЛЯДІВ ЗБЕРЕЖЕНОСТІ

документ, у якому фіксують результати систематичних контрольних перевірок умов зберігання музейних предметів, що перебувають як у фондосховищах, так і в експозиції [Мик., С. 83].

ОПУДАЛО (ЧУЧЕЛО)

сухий природничий препарат хребетних тварин, що відтворює їх природну форму. Пов'язане з природничою музейною справою [Кл., С. 138].

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИСТАВКИ

комплекс заходів зі створення й функціонування виставки, наукового підбору та логічної композиції експонатів [Мик., С. 83].

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ

процес формування комплексу документів за певними правилами, що забезпечують рух, пошук і зберігання музейних документів [Овч., С. 236].

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

комплекс заходів зі створення й функціонування експозиції, наукового підбору та логічної композиції експонатів [Мик., С. 83].

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ

технологічний цикл, що складається з процесів класифікації, обліку, науково-технічного опрацювання та розміщення документів за місцями зберігання [Овч., С. 236].

ОРДЕН

спеціальний знак усталеної форми, впроваджений вищим законодавчим актом, наданий главою держави за особисті відзнаки і заслуги [Овч., С. 381].

ОРДЕР

вид документа: 1) письмове розпорядження; 2) музейний документ, що засвідчує право на одержання або видачу чого-небудь; 3) мандат [Овч., С. 237].

ОРДОВИЦЬКИЙ ПЕРІОД (ОРДОВИК)

підрозділ палеозойської ери, тривав близько 65 млн. р., закінчився 435 млн. р. тому [Кл., С. 139].

ОРИГІНАЛ

1) предмет, виготовлений першим з низки аналогічних; 2) музейний предмет, який не має аналогів, унікальний предмет [Мик., С. 83].

ОРИГІНАЛ-МАКЕТ

оригінал рукопису для видання, набраний переважно на комп'ютері з точним відтворенням шпальти набору книги [Кл., С. 139].

ОРИГІНАЛЬНІСТЬ

1) певні ознаки, що відрізняють саме цей музейний предмет від подібних (стосовно предмета); 2) властивість предмета, яка означає, що він не є повторенням, наслідуванням [Мик., С. 84].

ОРІЄНТАЦІЙНА ТАБЛИЦЯ

орієнтаційний засіб, таблиця, яка містить плани експозиційних залів, маршрути огляду експозиції тощо [Мик., С. 84].

ОРІЄНТАЦІЙНІ ЗАСОБИ

засоби, призначені допомагати відвідувачам орієнтуватися в експозиції музею [Мик., С. 84].

ОРІЄНТОВАНА ДО ВИХОДУ ПОВЕДІНКА

експозиційний маршрут, у якому порядок огляду залів приводить відвідувача до виходу з музею [Мик., С. 84].

ОРІЄНТУВАЛЬНИЙ ЕТИКЕТАЖ

етикетаж, що містить порядок огляду експозиції: назви залів, плани й маршрути її огляду тощо [Мик., С. 84].

ОРІЄНТУВАННЯ (ВСТУП)

тип музейної програми, загальний вступ у великих музеях та на експозиціях, у якому відвідувачів вводять у курс тематики музею чи експозиції [Мик., С. 84].

ОРМУШЛЬ

бароковий орнамент XVII ст., що поєднує у собі картуші стрічковим переплетінням та гротесками і схожий за формою на вушну раковину [Овч., С. 389].

ОРНАМЕНТ СТРИЧКОВИЙ (ПЛЕТІНЧАСТИЙ ОРНАМЕНТ)

середньовічний та ренесансний орнамент у вигляді переплетених стрічок [Овч., С. 390].

ОРНАМЕНТ ТЕРАТОЛОГІЧНИЙ

для такого орнаменту характерні стилізовані зображення казкових тварин та птахів, вигадливо опрацьованих рослинними та тваринними мотивами [Овч., С. 390].

ОРНАМЕНТ-ПОДІУМ (КОМПАРМЕНТ)

декоративна прикраса як музейний експонат у вигляді підставки для щита та щитотримачів, що надає гербу в цілому – образу завершення і гармонії [Овч., С. 389].

ОСВІТЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

елемент художнього вирішення музейної експозиції, розподіл світла у просторі експозиції [Мик., С. 84].

ОСВІТНЯ КОНЦЕПЦІЯ МУЗЕЮ

документ, який містить теоретичне обґрунтування системи цілей, завдань і перспектив культурно-освітньої роботи, розробляється у відповідності до загальної концепції музею з урахуванням особливостей розвитку всіх напрямів музейної діяльності [Ключ., С. 59].

ОСВІТНЯ МОДЕЛЬ МУЗЕЮ (КОМУНІКАТИВНА МОДЕЛЬ МУЗЕЮ)

схема, яка пояснює принципи організації та функціонування музею як закладу освіти [Мик., С. 84].

ОСВІТНЯ ФУНКЦІЯ МУЗЕЮ

соціальною функцією музею, яка полягає в передачі знань, формуванні світогляду відвідувачів музею [Мик., С. 84].

ОСНАЩЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

сукупність допоміжних технічних засобів у експозиції [Мик., С. 84].

ОСНОВНА ЕКСПОЗИЦІЯ

головна частина системи музейних експозицій [Мик., С. 84].

ОСНОВНА РУБРИКА АНОТАЦІЇ ДО ЕКСПОНАТА

рубрика анотації, яка подає відвідувачу інформацію про найважливіші характеристики експоната [Мик., С. 84].

ОСНОВНИЙ ФОНД МУЗЕЮ (ОСНОВНИЙ МУЗЕЙНИЙ ФОНД)

1) окремий музейний фонд, що має наукову, історичну, художню чи іншу культурну цінність, незалежно від типу, місця створення, та зберігається у музеї і облікований належним чином; 2) музейні предмети, відомості про які занесені до фондово-облікової документації [Мик., С. 85].

ОСНОВНІ МУЗЕЙНІ ПОСЛУГИ

збирання, вивчення, збереження, експонування, наукова інтерпретація та пізнавально-культурна популяризація музейних предметів [Мик., С. 85].

ОСОБИСТА КОЛЕКЦІЯ

приватна колекція, яка була зібрана певною особою і надійшла на зберігання до музею [Мик., С. 85].

ОСОБЛИВОСТІ МУЗЕЇВ

специфічні риси, що зумовлюють наукові, культурно-освітні, просвітницькі функції музеїв і зближують їх з іншими закладами, які виконують деякі з цих

функцій [Кл., С. 141].

ОСТРІВЕЦЬ

місце для відпочинку відвідувачів музею [Мик., С. 85].

ОФІЦІЙНЕ ВИДАННЯ

музейне видання матеріалів інформаційного, нормативного чи директивного характеру, що публікується від імені державних органів, відомств, установ чи громадських організацій [Мін., С. 116].

ОХОРОНА АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

комплекс заходів, що здійснюються відповідно до законодавства органами державної влади, підприємствами, установами, організаціями, громадянами, спрямованих на ведення обліку (виявлення, наукове вивчення, класифікацію, картографування, державну реєстрацію), захист, збереження, належне утримання, відповідне використання, консервацію, реставрацію, реабілітацію та музеєфікацію об'єктів археологічної спадщини, а також поширення знань про археологічну спадщину [Мін., С. 41].

ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (ОХОРОНА ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ І КУЛЬТУРИ)

система правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, містобудівних, інформаційних та інших заходів з обліку, запобігання руйнуванню або заподіяння шкоди, забезпечення захисту, збереження, утримання, відповідного використання, консервації, реставрації, ремонту, реабілітації, пристосування та музеєфікації об'єктів культурної спадщини [Мик., С. 85].

ОХОРОНА МУЗЕЮ

система правових, організаційних та фінансово-економічних заходів, що

забезпечують недоторканність музейного приміщення та музейного зібрання [Мик., С. 85].

ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

комплекс наукових організаційно-технічних і правових заходів з раціонального використання, відтворення і зберігання природних ресурсів. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 142].

ОХОРОНА ПРИРОДИ (ДОВКІЛЛЯ)

комплекс заходів, пов'язаних із збереженням розмаїття природних форм, охороною і раціональним використанням природних багатств, вихованням у людей розумного, бережливого ставлення до природи. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 142].

ОХОРОННА ЗОНА ПАМ'ЯТКИ

території навколо пам'ятки, у межах яких діє режим обмеження або заборони будівництва чи іншої господарської діяльності [Мик., С. 85].

ОХОРОННА СИГНАЛІЗАЦІЯ

електронна система, що подає сигнал тривоги у випадку проникнення сторонніх об'єктів до зони, яка охороняється [Мик., С. 85].

ОХОРОННО-ПОЖЕЖНА СИГНАЛІЗАЦІЯ (ТРИВОЖНА СИГНАЛІЗАЦІЯ)

система, що поєднує в собі функції охоронної та протипожежної сигналізації [Мик., С. 85].

ОЦІНЮВАННЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

визначення грошової вартості музейного предмета на певний момент часу [Мик., С. 85].

П п

П'ЄДЕСТАЛ

підніжжя статуї або скульптурної групи музею [Овч., С. 112].

П'ЄФОР

монета, карбована на товстому монетному кружку штемпелем звичайної монети [Овч., С. 394].

ПАВІЛЬЙОННИЙ СПОСІБ ЕКСПОНУВАННЯ

експонування музейних предметів у спеціально обладнаних приміщеннях [Мик., С. 86].

ПАЖ

пристрій як музейний експонат для підтримки довгого шлейфа сукні у вигляді щипців, що зсуваються і розсуваються, мають кільця, як у ножицях [Овч., С.108].

ПАЛАНТИН

жіноча наплічна накидка як музейний експонат у вигляді широкої смуги хутра чи оксамиту [Овч., С. 108].

ПАЛЕОБОТАНІЧНИЙ ФОНД (ФОНД ПАЛЕОБОТАНІЧНИЙ)

структурний підрозділ палеонтологічного фонду, до якого належать рештки рослин (палеофлори) минулих епох – фітофосилії. Пов'язаний з природничою музейною справою [Мик., С. 86].

ПАЛЕОГЕНОВИЙ ПЕРІОД (ПАЛЕОГЕН)

ранній етап кайнозойської ери, тривав 40,5 млн. р., закінчився 24,5 млн. р. тому [Кл., С. 143].

ПАЛЕОГРАФІЯ

спеціальна історико-філологічна дисципліна, що вивчає зовнішній вигляд і письмо стародавніх рукописів для правильного їх прочитання та встановлення часу й місця написання [Мик., С. 86].

ПАЛЕОЗОЙСЬКА ЕРА (ПАЛЕОЗОЙ)

ранній етап фанерозою, який вирізнявся появою і бурхливим розвитком різних організмів [Кл., С. 143].

ПАЛЕОЗООЛОГІЧНИЙ ФОНД (ФОНД ПАЛЕОЗООЛОГІЧНИЙ)

структурний підрозділ палеонтологічного фонду, до якого належать рештки вимерлих організмів і сліди їхньої життєдіяльності, що збереглися у викопному стані. Пов'язаний з природничою музейною справою [Мик., С. 86; Кл., С. 212].

ПАЛЕОЛІТ

найдавніший період кам'яного віку (від 2,5–3,0 млн. р. до 12–10 тис. р. тому) [Кл., С. 143].

ПАЛЕОМУЗЕЙНА ЕПОХА

історичний період колекціонування в епоху Відродження й на початках Нового часу (XIII–XVII ст.) [Мик., С. 86].

ПАЛЕОНТОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею природничого профілю, зібрання якого характеризують рослинний і тваринний світ минулих геологічних епох [Мик., С. 86].

ПАЛЕОНТОЛОГІЧНИЙ ФОНД (ФОНД ПАЛЕОНТОЛОГІЧНИЙ)

облікований і систематизований структурний розділ природничих фондів, який складається переважно з палеоботанічного й палеозоологічного

підрозділів. Пов'язаний з природничою музейною справою [Мик., С. 86; Кл., С. 212].

ПАЛЕОЦЕН

рання епоха палеогенового періоду, тривала 11 млн. р., закінчилась 54 млн. р. тому [Кл., С. 144–145].

ПАЛЬМЕТА

скульптурний або живописний орнамент на основі стилізованого зображення пальмових листків, а також саме зображення [Овч., С. 390].

ПАМ'ЯТКА АРХЕОЛОГІЇ (АРХЕОЛОГІЧНА ПАМ'ЯТКА)

пам'ятка історії та культури, залишки давнього поселення, могильника, культурної, оборонної чи іншої споруди [Мик., С. 86].

ПАМ'ЯТКА АРХІТЕКТУРИ (АРХІТЕКТУРНА ПАМ'ЯТКА)

будівля, яка має культурно-історичне значення і є пам'яткою будівельного мистецтва певної епохи [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТКА ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ (ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТКА)

нерухомий об'єкт культурної спадщини, який має історичне та культурне значення [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТКА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (ПАМ'ЯТКА)

об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України [Мик., С. 86].

ПАМ'ЯТКА МИСТЕЦТВА

твір образотворчого чи декоративно-ужиткового мистецтва [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

об'єкт культурної спадщини, що має значення лише для конкретного регіону [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТКА МУЗЕЙНА

предмет, що має встановлену цінність (наукову, історичну, художню) і музейне значення, вилучений із середовища первісного місцезнаходження чи використання, науково і технічно оброблений та включений до складу музейних зібрань [Мін., С. 99].

ПАМ'ЯТКА МУЗЕЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

пам'ятка національного чи світового значення, яку занесено до реєстру Музейного фонду України [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТКА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ

об'єкт культурної спадщини, що має значення для певної країни чи народу [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТКА НЕРУХОМА

об'єкт культурної спадщини національного або місцевого значення, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України [Мін., С. 42].

ПАМ'ЯТКА ПРИРОДИ

природоохоронна територія, на якій розташований окремий унікальний природний об'єкт, який охороняють згідно з його науковим, навчально-просвітницьким, історико-меморіальним або культурно-естетичним значенням [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТКА СВІТОВОГО ЗНАЧЕННЯ

об'єкт культурної спадщини, що має значення для історії та культури всього

людства [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТКА УНІКАЛЬНА

єдина свого роду серед цінних пам'яток, що містить винятково важливу інформацію про події, явища, факти з усіх сфер життя держави, суспільства чи окремих видатних осіб, і має важливе значення для формування національної самосвідомості українського народу, визначає його вклад у всесвітню культурну спадщину, не має собі подібних і щодо походження, змісту, автографічності, наукової, художньої цінності, зовнішніх ознак не може бути відновлена в разі непоправного пошкодження або втрати [Мін., С. 43].

ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ

будинки, споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з найважливішими історичними подіями в житті народу, розвитком науки, техніки, культури, життям і діяльністю видатних діячів [Мін., С. 43].

ПАМ'ЯТКИ МІСТОБУДУВАННЯ І АРХІТЕКТУРИ

унікальні комплекси (ансамблі), окремі об'єкти архітектури, а також пов'язані з ними твори монументальної скульптури і живопису, декоративно-ужиткового і садово-паркового мистецтва, природні ландшафти [Мін., С. 43].

ПАМ'ЯТКОЗНАВСТВО

наукова дисципліна, особливий механізм освоєння історико-культурної спадщини [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТКООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ (ОХОРОННА РОБОТА)

діяльність щодо охорони та зберігання пам'яток історії та культури [Мик., С. 87].

ПАМ'ЯТНЕ МІСЦЕ

територія, пов'язана з історичними подіями, іменами видатних діячів або ж місце, на якому знаходився втрачений пам'ятник історії та культури [Мін., С. 44].

ПАМ'ЯТНИК

1) архітектурна або скульптурна споруда в пам'ять або на честь когось, чогось; 2) див. пам'ятка [Мін., С. 42].

ПАНОРАМА

картина великих розмірів як музейний експонат з об'ємним переднім планом, розміщена вздовж стіни круглого приміщення [Кл., С. 145].

ПАПРОЛОГІЯ

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає рукописи записані на папірусі [Мик., С. 87].

ПАРА

срібна турецька монета, випущена в обіг 1623 р. [Овч., С. 390].

ПАРАДИГМА

система уявлень, характерна для визначення етапу розвитку науки, культури, суспільного життя [Кл., С. 146].

ПАРАМУЗЕЙ

в зарубіжній музеології – установа музейного типу, що зберігає і експонує не справжні музейні предмети, а відтворення музейних предметів (об'єктів) або об'єкти, спеціально створені для ілюстрування історичних подій і явищ: воскові фігури, високоякісні репродукції творів мистецтва, предметні комплекси (ансамблі), репліки (новороби) тощо [Мін., С. 44].

ПАРК-ПАМ'ЯТКА САДОВО-ПАРКОВОГО МИСТЕЦТВА

природоохоронна рекреаційна установа, до якої зараховують найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва для охорони та використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях [Мик., С. 87].

ПАСИВНЕ ЗБИРАННЯ

музейне збирання, коли музей поповнює свої зібрання, не витрачаючи зусиль, наприклад, шляхом дарування [Мик., С. 88].

ПАСПАРТУ

аркуш цупкого паперу або тонкого картону, на якому наклеюють ілюстративний матеріал в музеї [Овч., С. 240].

ПАСПОРТ

виробничо-практичне видання основних відомостей щодо устаткування, музейних приладів чи речей господарського вжитку [Мін., С. 116].

ПАСПОРТ МУЗЕЮ

документ, який відображає виробничий, технічний і фінансовий стан музею. У паспорті музею вказують різні дані про музей: точну адресу та телефон, категорію, дату заснування, реорганізації, час функціонування тощо [Мик., С. 88].

ПАСПОРТ ПАМ'ЯТКИ

документ, що містить вичерпну експертну інформацію про наукову чи мистецьку вартість певної пам'ятки, умови чи історію її віднайдення та зовнішній вигляд [Мик., С. 88].

ПАТЕРИЦЯ

посох, жезл в музеї як ознака вищих священнослужителів, атрибут влади [Овч., С. 391].

ПЕКТОРАЛЬ

чоловіча і жіноча нагрудна прикраса як музейний експонат [Овч., С. 391].

ПЕННОН

невеличкий гострокутний прапорець Середньовіччя як музейний експонат, що носили на наконечнику списа лицарі або зброєносці у випадку, якщо вони командували певним підрозділом [Овч., С. 392].

ПЕНТАГРАМА

п'ятикутна зірка; правильний п'ятикутник, по боках якого побудовані рівнобедрені трикутники однакової висоти [Овч., С. 392].

ПЕРВИННА РЕЄСТРАЦІЯ (РЕЄСТРАЦІЯ ПЕРВИННА)

перша стадія обліку музейних фондів, під час якої фіксують основні відмінні ознаки предметів музейного значення у книзі надходжень основного або науково-допоміжного фонду на підставі результатів його попереднього вивчення [Мик., С. 88; Кл., С. 172].

ПЕРВИННЕ ОФОРМЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

оформлення експозиції відповідно до її змісту [Мик., С. 88].

ПЕРВИННИЙ ОБЛІК

перший етап первинної реєстрації, який полягає у складанні актів прийняття предметів музейного значення та їхньому записі в книзі надходжень [Мик., С. 88].

ПЕРЕДІСТОРІЯ МУЗЕЇВ

давньосхідне, давньогрецьке, давньоримське і середньовічне збирання [Кл., С. 148–149].

ПЕРЕОБЛІК МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

систематична звірка наявності і стану збереження музейних предметів [Кл., С. 149].

ПЕРЕСУВНА ВИСТАВКА (МАНДРІВНА ВИСТАВКА, ГОСТЬОВА ВИСТАВКА, ВАЛІЗНА ЕКСПОЗИЦІЯ)

музейна виставка, створювана для показу в низці пунктів, що тим самим розширює територію, на яку поширюється діяльність музею [Мик., С. 88].

ПЕРЕСУВНИЙ СТЕЛАЖ

стелаж, який переміщається у фондосховищі і є складовою частиною компактного блоку стелажів (компактусу) [Овч., С. 242].

ПЕРІОД

одиниця геологічного часу, підрозділ ери [Кл., С. 150].

ПЕРІОДИЧНЕ ВИДАННЯ

музейне видання, що виходить через певні проміжки часу, має заздалегідь визначену постійну щорічну кількість і назву нумерованих чи датованих, однотипово оформлених випусків, які не повторюються за змістом [Мін., С. 116].

ПЕРСОНАЛЬНА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ ПЕРСОНАЛЬНА, КОЛЕКЦІЯ ОСОБИСТА)

меморіальна колекція, що складається з музейних предметів різних типів, які належали певній особі або містять інформацію про неї [Мик., С. 88].

ПЕРСОНІФІКОВАНИЙ МУЗЕЙ-МАЙСТЕРНЯ

музей ансамблевого типу, створений на основі музеєфікації майстерні видатного митця [Мик., С. 88];

ПЕРСПЕКТИВА

1) зображення (на полотні, малюнку тощо) предметів з уявною зміною їхньої величини, абрисів, чіткості, зумовлених ступенем віддаленості їх від глядача, від точки спостереження; 2) краєвид, що відкривається з якогось місця, видима далечінь [Овч., С. 112].

ПЕРШОДЖЕРЕЛО

музейний предмет, безпосередньо пов'язаний з розвитком природи чи життям людського суспільства на певний момент часу [Мик., С. 88].

ПЕРШОДРУКИ (СТАРОДРУКИ)

перші друковані книги латиницею, створені в країнах Західної Європи у 40-х рр. XV ст., а також книги, надруковані у ранні роки книгодрукування у будь-якій країні [Овч., С. 243].

ПЕСО

іспанська срібна монета [Овч., С. 392].

ПЕТАСОС

давньогрецький капелюх як музейний експонат із полями, який надягали для роботи у полі або на виноградниках, а також у дорогу [Овч., С. 393].

ПЕЧАТКА

виготовлялися П. з металів, коштовного і напівкоштовного каміння, часто були витворами високого мистецтва [Овч., С. 393].

ПЕЧАТКА КОЗАЦЬКА

Печатка як музейний експонат, яка належала судді; виготовлялася зі срібла [Овч., С. 394].

ПИСЕМНЕ ДЖЕРЕЛО (ПАМ'ЯТКА ПИСЕМНОСТІ, ПИСЕМНА ПАМ'ЯТКА)

документальна пам'ятка, що містить інформацію, зафіксовану за допомогою знаків письма (літер, шифрів та інших символів) [Мик., С. 89].

ПИСЬМОВІ ДЖЕРЕЛА

тип музейних предметів, інформація яких зафіксована за допомогою письмових знаків [Мін., С. 65].

ПІДВИД МУЗЕЮ

третій рівень класифікації музеїв, одиниця, на які поділяється вид музею [Мик., С. 89].

ПІДВІСНА МУЗЕЙНА ВІТРИНА

музейна вітрина, яку підвішують в експозиції для огляду з обох боків [Мик., С. 89].

ПІДГОТОВКА ЕКСКУРСІЇ

етап добору й формування тексту екскурсійної розповіді та змісту екскурсії [Мик., С. 89].

ПІДРОБКА (ФАЛЬСИФІКАТ)

предмет, який імітує вигляд і властивості пам'ятки історії та культури або твору мистецтва певної епохи, школи, майстра і свідомо видається за оригінал [Мик., С. 89].

ПІДСВІЧЕННЯ МІСЦЕВЕ (ЛОКАЛЬНЕ)

спосіб організації освітлення в експозиції, за яким джерело світла спрямовується на один експонат або групу експонатів [Кл., С. 152].

ПІДСТАВКА

різновид експозиційного устаткування, призначений для виділення чи виокремлення пам'ятки або групи пам'яток, підкреслення враження від них, посилення їх атрактивності [Мик., С. 89].

ПІКЛУВАЛЬНА РАДА

рада директорів організацій-донорів музею, що має чітко розроблену схему членства з обмеженою кількістю членів за фінансовим цензом і забезпечує престижність такого членства, з лав якої формується керівництво музею [Мін., С. 125].

ПІКЛУВАННЯ

багатозначне поняття, особливо поширене в дореволюційний час (в наші дні вживається рідше). Передбачає турботу, нагляд, опіку, організовану благодійність, а також благодійну організацію [Мін., С. 44].

ПІЛЕУС

давньогрецький повстяний ковпак як музейний експонат без полів, який носили ремісники, моряки та інший вільний робочий люд [Овч., С. 394].

ПІЛОН

у Стародавньому Єгипті монументальна споруда у формі зрізаної піраміди, яка зводилась обабіч входу до храму [Овч., С. 395].

ПІЛЯСТРА (ПІЛЯСТР)

чотиригранна напівколона, що виступає зі стіни музею [Овч., С. 113].

ПІНАКОТЕКА

назва музею художнього профілю, у якому збирали й експонували твори образотворчого мистецтва, переважно картини [Мик., С. 89].

ПІСТОЛЬ

назва подвійного іспанського золотого ескудо, введеного за часів короля Філіпа (1556–1598) [Овч., С. 395].

ПЛАДЕМЕНАЖ

блюдо, таця, піддон як музейний експонат [Овч., С. 114].

ПЛАКАТ

вид ізографічного аркушевого видання, яке містить малюнок, фотографію, монтаж зображень або яке-небудь спеціальне зображення з невеликим пояснювальним текстом [Овч., С. 244].

ПЛАКАТНА ВИСТАВКА

музейна виставка серії плакатів на певну тему, які становлять цілісну розповідь [Мик., С. 89].

ПЛАКЕ (ПЛАКУВАННЯ)

техніка покриття якоїсь основи (металу, дерева) тонкими листочками коштовного матеріалу: золота, срібла, слонової кістки тощо [Овч., С. 114].

ПЛАН КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ

документ, що розкриває тематику музейних фондів із зазначенням регіонів, джерел і об'єктів, форм і методів комплектування та визначає терміни робіт і виконавців [Кл., С. 153].

ПЛАНЕТАРІЙ

1) пристрій, за допомогою якого можна спроектувати світлові точки на склепіння для демонстрації зірок та планет; 2) будівля, що має такий проєктор [Мик., С. 89].

ПЛАНУВАННЯ

у музейній справі, один із методів стратегії управління музеєм, спрямований на досягнення прогнозованих результатів у майбутньому [Ключ., С. 61].

ПЛАНУВАННЯ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ (ПЛАНУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ)

розроблення тематико-експозиційного плану [Мик., С. 89].

ПЛАНУВАННЯ МУЗЕЙНОЇ РОБОТИ (МУЗЕЙНЕ ПЛАНУВАННЯ, ЗАГАЛЬНЕ МУЗЕЙНЕ ПЛАНУВАННЯ)

визначення завдань, напрямків і методів роботи музею на сьогоднішній день та на перспективу [Мик., С. 89].

ПЛЕЙСТОЦЕН

рання епоха четвертинного періоду; тривала 1,77 млн. р. закінчилася 10 тис. р. тому [Кл., С. 154].

ПЛЮЦЕН

пізня епоха неогенового періоду [Кл., С. 155].

ПОВНЕ ЗБЕРЕЖЕННЯ

найвищий ступінь цілості монети або банкноти, бони, що не були в обігу і не мають дефектів [Овч., С. 395].

ПОГАСЕННЯ

умовний знак на старому обліковому позначенні чи на музейному документі,

який свідчить про його недійсність [Мик., С. 90].

ПОГРУДДЯ (БЮСТ)

зображення голови і верхньої частини тіла людини [Овч., С. 396].

ПОДІУМ

елемент експозиційного обладнання, що представляє собою підставку або підвищення [Кл., С. 155].

ПОЗАМУЗЕЙНА ВИСТАВКА

виставка, створена музейними методами й на базі музейних матеріалів, але розміщена поза музеєм [Мик., С. 90].

ПОЗАМУЗЕЙНІ ФОРМИ РОБОТИ (ФОРМИ РОБОТИ ПОЗАМУЗЕЙНІ)

напрямок культурно-освітньої діяльності музеїв, який охоплює пересувні виставки, екскурсії та лекції за межами музею тощо [Мик., С. 90].

ПОКАЖЧИК (ІНДЕКС)

упорядкований певним чином (звичайно у алфавітному порядку) перелік назв або предметів, які містяться у праці, звичайно з посиланням на сторінки, на яких вони розглядаються [Кл., С. 155].

ПОКАЖЧИК СПІВСТАВЛЕННЯ СТАРИХ І НОВИХ НОМЕРІВ

показчик музейного зібрання або його частини, укладений в порядку старих інвентарних номерів з покликанням на нові інвентарні номери для порівняння старих і нових облікових книг [Мик., С. 90].

ПОКАЗ В ЕКСКУРСІЇ

цілеспрямований, послідовний процес ознайомлення екскурсантів з об'єктами, які розкривають тему екскурсії [Ключ., С. 62].

ПОКАЗ ОБ'ЄКТА

система цілеспрямованих дій екскурсовода й екскурсантів, огляд об'єкта під керівництвом кваліфікованого спеціаліста [Мін., С. 87].

ПОКЕТ-БУК

книга кишенькового формату як музейний експонат [Овч., С. 246].

ПОЛІМЕНТ

1) червоно-коричневий склад для листового позолочення сусальним золотом, що складається з червоної глини, крейди, бджолиного воску, китового жиру й спеціально приготовленого білка курячого яйця; 2) золотий блиск або блиск взагалі; 3) зазвичай тонування дерева з наступним поліруванням до блиску під золото [Овч., С. 115].

ПОЛІПТИХ

1) форма рукопису, успадкованого від античності – набір складених разом і скріплених вощених дощечок; 2) тип історичного документального джерела періоду раннього Середньовіччя [Овч., С. 246].

ПОЛІРУВАННЯ

спосіб обробляння будь-якої музейної поверхні тертям спеціальними матеріалами з використанням абразивів – води, крейди, глини, спеціальних паст [Овч., С. 115].

ПОЛІТЕХНІЧНИЙ МУЗЕЙ

вид музею науково-технічного профілю, у якому збирають, досліджують і популяризують історію розвитку науки і техніки загалом [Мик., С. 90].

ПОЛІТИЗОВАНА МОДЕЛЬ МУЗЕЮ

сукупність принципів, яка пояснює можливість використання музею для

політичної пропаганди й агітації [Мик., С. 90].

ПОЛІТУРА

вид лаку, що є розчином смолистих речовин у спирті; використовується для полірування музейних виробів з дерева [Овч., С. 115].

ПОЛІХРОМІЯ

1) багатокольорність (не менше двох кольорів); 2) твори декоративно-прикладного мистецтва, скульптури та архітектури, виконані у кольорових тональностях [Овч., С. 115].

ПОЛОЖЕННЯ

організаційний документ, правовий акт, що встановлює основні правила організаційної діяльності установ та їх структурних підрозділів, визначає правовий статус тимчасового створення комісій, бюро, груп [Овч., С. 246].

ПОЛЬОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ

система документів опису й обліку предметів музейного значення та натуральної обстановки їхнього розташування, яку застосовують в експедиціях чи відрядженнях [Мик., С. 91].

ПОЛЬОВА РОБОТА

збирацька робота під час експедиції або відрядження з комплектування фондів [Мик., С. 91].

ПОЛЬОВИЙ ОПИС

форма польової документації, опис предмета музейного значення під час експедиції на місці його виявлення [Мик., С. 91].

ПОЛЬОВИЙ ЩОДЕННИК

форма польової документації; призначена для ведення в хронологічному порядку оперативних записів про реалізацію програми музейної експедиції або відрядження з комплектування фондів [Мик., С. 91].

ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

робота під час музейної експедиції або відрядження з комплектування, у результаті якої реалізується програма музейної експедиції [Мик., С. 91].

ПОНОВЛЕННЯ (ПОНОВЛЮВАННЯ)

музейно-реставраційний термін на означення прописок (нанесених іншими художниками), які перекривають оригінал в окремих місцях його поверхні [Овч., С. 116].

ПОПРЕДМЕТНИЙ ЗАПИС

форма реєстрації музейних предметів у книзі первинного обліку, згідно з якою кожен з них розглядають як окрему одиницю обліку [Мик., С. 91].

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ

1) виклад наукового або взагалі складного питання в загальнодоступній формі; 2) поширення знань, досвіду тощо; роз'яснення цілей і завдань чогось [Кл., С. 157].

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

сукупність заходів для надання інформації про музейний предмет якомога ширшому колу осіб [Мик., С. 91].

ПОПУЛЯРНИЙ ЖУРНАЛ

періодичне журнальне видання статей та матеріалів з різноманітних питань – культури, спорту, побуту тощо, призначене широкому колу читачів [Мін., С. 116].

ПОРІВНЯЛЬНА ВІДОМІСТЬ

документ, у якому порівнюють старі й нові облікові книги музею [Мик., С. 91].

ПОРОХІВНИЦЯ

спеціальний засіб як музейний експонат для заряджання ручної вогнепальної зброї [Овч., С.116].

ПОРТАЛ

багато оздоблений декоративними елементами (капітелями, колонами, антаблементами, аттиками тощо) вхід або в'їзд (дверей, воріт) у великі громадські і культові будинки або на їх територію [Овч., С. 397].

ПОРТИК

відкрита галерея, утворена з колон або стовпів, що підтримують перекриття [Овч., С. 397].

ПОРТРЕТ

один із провідних жанрів образотворчого мистецтва, предметом якого є зображення людини [Овч., С. 116].

ПОРТФЕЛЬ ЕКСКУРСОВОДА

умовна назва комплексу засобів, який використовує екскурсовод під час екскурсії для покращення сприйняття експозиції та посилення емоційного враження від неї [Мик., С. 91].

ПОРТШЕЗ

легке переносне крісло як музейний експонат [Овч., С. 116].

ПОРТЬЄРА

завіса, драпіровка перед дверима або вікном [Овч., С. 116].

ПОСВІДЧЕННЯ

вид документа, що засвідчує певні права і факти діяльності [Овч., С.246].

ПОСТАВЕЦЬ

1) невеликий столик як музейний експонат для чого- небудь, напр., для вази з квітами; 2) шафа з відкритими полицями для демонстрації коштовного посуду [Овч., С. 116].

ПОСТАМЕНТ

1) підвищення, що слугує основою пам'ятника, колони, статуї тощо; п'єдестал; 2) підставка, на якій встановлюється скульптура в музеї, на виставці та ін. [Овч., С. 116].

ПОСТАНОВА

вид документа – 1) офіційний нормативний документ, що приймається вищими органами виконавчої влади та деякими центральними органами колегіального управління і є обов'язковим для виконання; 2) заключна частина протоколу засідання зборів, правління, президії тощо, яка долучається до протоколу [Овч., С. 247].

ПОСТЕЛАЖНИЙ ТОПОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

різновид топографічного покажчика фондів, що містить перелік стелажів фондосховища із зазначенням номерів і найменувань розміщених на них музейних предметів [Овч., С. 247].

ПОСТІЙНА ЕКСПОЗИЦІЯ (СТАЦІОНАРНА ЕКСПОЗИЦІЯ)

музейна експозиція, яку показують тривалий час і в незмінній формі [Мик., С. 91].

ПОСТІЙНЕ ЗБЕРІГАННЯ

створення матеріальних і правових умов, забезпечення дотримання режиму зберігання музейних предметів, переданих музею в постійне користування [Мик., С. 91].

ПОСТІЙНЕ ОНОВЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

регулярне поповнення експозиції новими експонатами [Мик., С. 91].

ПОТОЧНЕ КОМПЛЕКТУВАННЯ (КОМПЛЕКТУВАННЯ ПОТОЧНЕ)

форма комплектування; закупівля, дар, обмін, цільове замовлення, систематичне збирання матеріалів на об'єктах постійного комплектування [Мик., С. 91; Кл., С. 93].

ПОХОДЖЕННЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА

історія створення, побутування й виявлення музейного предмета [Мик., С. 92].

ПОХОДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК

критерій експертизи, який визначає роль і значення пам'яток, їх авторів, фондоутворювачів як джерела інформації, значущість подій, явищ, які знайшли відображення у пам'ятках, їх зв'язок з історичними подіями, певним історичним середовищем, видатними особами, часом і місцем створення, побутуванням і знаходженням [Мін., С. 66].

ПОЧОРНІННЯ

погіршення з часом кольорових властивостей фарби при одночасному її потемнінні [Овч., С. 117].

ПОШКОДЖЕННЯ

повна або часткова втрата музейним предметом свого первісного вигляду чи стану [Мик., С. 92].

ПОШКОДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ

руйнівні процеси, що відбуваються на матеріальній основі документів в результаті порушення режиму їх зберігання [Овч., С. 247].

ПОШТОВА КАРТКА

карткове видання, надруковане з одного чи з обох боків [Мін., С. 116].

ПОЯСНЮВАЛЬНА АНОТАЦІЯ (ПОЯСНЮВАЛЬНИЙ ТЕКСТ, ТЕКСТ ПОЯСНЮВАЛЬНИЙ (АНОТАЦІЯ))

різновид анотації до розділів, тем чи підтем, що пояснює їх зміст та зв'язок з представленими експонатами [Мик., С. 92].

ПРАВИЛА

нормативний документ, яким встановлено порядок та умови діяльності установи (підприємства), викладені основні вимоги до співробітників установи, визначені права і обов'язки осіб, які здійснюють цю діяльність [Овч., С. 247].

ПРАКТИКУМ

навчальне видання практичних завдань, і вправ, що сприяють засвоєнню набутих знань, умінь і навичок [Мін., С. 117].

ПРАКТИЧНИЙ ПОРАДНИК

видання, розраховане на самостійне оволодіння будь-якими виробничо-практичними навичками [Мін., С. 117].

ПРАМУЗЕЙНА ЕКСПОЗИЦІЯ

виставлення на огляд зібрань творів мистецтва, коштовностей, трофеїв тощо в домузейну епоху [Мик., С. 92].

ПРАПОР

символ або засіб сигналізації, виготовлений, як правило, із тканини [Овч., С. 398].

ПРАПОРОВИЗНАВСТВО (ВЕКСИЛОЛОГІЯ)

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає стяги, прапори, хоругви та інші предмети історичної символіки [Мик., С. 92].

ПРАЦІВНИК КУЛЬТУРИ (ПРАЦІВНИК У СФЕРІ КУЛЬТУРИ)

професійний творчий працівник або працівник закладу культури чи інша фізична особа, яка провадить діяльність у сфері культури [Мін., С. 45].

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ (ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ)

категорія наукового процесу; певний аспект дослідження відносин, процесу чи явища в межах обраного об'єкта [Кл., С. 159].

ПРЕДМЕТ ЗАГАЛЬНОЇ МУЗЕОЛОГІЇ

організація наукових знань про музеї, їхню історію, функції і структуру, про музейну діяльність і музейні збірки; завданням його є виявлення закономірностей і тенденцій розвитку музейної справи, формування наукової концепції музейної діяльності і розроблення шляхів вдосконалення роботи музеїв [Кл., С. 159].

ПРЕДМЕТ МУЗЕЙНОГО ЗНАЧЕННЯ (МУЗЕЙНИЙ ПРЕДМЕТ (МУЗЕАЛІЯ))

1) предмет, який має музейну цінність, але не входить до складу музейного зібрання, виявлений під час комплектування музейних фондів; 2) культурна

цінність, особливі ознаки якої є підставою для внесення її до Музейного фонду України та набуття статусу музейного предмета з метою збереження, вивчення й публічного представлення [Мик., С. 92].

ПРЕДМЕТ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

характерна властивість об'єкта культурної спадщини, що становить його історико-культурну цінність, на підставі якої цей об'єкт визнається пам'яткою [Мін., С. 45].

ПРЕДМЕТ ПРИРОДНИЧОМУЗЕЙНИЙ (ПАМ'ЯТКА ПРИРОДИ)

об'єкт природи, вилучений з навколишнього природного середовища і який, як правило, спеціально оброблений для довготривалого зберігання, науково отпрацьований і залучений до складу природничомузейних фондів [Кл., С. 159].

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

покажчик назв музейних предметів, укладений в абетковому порядку з покликанням на їхні облікові позначення, що спрощує пошук потрібної інформації [Мик., С. 92].

ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ

сукупність природних і штучних просторів, їх речове наповнення, що перебуває в постійній взаємодії з людиною та змінюється в процесі її діяльності [Мик., С. 92].

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

захід, що проводиться з метою вигідно представити і розкрити суть деякого музейного продукту (музейні та наукові видання тощо) [Мін., С. 72].

ПРЕЙСКУРАНТ

нормативне виробничо-практичне і (чи) довідкове музейне видання систематизованого переліку матеріалів, виробів, обладнання, виробничих операцій, послуг із зазначенням витрат праці та цін, а інколи їхніх коротких характеристик [Мін., С. 117].

ПРЕПАРАТИ МОКРІ (ВОЛОГІ)

природничі препарати, що зберігаються в консервуючих рідинах (спирт, формалін тощо) в герметично закритих скляних або пластикових посудинах [Кл., С. 159].

ПРЕПАРАТИ ПРИРОДНИЧІ

природничомузейні предмети, які, як правило, пройшли спеціальну технологічну обробку [Кл., С. 159].

ПРЕПАРАТИ РІДКІ

природничі препарати, до яких належать нафта і її похідні продукти [Кл., С. 159].

ПРЕПАРАТИ СУХІ

тверді й газоподібні природничі препарати, до яких належать: геологічні (зразки гірських порід і мінералів, природні гази), палеонтологічні (кістки, відбитки, противідбитки, сліди життєдіяльності, скам'янілості), ґрунтові (зразки і моноліти), ботанічні (гербарії, зрізи стовбурів, предмети об'ємного сушення) і зоологічні (опудала, тушки, шкури, скелети, ентомо- і зооколекції, сліди життєдіяльності тварин – посліди, погадки, гнізда, погризи) [Кл., С. 159–160].

ПРЕПАРАТОР-ТАКСИДЕРМІСТ

музейний працівник, який виготовляє й реставрує природничі препарати [Мик., С. 92].

ПРЕПРИНТ

наукове видання з матеріалами попереднього характеру, які публікуються до виходу у світ видання, в якому вони мають бути вміщені [Мін., С. 117].

ПРЕС-РЕЛІЗ

довідково-організаційний документ, в якому організація або установа подає інформацію про якусь подію або важливий захід засобам масової інформації з пропозицією оприлюднити її [Овч., С. 247].

ПРИВАТНА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ ПРИВАТНА, ПРИВАТНА ЗБІРКА)

зібрання предметів музейного значення, що перебуває у власності приватної особи [Мик., С. 92; Кл., С. 91].

ПРИВАТНЕ АРХІВНЕ ЗІБРАННЯ

зібрання архівних документів, що є власністю однієї або кількох осіб [Мін., С. 100].

ПРИВАТНИЙ МУЗЕЙ

тип музею, фонди й приміщення якого перебувають у власності приватної особи [Мик., С. 93].

ПРИВІСКИ

різновид підвісних прикрас до одягу, зброї, начиння як музейних експонатів тощо, що виконували одночасно роль амулетів [Овч., С. 117].

ПРИКЛАДНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО

розділ музеєзнавства, який досліджує проблеми практичних завдань музейної діяльності і шляхи їх вирішення [Мик., С. 93].

ПРИКЛАДНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

наукова діяльність, спрямована на одержання нових знань, що можуть бути використані для практичних цілей [Мін., С. 66].

ПРИНЦИП ВЗАЄМНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

принцип побудови експозиції, який полягає у тому, що інформація одного експоната доповнює інформацію іншого [Мик., С. 93].

ПРИНЦИП ВИБІРКОВОСТІ

принцип побудови експозиції, що передбачає науково обґрунтований вибір сюжетів для музейного показу з усієї сукупності явищ історичної та сучасної дійсності [Мик., С. 93].

ПРИНЦИП ВСЕБІЧНОСТІ Й КОМПЛЕКСНОСТІ ЕКСПЕРТИЗИ ЦІННОСТІ ПАМ'ЯТОК

полягає у вивченні відомостей про пам'ятки, їх авторів, фондоутворювачів не ізольовано, а у складі певних колекцій і комплексів (ансамблів), з урахуванням їх місця серед інших пам'яток [Мін., С. 73].

ПРИНЦИП ГНУЧКОСТІ ЕКСПОЗИЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

принцип побудови експозиції, що передбачає трансформацію експозиційного простору під потреби експозиції, а не навпаки [Мик., С. 93].

ПРИНЦИП ЕСТЕТИЧНОСТІ

принцип побудови експозиції, що передбачає дотримання гармонії і краси в цілісній картині експозиції [Мик., С. 93].

ПРИНЦИП ІСТОРИЗМУ ЕКСПЕРТИЗИ ЦІННОСТІ ПАМ'ЯТОК

передбачає вивчення відомостей про зміст пам'яток, їх авторів, фондоутворювачів, зважаючи на конкретні історичні особливості часу їх

виникнення і побутування [Мін., С. 73].

ПРИНЦИП ІСТОРИКО-ХРОНОЛОГІЧНИЙ

один із методологічних принципів побудови експозиції, за яким процеси, явища, події відображаються в їхньому зародженні, становленні і розвитку [Кл., С. 160].

ПРИНЦИП КОМПЛЕКСНО-ТЕМАТИЧНИЙ

один із методологічних принципів побудови експозиції, який передбачає пов'язання спільною темою в експозиційні комплекси експозиційних матеріалів різних типів (документів, фотографій тощо) [Кл., С. 160].

ПРИНЦИП КОМУНІКАТИВНОСТІ

принцип побудови експозиції, що передбачає обмін інформацією між відвідувачами й експозицією [Мик., С. 93].

ПРИНЦИП ЛОКАЛЬНОСТІ

принцип побудови експозиції, що передбачає зв'язок експозиції з місцем розташування музею [Мик., С. 93].

ПРИНЦИП НАУКОВОСТІ

принцип побудови експозиції, що передбачає висвітлення тільки достовірних, науково підтверджених фактів [Мик., С. 93].

ПРИНЦИП ОБ'ЄКТИВНОСТІ ЕКСПЕРТИЗИ ЦІННОСТІ ПАМ'ЯТОК

в основу оцінки беруться об'єктивно існуючі фактори значущості пам'яток, їх фондоутворювачів (фізичних або юридичних осіб) у суспільно-політичному, соціально-економічному житті, значення пам'яток для загального розвитку національної і світової культури, їх занесення до

фондово-облікової документації, оригінальність, час і місце створення, соціальне середовище, наявність в інших пам'ятках інформації, що міститься в них, кількість подібних [Мін., С. 73].

ПРИНЦИП ПРЕДМЕТНОСТІ

принцип побудови експозиції, який полягає в тому, що експозиція базується на автентичних музейних предметах [Мик., С. 93].

ПРИНЦИП ПРОБЛЕМНИЙ

один із методологічних принципів побудови експозиції, який передбачає групування та інтерпретацію експозиційних матеріалів відповідно до проблем, що мають фундаментальне значення для висвітлення тих чи інших подій і явищ, які відбувалися в природі [Кл., С. 161].

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

основні, базові теоретичні правила створення музейної експозиції [Мик., С. 93].

ПРИРОДНА СПАДЩИНА

згідно з конвенцією ЮНЕСКО 1972 р., до природної спадщини належать природні пам'ятки, геологічні та фізіографічні утворення, а також природні визначні місцевості [Овч., С. 16].

ПРИРОДНЕ ОСВІТЛЕННЯ МУЗЕЇВ

освітлення приміщень музею прямим чи відбитим сонячним світлом [Мик., С. 93].

ПРИРОДНИЙ ЗАПОВІДНИК

природоохоронна, науково-дослідна установа загальнодержавного значення, що створюється з метою збереження в природному стані типових або

унікальних для певної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю їх компонентів, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони довкілля, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки [Мик., С. 94].

ПРИРОДНИЧА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, присвячена основним етапам історії розвитку природи та її сучасного стану, їхнім регіональним особливостям, найважливішим природним процесам, явищам і фактам [Мик., С. 94].

ПРИРОДНИЧА КОЛЕКЦІЯ

сукупність матеріалів і об'єктів з усіх сфер неорганічної та органічної природи [Мик., С. 94].

ПРИРОДНИЧА МУЗЕОЛОГІЯ

напрямок музеології, що вивчає закономірності виникнення і розвитку природничих музеїв, їхні соціальні функції, форми й способи реалізації цих функцій на різних етапах суспільного розвитку [Мик., С. 94].

ПРИРОДНИЧІ ФОНДИ

частина тематичних фондів у складі музейного зібрання, у яких обліковуються та зберігаються музейні предмети – натура факти [Мик., С. 94].

ПРИРОДНИЧО-МУЗЕОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ

система спостережень за біологічними процесами і природними явищами в межах певного регіону, де ці процеси і явища можуть відрізнитися від базового фону, характерного для всієї біосфери і за природним характером, і за антропогенним впливом [Мик., С. 94].

ПРИРОДОЗНАВСТВО

сукупність наук про живу та неживу природу. Пов'язане з природничою музейною справою [Кл., С. 163].

ПРИСТІННА МУЗЕЙНА ВІТРИНА

музейна вітрина, конструктивно призначена для встановлення виключно біля стіни [Мик., С. 94].

ПРИСТОСОВАНІСТЬ (АДАПТАЦІЯ)

1) відповідність будови, фізіологічної поведінки конкретним умовам середовища; 2) будь-яка структура, фізіологічний процес, тип поведінки, що підвищують здатність організму пристосовуватися до умов середовища; 3) процес утворення пристосувань в ході еволюції. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 163].

ПРИСТОСУВАННЯ

сукупність науково-дослідних, проектних, вишукувальних і виробничих робіт щодо створення умов для сучасного використання об'єкта культурної спадщини без зміни притаманних йому властивостей, які є предметом охорони об'єкта культурної спадщини, в тому числі реставрація елементів, які становлять історико-культурну цінність [Мін., С. 45].

ПРИХОВАНІЙ ПЛАН

частина експозиційних матеріалів, не виставлена для безпосереднього огляду, а захована в турнікетах, касетних стендах тощо [Мик., С. 94].

ПРИЧИНИ РУЙНУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

зовнішні П. Р. М П. – різкі коливання і порушення режиму температури і вологості; шкідливий вплив надлишку світла або його недостатня кількість (пору світлового режиму); пошкодження шкідниками; забруднення повітря шкідливими газами, пилом; вплив захисних отруйних речовин; технічні

аварії, стихійні лиха тощо. До внутрішніх П. Р. М. П. можна віднести погану якість їхньої консервації і таксидермії [Кл., С. 164].

ПРИЧІЛЛЯ (ПРИЧІЛОК)

фігурна різьблена дошка над лиштвою вікна, зазвичай оздоблена ажурними візерунками, інколи – розмальована яскравими фарбами [Овч., С. 118].

ПРОВЕНАНС

науковий документ, що розкриває походження, джерело надходження та власності предмета колекціонування [Овч., С. 16].

ПРОВІДНА ТЕМА ЕКСКУРСІЇ

композиційний центр екскурсії, навколо якого будують усю екскурсійну розповідь [Мик., С. 95].

ПРОВІДНИЙ ЕКСПОНАТ (ЕКСПОНАТ ПРОВІДНИЙ)

музейний експонат, який найповніше розкриває тему [Мик., С. 95; Кл., С. 64].

ПРОГНОЗУВАННЯ МЕРЕЖІ МУЗЕЇВ

напрямок музеєзнавчих досліджень, пов'язаний із визначенням основних тенденцій і перспектив розвитку мережі музеїв на підставі аналізу змін її кількісних і якісних характеристик – профільного складу, територіяльного розташування тощо [Мик., С. 95].

ПРОГРАМА ВІДРЯДЖЕННЯ У СПРАВІ КОМПЛЕКТУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

документ, в якому зазначаються цілі і завдання, терміни, порядок проведення наукового відрядження у справі комплектувань музейних фондів [Кл., С.164].

ПРОГРАМА КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ

документ, що містить виклад основних принципів, цілей і завдань комплектування музейних фондів відповідно до наукової концепції фондової роботи [Мик., С. 95].

ПРОГРАМА МІЖНАРОДНА БІОЛОГІЧНА (МБП)

науково-дослідна програма ЮНЕСКО, спрямована переважно на вивчення продуктивності основних біомів планети. Проводилася в 1964-1974 рр. [Кл., С. 164].

ПРОГРАМА МІЖНАРОДНА ГЕОЛОГІЧНОЇ КОРЕЛЯЦІЇ (МПГК)

широке коло досліджень Міжнародного союзу геологічних наук (IUGS) та ЮНЕСКО, що охоплює більшість галузей геології – від геохронології, стратиграфії та палеонтології до вулканології, тектоніки, геології корисних копалин тощо. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 164].

ПРОГРАМА МІЖНАРОДНА ГІДРОЛОГІЧНА (МГП)

одна з основних урядових програм ЮНЕСКО в галузі вивчення природних ресурсів, що вивчає водні ресурси (в т. ч. льодовики), гідрологічні процеси. В МГП беруть участь близько 130 держав. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 164–165].

ПРОГРАМА МУЗЕЙНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ

документ, у якому зазначають мету, завдання, терміни, порядок організації та проведення музейної експедиції [Мик., С. 95].

ПРОГРАМА ООН ЕКОЛОГІЧНА (ЮНЕП)

міжурядова програма, започаткована за ініціативою Стокгольмської конференції ООН з питань довкілля (1972 р.) та рішенням Генеральної Асамблеї ООН (1973 р.) і присвячена найбільш гострим проблемам сучасної

екологічної кризи. Пов'язана з природничою музейною справою [Кл., С. 165].

ПРОДУКТИВНІСТЬ МУЗЕЮ

відношення між затраченими музейними ресурсами й отриманим музейним продуктом [Мик., С. 58].

ПРОЕКТ ЕКСПОЗИЦІЇ

сукупність усієї проектної документації. Основні складові частини П. Е. становлять науковий, художній та технічний і робочий проект [Кл., С. 165].

ПРОЕКТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ (ПРОЄКТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ)

процес, який містить три основні складові: наукове, художнє та технічне і робоче проектування [Кл., С. 165–166].

ПРОЕКТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ НАУКОВЕ

основний зміст експозиційної роботи музею, предметом якої є музейна експозиція [Кл., С. 166].

ПРОЕКТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ ТЕХНІЧНЕ І РОБОЧЕ

завершальний етап проектування музейної експозиції, під час якого створюється технічний робочий проект експозиції – комплекс документації, яка необхідна для виготовлення і збірки експозиційного обладнання, виготовлення науково-допоміжних матеріалів [Кл., С. 166].

ПРОЕКТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ ХУДОЖНЄ

розроблення художньої форми, яка адекватно відображає зміст природничомузейної експозиції [Кл., С. 166].

ПРОЕКТУВАННЯ МУЗЕЙНЕ

процес системної розробки концепцій, форм, способів, методів побудови музейних установ та їх систем, а також наукового змісту всіх напрямів музейної діяльності [Мін., С. 67].

ПРОЄКТ ЕКСПОЗИЦІЇ

сукупність усієї проектної документації, а також музейні матеріали, які можуть становити її основу [Мик., С. 95].

ПРОМИСЛОВИЙ МУЗЕЙ (ІНДУСТРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ)

вид музею науково-технічного профілю, у якому збирають, зберігають, вивчають і експонують пам'ятки, пов'язані з історією певної галузі промисловості або певного промислового виробництва [Мик., С. 95].

ПРОСВІТ

проміжок між близько розташованими експонатами [Мик., С. 95].

ПРОСПЕКТ

довідкове та (чи) рекламне видання систематизованого переліку послуг, предметів чи опису однієї речі, що призначені для випуску, продажу чи показу, а також видання з описом діяльності підприємства, організації чи установи [Мін., С. 117].

ПРОСТА КОНСЕРВАЦІЯ

комплекс організаційних, науково обґрунтованих заходів зі створення й підтримування спеціальних режимів зберігання музейних предметів [Мик., С. 96].

ПРОСТОРОВЕ ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ (ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ ПРОСТОРОВЕ)

розташування експозиційних матеріалів і експозиційного устаткування у просторі експозиційних приміщень, яке фіксують у формі креслеників, ескізів чи макетів під час художнього проектування експозиції [Мик., С. 96; Кл., С. 31].

ПРОСТОРОВО-РЕЧОВА РЕКОНСТРУКЦІЯ

перебудова експозиції [Мик., С. 96].

ПРОТЕРОЗОЙ

еон; одна з трьох найбільших одиниць геологічного часу. Почався 2,5 млрд., закінчився – близько 540 млн. р. тому [Кл., С. 167].

ПРОТИПОЖЕЖНА ОХОРОНА

система заходів запобігання виникненню та поширенню пожежі в музеї експозиції [Мик., С. 96].

ПРОТИПОЖЕЖНА СИГНАЛІЗАЦІЯ

електронна система, що подає сигнал тривоги у випадку загорання або задимлення приміщення [Мик., С. 96].

ПРОТОГРАФ

1) первісний рукопис, покладений в основу пізніших списків, копій, редакцій; 2) найближчий відносно архетипу за текстом оригінал одного чи кількох списків рукописів [Овч., С. 248].

ПРОТОКОЛ

вид документа колегіальних органів, у якому фіксується місце, час, мета проведення зборів, конференції, засідання, склад присутніх, зміст доповідей, виступів і постанови із заслуханого питання [Овч., С. 248].

ПРОТОМА

скульптура, що зображає здвоєну передню частину тварини (бика, грифона, лева, рідше – людини) [Овч., С. 118].

ПРОТОМУЗЕЙНА ФОРМА (ДОМУЗЕЙНА ФОРМА)

культурне утворення, яке зазвичай передувало виникненню музейних закладів і, разом з утилітарними функціями, виконувало завдання підтримання культурної пам'яті [Мик., С. 96].

ПРОТРАВА

барвники, які служать для фарбування дерев'яних музейних поверхонь, не закриваючи текстурного малюнка [Овч., С. 118].

ПРОФЕСІЙНИЙ ТВОРЧИЙ ПРАЦІВНИК

особа, яка провадить творчу діяльність на професійній основі, результатом якої є створення або інтерпретація творів у сфері культури та мистецтва, публічно представляє такі твори на виставках, шляхом публікації, сценічного виконання, кіно-, теле-, відеопоказу тощо та/або є членом творчої спілки, та/або має державні нагороди за діяльність у сфері культури та мистецтва [Мін., С. 46].

ПРОФІЛАКТИЧНА КОНСЕРВАЦІЯ (ПРЕВЕНТИВНА КОНСЕРВАЦІЯ)

сукупність усіх заходів щодо збереження музейних предметів в їх актуальному стані створенням оптимального середовища зберігання та експонування [Мик., С. 96].

ПРОФІЛЬ КОЛЕКЦІЇ

спрямованість колекції, яку визначають зв'язком предметів колекції з тією чи іншою галуззю науки, мистецтва або виробництва [Мик., С. 96].

ПРОФІЛЬ МУЗЕЮ

одиниця класифікації музеїв за основними напрямками музейної діяльності, яка визначається складом основного фонду, змістом експозиції і зв'язками з відповідною галуззю науки, культури, мистецтва або виробництва [Мик., С. 96].

ПРОФІЛЬНА НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА МУЗЕЮ

наукова дисципліна, яка визначає характер музейного зібрання і зміст музейної діяльності [Мик., С. 96].

ПРЯЖКА

елемент застібки паска як музейного експоната [Овч., С. 400].

ПСИШЕ

високе підлогове дзеркало як музейний експонат на двох невеликих стоянах у вигляді колон з консолей [Овч., С. 118].

ПСУВАННЯ МОНЕТ

зменшення державною владою маси благородного металу у складі монети за рахунок зниження ваги та проби зі збереженням її номінальної ціни з метою отримання прибутків [Овч., С. 400].

ПУБЛІЧНИЙ ЗБІР БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ

добровільний збір цільової допомоги у формі коштів або майна серед невизначеного кола осіб, зокрема з використанням засобів електронного зв'язку або телекомунікації, для досягнення цілей, визначених Законом України „Про благодійну діяльність та благодійні організації” [Мін., С. 46].

ПУБЛІЧНИЙ МУЗЕЙ

історичний тип музею, доступний широкому колу публіки, що сформувався в

епоху Просвітництва [Мін., С. 46].

ПУЛЬТ

парта, бюро, стіл або шафа середньої висоти як музейний експонат, верхня площа якої скошена для писання [Овч., С. 119].

ПУТІВНИК

довідкове чи рекламне музейне видання відомостей щодо певного географічного пункту, культурно-освітньої установи чи заходу [Мін., С. 117].

ПУФ

табуретка як музейний експонат з м'яким, переважно круглим сидінням, що зазвичай входить до складу спального гарнітура [Овч., С. 119].

Р р

РАДІАЛЬНИЙ

який іде у вигляді променів; напрямлений по радіусу [Кл., С. 169].

РАДІОЛА

апарат, що поєднує радіоприймач і програвач грамплатівок [Овч., С. 119].

РАПРА

колюча зброя як музейний експонат з довгим і гнучким чотиригранним клинком; нині використовується у спортивному фехтуванні [Овч., С. 119].

РАПП

винятково рідкісний цінний предмет [Овч., С. 400].

РАППОРТ (РАПОРТ)

одна з композиційних форм орнаменту [Овч., С. 119].

РАРИТЕТНІСТЬ

властивість предмета, яка означає, що подібні предмети зустрічаються доволі рідко [Мик., С. 97].

РЕАБІЛІТАЦІЯ

сукупність науково обґрунтованих заходів щодо відновлення культурних та функційних властивостей об'єктів культурної спадщини, приведення їх у стан, придатний для використання [Мик., С. 97].

РЕВАЛОРИЗАЦІЯ

повернення історико-культурному об'єктові вартості, втраченої під впливом часу чи інших руйнівних чинників [Мик., С. 97].

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ

відновлення здатності об'єкта до функціонування й самовідтворення [Мик., С. 97].

РЕГІОН

загальне позначення будь-якої території [Кл., С. 171].

РЕГІОН КОМПЛЕКТУВАННЯ

адміністративно-територіяльна одиниця, соціально-економічний комплекс, історична чи інша територія, що становить історико-культурний інтерес як цілість і в межах якої перебувають об'єкти комплектування [Мик., С. 97].

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК

природоохоронна рекреаційна установа місцевого або регіонального значення, яку створюють для збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів і забезпечення умов для організованого відпочинку населення [Мик., С. 97].

**РЕГІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЧО-МУЗЕОЛОГІЧНИЙ
МОНІТОРИНГ (МОНІТОРИНГ ПРИРОДНИЧО-МУЗЕОЛОГІЧНИЙ
РЕГІОНАЛЬНИЙ)**

система спостережень за біологічними процесами та природними явищами в межах певного регіону, де ці процеси та явища можуть відрізнятися від базового фону, характерного для всієї біосфери і за природним характером, і за антропогенним впливом [Мик., С. 97; Кл., С. 119].

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА РАДА МУЗЕЮ

дорадчий орган при директорові музею; розглядає тематичні та перспективні плани видавничої діяльності музею, обговорює й організовує рецензування рукописів наукових праць, методичних рекомендацій, каталогів, путівників по музею тощо [Мик., С. 97].

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ

науково-виробничий підрозділ музею, що забезпечує редагування й публікацію наукових праць музею, методичних рекомендацій, посібників, оглядів, довідників, каталогів, путівників та інших музейних видань [Мик., С. 98].

РЕЕКСПОЗИЦІЯ

часткова або повна заміна експозиції музею (окремих експозиційних комплексів) [Кл., С. 172].

РЕЄСТРАЦІЯ

система надання постійного номера надходження для ідентифікації предмета та занотовування цього номера [Мик., С. 98].

РЕЄСТРУВАННЯ

надання постійного номера надходження для ідентифікації пам'ятки та занотовування цього номера відповідно до системи [Мик., С. 98].

РЕЖИМ ЗБЕРІГАННЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

умови, що забезпечують музейні предмети від псування та руйнування і визначаються освітленістю та станом повітря (його газовим складом, температурою, вологістю, забрудненістю) [Мик., С. 98].

РЕЖИМ ТЕМПЕРАТУРИ Й ВОЛОГОСТІ (ТЕМПЕРАТУРНО-ВОЛОГІСНИЙ РЕЖИМ, ТЕМПЕРАТУРНО-ВОЛОЖИСТИЙ РЕЖИМ

режим, згідно з яким у музейних приміщеннях підтримують оптимальні для зберігання музейних предметів температуру та вологість [Мик., С. 98].

РЕЖИМИ ЗБЕРІГАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

підтримання визначеної вологості, температури і освітлення, проведення очистки, дезінфекції і дезінсекції музейних предметів, регулярна дератизація і ретельне прибирання фондосховищ та експозиції [Кл., С. 172].

РЕЗЕРВАТ

загальна назва природоохоронних територій (пам'яток природи, заказників, заповідників тощо) [Мик., С. 98].

РЕЙДИМЕЙД

композиція, складена зі спонтанно підібраних предметів ужитку, в яку, за задумом автора, закладено художній смисл [Овч., С. 120].

РЕКЛАМНЕ ВИДАННЯ

видання відомостей щодо виробів, послуг, заходів, культурно-історичних об'єктів, творчих колективів тощо, у формі, яка привертає увагу, сприяє реалізації товарів і послуг, запрошує до ознайомлення чи відвідування [Мін., С. 117].

РЕКЛАМНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

бюлетень викладених у привабливій формі відомостей щодо виробів, послуг, заходів з метою створення попиту [Мін., С. 118].

РЕКЛАМНО-ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

напрямок музейної діяльності, що полягає в підготовці, виготовленні й розповсюдженні рекламних видань та сувенірів для поширення інформації про музей [Мик., С. 98].

РЕКОНСТРУКЦІЯ (ВІДНОВЛЕННЯ)

комплекс заходів щодо відновлення втраченої історичної чи мистецької пам'ятки, за наявності достатніх наукових даних, а також значного історичного, наукового, художнього або іншого її значення [Овч., С. 5].

РЕКРЕАЦІЙНА ЗОНА

зона музейної території для відпочинку та додаткового обслуговування відвідувачів музею, зокрема, розташування музейних крамниць, буфетів, кафе, інших пунктів громадського харчування, проведення мистецьких, культурно-освітніх заходів, гостьових місць для паркування автомобілів [Мик., С. 98].

РЕКТИФІКАТ

очищений ректифікацією 95,6%-ний етиловий спирт. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 172].

РЕЛІКВАРІЙ

емність для зберігання реліквій, що було характерним передусім для християнства [Овч., С. 120].

РЕЛІКВІЙНИЙ ЕКСПОНАТ

музейний експонат з високим ступенем експресивності, особливо шанований як пам'ять про визначну історичну подію, особу або природне явище [Мик., С. 99].

РЕЛІКВІЙНІСТЬ

властивість музейного предмета, яка означає, що цей предмет є особливо шанований як пам'ять про визначну подію, особу, явище [Мик., С. 99].

РЕЛІКВІЯ

тип музейних предметів, що має високу експресивність (виразність) і особливу цінність як пам'ятка про історично важливу подію, унікальне природне явище або природний об'єкт, з яким він пов'язаний [Мик., С. 99].

РЕЛЬЄФ

скульптурне зображення на площині [Овч., С. 401].

РЕМОНТ

сукупність проектних, вишукувальних і виробничих робіт, спрямованих на покращення технічного стану та підтримання в експлуатаційному стані об'єкта культурної спадщини без зміни властивостей, які є предметом охорони об'єкта культурної спадщини [Мін., С. 101].

РЕНОВАЦІЯ

періодичний обмін обігових монет на щойновідкарбовані монети [Овч., С. 401].

РЕПЕТИР

настінний або наручний годинник як музейний експонат, який, залежно від складності, повторює попередню годину, чверть години і хвилини при натисненні кнопки або шнура; таким чином, не потрібно дивитися на циферблат [Овч., С. 120].

РЕПЛІКА (НОВОРОБ)

копія, виконана самим автором або під його наглядом у розмірах, відмінних від розмірів оригіналу [Мик., С. 99].

РЕПРЕЗЕНТАТИВНІСТЬ

властивість музейного предмета відображати події чи явища в певному контексті [Мик., С. 99].

РЕПРОДУКЦІЯ (АВТОТИПІЯ)

копія твору малярства чи графіки, виготовлена поліграфічним способом для отримання великої кількості повторень [Мик., С. 99].

РЕСТАВРАТОР

науковий працівник музею, який має відповідну кваліфікацію для проведення реставраційних робіт [Мик., С. 99].

РЕСТАВРАЦІЙНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

комплекс документів, які організовують процес реставрації музейних предметів [Мик., С. 99].

РЕСТАВРАЦІЙНА КОМІСІЯ

спеціальна комісія зі складу реставраційної ради, яка розглядає питання реставрації з окремих спеціальностей, визначає завдання щодо реставрації окремих предметів, має право спостерігати за реставраційними роботами й

приймає роботу реставраторів [Мик., С. 99].

РЕСТАВРАЦІЙНА МАЙСТЕРНЯ

виробничий підрозділ музею, який виконує реставраційно-профілактичні роботи [Мик., С. 99].

РЕСТАВРАЦІЙНА РАДА МУЗЕЮ

науковий орган музею, який координує реставраційно-профілактичні роботи, розглядає питання доцільності й потреби реставрації музейних предметів і приймає рішення про реставрацію, її часові рамки та способи [Мик., С. 100].

РЕСТАВРАЦІЙНИЙ ВІДДІЛ МУЗЕЮ

науково-виробничий підрозділ музею, який забезпечує дослідження можливості реставрації і виконує реставраційно-профілактичні роботи [Мик., С. 100].

РЕСТАВРАЦІЙНИЙ ЗАКЛАД

заклад, який виконує реставраційні роботи і не є підрозділом музею [Мик., С. 100].

РЕСТАВРАЦІЙНИЙ ПАСПОРТ

основний документ, що відображає процес реставрації, який заповнює реставратор на підставі щоденника і за результатами досліджень [Мик., С. 100].

РЕСТАВРАЦІЙНИЙ ЦЕНТР

виробнича, науково-дослідна й науково-методична організація, пов'язана з реставрацією музейних предметів [Мик., С. 100].

РЕСТАВРАЦІЯ

1) усунення механічних, фізико-механічних, фізико-хімічних і біологічних пошкоджень музейних предметів; один з основних напрямів науково-фондової роботи музею; 2) відновлення чогось у первісному вигляді, зокрема пам'яток природи, творів мистецтва тощо [Кл., С. 173].

РЕСТАВРАЦІЯ КНИГ

процес відтворення зруйнованих і ушкоджених видань та рукописів до первісного або близького до первісного стану та їх укріплення [Овч., С. 250].

РЕСТИТУЦІЯ

повернення незаконно привласнених архівних документів, музейних предметів та інших цінностей [Мик., С. 100].

РЕТРОСПЕКТИВНА ВИСТАВКА

виставка творів живопису, графіки, скульптури, що охоплює твори того чи іншого минулого періоду [Овч., С. 121].

РЕЧОВЕ ДЖЕРЕЛО (РЕЧОВА ПАМ'ЯТКА, ПАМ'ЯТКА МАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ)

виготовлений людиною предмет, що має певну утилітарність [Мик., С. 100].

РИВ'ЄРА

ювелірний виріб з коштовних каменів, щільно пригнаних один до одного так, що складається враження миготливого потоку, звідки й назва [Овч., С. 121].

РИДИКЮЛЬ

жіноча сумочка як музейний експонат з м'якої тканини, прообразом якої служив помпадур [Овч., С. 121].

РИЗАЛІТ

частина виробу з меблів, що виступає по всій висоті для розтину і оживлення поверхні [Овч., С. 121].

РИТОН

посудина з металу або кераміки як музейний експонат воронкоподібної форми, часто у вигляді голови тварин (собаки, барана, коня) або людини) [Овч., С. 121].

РИФЕЙ

стара назва пізнього докембрію [Кл., С. 175].

РІДКІСНИЙ ПРЕДМЕТ (РАРИТЕТ)

тип музейних предметів, цінність якого визначає, у першу чергу, його рідкісність [Мик., С. 101].

РІЗНОВИД МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

одиниця класифікації музейних предметів у рамках одного виду [Мик., С. 101].

РІЗЬБЛЕННЯ

техніка художнього оброблення різноманітних матеріалів: дерева, каменю, металу, скла, кістки, теракоти, алебастру; полягає у видаленні надлишків матеріалу з метою створення заглибленого або опуклого зображення за допомогою спеціальних інструментів [Овч., С. 122].

РІШЕННЯ (УХВАЛА)

офіційний документ, прийнятий місцевим органом самоврядування у межах наданих йому прав [Овч., С. 251].

РОБОЧА КІМНАТА

музейне приміщення, призначене для проведення наукового опрацювання музейних предметів [Мик., С. 101].

РОБОЧІ КРЕСЛЕННЯ

елемент проектної документації експозиції, що створюється на етапі її технічного і робочого проектування [Кл., С. 176].

РОЗВІШУВАННЯ

кріплення експонатів на вертикальних експозиційних площах безпосередньо або з допомогою спеціального обладнання [Мик., С. 101].

РОЗДІЛЬНА СИСТЕМА ЗБЕРІГАННЯ

в одному ізольованому приміщенні знаходяться предмети з одного матеріалу або ж декількох матеріалів, дуже близьких за нормами зберігання [Мін., С. 102].

РОЗЕТА

декоративна деталь орнаменту у вигляді стилізованої розкритої квітки [Овч., С. 403].

РОЗКЛАДКА

попереднє розміщення майбутньої експозиції в залах з метою уточнення складу експозиційних матеріалів, виявлення їх взаємного та зорового зв'язку, відібрання оптимальних варіантів музейних образів [Мін., С. 87].

РОЗКРИТТЯ ПАМ'ЯТКИ

реставраційний захід, усунування з поверхні музейного предмета сторонніх напластувань, звільнення предмета від пізніх нашарувань [Мик., С. 101].

РОЗПИС ДЕКОРАТИВНИЙ

орнаментальні або сюжетні композиції, що створюються засобами живопису на різних частинах архітектурних споруд, а також на виробах декоративно-прикладного мистецтва [Овч., С. 122].

РОЗПИСНІ МЕБЛІ

Меблі як музейні експонати, зроблені з деревини, не оздобленої коштовною фанерою (переважно селянські меблі), а покриті олійними фарбами [Овч., С. 122].

РОЗПОВІДЬ

умовно прийнята в екскурсійній справі назва усного мовлення, тобто повідомлення та пояснення, які екскурсовод дає екскурсантам [Мик., С. 101].

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

офіційний документ, який видається органами виконавчої влади, міністерствами, відомствами з метою прийняття оперативних заходів вирішення важливого питання на даний час [Овч., С. 251].

РОЗПРЕДМЕТНЕННЯ

метод експонування з використанням мінімальної кількості музейних предметів [Кл., С. 101].

РОЗРІДЖЕННЯ

метод експонування, який полягає у створенні незаповненого місця навколо важливого експоната, щоб привернути до нього увагу [Мик., С. 101].

РОЗСТАВЛЯННЯ

попереднє розміщення експонатів відповідно до монтажних аркушів для перевіряння їх візуальної сумісності й загального враження від експозиції

[Мик., С. 101].

РОЗЧЛЕНУВАННЯ

елементи меблевих виробів, створені за законами архітектури; виділені за допомогою виступів та поглиблень, вони підкреслюють конструкцію [Овч., С. 122–123].

РОЗШИРЕНА ТЕМАТИКО-ЕКСПОЗИЦІЙНА СТРУКТУРА (РОЗГОРНУТА ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА ЕКСПОЗИЦІЇ, СТРУКТУРА ТЕМАТИКО-ЕКСПОЗИЦІЙНА РОЗШИРЕНА, РТСЕ)

документ, у якому фіксують розподіл майбутньої експозиції на взаємопов'язані частини – розділи, теми, експозиційні комплекси – з деталізацією до рівня характеристики змісту окремих експозиційних комплексів [Мик., С. 101; Кл., С. 192].

РОСЛИННИЙ ОРНАМЕНТ (ОРНАМЕНТ РОСЛИННИЙ)

досить поширений і давно відомий різновид орнаменту, що ґрунтується на оброблянні рослинних мотивів (квітів, листя, гілок, паростків та плодів [Овч., С. 123].

РОСТРА

архітектурно-декоративна деталь у вигляді носової частини судна [Овч., С. 123].

РОТОНДА

1) кругла за формою споруда, будівля (будинок, зала і т. ін.); 2) довга жіноча накидка без рукавів, кругла по краях, без застібки і з прорізами для рук [Овч., С. 123].

РУБРИКА АНОТАЦІЇ

структурна частина анотації [Мик., С. 102].

РУЙНУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

зміна фізико-механічних і хемічних властивостей унаслідок невмілого або необережного користування чи несвоєчасного проведення реставрації [Мик., С. 102].

РУКОПИС

1) документ, текст якого написаний від руки або на друкарській машинці (машинописний Р.), комп'ютері; 2) документ, текст якого написаний, продиктований чи виправлений автором перед тиражуванням [Мик., С. 252].

РУКОПИСНА КНИГА

книга з написаним від руки текстом і намальованими вручну ілюстраціями [Овч., С. 252].

РУХОМЕ ОСВІТЛЕННЯ

освітлення музею, яке може переміщатися, наприклад, пряме сонячне світло [Мик., С. 102].

РУШНИЦЯ

довгостволова вогнепальна зброя як музейний експонат, призначена для стрільби обома руками [Овч., С. 123].

С с

САКВОЯЖ

ручна дорожня сумка як музейний експонат на застібці [Овч., С. 123]

САЛОН

назва постійно діючих виставок художніх творів, призначених для продажу [Овч., С. 124].

САМОВАР

металевий прилад як музейний експонат для кип'ятіння води з жаровою трубою всередині, що заповнюється гарячим вугіллям [Овч., С. 124].

САМОВРЯДУВАННЯ МУЗЕІВ

право музеїв створювати органи самоврядування: вчені, наглядові, методичні, музейно-педагогічні, художні, реставраційні та інші ради, залучаючи до їх діяльності фахівців різного профілю [Мик., С. 102].

САМОДІЯЛЬНЕ ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

творчість людей, які не є професійними художниками, а займаються мистецтвом додатково до своєї основної професійної діяльності [Овч., С. 124].

САНДРИК

оздоблення над віконним або дверним прорізом [Овч., С. 405].

СВАСТИКА

символічний хрестоподібний знак, що складається начебто з чотирьох букв „Г”, поєднаних основами, або чотирьох людських ніг, які також виходять з одного центра [Овч., С. 125].

СВІТЛОВИЙ РЕЖИМ (РЕЖИМ ОСВІТЛЕННЯ)

параметри освітлення, оптимальні для зберігання музейних предметів [Мик., С. 102].

СВІЛОТЕХНІЧНА АПАРАТУРА

окремі прилади або системи, які забезпечують загальне та/або рухоме освітлення експозиції та місцеве підсвічення [Мик., С. 102].

СВІЛОТЕХНІЧНИЙ ПРОЄКТ ЕКСПОЗИЦІЇ

комплекс документів, необхідних для встановлення освітлення експозиції [Мик., С. 102].

СЕКРЕТЕР

популярний з середини XVIII ст. вид меблів як музейних експонатів (вузька й висока, до 170 см шафка), у яких поєднуються відкидна дошка, що служить письмовим столом, та мініатюрна шафа, типу кабінету або бюро, з багатьма потаємними шухлядами та секретними механізмами для зберігання особливо цінних речей та документів [Овч., С. 126].

СЕМИСВІЧНИК

особливий світильник з семи гілок, розміщених на одній площині [Овч., С. 126].

СЕРВЕР

апаратно-програмний вузол у локальних комп'ютерних мережах, який керує рештою вузлів мережі [Кл., С. 180].

СЕРЕДОВИЩЕ ЕКСПОЗИЦІЙНОГО АНСАМБЛЮ

предметно-просторове середовище, у якому перебуває експозиційний ансамбль [Мик., С. 102].

СЕРЕДОВИЩЕ ПОБУТУВАННЯ ПРЕДМЕТА

частина соціального середовища чи довкілля, у межах якої предмет взаємодіє

з людиною та іншими предметами до включення в музейне зібрання [Мик., С. 102].

СЕРЕЖКИ

вид ювелірних прикрас як музейних експонатів, які зазвичай носять біля вуха, в мочці вуха, в крилі або перемичці носа [Овч., С. 126].

СЕРІЯ

видання, однотипово оформлене, що включає сукупність томів, об'єднаних спільністю задуму, тематики, цільовим або читацьким призначенням [Мін., С. 118].

СЕРПЕНТАРІЙ

спеціальний заклад, де утримують відновлених у природі отруйних змій і беруть з них отруту, не вбиваючи тварин. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 180].

СИГЛАТІЯ

колекціонування сигалатів – малюнків на поштових конвертах [Овч., С. 253].

СИГЛОГРАФІЯ

спеціальна історична дисципліна, що досліджує часову, державну, територіальну, відомчу, родинну та особисту належність печаток [Овч., С. 253].

СИГНАТУРА

стрічка з текстом, яка пояснює зображення на середньовічних картинах як музейних експонатах, гобеленах тощо [Овч., С. 127].

СИГНЕТ

різновид персня-печатки як музейного експоната; вставка у кастику (рамці) персня – штемпель печатки [Овч., С. 406].

СИЛУРІЙСЬКИЙ ПЕРІОД (СИЛУР)

підрозділ палеозойської ери, тривав близько 25 млн. р., закінчився 410 млн. р. тому [Кл., С. 181].

СИСТЕМА ЕКСПОЗИЦІЙ

сукупність експозиції музею та його виставок в одній чи декількох будівлях, пов'язаних ідейно-тематичною та архітектурно-художньою єдністю [Мик., С. 103].

СИСТЕМА ЗБЕРІГАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

комплекс заходів із забезпечення функції зберігання, а також певний порядок розміщення музейних предметів у фондосховищах і експозиції музею [Кл., С. 183].

СИСТЕМА МУЗЕЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

специфічний соціокультурний організм обміну інформацією між музеєм і його відвідувачами, що розвивається й регулюється за логікою ситуацій [Мик., С. 103].

СИСТЕМА ОБЛІКУ

розроблені й затверджені правила, інструкції, зразки документів, згідно з якими ведуть облік музейних предметів [Мик., С. 103].

СИСТЕМА ОРІЄНТАЦІЇ ВІДВІДУВАЧА В ЕКСПОЗИЦІЇ (ОРІЄНТАЦІЙНА СИСТЕМА)

сукупність різноманітних засобів організації самостійного огляду музейної експозиції відвідувачем [Мик., С. 103].

СИСТЕМА ФОНДОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

взаємопов'язана сукупність документів, що складається за установленими формами в процесі обліку фондів, їх класифікація і систематизація, фізичне зберігання експонатів, що є необхідним для виконання музеєм його соціальних функцій [Овч., С. 17].

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ

здійснюється на основі прийнятої музеєм класифікації, тобто групування реально існуючих в музейному зібранні предметів за допомогою карток або сучасних електронних засобів систематизації і зберігання наукової інформації [Мін., С. 68].

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

утворення структури музейних фондів, поділ їх на групи та підгрупи за певними критеріями структуризації музейних фондів з урахуванням умов зберігання, габаритності, меморіальності музейних предметів тощо [Мик., С. 103].

СИСТЕМАТИЧНА ЕКСПОЗИЦІЯ (ЕКСПОЗИЦІЯ СИСТЕМАТИЧНА)

музейна експозиція, у якій однорідні музейні предмети представляють згідно із систематикою відповідної галузі науки [Мик., С. 103; Кл., С. 63].

СИСТЕМАТИЧНА КАРТОТЕКА

картотека музейного зібрання чи його частини, укладена за принципами систематизації за певною ознакою (іменна, предметна, хронологічна тощо) [Мик., С. 103].

СИСТЕМАТИЧНА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ СИСТЕМАТИЧНА, ТАКСОНОМІЧНА КОЛЕКЦІЯ)

музейна колекція, що складається з предметів одного типу та згрупована за певною ознакою класифікації – за матеріалом, галузями знань, практичною діяльністю, регіонами, етнічними групами тощо [Мик., С. 103; Кл., С. 91].

СИСТЕМАТИЧНИЙ ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ РЯД (ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ РЯД СИСТЕМАТИЧНИЙ)

структурна одиниця систематичної експозиції; сукупність однорідних музейних експонатів, розташованих відповідно до класифікаційної схеми профільної дисципліни музею [Мик., С. 103; Кл., С. 62].

СИСТЕМАТИЧНИЙ МЕТОД КОМПЛЕКТУВАННЯ (МЕТОД КОМПЛЕКТУВАННЯ СИСТЕМАТИЧНИЙ, СИСТЕМАТИЧНЕ КОМПЛЕКТУВАННЯ)

метод комплектування фондів, який передбачає регулярне їх поповнення однотипними предметами музейного значення, спрямоване на формування й поповнення систематичних колекцій [Мик., С. 103; Кл., С. 113].

СИСТЕМАТИЧНИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ

розміщення експозиційних матеріалів систематичними рядами відповідно до класифікаційної системи конкретної наукової дисципліни чи галузі виробництва, що дає змогу побачити цілісну картину в її розвитку [Мик., С. 104].

СКІПЕТР

жезл як музейний експонат, прикрашений коштовним камінням, різьбленням тощо [Овч., С. 128].

СКЛАД МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

кількісно-класифікаційна характеристика певних музейних фондів [Мик.,

С. 104].

СКЛАДАННЯ АНОТАЦІЙ

відбирання й готування змістовної інформації для подання на експозицію, розбивання її за рубриками, випрацювання формулювань [Мик., С. 104].

СКЛАДЕНЬ

складний переносний вітвар, трійчаста стулкова ікона як музейний експонат з дерева або металу із зображеннями на кожній стулці або тільки на центральній [Овч., С. 128].

СКЛАДНИЙ ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ МАРШРУТ

порядок огляду експозиції, який неможливо описати простою геометричною фігурою [Мик., С. 104].

СКЛОПАКЕТ

різновид експозиційного устаткування, що складається зі скла та підкладки, між якими затискають плаский експозиційний матеріал [Мик., С. 104].

СКРИНЯ (СУНДУК)

виріб меблів, великий ящик із кришкою і замком як музейний експонат для зберігання одягу та ін. предметів [Овч., С. 130].

СКРИПКА

струнний смичковий музичний інструмент як музейний експонат [Овч., С. 130].

СКРИПТ ЕКСПОЗИЦІЇ

скрупульозний та остаточний запис усіх вербальних формулювань – анотацій, заголовків, текстів в експозиції тощо, які належать до експозиції

[Мик., С. 104].

СЛОВНИК

довідкове музейне видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними [Мін., С. 119].

СОЛЯРНИЙ ОРНАМЕНТ

стилізоване зображення сонця [Овч., С. 131].

СОНЦЕЗАХИСНИЙ ПРИСТРІЙ (СЗП)

спеціальна конструкція для обмеження й регулювання природного освітлення в експозиційних залах та фондосховищах [Мик., С. 104].

СОПЛКА

український народний духовий інструмент як музейний експонат, різновид флейти, що виготовляється з дерева [Овч., С. 130].

СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ МУЗЕЮ

форми використання музею суспільством, які історично формують й змінюють установу в багатofункціональну, реалізуються в основних напрямках музейної діяльності [Мін., С. 68].

СОЦІАЛЬНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО (СОЦІАЛЬНА МУЗЕОЛОГІЯ, ЕКОМУЗЕОЛОГІЯ)

напрямок музеєзнавства, що вивчає музей як суспільний інститут, його соціальні функції та форми їх реалізації в різних суспільно-економічних умовах [Мик., С. 104].

СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ МУЗЕЮ (ФУНКЦІЇ МУЗЕЮ СОЦІАЛЬНІ)

суспільне призначення музеїв, їхня роль стосовно суспільства, потреби суспільства, які задовольняє музей [Мик., С. 104; Кл., С. 216].

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ СКЛАД ВІДВІДУВАЧІВ

характеристика музейної аудиторії за соціально-демографічними ознаками: стать, вік, рід занять, освіта, місце проживання тощо [Мик., С. 104].

СПЕЦІАЛІЗОВАНА ГАЗЕТА

газета, яка систематично висвітлює окремі проблеми музейної діяльності і призначена певним категоріям читачів [Мін., С. 119].

СПЕЦІАЛЬНА ІНВЕНТАРНА КНИГА (СПЕЦІАЛЬНА КНИГА, СПЕЦКНИГА)

книга, у якій ведуть додатковий обов'язковий облік предметів, виготовлених з дорогоцінних металів чи коштовного каміння, а також пам'яток із вмістом дорогоцінних металів [Мик., С. 104].

СПЕЦІАЛЬНА КОНСЕРВАЦІЯ

комплекс організаційних, науково обґрунтованих заходів, які передбачають втручання у структуру музейного предмета з метою припинення в ньому руйнівних процесів через оброблення його отрутохімікатами, просякання в антисептичних розчинах, просочення синтетичними смолами тощо [Мик., С. 105].

СПЕЦІАЛЬНЕ МУЗЕЄЗНАВСТВО (СПЕЦІАЛЬНА МУЗЕОЛОГІЯ)

напрямок музеєзнавства, який забезпечує зв'язок між музеєзнавством і спеціальними дисциплінами, що досліджують матеріальні свідчення людини та її оточення [Мик., С. 105].

СПЕЦІАЛЬНЕ ОСВІТЛЕННЯ

1) освітлення експозиційних приміщень, яке дає змогу оглядати експонати у будь-який час; 2) освітлення, яке виділяє окремі тематичні вузли, створює додаткове враження у відвідувачів [Мик., С. 105].

СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ (ДОПОМІЖНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ)

джерелознавчі галузі знань, що вивчають окремі типи джерел та розробляють теоретико-методологічні засади їх дослідження [Мик., С. 105].

СПЕЦІАЛЬНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

методи дослідження музейних предметів, що впливають з типу і профілю музею [Мик., С. 105].

СПИРТ ЕТИЛОВИЙ (ЕТАНОЛ)

консервуюча рідина, яка широко використовується у науково-дослідній роботі природничого музею [Кл., С. 188].

СПИСАННЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА (ДЕАКЦЕСІЯ)

вилучення музейного предмета зі складу музейних фондів із зазначенням відповідної інформації в обліково-фондовій документації [Мик., С. 105].

СПИСОК ОБ'ЄКТІВ ВСЕСВІТНЬОЇ СПАДЩИНИ UNESCO

перелік культурних та природних об'єктів, які отримують особливий охоронний статус [Мін., С. 49].

СПОНСОР

фізична або юридична особа, яка фінансує діяльність, оплачує спонсорський внесок організаторам обраного заходу без мети одержання прямої матеріальної вигоди або прибутку для себе, найчастіше – в обмін на рекламу [Мін., С. 49].

СПОНСОРСТВО

добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами будь-якої діяльності з метою популяризації виключно свого імені, найменування, свого знака для товарів і послуг [Мін., С. 49].

СПОРУДИ (ВИТВОРИ)

твори архітектури та інженерного мистецтва, твори монументальної скульптури та монументального малярства, археологічні об'єкти, печери з наявними свідченнями життєдіяльності людини, будівлі або приміщення в них, що зберегли автентичні свідчення про визначні історичні події, життя та діяльність відомих осіб [Мін., С. 49].

СПОСІБ НАДХОДЖЕННЯ

графа в обліково-фондовій документації, де зазначено спосіб надходження пам'ятки до музейних фондів [Мик., С. 105].

СПРИЙНЯТТЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

активний, вибірковий процес відображення музейної інформації, унаслідок якого у відвідувача виникає емоційно забарвлене уявлення про явище чи події, що їм присвячено експозицію [Мик., С. 105].

СТАН ЗБЕРЕЖЕНОСТІ

передбачає конкретний перелік та опис усіх пошкоджень музейного предмета: забруднення, подряпини, окислення, каверни, отвори, тріщини, розриви тощо із зазначенням їхніх розмірів [Овч., С. 409].

СТАНДАРТ

нормативне виробничо-практичне музейне видання з комплексом норм, правил та вимог щодо об'єкта стандартизації, встановлених та затверджених

у відповідності з чинним законодавством [Мін., С. 119].

СТАРІННЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА

поступова зміна фізико-механічних і хемічних властивостей музейного предмета під впливом часових чинників [Мик., С. 105].

СТАТИСТИЧНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

бюлетень-таблиця, змістом якої є оперативні статистичні дані, що характеризують певну сферу життя та діяльності суспільства [Мін., С. 119].

СТАТИСТИЧНІ КОМІТЕТИ

губернські та обласні статистичні комітети були науково-адміністративними установами в дореволюційній Росії, що створювалися для збору та обробки економіко-статистичних даних [Мін., С. 68].

СТАТУЕТКА

статуя невеликого розміру як музейний експонат [Овч., С. 132].

СТАТУС МУЗЕЮ

1) статус, який присвоюють експозиції найвищі органи державної влади у сфері культури; 2) положення музею в мережі музеїв [Мик., С. 106].

СТАТУС ПАМ'ЯТКИ

статус, що вказує на мистецьку, історичну, культурну, наукову та ін. цінність певного об'єкта і який йому присвоюють найвищі органи державної влади у сфері культури [Мик., С. 106].

СТАТУТ

офіційне видання зведення правил, які регулюють принципи організації та порядок діяльності [Мін., С. 119].

СТАТУТ МУЗЕЮ

основний акт, який регулює музейну діяльність [Кл., С. 189].

СТАТУЯ

скульптурне зображення людини або тварини як музейний експонат, що має тримірний об'єм [Овч., С. 132].

СТАЦІОНАР

місце постійних спостережень і досліджень однієї наукової групи або наукових колективів [Кл., С. 189].

СТЕЛА

кам'яна або металева плита, стовп з написом або рельєфним зображенням [Овч., С. 133].

СТЕЛАЖ

музейні меблі, полиці на кілька ярусів (у бібліотеці – для книг, у фондосховищі – для музейних предметів) [Мик., С. 106].

СТЕНД

різновид експозиційного устаткування, вертикальний щит, на якому зазвичай розміщують пласкі експозиційні матеріали [Мик., С. 106].

СТИЛЕТ

різновид невеликого кинджала як музейного експоната з вузьким тонким гострим шилоподібним тригранним або чотиригранним лезом (може бути й круглим) [Овч., С. 133].

СТИЛІЗАЦІЯ

1) свідоме підкреслене наслідування зовнішніх, формальних рис,

особливостей будь-якого стилю в новому, незвичайному для нього художньому аспекті; 2) узагальнене, спрощено-схематичне зображення фігур та предметів; підкреслення найхарактернішого [Овч., С. 133].

СТІЛЕЦЬ АНГЛІЙСЬКИЙ

спинки, що набрали форми скрипки або балясини [Овч., С. 133].

СТІЛЕЦЬ ВІНДЗОРСЬКИЙ

крісло як музейних експонат з точених лозин – рустикальні меблі для сидіння [Овч., С. 133].

СТІЛ-КОНСОЛЬ

половина столу, притулена до стіни більшою частиною під великим настінним дзеркалом в розкішній рамі, яка багато прикрашена різьбленням [Овч., С. 133].

СТРАТЕГІЧНИЙ ПЛАН МУЗЕЮ

документ, у якому музей формулює завдання своєї діяльності на наступні роки й зазначає спосіб їх виконання [Мик., С. 106].

СТРАТЕГІЯ МУЗЕЮ

опис шляхів та засобів досягнення мети музею [Мик., С. 106].

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ КОЛЕКЦІЙ

основні напрямки розширення музейних колекцій у перспективі [Мик., С. 106].

СТРУКТУРА МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

багаторівневий розподіл музейних фондів на окремі фонди та групи для оптимального їх обліку та зберігання [Мик., С. 106].

СТУДІЙНІ ФОНДИ

фондосховища, пристосовані та доступні дослідникам для вивчення [Мик., С. 106].

СТУДІОЛО

кабінет для гуманітарних занять, в якому разом із бібліотекою розміщувалися й художні колекції [Ключ., С. 73].

СТУКО

техніка оздоблення формованими вручну гіпсовими прикрасами [Овч., С. 133].

СТУПІНЬ ЗБЕРЕЖЕНОСТІ

належність музейного предмета до певної групи за збереженістю [Мик., С. 106].

СУБ'ЄКТИ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

фізичні та юридичні особи, що провадять культурну діяльність або реалізують, владні повноваження у сфері культури [Мін., С. 49].

СУБСТИТУТ

1) річ, яка замінює іншу в певному її застосуванні; 2) точне відтворення [Мик., С. 107].

СУВЕНІР

художньо виконаний твір, призначений для подарунка на згадку; річ, пов'язана зі спогадами про щось, когось [Овч., С. 133].

СУДОК

1) невелика чашка з ручками як музейний експонат, що використовується для

підлив, соусів; 2) столовий прибор із невеликими посудинами для оцту, перцю, гірчиці та ін.; 3) пристрій для перенесення їжі у вигляді невеликих каструль, поставлених одна на одну й скріплених ручкою [Овч., С. 134].

СУПРОВІДНИЙ ТЕКСТ

текст, який прямо не стосується експонатів, але допомагає розкрити зміст експозиції [Мик., С. 107].

СУЧАСНИЙ МУЗЕЙ

концентроване втілення духовних устремлінь культури, її минулого і сьогодення, реалізоване шляхом спільної праці художника, дизайнера, фотографа, кінематографіста, звукорежисера, освітлювача, філолога-фольклориста, і, за необхідності, ілюзіоніста [Мін., С. 50].

СФРАГІСТИКА (СИГЛЛОГРАФІЯ)

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає печатки [Мик., С. 107].

СХЕМА ЕКСПОЗИЦІЙНОГО ЗАЛУ

план експозиційного залу, на якому позначено розташування експозиційного устаткування та основних експонатів [Мик., С. 107].

СХЕМА ОПИСУ

план, згідно з яким описують музейні предмети [Мик., С. 107].

СЦЕНАРІЙ ЕКСПОЗИЦІЇ

1) літературний опис майбутньої експозиції з посиленням емоційним впливом на відвідувачів; 2) вид проектного документа, який представляє експозиційний задум у вигляді сюжетної схеми, що пов'язує наукову концепцію з пластичним образом експозиції музейної [Мик., С. 107].

СЦЕНАРІЙ ОФОРМЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

етап планування експозиції, який містить усі ескізи, плани та вказівки для візуалізації експозиційного задуму разом з усіма художніми деталями [Мик., С. 107].

СЦЕНОГРАФІЧНЕ ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

створення зображально-пластичного образу експозиції за допомогою декорацій, освітлення й технічних засобів у експозиції [Мик., С. 107].

СЦЕНОГРАФІЧНИЙ НАПРЯМ ОБРАЗОТВОРЕННЯ

експозиційне образотворення з використанням театральних і аудіовізуальних засобів інтерпретації експонатів [Мик., С. 107].

СЮЖЕТНО-ДРАМАТУРГІЧНА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, послідовність огляду якої побудована так, що сукупність висвітлюваних подій чи явищ сприймається як цілісний драматичний твір [Мик., С. 107].

Т Т

ТАБАКЕРКА

невелика коробочка з підйомною кришкою як музейний експонат для нюхального тютюну [Овч., С. 135].

ТАЄМНИЙ АРХІВ

архівна установа, про існування якої не заявлено публічно [Мін., С. 50].

ТАКСИДЕРМІЯ (ДЕРМОПЛАСТИКА)

сукупність методів спеціального оброблення шкур тварин (знімання, препарування, вичинення) і способи виготовлення з них тушок та опудал.

Пов'язана з природничою музейною справою [Мик., С. 108].

ТАКСОНОМІСТ

спеціаліст-систематик, який займається проблемами таксономії. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 195].

ТАКСОНОМІЧНА КОЛЕКЦІЯ

природнича колекція, яка складається з музейних предметів одного типу, згрупованих у межах певної класифікаційної одиниці – таксону [Мик., С. 108].

ТАХТА

широкий диван без спинки як музейний експонат, часто вкритий килимом, декоративною тканиною тощо [Овч., С. 135].

ТВІР ЕКСПОЗИЦІЙНОГО МИСТЕЦТВА

твір мистецтва, спеціально створений для певної експозиції та покликаний служити активним провідником експозиційного образу, виразником експозиційного задуму [Мик., С. 108].

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність [Мін., С. 50].

ТЕЗА

листова гравюра, яка містить текст богословського або філософського характеру, що супроводжує зображення святих, історичних осіб, яким вона присвячена [Овч., С. 135].

ТЕЗАВРАЦІЯ

накопичення коштовностей та монет приватними особами у вигляді багатства, скарбу [Овч., С. 414].

ТЕЗАВРУВАННЯ

див. комплектування музейних фондів [Мик., С. 108].

ТЕЗАУРУС

антична скарбниця [Мик., С. 108].

ТЕЗАУРУС МУЗЕЮ

1) сукупність понять з музеології і близькопрофільних галузей науки, нагромаджених людиною чи колективом; 2) словник з повною логічно впорядкованою змістовою музейною інформацією [Кл., С. 197].

ТЕЗАУРУС ОБЛІКУ

звід знаків, термінів, кодів і зв'язків між ними, які використовуються для обміну інформацією під час музейного обліку [Мик., С. 108].

ТЕКАМЕТ

середньоазійський килим як музейний експонат, зазвичай повстяний, зшитий з різнокольорових клаптиків [Овч., С. 135].

ТЕКСТ

об'єднана смисловою єдністю послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність, а також наявність текстового об'єкта і текстового предиката [Мін., С. 83].

ТЕКСТ ЗАГОЛОВНИЙ

заголовок до залу, розділу, теми і т. п. Виявляє тематико-експозиційну структуру, допомагає зорієнтуватися відвідувачеві музею [Кл., С. 197].

ТЕКСТ ПРОВІДНИЙ

аналогічний епіграфу в літературному творі; виражає спрямованість експозиції або певного її залу, розділу, теми чи комплексу. У провідних текстах можуть бути використані крилаті вислови видатних учених, цитати із законодавчих актів тощо [Кл., С. 197].

ТЕКСТИ В ЕКСПОЗИЦІЇ (ТЕКСТОВИЙ БЛОК)

розроблена як єдине ціле й систематично організована сукупність заголовків до розділів і тем, анотацій тощо, які виконують інформативну функцію [Мик., С. 108].

ТЕКСТОВЕ ВИДАННЯ

видання, більшу частину обсягу якого займає словесний, цифровий, у вигляді ієрогліфів, формул чи змішаний текст [Мін., С. 120].

ТЕКСТОЛОГІЯ

історико-філологічна галузь, що займається встановленням точного тексту літературних пам'яток та історичних документів, їхнього авторства [Овч., С.257].

ТЕМА ВИСТАВКИ

подія, епоха чи особа, розкриття змісту яких є завданням виставки [Мик., С. 108].

ТЕМА ЕКСПОЗИЦІЇ

подія, епоха чи особа, розкриття змісту яких є завданням експозиції [Мик., С. 108].

ТЕМА КОМПЛЕКТУВАННЯ

тема, яка визначає зміст комплектування музейних фондів, хронологічний

період, регіон, об'єкт або джерело комплектування, передбачена в плані комплектування фондів [Мик., С. 108].

ТЕМАТИКО-ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС

структурна одиниця тематичної експозиції, експозиційний комплекс, який розкриває одну певну підтему експозиції [Мик., С. 109].

ТЕМАТИКО-ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ ПЛАН (ПЛАН ТЕМАТИКО-ЕКСПОЗИЦІЙНИЙ, ПЛАН МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ, ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЕКСПОЗИЦІЇ, ТЕП)

остаточний документ проектування експозиції, який визначає зміст і тематичну структуру проєктованої експозиції, відображає конкретний склад експозиційних матеріалів з усіма їхніми науковими характеристиками, окремі експозиційні комплекси, характер експозиційних матеріалів тощо [Мик., С. 109; Кл., С. 153].

ТЕМАТИЧНА ГРУПА МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

група музейних предметів, об'єднаних спільною темою [Мик., С. 109].

ТЕМАТИЧНА ЕКСКУРСІЯ

екскурсія, що розкриває музейну експозицію з позиції однієї теми [Мик., С. 109].

ТЕМАТИЧНА ЕКСПОЗИЦІЯ (ЕКСПОЗИЦІЯ ТЕМАТИЧНА)

музейна експозиція, яка за допомогою експозиційних матеріалів розкриває певну тему, сюжет, проблему [Мик., С. 109; Кл., С. 63].

ТЕМАТИЧНА КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ ТЕМАТИЧНА)

музейна колекція, сформована з музейних предметів різних типів

(документів, фотографій, творів мистецтва, речей тощо), і у своїй сукупності розкриває певну тему [Мик., С. 109; Кл., С. 91].

ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА ЕКСПОЗИЦІЇ (СТРУКТУРА ТЕМАТИКО-ЕКСПОЗИЦІЙНА, ТСЕ, ТЕМАТИКО-ЕКСПОЗИЦІЙНА СТРУКТУРА, ТЕМАТИКО-СТРУКТУРНИЙ ПЛАН)

документ, який є основою для визначення послідовності експозиційних розділів, тем, комплексів та усталення експозиційного маршруту [Мик., С. 109; Кл., С. 191].

ТЕМАТИЧНА ЧАСТИНА ТЕП

частина тематико-експозиційного плану, яка розкриває зміст експозиції, мету, завдання, подає всі теми, підтеми й елементи тем [Мик., С. 109].

ТЕМАТИЧНИЙ ВУЗОЛ ЕКСПОЗИЦІЇ

експонат чи група експонатів, які найкраще розкривають тему експозиції [Мик., С. 109].

ТЕМАТИЧНИЙ КОМПЛЕКС

елементарна одиниця розширеної тематичної структури, яка в тематико-експозиційному плані представлена як група музейних предметів, що пов'язані один з одним і взаємно доповнюють один одного [Мик., С. 109].

ТЕМАТИЧНИЙ МЕТОД КОМПЛЕКТУВАННЯ (ТЕМАТИЧНЕ КОМПЛЕКТУВАННЯ, МЕТОД КОМПЛЕКТУВАННЯ ТЕМАТИЧНИЙ)

метод комплектування фондів, що передбачає вивчення процесів і явищ, пов'язаних з певною темою комплектування, виявлення і збирання різнотипних предметів музейного значення, що найповніше відображають цю тему [Мик., С. 109; Кл., С. 113].

ТЕМАТИЧНИЙ МУЗЕЙ

музей, що збирає, досліджує та популяризує пам'ятки, пов'язані з однією конкретною темою [Мик., С. 110].

ТЕМАТИЧНИЙ ПОКАЖЧИК

покажчик музейних предметів, пов'язаних певною темою, з покликанням на їхні облікові позначення, що спрощує пошук потрібної інформації [Мик., С. 110].

ТЕМАТИЧНИЙ РОЗДІЛ ЕКСПОЗИЦІЇ (РОЗДІЛ ЕКСПОЗИЦІЇ)

структурна частина музейної експозиції, яка детально висвітлює певний аспект теми експозиції; у свою чергу може ділитися на підрозділи, теми, підтеми й окремі експозиційні комплекси [Мик., С. 110].

ТЕМАТИЧНІ ЕКСКУРСИ

спеціалізовані екскурсії, присвячені розкриттю однієї теми [Мін., С. 87].

ТЕМЛЯК

петля з китицею на ефесі шаблі, шпаги, палаша як музейний експонат, що надівається на руку під час бою [Овч., С. 414].

ТЕМП

ступінь швидкості проведення екскурсії, швидкість послідовності подій, що планується під час розроблення програм екскурсії [Мик., С. 110].

ТЕМПЕРА

фарба, до складу якої входять біологічні речовини – натуральні емульсії з яєць (або лише з жовтків), а також рослинний або тваринний клей, соки рослин, винний оцет і т. ін. [Овч., С. 135].

ТЕНІЯ

пов'язка як музейний експонат, що надівалася на голову як знак нагороди або як прикраса [Овч., С. 414].

ТЕОРІЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ

розділ загальної теорії музеєзнавства, що вивчає проблеми, пов'язані з комплектуванням музейних фондів, тобто з методологією і методикою відбору об'єктів дійсності до музейних зібрань [Мик., С. 110].

ТЕОРІЯ КОМУНІКАЦІЇ

розділ загальної теорії музеєзнавства, що вивчає музей як один із комунікаційних інститутів, специфіку передачі інформації, проблему впливу музейних засобів і форм комунікації на різні категорії відвідувачів у процесі культурно-освітньої діяльності музеїв [Мик., С. 110].

ТЕОРІЯ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

система основних музеологічних ідей, що дає цілісне уявлення про закономірності розвитку та істотні сторони музейної діяльності, визначає характер, задачі та напрями музеологічних досліджень [Кл., С. 198].

ТЕОРІЯ ТЕЗАВРУВАННЯ (ТЕОРІЯ СКАРБУВАННЯ)

теорія науково-фондової роботи; розділ загальної теорії музеєзнавства, який досліджує процеси пізнання цінності музейних предметів та інформації, що міститься в них, тобто досліджує музейні предмети, їх облік і зберігання [Мик., С. 110].

ТЕРАКОТА

керамічні неглазуровані вироби з кольоровим пористим черепком, що має художнє та утилітарне значення [Овч., С. 135].

ТЕРАРІУМ (ВІВАРІЙ)

приміщення для утримання дрібних наземних хребетних тварин, головним чином земноводних, плазунів і гризунів, щоб спостерігати за їхнім життям. Пов'язане з природничою музейною справою [Кл., С. 198].

ТЕРМІН

слово або словосполучення, що виражає певне поняття якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо [Кл., С. 198].

ТЕРМІН ЕКСПОНУВАННЯ

проміжок часу, протягом якого експозицію не змінюють [Кл., С. 110].

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

словник термінів та визначень певної галузі знання [Мін., С. 120].

ТЕРМІНОЛОГІЯ

1) розділ лексики, що охоплює терміни різних галузей знань; 2) сукупність термінів якоїсь галузі науки, техніки, мистецтва або всіх термінів даної мови [Кл., С. 198].

ТЕСЕРА

кубик з кольорового мармуру або іншого каменю, з якого склалися античні мозаїки [Овч., С. 135].

ТЕХНІКА ЕКСПОЗИЦІЇ

комплекс методів і засобів перетворення музейного предмета в експонат [Мик., С. 111].

ТЕХНІЧНЕ Й РОБОЧЕ ПРОЄКТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ (ТЕХНОРОБОЧЕ ПРОЄКТУВАННЯ)

складання технічного й робочого проєкту експозиції, необхідного для її монтажу [Мик., С. 111].

ТЕХНІЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

залучення до експозиції сучасного експозиційного устаткування й технічних засобів (підсвітка, ілюмінація, звукові ефекти тощо) для підсилення її комунікативних та атракційних властивостей [Мик., С. 111].

ТЕХНІЧНИЙ І РОБОЧИЙ ПРОЄКТ ЕКСПОЗИЦІЇ

комплекс документації, необхідної для виготовлення та збирання експозиційного устаткування й науково-допоміжних матеріалів [Мик., С. 111].

ТЕХНІЧНИЙ ПЕРСОНАЛ МУЗЕЮ

технічні працівники виробничих підрозділів музею, майстерень спеціального призначення, фотолабораторії, типографії тощо [Мик., С. 111].

ТЕХНІЧНИЙ ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ (МУЗЕЙНЕ УТВОРЕННЯ)

військовий музей (музейне утворення), збирання якого документують історію і сучасний розвиток військової техніки [Мін., С. 50].

ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ В ЕКСПОЗИЦІЇ

засоби, що передають додаткову вербальну, візуальну, звукову, аудіовізуальну інформацію за допомогою спеціальної апаратури (механічних, електричних, оптико-механічних, електронних та інших засобів і систем) [Мик., С. 111].

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ЕКСКУРСІЇ

технологічний документ, складений та затверджений керівником суб'єкта туристичної діяльності, що визначає логічну послідовність перегляду

історико-культурних об'єктів на туристичному маршруті [Мін., С. 87].

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦИКЛ МУЗЕЙНОГО ПРОДУКТУ

сукупність взаємозв'язаних методів, засобів і ресурсів проведення робіт, у ході діяльності музею, що створює завершений музейний продукт протягом певного проміжку часу (створення експозиції, виставки, наукової публікації тощо) [Мін., С. 50].

ТЕХНОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ ПРЕПАРАТІВ

система науково обґрунтованих прийомів і способів фіксації і консервації об'єктів природи, виготовлення природничих препаратів і їх реставрація [Кл., С. 199].

ТИМПАН

внутрішнє трикутне поле фронтона; заглиблена частина стіни (ніша) напівциркульного, трикутного або стрілкового контуру над вікном або дверима [Овч., С. 136].

ТИМЧАСОВА КОНСЕРВАЦІЯ

комплекс організаційних, науково обґрунтованих невідкладних заходів, спрямованих на припинення руйнування музейного предмета до його реставрації чи консервації [Мик., С. 111].

ТИМЧАСОВЕ ЗБЕРІГАННЯ

комплекс заходів для забезпечення зберігання предметів музейного значення, що перебувають у музеї на умовах депозиту [Мик., С. 111].

ТИП МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

одиниця класифікації музейних предметів, об'єднаних за основним способом

фіксації інформації (письмові, речові, зображальні, фоно-, фото-, кіно- й відеоджерела) або за ознаками їхніх особливостей (природничі препарати, раритети, унікальні предмети, реліквії тощо) [Мик., С. 111].

ТИПИ МУЗЕЇВ

розрізняють три Т. М.: 1) науково-освітні (масові, або публічні) – призначені для широких мас населення; 2) науково-дослідні, або академічні – призначені для спеціалістів. Науково-дослідні музеї мають вузькоспеціалізований характер і створюються при академіях наук, науково-дослідних інститутах як своєрідні наукові лабораторії; 3) навчальні – призначені для учнів і студентів; створюються при школах, середні-спеціальних і вищих навчальних закладах з освітньою метою [Кл., С. 200].

ТИПІЗАЦІЯ

розподіл будь-чого на окремі частини, що мають спільні (характерні) ознаки: подібність будови і функцій, спільність походження і т. п. [Кл., С. 201].

ТИПОВИЙ МУЗЕЙНИЙ ПРЕДМЕТ

предмет, який відображає типове явище і має характерні для значного числа предметів ознаки того чи іншого часу [Мик., С. 111].

ТИПОЛОГІЧНИЙ КОМПЛЕКС

експозиційний комплекс, створений з однотипних предметів, які разом утворюють цілісну композицію [Мик., С. 112].

ТИПОЛОГІЧНИЙ МЕТОД АТРИБУЦІЇ

не передбачає використання будь-яких інструментів, особливих знань і навичок, вимагає підвищеної уваги до функцій, часу і місця побутування предмету, форми, декору та матеріалу, з якого він виготовлений [Мін., С. 69].

ТИПОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ-МАЙСТЕРНЯ

музей ансамблевого типу, створений на основі музеєфікації ремісничої майстерні та відтворення робочої обстановки [Мик., С. 112].

ТИПОЛОГІЯ

класифікація (систематизація) предметів або явищ за спільністю певних ознак (зовнішньоструктурних або функціональних) [Кл., С. 201].

ТИПОЛОГІЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

систематизація музейних предметів, в основі якої лежить поняття про нечіткі множини та типи [Мик., С. 112].

ТИРАЖУВАННЯ (РЕПРОДУКУВАННЯ)

багаторазове повторення твору мистецтва, де кожний окремий виріб зберігає властивості оригіналу [Овч., С. 136].

ТИРС

палиця як музейний експонат, оповита плющем, листям винограду й увінчана сосною шишкою [Овч., С. 416].

ТОВАРИСТВА ДРУЗІВ МУЗЕЮ

громадські організації, створювані при конкретних музеях з метою їх суспільної підтримки (фінансової та організаційної) [Мін., С. 125].

ТОГА

чоловіча верхня накидка як музейний експонат [Овч., С. 416].

ТОН

1) початковий найпростіший елемент світлотіні в самій натурі і в художньому творі; 2) інтенсивність кольору світлотіні певної деталі малюнка

або картини; 3) загальний світлотіньовий лад твору або мотиву, що визначається регістром світлотіні; 4) загальний кольоровий лад художнього твору [Овч., С. 136].

ТОНДО

картина, рельєф, зображення тощо, розміщені у межах круга; архітектурно-декоративна деталь у формі круга, диска [Овч., С. 137].

ТОНЕТ (ВІДЕНСЬКІ МЕБЛІ)

стиль виготовлення меблів із гнутих під гарячою парою букових стволів [Овч., С. 137].

ТОНУВАННЯ

техніка надання будь-якій поверхні бажаного тону: забарвлення, світлості; також те, що впливає на текстуру, фактуру [Овч., С. 137].

ТОПОГРАФІЧНА ОРІЄНТАЦІЯ

система реєстрації місця зберігання кожного музейного предмета в музеї [Мик., С. 112].

ТОПОГРАФІЧНИЙ ОПИС

допоміжна форма обліку музейних фондів, опис, у якому фіксують усі місця зберігання (шафи, вітрини, стелажі тощо) у фондосховищах і на експозиції з обов'язковим зазначенням у них усіх переміщень предметів [Мик., С. 112].

ТОПОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

показчик музейних предметів з обліковими позначеннями, у якому зафіксовано місце зберігання (вказано топографічний шифр), укладений, як правило, в порядку інвентарних номерів [Мик., С. 112].

ТОПОГРАФІЧНИЙ ШИФР

умовне коротке кодове позначення місцезнаходження музейного предмета (експозиція, зал, вітрина; фондосховище, шафа, полиця, скринька) [Мик., С. 112].

ТОПОГРАФІЯ МУЗЕЙНОГО ПРЕДМЕТА

опис місця зберігання музейного предмета у музейній документації [Мик., С. 112].

ТОРЕВТИКА

мистецтво рельєфного оброблення металевих художніх виробів карбуванням або тисненням [Овч., С. 417].

ТОРКВЕС

металева прикраса, намисто як музейний експонат, частіше із золота, що було поширене у кельтів; з I ст. увійшло в мистецтво Стародавнього Риму [Овч., С. 137].

ТОРС (ПОЯСНИЙ ПОРТРЕТ, НАПІВФІГУРА)

зображення тулуба людини в живописі, скульптурі, графіці [Овч., С. 137].

ТОРШЕР

тип високого світильника на підставці, що встановлюється на підлозі [Овч., С. 137].

ТОТАЛЬНА ЕКСПОЗИЦІЯ

музейна експозиція, у якій максимально повно виставлено для огляду музейні предмети певного зібрання [Мик., С. 112].

ТРАВЛЕННЯ

техніка оброблення різноманітних матеріалів за допомогою хімічних реакцій в результаті впливу кислот [Овч., С. 137].

ТРАДИЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР СЕРЕДОВИЩА

історично успадкований вигляд та об'ємно-просторова структура історичного населеного місця [Мін., С. 50].

ТРАНСПАРАНТ

натягнена на підрамник або закріплена між двома держачами тканина з будь-яким зображенням чи текстом (переважно у вигляді гасла) [Овч., С. 137].

ТРАНСПОРТУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ПРЕДМЕТІВ

переміщення музейних предметів поза межами музею [Мик., С. 112].

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

зміна простору, на якому розташовано експозицію за допомогою експозиційного устаткування [Мик., С. 112].

ТРИБУНА

експозиційне устаткування у вигляді підвищення сходами, призначене для відкритого розміщення на ньому експонатів [Мик., С. 112].

ТРИКИРІЙ

підсвічник на три свічки як музейний експонат [Овч., С. 137].

ТРИМАЧ

елемент експозиційного устаткування, пристрій для кріплення елементів експозиції [Мик., С. 112].

ТРИПОД

виріб, частіше посудина на трьох ніжках як музейний експонат [Овч., С. 138].

ТРИПТИХ

1) тристулковий складень; 2) три твори мистецтва, поєднані одним задумом [Овч., С. 138].

ТРИАСОВИЙ ПЕРІОД (ТРИАС)

початковий етап мезозойської ери, тривав 47 млн. р., закінчився 203 млн. р. тому [Кл., С. 203].

ТРОФЕЇ

озброєння, здобуте у бою, яке приносили у дар богам як здобич переможця [Овч., С. 417].

ТУАЛЕТ

1) покривало, одяг; покривало для невеликого столика; 2) назва меблів як музейних експонатів – комбінації шафочки із дзеркалом та столу, за яким одягаються [Овч., С. 138].

ТУМБА

шафа невеликих розмірів як музейний експонат [Мик., С. 113].

ТУРНИКЕТ („ПРИХОВАННИЙ ПЛАН”)

елемент експозиційного обладнання, подібний до книги з твердими перекидними аркушами, які закріплені на шарнірах [Кл., С. 205].

ТУШ

чорна або кольорова водяна фарба, що виготовляється з кіптяви, сажі та клейових речовин в сухому (у вигляді плиток) або рідкому стані [Овч., С. 138].

ТУШКА

сухий природничий препарат із збереженим покривом тіла птахів або ссавців, який переважно використовують для формування колекцій зоологічних фондів [Кл., С. 205].

У у

УВРАЖ

розкішне видання великого формату з гравюрами [Овч., С. 259].

УЗАГАЛЬНЕНА ЗВЕДЕНА ЕТИКЕТКА

різновид зведеної етикетки, який містить загальну анотацію групи експонатів і їх список [Мик., С. 113].

УЗДОВЖШЛЯХОВА ЕКСКУРСІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

розповідь публіцистичного характеру із вкрапленнями наукових фактів, художніх цитат та ліричних відступів про історичні події, що відбувалися у цій місцевості, про цікавинки місцевого краю, про видатних діячів, пов'язаних з цією місцевістю, варті уваги об'єкти за вікном, про історію населених пунктів, пам'ятки природи, історії і культури, розташовані на шляху проходження автобуса, екскурсійного катера чи іншого засобу пересування [Мін., С. 88].

УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ І КУЛЬТУРИ

добровільна громадська організація, заснована 1966 р. у Києві. Завдання товариства – залучати широкі верстви населення до активної участі в охороні пам'яток історії, археології, архітектури, мистецтва, літератури й писемності, етнографії, народної творчості, вести популяризаторську і роз'яснювальну роботу відповідно до законодавства про охорону й використання пам'яток,

здійснювати громадський контроль за їх збереженням, ремонтом і реставрацією [Овч., С. 17].

УМБРА

темна зелено-коричнева земляна фарба, що складається з глини і домішків окису заліза та марганцю [Овч., С. 139].

УНІВЕРСАЛЬНІ КОНСТРУКТИВНІ СИСТЕМИ

елементи експозиційного обладнання: підставки, подіуми, стенди щитової конструкції, стенди зі стояками, просторово-каркасні системи та просторово-стержневі системи [Кл., С. 206].

УНІВЕРСАЛЬНІ МОДУЛЬНІ СИСТЕМИ

частини музейних приладів, механізмів, пристроїв, що виконують певні функції (каркасні, безкаркасні, комбіновані, рамні, просторово-стрижневі, кулісні каркасні) [Мін., С. 84].

УНІКАЛЬНИЙ ДОКУМЕНТ

особливо цінний документ Національного архівного фонду, який має важливе значення для формування національної самосвідомості українського народу, визначає його вклад у всесвітню культурну спадщину, не має аналогів і щодо юридичної сили, автографічності та зовнішніх ознак не може бути відновлений у разі непоправного пошкодження або втрати [Мик., С. 113].

УНІКАЛЬНИЙ ПРЕДМЕТ (УНІАТ)

1) тип музейних предметів, єдиний у своєму роді; вирізняється за рахунок своєрідності і неповторності; 2) єдиний з подібних до нього предметів, що зберігся [Мик., С. 113].

УНІКАЛЬНІСТЬ

властивість, яка означає, що даний предмет є своєрідним, неповторним серед інших, що існує в одному екземплярі [Мик., С. 113].

УНІКАЛЬНІСТЬ ПРЕДМЕТА

ознаки предмета, за якими він відрізняється від інших, що дозволяє розглядати його як єдиного у своєму роді [Кл., С. 206].

УНІКУМ

єдиний у своєму роді об'єкт культурної та природної спадщини, що відрізняється своєрідністю і неповторністю, особливою художньою, науковою та історичною цінністю [Мін., С. 103].

УНІФІКОВАНИЙ ПАСПОРТ МУЗЕЮ

документ, який складають і реєструють в органах культури всі музеї України, незалежно від їх видів, статусу, форм власності і відомчого підпорядкування, складається з 22-х пунктів і містить вичерпну інформацію про установу та її зібрання [Мін., С. 51].

УНІФОРМІСТИКА

допоміжна історична дисципліна, що вивчає військове обмундирування [Мін., С. 51].

УСТАВ

1) офіційний організований документ зведених правил діяльності, що регулюють організацію, порядок музейної діяльності, права і обов'язки членів однієї установи; 2) богослужбовий церковний збірник, що містить виклад порядку проведення усіх богослужінь річного кола [Овч., С. 259].

УСТАНОВИ МУЗЕЙНОГО ТИПУ

установи, які виконують окремі функції музею та практикують деякі властиві музеям форми діяльності [Мін., С. 51].

Ф ф

Ф'ЮЗО

тип вази веретеноподібної форми як музейного експоната [Овч., С. 143].

ФАГОТ

духовий дерев'яний музичний інструмент як музейний експонат з конічним каналом і подвійною тростиною [Овч., С. 139].

ФАЙЛ

набір музейної інформації, однотипної за структурою і способом використання в комп'ютері, який у процесі обробки і передачі розглядається як єдине ціле [Кл., С. 207].

ФАКСИМІЛЕ

абсолютно ідентична до зразка, виготовлена фотомеханічним способом копія, що наслідує оригінал включно з його матеріалом [Мик., С. 114].

ФАКТУРА

1) своєрідність художньої техніки (зазвичай оброблення поверхні) у творах образотворчого мистецтва; 2) зовнішній вигляд тканини, скла тощо, який визначається характером оброблення, будовою [Овч., С. 139].

ФАЛЕРИСТИКА

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає медалі, ордени та інші відзнаки [Мик., С. 114].

ФАЛЬШ (ФАЛЬШИВКА)

підроблений (фальсифікований) твір [Овч., С. 139].

ФАНДРАЙЗИНГ

комплекс заходів із залучення фінансів для реалізації некомерційних музейних проектів [Мін., С. 125].

ФАНЕРОЗОЙ

одна з трьох найбільших одиниць геологічного часу (еон). Триває на Землі близько 540 млн. р. [Кл., С. 208].

ФАРБИ МІНЕРАЛЬНІ

природні пігменти (вохра, жовтий сурик, кіновар, мумія, крейда, ляпіс-лазур і т. ін.), що використовуються в живописі [Овч., С. 140].

ФАРБИ ОЛІЙНІ

фарби, що складаються з мінеральних барвників-пігментів, змішаних на рослинних оліях (лляних, макових, ялицевих) або лаках [Овч., С. 140].

ФАРБИ ХУДОЖНІ

спеціально виготовлені тверді, тістоподібні або рідкі речовини, що мають здатність фарбувати оброблену ними поверхню і стійкі до зовнішнього впливу [Овч., С. 140].

ФАСАД

лицьовий бік меблевого виробу, будівлі [Овч., С. 140].

ФЕРМУАР

застібка з коштовного каміння на нагрудній прикрасі або на будь-якому іншому ювелірному виробі як музейному експонаті; намисто із коштовною

застібкою [Овч., С. 141].

ФЕРОНЬЄРКА

жіноча головна прикраса як музейний експонат (обруч або ланцюжок) з коштовним каменем або перлиною посередині, яку носили на чолі [Овч., С. 141].

ФЕСТОН

1) оброблення країв у виробках вишивки, в'язанні тощо у вигляді зубчастого або хвилястого візерунка; 2) мальована або ліплена прикраса у вигляді зубчастого або хвилястого візерунка, гірлянди тощо, виконувана на поверхні стель або стін уздовж периметра або лише по верхній горизонталі стіни; 3) гірлянда з листя, квітів і фруктів на меблях, вирізувалася з дерева [Овч., С. 141].

ФІАЛ

прикрашений хрестоцвітами та крабами шпиль (наконечник колони), що увінчує пінаклі [Овч., С. 141].

ФІБУЛА

загальноживана назва пряжки як музейного експоната з голкою-язичком, що слугує для її пристібання до одягу [Овч., С. 141].

ФІКСАТИВ

спеціальний безбарвний розчин для покриття малюнків, що утворює на їхній поверхні тонку прозору плівку, що запобігає осипанню та стиранню таких нетривалих матеріалів, як вугілля, сангіна, пастель, соус тощо [Овч., С. 141].

ФІКСАТОР

спеціальна речовина для обробки природних об'єктів з метою збереження

їхньої морфологічної будови і тривалого зберігання [Кл., С. 209].

ФІКСАЦІЯ

первинні фізико-хімічні засоби обробки об'єктів живої природи з метою припинення в них процесів обміну речовин і руйнування тканин: зняття шкур, сушення, занурення у фіксуючі рідини (спирт, формалін тощо) [Кл., С. 209].

ФІЛАНТРОПІЯ

фінансова та організаційна підтримка некомерційного заходу або організації, при якій не очікується ніякої комерційної вигоди [Мін., С. 51].

ФІЛАТЕЛІЯ

колекціонування і вивчення знаків поштової оплати, до яких належать марки, етикетки, ярлики, різноманітні провізорії, поштові штемпелі (календарні й спеціальні погашення), штампи, а також конверти, поштові картки і листівки з цими знаками – надрукованими (цілісні речі) або наклеєними (цілі речі), інші види поштової документації [Мін., С. 51].

ФІЛІГРАНОЛОГІЯ

спеціальна історична дисципліна, яка вивчає історію паперу та водяних знаків на ньому [Мик., С. 114].

ФІЛІЯ ВІЙСЬКОВОГО МУЗЕЮ

територіально відокремлене відділення музею, яке має самостійне і наукове значення [Мін., С. 52].

ФІЛІЯ МУЗЕЮ

відокремлений підрозділ музею, який розташований поза його місцезнаходженням і здійснює всі або частину його функцій [Мик., С. 114].

ФІЛОКАРТІЯ

колекціонування і вивчення ілюстрованих поштових листівок з репродукціями творів мистецтва та оригінальних – вітальних, рекламних, фотозображень тощо [Мін., С. 52].

ФІЛОФОНІЯ

колекціонування звукозаписів [Овч., С. 261].

ФІЛУМЕНІЯ

збирання сірникових етикеток колекціонерами [Овч., С. 142].

ФІТОТРОН

станція або камера штучного клімату, що являє собою повністю автоматизовану установку [Кл., С. 210].

ФЛАКОН

посудина як музейний експонат у вигляді маленької пляшечки для парфумів з вузькою шийкою та пробкою [Овч., С. 142].

ФЛЕХТВЕРК

геометричний орнамент із правильно переплетених стрічок, які вкривають усю поверхню або тільки борт виробу [Овч., С. 142].

ФЛОРИСТ

художник, який створює композиції, картини з листя дерев, кущів та з пелюсток квітів [Овч., С. 142].

ФЛОРИСТИКА

складання картин (пейзажів, натюрмортів, портретів) за допомогою аплікацій із засушеного листя [Овч., С. 142].

ФОЛЛІС

шкіряний мішок, гаманець як музейний експонат [Овч., С. 420].

ФОНД ҐРУНТІВ

облікований і систематизований структурний розділ природничих фондів, до якого належать колекції ґрунтових зразків та ґрунтових монолітів. Пов'язаний з природничою музейною справою [Мик., С. 114].

ФОНД НАУКОВО-ДОПОМІЖНИХ МАТЕРІЯЛІВ (ЕКСПОЗИЦІЙНО-ДОПОМІЖНИЙ ФОНД, НАУКОВО- ДОПОМІЖНИЙ ФОНД, ФОНД НАУКОВО-ДОПОМІЖНИЙ)

1) облікована та структурована складова частина музейного зібрання, сукупність науково-допоміжних матеріалів музею, зібраних або створених музеєм для постійної експозиції або різноманітних виставок; 2) частина музейного зібрання, що не належить до основного фонду та державної частини Музейного фонду України, складається з науково-допоміжних матеріалів, зібраних або створених музеєм для постійної експозиції або виставок як допоміжний ілюстративний або інформаційний матеріал (муляжі, макети, зліпки, реконструкції, копії, плани, карти, схеми, діаграми, кресленики та інші наочні матеріали, які спеціально виготовлені або відтворені й використовуються для розкриття експозиційно-виставкової теми [Мик., С. 114; Кл., С. 211–212].

ФОНД ОСНОВНИЙ

а) природничомузейні предмети, що представляють наукову та іншу цінність, оброблені і законсервовані для тривалого зберігання, а також забезпечені етикетками із зазначенням дати і місця збору, наукової назви зразка, прізвища збирача і того, хто їх визначив чи перевизначив; б) збори і колекції видатних природодослідників, які мають наукове чи меморіальне значення; в) біогрупи і діорами [Кл., С. 212].

ФОНД СИРОВИННИХ НАУКОВИХ МАТЕРІЯЛІВ

облікована та структурована частина музейного зібрання в структурі природничих фондів, що містить об'єкти неорганічної та органічної природи, які пройшли етап фіксації, але потребують препарування й визначення або призначені для лабораторних досліджень [Мик., С. 114].

ФОНД ТИМЧАСОВОГО ЗБЕРІГАННЯ (ФОНД ДЕПОЗИТІВ)

сукупність музейних предметів або науково-допоміжних матеріалів, отриманих на умовах депозиту для використання в експозиції або для наукового опрацювання [Мик., С. 115].

ФОНДИ МУЗЕЮ (МУЗЕЙНІ ФОНДИ, ФОНД ЗІБРАННЯ)

науково організована, облікована та структурована сукупність музейних предметів у складі музейного зібрання [Мик., С. 115].

ФОНДИ ПРИРОДНИЧОМУЗЕЙНІ (СТРУКТУРА ПРИРОДНИЧОМУЗЕЙНИХ ФОНДІВ, СКЛАД ПРИРОДНИЧОМУЗЕЙНИХ ФОНДІВ)

організована сукупність природничомузейних предметів і колекцій та науково-допоміжних матеріалів у складі музейної збірки [Кл., С. 213].

ФОНДОВА ГРУПА

структурна частина музейних фондів, логічно виокремлена за типом матеріялу для оптимального зберігання чи за хронологічною, географічною, тематичною або іншою ознакою [Мик., С. 115].

ФОНДОВА ДОКУМЕНТАЦІЯ

сукупність облікових документів та документів, що оформляються в процесі фізичної охорони фондів, а також під час їх класифікації та систематизації (класифікаційні схеми, каталоги, покажчики) [Мик., С. 115].

ФОНДОВА ЗОНА

частина музейної [території] [площі], призначена для зберігання фондкових зібрань музею [Мик., С. 115].

ФОНДОВА КОЛЕКЦІЯ

музейна колекція, яка перебуває у фондкових приміщеннях музею і не призначена для експонування [Мик., С. 115].

ФОНДОВА РОБОТА

один з основних напрямів музейної діяльності, метою якого є збереження, вивчення і використання музейних предметів [Мін., С. 103].

ФОНДОВЕ ПРИМІЩЕННЯ

музейне приміщення, призначене для науково-фондової роботи [Мик., С. 115].

ФОНДОВИЙ ІЗОЛЯТОР

приміщення у фондосховищі для перевірки на зараження та для знезараження музейних предметів перед тим, як перенести їх у фондосховище для постійного зберігання [Мик., С. 115].

ФОНДОВИЙ КОМПЛЕКС

централізовані зони збереження та обліку фондів, їх консервації, профілактики й упакування [Овч., С. 18].

ФОНДОВИЙ СПИСОК

список фондкових матеріалів [Мик., С. 115].

ФОНДОВІ МАТЕРІЯЛИ

музейні предмети, що зберігаються у фондах і не експонуються [Мик.,

С. 115].

ФОНДОВО-ЗАКУПІВЕЛЬНА КОМІСІЯ МУЗЕЮ

дорадчий і консультативний орган при директорові музею, який розглядає питання закупівлі предметів музейного значення, віднесення предметів до основного чи науково-допоміжного фонду, а також інші питання науково-фондової роботи [Мик., С. 115].

ФОНДОСХОВИЩЕ МУЗЕЮ (СХОВИЩЕ, ЗАПАСНИК)

музейне приміщення, спеціально обладнане для зберігання музейних фондів [Мик., С. 116].

ФОНІЧНІ ДЖЕРЕЛА

музейні предмети, на яких за допомогою спеціальних технічних пристроїв зафіксовано інформацію у вигляді звуків людської мови, шумів, музики тощо [Мик., С. 116].

ФОНОГРАМА В ЕКСПОЗИЦІЇ

демонстрація в музейній експозиції спеціально записаних або змонтованих звукових програм [Мик., С. 116].

ФОНОТЕКА

зібрання фонограм [Кл., С. 213].

ФОРМА КОМПЛЕКТУВАННЯ

тип організації заходів з комплектування музейних фондів [Мик., С. 116].

ФОРМА КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ

тип організації роботи музею з відвідувачами [Мик., С. 116].

ФОРМА ОБЛІКУ

тип організації обліку музейних колекцій залежно від різновиду облікових документів [Мик., С. 116].

ФОРМАЛІН (СПИРТ ЕТИЛОВИЙ)

рідка хімічна речовина, яка використовується для фіксації і консервації природничо-музейних предметів [Кл., С. 214].

ФОРМАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

метод побудови експозиції, згідно з яким експозицію будують на основі типологічної подібності експонатів [Мик., С. 116].

ФОРМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ

типи організації наукового комплектування фондів; охоплюють: наукові відрядження у справі комплектування музейних фондів, музейні експедиції, оперативне і поточне комплектування [Кл., С. 214].

ФОРМУВАННЯ ВИСТАВКИ

комплектування матеріалів виставки [Мик., С. 116].

ФОРМУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

комплектування матеріалів експозиції [Мик., С. 116].

ФОРМУВАННЯ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ

комплектування музейних колекцій за рахунок закупівлі, дарування, заповідання чи обміну предметів музейного значення відповідно до профілю музею та його місця в мережі музеїв [Мик., С. 116].

ФОРМУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ (КОЛЕКЦІЙ)

процес наукового комплектування фондів, зберігання і наукового опрацювання музейних предметів відповідно до профілю музею і його місця в музейній мережі [Кл., С. 214].

ФОРУМ ВЧЕНИХ

зібрання представників певного наукового спрямування з метою обговорення, популяризації, прийняття змістовних висновків, враховуючи національні та закордонні прогресивні теоретичні й практичні наукові надбання [Мін., С. 52].

ФОТОАЛЬБОМ

альбом з позитивами фотодокументів, об'єднаних за певною ознакою [Овч., С. 263].

ФОТОДЖЕРЕЛА

музейні предмети, що містять інформацію у вигляді зображення, отриманого за допомогою фотоапаратури [Ключ., С. 80].

ФОТОКОПІЯ

копія, отримана методом фотографії [Мик., С. 116].

ФОТОМАТЕРІЯЛИ

фотографії, а також інші використовувані у фотографії матеріали (негативи, слайди тощо) як ілюстрація чого-небудь [Мик., С. 116].

ФОТОМОНТАЖ

поєднання в одному зображенні ряду фотознімків або їх фрагментів, поєднаних однією темою [Овч., С. 142].

ФОТОПЛАН

фотографічне зображення місцевості в заданому масштабі, яке дістають у результаті монтажу трансформованих (перетворених у строго горизонтальні) та редукованих (зведених до однакового масштабу) аерофотознімків на геодезично підготовлену основу [Кл., С. 115].

ФОТОТЕКА

складова частина фондів музею, котра має фонд негативів і науково-довідковий апарат до нього [Мик., С. 116].

ФРЕСКА

техніка настінного живопису водяними фарбами по вологій штукатурці (фресковий живопис) [Овч., С. 143].

ФРИЗ

урізноманітні орнаментальні смуги, що ідуть по окрайку меблів або стін [Овч., С. 143].

ФРОНТОН

верхня частина фасаду будинку, портика або колонади у вигляді трикутної площини, обмеженої з боків двома схилами даху [Овч., С. 420].

ФРОНТОН У МЕБЛЯХ

завершення меблевого виробу як музейного експоната [Овч., С. 143].

ФУМІГАЦІЯ

знищення отруйною парою або газом шкідників музейних предметів [Кл., С. 216].

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на

одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку [Мін., С. 69].

ФУНДАТОР

засновник, основоположник, меценат, який поклав початок фондам, зібранням, колекціям; заснував, організував, створив, напр., музей [Овч., С. 421].

ФУНКЦІЯ

діяльність, обов'язок, робота; призначення [Кл., С. 216].

ФУНКЦІЯ ДОКУМЕНТУВАННЯ

функція музею, яка полягає в цілеспрямованому відображенні в музейному зібранні за допомогою музейних предметів тих процесів і явищ, які відбуваються в теперішній час і які вивчає музей відповідно до свого профілю й місця в мережі музеїв [Мик., С. 117].

ФУНКЦІЯ ЗБЕРІГАННЯ

функція музею, яка полягає у зберіганні нагромаджених свідчень минулих епох для майбутнього [Мик., С. 117].

ФУНКЦІЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНА

передача знань, формування наукового світогляду, екологічне, природоохоронне і естетичне виховання відвідувачів музею [Кл., С. 216].

ФУРНІТУРА

металеві елементи, допоміжні підручні матеріали, які використовують у деяких галузях виробництва [Овч., С. 143].

Х х

ХІТОН

жіночий і чоловічий одяг як музейний експонат у стародавніх греків, що був до колін (короткий Х.) або до ступнів (довгий Х.), з паском навколо стеген [Овч., С. 423].

ХОРОС

великий світильник як музейний експонат у вигляді широкого литого або кованого, часто декоративного обруча, до якого прикріплені кронштейни-рамена з чашечками для олійних ламп чи свічок [Овч., С. 143].

ХРАНИТЕЛЬ (ФОНДОВИК)

музейна спеціалізація; науковий співробітник музею, спеціаліст в галузі науково-фондової роботи [Кл., С. 219].

ХРАНИТЕЛЬ ГОЛОВНИЙ

музейна посада; науковий працівник музею, який організовує науково-фондову роботу, несе відповідальність за збереження музейних предметів в експозиції і природничомузейних фондах; керує роботами з обліку, наукового опрацювання, зберігання, реставрації і консервації музейних предметів; координує наукове комплектування фондів, контролює їхній рух, а також допускає відвідувачів у фондосховища [Кл., С. 219–220].

ХРАНИТЕЛЬ ФОНДІВ

працівник музею, матеріально-відповідальний за певну групу (розділ) фондів [Кл., С. 220].

ХРОМАТИЧНЕ ПІДСИЛЕННЯ

освітлення, при якому візуальне враження від експозиції посилюється через

використання світла різних кольорів [Мик., С. 117].

ХРОНОГРАМА

запис дати на монеті за допомогою розміщення у легенді літер, більших за інші [Овч., С. 425].

ХРОНОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

метод побудови музейної експозиції, який полягає в розміщенні експонатів за хронологією подій, які вони представляють [Мик., С. 117].

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

покажчик музейних предметів, укладений за часом їхнього [створення] [побутування] з покликанням на їхні облікові позначення, що спрощує пошук потрібної інформації [Мик., С. 117].

ХРОНОЛОГІЧНО-СТИЛЬОВИЙ МЕТОД ПОБУДОВИ ЕКСПОЗИЦІЇ

метод побудови експозиції в художніх музеях, згідно з яким експонати розміщують за належністю до художнього стилю з урахуванням хронології [Мик., С. 117].

ХРОНОЛОГІЯ

спеціальна історична дисципліна, що вивчає системи літочислення [Овч., С. 267].

ХУДОЖНЄ ЗНАЧЕННЯ (ХУДОЖНЯ ЦІННІСТЬ)

мистецька цінність музейного предмета [Мик., С. 117].

ХУДОЖНЄ ОФОРМЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ (ОФОРМЛЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ)

сукупність художніх засобів (колір, тло, освітлення тощо), використані для оформлення експозиції [Мик., С. 117].

ХУДОЖНЄ ПРОЄКТУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ

демонстрація в об'ємно-просторовому й художньому середовищі експозиційного ансамблю на основі художньої концепції з метою оптимального освоєння змісту експозиції відвідувачами музею [Мик., С. 117].

ХУДОЖНИК-ЕКСПОЗИЦІОНЕР (ХУДОЖНИК ЕКСПОЗИЦІЇ)

науковий працівник музею, який створює художній експозиційний образ та оптимальні умови для сприйняття відвідувачем експозиції в процесі музейної комунікації, втілює на основі музейних матеріалів за допомогою художніх засобів тему музейної експозиції [Мик., С. 118].

ХУДОЖНІЙ ВІЙСЬКОВИЙ МУЗЕЙ (МУЗЕЙНЕ УТВОРЕННЯ)

військовий музей (музейне утворення), зібрання якого включає художні твори військової тематики і відбиває історію розвитку образотворчого та декоративного-прикладного мистецтва [Мін., С. 52].

ХУДОЖНЄ ЗІБРАННЯ

державна, громадська та приватна колекція творів мистецтва [Овч., С. 144].

ХУДОЖНЯ ВИСТАВКА

виставка, яка показує результати мистецької діяльності людини в усіх формах її вияву [Мик., С. 118].

ХУДОЖНЯ КОЛЕКЦІЯ (КОЛЕКЦІЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА)

сукупність предметів із царини графіки, малярства, скульптури, художнього промислу, дизайну, архітектури, фотографії, електронних та інших

візуальних технік [Мик., С. 118].

ХУДОЖНЯ КОНЦЕПЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЇ (ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПРОЕКТ, КОНЦЕПЦІЯ ЕКСПОЗИЦІЇ ХУДОЖНЯ, ВИРІШЕННЯ ЕКСПОЗИЦІЇ ГЕНЕРАЛЬНЕ)

етап наукового проектування експозиції, який виконується у вигляді креслень, макетів і пояснювальних документів [Мін., С. 84; Кл., С. 95].

ХУДОЖНЯ РАДА МУЗЕЮ

дорадчий орган, до складу якого входять керівники експозиційних відділів і художники-експозиціонери. Пропонує художню концепцію музею, окремих експозицій та виставок [Мик., С. 118].

ХУДОЖНЯ СТРУКТУРА ЕКСПОЗИЦІЇ

сукупність і взаємозв'язки художніх елементів, використаних в експозиції [Мик., С. 118].

ХУДОЖНЯ ЦІННІСТЬ ПАМ'ЯТОК

критерій експертизи, за допомогою якого враховується значущість пам'яток, що встановлюється в процесі виявлення їх художніх особливостей, рівня художньої якості (особливості стилю, композиції, колориту, оригінальності, техніки виготовлення, загальної майстерності виконання) [Мін., С. 70].

ХУДОЖНЬО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ

вид художнього музею, діяльність якого зосереджена на особі певного діяча мистецтва чи на творі мистецтва [Мик., С. 118].

ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНА СТРУКТУРА ЕКСПОЗИЦІЇ

сукупність і взаємозв'язки художніх образів, які входять до експозиції [Мик., С. 118].

ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

середовище, створене сукупністю художніх образів експозиції [Мик., С. 118].

ХУМПЕН

велика склянка або бокал для пива як музейний експонат, спочатку конічної, потім циліндричної форми з низькою ніжкою [Овч., С. 144].

Ц ц

ЦАПФ

з'єднувальний елемент дерев'яної конструкції у вигляді круглого стрижня, який забезпечує обертання однієї деталі відносно іншої [Овч., С. 144].

ЦАРГА

дошата рама, що пов'язує ніжки столу у верхній частині безпосередньо під стільницею; у ширшому розумінні – взагалі дерев'яна рама, з'єднана на шипах [Овч., С. 144].

ЦЕНТР ВІДВІДУВАЧІВ

установа для надання відвідувачам інформації щодо історичного місця чи природного ареалу [Мик., С. 119].

ЦЕНТР МИСТЕЦТВА

заклад, де читають лекції з мистецтвознавства, демонструють твори мистецтва, а також задовольняють інші мистецькі зацікавлення громадськості [Кл., С. 119].

ЦЕНТРАЛЬНЕ ПЕРЕДСТАВЛЕННЯ (ЦЕНТРАЛЬНЕ ГРУПУВАННЯ)

метод експонування, який полягає у виділенні центрального експоната [Мик.,

С. 119].

ЦЕРКОВНИЙ МУЗЕЙ

музейний заклад при церкві, у якому збирали та зберігали релігійні предмети, котрі не використовувалися під час богослужінь [Мик., С. 119].

ЦИСТА

давньоіталійська бронзова циліндрична посудина як музейний експонат на трьох ніжках у вигляді звірячих лап з ручками та кришкою, прикрашеною фігурками людей або тварин [Овч., С. 144].

ЦИФРОВА СПАДЩИНА

форма культурної спадщини, закріплена в „Хартії про збереження цифрової спадщини”, прийнятої на 32-й сесії Генеральної конференції UNESCO (2003) [Мін., С. 104].

ЦІЛЬОВА ОРІЄНТАЦІЯ

основний принцип укладання анотацій, який визначає характер подання інформації для досягнення мети експозиції [Мик., С. 119].

ЦІНОУТВОРЕННЯ

процес визначення споживчої вартості музейних послуг, складовими яких є ціна вхідного квитка, ціна за проведення екскурсій (індивідуальних, групових) та ціна за додаткові послуги, запропоновані музеєм (фото- і відеозйомка, електронний гід тощо [Мін., С. 125].

ЦОКОЛЬ

1) нижня опорна частина будівлі, що виступає; 2) в меблях – масивна опора, що замінює ніжки [Овч., С. 145].

Ч ч

ЧАДРА

легка накидка для жінок-мусульманок як музейний експонат, що закриває голову й обличчя і спускається по плечах униз [Овч., С. 145].

ЧАРА

металева посудина як музейний експонат для пиття міцних напоїв [Овч., С. 145].

ЧАША

старовинна посудина округлої форми як музейний експонат для пиття з широким верхом і звуженим низом [Овч., С. 145].

ЧЕКАНЕННЯ

виготовлення металевих виробів вибиванням на їхній поверхні якого-небудь зображення [Овч., С.145].

ЧЕМБЕР

меблі з гнутого бамбука як музейний експонат, які виготовляли за китайськими зразками на початку XVIII ст. в Англії [Овч., С. 145].

ЧЕТВЕРТИННИЙ ПЕРІОД (АНТРОПОГЕН)

останній з геологічних періодів кайнозойської ери [Кл., С. 223–224].

ЧИННИК (ФАКТОР)

1) рушійна сила процесів, що відбуваються, або умова, що впливає на ці процеси, суттєва обставина в будь-якому процесі, явищі; 2) у факторіальному аналізі – вираз кореляції між змінними, що вивчаються [Кл., С. 225].

ЧИННИК АНТРОПІЧНИЙ

чинник, що виникає в ході безпосереднього впливу людини на будь що. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 225].

ЧИННИК АНТРОПОГЕННИЙ

чинник, походження якого пов'язане з діяльністю (запланованою, випадковою, минулою тощо) людини. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 225].

ЧИННИКИ БІОТИЧНІ

чинники органічного світу (рослинність, навколишнє тваринне населення, антропічний вплив тощо), які визначають умови існування організмів у тій або іншій місцевості. Пов'язані з природничою музейною справою [Кл., С. 225].

ЧЛЕНСТВО

постійна участь, патронат і фінансова підтримка діяльності некомерційних організацій фізичними і юридичними особами через сплачування ними членських внесків та інші форми участі [Мін., С. 126].

Ш ш

ШАБЛОН

типовий варіант оформлення експозиції, наприклад вітрини, подіуму чи стенду [Мик., С. 119].

ШАБЛЯ

вид холодної, переважно кавалерійської зброї як музейного експоната з зігнутих сталевим лезом і гострим кінцем [Овч., С. 146].

ШАНДАЛ

великий підсвічник як музейний експонат; зазвичай прикрашали палацові інтер'єри [Овч., С. 147].

ШАРЖ

гумористичне або загострено сатиричне зображення (зазвичай портрет), де збережено портретну подібність, але змінено і підкреслено, навмисне перебільшено (шаржовано) найхарактерніші риси зображуваного [Овч., С. 147].

ШАРМАНКА (КАТЕРИНКА)

механічний духовий інструмент як музейний експонат – рід великого переносного органа без клавішного механізму [Овч., С. 147].

ШАТЛЕН

жіноча прикраса як музейний експонат на короткому ланцюжку для підвішування ювелірних виробів, годинників, ключів, печаток тощо [Овч., С. 147].

ШАТЦКАМЕРА

домузейна форма зберігання і експонування колекцій коштовностей, а також назва місця їх зберігання [Мик., С. 119].

ШАФА

музейні меблі, що мають дверцята, переважно з шухлядами і полицями або без них, для зберігання предметів різного функційного призначення [Мик., С. 119].

ШАФА-ГАРДЕРОБ

шафа як музейний експонат для зберігання одягу [Мик., С. 119].

ШЕЛЯГ

назва білонових та мідних монет на зразок шилінга на польських, українських, білоруських землях [Овч., С. 428].

ШИНЕЛЬ (ШИНЕЛЯ)

формений одяг особливого крою як музейний експонат – зі складкою на спині та хлястиком (переважно для військових, певної категорії учнів, службовців і т. ін.) [Овч., С. 147].

ШИРМА

складна переносна кімнатна перегородка у вигляді з'єднаних рам-стулок, як правило, дерев'яних, затягнутих тканиною або папером, які декоруються вишивкою або розписом [Овч., С. 147].

ШИФОНЬЄР

вузька шафа як музейний експонат з великою кількістю висувних ящиків для зберігання білизни та предметів жіночого туалету [Овч., С. 148].

ШИФР

умовне позначення окремих складових частин музейних фондів (груп, розділів і підрозділів фондів та окремих колекцій) [Кл., С. 227].

ШИФРУВАННЯ (МАРКУВАННЯ)

процес нанесення облікових позначок на музейний предмет, тобто одночасно із занесенням предметів до книг надходжень та інвентарних книг проставляються надані їм облікові позначки: шифр музею (аббревіатура рваної назви), номер за книгою надходжень, номер за інвентарною книгою та її шифр, а також спеціальний інвентарний номер для предметів з коштовних металів та каміння [Овч., С. 19].

ШКАНТ

вставний шип круглого перетину, використовуваний для з'єднання дерев'яних частин у меблях як музейних експонатах [Овч., С. 148].

ШКАТУЛКА

маленька коробочка як музейний експонат, предмет ювелірного мистецтва [Овч., С. 148].

ШЛІФ

різновид мікропрепаратів, що представляє собою тонку пластинку біологічного або палеонтологічного об'єкта чи гірської породи, прозору на світлі. Пов'язаний з природничою музейною справою [Кл., С. 229].

ШЛІФУВАННЯ

тонке оброблення дерев'яних, металевих, кам'яних та інших поверхонь спеціальними інструментами (точило, шайба) за допомогою шліфувальних матеріалів – абразивів [Овч., С. 148].

ШНЕЛА

високий кухоль для пива як музейний експонат з кераміки з олов'яною відкидною кришкою, рельєфним та розписним декором [Овч., С. 148].

ШОВКОГРАФІЯ

техніка друку (перенесення, переведення, тиражування) кольорових та чорно-білих малюнків на будь-яку поверхню: папір, метал, дерево, тканину, скло, кераміку через шовкове сито [Овч., С. 148].

ШОЛОМ

покриття для голови під час битви як музейний експонат, частина озброєння; використовувався вже єгиптянами та ассирійцями; виготовлявся спочатку із

жорсткої товстої тканини або зі шкіри, а згодом – з металу [Овч., С. 430].

ШПАГА

холодна зброя як музейний експонат з прямим вузьким і довгим клинком тригранної, чотиригранної і шестигранної форми [Овч., С. 148].

ШПАЛЕРИ

безворсові настінні килими або оббивні тканини з сюжетними або пейзажними зображеннями, виконані ручним способом у техніці т.зв. репсового пітканного плетіння ниток, яка створює типову для шпалер рубчасту фактуру [Овч., С. 148].

ШПАЛЕРНЕ РОЗВІШУВАННЯ (ШПАЛЕРНИЙ СПОСІБ РОЗВІШУВАННЯ)

розміщення експонатів на стінах без вітрин [Мик., С. 120].

ШТАМП

1) відбиток печатки на документі; 2) готовий зразок, шаблон [Овч., 149].

ШТАНДАРТ

прапор кавалерійських полків як музейний експонат, а також – квадратний прапор президентів і королів [Овч., С. 431].

ШТАНДОРТИ (ОПИСИ)

особливі топографічні описи, які складають на всі місця зберігання (шафи, вітрини, стелажі тощо) у фондосховищах і на експозиції з обов'язковою відміткою в них усіх переміщень предметів у даному місці зберігання [Кл., 229].

ШТОФ

1) міра рідини обсягом бл. 1,23 літра, що дорівнює одному кухлю;
2) посудина як музейний експонат для міцних спиртних напоїв такої ємності чотиригранної форми, частіше зі скла, мала кубоподібну форму; 3) вид цупкої шовкової або вовняної тканини в основному з великим тканим візерунком [Овч., С. 149].

ШТУЧНЕ ОСВІТЛЕННЯ МУЗЕІВ

система освітлення музейних приміщень штучними джерелами світла [Мик., С. 120].

Щ щ

ЩИТ

1) у геології – велика ділянка земної кори, на якій докембрійські кристалічні гірські породи виходять на денну поверхню. Значна частина території України розміщена на Українському щиті; 2) у зоології – частина покриву у трилобітів і деяких членистоногих; 3) у музеології – елемент експозиційного обладнання [Кл., С. 229].

ЩИТ ВІЙСЬКОВИЙ

складався з круглого умбона у центрі, який зазвичай робився опуклим для відбиття прямого удару меча, навколо нього широке туло, навколо тула – кайма, навколо кайми – вузьке коло вінця (вінець) [Овч., С. 431].

ЩОДЕННИК КОЛЕКЦІЇ

документ, у якому фіксують умови зберігання колекції, поточний її склад і його зміни [Мик., С. 120].

ЩОЙНО ВИЯВЛЕНИЙ ОБ'ЄКТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

об'єкт культурної спадщини, який занесено до Переліку об'єктів культурної

спадщини відповідно до Закону України „Про охорону культурної спадщини”) [Мін., С. 105].

Ю ю

ЮВЕЛІР

1) майстер, що виготовляє вироби з благородних металів та коштовних каменів; 2) торговець такими виробами [Овч., С. 149].

ЮВІЛЕЙНЕ ВИДАННЯ

видавничий термін, яким позначають видання, що надруковане до ювілейної події, організації або особи [Овч., С. 149].

ЮНЕСКО

спеціалізована установа ООН, що надає великого значення роботі в галузі екологічної освіти, охорони природи (довкілля) [Кл., С. 231].

ЮНІСЕФ

дитячий фонд ООН. Складовою частиною діяльності цієї організації є питання екологічного виховання жінок, дітей, молоді, а також природоохоронна освіта [Кл., С. 231].

ЮРСЬКИЙ ПЕРІОД (ЮРА)

середній етап мезозойської ери, тривав 68 млн. р., закінчився 135 млн. р. тому [Кл., С. 231].

Я я

ЯДРО ЗІБРАННЯ

окремі музейні предмети, які визначають профіль музейного зібрання і необхідні для виконання місій та цілей музею [Мик., С. 120].

ЯТАГАН

старовинна холодна зброя як музейний експонат, середня між шаблею й кинджалом, що має фігурний вигин, увігнуте лезо; поширена у народів Близького й Середнього Сходу [Овч., С. 150].

Додаток Б.

Термінне наповнення тематичних груп

1) назви дій, процесів і явищ, пов'язаних з музейництвом:

абстрагування; авторська оцінка; аквізиція; акліматизація; актуалізація спадщини; акцесія; альфрейна техніка; аналіз вексилології; аналіз геральдики; аналіз емблематики; аналіз епіграфічний; аналіз клейма; аналіз музейного зібрання; аналіз порівняльний; аналіз технологічний; аналіз фабричних марок; аналіз хімічний; аналітико-наукове опрацювання документальної інформації; аналог; анкетування; анодування; археологічна розвідка; археологічне дослідження; археологічні розкопки; архітектурно-просторова організація образу; архітектурно-художнє вирішення експозиції; архітектурно-художня концепція експозиції; архітектурно-художнє оформлення музейної експозиції; апробація; асоціація музеїв (асоціація музеїв); атестація; атрибуція; атрибуція культурних цінностей; атрибуція монети; атрибуція музейного предмета; аукціон; барвне вирішення експозиції (вирішення експозиції барвне); біологічний режим; біопошкодження; благодійна діяльність; благодійна пожертва; благодійний грант; благодійність; блазонування; бронзування; буклювання; вазопис; вальвація; варіантність документальної інформації; вернісаж; вивчення музейного предмета; виготовлення природничих препаратів; визначення; виконавча культура музейних працівників; використання документа; використання інформації документів; випозичання; виставка; виставкова виїзна діяльність; виставка документів; виставкова діяльність музею; виставкова робота; виставково-ділова діяльність; виставково-експозиційна діяльність; висушування; виявлення об'єкта культурної спадщини; відбір експозиційних матеріалів (відбір експозиційних матеріалів); відбір музейних предметів; відбір предметів музейного значення; відвідування музейних закладів; відкрите зберігання фондів; відкритий спосіб експонування; відновлення; відрядження з комплектування; відрядження у справі

комплектування музейних фондів; вікторина; віртуальна експозиція; віртуальна реконструкція (реконструкція віртуальна); вітафілія; включення документів до національного музейного фонду; волонтерство; вторинне оформлення експозиції; гаптування; генезис (генеза); генеральне вирішення експозиції (вирішення експозиції генеральне, генеральне рішення експозиції); геральдична тинктура; гільйошування; гліптика; голографія; гончарна справа; гранильна справа; грант; групове зберігання; груповий запис; групування експонатів; дарування (дар); датування; деакцесія; дезінсекція; дезінфекція; демонтаж виставки; демонтаж експозиції; депонування; дератизація; дереставрація; Державна реєстрація документів; дермопластика; дефектний опис; дизайн експозиції; діловодство; діяльність у сфері культури (культурна діяльність); додаткові музейні послуги (послуги музейні додаткові); документальний облік; документування; дослідження; дублювання; евальвація; екскурсійний туризм; екскурсія; експертиза; експертиза авторства; експертиза екологічна; експертиза музейна; експертиза проекту екологічна; експертиза цінності документа; експертиза цінності музейних предметів; експоза; експозиційна діяльність (експозиційна робота); експозиційна комунікація; експозиційна творчість; експозиційне дослідження; експозиційне образотворення; експозиційний дизайн (експодизайн); експозиційний задум; експозиційний замисел; експозиційний показ; експозиційний сюжет; експозиційний прийом; експозиційно-комунікативна діяльність; експонування; експонувати; електронна комерція; електростатичний захист фотодокументів; еркафілія; ефект відволікання; жанрова класифікація експозиції; журнальна форма обліку; журнально-ордерна форма обліку; загальне музейне планування; закупівля; закупівля предметів музейного значення; запис; запис спогадів і розповідей; заповідна справа; захист від механічних пошкоджень; захист експонатів; захист інформації на документах; захист у надзвичайних (екстремальних) ситуаціях; захід; збереженість музейного предмета; зберігання; зберігання відкрите; зберігання документів; зберігання музейних фондів; збиральництво; збирацька робота музею; звіряння наявності; зворотний зв'язок; зміна об'єкта культурної спадщини; ідентифікація; іконопис; імітація;

інвентаризація (кодифікація); інвентарна кодифікація; інвентарний облік; інверсія; інсерція; інсталяція; інструктаж музейний; інтерактивність; інтерпретація; інформаційне забезпечення діяльності музею; інформаційно-аналітична робота; інформаційно-музейна діяльність; інформаційно-пошукова система музею; кадастр; карбування; карбування монет; картографування (картування); каталогізація; каталогізація музейних предметів; кероване провадження; класифікація; класифікація документів; класифікація музейних експозицій; класифікація музейних предметів; класифікація музеїв; класифікація музеїв за профілем; кодифікація; колекційний запис; колекціонування; колористичне вирішення експозиції; комерційна діяльність музею; комерційна складова музейного маркетингу; комплексна система зберігання; комплексне групування експонатів; комплексне комплектування; комплексне музеєзнавче дослідження; комплексний біологічний контроль; комплектування „по гарячих слідах”; комплектування музейних зібрань; комплектування музейних колекцій; комплектування музейних фондів; композиція екскурсії; конкурс; консерваційні заходи; консерваційні роботи; консерваційно-профілактичні роботи; консерваційно-реставраційна спроможність; консервація; консервація монет; консультація; концентрація; концепція; концепція експозиції наукова; концепція інформатизації музею наукова; концепція сталого розвитку людства; концепція фондової роботи наукова; координація комплектування; координація музейної діяльності; копіювання; копія; косметична інтервенція; кофрокартія; краєвид (пейзаж); культурно-освітня діяльність (культурно-освітня робота); культурно-просвітницька робота; ксерофілія; лакування; лекційна діяльність музею; литво; лігатура; ліквідація музею; лікувальна консервація; лінійне групування експонатів; лінійне представлення; локальне підсвічення; макетування експозиції; макетування етикетажу; маркетингове дослідження споживчого ринку; маркетингово-інформаційна діяльність; маркування; масований показ; медальєрне мистецтво; меморіально-ордерна форма обліку; методика атрибуції; методика екскурсійної справи; методика зберігання музейних фондів; методика підбору експозиційних матеріалів; методика проведення екскурсії; методика

роботи музеїв з нематеріальною спадщиною; методологія музейної діяльності (методологія музейної справи); меценатська діяльність; меценатство; мистецтво; мистецьке аматорство; мікробіологічне дослідження; місія музею; монетний прибуток; моніторинг; монографічне вивчення музейного предмета (вивчення музейного предмета монографічне); монтаж виставки; монтаж експозиції; монтажне проектування експозиції (монтажне проектування експозиції); музеєзація; музеєзнавче дослідження (музеологічне дослідження); музеєфікація; музейна безпека; музейна діяльність (музейна робота; музеологічна робота); музейна екскурсія; музейна експедиція; музейна інтерпретація; музейна комунікація (комунікація музейна); музейна популяризація; музейна практика; музейна презентація; музейна програма; музейна селекція; музейна статистика; музейна сценографія; музейне образотворення; музейне обслуговування; музейне планування; музейне проектування (музейне проектування, проектування музейне); музейний маркетинг (маркетинг музейний); музейний менеджмент (менеджмент музейний); музейний облік; музейний опис; музейний продукт; музейні технології; музейність; музейно-пошукова діяльність; музейон; намір оформлення; муміфікація; набуття музейних предметів; напрям музейної діяльності; напрям (тема) спонсорування; натурна реконструкція; наукова атрибуція; наукова діяльність; наукова інвентаризація (інвентаризація наукова); наукова каталогізація; наукова категоризація; наукова паспортизація музейного зібрання; наукова паспортизація музейного предмета (паспортизація музейного предмета наукова); наукова реконструкція; наукова робота; наукове дослідження археологічної спадщини; наукове комплектування фондів (комплектування фондів наукове); наукове опрацювання музейного предмета (опрацювання музейного предмета наукове); наукове проектування експозиції (наукове проектування експозиції, проектування експозиції наукове); наукове розроблення експозиції; науковий опис музейного предмета (опис музейного предмета науковий); науково-адміністративна інвентаризація; науково-виставкова робота; науково-дослідна діяльність (науково-дослідна робота); науково-дослідна робота в музеї; науково-дослідна робота з колекціями;

науково-методична діяльність (науково-методична робота); науково-методична робота музеїв; науково-методичне забезпечення музею; науково-освітня робота музею; науково-просвітницька робота; науково-просвітницька робота музею; науково-технічна діяльність; науково-технічні (експериментальні) розробки; науково-фондова діяльність (науково-фондова робота); національна музейна політика (музейна політика національна); некомерційна складова музейного маркетингу; об'єднання музеїв; об'єкт дослідження; облік музейних зібрань; облік музейних предметів; облік музейних фондів (облік фондів музею); обмін музейними предметами; обмін музейних колекцій; обмін предметами музейного фонду України; образна концепція експозиції; образне вирішення; обрамлення; оперативне комплектування (комплектування оперативне); опис; опис музейних фондів; організація виставки; організація документів; організація експозиції; організація зберігання документів; основні музейні послуги; оформлення експозиції; охорона археологічної спадщини; охорона культурної спадщини; охорона музею; охорона навколишнього середовища; охорона пам'яток історії і культури; охорона природи (довкілля); охоронна робота; оцінювання музейних предметів; павільйонний спосіб експонування; пам'яткоохоронна діяльність; пасивне збирання; первинна реєстрація (реєстрація первинна); первинне оформлення експозиції; первинний облік; переоблік музейних фондів; підготовка екскурсії; підробка; піклування; плаке (плакування); планування; планування музейної експозиції; планування музейної роботи; побудова музейної виставки; побудова музейної експозиції; позамузейна форма роботи (форма роботи позамузейна); показ в екскурсії; показ об'єкта; полірування; польова робота; польовий опис; польові дослідження; поновлення (поновлювання); попередметний запис; популяризація; популяризація музейних предметів; постійне зберігання; постійне оновлення експозиції; поточне комплектування (комплектування поточне); походження музейного предмета; почорніння; пошкодження; пошкодження документів; прамузейна експозиція; превентивна консервація; презентація; пристосування; прогнозування мережі музеїв; прикладні наукові дослідження; природне освітлення музеїв;

природничо-музеологічний моніторинг (моніторинг природничо-музеологічний); причини руйнування музейних предметів; проектування експозиції (проектування експозиції); проста консервація; просторове вирішення експозиції (вирішення експозиції просторове); просторово-речова реконструкція; протипожежна охорона; профілактична консервація; псування монет; публічний збір благодійних пожертв; реабілітація; ревалоризація; ревіталізація; регіональний природничо-музеологічний моніторинг (моніторинг природничо-музеологічний регіональний); реекспозиція; реєстрація; реєстрування; рейдимейд; рекламно-видавнича діяльність; реконструкція; ремонт; реновація; репродукування; репродукція; реставрація; реставрація книг; реституція; різьблення; розвішування; роздільна система зберігання; розкладка; розкриття пам'ятки; розпредметнення; розрідження; розставлення; руйнування музейних предметів; самоврядування музеїв; самодіяльне образотворче мистецтво; сигілатія; система зберігання музейних фондів; система музейної комунікації; система орієнтації відвідувача в експозиції; систематизація; систематизація музейних фондів; систематичне комплектування; систематичний метод побудови музейної експозиції; складання анотацій; скрипт експозиції; спеціальна консервація (спеціальна консервація); списання музейного предмета; спонсорство; сприйняття експозиції; стан збереження; старіння музейного предмета; стилізація; стратегія музею; стратегія розвитку колекцій; стуко; сценарій оформлення експозиції; сценографічне вирішення експозиції; сценографічний напрям образотворення; таксидермія; творча діяльність; тезаврація; тезаврування; терапевтична консервація; техніка експозиції; технічне й робоче проектування експозиції (техноробоче проектування (проектування експозиції технічне і робоче)); технічне оформлення експозиції; технологічний цикл музейного продукту; технологія виготовлення природничих препаратів; тимчасова консервація; тимчасове зберігання; типізація; типологія; типологія музейних предметів; тиражування; тлумачення; тонування; топографічний опис; топографія музейного предмета; торевтика; травлення; транспортування музейних предметів; трансформація експозиційного простору; фальсифікація;

фандрайзинг; фіксація; філантропія; філателія; філокартія; філофонія; філуменія; флористика; фондова робота; фондівий облік; форма комплектування; форма культурно-просвітницької роботи; форма обліку; формування виставки; формування експозиції; формування музейних колекцій; формування музейних фондів; форпроект (форпроект); форумна діяльність; фотомонтаж; фумігація; фундаментальне наукове дослідження; хронограма; художня концепція експозиції (концепція експозиції художня); художнє проектування експозиції (проектування експозиції художнє); центральне групування експонатів; центральне представлення; цільова орієнтація; ціноутворення; чеканення; членство; шифрування; шліфування; шовкографія; шпалерне розвішування (шпалерний спосіб розвішування).

2) назви музейних предметів та їхніх складових:

аверс; аудіоматеріяли (авдіоматеріали); автентичні виражальні засоби; автопортрет; авторська копія; авторське повторення; аграф; адорант; аерофотознімки; акінак; аксельбант; аксесуар; алебарда (бердиш); альбарелло; альбус; альспис; альт; амбулянт; амулет; амфора; анелас; антик; антикваріат; анфас; арбалет (куша, самостріл); арматура; армуар; артефакт; археологічна знахідка; археологічна колекція; археологічне зібрання; архівна колекція; аудіовізуальні засоби; ацулеї; бакара; баклага (баклаг, боклага, боклаг) (плесканка); бандеріум; банкнота; баранець; барило (барильце); бармиця; басми; башлик; безкозирка; бекеша; берет; бержер; біга; білет казначейський; біжутерія; біогрупа; бланка; бонбоньєрка; бофони; бра; брактеат; браслет; брегет; брошка; бубон; булава; бульотка; бунчук; бурелет; бутаторія; бутоньєрка (розетка); бюро; ваза; ваги; ваучер (чек); вексельний папір; відтворення; витинанка; вишивка; відтворений музейний предмет; візуальні засоби; гальваноскопія; гаркебуза; гарнітур; гема; генін; геральдична пам'ятка; герб; гербарій; гербарний аркуш; гербарний екземпляр; гербарний збір; гербарний зразок; герб великий; герб малий; герб середній; геридон; герма; гетьманка; гирі-різноваги; гідрія; гімнастерка; глечик (глек, гладишка, гладуш, гладущик, дзбан, дзбанок, жбан); гобой; голограма; гольбейн; гончарний круг;

горщик (горшок, горшок, горнець, горня, горнятко, махітка, махотка); готична лавка; графин (карафа); гривенник; гривна шийна; грифон; гріш; гріш краківський; гріш празький; гро; гроот; гросо; гроут; грошен; гроші військові; гроші окупаційні; гроші приватні; гульден; дайм; дарик; денарій; денарій золотий; далматинка; дароносиця; депозит; десадос; диван; діадема; діорама; домінант; дреєр; дублет; дублетний фонд; дублікат (копія); дублон; дублювальна поверхня; дукат; дукач; дупондій; ексгібіт; ексикат; експозит; експозиційно-допоміжний матеріал; ескудо; етажерка; етикетаж; жакет; жетони; жива картина; жирандоль; житійна ікона; життєвий комплекс; запаска; засоби оформлення експозиції; захисне покриття; збірка (зібрання); зброя (обладунок); звукові засоби (посередники); злиток афінажний; зліпок; змійовик; значок; золотий угорський; „золоті”; ідеограма; імітація; історико-культурна пам'ятка; італійський олівець; кабінет; каблучка; кабріолет; кавник; казан; камера франке; камея; канделябр; кандея; картуш; кадуцей; каркара; картина; кашпо; квадрига; кварта; кинджал; кілик; кіноджерела; кіот; кіфара; клавесин; кларнет; клейноди козацькі; кліне; кліпа; кліпінг; клобук; кобза; ковпак; колекційна зброя; колекція; комод; консоль; контрабас; концертина; копія в матеріалі; корогва (хоругва); корона; корона баронська; корона віконта; корона герцогська (князівська); корона графська; корона імператорська; корона королівська; кортик; кратер; крашан; крейцер; крона; ксерокопія; кубок; культурна спадщина (культурно-історична спадщина, історико-культурна спадщина); культурні цінності; куманець (калач, квасник); кумган; куранти; кухоль; куша (арбалет, самостріл); кушетка (софа); лампіон; лати (панцир); лев; левок; литаври; ліра; ломберний стіл; люлька; люстра; лютня; макет; макет експозиції; макет етикетки; макітра; манекен; мандоліна; мантилья; мантия; мастихін; мафорій; медальйон; меморіал (меморіал); меморіальна дошка; меч; митра; мінея; міраклъ; модель; монета; монета анепіграфна; монета білонна; монета біметалева; монета ввігнута; монета золота; монета інвестиційна; монета інкузна; монета коронаційна; монета куфічна; монета меморіальна; монета-новороб; монета пошкоджена; монета пробна; монета розмінна; монета субератна; монета сувенірна; монетки; монетна стопа; монетне поле; монетник

(монетниця); монтажний аркуш експозиції; монтажний лист експозиції; монтажний проєкт експозиції; музеалія; музейний натюрморт; музейний об'єкт; музейний предмет; музейний товар; музейні меблі; музейні технічні засоби; муляж; мутондор; намет; намисто; нашоломник; негеральдичні фігури; недержавна частина музейного фонду України; нематеріальна пам'ятка; нерухомий об'єкт культурної спадщини; нові надходження; обладунок; образотворчі джерела; образотворчі засоби наочності; ойнахоя; омоньєр; опудало; орден; оригінал; паж; палантин; пам'ятка археології (археологічна пам'ятка); пам'ятка історії та культури (історико-культурна пам'ятка); пам'ятка матеріальної культури; пам'ятка мистецтва; пам'ятка місцевого значення; пам'ятка музейна; пам'ятка музейного фонду України; пам'ятка національного значення; пам'ятка нерухома; пам'ятка світового значення; пам'ятка; пам'ятка культурної спадщини; пам'ятка унікальна; пам'ятки документальні; пам'ятки історії; пам'ятки містобудування і архітектури; пам'ятки природи; панорама; пара; паспарту; патериця; пектораль; пеннон; пентаграма; перспектива; першоджерело; песо; петасос; печатка; печатка козацька; п'єдестал; п'єфор; письмові джерела; підробка (фальсифікат); пілеус; пістоль; пладеменаж; плакат; планшет; поліптих; порохівниця; портрет; портшез; порт'єра; погруддя (бюст); поставець; постамент; прапор; предмет дослідження; предмет музейний; предмет музейного значення (музейний предмет); предмет природничомузейний (пам'ятка природи); приватне архівне зібрання; приватний колекційний фонд; привіски; причілля (причілок); просторовий план; протипожежна сигналізація; протома; пряжка; псише; пульт; пуф; рапіра; рапп; раритет; релікварій; реліквійний експонат; реліквія; рельєф; репетир; репліка; репродукція (автотипія); речова пам'ятка; речове джерело; рив'єра; ридикюль; ризаліт; ритон; рідкісний предмет; робочий кресленик; розписні меблі; розчленування; ростра; рукописна книга; рушниця; саквояж; самовар; свастика; секретер; семисвічник; сережки; сигнет; скіпетр; склопакет; скриня (сундук); скрипка; складень; сопілка; статуетка; статуя; стела; стелаж; стенд; стилет; стіл-консоль; стілець англійський; стілець віндзорський; субститут; сувенір; судок; табакерка; тахта; твір експозиційного мистецтва; текамет;

темляк; тенія; теракота; тесера; типовий музейний предмет; типологічний комплекс; тирс; тога; тондо; тонет; торквес; торс; торшер; транспарант; трикирій; трипод; трофеї; туалет; тумба; тушка; уваж; уніат; унікальний предмет; унікум; фагот; факсиміле; фальш (фальшивка); фермуар; фероньєрка; фестон; фібула; фітотрон; флакон; фолліс; фондові матеріали; фонічні джерела; фонограма в експозиції; фотоджерела; фотокопія; фотоматеріали; фотоплан; фреска; фронтон у меблях; фурнітура; ф'юзю; хітон; хорос; хумпен; цапф; царга; циста; цифрова спадщина; чадра; чара; чаша; чембер; шаблон; шабля; шандал; шарж; шарманка (катеринка); шатлен; шафа; шафа-гардероб; шеляг; шинель, шинеля; шифоньєр; шкант; шкатулка; шнела; шолом; шпага; шпалери; штандарт; щит; щит військовий; щойно виявлений об'єкт культурної спадщини; ядро зібрання; ятаган.

3) назви інформаційних видань та довідкових музейних елементів:

авантитул (вихідний аркуш); автентичний (аутентичний) текст; алігат (конволют); альбом; альманах; анкета; анкета відвідувача; анотація; анотація до експоната; антикварна книга (рідкісна книга); аркуш друкованого матеріалу; аркушеве видання; аркуш картографічного документа; атлас; афіша; багатотомне видання (багатотомник); бібліографічне видання; бланк; богослужбові (літургійні, церковні) книги; брошура; брульйон; буклет; бюлетень; бюлетень-таблиця; бюлетень-хроніка; ведучий текст; видавнича марка; видавнича продукція; видання для організації дозвілля; визначники; виробничі видання; виробничо-практичне видання; виробничо-практичне видання для аматорів; виробничо-практичний журнал; відвідуваність музею; вказівники; вступ; вхідний номер; газета (газетне видання); газетно-журнальне видання; галка; географічна картотека; гербовий папір; гравірована книга; гриф; дайджест; дата документа; дешифровка; джерело фінансування музею; джерельна база експозиції; диптих; дискурс музейний; довідкове видання; довідковий апарат; довідковий бюлетень; довідник; додаткова рубрика анотації до експоната; документальна пам'ятка; доповідна; допоміжний покажчик; екскурсійна тематика; екскурсійний маршрут; експлікація; експозиційна

легенда; експозиційна тема; експозиційне рішення; експозиційний маршрут; експозиційний образ; експрес-інформація; електронний облік; емблема; енциклопедія; ескізний проект; ескізний проект експозиції (ескізний проект експозиції); етикетаж; етикетка; Європейська мережа комп'ютерних зображень (MOL); журнальне видання (журнал, часопис); заголовний текст; записник; зміст природничомузейної експозиції; знак; зображальна пам'ятка; зображальне джерело; іконотека; іменник; інвентарна картка; інвентарна картотека; інвентарний номер; індекс; інструкція; інтернет; інформативна модель музею; інформаційне видання; інформаційне поле предмета (об'єкта); інформаційний листок; інформаційний потенціал музейного предмета (об'єкта) (інформаційний потенціал музейного предмета); інформаційні технології; інформаційно-пошукова система музею; історія музею; карта (картографічний документ); карткове видання; картотека; картотека фондів; картулярій; каталог; кільцевий експозиційний маршрут; клеймо; ключовий образ; книга (книжка); книжкове видання; код; комбіноване видання; комплексна схема побудови експозиції; комплектне видання; комунікативна модель музею; комунікативна пропозиція; комунікативний потенціал музейної експозиції; контекст; креслення; легенда карти; листівка; лінійна схема побудови експозиції; лінійний експозиційний маршрут; марка; маркетингова стратегія музею; маршрут екскурсії (екскурсійний маршрут); матеріали екскурсії; мережа комп'ютерна (локальна); мета музею; методичні рекомендації; мітка; мова експозиції; моновидання; монтажний лист експозиції; музейна етика; музейна інформація; музейна мова; музейна парадигма; музейний буклет; музейний каталог; музейний облік; музейний образ; музейний проект; музейний тезаурус; музеологічний дискурс; наукова модель музею; наукове видання; науковий журнал; науково-довідковий апарат; науково-довідковий апарат музейних фондів; науково-інвентарна картка; науково-популярний журнал; номенклатурний етикетаж; номер надходження; нормативне виробничо-практичне видання; нотне видання; облікова картотека; облікове позначення; обліковий номер; облікові позначення; образний код експозиції; образний лад експозиції; образотворче видання; об'ява; оглядове видання; оголошення; одностомне видання

(однотомник); описи; оригінал-макет; орієнтаційна система; орієнтаційна таблиця; орієнтаційні засоби; орієнтована до виходу поведінка; орієнтувальний етикетаж; орієнтування; освітня модель музею; основна рубрика анотації до експоната; офіційне видання; паспорт; передісторія музеїв; перелік предметів збірки; періодичне видання; першодруки (стародруки); підтекстівка; плакат; погашення; покажчик; покажчик співставлення старих і нових номерів; покет-бук; поліптих; політизована модель музею; популярний журнал; портфель екскурсовода; постелажний топографічний покажчик; поштова картка; пояснювальна анотація; пояснювальний текст; практикум; практичний poradnik; предмет загальної музеології; предметний покажчик; преїскурант; препринт; провідна тема екскурсії; проспект; протограф; путівник; рекламне видання; рекламний бюлетень; розповідь; рубрика анотації; сервер; серія; сигнатура; система обліку; система орієнтації відвідувача в експозиції; систематична картотека; складний експозиційний маршрут; словник; спеціалізована газета; статистичний бюлетень; супровідний текст; схема експозиційного залу; схема опису; сценарій експозиції; теза; тезаурус; тезаурус зібрання музею; тезаурус музею; тезаурус обліку; текст; текст заголовний; текст пояснювальний; текст провідний; тексти в експозиції; текстове видання; текстовий блок; тема виставки; тема експозиції; тема комплектування; тематичний покажчик; термінологічний словник; топографічна орієнтація; топографічний покажчик; топографічний шифр; триптих; узагальнена зведена етикетка; уздовжшляхова екскурсійна інформація; файл; фондний список; фонотека; фотоальбом; хронологічний покажчик; шифр; штамп; штандорти; ювілейне видання.

4) назви нормативних актів та документів:

авторське свідоцтво; акт; акт видачі; акт видачі на відповідальне зберігання; акт внутрішньої передачі (акт внутрішньомузейної передачі); акт втрати; акт деакцесії; акт експертизи дорогоцінних металів і коштовного каміння; акт заміни облікових книг; акт збереженості; акт звірення наявності та прийому-передачі; акт звірення наявності фондів; акт передачі; акт повернення; акт

погашення облікової документації; акт пошкодження; акт приймання (акт прийому, акт прийняття); акт прийняття експозиції; акт про втрату; акт про пошкодження музейних предметів; акт про списання; акт списання; акцесійний акт; анонімний документ; апертурна карта; архівна довідка; архівний документ; архівні матеріали; аудіальний документ; аудіовізуальний документ; бернська конвенція; благодійна програма; вексель; великоформатний документ; видання; випис; витяг; витяг з документа; відгук; відеограма; відеодокумент (відеофільм, відеофонограма); відтворений документ; віза; візитна картка (візитівка); візуальний документ; внутрішній документ; втрачений документ; вхідний акт; вхідний документ; грамота; графічний документ; декларація; Державний реєстр національного культурного надбання; дефектний акт; дефектний опис; діловий документ; довідка; договір; дозвіл; документ; документальне джерело; документальний фонд; документація експозиції; документація науково-просвітницької роботи; документ Національного архівного фонду; документи нормативно-правничі; допоміжний музейний облік; доручення; друкований документ; експозиційно-комунікативна програма; електронний документ; закон; Законодавство музейне; заява; звід пам'яток історії та культури України; інвентар; інвентарна картотека; інвентарна книга; інструкція з обліку та зберігання музейних цінностей; історія колекції; кваліфікаційний документ; квитанція; книга відгуків; книга вступу (КВ); книга надходжень (КН); книга обліку депозитів; книга обліку надходжень на реставрацію; книга обліку сировинних наукових матеріалів; книга первинного обліку; книга реєстрації актів; книга реєстрації фондово-облікової документації; книга тимчасових надходжень; книги надходжень; кодекс; колекційний опис; Конвенція UNESCO по охороні культурної та природної спадщини; контрольний текст екскурсії; концепція комплектування фондів; концепція музею; концепція науково-дослідної роботи; концепція науково-просвітницької роботи; легенда; лист; маніфест; машинописний документ (машинопис); методична розробка екскурсії; метрика; міжнародний кодекс ботанічної номенклатури (МКБН); міжнародний кодекс зоологічної номенклатури (МКЗН); музейний абонемент; музейний паспорт; музейний стандарт ISO-10918-1:1994; музейний фонд

документів; наказ; наукова концепція виставки; наукова концепція експозиції; наукова концепція інформатизації музею; наукова концепція комплектування фондів музею; наукова концепція музею (концепція музею наукова); наукова концепція фондової роботи музею; науковий паспорт музейного предмета; науково уніфікований паспорт; національний архівний фонд; національно-культурна державна цільова програма; номенклатура справ; нормативний бюлетень; облігація; облік надходжень; облікова документація; обліково-фондова документація; опис оглядів збереженості; ордер; освітня концепція музею; пам'ятка писемності; паспорт музейного предмета науковий; паспорт музею; паспорт пам'ятки; писемна пам'ятка; писемне джерело; план комплектування фондів; план музейної експозиції; план тематико-експозиційний; положення; положення про музей; польова документація; польова документація; польовий щоденник; посвідчення; постанова; порівняльна відомість; правила; прес-реліз; провенанс; програма відрядження з комплектування; програма відрядження у справі комплектування музейних фондів; програма комплектування фондів; програма міжнародна біологічна (МБП); програма міжнародна геологічної кореляції (МПКГ); програма міжнародна гідрологічна (МГП); програма музейної експедиції; програма ООН екологічна (ЮНЕП); проект експозиції; проект експозиції ескізний; проект експозиції; протокол; реставраційна документація; реставраційний паспорт; рішення; робочі креслення; розгорнута тематична структура експозиції (РТСЕ); розпорядження; розширена тематико-експозиційна структура (структура тематико-експозиційно розширена); розширена тематична структура; рукопис; світлотехнічний проект експозиції; система фондової документації; спеціальна інвентарна книга; спеціальна книга (спецкнига); список об'єктів всесвітньої спадщини UNESCO; стандарт; статут; статут музею; спосіб надходження; статус музею; статус пам'ятки; статут музею; стратегічний план музею; сценарій експозиції; тематико-експозиційна структура (структура тематико-експозиційна); тематико-експозиційний план (тематичний план експозиції; ТЕП); тематико-структурний план; тематична структура експозиції (ТСЕ); тематична частина ТЕП; тематичний план експозиції; технічний і робочий

проект експозиції; технологічна карта екскурсії; унікальний документ; уніфікований паспорт; уніфікований паспорт музею; устав; ухвала; фондова документація; фондово-облікова документація; фондово-облікові документи; щоденник колекції.

5) назви видів музейних закладів:

вид музею; домузейна форма; категорія музею; підвид музею; протомузейна форма; типи музеїв;

а) за профільними типами: антропологічний музей; археологічний музей; архітектурний військовий музей (музейне утворення); архітектурний музей; багатопрофільний музей; ботанічний музей; військовий музей; військово-історичний музей; воєнно-історичний музей; галерея; галерея-музей; галузевий музей; геологічний музей; геолого-мінералогічний музей; ґрунтовий музей; екологічний музей; екомузей; економузей; етнографічний музей (музей етнографії); етномузей; загальноісторичний музей; зоологічний музей; індустріальний музей; інтегрований музей; історико-археологічний музей; історико-архітектурний музей; історико-краєзнавчий музей; історико-побутовий музей; історичний музей (музей історичного профілю); картинна галерея; комплексний музей; краєзнавчий музей (музей краєзнавчий); ландшафтний музей; лапідарний; літературний музей (музей літератури, музей літературного профілю); літературний військовий музей (музейне утворення); літературно-краєзнавчий музей; літературно-меморіальний музей; меморіальний музей (меморіальний музей); меморіальний музичний музей; мистецький музей; мономузей; музей декоративно-ужиткового мистецтва; музей історії релігії; музей історії техніки; музей образотворчого мистецтва; музей-майстерня; музей (кімната) бойової (трудової) слави; музей природи; музичний музей; науково-технічний музей (музей науки і техніки); палеонтологічний музей; пінакотекa; політехнічний музей; природничий музей (музей природничий, музей природничого профілю); природничо-науковий музей; промисловий музей; синкретичний музей; соціально-середовищний музей; тематичний музей; технічний музей; технічний військовий музей

(музейне утворення); типологічний музей-майстерня; універсальний музей; художній музей (музей художнього профілю); художній військовий музей (музейне утворення); художня галерея; художньо-меморіальний музей;

б) за юридичним підпорядкуванням: виробничий музей; відомчий музей; громадський музей; державний музей; ермітаж; земський музей; комунальний музей; корпоративний музей; музей підприємства; музей освітніх установ; муніципальний музей; національний музей України; приватний музей; церковний музей;

в) за категорією відвідувачів: військовий музей (музейне утворення) академічного типу; військовий музей (музейне утворення) історичного виду; військовий музей (музейне утворення) навчального типу; військовий музей (музейне утворення) науково-просвітницького типу; дитячий музей; дитячий музейний центр;

г) за типом об'єкта збереження: ансамблевий музей (музей ансамблевого типу); будинок-музей; дієвий музей; живий музей; завод-музей; замок-музей; колекційний музей; музей колекційного типу; музей-ансамбль; музей-заповідник; музей-палац; музей-пам'ятник; музей-панорама; музей-кав'ярня (корчма, винний підвал та ін.); музей-квартира; музей-корабель; музей-монастир; музей-підприємство; музей-садиба; музей-храм; музей-цвинтар; парамузей; персоніфікований музей-майстерня; сайт-музей; середовищний музей;

д) за типом функціонування: віртуальний музей; музей просто неба (музей під відкритим небом; скансен; публічний музей; сучасний музей).

б) назви музейних територій, приміщень та їхніх частин:

абак; ансамбль пам'яток; антикварій; анфілада; арборетум; арка; аркада; аркасолій; аркбутан; аттик; балдахін; балюстрада; балясина; біфорій; визначні місця; вімперг; вступний зал (зал вступний); гардероб (роздягальня); гліптикат; гліптотека; господарська зона музею; давньосховище; дендрарій; експозиційна зона; експозиційна площа; експозиційна поверхня; експозиційне приміщення; експозиційне середовище; експозиційний зал; експозиційний пояс; еркер; зал

виставковий; зал відкриттів відвідувача; зал-епоха; зал-інтер'єр; зал-культура; зал меморіальний; запасник; заповідна зона; заповідна площа музею; зона музейної площі; зона музейної території; зона охорони пам'ятки; історико-культурне середовище; історико-культурний ландшафт; історичне поселення; історичний ареал населеного місця; історичні об'єкти культурної спадщини; капітель; каріатида; кімната зразків; колекційний зал (зал колекційний); колона; колона тріумфальна; колонні ордери; колонада; комплекс пам'яток; конха; ландшафтна діорама; лопатка; меморіальний зал; модель-камера; музейна будівля; музейна кімната; музейна споруда; музейна територія; музейне приміщення; музейний комплекс; наукова зона; ніша; нумізматичний кабінет; острівець; об'єкт культурної спадщини; об'єкт архітектури; об'єкт культурного призначення; об'єкт містобудування; об'єкт монументального мистецтва; об'єкт науки і техніки; об'єкт культурної спадщини; об'єктно-інформативний пласт виставки; охоронна зона пам'ятки; пам'ятка природи; пам'ятне місце; пілястра (пілястр); подіум; портал; портик; предметно-просторове середовище; приміщення однієї епохи; просвіт; регіон; резерват; рекреаційна зона; робоча кімната; середовище експозиційного ансамблю; середовище побутування предмета; стела; стилізоване приміщення; студійні фонди; студіоло; сховище; тимпан; фіал; фондова зона; фондове приміщення; фондовий ізолятор; фондовий комплекс; фондосховище; фондосховище музею; фронтон; художньо-образне середовище; цоколь; ширма.

7) назви галузевих учень:

антропологія; ареалогія; археографія; археометрія; архівна справа; атрибутика; архонтологія; бібліотечна справа; біогеографія; біологія; біометрія; боністика; вексилологія (прапорознавство); військово-музейна справа; гемологія; генеалогія; генетика; географія; геологія; геоморфологія; геральдика; герменевтика; ґрунтознавство (педологія); демографія; дендрохронологія; джерелознавство; дипломатика; діатропіка; допоміжні історичні дисципліни; екологія; екомuzeологія; екскурсійна справа; емблематика; епіграфіка; загальна теорія музеєзнавства; зброезнавство; зоологія; інформатика; історична

бібліографія; історична географія; історична геологія; історична демографія; історична картографія; історична метрологія; історична музеологія; історична хронологія; історичне музеєзнавство; історіографія музеєзнавства (історіографія музеології; музеєзнавча історіографія; історія музейної справи); картографія; книгознавство; кодикологія; колористика; криптографія; лексикографія; маргіналістика; маркетинг; методика музейної справи; методологія; методологія музеєзнавства (методологія музеології); музеєзнавство (музеологія); музейна архітектура; музейна інформатика; музейна педагогіка; музейна психологія; музейна соціологія; музейна справа; музейне джерелознавство; музейний маркетинг; музейний менеджмент; музейництво (музейна справа); музеографія; музеологічна теорія; теорія скарбування; музеологія загальна; музеологія природнича; нова музеологія; неографія; нобілістика; нумізматики; палеографія; пам'яткознавство; папірологія; прикладне музеєзнавство; природнича музеологія; природознавство; профільна наукова дисципліна музею; психологія музейна; сигілографія; соціологія музейна; соціальне музеєзнавство (соціальна музеологія); спеціальне музеєзнавство (спеціальна музеологія); спеціальні історичні дисципліни; сфрагістика; текстологія; теоретична музеологія (теоретичне музеєзнавство); теорія документування; теорія комунікації; теорія музейної справи; теорія тезаврування; теорія скарбування; термінологія; уніформістика; фалеристика; філігранологія; хронологія.

8) назви чинників, властивостей та особливостей:

абрис; автентичний (аутентичний); автентичність; античний; асоціативність; асоціативно-образний лад експозиції; атрактивність; атрактивність музейного предмета; атрибут; аудіовізуальний; ахроматичний; базальний; валідність; валідований (валідний); взаємодоповнюваність; властивості музейного предмета; гармонія; гурт; експозиційне мистецтво; експозиційний образ; експозиційність; експресивність; експресивність музейного предмета; естетичність; естетичність музейного предмета; етнографічне значення; зберігальна спроможність; зміст пам'яток; зовнішня особливість пам'яток;

зовнішня структура документа; інтерактивність музейна; інтер'єр; інтер'єр в експозиції; інтер'єр музею; інформативність; інформаційно-музейні технології; істинність; історична цінність; колекціонерська вартість; компенсаційна вартість; критерій; купівельна вартість; курсова вартість; мікроклімат музейного приміщення; мікрокліматичні умови; мобільність колекцій; монетний тип; мотиви відвідування музею; музеальний; музеальність (музейність); музейна вартість; музейна втома; музейна етика; музейна культура; музейна потреба; музейна проблематика; музейна цінність; музейне значення; музейні технології; натуральний; наукова цінність музейного предмета; наукова цінність пам'яток; наукове значення музейного предмета; номінал; обсяг виставки; обсяг експозиції; оригінальність; особливості музеїв; повне збереження; полімент; поліхромія; походження пам'яток; предмет охорони об'єкта культурної спадщини; пристосованість (адаптація); радіальний; раппорт (рапорт); раритетність; режим зберігання музейних предметів; режим освітлення; режим температури й вологості (температурно-вологісний режим; температурно-воложистий режим); режими зберігання музейних фондів; реліквійність; репрезентативність; решітка; ринкова вартість; світловий режим (режим освітлення); соціальні функції музею; соціально-демографічний склад відвідувачів; стан збереженості; ступінь збереженості; темп; тон; традиційний характер середовища; унікальність; унікальність предмета; фактор; фактура; фасад; художнє значення (художня цінність); художня цінність пам'яток; чинник (фактор); чинник антропічний; чинник антропогенний; чинники абіотичні; чинники біотичні.

9) назви типів та складових музейних виставок, експозицій, та колекцій:

а) назви типів музейних виставок: виставка нових надходжень; виставка приватних колекцій; виставка фондів; гостьова виставка; дидактична виставка; мандрівна виставка; маргінальна виставка; меморіяльна виставка; музейна виставка; пересувна виставка; плакатна виставка; позамузейна виставка; ретроспективна виставка; салон; художня виставка;

б) назви типів експозиції: ансамблева експозиція (експозиція ансамблева); валізна експозиція; віртуальна експозиційна галерея; вітринна експозиція; дитяча експозиція; експериментальна експозиція; експозиційна образна система; експозиційний вузол; експозиція; експозиція музею (стаціонарна); експозиція природничомузейна; жива експозиція; змінна експозиція; інсценізована експозиція; інтер'єрна експозиція; інтерактивна експозиція; інтернет-експозиція; комбінована експозиція; ландшафтна експозиція; меморіяльна експозиція; монографічна експозиція; музейна експозиція (експозиція музейна); музейний образ; музейний спектакль; настінна експозиція; образна структура експозиції; образне ядро; образно-сюжетна експозиція; основна експозиція; постійна експозиція; природнича експозиція; розділ експозиції; система експозицій; систематична експозиція (експозиція систематична); стаціонарна експозиція; сюжетно-драматургічна експозиція; тематична експозиція (експозиція тематична); тематичний вузол експозиції; тематичний розділ експозиції; тематичні екскурси; тотальна експозиція; художня концепція експозиції; художня структура експозиції; художньо-образна структура експозиції;

в) назви типів колекцій: віртуальна колекція (колекція віртуальна); віртуальна міжмузейна колекція; галерея; геральдична колекція; експозиційна колекція; еталонна колекція (колекція еталонна); загальна колекція; історична колекція; колекційний комплекс; колекція; колекція культурних цінностей; колекція монетна; колекція приватна; колекція творів мистецтва; меморіяльна колекція (колекція меморіальна); моніторингова колекція (колекція моніторингова); музейна колекція (колекція музейна; зібрання, збір, збірка, фонд); навчальна колекція (колекція навчальна); науково-технічна колекція; особиста колекція (колекція особиста); персональна колекція (колекція персональна); приватна колекція (приватна збірка); природнича колекція; систематична колекція (колекція систематична); таксономічна колекція (колекція таксономічна); тематична колекція (колекція тематична); фондова колекція; художня колекція; художнє зібрання.

10) назви музейного обладнання та устаткування:

автентичні виражальні засоби; вертикальна вітрина; виставка; виставкове устаткування; вистатковий ансамбль; горизонтальна вітрина; група надходження; державна частина музейного фонду України; джерельна база експозиції; динамічне освітлення; екскурсійний об'єкт; експозит; експозиційна анімація; експозиційне обладнання; експозиційне устаткування; експозиційний матеріал; експозиційний нарис; експозиційний науково-допоміжний матеріал (експозиційно-допоміжний матеріал; ЕД); експозиційний предмет; експозиційний центр; експозиційні меблі; експонат; експонатура; етнографічний комплекс; етнографічний предмет; зібрання; життєвий комплекс; індивідуальна підставка; комбінована вітрина; комбінований стелаж; комплекс археологічних знахідок; комплекс музейних предметів; комплект музейних предметів; комплект предметів; композиційна домінанта; контурне світло; кругова вітрина; локальна сигналізація; матеріал експозиційний; матерія експозиційної оповіді; матеріально-технічна база музею; місцеве підсвічення також локальне підсвічення; музейна вітрина (вітрина музейна); музейне обладнання; музейне устаткування; музеалія; музейна збірка (музейне зібрання); музейне зображення; музейний експонат (експонат музейний); музейний зразок; наповнення виставки; настінна вітрина; натуральний експозиційний комплекс; науково-допоміжні експозиційні матеріали; науково-допоміжні матеріали (науково-допоміжні матеріали); національна культурна спадщина; національне культурне надбання; обертова підставка; опудало; освітлення експозиції; оснащення експозиції; охоронна сигналізація; охоронно-пожежна сигналізація; пересувний стелаж; підвісна музейна вітрина; підсвічення місцеве (локальне); підставка; подіум; природна спадщина; пристінна музейна вітрина; прихований план; провідний експонат (експонат провідний); рухоме освітлення; спеціальне освітлення; тематична група музейних предметів; технічні засоби в експозиції; трибуна; тривожна сигналізація; тримач; турнікет; універсальні конструктивні системи; хроматичне підсилення; художнє оформлення експозиції (оформлення експозиції); чучело; штучне освітлення музеїв.

11) назви типів музейних методів, функцій та принципів:

а) назви типів методів: ансамблевий експозиційний метод (метод експозиційний ансамблевий); ансамблевий метод побудови музейної експозиції; географічний метод побудови експозиції; дермопластика; загальні методи дослідження; ілюстративний метод побудови експозиції; історико-порівняльний метод атрибуції; колекційний метод побудови експозиції; комбінований показ; комплексне групування експонатів; комплексний метод комплектування (комплексне комплектування); комплексно-тематичний метод побудови експозиції (тематичний метод побудови експозиції); ландшафтний метод побудови експозиції; метод; метод експозиційний систематичний; метод експозиційний тематичний; метод експонування; метод комплектування фондів; метод побудови музейної експозиції; метод театралізації; моделювання; систематичний метод комплектування (систематичне комплектування; метод комплектування систематичний); спеціальні методи дослідження; тематичний метод комплектування (тематичне комплектування; метод комплектування тематичний); типологічний метод атрибуції; формально-типологічний метод побудови експозиції; хронологічний метод побудови експозиції; хронологічно-стильовий метод побудови експозиції;

б) назви функцій: виховна функція музею; емблематично-рекламна функція; інформаційна функція музею; комунікативна функція музею (функція музею інформаційна); науково-дослідна функція (функція науково-дослідна); освітня функція музею; соціальні функції музею (соціальні функції музею); функція; функція документування; функція зберігання; функція освітньо-виховна;

в) назви принципів: принцип взаємної документації; принцип вибірковості; принцип всебічності й комплексності експертизи цінності пам'яток; принцип гнучкості експозиційного простору; принцип естетичності; принцип історизму експертизи цінності пам'яток; принцип історико-хронологічний; принцип комплексно-тематичний; принцип комунікативності; принцип локальності; принцип науковості; принцип об'єктивності експертизи

цінності пам'яток; принцип предметності; принцип проблемний; принципи побудови експозиції.

12) назви закладів та установ:

архів-музей; асортиментний кабінет; бібліотека; бібліотека-депозитарій; біосферний заповідник; ботанічний сад; будуар; витвори; віварій; військово-музейна мережа; вундеркамера; дендрологічний парк; державна архівна установа; заказник; заклад культури; заповідник; зоологічні парки; інсектарій; історико-архітектурний заповідник; історико-культурний заповідник; історичний парк; кабінет натуралій; камера раритетів; кімната зразків; колектор; комплекси (ансамблі); комплекс музеїв; кунсткамера; лекторій; мережа музейна (мережа музеїв); музей; музейний ансамбль; музейний заклад; музейон; музеум; мюнцкамера (мюнцкабінет); натуркабінет; національний природний парк; обеліск; об'єкт комплектування; пам'ятка архітектури (архітектурна пам'ятка); пам'ятник; парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва; пілон; планетарій; природний заповідник; регіональний ландшафтний парк; реставраційний заклад; ротонда; серпентарій; споруди; стаціонар; таємний архів; тераріум; установи музейного типу; центр відвідувачів; центр мистецтва; шатцкамера;

13) назви часових вимірів:

антропоген; археозой; афебій; біотрон; вендський період (венд); вік; геохронологічні підрозділи; голоцен; девонський період (девон); докембрій; домузейна епоха; едіакар; еон; еоцен; епоха; ера; збирання давньогрецьке; збирання давньоримське; збирання давньосхідне; збирання середньовічне; кайнозойська ера (кайнозой); кам'яновугільний період (карбон); катархей; кембрійський період (кембрій); крейдовий період (крейда); льодовиковий період; межі датування; мезозойська ера (мезозой); мезоліт; мезомузейна епоха; міоцен; неогеновий період (неоген); неоліт; неомузейна епоха; олігоцен; ордовицький період (ордовик); палеогеновий період (палеоген); палеозойська ера (палеозой); палеоліт; палеомузейна епоха; палеоцен; плейстоцен; пліоцен;

прамузейна епоха; протерозой; рифей; силурійський період (силур); термін експонування; тріасовий період (тріас); фанерозой; час; четвертинний період (антропоген); юрський період (юра).

14) назви посад та спеціалізацій фахівців у галузі музейництва:

адорніст; автор; антиквар; археолог; архітектор; видавець; власник музею; вчений; гід-екскурсовод; головний хранитель фондів; директор музею; дослідник археологічної спадщини; екскурсовод; експерт; експозиційник; експозиціонер; експонент; засновник музею; зберігач; зодчий; культурно-мистецька освіта; куратор; лектор-екскурсовод; методист музею; мінцмейстер; молодий вчений; музеєзнавець; музеєзнавча освіта (музеологічна); музейна професія; музейний доглядач; музейний зберігач; музейний працівник; музейник; музеолог; натураліст; науковий працівник; працівник культури; препаратор-таксидерміст; професійний творчий працівник; реставратор; таксономіст; технічний персонал музею; флорист; фундатор; хранитель; хранитель головний; хранитель фондів; художник експозиції; художник-експозиціонер; ювелір;

15) назви керівних підрозділів та організацій:

архівні комісії; базова мережа закладів культури; бенефіціар; благодійна організація; благодійник; всесвітній фонд охорони дикої природи (World Wildlife Fond; WWF); Всесвітня організація туризму (UNWTO); Всесвітня федерація друзів музею (WFFM); Вчена рада музею; Громадська рада музею; Губернські вчені архівні комісії; дистриб'ютори; Експертна комісія музею; Європейський музейний форум; ІКОМ (ICOM, International Council of Museums); комісія із приймання експозиції; мережа європейських музейних організацій; Методична рада музею; Міжнародна рада з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS); Міжнародна рада музеїв (MPM); міжнародна спілка охорони природи і природних ресурсів (МСОП); міжнародний комітет з музеології; міжнародний центр вивчення консервації та реставрації; монетний двір; музейна система; Музейно-педагогічна рада; Наглядова рада музею;

Науково-методична рада музею; науково-методичний відділ музею; об'єкт комплектування; піклувальна рада; Редакційно-видавнича рада музею; реставраційна комісія; Реставраційна рада музею; реставраційний центр; спонсор; статистичні комітети; суб'єкти діяльності у сфері культури; Товариства друзів музею; Українське товариство охорони пам'яток історії і культури; фондово-закупівельна комісія музею; Форум вчених; Художня рада музею; ЮНЕСКО; ЮНІСЕФ.

16) назви фондів:

архівний фонд; документальний фонд; ботанічний фонд (фонд ботанічний); геологічний фонд (фонд геологічний); дублетний фонд; експозиційний фонд музею; експозиційно-допоміжний фонд; ентомологічний фонд (фонд ентомологічний); зоологічний фонд (фонд зоологічний); музейний фонд України; музейні фонди (фонди музейні); науково-допоміжний фонд (фонд науково-допоміжний); науково-дослідний фонд; обмінний фонд (фонд обмінний); основний музейний фонд (основний фонд музею); палеоботанічний фонд (фонд палеоботанічний); палеозоологічний фонд (фонд палеозоологічний); палеонтологічний фонд (фонд палеонтологічний); приватний колекційний фонд; природничі фонди; склад музейних фондів; структура музейних фондів; структура природничомузейних фондів; фонд ґрунтів; фонд депозитів; фонд зібрання; фонд науково-допоміжних матеріалів; фонд основний; фонд сировинних наукових матеріалів; фонд тимчасового зберігання; фонди музею; фонди природничомузейні; фондова група; фототека.

17) назви елементів декору:

акротерій (акротеріон); акцидентний набір; ангоб; арабеска; аркатура; асист; астрагал; бандельверк; бандероль; варварський орнамент (звіриний стиль); вінок; віньєтка; вітраж; валюта; вузли; геометричний орнамент (орнамент геометричний); геральдичні фігури; геральдичні фігури генеалогії; геральдичні фігури декору; гірлянда; граматика дизайну експозиції; графіті; гротеск; декор; меандр; мозаїка; мореска; ормушль; орнамент-подіум; орнамент стрічковий;

орнамент тератологічний; пальмета; розета; розпис декоративний; рослинний орнамент (орнамент рослинний); ростра; сандрик; солярний орнамент; флехтверк; фриз.

18) назви класифікаційних одиниць:

ансамблево-експозиційний комплекс; аркуш; вид музейних предметів; вік; гран; гривня (гривна); гривня України; гривня Української Народної Республіки; група музейних предметів; драхма; екгібіт; експозиційний ансамбль; експозиційний комплекс; еон; епоха; ера; жанр експозиції; карат; каратна система проб; коефіцієнт відносної шкідливості (КВШ); копа; масштаб; мезоліт; міоцен; одиниця зберігання; одиниця обліку; період; продуктивність музею; профіль колекції; профіль музею; регіон комплектування; різновид музейних предметів; систематичний експозиційний ряд (експозиційний ряд систематичний); тематико-експозиційний комплекс; тематичний комплекс; тип музейних предметів; штоф.

19) назви речовин:

абразив; аквамарин; акварель; гуаш; мікропрепарати; морилка; політура; нейзильбер; препарати мокрі (вологі); препарати природничі; препарати рідкі; препарати сухі; протрава; ректифікат; спирт етиловий (етанол); темпера; туш; умбра; фарби мінеральні; фарби олійні; фарби художні; фіксатив; фіксатор; формалін; шліф.

20) назви приладів:

авдіогід; автогід; анемограф; анемометр; анемоскоп; анероїд; ареометр; атмометр; верстат; гігрометр; комп'ютер; курвіметр; лупа; магнітофон; мікроскоп; мікротом; монітор; планетарій; радіола; світлотехнічна апаратура; сонцезахисний пристрій (СЗП); універсальні модульні системи.

21) назви музейних угруповань та їхніх представників:

відвідувач віртуального музею; віртуальні відвідувачі музею; відвідувач музею; дарувальник; джерело комплектування; джерело надходження; екскурсант; екскурсійна група; колекціонер; контингент; користувач архівними документами; культурно-мистецька громадськість; музейна аудиторія (музейна аудиторія, аудиторія музейна); музейна публіка; музейне об'єднання; музейний гурток; музейний клуб; музейний центр.

22) назви музейних підрозділів:

архів музею; архівна установа, архів, архівний підрозділ, архівний відділ; бібліотека музею; відділ музею; відділ фондів; екологічно-просвітницький центр; екскурсійне бюро; експозиційний відділ; лабораторія музею; музейно-виставковий центр; науково-дослідна (науково-технічна) установа (наукова установа); науковий архів музею (архів музею науковий); редакційно-видавничий відділ; реставраційна майстерня; реставраційний відділ музею; філія музею; філія військового музею.

23) назви загальнонаукових понять:

інформація; історична пам'ять; ментафакт; музейна термінологія (термінологія музейна); назва; назва народна; номенклатура; номенклатура біномінальна (бінарна номенклатура); парадигма; термін.

24) назви типів екскурсій:

археологічна екскурсія; військово-історична екскурсія; воєнно-історична екскурсія; етнографічна екскурсія; історико-краєзнавча екскурсія; меморіально-історична екскурсія (меморіально-історична екскурсія); музейна екскурсія; оглядова екскурсія; тематична екскурсія.